ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 1
MERCREDI
1er MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·852 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.852

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՏՔ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԱԺՄ ԵՒ ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, երկուշաբթի, փետրուար 28–ին, նախագահի հրամանագրով ներկայացուեցաւ Հայաստանի կառավարութեան նոր կազմը։

Գլխաւոր նորութիւնները կը վերաբերին նախարարութեանց նուազումին եւ երկու ընդլայնիչ հոսանքներու մուտքին։ Արդարեւ այլեւս կայ մէյն 17 նախարարութիւն 24–ի տեղ եւ նախարարներ կ'ունենան ԱԺՄ (Ազգ· Ժողովրդավարական Միութիւն – Վազգէն Մանուկեան) եւ համայնավարները։ Նախարարութեանց նուազումը հետեւանք է նաեւ անոնց վերակազմութեան, կան նաեւ կարգ մը նախարարութիւններ որոնք անուն փոխած են։

Նոր կառավարութիւնը ունի հետեւեալ նախարարութիւնները։–

– Ազգային Անվտանգութեան (Ապահովութեան) նախարարութիւն,
– Առողջապահութեան եւ սոցիալական ապահովութեան նախարարութիւն,
– Արդարադատութեան նախարարութիւն,
– Արդիւնաբերութեան եւ առեւտրի նախարարութիւն,
– Արտաքին գործերու նախարարութիւն,
– Գիւղատնտեսութեան եւ բնօգտագործման նախարարութիւն,
– Էներգետիկայի (ուժանիւթի) նախարարութիւն,
– Կրթութեան եւ դիտութեան նախարարութիւն,
– Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ Սպորտի (մարզանքի) նախարարութիւն,
– Ներքին գործերու նախարարութիւն,
– Պաշտպանութեան նախարարութիւն,
– Պետական գոյքի կառավարման նախարարութիւն,
– Պետական եկամուտներու նախարարութիւն,
– Տրանսպորտի (Փոխադրութեան) եւ կապի (Հաղորդակցութեան) նախարարութիւն,
– Տարածքային կառավարման եւ քաղաքաշինութեան գործունէութիւնը համակարգող նախարարութիւն,
– Ֆինանսներու (ելմտական) եւ էկոնոմիկայի (տնտեսական) նախարարութիւն։

Նոր նախարարութիւնները կը գլխաւորեն.–

- *ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ (անկուսակցական) – Ելմտական եւ տնտեսական,*
- *ԼԻՆԻԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (համայնավար)– Տարածքային եւ քաղաքաշինութեան,*
- *ՌՈՊԻՐ ՆԱՋԱՐԵԱՆ (անկուսակցական) – Փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան,*
- *ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (ԱԺՄ) – Պետական գոյքի,*
- *ՋԱԻԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Ժողովրդական կուսակցութիւն) – Գիւղատնտեսութիւն եւ բնութեան օգտագործում,*
- *ԱՐԱՐԱՏ ՄԿՐՏՉԵԱՆ (համայնավար) – Առողջապահութիւն եւ ընկերային ապահովութիւն։*

Միւս նախարարութիւնները՝ Ազգ· Ապահովութիւն (Գարլոս ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ), Արդարադատութիւն (Դաւիթ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Արդիւնաբերութիւն եւ Առեւտուր (Կարէն ՃՇՄԱՐԻՏԵԱՆ), Արտաքին գործեր (Վարդան ՕՍԿԱՆԵԱՆ), Ուժանիւթի (Դաւիթ ՋԱՒՈՑԵԱՆ), Կրթութեան եւ գիտութեան (Եդուարդ ՂԱՋԱՐԵԱՆ), Մշակոյթի, երիտասարդութեան հարցերու եւ մարզանքի (Ռուբէն ՇԱՒՈՑԵԱՆ), Ներքին (Հայկ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Պաշտպանութեան (Վաղարշակ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ), Արտադրական ենթակառուցուածքներ (Վահան ՇԻՐԽԱՆԵԱՆ), Պետական եկամուտներու (Սմբատ ԱՑՎԱՋԵԱՆ) փոփոխութիւն չեն կրեր։

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ ԵՆ 13 ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Նախագահին Փետր· 28 թուակիր հրամանագրով պաշտօնազրկուած են հետեւեալ նախարարները· –

Գէորգ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Բնապահութիւն), Գագիկ ՇԱՀԲԱԶԵԱՆ (Գիւղատնտեսութիւն), Ռուբէն ՏՕՆՈՑԵԱՆ (Պղպատար եւ Հեռահաղորդակցութիւն), Հրայր ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (Քաղաքաշինութիւն), Ռաֆիկ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ (Ընկերային Ապահովութիւն), Պաւէլ ՂԱԼԹԱԽՃԵԱՆ (Սեփականաշնորհում), Արմէն ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ (Տնտեսութիւն), Երուանդ ՋԱԽԱՐԵԱՆ (Փոխադրութիւն), Հայկ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (Առողջապահութիւն), Խոսրով ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ (Տարածքային կառավարում), Սաեփան ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ (Վիճակագրութիւն, Պետական տոմար եւ Վերլուծութիւն), Լեւոն ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ (Ֆինանս), Շահէն ԿԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (Կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար–նախարար)։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 27/28)

Վ. ՎԱՐՍԱՆԵԱՆ ԱԺՄ–Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ ՀՐԱԺԱՐԱՒԱԾ

Որպէս բաղաքի արտայայտութիւն իր կուսակցութեան նոր կառավարութեան մասնակցութեան, ԱԺՄ վարչութենէն իր հրաժարականը տուած է Վահէ Վարսանեան։ Ան վարչապետին եւ Ազգ· Ժողովի խմբակցութիւններուն միասնաբար ըրած յայտարարութիւնը «բաղաքական տեսակէտից իմպոտենտ» նկատելով ըսած է թէ եթէ հոն արտայայտուած մտահոգութիւններն ու ձգտումները անկեղծ ըլլային, պէտք է նաեւ «այս տարուայ ծրագրում յստակ նշուած լիներ, թէ որ դաշտ պէտք է տեղափոխուի Հայաստանում փաստացի իշխանութիւն ներկայացնող զինուած խումբը, որը տնօրինում է ոչ միայն բաղաքական, այլ նաեւ տրնտեսական իւղոտ լծակներին»։ Ան աւելցուցած է թէ այլեւս ընդդիմութիւն գոյութիւն չունի Ազգ· Ժողովին մէջ։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԿԱԼԻՖԿԻԻ ԳԼԽԱԻՈՐԱԾ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Փետր· 28–ին ընդունած է ԱՄՆ նորանկախ պետութիւններու առեւտուրի բաժնի խորհրդական Եան Կալիֆկին եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։ Ե· Կալիֆկի բացատրելով այցելութեան նպատակը ըսած է թէ կը փափաքին ծանօթանալ Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին, քննարկել հայ–ամերիկեան յարաբերութիւնները, գործարար կապերը, տարածքաշրջանի համագործակցութեան առընչուող հարցեր։ Հիւրերուն խնդրանքով նախագահը որոշ բացատրութիւններ տուած է կառավարութեան կազմէն ներս կատարուած փոփոխութիւններուն մասին, ըսելով՝ «կառուցուածքային փոփոխութիւնների վերաբերեալ՝ հարցը հասունացած էր եւ վաղուց էր քննարկւում, սակայն որոշ հանգամանքների պատճառով այն ուշացաւ» ու աւելցուցած է թէ նոր կառավարութիւնը պէտք չէ համախմբում համարիլ քանի որ կայ քաղաքական մեծամասնութիւն, յստակ պատասխանատուութեամբ։ Սեփականաշնորհման հարցերու մասին խօսելէ ետք երկու կողմերը արձարձած են նաեւ Ղարաբաղի խնդիրը, տարածքաշրջանի համագործակցութեան եւ ուժանիւթի մարզին առընչուող հարցեր։

*
**

ԿԵՂԾ Ա.ՀԱ.ԶԱՆԳ

Փետր· 28–ին, մայրաքաղաքի Գրիգոր Լուսաւորիչ 15 հասցէին պտնուող «Ազբիւր» մանկապատանեկան ամսագրին հետաքրքրութիւն ցուցաբերող մանկական ձայնով անծանօթ մը յայտնած է թէ քանի մը վայրկեանէն ռումբ մը կը պայթի։ Շէնքը ուր կը գտնուին նաեւ Ինքնորոշում Միաւորման գրասենեակը, Ա.1+ հեռատեսիլը, Գարուն ամսագրի խմբագրութիւնը եւ բազմաթիւ այլ հիմնարկութիւններ, անմիջապէս պարպուած է ոստիկանութեան կողմէ ու խուզարկումի ենթարկուած։ Որեւէ ռումբ չէ յայտնաբերուած։

*
**

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 29–ԻՆ ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԸ ԱՌԱՆՑ ՋԵՌՈՒՑՈՒՄԻ

Երեւանի քաղաքապետարանը Փետր· 28–ին տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ընթացքին «Ջերմային էներգիա» ընկերութեան գործադիր տնօրէն Ռուբէն Պաղտասարեան յայտարարած է թէ Փետր· 29–էն կը դադրեցուի Երեւանի չէնքերու ջեռուցումը։ Ան որպէս պատճառ ներկայացուցած է վճարումներու դանձումի հարցը, որ որեւէ յառաջընթաց չէ արձանագրած։

Փետր· 28–ին նուազ 4–էն նուազ 9 աստիճանի միջեւ կը տարուբերէր Հայաստանի ջերմաստիճանը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԵՑՈՒԿԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՑԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սահմանապահ ռուսական զօրքերու պատուիրակութեան մը Երեւան այցին մէջ գլխաւորը կը նկատուի Հայաստանի հողային ամբողջականութեան Մոսկուայէն բերուած նեցուկը։ Այս մասին երեւանէն Արման Զիլաւեան էլ մը տարաբաղդած է Փետրուար 26–ի «Նեզավիսիմայա գազեդա»յին մէջ։ Կ'ըսէ թէ Մոսկուայի նեցուկը արտայայտելու հարկը զգալի եղած է վերջերս հրապարակուած տարածքներու փոխանակման տեսակէտին պատճառով։ Յանօթ է որ հայեւազբեջանական բանակցութիւններու առընչուելեմբ ըսուեցաւ թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար որպէս տարբերակ ներկայացուած է տարածքներու փոխանակումի վարկածը։ Հայաստան կը պահէ Լաչինի միջանցքը որով կապուած է Ղարաբաղի, տասը փոխարէն Մեղրիէն ալ Ազրբեջանի յատկացուելիք միջանցք մը կը միացնէ Ազրբեջանը Նախիջեւանին տու Թուրքիոյ։ Այս վերջինն ալ չրջանցելով Հայաստանը կրնայ այլեւս ուղղակի կապ ունենալ միջին ասիական հանրապետութիւններու հետ։ Հասկնալի է որ այս առաջարկը ընդդիմները չէին հետաքրքրուած այն հեռանկարով որ տասով՝ Հայաստան կը կորանցնէր Իրանի հետ սահմանը որ արտաքին աշխարհին բացուղ իր ամէնէն վստահելի ճամբան էր, ինչպէս փաստեց անցած տասնամեակը։

Ինչպէս կը գրէ Ա· Զիլաւեան, այս կէտը յիշեցնելու եկած է ռուսական պատուիրակութիւնը, քանի որ ծրագրուած վերափոխութեամբ արմատապէս կը խանգարուի չրջանին ռազմավարական հաւասարակշռութիւնը։

Ա· Զիլաւեան կը գրէ թէ Իրանի հանրապետութիւնն ալ իր կարգին ազդեցութիւն կը կրէ նոյն հեռանկարէն, քանի որ անոր համար ալ կը վտխուին Ազրբեջանի ու Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւները, մանաւանդ որ վերջերս տարբեր միջադէպեր արձանագրուեցան այդ բնագաւառին մէջ։ Նչանակալից է որ – ինչպէս Ազրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարին ալ ուշադրութենէն չէ վրիպած–, Իրանի Երեւանի դեսպանատունը յայտնած է թէ ոչ մէկ խնդիր կայ Հայաստան – Իրան յարաբերութիւններուն մէջ։ Այս յայտարարութիւնը կը վկայուի երկու երկիրներուն միջեւ բնական կապի խոզովակաչարին մօտալուտ չինութեան։

Միջանցքներու փոխանակութեան վարկածը որուն կողմնակից են Ազրբեջան ու նաեւ բնականաբար Թուրքիա եւ ԱՄՆ, Ռուսաստանի ու ապա Իրանի հակազդեցութիւններով հարաւային Կովկասը կը վերածէ կարդական կռուախնճորի մը։ Եւ ինչ որ կը մտահոգէ, այն է որ կողմերէն ամէն մէկը բաւական լուրջ զրաւարկներու տէր է իր տեսակէտին դիւրին – դիւրին չհրաժարելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՅՈՅՑԵՐ ԺՈՍՓԷՆԻ ԴԷՄ

Լիբանանի մէջ, Փետրուար 28–ին, շաբաթակուեցան Ժոսփէնի դէմ ցոյցերը, գլխաւորաբար Պաալպէք։ Աւելի քան 5000 հոգի տղանցած են բողոքելու համար Ֆրանսայի վարչապետին արտայայտութիւններուն դէմ։ Ցոյցը կազմակերպուած էր սուրիամէտ աշխարհական կուսակցութիւններու կողմէ, ինչպէս նաեւ չիի Ամալի եւ Հեզպոլլահի։ Միացած էին ականերներ եւ ուսանողներ։

*
**

Նախագահ Շիրաք բանաղնաց մը ղբրկած է Պէյրութ յանձին Ներակոյտի փոխ – նախագահ՝ Ժերար Լարշէի, որպէսզի իր կողմէ նամակ մը յանձնէ նախագահ Է. Լահուտի, ուր ապահովութիւն կուտայ որ Լիբանանի եւ Մերճաւոր – Արեւելքի նկատմամբ փոփոխութիւն չկայ Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ։

Լարշէ, ապա, այցելութիւն մը տուած է վարչապետ Հըսի որ նոյն առտուն (Փետրուար 28) հրաւիրած էր Ֆրանսան որ «յարգէ Լիբանանի իրաւունքը, պայքարելու Լիբանանի հարաւային չրջանի դրսեւման դէմ Իսրայէլի կողմէ»։

*
**

Իսրայէլեան «Հա'արեց» ազատական օրաթերթին ալ կը քննադատէ Ժոսփէնը։ Ան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

ՄԱՐՏ 2· _ Տօն Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451 թուին)՝ «վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»։

Տօնացոյց Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ։

Ա·

Միշտ ըսուած եւ կրկնուած է, իրա-ւամբ, թէ անդունդներու, կիրճերու, ծերպերու, ձորերու, հովիտներու, զա-գաթներու եւ, կայուն թէ յորդահոս ջու-րերու խառնարան մըն է մեր հայրենիքը, յատկապէս իր պատմական երեսովը դի-տած։ Եւ, ասիկա, փաստօրէն իր մնայուն կնիքը կը դնէ, կը գրոշմէ մեր ժողովուր-դին նկարագիրին վրայ։ Հազար անգամ ըսուած եւ կրկնուած է նոյնպէս, թէ մեր աշխարհագրական դիրքը կը պարտադրէ մեր երկրին, որ անիկա դառնայ կամուրջ Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ։ Մեր ողջ պատմութեան երկար չրթային ներ-քին հոլովոյթը հաստատող աներկբայ իրողութիւն մը կը մնայ այս մէկը։ Գր-եթէ միշտ անփոփոխ։ Աստիճանով մը իրրեւ օրէնք անյեղլի։

Այս չընչանակով դիտած՝ պարզ ու մե-կին կը դառնան պատճառներն կամ չար-ժառիթները Վարդանանքին։

Եւ ահա թէ ինչո՞ւ։

Երրորդ դարու կէսին Պարսկաստանի գահը կը դրաւէ Սասանեան հարստու-թեան հիմնադիրը՝ Արտաշիր Ա· Պապա-կան (մօտ 180 – 239 կամ 241 Ք· Ա·)։ Պարտութեան մատնելով 224–ին Պարթե-ւոց Արտաւան Ե· Թագաւորը, երկու տարի ետք ալ դրաւելով Տիզբոնը, 226–ին ինքզինք կը հռչակէ Արիներու Արքայից Արքայ։ Նոր ինքնակալին ծրագիրը կ'ըլ-լայ վերահաստատել Աքեմենեան (հին պարսկական Հաքամանիշ) կայսրութիւ-նը։ Այնմիջապէս ճշդենք, թէ Աքեմենեան պետութիւնը, որ ձեւ ու մարմին ձեռք կը ձգէ Ք· Ա· 550–ին եւ կը չարունակուի մինչեւ 330, միշտ Ք· Ա·, իր Թագաւոր-ներէն Դարեհ Ա·ի օրով (522 – 486) բա-ռին ճշգրիտ իմաստով կայսրութիւն մը կը ներկայացնէ։ Արդարեւ, այդ կայս-րութեան սահմանները կը տարածուին Հնդկաստանէն մինչեւ Մակեդոնիա, Սեւ եւ Կասպից ծովերէն մինչեւ Արաբական, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերը։ Ցի-շեցնենք անցողակի, թէ այս կայսրու-թիւնը կը կործանի Ցունա _ Մակեդոնա-կան բանակին կողմէ Աղեքսանդր Մակե-դոնացիի առաջնորդութեամբ։

Առաջին առթիւ ի՞նչ պէտք է հասկնալ Աքեմենեան կայսրութեան վերահաստա-տում ըսելով։ Հիմնականին մէջ այն, թէ պէտք է քանդել ժամանակաշրջանի Արեւ-մուտքի՝ Հռոմէական կայսրութեան ա-րեւելեան թեւը՝ մեզի այնքան ծանօթ եւ մերձ Փոքր Ասիան։ Այսպէս է, որ Հայաս-տան կրկին «կամուրջ» ներկայացնող աշ-խարհագրական դիրքով կարեւոր թատե-րաբեմ կը դառնայ Արեւելք _ Արեւմուտք հակամարտութեան շրջափիճին մէջ։

Սասանեան իրերայաջորդ գահակալնե-րը՝ Շապուհ Ա· (241 / 243 – 272), Շա-պուհ Բ· երկարակեաց (309 – 379) երկար եւ յամառ պայքարներէ ետք, – հետու կը մնանք վերիվայրումներ արձանագրող մանրամասնութիւններէ, – կը յաջողին պարտադրել Հռոմի, որ հրաժարի Հա-յաստանէ եւ Միջագետքէ։ Հայաստանի մասնատումը, կամ՝ երկուքի բաժնումը կ'արձանագրուի 387–ին, երբ Պարսից Շապուհ Գ· (383 – 388) եւ կայսր Թէո-դոս կամ Թէոդոսիոս Մեծ (մօտ 346 – 395) Տիզբոնի մէջ կը կնքեն համաձայ-նագիր մը այդ ուղղութեամբ։ Առժամ-եայ՝ Հայաստան կ'ունենայ երկու Թա-գաւոր։ Հռոմէական բաժինին մէջ (Եփ-րատեան Հայաստան) կը Թագաւորէ Ա-շակունի Արշակ Գ· (ծննդեան թուականը անծանօթ – մահուան թուականը մօտ 390), մայրաքաղաք ունենալով Երզնկան։ Պարսկական բաժնին Հայոց Թագաւորը կ'ըլլայ Խոսրով Գ· (ծննդեան թուականը անծանօթ – մահուան թուական մօտ 415), մայրաքաղաքը՝ Դուին։ Ի դէպ, մեր մատենագիրներէն Ղազար Փարպեցի, անդրադառնալով այս բաժանումին կը դրէ՝ ինչպէս հինգած կասը, ձորձ, Հա-յոց Աչխարհը բաժնուեցաւ երկուքի (*)։

Բաժանումը, ինչպէս կը տեսնուի, ան-հաւասար է։ Ջորս հինգերորդը՝ Պարս-կաստանի, մէկ հինգերորդն ալ Հռոմի։

Այսպէս նկատուած Եփրատեան Հայաս-տանի Թագաւորը՝ Արշակունի Արշակ Գ·, կայսրէն կախեալ, գահ բարձրանալէն ե-տու տարի ետք կը հրաժարի իր աթոռէն, եւ Արեւմտեան Հայաստան քիչ անց փաս-տօրէն կը դառնայ պարզ նահանգ։ Իսկ Արեւելեան Հայաստանի մէջ_, լմա՝ Պարսկական Հայաստան, _ Հայ Թագա-ւորները իշխանութեան գլուխ կը մնան մինչեւ 428, երբ Արտաշէս Գ· (ծննդեան եւ մահուան թուականները անյայտ) Հայ Արշակունի հարստութեան վերջին ներ-կայացուցիչը, Վռամշապուհ արքային զաւակը, Պարսից Վռամ Ե· արքային ո-րոշումով կը կորսնցնէ իր գահը։ Գահա-դրկումով վերջ կը գտնէ Արշակունեաց Թագաւորութիւնը։ Այնուհետեւ Հայաս-տան կը կառավարուի Պարսիկ մարզպան-ներով։

Յետադարձ կարճ ակնարկ մը կը դառ-նայ անհրաժեշտ։

Հայաստան 301–ին կը դառնայ քրիս-տոնեայ պետութիւն։ Ասով, պարզօրէն, Պարսկաստան կը խլրտի, կը խռովի։ Ար-դարեւ, աչխարհակարական նկրտումնե-րով առաջնորդուող երկիր մը չի կրնար հաչտ աչքով դիտել սահմանակից զօտիի մը կորուստը։ Չի կրնար հաճ սրտով ար-ձանագրել իրեն համար այնքան կենսա-կան նկատուող «կամուրջ»ին քանդումը։ Ի վերջոյ քրիստոնէութիւնը սոսկական հաւատամք մը չէ։ Վարք, բարք, ընտա-նեկան յարաբերութիւն, ընդհանրապէս կենցաղ հիմնովին կը կերպարանափոխ-ուին։ Հակումը դէպի Արեւմուտք, կը դառ-նայ հասկնալի միտում։ Արդէն այդ ցոյց չե՞ն տար մեր 4–րդ եւ 5–րդ դարերը։ Նոր դիմագիծի կերտում, աւելի քան հզօր քան նախկինը։

Կը հաստատենք, թէ հոգեւոր եւ իմա-ցական բացարձակ անկախութեան խիզախ քայլ մը կ'արձանագրուի Գիրերու Գիւ-տով՝ 404 – 406։ Ա· Բ· Գ·–ի հրաչա-կերտումով երեւոյթը կը դառնայ ցոյ-տուն։ Կը լուսաւորէ մեր հողը, ցոլացիկ լուսարձակով։

Գիր, ուսումնարան, Աստուածաչունչի, ինչպէս նաեւ եկեղեցական արարողու-թիւններու հայացում, ինքնուրոյն ըս-տեղծագործութիւններ, մեր իրականու-թեան մէջ կը ստեղծեն ազդաչունչ եւ կը-ծռաչունչ անեղծ, միաժամանակ ամուր, անյաղթահարելի գիտակցական ոգի։

Ասոր վկայութիւնը կը գտնենք փրոֆ· Ն· Ադոնցի հետեւեալ տողերուն մէջ, – «Հայ Աստուածաշունչը ազատեց հա-յութիւնը իրանական աշխարհին հետ ձուլուելու վտանգէն։ Ամբացուց էրիս-տոնէութիւնը Հայաստանի մէջ եւ խաչին ճառագայթները հակադրեց յարձակողա-կան մազդէականութեան կրակին (հաս-կընալ՝ Պարսից կրօնը)։ Հայաստան վերջնականապէս փոխուեցաւ էրիստոն-եայ դաշտի մը եւ այլեւս այդպէս մնաց դարերու ընթացքին»։

Կրնանք եզրակացնել ըսելով, թէ հին-գերորդ դարու կէսին՝ ընդհանուր առու-մով, երկու իրերամերժ ազգային ըմբռն-ումներ դէմ յանդիման կը ցցուին։ Մէ-կը՝ իրանականը, իր պետականացած զր-ադաշտական (zoroastien) կրօնով, զի-նական հզօր կազմով, նախթական ան-սահման հարստութիւնով, այլ եւ այլ երկիրներ գրաւելու եւ ժողովուրդներ ձուլելու, բնաջնջելու յամառ տենչով ա-ռաջնորդուող։ Միւսը՝ մերը, հայկակա-

նը, խարսխած ազգային մշակոյթի եւ կրօնի վրայ (իմա՝ քրիստոնէութիւն, հա-յացած Եկեղեցիով)։

Ըսինք թէ՝ Հայոց Թագաւորութեան ջնջումով, Հայաստան կը սկսի կառա-վարուիլ մարզպաններով։ Բռնադատու-թիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի յատ-կապէս Յազկերտ Բ·ի գահակալութեան օրօք։ Իրապէս, այս վերջինը 438–ին Պարսկաստանի գահը ձեռք ձգելով, կը սկսի կիրարկել դաժան քաղաքականու-թիւն մը, որուն նպատակը կ'ըլլայ բոլո-րովին ջնջել Հայոց քաղաքական – վար-չական ինքնուրոյնութեան մնացորդները եւ, կրօնափոխութեան ճամբով վերջ տալ հայկական դիմագիծին։

Քանի մը կէտ, իրրեւ վկայութիւն։ Հարկերու աննախընթաց բարձրացում։ Ծանր տուրք նաեւ Հայաստանեայց Եկե-ղեցւոյ վրայ (մինչ այդ կը մնար ազատ տուրքերէ)։ Սպրանքներ՝ ազգային մի-ամնականութեան ոգին քանդելու հա-մատատ մտադրութեամբ (օրինակ հազարա-պետ Դենչապուհի քսու դաւերը)։ Այնու-հետեւ Յազկերտ 449 թուակիր հրովար-տակով մը բացէ ի բաց կը պահանջէ Հա-յոց կրօնափոխութիւնը։ Բաժակը կը յոր-դի և, 450–ին Թագաւորանիստ Արտաշատ քաղաքը կը մէկտեղուին 18 եպիսկոպոս, քառմաթիւ քորեպիսկոպոս եւ պատուա-կան երէց։

(Յանկը՝ Ղ· Փարպեցի եւ Եղիշէ)

Եղիշէ, վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին դիրքին մէջ կը ներկայացնէ այլեւս հաւատոյ հանգանակի բնոյթ ըս-ացած ժողովականներուն պատասխա-նը։ Եղրակացութիւնը կը մնայ խրոխտ, – Ցայսմ հաւատոց զմեզ ո՛չ ոք կարէ խախ-տել, ո՛չ հրեշտակք եւ ո՛չ մարդիկ, ո՛չ սուր եւ ո՛չ հուր, ո՛չ ջուր, ո՛չ ամենայն գիւղ եւ դառն հարուածք։ Ժողովական-ներուն այս կտրուկ պատասխանը, թէ ոչ ոք եւ ոչինչ կրնայ չեղեցնել զիրենք ի-րենց հաւատքէն, ոչ հրեշտակները, ոչ մարդիկ, ոչ սուրը, ոչ հուրը, ոչ ջուրը եւ ոչ ալ ամէնէն դառն հարուածները չըչ-մեցնող, նոյնիսկ չառաչուն ապտակի բը-նոյթ կը զգենու։ Այս բացարձակ ընդդի-մութեան պատճառով գլխաւոր նախա-րարներէն տասը հոգի (Եղիշէ կու տայ ա-նուններըը) Պարսից արքունիքը կը կան-չուին Յազկերտի հրամանով։

Կամ ուրանալ, կամ՝ ...։

Պատրիարք Օրմանեան կը գրէ, – Նա-խարարները երկսայրի վտանգներու հե-ռապատկերին հանդէպ գտնուեցան, կամ

ԳԱՆՁԻ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄԸ

«Ջերբակալուեցաւ երբ կեղծ գանձերու քարտէս կը ծախէր», կամ «կեղծ գանձա-խոյզներէ խարուեցաւ»ի նման լուրեր յա-ճախ տեղ կը գտնեն թերթերու մէջ։

Անցամ մը «Ակօս»ի մէջ ալ կար· «Հայ-կական ծագումով մարդիկ կեղծ գանձի քարտէսներ կը ծախեն» կ'ըսէր այդ լու-րը։ Գաղեր գաղեր էինք այդ պնդումին տէր էրզրումի Թանգարանին անօրէնը, տեղե-կացած խնդրին էութեան ու փոխանցած մեր ընթերցողներուն։

Թանգարանին տնօրէնը «Ընողները Հայ են» ըսած չէ եղեր, այլ՝ «Իրենք զիրենք որպէս հայ ներկայացնող անձեր կը յայտ-նուին, ըսելով թէ տարագրութեան նա-խօրեակին իրենց մեծ – հօր ոսկիները Թաղած վայրին քարտէսը ունին ու մար-դիկը կը խարեն»։

Ան այդպէս ըսեր է, անոնք ալ այդպէս հաստկեր. ինչ որ է ... նիւթը արդէն «մէկը ի՞նչ ըսեր է, միւսը ի՞նչ ըսեր է»ն չէ։

*
**

Գիտցողները գիտեն, Անատոլուի մէջ մեծ հետաքրքրութիւն վայելող արհեստ է գանձախուզութիւնը։ «Գանձ գտնելու հիւանդներ» կան որոնք իրենց կեանքը նուիրած ենատոր։ Մինչեւ իսկ կ'ըսուի թէ Պոլսոյ Աքսարայ Թաղին մէջ գանձա-խոյզներու յատուկ արճարան մը կայ։

Քի՞չ պատահեցաւ որ այդ տիպարները իրենց ձեռքը վրան գծագրուած հինգած – մաշած թուղթի կտորներով որոնց վը-րայ դրուածները չէին հասկնար, եկան դարնելու «Ակօս»ի դուռը։

Եւ այնպէս ալ վախ ու դողով կ'երկա-

րեն այդ թուղթերը ... կարծէք իրենցմէ խլէք ու փախչիք պիտի ...։

Այսուհանդերձ, մեր բուն նիւթը այդ քարտէսներն ալ չեն։

*
**

Անոնք որոնք հողին տակ հայկական գանձ կը փնտռեն, ի՞նչ ասոխճանի անդ-րադարձան հողին վրայի հայկական գան-ձին։

Ապրուածները ցոյց կուտան որ բնաւ չանդրադարձան։

Հողին վրայի գանձին իսկական արմա-տը այն մարդիկն էին անշուշտ որոնք տարագրուելէ փրկուած եւ յաջողած էին իրենց հողին վրայ մնալ։ Մնացողներն ու անոնց զաւակները չարունակեցին ն-նատոլուի մէջ ապրիլ, այնքան տաեն որ կրցան տոկալ։ Սակայն, ափսո՛ս, ասի-արժէքն ալ գիտցող չեղաւ։ Գրաւուեց անոնց զպրոցներն ու եկեղեցիները։ մանակի ընթացքին նախ Պոլիս, ապ-աչխարհի չորս ծագերը գիմեցին։ Այսօ Անատոլուի մէջ այլեւս այնքան հատ կենտ մնացած են որ գժուար է ըսել կ՞ն թէ չկան։

*
**

Անոնց արտագրած ու հողին վրայ կանգ-նածներն էին բուն գանձերը։ «Ակօս»ի ընթերցողները պէտք է արտի ճմլու-մով կարդացած ըլլան «Կար ժամանակ անկիւնը ուր կ'ըսուէր թէ ո՛ր գիւղի մէջ որ զպրոցը, ո՛ր եկեղեցին, հիւանդանոցը ճգուած էր։ Երեք հա-զարէն աւելի եկեղեցիի ու աւելի քան եր-

---

(*) Մեզի համար բարեբախտ կ'ըլլայ որ Պարսկաստան Հայաստանի չորս – հին գերորդը ձեռք կը ձգէ Տիգրոնի հաշ-ձայնագիրով։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, եթէ Թէոդոս Ա կամ Մեծ, փոքր անուրը ցլավիւս, կայսրութեան կցած ըլլար Հայաստանի մեծագոյն մասը, էրիստոնեայ Հայաստա ամբողջովին պիտի ենթարկուէր օրթո-տոքսներու դաւանական ճնշումին։ Ան-ասիկա կրնար այնքան բռնադատու ըլլալ որ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղե-ցին ջնջուէր։ Նոյնպէս մեր մշակոյթը մէկ խօսքով՝ Հայաստան հայկականութ-նէն պարպուած դիմագիծ ստանար։

Արդեօք, այս չէ՞ եղած Բիւզանդիոն հետապնդած քաղաքականութիւնը։

Ժ. Մ.

ԲՈՒԺԱՐԱՆ
ՕՏԵԼ

ՊԱՀԱՊԱՆ
ՏԵՂ ՊԱՀԱՊԱՆ

ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ 8

Նահանգապետը

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ - Պետք է բոլորս Մարիա լսենք, որ Նշանի հետ ամուսնությունից առաջ։

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Ալաչք)։ Չլի՛...

ՍԱՆՈՒԿ - Նշանի եւ Նշանի՛, Տէր Աստուած, ինչո՞ւ ես ինձ կը փորձես։

ՏԻՐՈՒՀԻ - Ես ալ չեմ գիտեր։ Ինչ-որ մը կայ, որ ինձ կը ստիպէ, որ ես ալ...

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ - Ես ալ ինչ-որ մը կայ, որ ինձ կը ստիպէ, որ ես ալ...

ՍԱՆՈՒԿ - Ինչո՞ւ կը կրկնես։ Ես ալ

(Շար. Ա. Էջէն)

կը գրէ. – «Ժոսփէն չէր կրնար աւելի դէշ պահ մը ընտրել Հեզպոլլան ահաբեկիչ որակելու համար: Այդ ըրաւ ճիշդ այն առեն, երբ Հեզպոլլան միայն իսրայէլացի զինուորներու վրայ կը կրակէ եւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ահաբեկչական ապառնալիքներ կ'ընէ (Լիբանանցի) մանուկներու հասցէին: Ժոսփէնի յայտարարութիւնը նոյնքան վտանգաւոր է որքան պարանի մասին խօսել դահիճին տան մէջ: Ուրեմն զարմանալի չէ որ նախարարապետը քարկոծումով վերջ դնէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

*Ռ*ուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի օգնականներէն Ի. Իլեթսկով Անգարա զրկած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Սպայակոյտի նախագահին հետ հանդիպումներ ունենալու: Հանդիպումներուն նիւթը կ'ըլլայ Կովկասեան գաշինքը որուն առաջարկը բերած էր Ս. Տէմիրէլ Յունուար 18–ին, Ռուսաստանն ալ հրաւիրելով մասնակցելու: Իլեթսկով սեղան կը բերէր երկու երկիրներուն միջեւ տնտեսական եւ զինուորական զործակցութիւնն ալ: Այս վերջինին առընչութեամբ Մոսկուա կարեւոր կը նկատէր կազատարի մը կառուցումը, իսկ զինուորական զործակցութեան մարզին մէջ՝ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը եւ ուղղաթիռներու վաճառք մը: Թրքական զինեալ ուժերը 4 միլիառ տոլարի ուղղաթիռ կը նեղու ծրագրեր ունին ու Պուտին կ'առաջարկէ ռուսեւիսրայէլեան զործակցութեամբ չինուածները:

*Ա*ԻՍՏՐԻՈՑ ծայրայեղ աջի պարագլուխը՝ Եորկ Հայտէր հրաժարեցաւ իր կուսակցութեան (Ժողովրդապաշտ) նախագահի պաշտօնէն եւ իր աթոռը փոխանցեց փոխ – վարչապետուհի՝ Սիւզան Ռիխ – Փասէրի: Կը մնայ սակայն իր նահանգին կառավարիչը:

*Ե*ԻՐՕ–Ն կը չարունակէ իր անկումը, զոհ ամերիկեան տնտեսական ահին: Փետրուար 28–ին, մրցանիշն ալ կոտրեց 0,9390 տոլարի եւ 102,45 իէնի հասնելով, ինչ որ 3,7% եւ 4,7%–ի անկում կը նշանակէ Փետրուար 25–ի սակերու բազդատմամբ: Եւրոյի գօտիին ելմտական նախարարները իրար չեն անցնիր, բայց եւ այնպէս զօրաւոր տոլար մը նպաստաւոր չէ:

*Պ*ՐԻԶԻՆԱՑԻ ՄԷՋ (Ալժերիա) 20 հոգի սպաննուած են Փետրուար 27–էն 28–ի գիշերը: Կը կարծուի թէ զոհերը անասնարոյծներ են:

*Թ*ՈՒՐՔԻՈՑ քրտամէտ կուսակցութեան պատկանող երեք քաղաքապետները Փետր. 28–ին ազատ արձակուած են, ապա վերադարձած իրենց պաշտօնին գլուխը: Այդ քաղաքապետները որոնք մեղադրուած էին քիւրտ զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) օժանդակելու յանցանքով, պիտի դատուին Պետական ապահովութեանԱտեանին առջեւ, առանց արդելափակուած ըլլալու:

Մ. ՕԼՊՐԱՑԹ կրնայ թեկնածու ըլլալ Զեխիոյ Հանրապետութեան նախագահական աթոռին, ըստ «Թայմ»ի: Ծնած է Զեխոսլովաքիա, հրեայ ընտանիքի մը ծոցը: Կ'ըսուի թէ ներկայ նախագահն է – Վաքլաւ Հաւէլ – որ այդ թեկնածութիւնը զրած է իրեն, քանի Յունուար 2001–ին պիտի կորսնցնէ իր ներկայ պաշտօնը:

ՅԱԽԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրճոկիւլեան մասնաճիւղը իր խորին յուսակտութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեանի, իր զաւկին՝ Բաֆիի, Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեանի եւ Ազատուհի Խայեանի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝ Անդրանիկ Յովսէփեանի մահուան առիթով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՈՏՕ)

*Մ*ԱՐՍԷՅԼ. –

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը

C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille

Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Պ. Խաչիկ Սալէբեան եւ զաւակը՝ Քրիսթոֆ, Տիկին Վերժին Սալէբեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 5, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՌՈԶԷԹ ՍԱԼԷՐԵԱՆ–Ի

(Ծնեալ՝ Գաբրիէլեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան իրենց մօր՝ վազզանոյշ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆԻ (Ծնեալ՝ Մարկոսեան, Ֆաթոսայի) մահուան 5–րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. նուիրած են Շէն Միութեան:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին չուրջ

*
**

Երկրորդ բաժնով

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Ամենայն Հայոց Հայրապետի

Կաթողիկոսական ձեռնադրութեան

եւ

Օծման Սրբազան արարողութեան

Տեսերիզի ցուցադրութիւն

Կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15·30–ին

Առաջնորդարանի

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon. 75008 PARIS

Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է –

ԼՈՍԱՆԳԵԼՍ ԱՐՈՒԵՍՏՔԻ

Concert-Cocktail

Մարտ 5–ին ժամը 18–ին,

Bateau Daphné, Quai Montebello, Paris 5e

կը մասնակցի թաւ ջութակահար Անրի Ալէսեան:

*
**

Ուրբաթ, Մարտ 10 եւ 31, ժամը 21–ին Ժան – Սեպաստիէն Պախի թաւ ջութակի սիւիթներու էնթեկրալը կը ներկայացնէ Անրի Ալէսեան (1, 4 եւ 6, Մարտ 10–ին, 2, 3 եւ 5 Մարտ 31–ին):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան Իւղագինի եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Տիկին Մարի Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Մխքճեան, Ֆրանկիւլեան եւ Լէւէք ընտանիք 400–ական Ֆր., Տիկին Օտէթ Էնֆիէճեան Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տէմիրճեան 300–ական Ֆր., Պր. Ժան – Փիէր Համբարեան, Պր. Փիէր Մխիթարեան, Պր. Օհաննէս Նալպանդեան, Պր. Բարունակ Պառաւեան, Տիկին Սիլվի Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ֆաքրիքեան, Տէր եւ Տիկին Զալըքեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօղոյեան 200–ական Ֆր., Պր. Սերժ Տընկոյեան, Տիկին Ժանէթ Աբրահամեան, Պր. Էմոն Բուսիան, Տիկին Գոհարիկ Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Զէնոբ Տէվլէթեան, Պր. Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սօմոնեան, Տիկին Սիրարփի Շղխրտմեան, Տիկին Լօժէնի Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Խտուար Խաչատուրեան, Պր. Ժակ Ահրոնեան, Պր. Գօտոչեան, Տէր եւ Տիկին Ռօզա Փաչապէզեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փաչապէզեան, Տէր եւ Տիկին Անքզըզեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Փաչապէզեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գապաքճեան, Պր. Անդրէ Զաքոյեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Նազարեան 100–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սիլվա Պօյաճեան, Պր. Միշէլ Մուրատեան 250–ական Ֆր., Օրիորդ Անժէլ Ազապալեան, Պր. Կապրիէլ Փարակեան եւ Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 150–ական Ֆր., Տիկին Անոյշ Սարաֆեան եւ Տիկին Իսկուհի Էսքիճեան 50–ական Ֆրանք, Ամն 280 Ֆր.:

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2

Տօն Սրբոց Վարդանանց

Զօրավարացն Մերոյ՝ 1036 վկայիցն,

որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին

(451 թուին)՝ «Վասն հաւատոյ

եւ հայրենեացս»

Անուանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

– Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ եւ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

– Պետական անօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4

Տօն Կոստանդնուպոլսոյ

Սրբոյ Ժողովոյն

հարիւր յիսուն հայրապետացն

(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի Կիրակամուտին առիթով, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4·30–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

ԻՍԻ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Աւարայրի Հերոսամարտի Խորհուրդը եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մեներգ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, Կիրակի, ժամը՝ 15·30–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆըրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ

6, Avenue Bourgain

Հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

Սիրով կը հրաւիրուի չքաւոր հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2

Տօն Է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոյ Հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին

Այս առթիւ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ

Նախաձեռնութեամբ Պօմոնի Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Յովնանեանի՝ – Ռօք Օփէրա – կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17–ին Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:

Մուտքը ազատ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր սիրելի բարեկամուհին՝ Տիկին Ընտորիկ Քրմգեանի Թանկագին յիշատակին՝ Տիկին Եղինէ Պօղոսեան 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղդեոսեան մասնաճիւղի Ժողովը Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը՝ 16–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Venez fêter

MARDI GRAS

Déguisements, goûter offert, animation musique organisée par la section de Livry-Gargan de la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne

le Dimanche 5 mars à partir de 14h30

Maison de la Culture Arménienne

17, rue Charles Péguy — 93190 LIVRY-GARGAN

Tél. : 01 43. 85. 90. 12

Venez nombreux — Entrée libre

A l'occasion de la sortie de l'enregistrement des miniatures de Komitas par le **Quintette KHROMA**

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

&

L'ORCHESTRE DE CHAMBRE LYRIQUE DE PARIS

vous convient à une

RENCONTRE - DEBAT

le jeudi 2 mars à 20h30

sur le thème :

«ECOUTER ET INTERPRETER KOMITAS EN L'AN 2000. COMMENT ET POURQUOI ?

Avec la participation de ARTHUR AHARONIAN Compositeur-musicologue, spécialiste de Komitas

La soirée sera illustrée par des extraits du nouvel enregistrement du Quintette KHROMA

Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles — Paris 17e

(Métro Courcelles)

Renseignement : 01 42 27 12 26 / 01 45 20 03 18

Frais de participation :

Membres: 30 F, non-membres: 50 F

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 55935

Séjour en Arménie

Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
JEUDI
2 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շարաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·853 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.853

ՀԱՅՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐԱԿՈՑՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻ
ԺԽՏԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸՆ ԵՏՔ՝

ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Մերակոյտի նախագահներու ժողովին փետր· 22-ի որոշումէն ետք (Ազգ· ժողովի քուէարկած օրէնքի առաջարկը չարձանագրել օրակարգի վրայ), բաւական բողոքներ եղած են։ Փետր· 29-ին, Ազգային ժողովը, առաւօտեան իր նիստին, մեծամասնութեամբ կը քուէարկէր առաջարկ մը որ «ազգային օր» մը կը հաստատէ ի յիշատակ «Ֆրանսական Պետութեան ցեղապաշտ եւ հակահրեայ ռեժիմներու զոհերուն եւ մեծագոյն Ֆրանսայի Արդարներուն»։ Այս առթիւ, յանուն Ընկերվարական խումբին, խօսք առնելով Jան-Փօլ Պրէթ դիտել կու տար որ, քանի մը օր առաջ, Մերակուտականները հմնուելով պատճառաբանութեան մը վրայ ըստ որուն «Սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար Պատմութիւնը որակելու» մերժեց իր օրակարգին վրայ արձանագրել օրէնքի առաջարկը որ կը ճանչնար Հայոց դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը 1915-ին եւ զոր մեծամասնութեամբ քուէարկած էր Ազգ· ժողովը։ Կը սխալին, որովհետեւ յիշել՝ կը նշանակէ ապագային մտածել։ Կը նշանակէ յատակ կերպով դնել մարզոց կեանքը։

Ժ·-Փ· Պրէթ, ապա, կը ծանրանայ «ազգ· օր» հաստատելու որոշման վրայ, նկատել տալով որ պատմաբանները չըլլալով, երբ նման բնագիր մը կը քննարկուի, պատճառն այն է որ պատմաբանները նկատի հայթայթած են եւ արձանագրած անառարկելի դէպքեր։ Ժ·-Փ· Պրէթ կը թուէ իր չրջանի (Լիոն, Վիլէօրպան) վայրերը որոնք կը յիշեցնեն նացիներու գործած հակահրեայ ոճիրները, հաստատելով որ քննարկուած բնագիրը պատիւ կը բերէ Ֆորհրդարանին, քանի ամէն անգամ որ Ազգ· ժողովը կը ճգտի արթընցնելու յիշողութիւնը, աւելի կը մեծնայ։

Այդ օրը պիտի ըլլայ Յուլիս ամսուան Գ· կիրակին, որ կը յաջորդէ Յուլիս 16-ին, տարեդարձ Վել տ'Իվի, երբ նացիները հոն համախմբեցին հրեաները, զրաւման չրջանին։

*
**

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԼԻԿԱ

Լիկան հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է փետր· 29-ին, խորագրուած՝ «Մերակոյտը պէտք է ճանչնայ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը» եւ ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց· –

«La conférence des présidents du Sénat a refusé, le 22 février 2000,d'inscrire à l'ordre du jour de cette assemblée la proposition de loi, déjà votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998, et reconnaissant officiellement le génocide commis en 1915 par les autorités turques à l'encontre de ses ressortissants d'origine arménienne. La présidence du Sénat prétend justifier ce refus par des considérations d'ordre constitutionnel et s'appuie, selon elle, sur la volonté du Président de la République et du Premier Ministre de ne pas voir examiner cette proposition de loi qui risque de contrarier le processus de réconciliation en œuvre dans les états du Caucase du sud. La décision du Sénat a pour seule raison, en fait, des considérations d'ordre économique et ne contribuera en rien à la réconciliation des peuples de cette région du monde. Aucune réconciliation ne peut se fonder sur la négation d'un crime: la suspicion persistera entre l'Arménie et la Turquie tant que celle-ci n'aura pas affronté de son plein gré son propre passé et reconnu formellement ce qu'elle a reconnu à demi-mot lors du procès qu'elle a intenté, en 1919, à certains des auteurs de ce génocide.

... Nous demandons que le Sénat, après l'Assemblée Nationale, reconnaisse, enfin, solennellement, le génocide commis par le gouvernement turc en 1915 à l'encontre de ses ressortissants arméniens».

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 29 / Մարտ 1)

ՀՈԿՏ· 27-Ի ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հոկտ· 27-ի պատահարներու ծրագրին նախապէս տեղեակ ըլլալու եւ զաղտնապահութեան կոպածով փետր· 28-ին գինուորական դատախազութեան կողմէ ձերբակալուած է երեւանցի, Ներքին զործերու նախարարութեան աշխատակից Արմէն Յարութիւնեան։

*
**

Լ Ղ Հ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան հրամանագրով մը տեղակատուութեան պետական վարչութեան գլխավոր Ալեքսանդր Գրիգորեանի պաշտօնավարութեան վերջ տրուած է· պատճառը Ալեքսանդր Գրիգորեանի առողջական վիճակին վատթարացումն է։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԱԻԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՂՈՒ ՉԵՆ ՏԱՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴՐԻՆ ՄԷՋ

Ադրբեջանի Դեմոկրատական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ընդդիմադիր կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջեւ Ազգ· Դիմադրութեան Շարժում ստեղծելու մասին փաստաթուղթ մը ստորագրուած է։ Անոր մաս կը կազմեն Ժողովրդական ճակատը, «Մուսաւաթ»ը, դեմոկրատները եւ այլ կուսակցութիւններ ու կազմակերպութիւններ։ Հեղինակները նշած են որ Շարժումին հիմնական նպատակն է երկրին զեկավարութեան ընդդիմութիւն ցուցաբերելով կանխարգիլել ղարաբաղեան հակամարտութեան մէջ դաւաճանական հաշտութիւն մը։ Շարժման նախաձեռնողն է նախկին նախագահ Էլչիպէյ։ Նախագահական չրջանակները կատարուածը կը նկատեն իչխանութեան համար մղուած պայքարին մէջ Ղարաբաղի հարցին չհարկումը։

*
**

ԳԻՐՔ ՇՈՒՇԻԻ ՄԱՍԻՆ

Լոյս տեսած է Բակուր Կարապետեանի «Շուչի բերդաքաղաքը» հատորը։ Հոն ամփոփուած են հայ պատմագիրներու, ժամանակագիրներու վկայութիւնները, քարէքսներ, լուսանկարներ։ Հատորը հրատարակուած է Շահէ Սրք· Աճէմեանի մեկենասութեամբ, 500 տպաքանակով։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՐՈ՛Ի ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՉԷՉԷՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մոսկուայի «Նովայա գազեթա»ն տեղ տուած է Չէչէնիոյ պատերազմին մասին մտաւորական Բ· Կագարլիցկիի տեսակէտին որով Ռուսաստանի վրայ արեւմտեան ճնշումի առիթ կը նկատուի ան։ Կագարլիցկի կ'ըսէ թէ Արեւմուտքը պէտք ունէր այդ պատերազմին, զօրացնելու համար իր ճնշումը Ռուսաստանի ու երրորդ աշխարհի երկիրներուն վրայ։

Ջրամարտի տարիներէն ետք, ամերիկայի պահպանողական զաղափարաբանները «քաղաքակրթութիւններու հակամարտութեան» զաղափարը առաջ քաշեցին· անոր համաձայն, զաղափարական ճակատումը մշակութային հակադրութեամբ փոխարինուած էր։ Մահմետական աշխարհը քրիստոնէականին, կաթոլիկները օրթոտոքսներու դէմ։ Այս ըսելէ ետք, ռուս մտաւորականը կը չեշտէ թէ խորքին մէջ հակադրութիւնը ընկերային ու տնտեսական է ու ամէն չըրջանի մէջ չատ այժմէական։ Իսկ «քաղաքակրթութիւններու հակամարտութեան» գրուն նպատակը տիրելու համար բաժանելն է։ Կրօնական ու մշակութային գետնի վրայ Արեւմուտքը դրեթէ միատարր է, ինչ որ չէ պարագան անոր ընդդիմադիր երկիրներու։ Լատինական Ամերիկան, Ռուսաստանը, խորհրդային միւս երկիրները, կամ արաբականները Արեւմուտքին դէմ նման հարցեր ունին։ Զանոնք զանազանողը մշակոյթն ու կրօնքն են։ Ռուսաստան, օրինակ, արաբական երկիրներուն նման քարիւղ կը վաճառէ, արտաքին մեծ պարտքի տակ է եւ Միջազգային դրամական հիմնարկին աղեցութեան ենթակայ։ Միւս կողմէ ռուսական ճարտարարուեստին արտադրանքը երրորդ աշխարհի մէջ կրնայ յաջողութեամբ մրցիլ արեւմտեան ապրանքներու հետ։ Եւ Ռուսաստան որքա՛ն ամուր դիրք ունենայ մահմետական երկիրներու մէջ, այնքան կրնայ անկախանալ Արեւմուտքէն։ Այդ պատճառով է որ եթէ գոյութիւն ունեցած չըլլար չէչէնական պատերազմը, ամերիկացի դիւանագէտները ըստիպուած պիտի ըլլային զայն հնարելու։

Ռուսաստան եթէ կ'ուզէ մեծ տէրութեան վիճակին վերադառնալ, պարտաւոր է մշակութային եւ քաղաքական արդիականացումի մը ձեռնարկելու։ Ատոր համար պէտք է դադրի «օրթոտոքս տէրութիւն» մը ներկայանալէ ու ինքզինք նկատէ «բազմամշակութային ընկերութիւն» մը, բազմացեղ պետութիւն մը ուր մահմետականութիւնը առնուազն քրիստոնէութեան չափ կարեւոր դեր կը խաղայ։ Մինչդեռ կրեմլինի զեկավարները որոնք հրապարակաւ խօչ կը համնեն եւ պատրիարքին կը դիմեն որ իրենց ապօրինութիւնները օրհնէ, ոչ միայն կեղծաւոր են, այլ նաեւ հակազգային։ Այսօր Ռուսաստան չի կրնար արտաքին թշնամիներու յաղթել, որովհետեւ անդամալուծուած է ներքին հարցերով։ Իսկ բանակին տկարութիւնը հետեւանք է պետութեան տկարացումին։

Արմատական փոփոխութիւններով միայն Ռուսաստան կրնայ Հիւսիսային Կովկասի մէջ խաղաղութիւն հաստատել։ Իսկ պատերազմական նոր պարտութիւն մը կրնայ մեկնակէտ ըլլալ տակնուվրայութեան։ Այլ խօսքով՝ Չէչէնիոյ ապագան անբաժանելի է ռուսականէն։ Եթէ Մարտ 26-ի ընտրութիւնէն ետք ալ ներկայի կացութիւնը չարունակուի, տագնապը կ'երկարաձգուի։ Դուրս չելլին Չէչէնիան ու Ելցինի Ռուսաստանը կրնան պատերազմիլ, կամ համակեցութիւն մը իրականացնել, բայց երկու պարագաներուն ալ պիտի ապրին յետխորհրդային նոյն տրամաբանութեամբ։ Եթէ կովկասեան ողբերգութենէն քաղելիք դաս մը կայ, այն է որ անհրաժեշտ է խաղին կանոնը փոխել։ Ռուսաստան զեկավարումի այլ ձեւի մը պէտք ունի։

Անկարելի է Չէչէնիան Ռուսաստանէն արմատապէս անջատել։ Նոյնպէս անկարելի է ամբողջովին համաձայնիլ զայն։ Չեն կրնար նախկին համակեցութիւնն ալ չարունակել։ Կամ պէտք է թշնամի ըլլան իրարու, կամ դաշնակից։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ Թուրքիա կ'երթայ Յունիս 4-էն 6։ Պոլսոյ մէջ, բացումը պիտի կատարէ Ֆրանսական ձեռնարկութիւններուն 2-րդ կուսակռանդէսին՝ «Ֆրանսա 2000» «Ֆիկառօ» լուրը տալով (Մարտ 1) կ'աւելցնէ· – «Քանիցս ձգձգուած, նախագահական այցելութիւնը պէտք է լաւ անցնի, հիմա որ Մերակոյտը որոշեց չքննել 1915-ին Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը Հայ ժողովուրդին դէմ։ Շատ փափուկ թղթածրար մը Ֆրանքեւերքական յարաբերութիւններուն համար»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահի պաշտօնակատար Վլ· Պուտինի ներկայացուցիչը Ի· Իլեանով Անդարայի մէջ Ս· Տէմիրէլի հետ տեսակցութեան յայտնած է թէ հետաքրքրական կը գտնեն կովկասեան զաղինքի առաջարկը։ Նիւթին առընչութեամբ ան խօսած է Ղարաբաղի հարցին մասին ալ, ըսելով որ կը յուսան լուծումի յանգիլ, սակայն Վլ· Պուտին կը փափաքի որ այդ լուծումին զուգահեռ բնականոնանան հայեւթուրք յարաբերութիւնները։ Ս· Տէմիրէլ մտահոգութիւն յայտնած է Չէչէնիոյ մէջ անմեղ քաղաքացիներու կրած տառապանքին, տուած զոհերուն մասին։ Իլեանով չեչտած է թէ Չէչէնիան Ռուսաստանի անբաժանելի մասն է։ Ռուս պատգամաւորը 4,5 միլիառ տոլար պիտի նամբերք վաճառելու կարեւոր առաջարկ մըն ալ տարած է Անդարա։

Լ· ԺՈՍՓԷՆ բացատրութիւններ տուաւ, փետրուար 29-ին, Ազգային Ժողովին առջեւ եւ պատասխանեց ընդդիմադիր երեսփոխաններու քննադատութիւններուն, Խորհրդարանէ արտասանած իր խօսքերուն առթիւ, Հեզպոլլահի հասցէին։ Ըստ երեւոյթին, չի զղջար, եթէ նոյնիսկ աւելի մեզմ է եւ ահաբեկչութեան տեղ «բիրտ ուժ» կամ «պատերազմական արարք» տարածները գործածած է։ Վերլուծումները կը հաստատեն թէ այդ անտեղի ածականը բերնէն փախած չէր, այսինքն լափսուս մը չէր, այլ չատոնց պատրաստած էր եւ կը ճգտէր գիտաւորեալ հաշուեյարդար մը ընելու Շիրաքի հետ։ Ամէն պարագայի մէջ, Արտաքին Նախարարին այն խորհրդականը որ «Բոնըբրի» որակած էր Ժոսփէնի խօսքը եւ աւելցուցած որ այդպէս կը պատահի, երբ հարցերը պէտք եղածին չափ չեն պատրաստուիր («Յառաջ», փետրուար 29, Դ· էջ) ճամբու դրուեցաւ։ Պիր Չէյթի եւ այլուր (պաղեստինեան հողամաս) Ժոսփէնի եւ Ֆրանսայի դէմ ցոյցերը արգիլուեցան։

ԱՆԴՐԻՑ ԲԱՔԻՑԿԻ, ռուս լրագրողը որ փոխանակուած էր երեք ռուս գինուորներու հետ, ապա անհետացած, հոսկ յայտնաբերուած Տաղստանի մայրաքաղաքը եւ ձերբակալուած, ի վերջոյ ազատ արձակուած է ու Մոսկուա անցած։ Ըսել չէ, սակայն, թէ բոլորովին ազատ է, հսկողութեան տակ կը մնայ եւ չի կրնար

(Շար·ը Դ· էջ)

(Շար·ը Ա· էջ)

բուն ալ պիտի ապրին յետխորհրդային նոյն տրամաբանութեամբ։ Եթէ կովկասեան ողբերգութենէն քաղելիք դաս մը կայ, այն է որ անհրաժեշտ է խաղին կանոնը փոխել։ Ռուսաստան զեկավարումի այլ ձեւի մը պէտք ունի։

Անկարելի է Չէչէնիան Ռուսաստանէն արմատապէս անջատել։ Նոյնպէս անկարելի է ամբողջովին համաձայնիլ զայն։ Չեն կրնար նախկին համակեցութիւնն ալ չարունակել։ Կամ պէտք է թշնամի ըլլան իրարու, կամ դաշնակից։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Բ.

ԱԽԱՐԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ, – 451 ՄԱՅԻՍ 26: (*)

... Դաշտը ամբողջ կը դողար՝ իր խոր անունն Աւարայր
Արձագանգուած լըսելով ժամանակին մէջ անծայր...
Գետը Տըղմուտ կը հոսէր՝ պղտոր անունը իրեն
Ադամանդի պէս բարձած, պսպըղալէն, թրթռալէն...
Վահան Թէքէեան

Պարսից բանակը՝ զօրավար Մուշկան Նիւսալաւուրդի եւ Դողըվճի հրամանատարութեան տակ, փայտակարանէն Թաւրիզի ճամբով կ'ասպատակէ Հեր եւ Զարեւանդ Պարակահայք կոչուած նահանգին երկու գաւառները, ոչ հեռու այժմեան Սալմաստէն եւ Խոյէն: Այնուհետեւ կայք կը հաստատէ Արաքսէն հարաւ, Տղմուտ գետի ափին, Աւարայր գիւղին մօտ: Առ ի ծանօթութիւն ըսենք, թէ համանուն գիւղը, պատմական սահմանումով, կը գըտնուէր Մեծ Հայքի Վասպուրականի նահանգի Արտազ գաւառը, ներկայ Կարաղիդին Պարսկաստան գիւղին հարաւը:

Հայոց բանակին ընդհանուր հրամանատարը՝ Վարդան Մամիկոնեան, իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ 66·000 զինուոր (**): Արեաց հակնայ՝ Իրանական բանակի թիւ ցոյց կը տրուի 200·000: Այժմ կայ տեսակէտ եւ, Հայկական Հանրագիտարանը այդ կը հաստատէ, թէ Պարսից բանակին թիւը 90·000–է աւելի չէ եղած: Կարելի է աւելցնել բանակին տրամադրութեան տակ գտնուող կռիւներու վարժ տասնէն տասնեւհինգ մարտունակ փիղ: Պահեստի ուժն ալ կը կազմուի Մատեան դունդով (***):

Հայոց բանակը կը գտնուրուի սա ձեւով: Ճակատի կեդրոնը Ա. դունդ, հրամանատար՝ իշխան Ներշապուհ Արծրունի: Ձ. թեւի Բ. դունդ՝ հրամանատար նախարար Խորէն Խորխորունի: Երրորդ դունդը՝ նախարար Թաթուլ Վանանդեցիի հրամանատարութեան տակ կը գրաւէ ձախ թեւը: Զօրրորդը՝ պահեստի ուժ, Արշաւիր կամաւորական եւ Համազասպ Մամիկոնեան, եղբայրը՝ Վարդան Մամիկոնեանի:

Ռազմավարութիւն: Պարսից նպատակը կ'ըլլայ ճնշելէ ետք ապստամբութիւնը, արշաւել եւ գրաւել Արտաշատ քաղաքը եւ, այս ճամբով իրագործել Ցաղկերտ Բ.ի՝ Հայերու ինքնավարութեան վերջ տալու քաղաքականութիւնը: Նաեւ՝ չօչափելի իրականութիւն դարձնել դաւանափոխութիւնը:

Հայոց բանակին գլխաւոր նպատակը կ'ըլլայ անպատեհի ուժգին յարձակումով ակարացնել զէկի Հայաստանի սիրտը չարժող թշնամի ուժը, ապա քաշուիլ երկրին դժուարամատչելի անկիւնները ու հայդուկային մարտերով չարունակել պատերազմը: Մինչեւ որ յաւուրջ չարժող ոսոխը հիւծի, քայքայուի:

Այսպէս, հայ մարտիկները նախայարձակ կ'ըլլան: Հայկական այրուձին, այսինքն՝ հեծելազօրքը, առաւօտ կանուխ կը յարձակի Պարսից բանակին երկու ծայրերուն վրայ: Հակառակորդը խուճապահար՝ կ'ընկրկի: Ձախ թեւը եւ կեդրոնը կը քայքայուին: Այդը, որ գլխաւորապար կազմուած էր լեռնցի, կիսամայրենի ցեղերու կուռողներով, ո՛չ միայն դէմ կը դնէ, այլեւ կը յաջողի որոշ յառաջխաղացում մը արձանագրել: Վարդան Մամիկոնեան հրապարակ կը հանէ պահեստի դունդը: Մաս մը կեդրոնի ուղղութեամբ, որպէսզի ճնշումը առաւել չեզոտուի, իսկ միւս մասն ալ օգնութեան նըպատակով կռուի կը մտնէ զժուարութեան մատնուած թեւին կողքին: Յաղթութիւնը ակներեւ կը դառնայ: Վարդան խանդավառ կը ճեղքէ ճակատը՝ խուճապի մատնելով ոսոխը: Բայց Պարսից բանակի ընդհանուր հրամանատարը՝ Մուշկան Նիւսալաւուրդ, ի տես մօտալուտ պարտութեան, հրապարակ կը հանէ Մատեան դունդը, որ նահանջող այլ թեւի դունդին հետ կը յաջողի չըջապատել մինչեւ իր բանակին խորը հասած հայ ապարապետը, անոր հայկական հեծելազօրքը: Անհաւասար մարտը կը չարունակուի մինչեւ ուշ դիշեր: Վարդան հերոսաբար կը զոհուի: Այնուհետեւ հայկական զօրքը կը քաշուի երկրին խորերը՝ չարունակելու համար պայքարը:

Աւարայրի ճակատամարտին պարապետէն զատ կը սպաննուին ութ զօրավարներ եւ 1027 զինուոր: Ընդամէնը՝ 1036 հոգի: Պարսից կողմը կ'արձանագրէ 3544 սպանուած:

Աւարայրի ճակատամարտի ելքի մասին եզրիչ կը գրէ· – «Քանզի ոչ եթէ կողմ էր՝ որ յաղթեաց, եւ կողմ էր՝ որ պարտեցաւ, այլ քաջ ընդ քաջս ելեալ երկոքին կողմանցն ի պարտութիւն մատնեցաւն»: (Որովհետեւ ոչ թէ մէկ կողմը յաղթեց, եւ միւս կողմը պարտուեցաւ, այլ քաջերը քաջերու դէմ ելլելով՝ երկու կողմերն ալ պարտուեցան):

ԾԱՆՕԹ· –

(*) «Առնոց յիշատակը ամէն տարի բուն Բարեկենդանին նախընթաց Հինգշաբթի օրը կը տօնուի Հայ Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ Վարդանանց անունով» (Մաղաքիա Արք· Օրմանեան «Հայոց Եկեղեցին»):

(**) «Եւ առնոց ընդհանուր թիւը եղաւ վաթսունեւվեց հազար մարդ՝ ձիաւոր եւ հետեւակ», եզրիչ, «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին»:

Փրոփ· Հրաչդ Փաստրմաճեան նկատել կուտայ, –

«On sait que tous les chiffres concernant les effectifs des armées, donnés par les chroniqueurs du Moyen Age sont fortement exagérés. En réalité, dans un pays de montagne comme l'Arménie, c'est-à-dire où les armées sont contraintes à suivre une route comportant des points de passage obligé, il n'était guère possible pour une armée de concentrer sur un champ de bataille plus de 20.000 ou 30.000 hommes» **(«Histoire de l'Arménie»).**

(***) Մատեան գունդ: Պարսից բանակին ամէնէն մարտունակ եւ սպառազինուած գունդը Փաւստոս Բիւզանդ կ'անուանէ «Մատենիկ գունդ»: Եղիշէի վարդապահանցի մեկնաբան – թարգմանիչը՝ փրոփ· Դր· Ե· Տէր – Միքայեան, ի մէջ այլոց կ'ըսէ, – *ամենայն հաւանականութեամբ նոյնն է, ինչ որ Հերոդոտ յիշած անմահներու գունդը, որ բաղկացած էր 10·000 ընտիր հեծեալներէ. գունդը անմահ կը կոչուէր այն պատճառով, որ երբ անոր մէջէն ոեւէ մէկը սպաննուէր կամ մեռնէր, տեղն ու տեղը անմիջապէս ուրիշ մը կը յայտնուէր, այնպէս որ 10 հազարի թիւը երբեք չէր նուազեր: Հերոդոտի տեղեկութիւնը կը վերաբերի Քսերսէս բանակին, թայց Զ· դարու պատմիչ Պրոկոպիոսի վկայութեան համաձայն՝ Սասանեանները վերահաստատած են Անմահներու գունդը»*: (Զեոֆի տակ ունինք վերոյիշեալ հատորին «Յուսաբեր»ի հրատարակութիւնը, Գահիրէ, 1950):

Այսօրինակ վկայութիւն նաեւ Հանրադիտարանի մէջ, Ի· հատոր, –

ՄԱՏԵՆԱՆ գունդ, մատենիկ գունդ, հին ժամանակներու պարսկական բանակին ընտիր հեծելազօրքը: Գունդը եւ զինուորները կը համարուէին «անմահ». մեռնողներուն անմիջապէս կը փոխարինէին նոր հեծեալներով, որպէսզի գունդին կազմը մնար կայուն: Եղիշէ (Ե· դար) վկայութեամբ՝ Աւարայրի ճակատամարտին Պարսիկները վարդան Մամիկոնեանի գլխատուած զօրքին դէմ հանած են Մ· գ· (Վկայութիւնները միշտ արեւմտահայերէն):

(****) *Եղիշէ կուտայ անունները, –* Ապահարցիներ, Կատիշներ, Հոներ, Գեղեր: Կ'ապրէին Կասպից ծովուն հարաւ – հարաւ արեւելեան ափերը:

Ժ· Մ·

ՆՈՒԱՐՍԱԿ – 494 (ՀԱՄԱՌՕՏ)

Տղմուտի ափին մղուած միօրեայ ճակատամարտով վերջ չի գտներ հայ – պարսից պատերազմը: Հայկական զօրամասերը վերազասաւորելով իրենց ուժերը, փոքրաթիւ զօրագունդեր զարձած, անակընկալ, հատու հարուածներով կը փորձեն քայքայել թշնամի ուժերը, գանոնք հիւծել: Յամենայն դէպս Պարսից բանակը երբեք չի յաջողիր իրագործել առաջադրուած նպատակը, – ժողովուրդը մըղել դաւանափոխութեան:

Զօրավար Վահան Մամիկոնեան, եղբօրորդին Վարդան Մամիկոնեանի, հայդուկային բնոյթի մարտը կը չարունակէ մինչեւ 484–ի ամառը: Այդ թուականներուն Հեփթաղներու, – հին հայկական աղբիւրներու մէջ ասոնք կը կոչուին նաեւ Քուշաններ, – հետ տեղի ունեցած ճակատագրական ճակատամարտին կը պարտուի Պարսից բանակը եւ կը սպաննուի Ցաղկերտ Բ.ի կրտսեր զաւակը՝ գոռոզ Պերոզ: Այն, որ նոյն Հեփթաղներու օգնութեամբ տասնեակ էր իր աւագ եղբայրը Որմիզդ Գ.ը եւ 457–ին տէր զարձած գահին:

Սպանուած արքային տեղ գահ կը բարձրանայ անոր եղբայրը Բալաշ, զոր հայ պատմագիրները Վաղարշ կը կոչեն: Այս վերջինը կը հրաժարի իր նախորդներուն հետապնդած ձուլման քաղաքականութենէն եւ, հաշտութեան ճեռք կ'երկարէ հայ ապստամբներուն: Հայաստան վ'ուղարկէ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը Նիխոր Վշտասպդատի գլխաւորութեամբ, Հայոց հետ բանակցութիւններ վարելու համար: Ի դէպ, Պարսից արքային թելադրութեամբ, սարսափելի Վահան Մամիկոնեանէ, Նիխոր Վշտասպդատ կը խուսափի Հայաստան մուտք գործելէ: Կայք կը հաստատէ սահմանին մերձ Հեր գաւառի Նուարսակ գիւղի ներկայիս Խոյ քաղաքին մօտ, Պարսկաստան:

Պարսկաստան առանց առարկութեան կ'ընդունի Հայոց երեք հիմնական պահանջները:

Ա. – Վերջ տալ կրօնափոխութեան հարկադրանքին: Զսպարտադրել զրադաշտականութիւնը: Քանդել Հայաստանի մէջ կառուցուած սարուչանները եւ, զժուարութիւն չյարուցանել հոգեւորականներուն՝ կատարելու իրենց կրօնական ծէսերը:

Բ. – Պետական պաշտօնեաները գնահատել ոչ թէ ըստ կամս եւ ըստ հաճոյս, այլ արդարութեամբ: Ասպարէզը բաց պահել աշխատասէրներուն, պարկեշտ տարրերուն առջեւ:

Գ. – Զմիջամտել Հայաստանի ներքին գործերուն:

ԺԻՐԱՉՐ ՄԻՐԻՋԱՆԱՆ

Բառի մը համար

ԹԼՓԱՏՈՒՄԻ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Անշուշտ, մենք մովսէսական չենք: Ո՛չ ալ մահմետական: Ո՛չ հեթանոս եւ ոչ ալ բարբարոս: Բարեբախտաբար: Հաւատաքի, զգացումի, զգայնութեան հարց է՝ մեր սրբազան կրօնքին խորշանքը, զոր ներարկած է ան՝ մեր երակներուն մէջ, սերունդէ սերունդ, զարերէ ի վեր, բարբարոսական ամէն տարրքի ու երեւոյթի դէմ, մանաւանդ հաւատքի, մտքի ու սրտի հետ կապ ունեցող: Հաւատք եւ զգացում զոյդ կ'ընթանան: Զգացումի հարց է հաւատքը:

Հաւատացեալ, թերահաւատ թէ պարապակս անհաւատ՝ մենք կը պաշտենք մեր լեզուն՝ կրօնական հաւատքին ուժովը: Վարդապետ մըն էր մեր դիրերը ստեղծողը: Գրչածադկողները զարձեալ վարդապետներ էին: Վենետիկէն Թրիեսթէ եւ Վիէննա՝ նոյնպէս վարդապետներ էին, որոնք Գաւառի ճամբաներուն վրայ եւ Պոլսոյ փողոցներուն մէջ թողլքուած բառերը հաւաքեցին, եւ տոպրակները չալկած իրենց ուսերուն՝ տարին մենաստաններու մէջ, խնամեցին զանոնք, լոյսերու մէջ պահպանելու համար Հայոց Գիրերը: Այս պատճառով մեր դիրերը եղան պաշտամունքի առարկայ. անոնք օծուած էին Սուրբ Միւռոնով: Եթէ այսօր, ա՛յդ վարդապետներուն կազմած բառարանները կամ մատեանները բանաք, պպզուն, ծիածանի եօթը գոյներով լոյս կը բխի անոնց էջերուն արմատներէն: Ապա, տասնամեակներ չարունակ, արթուն եւ անձնազոհ պահակներ՝ սրբազան հրայրքով մը պաշտպանեցին զանոնք: Մինչեւ այսօր մեր մտքին ու սրտին մէջ հնչեղ կ'արձագանդէ իրենց կտրուկ ատամը, – կա'մ փէշ, թափթփա՛ծ – հասցէին բոլոր անոնց, մե՛ծ ու պզտիկ, աւելի մեծ՝ քան պզտիկ, որոնք ծիծաղելի ինքնաբաւութեամբ կը մեղանչէին մեր լեզուին հանդէպ: Իրենց վճիռն էր արդարադոյն, եւ ուրեմն անառարկելի, անբեկանելի:

Հեթանոսի ստեղծած դիրեր չեն Հայոց դիրերը: Հեթանոսութիւն չկայ անոնց ձեւերուն մէջ, եւ ոչ ալ – աւելի կարեւորը – անոնց ոգիին մէջ, տառ ու ոգի միաձոյլ: Կը բաւէ դիտել հոգիին աչքերով միայն մէկ տառ գունագեղ եւ ամպարման գլխագիր է, որ կը զարդարէ մեր տաճարներուն աւազ խորանի վերնամասին խորքը, խոշոր աչքի մը կեդրոնը, եւ ամէն բան ընկալելի, խմանալի կը գառնայ այնուհետեւ:

Ունիմ անհերքելի, գրաւոր ու պատկերազա՛րդ վկաներ: Երեւոյթը բացառիկ է: Գի՛ր ու Լեզո՛ւ Հայոց ... Երբ մենք կորսնցուցեր էինք մեր Լեզուն, մեղի մըներցեր էին մեր դիրերը, եւ մենք կը կարդայինք հայերէն գիրերով՝ քրտերէն (դուրմանճի՛), թաթարերէն, թրքերէն, պարսկերէն, սլաւերէն: Եւ կա՛մ երբ գիրերը կորսնցուցեր էինք, կառչեր էինք հայերէն լեզուին՝ այս անգամ օտար գիրերով (1): Վեց, եօթը, տասը լեզուներու միջեւ մեր ինքնութիւնը պահեր էինք մե՛ր դիրերովը, մե՛ր լեզուով:

Այս հիմնական պատճառներով է որ խոսիլ արգիլուած է Թլփատումը հայերէն բառերուն աւելի քան ուրիշ որեէ լեզուի: Եւ մանաւանդաբար երբորդ հազարամեակի սեմին, երբ երջանիկ մարդկութիւնը կը դեգերի՝ լոյսի արագութեամբ հաղորդակցութեանց տարածքներու սեմին ու սեմէն ներս արդէն:

Եւ հիմա դանք յանցապարտութեան բուն առարկային, – Թլփատումը հայերէն բառի մը, որ կը պարպարէ իր տխեղծ կերպարանքով կողքը դրքի մը՝ լոյս տեսած չուրջ երկու տարի առաջ, Ամերիկայի մէջ, Գալիֆորնիա, Սիլիւոքի եւ Հայաստանի այժմու էլտորատոն, եւ որուն մասին աղնիւ հոգի մը, Արտաշէս Ոսկանեան, արտայայտուած էր մամուլի մէջ (2), հռչակելու համար իր հիացումը: Խնդրոյ առարկայ դիրքը՝ հեղինակութիւնն է ծանօթ գրող Սահփան Ալաջաջեանի, «Ձամբեզրի վրա»:

Հակառակ բարեկամական կապերուն, որոնք կը գոյատեւեն մեր միջեւ, տասնամեակներէ ի վեր, Սահփան Ալաջաջեանի գործը տեսնելու բախտը չունեցայ: Միայն երբ ամերիկահայ մամուլի մէջ լոյս տեսաւ ծանուցումի ձեւով տասնդակաւ «Ստացաւիֆ»ը, զարդարուած կոդքին վերարտադրութեամբ, բնազդական մղումով կարեցի դրքի կոդքին պատկերը եւ կարօնը պահեցի ծոցատետրիս մէջ, ամիսներու երկարձքին, մինչեւ այսօր, այսինքն՝ յիշեալ յօդուածին հրատարակութիւնը: Ինծի կը վերապահէի այն օրուան, երբ պիտի տեսնէի պատմելու առաղելու համար կէտ մը միայն, ի՞նչ ուղղադրութիւն որդեգրուած ու կիրարկուած էր այս դրքին մէջ: Քանի կար չատ չփոթեցուցիչ պարադայ մը:

Սպասումս արդարացում չունէր. մա՛ծ էր այլեւս:

Հարցը կարծուածէն չատ աւելի ծանրակչիռ բնոյթ մը ունէր· չփոթութիւնը պատարեալ էր դրքի կոդքին վրայ խոկ «Ձամբեզրի վրա», իսկ ներքեւը՝ Սահփան Ալաջաջեան: Արեւելահայ պատճէնները, Ա.ճառեանէն (3) մինչեւ Բակունց, մինչեւ մեր օրերը, վրա նախադրութիւնը այնքա՛ն չէր վիրաւորիչ նայուածքը ընթերցողին – վարժութենէն սովորականացուցած ըլլալով կատարուած իրողութիւնը, առանց սակայն մեղ հաչտեցնելու այդ իրողութեան հետ, որքան կոդքին վրայ, այդ ալ գծագրուած, որպէսզի կատարեալ ըլլար զիջածադկումը, ընդգծելու համար այդ անճոռնի մերկութիւնը:

Այդ վիրաւորանքէն անդին կը տեսնէր սակայն խոովքը, երբ վերնագրին ներքեւ երեւոյթ անունը գրուած էր Ալաջաջեան եւ ոչ՝ Ալաջաջյան:

Եթէ վրա–ի գործածութեան հետ զբաղէր նաեւ Ալաջաջյան, հարցը այնքան չէր չփոթեցուցիչ պիտի չնկատուէր: Այսպիսով այդ մեղանչումը կը վերագրեմ աւելի՝ անխմանալի անփութութեան մը, քան իրր արդիւնքը, արտայայտու-

(1) Տե՛ս Ա. Ա. Ա.

թիւնը վճռակամութեան մը՝ կառչած մնալու ուղղագրական բրածոյ կաւ նոններու եւ զանոնք դործադրելու նաեւ արտասահմանի մէջ: Ահա՛ այս ալ, հրաժարումէ հրաժարում՝ անխուսափելի էր այս արտառոց երեւոյթը, իր պարզագոյն դրսեւորումով արտայայտուած, – երկու ուղղագրութիւն մէկ էջի վրայ, նոյն պատճէնին մէջ: Ողբերգական է անփոյթ վերաբերումը, երբ միւս կողմէ համակարգիչները, ժահրեղով խոճզուած իրենց կա՛րծր յիշողութիւններով ընդմիշտ կը չնչեն սահմանները ոչ միայն երկիրներու եւ ուրեմն ժողովուրդներու, այլ նաեւ – ինչ որ քնական է, քանի համակարգիչները հաղորդակցութեանց եւ փոխանակումներու կը ծառայեն – լեզուներու մէջեւ, նոյն ընտանիքի պատկանող՝ լեզուի մը երկու ճիւղերուն մէջեւ, եւ այս ձեւով ուրեմն անոնք ի վիճակի են ընդարձակելու չփոթութիւնը մոքերուն մէջ:

Առանց դատախազ ըլլալու իրաւունք տալու մենք մեզի, այսուհանդերձ ազատութիւն թող չնորհուէր մեզի՝ հարց տալու իրեն թէ ի՞նչ պատճառ ունէր այդ ուղղագրութիւնը կիրարկելու արտասահմանի մէջ եւս, չփոթութիւն սերմանելով չարքերուն մէջ, քիչ մը եւս տկարացնելով մեզ:

Իր գործով թող ըսէր թէ մե՛նք իրաւունք ունինք հաւատարիմ մնալու աւանդականին, – բառը թող չվիրաւորէ զգա՛ն հոդիները: Անճեռնմխելի է աւանդականը, ճմարիտը, գեղեցիկը:

Եւ յետոյ, եթէ մե՛ր ուղղագրութիւնը յարգած ըլլար, պիտի մեղանչա՞ծ ըլլար արդեօք Մեսրոպ Մաշտոցին հանդէպ:

Ի՞նչ գեղեցիկ պիտի երեւէր վրայ, գըրած՝ յ-ով, որ կը խաղայ դերը՝ վակեալու, կղզելու ա դիրով վերջացող բառերը, հազուստ կը հագցնէ, կը ծածկէ մերկութիւնը, մեղմելով ա-ին բերանաբաց հնչումը, եւ ուրեմն կը պաշտպանէ այդ բառերը՝ այլասերումէ, ձեւագեղծումէ եւ կորուստէ, բայց նաեւ կը դիւրացնէ ճմլուածով վերջացող բառերուն հոլովումը: Գիր մը միա՛յն՝ որ կը մնայ մեր լեզուին յատկանիշերէն մին: Պարզ ու աւելորդ զարդ մը չէ այդ դիրը, այլ հանճարին չնորհը, մին այն չնորհներէն, որոնցմով օժտուած կը մնայ Հայոց Լեզուն:

Սկիզբէն էր մեր հաւատքը եւ հաւատքը եղաւ Գիր ու Լեզու:

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓՈՒԼԵԱՆ

(*) Ամփոփ ու տոկուն համայնագիտական մընէ իր անտաշ ու վերամշակումի կարօտ ձեւին մէջ իսկ «Մատենագիտութիւն հայատառ օտար լեզուով տպագիր գիրքերու», հեղինակ՝ Արտաշէս Գարագաշեան, 760 մեծադիր լուսատիպ էջ (21×29 սմ.), հրատարակութիւն՝ Ռուբէն Սեւակ Մշակութային Հիմնարկի, 1987, Փարիզ:

Գաղափար մը տալ ըլլալու համար ակնարկուած այս անվախընթաց երեւոյթին մասին՝ կը բաւէ մատնանշել թէ եօթը հարիւրէ աւելի էջեր կը կազմէ ցանկը այն գիրքերուն, որոնք երկնուած են օտար լեզուներով բայց հայերէն տառերով, եւ հայերէն լեզուով բայց օտար գիրերով, երեւոյթ մը՝ որ կամրջուած կը մնայ ԺԶ. դարէն մինչեւ Ի. դար երկարձգուող ժամանակաշրջանի մը վրայ:

(2) Տե՛ս՝ «Յառաջ», Շաբաթ / Կիրակի, Փետրուար 12 / 13, 2000:

(3) Բացատրութեամբը իր «հայերէն արմատական բառարան»ին, ուր յարգուած է մեր ուղղագրութիւնը: Բարեբախտաբար: Այլապէս ի՛նչ մեծ աղէտ պիտի ըլլար անոր հրատարակութիւնը հայաստանեան ներկայ ուղղագրութեամբ:

Ն. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

Նիսի մէջ, տարիներէ ի վեր կը գործէ միութիւն մը, նախագահութեամբ Անահիտ Օհանեանի, որու նպատակն է օժանդակել Հայաստանի մանկապարտէզներու:

1991–էն ի վեր, Միութիւնը արդէն բանական օգնութիւն հասցուցած է, դրկելով դպրոցական պիտոյքներ Գիւմրիի, Երեւանի նաեւ Արցախի մանկապարտէզներուն: Ծաղալիքներու բաչխումներ եղած են Երեւանի 12 դպրոցներու, Գիւմրիի 2 եւ Սպիտակի 2 (1999 Դեկտեմբեր): 1994–ին Հայաստանի 20 եւ Արցախի 5 դպրոցներու 3167 երախաներուն դպրոցական պիտոյք հայթայթուած է եւ յաջորդող տարիներն ալ նոյն թափով չարունակուած է անհրաժեշտ կազմակերպութեամբ:

1995, 1996, 1997, 1998, 1999 զանազան այլ ձեռնարկներ ալ եղած են, ինչպէս մանկավարժական պատրաստութեան հաւաքոյթներ ուսուցչուհիներու թէ տնօրէնուհիներու համար: Հինգերորդ տարին ըլլալով, ԷՍ – Է.Ֆ – Փէ – Ա.-ն իր մասնակցութիւնը բերած է ծրարներու առաքումին համար (պատուելի Սահակեան եւ Պ. Ֆերտինան Կրասեան):

ACTION
POUR LES MATERNELLES D'ARMENIE
99, Chemin de la Costière,
Les Coteaux de la Madeleine L 461,
06000 NICE;
C.C.P. 1101 06 V Marseille

ԿՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած 15–րդ «Միջվարժարանային արտասանութեան մրցում»ը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15·30–ին Մարսէյլի Հայ Մշակութային Տան վասպուրական սրահին մէջ:

ՄՐՑՈՒՄԻ ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ. –

– Տարիքի չորս մակարդակներ (6 – 9, 9 – 11, 11 – 13, 13 – 16) կը մասնակցին մէկական պարտադիր արտասանութեամբ՝ ուղարկուած միութեան կողմէ:

– Ամէն մէկ մակարդակէ ընտրուած հինգական աշակերտ, կը ներկայանան երկրորդ ազատ արտասանութեամբ մը:

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ. –

Միութեան կողմէ իւրաքանչիւր մակարդակի՝

Առաջին – ոսկի մետալ,
Երկրորդ – ոսկեջուր մետալ,
Երրորդ – արծաթ մետալ:

Դատակազմին կողմէ՝

– Ա. Մակարդակ (6–9) – 500 Ֆ. (Էտուար Տէրթիքլեան միութիւն)

– Բ. Մակարդակ (9–11) – 500 Ֆ. (Շուշան–Ծաղիկ մրցանակ–Գարոյեան, Վալանս)

– Գ. Մակարդակ (11–13) – 500 Ֆ. (Թէոթր Ժիրաֆ – Գուգուլեան)

– Դ. Մակարդակ (11–13) – 1·000 Ֆ. (Սիմիթեան կտակ – Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի):

Այս առընչութեամբ ուղարկուած են նամակներ՝ Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս եւ Նիս զպրոցներուն և միութիւններուն: Իսկ հայերէն դասաւանդող այն հաստատութիւնները որոնք կը փափաքին մասնակցիլ եւ չեն ստացած հրաւէրի նամակներ, պարտին դիմել ստորեւ տրուած հասցէին կամ հեռաձայնի թիւին. –

Անի ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
5 bis, Ch. de Fardeloup,
13600 La Ciotat
Tél. : 04. 42. 08. 24. 57

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Մ ա ր ս է յ լ

FRANCE - ARMÉNIE
ԵԱՆ'Ց-Ի ՄԷՋ

Փետրուար 23, Շորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 19–էն սկսեալ Ֆրանս – Արմէնի Ֆրանսերէն լեզուով Լիոնի մէջ լոյս տեսնող ամսաթերթի վարչութեան հրաւէրով Եան'ց ակումբը հաւաքուած էին վարիչ զաղութի զանազան կազմակերպութիւններու, մամուլի, միութիւններու ներկայացուցիչներ, անհատներ չուրջ հարիւր հոգի:

Յանուն Ֆրանս – Արմէնիի նախ խօսք առաւ Օր. Հէլէն Գոսիկեան: Ան օրուան հաւաքոյթին նպատակը հակիրճ կերպով ներկայացնելէ յետոյ, մի առ մի ներկաներուն Յանօթացուց Ֆրանս – Արմէնի թերթին խմբագրական կազմը եւ թէքնիկ պատասխանատուները որոնք բոլորն ալ Լիոնէն եւ Մարսէյլէն եկած էին: Ան յետոյ հրաւիրեց ամսաթերթի չորս հիմնադիրներէն Տոքթոր Գէորգ Քէվէնէկեանը որպէսզի Ֆրանս – Արմէնիի նոր ծրագիրներուն մասին ներկաներուն լուսարանէ:

Տոքթոր Քէվէնէկեան Լիոնի հայ զաղութի դործօն անդամներէն է եւ հակառակ իր խիստ զբաղ ապարէզին երկար տարիներէ ի վեր ազգային բոլոր ճեռնարկներուն կը մասնակցի: Տոքթոր Քէվէնէկեան ամսաթերթին 18–ամեայ դործունէութիւնը՝ 1982 Ապրիլ–ին հիմնուած, մանրամասնօրէն ներկաներուն ներկայացուց: Ան ըսաւ թէ դաղութի մը կեցուածկութեան ապագայը իր մամուլին զոյութիւնն է: Տոքթոր Քէվէնէկեան դիտել տուաւ որ թերթ մը մի միայն լուրեր տալով պէտք չէ որ զոհանայ, ան պէտք է նաեւ ուղղութիւն մը, նպատակ մը ունենայ: Ան դրուատիքով արտայայտուեցաւ Հայ Դատի Յանձնախումբի դործունէութեան մասին որ տարիներէ ի վեր անվհատ կերպով իր պայքարը կը չարունակէ հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչման համար, հակառակ թուրք կառավարութեան ֆրանսական իշխանութիւններու մօտ կատարած ճնշումներուն:

Տոքթոր Քէվէնէկեան վերջին տասը տարիներու ընթացքին միջազգային քաղաքականութեան մէջ տեղի ունեցած իրարաճութիւններուն եւս անդրադառնալով դիտել տուաւ որ Մորհրդային Միութեան փլուզումի հետեւանքով այսօր Հայաստան եւս անկախութեան տիրացած է: Մեր զաղութը զոր հոս ունինք դեռ երկար ժամանակ 40 տարի 50 տարի պիտի ունենանք ըսաւ: Հետեւաբար, եզրակացուց, անհրաժեշտ է բարձրորակ մամուլ մը ունենալ մեր զաղութին համար: Տոքթոր Քէվէնէկեան դնահատանքով արտայայտուեցաւ մանաւանդ հոդի մը երիտասարդ – երիտասարդուհիներու խումբի մը որ պատրաստակամութիւն յայտնած է կամաւոր կերպով Ֆրանս – Արմէնի ամսաթերթի բարդաւաճումին ծառայելու: Միայն աւելցուց Ֆրանս – Արմէնի պատասխանատու խմբագրապետ մը չունի հիմա պիտանէին անբաւարարութեան պատճառաւ: Ան յոյս յայտնեց որ Ֆրանսայի զաղութը պիտի կարենայ երիտասարդ ուժերու կամաւոր աշխատութիւնը դնահատել եւ ոչ թէ միայն բարոյապէս այլ նաեւ նիւթապէս զօրավիդ կանդնելով պիտի քաջալերէ ամսաթերթին վերածագկումի ծրագիրը:

Տոքթոր Քէվէնէկեանի բացատրութիւններէն յետոյ ներկաները ճոխ պիւֆէի մը չուրջ պատասխրուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 8

Սահակ Էֆէնտիենց տունը

ՋԱՐՈՒՀԻ. – (Ժպտուն): Բան մըն ալ չկայ: Երէկ Նուարդին հետ իրենց տունը դացինք, հոն Ազատին դպրոցական ընկերը կար, անունը Եդուարդ է: Մեզի առաջարկեց պտոյտ մը եւ չորսերնիս միասին դացինք Քիաղահանէ եւ յետոյ նաւակով վերադարձանք: Աւտոր համար ուշ մնացի:

ՍԱՀԱԿ. – Երէկ իրիկուն բան մը չըսիր:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Զըսի, որովհետեւ ժամանակ չեղաւ, ուրիշ խօսելիքներ ունէինք:

ԹԱԳՈՒԿ. – Իրաւունք ունի աղջիկը: Արդէն մենք ալ չհարցուցինք թէ ուր դացած է:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ես ձեզի խրատ տալու կինիկ չեմ ամմա, ի՞նչ պիտնամ, աւտ տղոմ, համար աղէկ չեն խօսիր կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Գո՞րծը ինչ է եղեր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Գործը պէլլիսիզ է... Շորորքով ալ մարդ չէ եղեր: Ամա, ինծի՞ ինչ: (Ոտքի): Դէհ, ես զացի: Մարտիկ աղայէն ազատելնուդ համար չատ ուրախ եմ: Մնաք բարով: (Դուրս):

ԹԱԳՈՒԿ. – Ի՞նչ պիտի ըլլան աս խօսքերը, Զարուհի:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Պառաւ կնկայ պարապ խօսքեր... Դեռ նո՞ր պիտի ճանչնաս չարախօս կնիկը:

ԹԱԳՈՒԿ. – Բայց ինչո՞ւ պարապ տեղը անունդ խօսուի ասդին – անդին:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Ձանըմ, անպատիւ տղու մը հետ չեմ պտըտեր ա... Մխսիս Ազատին դպրոցական ընկերն է... հա, աղէկ միտքս ինկաւ, դուն ալ կը ճանչնաս: Քանի մը օր առաջ երբ Նուարդենց դացինք, հոն էր, քեզի ալ ներկայացուցին:

ԹԱԳՈՒԿ. – Հասկցայ, չէ՞ երիտասարդ մը, եգիպտոսի մէջ կարեւոր պաշտօն մը ունի եղեր:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Ձիւղ ինքը, միւսիւ Եդուարդը: Նեմզար հանըմին բոլոր ըսածները տասը վարայի արժէք չունին, չատ խելացի, չատ չնորհքով ու պարկեշտ երիտասարդ մըն է:

ԹԱԳՈՒԿ. – Ինչո՞ւ այդչափ կը պաշտպանես կոր այդ տղան:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Պաշտպանելու բան չկայ: Ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. – Դեռ չատ պիտի մնա՞յ հոս:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Քանի մը չաբաթ:

ԹԱԳՈՒԿ. – (Ծաղրական): Կ'երեւայ աղջիկ պիտի փնտռէ:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Կարելի է հատ մը դտած է արդէն:

ԹԱԳՈՒԿ. – Գտեր է նէ՝ թող խերը տեսնայ:

ՋԱՐՈՒՀԻ. – Ամէ՛ն:

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ աղային գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՍԻՍԱԿ. – (Ներս մտնելով): Բարեւ ձեզ, Մարտիկ Էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարեւ: Կը ներէք, ձեզ չկրցայ ճանչնալ:

ՍԻՍԱԿ. – Թէեւ իրարու չենք ներկայացուած, բայց ձեզ դէմքով կը ճանչնամ: Ես խմբագիր եմ, «Հանրային Ձայն»ի խմբագիր, Սիսակ Մելքոն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրախ եմ:

ՍԻՍԱԿ. – Լաւ լուր մը խմացայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ լուր:

ՍԻՍԱԿ. – Նշանուեր էք եղեր Սահակ Էֆէնտիի աղջկան հետ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Է, այո՛, նշանուեցայ:

ՍԻՍԱԿ. – Շիտակը չափազանց ուրախացայ: Իմ մասնաւոր չնորհաւորութիւններս:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շնորհակալ եմ: Բայց դո՞ւք ինչու այդքան ուրախացեր էք:

ՍԻՍԱԿ. – Քիչ չատ ազդային զգացում ունեցողներուն, առանձ դէպքերը ուրախութիւն կը պատճառէ: Կը հաճիք այդ մասին քանի մը մանրամասնութիւններ տալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ տեսակ մանրամասնութիւն:

ՍԻՍԱԿ. – (Գրպանէն թուղթ եւ մատիտ հանելով): Նախ նշանուքը ո՞ւր եղաւ: Հաւանաբար Բերա, Սահակ Էֆէնտիին տունը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո:

ՍԻՍԱԿ. – Ո՛ր օրը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շաբաթ օր:

ՍԻՍԱԿ. – Կէսօրէ առա՞ջ, թէ կէսօրէ ետքը:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Անհամբեր): Ձանըմ, երբ կ'ուզէ թող ըլլայ... Բայց ատոնք ինչո՞ւ թուղթին վրայ կը նշանակես կոր:

ՍԻՍԱԿ. – Որպէսզի միտքս մնայ: Ո՞վ ներկայ էր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Տէր Բարսեղը, Սահակ Էֆէնտին, Թադուկ հանըմը, ես...

ՍԻՍԱԿ. – Ուրի՞շ, ուրի՞շ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրիշ մարդ չկար:

ՍԻՍԱԿ. – Հասկցայ: Նշանախօսութիւնը տեղի ունեցած է մաերմիկ շրջանակի մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց ըսէ տեսնեմ, ինչո՞ւ այդ բաները կը գրես կոր:

ՍԻՍԱԿ. – Զարմանալի հարցում, ինչո՞ւ կ'ուզէք որ գրեմ, պարզապէս որովհետեւ մեր թերթին վաղուան թիւին մէջ ձեր նշանուքը պիտի ծանուցանենք:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. Էջէն)

քաղաքէն հեռանալ: Արտայայտուած է ոատիօ Սվոբոդայէն եւ պատմած ամբողջ ոդիսականը, նախ փոխանակումէն (փետրուար 3), ապա բանտարկութենէն (փետրուար 16), երբ դուրս կ'ելլէր Գրոզնիկէն: Վճռած է պատմել ամէն ինչ Չէչէնիա անցած – դարձածին մասին: Ամբողջն իսկ ահաւոր նկարագրութիւններ կ'ընէ բանտին մէջ կիրարկուած չարչարանքներու մասին:

ՄԻՋԻԿԱՆԻ նախակրթարանի մը մէջ, եօթը տարեկան մանչուկ մը կրակ բացած է վեցամեայ դասընկերուհիին վրայ: Տղեկը տարճանակ մը հանած է գրպանէն ուսուցչուհիին եւ 22 աշակերտներու առջեւ եւ կրակած իր գոհին վրայ: Աղջնակը չատ ծանր վիճակի մէջ է:

ՄՈՋԱՆՊԻՔԻ մէջ, ահաւոր ողողումներ չատ ծանր կացութիւն մը ստեղծած են. արդէն իսկ 200–է աւելի մեռեալ կայ:

ԻԼ–ՏԸ–ՖՐԱՆՍԻ չրջանի կառախումբերու մէջ գործուած յարձակումները 21%–ով յաւելում կրած են վերջին չրջանին եւ անապահովութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասած է: 1999–ին, 9000 յանցագործ հարցապնդուած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան ծառերուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է Իզազիների հեռեւեալ նուէրները:

Գ. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Շառլ Թահեան, Տէր եւ Եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 200–ական ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Արզուեան 400 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տինօ Զանտոմէնիկօ 300 Ֆր., Օր. Սոնիա Կիւմիւչեան 1200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժընըվէ 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Միքայէլեան 100 ֆրանք, Օր. Ա. Խաչատուրեան 50 Ֆր., Օր. Մարի Տումանեան, Տիկին Սիւզան Կիւմրիւճեան 200–ական Ֆր., Տիկին Մէրի Նալպանտեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Պատմաճեան 500 Ֆր., Տիկին Էլիզապէթ Աւագեան 100 Ֆր., Տիկին Վալէրի Զարզաւաճճեան 500 Ֆր., Պր. Սեպուհ Պալեան 300 Ֆր., Տիկին Սոնիա Փանոսեան, Պր. Ժակ Գասապեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարբիէլ Պէրպէրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շ. Ամլանեան 100 Ֆր., Օր. Ժաղլին Մէսճեան 200 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գույումճեան 100 Ֆր., Պր. Ժան Սարաֆեան 200 Ֆր., Օր. Լիւսի Թոփալեան 300 Ֆր., Տիկին Վ. Պարտիզպանեան 100 Ֆր., Տիկին Ազնիւ Անդրէասեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Սաաթճեան 100 Ֆր., Տիկին Առլէթ Ցաղորեան 250 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Բժշկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Նազարէթեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Գալանթարեան 500 Ֆր., Օր. Մաուլէն Արապեան 100 Ֆր., Պր. Ցովհաննէս Ցովհաննէսեան 200 Ֆր., Տիկին Բարխա Աբիսեան 250 Ֆր., Տիկին Մարի Առաքելեան 150 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 150 Ֆր., Տիկին Ժ. Գանթարճեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօյաճեան 50 Ֆր., Տիկին Վիքթորիա Գոլոզեան 100 Ֆրանք, Տիկին Նէլլի Մխիթեան 400 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Աչդեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ցովսէփեան, Պր. Գլօտ Գափամաճեան 200–ական Ֆր., Պր. Հրաչեայ Ջուլհակեան 500 Ֆր., Տիկին Անն Պէքար 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արա Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալէքսանեան 500–ական Ֆր., Տիկին Սիմա Տուզմանեան 200 Ֆր., Պր. Միքայէլ Մարտիրոսեան, Պր. Ժակ Խանզատեան 500–ական Ֆր., Պր. Բոժէ Պարսամեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Յարութիւնեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

ՅԱՏԻՑ ՈՒՆԵՑԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Ցաղթական հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի ոգեկատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով:

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE

Մանրամասնութիւն յետագային:

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 2
Տօն Սրբոց Վարդանանց
Զօրավարացն մերոյ՝ 1036 վկայիցն,
որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին
(451 թուին)՝ «Վասն հաւատոյ
եւ հայրենեաց»

Աւետանակոչութեան տօնն է Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

– Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ եւ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ:

կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. –

– Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4
Տօն կոստանդնուպոլսոյ
Սրբոյ Ժողովոյն
հարիւր յիսուն հայրապետացն
(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի կիրակամուտին առիթով, Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4.30–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը գոցուի:

ԻՍԻ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Աւարայրի Հերոսամարտի Խորհուրդը եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մտերիմ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, կիրակի, ժամը՝ 15.30–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Բըրնկեան Մշակութային սրահին մէջ

6, Avenue Bourgain

Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:
Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

ՊՕՄՈՆ

Նախաճեռնութեամբ Պօմոնի կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Ցովհաննեանի՝ – Ռօք Օփէրա – կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17–ին եկեղեցւոյ վիւ սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:
Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին չուրջ

⁂

Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
Կաթողիկոսական Ճեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15.30–ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Բրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է –

L'Ecole Arménienne
« S I A M A N T O »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« S p i t a k »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places
aux numéros suivants :
01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 •
01 46 65 81 53

Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Տիկին Մայրենի – երանուհի Ապաեանի (ծնեալ՝ Մովսէսեան) մահուան քառասունքին առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տիկին Կլարիզար Քոպէքեան 100 Ֆր., Տիկին Սիրանիկ Բուլուր 200 Ֆր., Տիկին Էլմաս Սիրատակ 300 Ֆր., Պր. Հայրապետ Սիրատակ 500 Ֆր., Տիկին Ալիս 50 Ֆր.:

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՕԹՕ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Էչօլա Սաքունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը
C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille
կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, papiers en règle, expérimentée, cherche place chez personne âgée ou famille ou pour entretien bureaux. Temps complet, même nourrie, logée.

Etudierait toutes propositions, région parisienne.

Tél. : 01 43 75 49 69 — 01 47 93 14 57

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**ASTRIG**»
d'Arnouville — Sarcelles — Gonesse – Villiers-le-Bel

Grand Dîner Dansant de l'An 2000

animé
par **Adiss HARMANDIAN**
et **son Orchestre de Los-Angeles**
le Samedi 4 Mars à 20 heures
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier
95400 Arnouville-lès-Gonesse

Renseignements & réservations :
01 39 85 39 54 ou **01 39 87 08 73**

⁂

Venez fêter
MARDI GRAS

Déguisements, goûter offert, animation musique
organisée
par la section de Livry-Gargan
de la Croix Bleue des Arméniens de France
et la Maison de la Culture Arménienne
le Dimanche 5 mars à partir de 14h30
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy —
93190 LIVRY-GARGAN
Tél. : 01 43. 85. 90. 12
Venez nombreux —
Entrée libre

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Econames**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

⁂

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

A noter dès maintenant sur votre agenda

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e
PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse :
(épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients,** des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 3
VENDREDI
3 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·854 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.854

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 1/2)

ՀԱՅԵՒՈՒՄ ՋԻՆՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՄՐԱՆԱՅ

Մարտ 1–ին Երեւանի մէջ Պաշտպանութեան փոխ–նախարար Ա. Պետրոսեան եւ Հուսաստանի զեսպան ու լիազօր նախարար Ի. Գորդիւշեւ ստորագրած են միջպետական յանձնաժողովի առաջին նիստին արձանագրութիւնը. ան կը վերաբերի Հայաստանի մէջ հողամասերու եւ անշարժ գոյքերու վարձքով ռուսական ռազմակայանին յանձնումին եւ ընդունման: Ա. Պետրոսեան ըսած է թէ 1996–ին կնքուած հայեւռուս պայմանագրին ը· կէսին համաձայն հողամասերը անվճար վարձակալութեամբ կը տրամադրուին ռուսական կողմին, այնքան ատեն որ ռուսական խարիսխները կը մնան Հայաստան: Փոխ–նախարար Ա. Պետրոսեան ըսած է թէ այդ հողամասերը արդէն քարէհապրուած 30 զինուաններ են:

*
**

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ՝ ԱՐՏԱԳԱՂԹԷՆ

Տաուշի մարզի համայնավարներուն հետ Մարտ 1–ին Իջեւան տեղի ունեցած հանդիպումին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վ. Դաբրինեան երկրին ներքին քաղաքական վիճակը ներկայացնելով ընդգծած է հայութափումի երեւոյթը: Ան վկայակոչելով հաւասի աղբիւրներ, ըսած է թէ արդէն 1,5 միլիոն հոգի արտագաղթած է: Վ. Դաբրինեան ժողովրդագրական այս աղէտը կանխելու միակ լուծում նկատած է քաղաքական բոլոր ուժերու միացումը, ինչ որ կատարուեցաւ բազմակուսակցական կառավարութեան մը կազմութեամբ: Այսուհանդերձ չատ լաւատես չըլլալով վաղուան նկատմամբ, հրամայական նկատած է Ռուսաստան–Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութիւնը: Վերջաւորութեան սակայն, կոմկուսի ղեկավարը հայկական աւանդական տարազոմով յայտնած է թէ ողջմիտ, պետական մտածողութեամբ իմաստուն դարձած հայ ժողովուրդը իրեն պարտադրուած բոլոր փորձութիւններէն դուրս կու գայ արժանապատիւ ձեւով:

*
**

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ՝ ԱՐՏԱԳԱՂԹԷՆ

Տաուշի մարզի համայնավարներուն հետ Մարտ 1–ին Իջեւան տեղի ունեցած հանդիպումին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վ. Դաբրինեան երկրին ներքին քաղաքական վիճակը ներկայացնելով ընդգծած է հայութափումի երեւոյթը: Ան վկայակոչելով հաւասի աղբիւրներ, ըսած է թէ արդէն 1,5 միլիոն հոգի արտագաղթած է: Վ. Դաբրինեան ժողովրդագրական այս աղէտը կանխելու միակ լուծում նկատած է քաղաքական բոլոր ուժերու միացումը, ինչ որ կատարուեցաւ բազմակուսակցական կառավարութեան մը կազմութեամբ: Այսուհանդերձ չատ լաւատես չըլլալով վաղուան նկատմամբ, հրամայական նկատած է Ռուսաստան–Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութիւնը: Վերջաւորութեան սակայն, կոմկուսի ղեկավարը հայկական աւանդական տարազոմով յայտնած է թէ ողջմիտ, պետական մտածողութեամբ իմաստուն դարձած հայ ժողովուրդը իրեն պարտադրուած բոլոր փորձութիւններէն դուրս կու գայ արժանապատիւ ձեւով:

*
**

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԴԱՇԻՆՔԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԻՄԸ Կ'ՊԱՀԱՆՋԷ

«Ժողովրդական Հայրենիք» եւ «Մտաւորական Հայաստան» կուսակցութիւնները մէկտեղող «Հայրենիք» դաշինքը Մարտ 1–ին յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր կ'ըսուի թէ վարչապետ–խորհրդարանական խմբակցութիւններու վերջին քայլերը կրնան արդիւնաւէտ դառնալ եթէ այդ նախաձեռնութիւնը ուղղուի երկրին գլխաւոր խնդրին՝ ընկերա–տնտեսական տագնապի հարթումին՝ կանխելու համար պետականութեան կորուստը: Եւ «Հայրենիք» դաշինքը այդ նպատակին իրականացումը կարելի կը նկատէ «միայն Ռ. Քոչարեանի անյապաղ պաշտօնանկութեան եւ նոր նախագահական ընտրութիւններում ժողովրդի կամքի ազատ արտայայտութեան երաշխաւորը դառնալու դէպքում»: Յայտարարութեան աւարտին կ'ըսուի թէ՝ «Այլապէս բացառուած չէ, որ գերտէրութիւները իրենց աշխարհաքաղաքական շահերը իրենց աշխարհաքաղաքական շահերը իրականացնելու նպատակով, փորձ կ'անեն երկարաձգել յարմար "նախագահի" Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութիւնը, հրահրելով Ադրբեջանին պատերազմական գործողութիւնների»:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ՇՎԱՐՆԱՑԷՆ

Մարտ 1–ին, Վրաստանի նախագահ է. Շեվարնաձէ զարձած է Ադրբեջանի բարձրադոյն պարգեւի՝ «Իսթիքլալ» («Անկախութիւն») շքանշանի տապետ: Այս մասին Ալիեւի ստորագրած հրամանագրին մէջ ըսուած է թէ Վրաստանի ղեկավարը այդ շքանշանին արժանացած է կովկասեան երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ ռազմավարական գործակցութեան ընդլայնման գործին մէջ ունեցած վաստակին համար: Կ'ենթադրուի որ Ալիեւ շքանշանը կը յանձնէ Շեվարնաձէի, Մարտի ա–ռաջին կէսին Թիֆլիս կատարելիք այցելութեան ընթացքին:

Լ Ր Հ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Լ.Ր.Հ վարչապետ Ա. Դանիէլեան պետական չրջանններու բնակչութեան ուղղած դիմումով մը զգուշութիւն յայտնած է գիւղական բնակավայրերու վերականգնումի ու բարեկարգման աշխատանքներուն համար կառավարութեան յատկացրած մրցումին զատած արձագանգին: Նկատի ունենալով 1999 Հոկտեմբեր 5 – 2000 Հոկտեմբեր 1–ի ընթացքին այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները. սահմանուած են 22 մրցանակներ, աւելի քան 230 միլիոն ընդհանուր դումարով: Շնորհիւ այդ նախաձեռնութեան որուն կարգախօսը «Մեր գիւղը մենք պիտի չէնացնենք» է, բնակչութեան ժուժերով չուրջ 20 քիլոմեթր ճամբայ սա–լատակուած է արդէն. կը նորոգուին փողոցներ, տուներ, ջրատարներ, կամուրջներ, աղբիւրներ, զպրոցներ, մշակոյթի կեդրոններ, եւ այլն:

Վարչապետը ըսած է թէ կառավարութիւնը կը չարունակէ աջակցութիւն բերել բոլոր համայնքներուն, հեղուկ վառելանիթ, կրաքիւս տրամադրելով: Դիմումը կ'աւարտի հետեւեալ ոգեչնչող տողերով· «Սեփական ձեռքերով ինչ այսօր կառուցում էք, երկար, շատ երկար է յիշուելու, որովհետեւ ամէն ինչ արւում է գալիքի համար, սերունդների համար: Իսկ մենք դեռ երկար ճանապարհ ունենք անցնելու»:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ, Աչխատանքի եւ Համախոհութեան նախարար, որոշեց այս տարի 3,8 միլիառ տրամադրել հիւանդանոցներու, բայց, չէտեց այդ դումարը կուրօրէն պիտի չբաչխուի: Ինամքներն ալ բարելաւելու համար 12 հազար աչխատանք պիտի ստեղծուի: Սէ–Ժէ–Թէ–ին համար, որ հիւանդանոցներու աչխատաւորներու 31%–ը կը ներկայացնէ, դումարը անբաւարար է եւ յաւելեալ ճիգ կը պահանջէ: Այս դումարը կը տրամադրուի, չմորհիւ այն յաւելեալ դումարին (30–էն 70 միլիառ, կարելի չեղաւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ները իրենց աշխարհաքաղաքական շահերը իրականացնելու նպատակով, փորձ կ'անեն երկարաձգել յարմար "նախագահի" Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարութիւնը, հրահրելով Ադրբեջանին պատերազմական գործողութիւնների»:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ՇՎԱՐՆԱՑԷՆ

Մարտ 1–ին, Վրաստանի նախագահ է. Շեվարնաձէ զարձած է Ադրբեջանի բարձրադոյն պարգեւի՝ «Իսթիքլալ» («Անկախութիւն») շքանշանի տապետ: Այս մասին Ալիեւի ստորագրած հրամանագրին մէջ ըսուած է թէ Վրաստանի ղեկավարը այդ շքանշանին արժանացած է կովկասեան երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ ռազմավարական գործակցութեան ընդլայնման գործին մէջ ունեցած վաստակին համար: Կ'ենթադրուի որ Ալիեւ շքանշանը կը յանձնէ Շեվարնաձէի, Մարտի ա–ռաջին կէսին Թիֆլիս կատարելիք այցելութեան ընթացքին:

GENOCIDE ARMENIEN

Reconnaissance par le Conseil Municipal de Chaville

Le Conseil Municipal de Chaville (Hauts-de-Seine) a adopté à l'unanimité, au cours de sa séance du 1er mars «une proposition de vœu» concernant le génocide arménien, dont voici le texte. —

«Le 24 Avril 1915 le pouvoir ottoman mettait en œuvre un plan de déportation et d'extermination de la population arménienne. Ces massacres, perpétrés jusqu'en 1922, méritent la sinistre appellation de génocide. La communauté chavilloise représentée par ses élus souhaite exprimer son devoir de mémoire pour que ce crime contre l'humanité ne soit pas oublié, et adresse sa profonde sympathie aux Arméniens de France et plus particulièrement à ses concitoyens d'origine arménienne. Réaffirmer aujourd'hui de manière forte l'existence du génocide de 1915 c'est aussi condamner l'ensemble des actes trop nombreux qui ont pour conséquence de priver l'humanité de ce que les peuples qui en sont victimes lui apportent. En condamnant vigoureusement l'absence de reconnaissance de tels actes, le Conseil Municipal de Chaville souhaite apporter sa contribution à un meilleur avenir, tant pour la communauté arménienne que pour le jeune Etat qui est son porte drapeau. La Ville de Chaville manifeste ainsi son amitié à l'une comme à l'autre».

*
**

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 Mars)

REBONDS

UNE NOUVELLE FOIS LA QUESTION DU GENOCIDE ARMENIEN A ETE ENTERREE

Leçon de lâcheté politique au Sénat

Ժան Քեհայեան յօդուած մը ստորագրած է վերնչեալ նիւթին չուրջ: Ան, սկիզբի տողերէն ծանր կերպով կ'անդրադառնայ Ծերակոյտին մասին, ըսելով. «Գիտէինք որ մեր Ծերակոյտը՝ զառամեալ եւ գրեթէ աւելորդ է»: Ու կը չարունակէ նչելով թէ եթէ նոյնիսկ ան լաւ բան մը չէր ըներ, դոնէ գէչն ալ չէր ըներ: Բայց, ահա, ցոյց կու տայ իր վնասաբեր կարողութիւնը եւ յանկարծ զառամածութիւնը կը վերածուի Ալցհայմըրի հիւանդութեան: Կը գտնէ որ ցեղասպանութեան դիտակցութիւնը որպէս պատմութեան մէկ ճիւղը, ամէն կողմէ, ինքզինք կը պարտադրէ ու կ'ոգեկոչէ Ազտարեան, Չէչէնեան, Թիմորը, Ափրիկէն:

Հայկական ծագումով Ֆրանսայիներուն համար, կ'ըսէ, որոնց մաս կը կազմէ, մեր ծնողքին ցեղասպանութեան ճանաչումը ընդունուած հարց մըն է: Այսօր, երբ հայ բառը կ'արտասանուի, մեր համաքաղաքացիները ցեղասպանութիւն կը խորհին: Եւ Ժ. Քեհայեան անհրաժեչտ կը գտնէ յայտնել թէ «նիւթական ոչ մէկ հատուցում կը պահանջեմ Թուրքիայէն, բայց, անոր մեղքնալու իրաւունքը կը պահանջեմ, որովհետեւ Պատմութիւնը փաստեց որ երկիր մը որ դիակներով լեցուն դարակներ ունի, յոյս չունի յառաջդիմելու»:

Ապա, կը չարունակէ ըսելով թէ ոչ Եւրոպա իր մուտքը, ոչ ալ դիւանագիտական կասկածելի յաղթանակներ արդելք կ'ըլլան որ յաւերժանայ բարբարոսութեան իր պատկերը, զուրկ մտաւորական եւ գիտական ընտրանիէ:

Եզրակացութեան մէջ, Ժ. Քեհայեան նկատել կու տայ· – «Որովհետեւ, պատմութիւնը գիտէ նաեւ ծիծաղելին յիչել, պիտի չմոռնայ որ, բարձի թոդի ընելու համար դարուս առաջին ցեղասպանութեան հարցը, արդիական երկրի մը Ծերակոյտը բաչութիւնն ունեցաւ, երրորդ հազարամեակի սեմին, ի նպաստ գործելու "հարաւային Կովկասի Պետութիւններու հաշտութեան"»:

*
**

Յիչենք որ Ժ. Քեհայեան, նախկին համայնավար, նախկին Մորհ. Միութենէն Մարսէյլ վերադարձին առաջին հատոր մը հրատարակած է (Կարմիր Պրոլետարին Փողոցը), ապա ուրիչներ, ի մասոյ լոյս կը տեսնէ՝ «L'Apatrie»ն (Փարանթէզ Հրատարակչականին մօտ):

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՐԲ ԳԵՏԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Ֆրանսայի սահմանամերձ Ջուբերուն մէջ խրած քարիւղատարին պատճառած մեծ ապականութեան արձագանգները լրած չէին տակաւին երբ Եւրոպան նոր ցնցում մը ապրեցաւ, ռումանական ոսկիի հանքէ մը Տիցա գետը, ապա Դանուբը ապականող թունաւոր նիւթերու խառնուրդին լուրերով: Հունգարական թերթի մը յօդուածագիրը մեկնելով այս նոր աղէտին պարագաներէն, պատահարին պատճառած զայրոյթին ու անզօրութիւնը կը նկարագրէ չրջանի բնակիչի մը վիճակով: Ան կեցած է Տիցայի կամուրջներէն մէկուն վրայ, կ'ուզէ իր զայրոյթը, ընդվզումը պոռթկալ, բայց միայն կրնայ լալ, նայելով ապականած Ջուբերուն: Կամուրջին տակէն կը հոսին այդ Ջուրերը, սառնած ձուկերու, թռչուններու հազարաւոր մարմիններով: Տեսարանը սարսափելի է ոչ միայն այն պատճառով որ վնասը անչափելի է ու կարելի չէ ենթադրել թէ բնութիւնը ե՛րբ կը վերանորոգուի, այլեւ այն պատճառով որ Տիցա գետը պատահարներու վրայ անմասհացած է բազմաթիւ նկարիչներու կողմէ ու կը խորհրդանչէ հունգարական մշակութային ինքնութիւնը:

Այս աղէտը մէկտեղ կը դնէ մարդուն անսահման յառաջընթացի հաւատքին եւ բնութեան տիեզերական բախտը: Բայց ինչ որ ամէնէն նչանակալիցն է, տեսնելն է թէ քիչեր դիտակից են արեւելեան Եւրոպայի ոսկիի խոլ տենչանքին որ աղէտ մը պատճառ դարձած է: Այդ չրջանին մէջ չուկայի տնտեսութեան անցքը կապուեցաւ ժողովրդավարութեան: Մէջբերելու համար չրջանը պէտք ունէր մեծամեծ ղրամագլուխներու: Ու ատոնք միայն բազմազգեան ընկերութիւններ կրնային տրամադրել: Զանոնք համոզելու համար պէտք է խոստանալ հարկերու թեթեւացում եւ այլ դիւրութիւններ: Այդ ընկերութիւններն ալ բնական է որ գլխաւոր նպատակ պիտի ունենան առաւելադոյն չահը ապահովել: Այդ ընթացքին մէջ արեւելեան Եւրոպայի երկիրները կրնան կէս դաղութային բնոյթ ստանալ, անկարող՝ իրենց ամէնէն պարզ չահերը պաչտպանելու:

Ատոր նորագոյն ապացոյցը այն է որ Տիցայի ապանութիւնը 900 տոլարի պատիժի մը առաջնորդած է միայն: Այլ խօսքով՝ նոյնիսկ երազելի չէ միջազգային արդարադատութեան օրէնքով մը անմիջապէս պատժել նման ագէտներու պատասխանատուները: Աւելի պիտի նչանակէր բարոյական ու ընդհանուր կեցուածք մը որ պիտի հռչակէր թէ բնութիւնը աւելի գերադաս արժէք է, քան՝ դրամագլուխներու անսահման չահարկումի սկզբունքը: Հակառակ պարագային Տիցա գետն ալ պիտի վերածուի անհետացած մչակոյթի մը մեռեալ խորհրդանչին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԶՐՈՅՑԸ ԱՍՏՂԱԳԷՏ ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Վերջին չրջանի քաղաքական ու ընկերային ծանօթ զարգացումներուն պատճառով, օդի եւ ջուրի պէս անհրաժեշտ դարձած է մտահոգիչներուն, զայրացնողներուն հետ լաւատեսութիւն ներչնչող տուեալներ ալ ունենալ Երեւանէն: Ամէնէն փափաքելին այն կ'ըլլար, անշուշտ, որ այդ կարգի լուրեր գային գլխաւորաբար վերոնշեալ մարզերէն: Սակայն, այնպէս կը թուի որ տակաւին թաւական սպասել պէտք է այդ զոհունակութիւնը ունենալու համար, նկատի առած՝ անոր չուքութիւններու մշուշը որով ծածկուած են այդ ոլորտները:

Այսուհանդերձ, կ'ոն լաւատեսութիւն ունենալու, նաեւ հպարտ ըլլալու ազդակներ. Բիւրականի նման աստղադիտարանի մը գոյութիւնը, գործունէութիւնը, անով՝ միջազգային չրջանակին մէջ Հայաստանի գիտական մտքին վայելած արգար վարկը այդ ազդակներէն են. բաներ որոնք տիրող ալեկոծումներուն մէջ յաճախ համբայ չեն դներ դէպի այս ափերը հասնող լրատուիւնները ու մենք կ'անգիտանանք զրական նման արժէքներ:

Գրեթէ ընդհանուր այս կացութեան մէջ կ'ըլլան բարեբախտաբար անակնկալ փակագիծեր որոնք առիթ կուտան համոզուելով կրկնելու թէ ի վերջոյ ամէն բան միայն սեւ ալ չի կրնար ըլլալ:

Նման փակագիծ մը եղաւ Բիւրականի աստղադիտարանի նախկին տնօրէն Արտաշէս Պետրոսեանի հետ հանդիպումը. առիթ տուաւ հեռանալու քաղաքականով, ընկերայինով, տնտեսականով զորշացած Հայաստանեան իրականութենէն ու նչմարելու այդ նոյն իրականութեան դրականներէն կարեւոր հատուած մը: Մանաւանդ որ անկախութեան յաջորդած առաջին տարիներուն լուրջ մտահոգութիւն կը յայտնուէր աստղադիտարանին մասին. կ'ըսուէր թէ անոր գործունէութեան համար անհրաժեշտ միջոցներուն չգոյութեան պատճառով, երկրին եղակի այդ հարստութիւնը քայքայման ընթացքի մէջ կը դտնուի:

Այսօր կացութիւնը բարելաւուած է, ինչպէս կը վկայէ Ա. Պետրոսեանի ֆրանսա ներկայութիւնը, գիտնականներու 7 հոգիանոց խմբակով մը: Եկած է գլխաւորաբար գիտական աշխատանք կատարելու ֆրանսացի իր գործընկերներուն հետ որոնց մէջ առաջնային տեղը կը դրաւէ CNRS–ի հետազօտութիւններու վարիչ աստղագէտ Տանիէլ Քունթը: Հինգ տարիէ ի վեր կը չարունակուի երկոյ գործակցութիւնը անոր ու ֆրանսացի այլ գիտնականներու եւ հայ գիտնականներու միջեւ: Այդ գործակցութեան արդիւնք են այն եօթը յօդուածները որոնք հրատարակուած են աստղագիտութեան եւրոպական ամենածանօթ ամսագրին «Astronomy Astrophysics»ի մէջ (անգլ.):

Ա. Պետրոսեան այս այցին ընթացքին մանրադիտական նիւթով երկու դասախօսութիւններ ալ տուած է Մարսէյլի աստղադիտարանը եւ Փարիզի «Ինսթիթիւ ասթրոֆիզիք» տը Փարի»ի մէջ: Իսկ CNRS–ի դեկավարութեան հետ հանդիպումները առիթ եղած են քննարկելու աստղագիտութեան ընագաւառին մէջ հայեւֆրանսական յարաբերութիւններու վիճակը: Այդ ընագաւառին գործակցութիւնը 1994–էն ի վեր կը տարուի Բիւրականի աստղադիտարանին, Երեւանի համալսարանին, Ֆիզիքայի հիմնարկին ու Ֆրանսայէն չուրջ տասնեակ մը հիմնարկներու միջեւ:

«Ո՞ւհ էք ձեր չիւմպիներուն արդիւնքէն» հարցումին հաստատական է պատասխանը: Ֆրանսայի հետ տարուած գործակցութիւնը տարեկան մօտաւորապէս 200 հազար ֆրանքի պիւտճէ մը կ'ապահովէ Բիւրականին, գլխաւորաբար առիթ տալով որ հայ աստղագէտներ դան Ֆրանսա, Ֆրանսացիներ ալ երթան Հայաստան: Անցեալ տարի, օրինակ, 12 հայ աստղագէտներ եկած են Ֆրանսա, 5 Ֆրանսացիներ ալ Հայաստան գացած: Այս վերջիններէն կ'երթան մասնաւորաբար աշխատելու Բիւրականի մեծ դիտակով:

Կ'արժէ յատուկ կերպով կանգ առնել այդ դիտակին վրայ որ 2,6 մեթր տրամագիծով հայելի մը ունի ու այդ առումով երկրորդ տեղը կը դրաւը Եւրոպայի, իսկ 40–րդը աշխարհի մէջ: Բիւրականի աստղադիտարանը ներկայիս անհամեմատելի կը սպասէ որ ըրոչուի Ֆրանսայի Service d'aéronomieին հետ գործակցութեան պարագան. ասիկա կարեւոր հեռանկար է. եթէ իրականանայ, Հայաստանի աստղադիտարանը կ'ընդգրկուի լիտարային կայաններու համաչխարհային ցանցին մէջ: Այդ ցանցը գլխաւորաբար կը զբաղի մթնոլորտին օզոնի խնդիրով եւ ապականութեան երեւոյթով: Եթէ որոշումը դրական ըլլայ, Ֆրանսայէն կը տարուին լազերային զոնդիքներու համակարգ մը, աստղադիտակներ, հարկաւոր այլ սարքաւորումներ. Հայաստանէն դիտական աշխատողներ կը մասնագիտանան Ֆրանսայի մէջ, ապա աշխատանքի խումբ կը կազմուի որպէսզի ամէն օր Հայաստանի վերեւ օզոնի խաւին դիտարկումով տեղեկատուութիւն տրուի միջազգային կեդրոններու:

Միջազգային դիտական չրջանակներու դնահատանքին վերտին արժանացած կեդրոնին համառօտ այս ծանօթացումէն ետք, պէտք է ճանչնալ հպարտութեան աղուր այս պատառը հրամցնող երիտասարդ դիտնականն ալ: Արտաշէս Պետրոսեան ծնած է Երեւան, 1952–ին: Աւարտած է համալսարանի աստղաֆիզիքի ճիւղը: 1980–ին ներկայացուցած է աւարտաճառը: Մինչեւ այսօր, իր մասրագրութեամբ աւելի քան հարիւր յօդուած հրատարակուած է «Աստրոֆիզիքա» հայկական – միջազգային պարբերականին մէջ: Ան լոյս կը տեսնէ տարին 4, կամ 6 թիւ ու պրոնսակութիւնը անգլերէնի կը թարգմանուի: 1994–էն ի վեր կը հրատարակուի նաեւ եւրոպական ու ամերիկեան դիտական պարբերականներու մէջ:

Բիւրականի մէջ առաջատար դիտաշխատողի պաշտօն կը վարէ ու Հայաստանի ներկայացուցիչն է միջազգային դիտաթէքնիք խորհուրդին: Կը դեկավարէ աստղադիտարանին «Արտակարգ հետազօտութիւններ գործիք» բաժինը: Որպէս անձնական ուսումնասիրութեան ընագաւառ, ընտրած է համաստեղութիւններու մէջ աստղառաջացման երեւոյթներու հետազօտութիւնը:

Գիտնականի անոր գործունէութեան մէջ կայ քաղաքական պաշտօնավարութեան վակագիծ մըն ալ. 1996 – 1998 դէկտեմբեր գլխաւորած է Հայաստանի կրթութեան ու Գիտութեան նախարարութիւնը: Նշանակուած է «Հայաստան» հիմնադրամի վարչութեան նախկին անօրէնութեան Մ. Նուշակ Պետրոսեանի հետ, ունի երկու զաւակ:

Այս պարագայական տուեալով չփակելու համար զրոյցի այս էջը, տեղին կը նկատենք անդրադառնալ բիւրականեան հետաքրքրական դրուագին որ Ա. Պետրոսեանի համար կ'ամփոփէ աստղադիտարանին խորհրդանչական իմաստը Հայաստանի նման երկրի մը համար: Ամերիկահայերու հարցի մը այցելութեան, նկատի առած տիրող պայմանները, տալով հարկաւոր բացատրութիւններ: Յուսահատական պարագաներու մէջ կայ մեծամեծ պարզեւներ կը սոսկանալ: Ահաւասիկ իրաքանչիւրը մեզմէ իր մարմնին վրայ բազմաթիւ վէրքեր ունի՝ իրերու նչանակ մեծ քայքայման, որ է պատճառը շատ պարզունակ մեր արժանացման: Բայց անոնք եւ անօգուտ կը համարեմ այն քայլերը ու ոչինչ՝ այն բազում պարզեները որ Ա. Պետրոսեանի նման ազնիւ հայեր կը մատուցանեն մեր ազգին:

ՎԱՐԴԱՆ ՍՊԱՐԱՊԵՏԻ ՃԱՌԸ ԵՂԻՇԷԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Եղիշէի «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին» գործը, չատ հաւանաբար սպարապետին կողմէ արտասանուած ճառ մը ունի, որ գրքի 5–րդ գլխուն մէջն է: Մտորեւ պիտի տամ զայն գրաբարէ աշխարհաբարի յեղելով, ապա հակիրճ մօտեցումով մը վերլայօղատրեմ պիտի անոր չեչտադրած միտքը: Նախքան այն երկու բաժինները տակայն, ճառին հարատեւութեան մասին ակնարկ մը եւ անոր անմիջական համապիրը:

ՀԱՐԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Աւանդաբար եւ գատ այսօր ալ ամանց կողմէ ընդունուած կարծիքին՝ Եղիշէ քարտուղարն էր Վարդան սպարապետի, եւ ուստի, իր արճանագրած ամէն ինչը հարազատութեան կնիքը կը կրէ: Արդ, ճառը ըսուած է այնպէս՝ ինչպէս գրուած է կամ դոնէ գրուածին բովանդակութիւնը մօտ է ըսուածին:

19–րդ գարու վերլաւորութեան յայտարարեցաւ այն ենթադրութիւնը, թէ Ղազար Փարպեցին կանխած է Եղիշէն եւ թէ՝ վերջինը իր գործին համար օգտագործած է նախորդինը: Հետեւաբար, երկու թէզեր կը չրջին Եղիշէի անձին եւ գործին գրառման թուականին չուրջ. մէկը զայն կ'ընդունի երբեւ Վարդանանց ճակատամարտին հարազատ պատմագիր, որովհետեւ՝ ականատես, ականջալուր, մանաւանդ վկայ. միւսը՝ երբեւ դէպքէն ուշ չրջանի եւ յետ քան Փարպեցին ապրած ոմն, եւ երկն ալ Փարպեցիին պատմութենէն եառ գրուած: Իւրաքանչիւրը ունի իր թէզի պաշտպանութեան տեսակէտը. արդարեւ, դժուար հարց մըն է ասիկա եւ անհետանական չէ, որ անորոչ ալ մընայ:

Ճառը եւս ենթակայ է այս տագնապին:

Բարգէն Ծ. Վրդ. Կիւլէսէրեան 1909–ին Վիէննայի Ազգային Մատենադարան չարքին մէջ աշխատասիրութիւն մը հրատարակած է, եղիշէ, Ֆենեական Ուսումնասիրութիւն անունով: Այսր 8–րդ գլխուն մէջ, որ պատմութենէն ներս քաղուած պատճէններուն կը վերաբերի, գրած է սա.

« (...) Վարդանանց պատմագիրը (...) հոգեւորականի բերնով՝ զրգռիչ բառեր կը դնէ սպարապետին բերանը: Վարդան անչուշտ խօսեցաւ. եւ կը հաւատամ, որ բուն սպարապետի վայել բերնով մը դուռաց, յորդորեց, յուշեց, բայց ոչ այնպէս, ինչպէս յերիւրուած է պատմութեան մէջ: Այն յորդորականին մէկ կէտը, «մանաւանդ զի բազում ի ձէնջ լաւագոյն էք քան զիս արուեստիւք, եւ գահու ի վեր ըստ հայրենի պատուոյն» (1), ուղղակի առնուած է Փարպեցիէն, որ նոյնպէս ըսպարապետին խօսքերն են, «Բազում են յայոց երից աշխարհաց յազատորերոյ, որք են աւադ քան զիս եւ գահու եւ աւուրբք, եւ չատ են, որ ի խոնարհ են» (2): Ակներեւ է, թէ ուսկի՛ց կ'առնէ պատմագիրն իւր չարագրած յորդորականին չատ կարեւոր մէկ կէտը» –207–:

Բարգէն Ծ. Վրդ.ի ըսածին պլխաւոր միտքը այն է, թէ ճառը յերիւրուած է եւ թէ գէթ մէկ աղբիւրը անոր՝ Փարպեցիին այն ճառն է, որ Վարդան Մամիկոնեան արտասանած է Ճապկերտի առջեւ:

Սակայն հետաքրքրական է, որ ուսումնասէր եկեղեցականը չէ յայտնած, թէ ինչպէ՛ս, ի՛նչ եղանակով եւ ի՛նչ արդիւնքով խօսելէն զատ, ի՞նչ խօսած էր անոնց ա՞ռ: Վերջը, նկատի չէ առած, թէ Եղիշէի ճառը անկարելի չէր, որ գոռալով արտասանուած չըլլար, եւ անտեսած է, որ ներկայ ճառին հոգեւորականի դիմով յորդորականութիւնը՝ սպարապետի մը բերնին այնքան ալ օտար չէ:

Փարպեցիէն որպէս թէ քաղուածին տպագործումով ենթադրուածը՝ չարդարանար: Ըստ Եղիշէի, զօրավարը ճակատամարտէն օրեր առաջ արտասանած ճառը: Փարպեցին այլ ճառ մըն ալ ունի սպարապետէն, որ արտասանուած է ճակատամարտի օրուան բացուող աղբրակնքէն առաջ:

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳԻՐԸ

Վարդան սպարապետ կոչ մը տարածէ կուտայ «Սուրբ Ուխտ»էն չանլատուած Հայոց զօրականներուն մօտ, համախմբուելու համար պատերազմին վայրը, որ Արտազի դաշտն էր: Հոն կը փութան նախարարներ իրենց զօրքերով, նոյնպէս «Սուրբքն Յովսէփ եւ Ղեւոնդ երէց» ու բազմաթիւ կղերականներ: Ահա այս բազմութեան առջեւ է, որ ճառը խօսուած է: Անկէ ետք զօրավարը առանձին առանձին հանդիպումներով քաջալերած է զօրականները: Պատմուած է նաեւ, թէ անի ձեռքին բռնած Մաշտոցեայց գիրքը ընթերցումներ կատարած է անոնցմէ մակարայեղիներուն օրինակով ոգեւորելու համար ամէնքը:

ՃԱՌԻՆ ՅԵՂՈՒՄԸ (3)

«Բազմաթիւ պատերազմներու եմ մը տած, դուք ալ՝ հետս: Տեղ մը մենք քաջարար յաղթեցինք թշնամիներուն, երկրորդ տեղ մըն ալ՝ անոնք յաղթեցին մեզի: Բայց յաղթանակը մերը եղաւ աւելի, քան՝ պարտութիւնը: Բոլոր յաղթանակները մակայն, երկրաւոր պարծանքի առիթներ էին, քանի անցաւոր թագաւորին (4) հրամանով է, որ կը մարտնչէինք. վախչողը վատ անուն կ'ունենար եւ մահ կը դտնէր անկէ, նաեւ քաղցած մարտի գացողը՝ հերոսի համբաւ կը վաստկէր եւ անցաւոր ու մահկանացու թագաւորէն մեծամեծ պարգեւներ կը ստանար: Ահաւասիկ իւրաքանչիւրը մեզմէ իր մարմնին վրայ բազմաթիւ վէրքեր ունի՝ իրերու նչանակ մեծ քայքայման, որ է պատճառը շատ պարզունակ մեր արժանացման: Բայց անարժէք եւ անօգուտ կը համարեմ այն քայլերը ու ոչինչ՝ այն բազում պարգեւները ու ոչինչ՝ այն բազում պարգեւները

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ըլ, ամէնն ալ, քանի որ սահմանուած են փճանալու:

Իսկ արդ, մահկանացու հրամանատուին համար եթէ այն արուեստները կը կատարէինք, ապա որչափ առաւել եւս պէտք է կատարինք անմահ թագաւորին համար, որ Տէրն է թէ՛ աղբերուն եւ թէ՝ մեռելներուն, եւ որ իւրաքանչիւր մարդ ըստ իր կատարածներուն պիտի դատէ:

Ի հարկէ, նոյնիսկ եթէ խոր ծերութեան հասնինք, մեր այս մարմնէն պիտի անխուսափելի մահուամբ մեռնինք մեռնելու համար ապրող Աստուծոյ մօտ, ու անկէ պիտի չբաժանուինք այլեւս: Ուստի, կը խնդրեմ ձեզմէ, ով քաջ նիզակակիցներս, մանաւանդ չառերէն ձեզմէ, որ արուեստով լաւագոյն էք քան միս, եւ ըստ հայրենական պատուի՝ բարձր էք լինամէ զահով. քանի որ միս առաջնորդ եւ զօրակցուհի էք կարգած ձեր իսկ կամքով եւ յօժարութեամբ, թող խօսքերս հեչսօրէն ընկալուին եւ բաղձալի ըլլան թէ՛ իշխանաւորներուն եւ թէ՛ փոքերուն:

Հեթանոսներուն բաղմութենէն երկնչելով խուճապի մի՛ մատնուիք, եւ մահկանացու մարդու ահաւոյն սուրէն սարսափելով մի՛ դարձնէք անոր: Եթէ Տէրը յաղթանակը մեզի տայ, անոնց ուժը պիտի խորտակենք, որպէսզի յայտնի դառնայ, թէ ճշմարտութիւնը ո՛ր կողմինն է: Իսկ եթէ հասած է ժամանակը այս պատերազմին առեն մեկնելու սուրբ մահուամբ, ապա զայն ուրախ սրտով ընդունինք եւ քաջութեան այս առաքինի ընթացքին վաստութիւն չխառնենք:

Այս առիթով չեմ մոռնար անչուշտ, թէ ինչպէս ես եւ ոմանք ձեզմէ անօրէն իշխանը խարեցինք օր մը ու միտքը չեղեցինք անոր, իբրեւ անպիտան մանուկի մը: երեսանց անոր ամբարիշտ կամքը ընդունեցինք, սակայն Տէրը՝ ինքն է վըկայ, թէ ինչպէս իրեն էին կապուած մեր լուռ խոհերը: Դուք եւս գիտէք, որ մեր սիրելիներուն համար, որոնք մեծ նեղութեան մէջ էին, հնարք կը խորհէինք զանոնք ազատելու, որպէսզի անոնց հետ միասին մարտ յայտարարելով կռուէինք անօրէն իշխանին դէմ՝ ի պաշտպանութիւն հայրենի աստուածատուր օրէնքներուն: Եւ երբ անոնց չկրցանք օգնել, անկարելի էր, որ երկրաւոր սիրոյ համար զԱստուած փոխանակէինք մարդոցմով:

Եւ արդ, երկու – երեք կռիւներու ընթացքին Տէրը ինք մեծ զօրութեամբ օգնեց մեզի, որպէսզի քաջ համբաւ ունենանք: Արքունի զօրքերը դաժանօրէն հարուածեցինք, մոզերը անողորմաբար սատկեցուցինք, կռապաշտութիւն կոչուած պղծութիւնը ընկեցինք տարբեր վայրերու մէջ, թագաւորին անօրէն հրամանը մերժեցինք եւ խանգարեցինք, ծովուն խառնուածը ցածցուցինք, լեռնացած ալիքները դաշտացան, բարձրադէզ փրփուրը յորձանքներուն՝ սպառեցաւ: Այն՝ որ ամպերէն աւելի կ'որոտար յաղթուած եւ իր սովորական նկարագրէն ցած իջնելով մեզի հետ սոխակեցաւ խօսքի նստիլ: Այն՝ որ Ս. եկեղեցւոյ վրայ իր չարութիւնը կը կամենար հրամանով գործադրել տալ, հիմա՝ աղեղով, նիզակով եւ սուրով կը կամենայ գործադրել տալ: Այն՝ որ կը կարծէր, թէ մենք Քրիստոնէութիւնը իրեւ հանդերձ ունինք, այժմ չի կրնար փոխել զայն, որ մարմնի զոյնի պէս է մեզի համար. թերեւս յաւիտենապէս պիտի չկարենայ փոխել զայն, քանի որ մեր հաւատքին հիմը հաստատուած է անչարժ վէմին վրայ, որ ոչ թէ երկրի մէջ է, այլ՝ երկնքի, ուր ոչ աճձրեւներ կ'իջնեն եւ ոչ հողմեր կը փչեն եւ ոչ ալ հեղեղներ կը բարձրանան: Մենք եւս թէպէտ մարմնով երկրի վրայ ենք, սակայն հաւատքով երկնքի մէջ ենք հաստատուած՝ Քրիստոսի անձեռագործ չինուածքէն ներս, ուր ոչ ոք կրնայ հասնիլ:

Հաստատ մնացէք մեր ճշմարիտ զօրագլուխին վրայ, որ երբեք չի մոռնար ձեր դէպի նահատակութիւն ընթացքը: Ով քաջեր, մեր միջոցով Աստուծոյ կատարածը, ուր իր զօրութիւնը խիստ բացայայտ է, մեծ պատիւ է մեզի: Եթէ աստուածային օրէնքներուն համար ուրիշները կոտորելով փառքի պիտի արժանանանք եւ մեր տոհմին քաջ անունը եկեղեցւոյ պիտի թողունք եւ Տէրը պիտի վարձատրէ մեզ ու մեզմէ իւրաքանչիւրին տայ ըստ սրտի յօժարութեան եւ ըստ կատարած գործերուն. ապա, անկասկած, աւելի պիտի տայ, եթէ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի համար մեծ վկայութեամբ մեռնինք, զոր երկնաւորներն ալ պիտի ցանկային, եթէ հնար ըլլար: Այն չնորհքները ամէնուն չեն, այլ անոնց՝ որոնց համար բարեբար Տէրը կը պատրաստէ: Այս՝ արդար գործերու արդիւնք չէ, այլ մեզի է որուած աննախանձ պարգեւատուէն: Արդէն Սուրբ կտակարանին մէջ ըսուած է. «Հոն, ուր մեղքերը չատցան, հոն՝ Աստուծոյ չնորհքներըը առատապէս բազմացան» (5):

Ու այս խօսքը այնքան կը պատշաճի մեզի, որքան չատ մարդոց աչքին ամբարիշտ երեւցանք, առաւել չափով արդարացած պիտի տեսնեն մեզ մարդիկ, հրեշտակներ եւ ամէնուն Հայրը: Արդարեւ, այն օրը, երբ մարդիկ լսեցին ամբարշտութեան այն ընթացքը, որ ունեցանք, Ս. եկեղեցւոյ մէջ բաղում արտասուք թափեցին. իսկ անոնց մէջ մեր սիրելիները՝ աւելի: Ու մեր ընկերները սրտմտած՝ սուրով կը պատնային մեզի եւ կ'ուզէին սատկեցնել մեզ: Ծառանեըը խրտչած՝ կը փախչէին մեզմէ. անծանօթներ, որոնք լմացած էին մեր Քրիստոնեայ ըլլալուն մասին եւ նկատի ունենալով, որ տեղեակ չէին մեր մտքերուն, կ'աղբային եւ կուլային մեզի համար եւ անդադարակցաբար մեր մասին պէշ բաներ կը խօսէին: Բայց ամէնէն ահաւորը այն է, որ ոչ միայն մարդիկ, այլեւ հրեշտակներ իրենց երեսները դարձուցին մեզմէ, որպէսզի տխուր դէմքերով չնային մեզի:

Եւ ահա, եկաւ հասաւ ժամանակը, որպէսզի մեր անուան վրայէն վերցնենք ամէն կեղտ: Այն ատեն իրրեւ ցաւալից սգաւոր, թէ՛ հոգեպէս եւ թէ՛ մարմնապէս տրտմած էինք, այսօր՝ թէ՛ մեր հոգին եւ թէ մեր մարմինը զուարդ է, զգաստ եւ լուրջ. քանի որ Բարերար Տէրը մեզի առաջնորդ կը տեսնենք. մեր զօրավարը մարդ չէ, այլ զօրագլուխն է բոլոր մարտիրոսներուն: Երկիւղը՝ թերահաւատութեան նշան է: Արդէն թերահաւատութիւնը վանած ենք մեզմէ, ուստի՝ անոր հետ երկիւղն ալ թող փախչի մեր մտածումներէն եւ խոհերէն»:

ՔՈՎԷՆ

Ինչպէս կը տեսնուի, ճառը աստուածաբանական նկարագրով տիրապետուած է. պատմականի դիծ մը կը կրէ կրօնականը մտածումը, որ հռետորական ոճ է հադած: Աստուածով նահատակութեան ըմբռնում մը բանի բերուած է. սա դիս հետաքրքրողն է հիմա եւ որուն պիտի հայիմ քիչ մը:

Ա. – Թող ներուի նախ ասիկա: Ճառը եսէ մը կ'ուղղուի դուքի մը: Աստղ եւ լսող կողմ մը. խօսողը՝ խօսող է լոկ, եւ լսողը լսող: Հետեւաբար, խօսքը երթ ու դարձ չունի, այլ երթ՝ որոշ եւ պիտակուած հասցէի մը, զոր արտասանուածի ոլորտին մէջ բռնել ցանկացող: Հասցէն թէեւ չի խօսիր, բայց անոր հաստատումը կարեւոր ազդակ եղած է խօսքի կազմակերպման առեն: Ինչպէս դրեթէ ամէն խօսքի պարագային, որ բանական հասցէ ունի: Ճառախօսը իր ըսածը զարգացուցած է կասկած վարատերու ճգտումի մէջ. կամեցած է լսողներուն ուշը դարձնել Քրիստոսի վրայ, զայն որակած է «զօրագլուխ»: Ինք զօրագլուխ է կարդուած նիզակակիցներէն. եւ պիտակելով իրեն եւ ուրիշ զօրականներու նկատմամբ տարածուած վերապահութեան ու անոր՝ Հայոց զօրքէն ներս յառաջացուցած տատանումին, Քրիստոսի համար գործածելով իրեն տրուած որակումը, ուղած է անկասկածելի առաջնորդութեան վրայ սեւեռել բանակին միտքն ու հոգին: Ես-ի վստահելիութեան – անվստահելիութեան երկդիմի ու քայքայիչ երեւոյթի առջեւ, ան կանգնած է Տիրոջ վստահելի օրինակը:

Բ. – Ճառին սկզբնաւորութենէն կը յայտնուի հակադրութեան սկզբունք մը, զոր կարելի է աստուածաբանական հակադրութիւն անուանել: Անիկա գլխաւոր ձեւն է սպարապետին խօսքին ու զայն կը վարէ մինչեւ վերջ: Հակադրութեան մէկ թեւը Պարսիկներուն թագաւորն է, որուն համար գործածուած են հեռեւեալ արտայայտութիւնները՝ «անցաւոր թագաւոր», «անցաւոր ու մահկանացու թագաւոր», «մահկանացու հրամանատու», «անօրէն իշխան». միւս թեւը Քրիստոսն է, որուն համար գործածուած են հետեւեալները՝ «անմահ թագաւոր», «Տէրը ողջերուն եւ մեռելներուն», «Տէր», «զօրավար», «մարտիրոսներուն զօրագլուխ»:

Այս հակերտուածներուն չուրջ յօրինուած հակադրութիւնները՝ ժամանակի, միջոցի, գործի եւ հաւատքման են:

Ժամանակի հակադրութիւնը ունի երկրաւոր ժամանակը եւ անոր դիմաց, հակառակ՝ յաւիտենականութիւնը:

Միջոցի հակադրութիւնը ունի այս աշխարհը եւ անոր դիմաց ու հակառակ՝ երկնայինը:

Գործի հակադրութիւնը ունի մահկանացու կամքի մը ուզածը ընելն ու անոր դիմաց, հակառակ՝ Քրիստոսի դատին ի նպաստ գործելը:

Հաստատման հակադրութիւնը ունի երկրաւոր փառք, պատիւ, պարգեւներ ու անոնց դիմաց, հակառակ երկնաւորներէն իսկ ցանկալի, սակայն անոնց իսկ չսահմանուած վարձատրութիւն մը:

Նահատակութեան ըմբռնումը կազմըւած է այսպէս՝ ժամանակի, միջոցի, գործի, հաստատման եղերքէն իւրաքանչիւրին հակադրական ընկալումներուն վրայ, որոնք միշտ Քրիստոսի կը նային:

Ուրեմն, նահատակը ժամանակը կը բաժնէ երկուքի. անցաւոր եւ անմահ: Անոնց այս բաժանումին՝ նահատակութիւնը անընկալելի է:

Նահատակը միջոցը կը բաժնէ երկուքի, աստեղական եւ անդենական: Առանց այս բաժանումին նահատակութիւն չկայ:

Նահատակը գործի երկու տեսակ կը տեսնէ. գործ, որ մահկանացու հրամանատուէ կուգայ, եւ գործ, որ Քրիստոսի համար «մեծ վկայութիւն» է, անոր ծրագրին կը գրածկցի արեամբ լինքնագոհարերում: Առանց այս զատորոշման՝ նահատակութիւնը կրկին անհասկնալի է:

Նահատակը երկու տեսակ հաստուցում կը տեսնէ. վճռացումի դատապարտուած հաստուցում եւ անփճանալի հաստուցում: Առանց այս զատորոշման նահատակութիւնը իմաստ չառներ, նահատակութիւն չըլլար:

Եւ ինչպէս ակնարկեցի, Քրիստոսի օրինակը նահատակութեան ելակէտն է ու վախճանը: Նահատակը կը գտնուի այն դաշտին, ուր «մարտիրոսներուն զօրագլուխ»ը կը մարտնչի Անօրէնին դէմ, հաղթութեան պսակներու պատճառին: Երբ Յայտնութիւնը «անօրէն իշխան» որակուած է, ձրի չէ անիկա, քանզի Պարսիկ թագաւորը դրած է Սատանայ կոչուածի օրինակին տակ եւ անոր հետեւողի պաշտօնին մէջ:

Զատրածուիմ: Եզրակացութեան վրայ, նահատակութիւնը երկնաւոր «զօրավար»ին նմանելու իր ջնթացքով, կը մասնակցի մարդուն առաջին պատկերը վերականգնելու անոր գործին: Նահատակութիւնը մինչեւ սեփական արեան հեղումը հակադրուել է ամէն ուժի, որ սկզբնական եղծումը կ'աշխատի յաւերժացնել: Հաստուցումը. Անոր փառքին անկարատրելի նմանութի՛ւնն է. Տէրը գիտէ...

ՆԵՐՍԻՍ ՏՈՒՐՄԱՆ

Վիբրի
Փետրուար 28, 2000

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսական նախկին ռազմիկներու ANACR-UGEVRE կազմակերպութիւններու, Միսաք Մանուշեանի եւ իր 22 ընկերներու դնդակահարման 56-րդ տարելիցը այս տարի բացառիկ շուքով ոգեկոչուեցաւ Կիրակի, Փետր. 27, Իվրիի զբերեմանատան մէջ: Ֆրանսահայ Ցառաջդիմութեան Շարժումի (M.A.F.P) նախաձեռնութեամբ մարմին առած Մանուշեանի յիշատակի ոգեկոչման մասնակցութիւնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին զպաղութիս բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, կազմակերպութիւնները հոծ բազմութիւն մը կը ներկայացնէր հոն համախմբուած ժողովուրդին մէջ: Ցարգանքի ու ոգեկոչման արարողութիւնները կ'ետոյ խօսք առնող նախկին ռազմիկներու ներկայացուցիչը, Ֆրանսական զպաղտնի բանակի հրամանատարը քանիցս անդրադարձան Հայ ժողովուրդի կրած ցեղասպանութեան, յիշատակեցին Ֆրանսայի Ազգային ժողովի միանականութեամբ Հայոց 1915-ի ցեղասպանութեան ընդունման պարագան, 1998 Մայիս 29 թուականին եւ ցաւ յայտնեցին թէ մինչեւ այսօր Ծերակոյտը օրակարգի չէ առած զայն: Ոգեկոչման հանդիսութենէ ետոյ Մանուշեանի յիշատակի ոգեկոչման մասնախումբը սարքած էր հոգեճաշ մը զինուորական թանգարանին կից Զինուորական վարժարանի ճաշասրահին մէջ. հոն մօտ հարիւր հոգի հաւաքուեցան: Իրենց ներկայութեամբը կը պատուէին Ֆրանսական բանակի զինեալ ուժերու զօրավարը, դնդապետը, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանի ներկայացուցիչը, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը եւ այլ քաղաքական ու համայնքային մարմիններու ներկայացուցիչները: Մանուշեանի կեանքի ու տարած աշխատանքի վերաբերեալ բոլոր հայ կուսակցական եւ համայնքի ներկայացուցիչները արտայայտութիւններ ունեցան: Շատ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ հուսկ բանքը արտասանեց զօրավարը ապահովցընելով որ հայ ժողովուրդին արդար պահանջը պիտի իրականանայ. համբերատար պէտք է ըլլալ եւ իր երաշխագիտութեան ու սիրոյ զգացումները յայտնեց հայ ժողովուրդին. բուռն ծափահարութիւններով վերջ դրաւ ընդունելութիւնը: Մանուշեանի յիշատակը ոգեկոչելու առիթով մեր գաղութի մէջ անգամ մը եւս ստեղծուած համահայկական ոգին եկաւ ցոյց տալու թէ միասնականութիւնը կը ստեղծէ այնպիսի ուժ մը, որով հաւաքականութիւն մը կրնայ յաղթահարել իր դէմ ծառացած դժուարութիւններուն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒՒ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 20-ին, կատարուած եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է Սիրոյ սեղան մը «Գազազ Աբթին Ամիրա Պէգճեան» սրահին մէջ Ս. Խաչ Դպրեվանքին ի նպաստ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է խնամակալութեան կողմէ՝ Պարոյր Քէպապճը, ապա, տղոյնի ուղերձ մը կարդացած է բարեբար եւ կարդադիր յանձնախումբի ատենապետ Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Օրուան հանդիսավարն ալ՝ Պր. Նալպանտ, նախ հայերէնն արտայայտուած է, ապա խօսելու հրաւիրած է խնամակալութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու որ ծանրացած է Դպրեվանքին տարած բարենպաստ աշխատանքներուն վրայ, որոնց կարգին Գարակէօղեանի ի նպաստ գործունէութիւն, աղքատ ուսանողներու ձրի ուսուցում, դպրոցէն ներս աշակերտ ընդունիլ առանց խտրականութեան եւ այլն, եւ այլն: Բացատրութիւններ տուած է նաեւ պիւտճէի մասին եւ յայտնած թէ 83 միլիառ թրքական (չուրջ 1 միլիոն Ֆրանք) բաց կայ: Այս տեղեկութենէ յաջորդած է հանգանակութիւն մը որ պատկառելի դումարի մը հասած է, ՍԵՎ հիմնարկն ալ ստանձնած է 32 աշակերտներու կրթաթոշակը: Գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք, որ ուրախութեամբ հաստատած է որ Դպրեվանքը տարի մը եւս ինքզինք փրկած է, ապա յայտնած թէ Նիւ – Եորքէն եւ Լոս – Անճըլըսէն տեղեկացած է որ վերջ գտած է Պոլսոյ հաստատութիւններուն ի նպաստ հանգանակութիւնը եւ դումարը հասած է 600 հազար տոլարի:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒՒ Մայր Եկեղեցւոյ «Գազազ Աբթին Ամիրա Պէգճեան» սրահին մէջ, Փետր. 25-ին Բարեկենդանի հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Պէգճեան Սանուց Միութեան Հիմնադրութեան 50-ամեակին առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Օր. Թալին Նայիր, ապա արտայայտուած է Պէգճեան Սանուց Միութեան ատենապետը՝ Կարապետ Եարտըմ, որ իր գոհունակութիւնը յայտնած է որ այսքան խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ է և ըսած թէ 50-ամեակի առիթով կազմակերպուող մշակութային ձեռնարկներ պիտի չարունակուին ամբողջ տարուան ընթացքին: Հաւաքոյթի կարգադիր յանձնախումբի անունով բարի գալուստի խօսք արտասանած է Էֆրիմ Պալ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը երգերով եւ պարերով, ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծելով:

(1) Տե՛ս «Ճառին Ցեղումը» բաժնի երրորդ պարբերութիւնը:

(2) Աշխարհաբարը. «Այս երեք ճահանգներուն (Հայոց, Վրաց, Աղուանից – Գ. Ք.) ազատրեաներէն շատեր՝ ասագ են ինձմէ թէ՛ գաւով եւ թէ՝ տարիքով. եւ նոյնպէս շատեր, որոնք խոնարհ են ինձմէ», Ղ. Փարպեցի, «Պատմութիւն Հայոց», Դրուագ Բ. 26:

(3) Օգտագործուած աղբիւրը Ե. Տէր – Մինասեանի աշխատասիրած բնագիրն է, որ իրրեւ այդպիսին միակն է ճաեւ. Երեւան, 1957:

(4) Կակնարկէ Պարսիկներուն թագաւոր Ցազկերտին:

(5) Պօղոս Առաքեալի ճամակներէն Հռոմէացիներուն ուղղուածին մէջ (5.20):

(Շար. Ա. էջէն)

ճշդել) որ գտնուեցաւ Ելմտական նախարարութեան «գանձանակը»: Երեք տարուան վրայ հիւանդանոցներու տրամադրելի գումարը 10 միլիառ պիտի ըլլայ:

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ԺՈՍՓԷՆ գլուխ գլխի տեսնուեցան, Մարտ 1–ին, Նախարարաց Խորհուրդի նիստէն առաջ, ինչպէս ամէն Հորեքշաբթի: Այս անգամ, սակայն, բանավէճի նիւթ մը կար երկուքին միջեւ, Ժոսփէնի «ահաբեկիչ» որակումին առթիւ Հեզպոլլահի մասին, բայց, տարակարծութիւնը հարթուեցաւ, երկու կողմերն ալ նախընտրելով հարցը փակել:

ԻՍՐԱՑԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Երուսաղէմի պարտութիւն մը կրեց Մարտ 1–ին Քնէսեթի (Խորհրդարան) մէջ, երբ համամասնութեան իր կառավարութեան երեք կուսակցութիւններ քուէարկեցին ընդդիմութեան հետ Լիբուսի մէկ օրինագիծը, որ 50%–ի կը բարձրացնէ պահանջուած մեծամասնութիւնը կոլանի չուրջ որեւէ կարգադրութեան համար: Ասիկա բացառական ուղերձ մըն է Սուրխոյ հասցէին եւ կը դժուարացնէ բանակցութեանց վերսկսումը:

ՌՈՒԱՆ ՏԻՄԱ, ի վերջոյ հրաժարեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդէն, ըստ իրեն կարենալ ապահովելու համար իր պաշտպանութիւնը: Իրեն կը յաջորդէ Իվ Կենա նախագահական աթոռին: Ծանօթ է որ Սրտաքին նախկին նախարար եւ Միթերանի մտերիմ՝ Ռ. Տիւմա պատժական Ատեանի առջեւ պիտի քաշուի էլֆի հարցին կապակցութեամբ, իբրեւ հետեւանք իր համանուէին մեղադրանքներուն:

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ (նախկին նախագահին որդին) որ հանրապետականներու կուսակցութեան որպէս թեկնածու կը ներկայանայ թեկնածութեան, երեք նահանգներու մէջ՝ Վիրճինիա, Ուաշինկթըն եւ Հիւսիսային Տաքոթա յաղթեց իր մըրցակցին՝ Ճոն Մք. Քէյնի:

ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, իսլամէ էլամէտ հինգ լիբանանցի քաղաքագէտներ եւ մէկ բնակիչ ապանուած են հեզպոլլահին կողմէ, Մարտ 1–ին:

ԿՐԵՄԼԻՆԸ կ'ուզէ որ «Լը Մոնտ» եւ «Լիպերասիոն» ներպուէիան խնդրեն իրենց տուած լրատուութեան համար Չէչենիոյ մասին: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Կրեմլինի խորհրդականը՝ Սերգէյ Իսթրժեմսկի, որու համար արեւմըտեան մեռիանները մէկ մասը խեզաթիւրուած լուրեր կը տարածէ Չէչենիոյ դէպքերու մասին:

ՎՐԱՑԻ ԵՒ ԱՂԲԻՆՋԱՆՑԻ պատասխանատուներ Պոլսոյ մէջ Թուրքիոյ միջնորդութեամբ հինգ օրուան բանակցութիւններէ ետք համաձայնութեան յանգած են Բաքուէն Վրաստանի վրայով Թուրքիա հասնելիք խողովակաշարին թէքնիք հարցերուն մասին: Բանակցութիւններուն ներկայ գտնուած է նախագահ Գլինթընի խորհրդականներէն մէկը որ կը զբաղի Կասպից ծովուն առընչուած խնդիրներով: Ընդհոյ առարկայ խողովակաշարը 2 հազար քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ եւ արժէ 3 միլիառ տոլարի չուրջ: Ծրագրուած է որ 2004–ին կասպեան քարիւղը սկսի հասցնել Թուրքիոյ Միջերկրականեան ձէյհան նաւահանգիստը:

ՕՏԻՍ ՊԱՐՆՍ, մահուան դատապարտուած սեւամորթ Ամերիկացիին մահապատիժը դադրեցուցած Մարտ 1ին, հակառակ բոլոր միջամտութիւններուն, որոնց կարգին Շիրաք, Ժոսփէն և ձէք Լանկ որ մինչեւ Թեքսաս գնաց: Այս վերջինը՝ «մարդասանութիւն» որակեց կատարուածը և զարմանք յայտնեց որ նման ոճիր մը դադրողը կրնայ յաւակնիլ նախագահական աթոռին: Ցիշենք որ Թեքսասի կառավարիչը Ճ. Պուշն է եւ կրնար ներում շնորհել: Պարնս դատապարտուած էր իր բարեկամուհիին սպանութեան համար, բայց, կ'ատարկէր թէ անմեղ է:

ՄԻՉԻԿԱՆի նախակրթարանի 6–ամեայ աղջնակը որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր 7 տարեկան իր դասընկերոջ կողմէ, մեռած է: Տղեկը ատրճանակը հանած էր դրպանէն ու պարպած աղջնակին վրայ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՑ�Ք

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Ամիէռ, Պուա – Գոլոմպ, Արժանթէօյլ Ակնունի մատնահիւղին անդամական ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Մնդեան ծօններուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՅԱՆԿ

Տիկին Լիւսի Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գազազեան 100–ական Ֆր., Տիկին Օրկա Պորդագեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարեւորեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Թորիկեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէչիեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խորէն Գասապեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. Ճօչկունեան 200 Ֆր., Պր. Մ. Մկրտիչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արեզ Տէր – Մինասեան 50 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ձենագեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արշակ Տամլամեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալը 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վերտեան, Օր. Տքթիզ Տէր – Մուրատեան, Օր. Անժէլ Մուսայեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լութֆիկ Տէմիրճեան, Օր. Հայկանոյշ Ցակոբեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօղեան 150 Ֆր., Տիկին Մատլէն Գուրյումճեան 100 Ֆր., Պր. Արթիւր Պէյլէրեան 150 Ֆր., Տիկին Էմիլի Նարկիզեան 500 Ֆր., Պր. Ժագի Զարիֆեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Տէր – Սահակեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէռէֆ 500 Ֆր., Տիկին Անի Մուրատեան 200 Ֆրանք, Զատէյեան ընտանիք 100 Ֆրանք, Պր. Տիգրան Տատըրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Գալայճեան 1000 Ֆր., Տիկին Փըռլանթի Հայթայեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Շահպազեան, Տիկին Սոնիա Գուլումճեան 150–ական Ֆր., Պր. Սարգիս Աճէմեան 100 Ֆր., Պր. Լեւոն Գալուստեան 350 Ֆր., Տիկին Ժոէլլ Պալըթեան 200 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ճանասան 100 Ֆր.:

(Շար.)

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

PRESENTATION
ET
DEDICACE DE LIVRES

Et les mots pour héritage
Légendes et formules rituelles
de l'Arménie
de Reine CIOULACHTJIAN
(préface de Youri DJORKAEFF)

De la "Petite Arménie"
au Boulevard des Grands Pins
de Lydie BELMONTE
(préface de Charles AZNAVOUR)

Lundi 6 Mars à 19 heures

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ –

ԻՍԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Ասպարայրի Հերոսամարտի Խորհուրդը եւ հերոսներու ոգին յաւերժացնող դասախօսութիւն, մեներգ, արտասանութիւն եւ խմբերգ՝ Մարտ 5, կիրակի, ժամը՝ 15·30–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆըրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ
6, Avenue Bourgain
Հիւրասիրութիւն:
Մուտքը ազատ է:
Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը ներկայ ըլլալու:

ՊՕՄՈՆ

Նախաձեռնութեամբ Պօմոնի Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ եւ պատրաստութեամբ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Հայր Կոմիտաս Ցովհաննեանի՝ – Ռօք Օվէրա – կը ներկայացնեն աշակերտները, Շաբաթ, Մարտ 4, ժամը 17–ին Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ: Բոլոր ընկերուհիները եւ համակիրները սիրով հրաւիրուած են:
Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կիրակի, Փետրուար 27–ին հանգուցեալ Ռոժէ Խաչատուրեան–ի մահուան քառասունքին առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սէն – Ժերմէն Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ միջոցաւ. –
Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան, Փիէռ եւ Ռօզի Ղազարեան 500–ական Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Սեզա Սիմոնեան 100–ական Ֆր. Կապ. Խաչին եւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տէր եւ Տիկին Վարդանեանց, Թադուհի Զաթարեան 100–ական Ֆր. Կապոյտ Խաչին, Տիկին Հաճի Մկրեան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տիկին Անրիէթ Տիւլկէրեան 100 Ֆրանք Համազգայինի դպրոցին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպլընի
«ՃՒՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – դաւեչտական
թատերգութիւնը
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES
Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —
PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —
Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 4
Տօն Կոստանդնուպոլսոյ
Սրբոյ Ժողովոյն
հարիւր յիսուն հայրապետացն
(381 թուին)

Վաղուան Բարեկենդանի կիրակամուտին առթիւ, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Տաճարին մէջ, ժամը 4·30–ին երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը դոցուի:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

Նիւթին չուրջ
***
Երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի
Կաթողիկոսական Ձեռնադրութեան
եւ
Օծման Սրբազան արարողութեան
Տեսերիզի ցուցադրութիւն
կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15·30–ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon. 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է.

ՅԱԽԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Սէն – Ժերմէն Ջաւս Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ափեհան ընտանիքի իր երէց անդամ Տիկին Յուլիէ Ափեհանի մահուան առթիւ եւ կը նուիրէ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին: Նոյն առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Այրլ Տիկին Անայիս Ափեհանէ եւ պատկերէն 500 Ֆր. եւ Միրէյ եւ Ռոպէր Ափեհանէ 300 Ֆր.:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
La Section «ASTRIG»
d'Arnouville — Sarcelles — Gonesse –
Villiers-le-Bel
Grand
Dîner Dansant
de l'An 2000
animé
par Adiss HARMANDIAN
et son Orchestre de Los-Angeles
le Samedi 4 Mars à 20 heures
à l'Espace «Charles Aznavour»
5, rue Paul Vaillant-Couturier
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements & réservations :
01 39 85 39 54 ou 01 39 87 08 73
***
Venez fêter
MARDI GRAS
Déguisements, goûter offert, animation musique organisée
par la section de Livry-Gargan
de la Croix Bleue des Arméniens de France
et la Maison de la Culture Arménienne
le Dimanche 5 mars à partir de 14h30
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy —
93190 LIVRY-GARGAN
Tél. : 01 43. 85. 90. 12
Venez nombreux —
Entrée libre

***

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ (ԼՈՒԹՈ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ վիճակախաղ մը
C.A.Q. bd. Denis Papin, 13015 Marseille
Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, բազմազան գեղեցիկ առարկաներով:

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 4
SAMEDI
4 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·855 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.855

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 2/3)

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՀԱՅԱՏՈՒԼԻ ԴԻՄԱԾ

Հոկտ· 27–ի պատահարներուն կապակցութեամբ ձերբակալուած նախագահի նախկին խորհրդական Ալէքսան Յարութիւնեան փետր· 29–էն հացադուլ յայտարարած է: Ան իր որոշումը բացատրած է ըսելով «ես պատանդ եմ դարձել ֆինչական խմբին, ինձ այստեղ պահելով նախաքննութեան մարմինը խոչընդոտում է գործի բացայայտմանը եւ ազակցում տեռորիստական ակտն իրականացնողներին»: Փաստաբան Ռ· Սահակեան նշած է թէ իր պաշտպանեալը մխայն չուր կը խմէ:

***

Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ս· ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ ՄԵԿՆԱԾ

Մարտ 3-4 ՀԱՊ–ի մէջխորհրդարանական ժողովին մասնակցելու համար Մարտ 2–ին Ս· Պետերսբուրգ մեկնած է Ազգ· ժողովի նախագահ Ա· Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Մեկնումէն առաջ օգակայանը կայացած զրոյցին Ազգ· ժողովի նախագահը լրագրողներուն յայտնած է թէ օրակարգի նիւթ են 16 հարցեր՝ ահաբեկչութենէն մինչեւ համագործակցութեան խնդիրներ: Ան ընդգծած է որ Ս· Պետերսբուրգ կը մեկնին Մոսկուայի վրայով ու բոլոր ծախքերը կ'ապահովէ ՀԱՊ–ի մէջխորհրդարանական վեհաժողովը:

***

ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄԻՆ ԴԷՄ ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՑՑ

ՀՑԴ «Նիկոլ Աղբալեան» ուսանողական մխութիւնը Մարտ 2–ին յոյց մը կազմակերպած է Երեւանի պետական համալսարանին դէպի Ֆրանսական դեսպանատունը, բողոքելու համար Ծերակոյտին մերժումին դէմ: Ցուցարարները մօտ երկու ժամ սպասած են դեսպանատան առջեւ, յանձնելու համար Գ· Փոնսըլէի ներկայ ղրկած նամակը, սակայն սպասումը ի դերեւ ելած է: Դեսպանը ներսէն նկատած է ցուցարարները: Ուսանողները վերջնատուութեան եզրակացուցած են թէ «Ֆրանսիան պատրաստ չէ ժողովրդավարութեան»:

***

Շ· ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Վարչապետին Մարտ 2–ի որոշումով Շահէն Գարամանուկեան նշանակուած է վարչապետի գլխաւոր խորհրդական եւ կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար:

***

ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄԸ ՀԱՄԱՅԱՆՅԻՆ ՎՐԱՑ ՉԵՂՁԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ Ա.ՌԱՐԿԱՅ

Անձանօթներ էնթէրնէթի վրայ սկսած են սփռել Արմենիքոմի մասին կեղծ ծանուցումներ, ուր կ'ըսուի թէ Երեւանի մէջ HIV–ի բուժումը կը պահանջէ 16 հազար տոլար· Հոն կ'առաջարկուի նաեւ անային բուժումի այլընտրանք, դեղահատեր, սրսկումներ ու 46 էջերէ բաղկացած հրահանգ մը, եզրակացնելու համար թէ ծախքերու 65%–ի կանխավճար մը անհրաժեշտ է բանալիական «Ափգրաուկէյշ» ղրամատան միջոցով: Արմենիքոմի տեղեկատու–վերլուծական կեդրոնը անմիջապէս մատնանշած է այս կեղծարարութիւնը, աւելցնելով թէ տակաւին բուժման որեւէ դին չէ սահմանուած եւ թէ դեղահատ ալ դոյութիւն չունի: Այս մասին համացանցի վրայ պաշտօնական կայքէջեր կը բացուին միայն Ապրիլ 1–էն՝
http://aids-armenicum. com
կամ՝
http://www.armenicum.am

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՉԵԿՈՒՑԱԲԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մարտ 2–ին Երեւան ժամանած է Եւրոպական Մխութիւն – Հարաւային Կովկաս յարաբերութիւններու գծով Եւրոպայի Խորհուրդի զեկուցաբեր Փիէր Գարոն: Նոյն օրը ան հանդիպում ունեցած է Ազգ· ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի փոխ–նախագահ Ա· Ռուստամեանի հետ: Եւրոպացի դիւանագէտը պարզելով իր այցելութեան նպատակը ըսած է թէ իր առաքելութիւնն է զեկուցում մը պատրաստութիւնը, որու համար Եւրոպական Մխութիւնը կը ճշդէ հարաւային կովկասեան իր ռազմավարութիւնը: Ա· Ռուստամեան ալ չեզոսած է թէ Հայաստանի գլխաւոր մտահոգութիւններէն է եւրոպական կառոյցներուն համարկումը եւ երկիրը պատրաստ է գործօն մասնակցութիւն բերելու Եւրոպական Մխութեան կողմէ տարածքաշրջանը գործադրուելիք ծրագիրներուն:

Փ· Գարոն Մարտ 3–ին այլ հանդիպումներ կ'ունենար խորհրդարանական մեծամասնութեան եւ ընդդիմութեան ղեկավարներու, Հայաստան – Եւրոպական Մխութիւն խորհրդարանական համագործակցութեան յանձնաժողովի անդամներու եւ պաշտօնական այլ անձերու հետ:

***

ՏԷՐ – ՁՕՐԻ ՄԷՋ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա· Կաթողիկոս Կիւլէկեան Աթոռը գլխաւորած տարիներուն նախաձեռնած էր Տէր–Զօրի աներեւոյթ նահատակներուն յիշատակին, Սուրիոյ համանուն քաղաքին մէջ վանական համալիրի մը կառուցումի գործին: Որոշուած է այդ համալիրի չէնքերէն մէկը վերածել ցեղասպանութեան թանգարանի, օժտելով Հայաստանէն տարուած արժէքաւոր իրերով ու գիրքերով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, Մարտ 2–ին, վերջնապէս մեկնեցաւ Լոնտոնէն եւ յաջորդ առաւօտը հասաւ իր հայրենիքը, բայց, նախ 1500 քիլոմեթր հեռու Սանթիակոյէն, ուրկէ թռանով փոխադրուեցաւ մայրաքաղաքին մէկ հիւանդանոցը, ուր ամբողջ յարկաբաժին մը պատրաստ էր իրեն համար: Մարտ 2–ի, առաւօտեան 8–ին է, որ Անգլիոյ Ներքին նախարարը յայտարարեց թէ որոշած է չարտօնել Փինոչէի փոխադրութիւնը Սպանիա: Ուրեմն, մենատէրը այլեւս ազատ էր, Չիլիի մէջ իր կողմնակիցները ու հակառակորդները տարբեր ցոյցերու կը ձեռնարկէին: Դատական թեւրթիռը 17 ամիս տեւած էր: 1998, Սեպտեմբեր 22–ին է որ Փինոչէ Լոնտոն կը ժամանէր առողջական պատճառներով եւ Հոկտեմբեր 16–ին կը սկսէր դատական հետապնդումը եւ կը ձերբակալուէր Մարբիոի դատաւորին դիմումին վրայ, ան կը պահանջէր նաեւ յանձնումը: Այնկէ ի վեր կը չարունակուէին անվերջանալի դատական ձեւակերպութիւնները: Ամբողջը 160 միլիոն Ֆր· արժած է: Անգլիացի Ներքին նախարարին որ նախկին ձախակողմեան պինուորեալ մըն է եւ մեծ հմայցող Սալվատոր Ալէնտէի համաձայն, Փինոչէի առողջական վիճակը, զատ մանրամասնութիւններու թոյլ չի տար որ դատուի: Միւս կողմէ, Ժոսփէն որոշեց Չիլի չերթալ զայն չարչարելու, ներկայ ըլլալու համար Նորընծայ ղեմոկրատ նախագահ Լակոսի պաշտօնի գլուխ անցնելու հանդիսաւոր արարողութեան:

ԳՐՈԶՆԻԻ մօտ (Չէչնիա) 12 ռուս ոստիկաններ որոնք ապահովութեան ուժերուն կը պատկանէին, ապանոուած են եւ 31 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, մայրաքաղաքէն 7 քիլոմեթր անդին: Միւս կողմէ, նախագահը՝ Մասխադով պուտինի դիմած է որպէսզի բանակցութիւններու ձեռնարկեն, բայց, այս վերջինը բոլորովին մերժած է: Մասխադով մեղադրած է նաեւ ռուս զօրավարները որ կը խաբեն Պուտինը եւ աւելցուցած է.– «երբ, բանակցութեանց սեղանը նստինք եւ հաշնինք այն եղրակացութեան որ նոյն (1994 – 1996) պատոա պատերազմն է, ամէն ինչ վերջ կը գտնէ»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ փետրուար 15–ին իր տան մօտ սպանոուած է ձեռներեց Արկադի Բեռաուէյեան: Մարդասպանը 39 տարեկան գործարարին կոնակէն կրակած է, առանց վնաս պատճառելու անոր քովը գտնուող կնոջը, ապա խոյս տուած: Իշխանութիւնները կը կարծեն որ մարդասպանութիւնը պատուիրուած է: Բեռաուէյեան տէր էր քանի մը առեւտրական կառոյցներու, ընկերութիւններու որոնք սակարանով կը զբաղէին, նաեւ միջազգային փոխադրում կը կատարէին:

ՄԱՏԼԷՆ ՕԼՊՐԱՅԹ հերքեց այն տարաձայնութիւնները, ըստ որոնց թեկնածու կրնայ ըլլալ Ջեֆրոյ նախագահութեան 2003–ին:

ՍԱՆԱԱՅԻ ՄԷՋ (Եմէն) առեւանգուած է Լեհաստանի դեսպանը, հաւանաբար, Խաւարի զօրաւոր ցեղախումբին զինեալ մարդոց կողմէ: Առաջին անգամն է որ դեսպան մը կ'առեւանգուի Եմէնի:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄՄ պիտի դատուի Յունիս 19–ին, Փարիզի Պատժական Ատեանի 11–րդ դատարանին առջեւ: Դատը պիտի տեւէ մինչեւ Յուլիս 3: Նախկին նախարարին փաստաբանները կը բողոքեն, որ ամէն ինչ այսքան հապճեպ կերպով կ'ըլլայ:

ՎԻԵՆՆԱՅի աւանդական եւ համբաւաւոր մեծ պարահանդէսին, որ տեղի կ'ունենար Մարտ 2–ին, տեղւոյն օփէրային մէջ, կարգ մը անձնաւորութիւններ ներկայ չեղան: Աւոնց կարգին Գաթրին Տընէօվ եւ Գլօռիա Գարտինալ վերջին պահուն չեն գացած Վիէննա «տեղւոյն քաղաքական կացութեան պատճառով»:

ԿԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Մխիթ եւ Արուեստ»ի նոր (257) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Մաթիս, անդրագրում ի Մարոք — ՇԱՀԱՐԱՋ

Բակուցի արուեստը — Վ· ՕՇԱԿԱՆ

Տիգրանուհին — Ա· ԲԱԿՈՒՆՑ

Les amiras, seigneurs de l'Arménie ottomane — *Ch. MATOSSIAN*

Contre la décision du Sénat, la presse arménienne proteste d'une seule voix

Communiqué de Presse

Le 29 mai 1998, l'Assemblée Nationale vote à l'unanimité la proposition de loi reconnaissant le génocide des Arméniens de 1915.

Le 22 février 2000, la Conférence des Présidents du Sénat refuse, pour la seconde fois, d'inscrire ce texte à l'ordre du jour de la Haute Assemblée.

85 ans après les faits, la mémoire des 1.500.000 Arméniens, victimes du premier génocide du XXème siècle vient, à nouveau, d'être bafouée.

Après cette décision choquante prise sous la pression conjuguée des autorités turques, de la Présidence française, du Quai d'Orsay et d'importants groupes industriels français, la Communauté arménienne entend exprimer son indignation et sa colère. Ses responsables ont appelé à partir du 4 mars à une série de manifestations citoyennes sur l'ensemble du territoire français.

Après l'émotion légitime suscitée par la décision de la Conférence des Présidents, les médias arméniens de France souhaitent témoigner d'une seule voix. Aussi ont-ils décidé de s'unir pour appeler les citoyens épris de justice et de vérité, à se rassembler massivement, le 11 mars, à 15 heures, devant le Sénat.

A cette occasion, l'ensemble des rédactions de la presse arménienne écrite et audio de France —trois radios (AYP, A, Arménie) et douze journaux (Achkhar, Azad Magazine, France-Arménie, Gamk, Haïastan, Haratch, La Lettre de l'UGAB, La Lettre de l'ADL, Le Lumignon, Les Nouvelles d'Arménie Magazine, Parev, UGAB Magazine)— se sont réunis afin de réaliser un numéro spécial.

Ce journal exceptionnel de quatre pages paraîtra le 6 mars. Son titre reprendra l'ensemble des logos de la presse arménienne. Edité à 100.000 exemplaires, il sera diffusé gratuitement auprès de la Communauté arménienne et des démocrates, des médias ainsi qu'auprès des parlementaires et des membres du gouvernement.

Outre un rappel des événements depuis le 29 mai 1998, ce numéro comportera, également, les réactions de personnalités du monde intellectuel et juridique — Catherine COQUIO (secrétaire de l'Association Internationale de Recherche sur les Crimes contre l'humanité et les Génocides), Serge et Arno KLARSFELD (avocats des parties civiles au procès Maurice Papon), Henri LECLERC (avocat des parties civiles au procès Paul Touvier et Président de la Ligue des Droits de l'homme), Danièle MITTERRAND (Présidente de l'Association France Libertés)—, du monde politique — Jean-Paul BRET (Député du Rhône, Président du Groupe d'Amitié France-Arménie), Pierre CREDOZ (Maire de Décines), Patrick DEVEDJIAN (Député-Maire d'Antony), Hélène LUC (Sénateur du Val-de-Marne, Présidente du Groupe communiste républicain et citoyen), René ROUQUET (Député-Maire d'Alfortville) ainsi que de la Ligue des Droits de l'homme.

LES MEDIAS ARMENIENS DE FRANCE

Paris, le 2 mars 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Քանի մը օր առաջ, Փետր. 15–ին, յետ Փէռ – Լա Շէզի գերեզմանատան մէջ կատարուած պաշտօնական արարողութեան, զօրավար Անդրանիկի ճաճիւնները փարիզահայ գաղութին հրաժեշտ տուին և վերջապէս 73 տարիներ յետոյ, ըստ Ազգային Հերոսի կտակին, Փետր. 17–ին դէպի հայրենիք ուղեւորուեցան:

Մենք հոս մեր գրութեան մէջ, Փէռ – Լա Շէզի գերեզմանատան մէջ տեղի ունեցած արարողութեան եւ կամ ժողովրդական մասնակցութեան նկարագրականը չէ որ պիտի ընենք. Յառաջ Փետր. 17–ի իր թիւին մէջ ատոր լայնօրէն արձագանգած էր: Այսուհանդերձ, քանի մը խօսքով կ'ուզէինք նախ այս մասին անդրադառնալ:

Ճաճիւններու փոխադրութեան եւ արտօնութեան հարցով զբաղող Երեւանի պատասխանատու մարմինները արդեօք պիտակցա՞ծ թէ անդիտակցաբար, այդ լուրը մեծապատիւ ժամուն տալով գաղութիս կազմակերպութիւններուն, ուղեցին մխիթարական փարիզահայ գաղութին ներկայութիւնով բաւականանալ, առանց Փըրանսական պաշտօնական իշխանութիւններու ներկայութեան: Զօր. Անդրանիկ եթէ այսօր միայն հայ ժողովուրդին ժամանակակից պատմութեան մէջ իր կատարած գերով անմահացած է, անցեալին իր համբաւը չատ աւելի ընդարձակ եղած է: Իրաւ է թէ ան զինուորական վարժարան մը կամ ակադեմիա մը չէր յաճախած: Նոյնիսկ երկրորդական վարժարան մըն ալ չէր կրցած յաճախել, բայց Անդրանիկ «զօրավար»ի աստիճանը կռուի դաշտին վրայ հրամանատարի իր բնածին տաղանդին չնորհիւ կրցած էր ստանալ: Ազգային հերոսին Ս. Մեծ Պատերազմի տարիներուն կովկասեան ճակատին վրայ դաշնակից մեծ պետութիւններու դատին ի նպաստ տարած անուրանալի գործունէութեան եւ Պօղոս Նուպար Փաշայի Ազգ. Պատուիրակութեան հետ գործակցութեան մասին բացայայտօրէն կը վկայեն Փրանսական կառավարութեան Թիֆլիսի զինուորական կցորդ զնդապետ Շարլէներիի տեղեկագրերը. անոնց կարեւոր մէկ մասը Փրանսական դիւաններու վաւերագրերու մեր ստուարածաւալ հատորին մէջ 1983–ին արդէն լոյս տեսած է: Փրանսական կառավարութիւնը իրազեկ՝ Զօր. Անդրանիկի դաշնակից տէրութիւններու դատին ի նպաստ կատարած ծառայութիւններուն, պատերազմէն ետք, 1919 Նոյեմբեր 15 թուակիր հրամանագրով մը հայ ժողովուրդին առաջնորդական հերոսին «Պատուոյ Լեգէոնի Սպայ»ի չքանչանը կը պարգեւէ:

Երբ այսօր Փրանսայի Ազգ. Ժողովը հայկական ցեղասպանութիւնը միաձայնութեամբ ընդունած է, թէեւ ազգային դերադոյն չահերու(*) պաշտպանութեան համար միշտ կը ձգձգէ ճանաչումը վաւերացնել, արդեօք Փրանսայի Նախկին ռամիկներու նախարարութիւնը պիտի կարենա՞ր մերժել Ջոկատ մը զինուորի մասնակցութեամբ նոյն արարողութեան պաշտօնական հանդիսանք մը տալ, եթէ Հայաստանի կառավարութենէն հրաւէր մը ստանար: Մեղի այնպէս կը թուի թէ Ազգ. Հերոսին աճիւններուն փոխադրութեան ծրագիրը Հայաստանի իշխանութիւններուն հապճեպ մէկ որոշումն է ու րուն իսկական նպատակը այս յապաղած պարտականութիւնը կատարելով հեռուհեռէ ժողովուրդին մօտ նուազած իր վարկը ամրապնդել է: Պարզ է թէ Հայրենիքի մէջ այսօր տիրող մթնոլորտը կազութեան դարմանը այլ տեղեր պէտք է փնտռել. ատոր ատորեւ պիտի անդրադառնանք:

Ազգային Հերոսին աճիւնները, ուշ կամ կանուխ, օր մը հայրենիք պիտի փոխադրուէին: Բայց, արդեօք այսօր Հայաստանի համար աւելի չատ հարցեր չկա՞յին: Ինչո՞ւ չատ աւելի կենսական հարցերը մէկդի դրուած, երկրորդական խնդիրներու նախապատուութիւն կը տրուի: Զօրավար Անդրանիկի գերեզմանը աւելի քան 70 տարիներ Փարիզի երեւելի գերեզմանատան մէջ ուխտատեղի եղած էր ամէն անոնց որոնք անոր ազգային պայքարի անճնազոհ գործունէութեան մէջ մեր ժողովուրդի իբր ազգ գոյութեան խորհրդանիշը տեսած էին: Այս էր պատճառը նաեւ որ երբ մօտաւորապէս 15 տարի առաջ Զօրավարին յուշարձանը ճիւնէն ու բուքէն վնասուած ու դիրերն ալ անընթեռնելի դարձած էին, ազգային հանդանակութեամբ վերականգնուեցան:

Փարիզի Փէռ – Լա Շէզ գերեզմանատունը, առանց չափազանցելու կրնանք ըսել, որ աշխարհի ամէնէն երեւելի գերեզմանատունն է ուր ամէն օր բազմաթիւ օտար զբօսաշրջիկներ թանգարան այցելելու նման ման կու գան: Եթէ Երեւանի իշխանութիւնները Ազգային Հերոսին յիշատակին հանդէպ իրօք այդքան նախանձախնդիր էին, զարմանալի է որ մօտ տասը տարիէ ի վեր Փարիզ եկող ու գացող պետական անձնաւորութիւններէն ոչ ոք, որքան տեղեակ ենք, ճանճրոյթն ունեցաւ անգամ մը իսկ անոր չիրիմին այց մը տալու. այց, որուն փարիզահայ գաղութը, անտարակոյս, խուռներամ պիտի մասնակցէր: Այս անտարբերութիւնը մխիթարական Զօր. Անդրանիկի դամբարանին հանդէպ չէ եղած: Երբ Երեւանի մէջ գլուխը ցաւողը Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան կը դիմէ, արդեօք ո՞վ անգամ մը իսկ հետաքրքրուեցաւ թէ ազգային կրեօրադոյն բարեսիրական միութեան հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի դամբարանը ո՞ւր կը գտնուէր. մինչ այդ, ատոյգ աղբիւրներէ տեղեակ ենք որ հայրենիքէն հիւրընկալ հարաւային Ֆրանսա այցելող բարձրաստիճան հիւրեր չեթերան փութով ուխտագնացութիւն կատարելու Մոնթէ–Գարլոյի խաղարանները... Հաւանաբար այդ արդիւնաւէտ փորձառութիւններէն օգտուելով է որ այսօր Երեւանի մէջ տասնէ աւելի խաղարաններ մեղուաջան գործունէութեան լծուած են: Դեռ քանի մը օր առաջ մամուլէն կը տեղեկանայինք որ Հայկական օդային դիծերու պիւտճէէն 100·000 ամերիկեան տոլար (չուրջ 660·000 ֆրանք) բաց մը գոյացած էր, իսկ սոյն հարցով մեղադրուած նախկին տնօրէն Սուրէն Կիրակոսեան, որուն կը թուի թէ Երեւանի խաղարաններուն մէջ բախտը չէ ժպտած, անյայտացած էր(1):

Այսուհանդերձ, վերեւի դիտողութիւնները երկրորդական պիտի նկատենք երբ չատ աւելի կենսականը Հայրենիքի մէջ տեղի կ'ունենայ: Երբ 1988–ի երկրաշարժէն 1,0–12 տարի յետոյ, այդ վայրերուն բնակիչներէն 70–80·000 հոգի դեռ կառախումբերու բաժանեակներու, խրճիթներու մէջ կ'ապրին առանց էլեկտրականութեան եւ ջեռուցումի ու որոնց զաւակները ոչ կոչիկ ունին եւ ոչ ալ վիրք, զպրոց յաճախելու համար, կը տեսնենք թէ Ազգ. Հերոսի աճիւններուն չտապով հայրենիք փոխադրութիւնը որքան երկրորդական հարց է:

Մենք չատ աւելի հայրենասիրական, դրական գործ մը պիտի նկատէինք, չատերու պէս, եթէ Երեւանի իշխանութիւնները հայրենիքի եւ Սփիւռքահայութեան վստահութիւնը չահելու համար արմատական միջոցներու դիմելով երկրին մէջ տիրող անիշխանական եւ անկայուն վիճակին ժամ առաջ վերջ տային: Անչատ եւ անկաչառ վարչակարգ մը միայն ժողովուրդին յոյս եւ վստահութիւն կըրնայ ներշնչել ու վերջին մօտ տասը տարիներէ ի վեր հետզհետէ աճող արտագաղթին վերջակէտ մը դնել: Ըստ ատոյգ աղբիւրներու, սա վերջին տարիներուն հայրենիքէն մեկնողներու թիւը խիստ բարձր է եւ եթէ տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, խորհրդային չրջանին մօտ 3,5 միլիոնի հասնող բնակչութենէն այսօր Հայաստանի մէջ 2,5 միլիոն անգամ չէ մնացած: Արդեօք այս զանգուածային արտագաղթը քանի մը տարի յետոյ նոյնիսկ հայրենիքի հողային ամբողջականութեան պիտի չսպառնա՞յ: Սփիւռքահայ մամուլը այս լուրերը Հայաստանի մամուլէն արտատպելով կանոնաւորաբար կու տայ, բայց ուրիշ խիստ էական պարագայ մը կայ որուն ցարդ չհանդիպելու, իբրեւ ընթացքով քալելորդը եւ տարածողը եղան:

Երբ վերջերս կաշառակերութեան եւ այլ ծանր յանցանքներով ամբաստանուած նախկին նախարարի մը հարց կու տային թէ «ինչպէ՞ս բնակարան մը կը կառուցանես» եւ ան կը պատասխանէր «Բարեկամներս օգնեցին», այլեւս մեզի ըսելիք բան չի մնար: Սա վերջին չորս – հինգ տարիներու ընթացքին Հայաստանեան մամուլին մէջ լոյս տեսնող գայթակղեցուցիչ լուրերը կ'արժէ ընթեռնուլ, տեսնելու համար թէ պետութեան սեփականութիւնը եղող հաստատութիւններու եւ կառոյցներու առուծախը որքա՞ն յստակութիւն պատճառած է հանրային կարծիքին:

Սփիւռքը միշտ հեռուէն լուռ հանդիսատես մը ըլլալով, անձկութեամբ կը հետեւի դէպքերու զարգացումին:

Գ. ներբին կարգուկանոնի անկայունութիւնը. – Հայաստանի մէջ մաֆիաներու գործունէութիւնը լուսաբանելու ձգտող բոլոր դատաւորները կամ պատասխանատուները կրնան մէկ օրէն միւսը իրենց կեանքը վտանգի տակ տեսնել. վերջին 8–10 տարիներու ընթացքին քիչ չէ թիւը այս պատճառաւ ահաբեկչական արարքներու զոհ գացած պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու: Յարդ գրեթէ ոչ մէկ ոճիր լուսաբանուած է ինչ որ կասկածի կ'ենթարկէ պետութեան ապահովութեան կազմին անչատ դիրքը: Արդեօք ոստիկանական կազմը, կամ զինուորական պատասխանատու մարմինները անկարո՞ղ են յանցագործները ձերբակալելու թէ չեն ուզեր մինչեւ ծայրը երթալ, գիտնալով թէ ոճիրներու լուսաբանութիւնը կրնայ նոյնիսկ իրենց դիրքը խախտել: Իսկ անցեալ Հոկտ. 27–ին Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուած սպանդը կը զէն կ'անցնի ամէն երեւակայութիւն եւ մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ սեւ էջ մը ըլլալով պիտի մնայ յաւէտ: Կը յուսանք որ կառավարութիւնը խօսքը պիտի յարգէ եւ պիտի յանդգնի այդ ոճիրին հեղինակները եւ իրենց «անծանօթ մեղսակիցները» երեւան հանելու եւ պատժելու:

Այնքան ժամանակ որ երկրի մը մէջ փոխանակ օրէնքի, անիշխանութիւնը կը տիրէ, կառավարութիւն մը չի կրնար ժողովուրդին մօտ վարկ ունենալ: Հետեւաբար բոլոր նախաձեռնութիւնները խաթարսիկ են ու կառավարութեան դիրքը բնաւ չեն կրնար տեւական կերպով ամուր պահել եւ հաւատք ներշնչել:

Դ. Աղանդներու գործունէութիւնը. – Քանի տարիներէ ի վեր մամուլին կը հետեւինք որ օտար աղանդները Հայաստանի մէջ ազատ համարձակ քարոզչական գործունէութեան մը լծուած են, եւ նոյնիսկ «յանուն ազատութեան», պետական վարիչներուն կողմէ ալ յաճախ քաջալերանք կը գտնեն: Անչուշտ այս քաջալերանքը իր բարեբաստիկ պտուղները տալու չի յապաղիր...: Սակայն, Հայ Առաքելական Եկեղեցին իր կրաւորական դիրքով –եթէ ոչ անտարբերութեամբ– արդեօք օտար աղանդներու գործակիցներու յետին հաչիւները չի՞ քաջալերեր: Այդ աղանդները –ինչպէս Ժէ. զարուն Փոքր Ասիոյ զաւառներուն մէջ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդները Հայոց քրիստոնէութիւն քարոզող միսիոնարները– օտար տէրութիւններու հաշուոյն գործող գործակալներ են որոնք կը միտին ազգային միասնականութիւնը այս կերպով տկարացնել, յետագայ քաղաքական ծրագիրներ դիւրութեամբ իրականացնելու համար: Նիւթապէս փճացած, բարոյապէս ընկճուած եւ անտէր ժողովուրդը չատ դիւրութեամբ աղանդներու սաղրանքին կեր կ'ըլլայ:

Այժմու կացութիւնը որ Հայաստանի մէջ կը տիրէ եթէ առարկայօրէն դիտենք, կը նկատենք որ Միացեալ–Նահանգները չատ դիւրութիւններ կ'ընծայեն Հայաստանի ժողովուրդին, իբր զաղթական ընդունելու համար զայն: Այսօր զաղտնիք մը չէ ոչ ոքի համար որ երբ աւեն օր Ամերիկա մուտքը, իբր զաղթական, այնքան դժուար էր որքան Դրախտ դռնէն ներս մտնելը, այժմ վեհանձնօրէն(*) եւ դիւրութեամբ տրուած մուտքի արտօնութեան պատճառաւ ամէն օր երեսուն ամերիկեան դեսպանատան առջեւ առաւօտեան վաղ ժամերէն, ընտանիքներ գունդ առ գունդ կարգի կը սպասեն: Ամերիկայի այս մարդասիրական պատրաստակամութիւնը անչուշտ ունի իր հեռաւոր նպատակները զորս այնքան ալ դժուար չէ կռահել...: Տարակոյս չկայ թէ Հայաստան մօտ ապագային –առաւելն 10–15 տարի յետոյ–, իր ռազմավարական դիրքին պատճառաւ Մերձա-

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՑ

ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

Անցեալ տարի, հայրենի պատմաբան Կարլեն Դալլաքեան հրապարակ հանեց երկհատոր աշխատասիրութեան մը առաջնակը՝ «Պատմութիւն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան»: Այս գիրքը կ'ընդգրկէ ՌԱԿ-ի պատմութիւնը՝ մինչեւ 1940 թուականը:

Արեւելեան ու մամուլի հարուստ նիւթի հիման, Կ. Դալլաքեան համոզիչ պատմութիւն մը գրած է: Մեր տեսած կամ թերեւս ամէնէն անկողմնակալն ու ակադեմականը: Վերջին հաշուով, հեղինակը պիտական պատրաստութիւն ունի, ինչպէս եւ իր նիւթը վիտականօրէն ներկայացնելու ունակութիւնը:

Գիրքին քննարկումը մեր հասողութենէն վեր դառնալով, կը յուսանք, որ կուսակական պատմութեան մասնագէտ մը կարենայ անոր անաչառ ներկայացումը ընել: Պիտի ուզէինք, սակայն, անկէ բեռել էլ մը, որ հին ըլլալով հանդերձ, հինցած չերեւիր:

1927-ին Գահիրէի «Արեւ»ի խմբագրութիւնը առանձնելով, Վահան Թէքէեան գրած է կարգ մը խմբագրականներ, «որոնց միտումն էր վերջ տալ կուսակցութիւններէ մէկու եղած բանավէճերին եւ աւելի ուժ տալ ազգային պրոպագանդին», կը գրէ Դալլաքեան (էջ 129): Անոնցմէ մէկին էր «Համերաշխութեան չէնքին անկիւնաքարերը» («Արեւ», 1927 Յունիս 20):

«Մենք որ կը հաւատանք թէ մեր մեծ աղէտէն ետք ոչինչ այնչափ ազգային է մեզի համար որքան մեր մնացորդ ուժերը լքատող ու չամախ փճացնող ներքին պայքարը, կը փափաքինք համերաշխութեան ԳՈՐԾԷՆ առաջ համերաշխութեան ՈՒԺԻՆ ստեղծել չարը բայց ապահով կերպով, առանց խստութեան եւ առանց տրտունջի, նախապէս սա հաւատքը միացն ունենալով, թէ ԿԱՐԵԼԻ է ան՝ քանի որ, վերջ ի վերջոյ ամէնքս ալ կը պատկանինք ազգի մը, որ չատ կորնցուց եւ չատ պէտք է աշխատի իր կորնցուցածը վերադարձնելու համար»:

Թէքէեան առաջարկած է չորս անկիւնաքարեր, «զորոնք չորս կուսակցութիւնները չորս ծայրէն բռնած պէտք է տանին ու դնեն հայ կեանքին մէջտեղ»: Ահա զոնոնք. –

Ա) Փոխադարձ հանդուրժողութիւնը:

Բ) «Հայաստանի հանդէպ անկախական վերաբերում, այսօր եւ վաղը: Երկրին հանդէպ՝ որպէսական, ժողովուրդին հանդէպ՝ եղբայրական, կառավարութեան հանդէպ՝ ազատ – քննադատական, բայց երբեք դաւադրական վերաբերում մը»:

Գ) «Ինչպէս արտասահմանի հայութիւնը բարոյապէս պէտք ունի Հայաստանի՝ հայ մնալու համար, այնպէս ալ Հայաստան պէտք ունի արտասահմանի հայութեան՝ իր ֆիզիքական, մտաւոր եւ նոյնպէս բարոյական զօրացումին համար: Այս սկզբունքէն մեկնելով չարհամարհել արտասահմանը»:

Դ) «Հայ լեզուն, հայ պրականութիւնը, հայ եկեղեցին եւ հայ ընտանիքը մեր ազգութիւնը պահպանող գլխաւոր ազդակներն են. ասոնք խնամքի եւ զուրգուրանքի պէտք ունին իրենց կրած հարուածներէն բուժուելու եւ ապրելու համար եւ ոչ թէ նորանոր հարուածներու: Հարուածները պիտի խնայենք եւ խնամքի ու զուրգուրանքի լաւագոյն միջոցները պիտի փնտռենք ու պիտի գտնենք»:

1920 – 1930-ական թուականներու ալեկոծումին մէջ, այս տողերը պիտի արժանանային զրագէտի կուսակիցներու սուր քննադատութեան, իսկ զաղափարական հակառակորդներու կողմէ պիտի թարգմանուէին իբրեւ տկարութեան նշան: Գրագէտը զանոնք պիտի բացատրէր որպէս «մարտավարութիւն», եւ ընդունինք, որ Հայերս մարտավարութեան եւ ռազմավարութեան չատ ատակ մարդիկ չենք: Մեր պատմութիւնը վկայ:

Պարզամի՞տ էր Թէքէեանի կեցուածքը: Աւելի քան եօթը տասնամեակ յետոյ կարդալով զանոնք, մարդ կը տարուի մտածելու, թէ նոյն «պարզամիտ» հրաւէրը (մեր կարծիքով՝ պարզապէս ողջմիտ) որքա՞ն այժմէական կը հնչէ իր ամբողջութեան մէջ:

Փոխադարձ հանդուրժողութեան պա՞կաս: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Հայաստանի հանդէպ «կասկածելի» վերաբերում: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Սփիւռքի հանդէպ արհամարհա՞նք: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Ազգապահպանումի հանդէպ անխնամութիւն: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Հին էջեր կարդալը երբեք ինքնանպատակ չի կրնար ըլլալ...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՍՐԲԵՐԸ ԵՒ ՍՐԲԱԿԵՆՑԱՂ ԱՆՁԻՆՔ

կազմեց՝ Ռ. Մաթեւոսեան

Ս. Էջմիածին, 1999

***

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
19-ՐԴ ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴԻՆ
ԵՒ
20-ՐԴ ԴԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԷՍԻՆ

ՅԱՋԻԿ ՐԱՖՖԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(գերմաներէնէ թարգմանեց Աչոտ Հայրուի)

Ս. Էջմիածին, 1999

THE ARMENIAN NAVY BAND

ՓՈՂՈՒԹԷ ՓՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Մխիթեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 6-ին, նախաճեռնութեամբ Պոլսահայ Մխիթեան եւ մասնակցութեամբ քաղաքի մշակութային բոլոր կազմակերպութիւններուն պինեճօն մը տեղի ունեցած է «The Heritage of Armenian Literature» ժողովածուի առաջին հատորին հրատարակութեան առթիւ: Մխիթեան նախկին առենապետ՝ Արքօ Քէվքէքի բարի գալուստի խօսքէն ետք, Տօքթոր Հերմինէ Ճանճանեան, անգլերէն լեզուով ամփոփ ներկայացումը կատարած է, Արմինէ Քէօշկէրեան ալ՝ հայերէն: Այս առաջին հատորը կ'ընդգրկէ սկիզբէն մինչեւ Ե. դար չրջանը, աչնան լոյս կը տեսնէ Բ. հատորը, 5-րդէն մինչեւ 18-րդ դար, հուսկ՝ 3-րդը 18-րդ դարէն մինչեւ մեր ժամանակակից գրականութիւնը: Ծօսք առած է Ուէյն Նահապի համալսարանի հրատարակչականի փոխ – տնօրէն Ալիս Նիկողոսեան (Տիթրօյթէն): Հատորին մէջ տեղ գտած քերթուածներէն ընտերցումներ կատարած են Հերմինէ Պէչաճեան եւ Նարեկ Ղազարեան: Ելոյթ ունեցած են նաեւ հեղինակները՝ Գաբրիէլ Պատմաճեան, Խուրըրատ Ֆրանչուք, Նուրհան Ուզունեան, ու Յակոբ Խաչիկեան (գլխաւոր խմբագիր): Ցետոյ կատարուած է պինեճօնի արարողութիւնը, գլխաւորութեամբ Գանատահայոց առաջնորդ՝ Յովհան Արք. Տէրթէրեանի: Փակման իր խօսքին մէջ, առաջնորդը չեշտած է որ ժողովուրդի մը գրականութիւնը ոչ միայն ժողովուրդի մը մշակոյթին մաս կը կազմէ, այլեւ կը ցոլացնէ անոր պատմութիւնը եւ կ'արժեւորէ անոր մշակութային ժառանգը:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Մէջ, Փետրուար 10-ին բացումը կատարուած է Հանդուցեալ արուեստագէտ՝ Գլարա Աբգարի տուն – թանգարանին, նախաճեռնութեամբ Իրանի Մշակութային ժառանգութիւնների կազմակերպութեան: Գլարա Աբգար տուն – թանգարանի եւ «Սաադաբադ» թանգարանի Աբգար բաժանմունքի պատասխանատու Սադր Նիա բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է ու խօսած արուեստագիտուհիին կեանքին ու գործունէութեան մասին, գնահատելով չանքերը անոնց որոնք նեցուկ հանդիսացած են տուն – թանգարանի բացման աշխատանքին: Թեհրանի քաղաքային խորհուրդի անդամ՝ Տիկին Ջամիլէ Քազիւսարի ելոյթէն ետք, վերջին խօսողը եղած է «Հայ կին» Միութեան անդամուհի՝ Լիտիա Ալուանդեան: Հանդուցեալի փափաքով տուն – թանգարանը պիտի կազմակերպուին կինոերու համար դեղանկարչութեան ու նկարչութեան ուսուցման դասարաններ:

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ).. –

Երբ Վենետիկի տեղական մամուլին եւ պովպզներու չրջանակներուն մէջ կարգացի, «Հայկական ռազային խումբ»ին անունը, միտքս անմիջապէս դնաց Վենետիկի բանուկ նաւահանգիստը, ուր յունական եւ թրքական նաւերու ամէնօրեայ տողանգ մը կայ, որոնք Ս. Ղազարի առեւելեան պարիսպներուն բացերէն կ'անցնին, ծածկելով Գասթէլլոյի եւ Ճարտինիներու եկեղեցիներն ու մի քանի յարկանի տուները, իրենց անցքին վրայ, եւ կը ստիպուիս պահ մը միայն բարեւի հաւակով գիրերը կարդալ – ԹՐՔԻՇ ԼԱՑՆԶ – ՄԻՆՕԱՆ ԼԱՑՆԶ – ... չաբաթը մի քանի անգամ, ոչ – քրիստոնէական ղազգումներ արձնցնելով մէջդ:

Այս մէկը, ո՛չ հայկական նաւերու, ո՛չ ալ նաւահանգիստներու հետ կապ ունէր. տասը հայ երիտասարդներէ կազմուած երաժչտական բարձր մակարդակի խումբ մըն էր, հաւաքուած Արթօ Դունչ – Պօյաճեանի մոգական անձին չուրջ, մասնաւոր հրաւէրով կը գտնուէր Իտալիա, առաջին անգամ ըլլալով: Արդէն ելոյթներ ունեցած էին Հռոմ, Ֆէրրարա, Ասղլի, այսօր Վենետիկ, վաղը առաւօտ կը մեկնին Միլանօ, ապա Թորինօ, Գաւրիակօ, Իմօլա, Սալէռնօ, հուսկ Մարտ 17-ին Գաստրօվիլլարի:

Արթօ գաւառարոյր իր անոյշ հայերէնով, յայտնեց իր Սեբաստիական ծագումը եւ ըսաւ թէ հայերէն սորված է Գասըգիւղի հայ վարժարանի մը մէջ եւ այժմ իր կնոջ եւ երկու զաւակներուն հետ, կ'ապրի Նիւ – Եորք: 44 տարեկան է, հանճարեղ կատարող եւ ստեղծագործող, հայկական ժողովրդական երաժչտութեան գանձարանի մանրանկարչին՝ պատառիկներ փրցուցած, որմնանկարներու վերածած է ազգային դոյներով, ամերիկեան ներկերով եւ մէջտեղ եղած է ինքնատիպ, հարուստ, խոր եւ տպաւորիչ երաժչտական աչխարհ մը, որ անպատճառ կը տպաւորէ հայ եւ ոչ հայ ներկաները: Արտասանած բառերէն կըրնաս միայն մի քանի հայկական նախադասութիւններ որսալ, – ԵՂԲԱՅՐ ԵԿՈՒՐ ԱՂՕԹՆԵՔ ... ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒՆ – եւ այլն, եւ բացագանչութիւններ որոնք Հայուն եւ Թուրքին հասարակաց են, Տըւէ եմանը յիչեցնող մեղեդիներ: Երբ հարց տուի թէ ինչերէ՞ն էին այդ անհատականալի բացագանչութիւնները, պատասխանը եղաւ – ՍՐԹՈՑԵՐԷՆ – իր մանկութեան, պատանութեան աչխարհի կանչերն էին, քիչ մը ամէն միջին տարիքի Հայու ընտանի, որ ցոյց կուտան թէ որքան նմանութիւն կայ այս երկու ծայրայեղ ժողովուրդներու զգացումներուն մէջ ուր յաճախ ծայրերը իրարու կը զպչին:

Խումբի մնացեալ արուեստագէտները, բոլորն ալ երիտասարդ, նոր սերունդի Հայաստանցիները, անսայթաքօրէն կատարեցին իրենց դերը անվերջանալի, խանդավառ ՊԻՍ-եր խլելով Վենետիկի ամէնէն անուանի Կոլտոնի թատրոնի հանդիսականներէն:

Վահագն Հայրապետեան (դաշնամուր), Վարդան Գրիգորեան (դուդուք), Տիգրան Սիւթճեան (փող), Դաւիթ Մինասեան (աւազափող), Դաւիթ Նալչայեան (սաքս ալթօ), Անահիտ Արտուչեան (քանոն), Արմէն Ալվազեան (քէմանչա), Նիկողայոս Վարդանեան (պաս), Արման Ճալալեան (պաթթըրի):

Արթօ – Դունչ Պօյաճեան հեղինակն է ամբողջ յայտագրին. ան բացառիկ դիւրութեամբ կ'երգէ, կը նուագէ ամէն տեսակ գործիք, ուր տիրողը քիչ մը Կոմիտասն է, քիչ մը Սայաթ – Նովան, բայց ամէնէն չատ ինք Արթօն, որ իր պարզութեամբ, բնականութեամբ եւ մչտական ժպտուն համակրելի դէմքով, կը հրապուրէ ներկաները: 1981-ին հասնելով Միացեալ – Նահանգներ, 24 տարեկան երիտասարդ արուեստագէտը կ'աչխատակցի Շերի, Տինօ Սալուցցիի, Արթուր Պլայթի, Ալ Տի Մէօլայի, Պոպ Պէրկի եւ Մայք Մաքնէրլիի եւ յատկապէս ձօ Ծաւինուլի որուն հետ երկու սալ կ'արտադրէ – Իմ ժողովուրդս – եւ Դանուբի պատմուածքներ – որոնց համբաւը զինք հրաւիրել կուտան աչխարհիս բազմաթիւ երկրամասեր:

Արթոյի յաւագոյն ստեղծագործութիւնները ամփոփուած են զոյգ ալպոմներու մէջ – Արժանապատուութեան արցունքներ – եւ յատկապէս իր եղերաբախտ Օրնիկ եղբօր նուիրուածը՝ Օննօ (1998) զոհ օդանաւային արկածի մը:

Բեմէն յայտարարուած Արթոյի գործերու վաճառքին, թատրոնի ելքի պահուն, չատերս կարծեցինք որ քաժին մը կրնայ մեզի իյնալ. ափսոս, ակնթարթի մը մէջ բոլորն ալ ձեռքէ – ձեռք խլուած էին, խորքին մէջ ուրախացնելով զիս, որ այս ինքնատիպ հայկական երաժիչտը եւ երաժչտութիւնը այնքան ընդունելութիւն գտած էր Վենետիկի երաժչտասէրներու մօտ:

Իր ընկերակից երաժիչտները ներկայացնելէ առաջ, Արթօ ակնարկ մը ձգեց իր սեցած մարզիկային զգացումներու եւ իր երաժչտութեան մասին որ ճապկին աւելի մարզիկային կ'ուղէ ըլլալ, ոօքէն աւելի սրտի մօտիկ. – Մենք Հայերս – ըսաւ, ռոմանթիք ժողովուրդ ենք. նայեցէք քարտէսին վրայ պիտի տեսնէք որ ծով չունինք բայց ստեղծեցինք Հայկական նաւային խումբ ... ցրուած ենք աչխարհիս չորս անկիւնները բայց Հայ ենք եւ դիտողութիւն ըրաւ սրահին մէջ բաժնուած Թուրքիկին համար ուր գրուած էր հայկական ծագումով թուրք երաժիչտ... Ես հայկական ծագումով չեմ – ըսաւ, այլ Հայ եմ Թուրքիայէն, ուրիչ մը Հայ է Ֆրանսայէն, եւ այլն: Պէտք է խոստովանիմ որ հաճելիէն աւելի երեկոյ մը անցուցինք, մենք Վենետիկի սակաւաթիւ Հայերս:

Հ. ՑԱՐՈՒԹԻԻՆ ՊԱՏԻԿԵԱՆ

Սուրբ Ղազար
Փետրուար 29, 2000

ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԻՆ ԷՋ ՄԸ

Անցեալ տարի, հայրենի պատմաբան Կարլեն Դալլաքեան հրապարակ հանեց երկհատոր աշխատասիրութեան մը առաջնակը՝ «Պատմութիւն Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան»: Այս գիրքը կ'ընդգրկէ ՌԱԿ-ի պատմութիւնը՝ մինչեւ 1940 թուականը:

Արեւելեան ու մամուլի հարուստ նիւթի հիման, Կ. Դալլաքեան համոզիչ պատմութիւն մը գրած է: Մեր տեսած կամ թերեւս ամէնէն անկողմնակալն ու ակադեմականը: Վերջին հաշուով, հեղինակը պիտական պատրաստութիւն ունի, ինչպէս եւ իր նիւթը վիտականօրէն ներկայացնելու ունակութիւնը:

Գիրքին քննարկումը մեր հասողութենէն վեր դառնալով, կը յուսանք, որ կուսակական պատմութեան մասնագէտ մը կարենայ անոր անաչառ ներկայացումը ընել: Պիտի ուզէինք, սակայն, անկէ բեռել էլ մը, որ հին ըլլալով հանդերձ, հինցած չերեւիր:

1927-ին Գահիրէի «Արեւ»ի խմբագրութիւնը առանձնելով, Վահան Թէքէեան գրած է կարգ մը խմբագրականներ, «որոնց միտումն էր վերջ տալ կուսակցութիւններէ մէկու եղած բանավէճերին եւ աւելի ուժ տալ ազգային պրոպագանդին», կը գրէ Դալլաքեան (էջ 129): Անոնցմէ մէկին էր «Համերաշխութեան չէնքին անկիւնաքարերը» («Արեւ», 1927 Յունիս 20):

«Մենք որ կը հաւատանք թէ մեր մեծ աղէտէն ետք ոչինչ այնչափ ազգային է մեզի համար որքան մեր մնացորդ ուժերը լքատող ու չամախ փճացնող ներքին պայքարը, կը փափաքինք համերաշխութեան ԳՈՐԾԷՆ առաջ համերաշխութեան ՈՒԺԻՆ ստեղծել չարը բայց ապահով կերպով, առանց խստութեան եւ առանց տրտունջի, նախապէս սա հաւատքը միացն ունենալով, թէ ԿԱՐԵԼԻ է ան՝ քանի որ, վերջ ի վերջոյ ամէնքս ալ կը պատկանինք ազգի մը, որ չատ կորնցուց եւ չատ պէտք է աշխատի իր կորնցուցածը վերադարձնելու համար»:

Թէքէեան առաջարկած է չորս անկիւնաքարեր, «զորոնք չորս կուսակցութիւնները չորս ծայրէն բռնած պէտք է տանին ու դնեն հայ կեանքին մէջտեղ»: Ահա զոնոնք. –

Ա) Փոխադարձ հանդուրժողութիւնը:

Բ) «Հայաստանի հանդէպ անկախական վերաբերում, այսօր եւ վաղը: Երկրին հանդէպ՝ որպէսական, ժողովուրդին հանդէպ՝ եղբայրական, կառավարութեան հանդէպ՝ ազատ – քննադատական, բայց երբեք դաւադրական վերաբերում մը»:

Գ) «Ինչպէս արտասահմանի հայութիւնը բարոյապէս պէտք ունի Հայաստանի՝ հայ մնալու համար, այնպէս ալ Հայաստան պէտք ունի արտասահմանի հայութեան՝ իր ֆիզիքական, մտաւոր եւ նոյնպէս բարոյական զօրացումին համար: Այս սկզբունքէն մեկնելով չարհամարհել արտասահմանը»:

Դ) «Հայ լեզուն, հայ պրականութիւնը, հայ եկեղեցին եւ հայ ընտանիքը մեր ազգութիւնը պահպանող գլխաւոր ազդակներն են. ասոնք խնամքի եւ զուրգուրանքի պէտք ունին իրենց կրած հարուածներէն բուժուելու եւ ապրելու համար եւ ոչ թէ նորանոր հարուածներու: Հարուածները պիտի խնայենք եւ խնամքի ու զուրգուրանքի լաւագոյն միջոցները պիտի փնտռենք ու պիտի գտնենք»:

1920 – 1930-ական թուականներու ալեկոծումին մէջ, այս տողերը պիտի արժանանային գրագէտի կուսակիցներու սուր քննադատութեան, իսկ զաղափարական հակառակորդներու կողմէ պիտի թարգմանուէին իբրեւ տկարութեան նշան: Գրագէտը զանոնք պիտի բացատրէր որպէս «մարտավարութիւն», եւ ընդունինք, որ Հայերս մարտավարութեան եւ ռազմավարութեան չատ ատակ մարդիկ չենք: Մեր պատմութիւնը վկայ:

Պարզամի՞տ էր Թէքէեանի կեցուածքը: Աւելի քան եօթը տասնամեակ յետոյ կարդալով զանոնք, մարդ կը տարուի մտածելու, թէ նոյն «պարզամիտ» հրաւէրը (մեր կարծիքով՝ պարզապէս ողջմիտ) որքա՞ն այժմէական կը հնչէ իր ամբողջութեան մէջ:

Փոխադարձ հանդուրժողութեան պա՞կաս: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Հայաստանի հանդէպ «կասկածելի» վերաբերում: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Սփիւռքի հանդէպ արհամարհա՞նք: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Ազգապահպանումի հանդէպ անխնամութիւն: Քիչ մը ամէնուրեք... ներկայ:

Հին էջեր կարդալը երբեք ինքնանպատակ չի կրնար ըլլալ...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՍՐԲԵՐԸ ԵՒ ՍՐԲԱԿԵՆՑԱՂ ԱՆՁԻՆՔ

կազմեց՝ Ռ. Մաթեւոսեան

Ս. Էջմիածին, 1999

***

ԲԱՐԵՆՈՐՈԳԱԿԱՆ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ
19-ՐԴ ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՌՈՐԴԻՆ
ԵՒ
20-ՐԴ ԴԱՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԷՍԻՆ

ՅԱՋԻԿ ՐԱՖՖԻ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(գերմաներէնէ թարգմանեց Աչոտ Հայրուի)

Ս. Էջմիածին, 1999

(1) Տե՛ս· «Յառաջ», 2000 Փետր· 18:
(2) «Արեւ», 1996 Դեկտ· 4:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :

Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation

Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : **04 91 77 84 70**

Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

●

Réunion publique à Sevran-Livry

Le Sénat a dit «NON» au génocide des Arméniens

La Conférence des Présidents du Sénat du mardi 22 février dernier a décidé de ne pas inscrire à l'ordre du jour des travaux du Sénat la proposition de loi reconnaissant le génocide des Arméniens adoptée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998.

Face à cet affront bafouant la mémoire des 1,5 million Arméniens masacrés en 1915, montrons notre détermination :

LUNDI 6 MARS à 19 heures 30
REUNION D'INFORMATION
en présence de personnalités politiques
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

Renseignements : 01. 43. 85. 90. 12.

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, Զորեքշաբթի երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. –

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8
Գ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15
Ժ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
Ի՛. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼԼԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ.Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«Մեծ Պահք»ի ամբողջ շրջանին Զորեքշաբթի երեկոները ժամը 5–ին, Հբսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով :

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8–ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15–ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

ՄԻՋԻՆԲ

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10·30ին Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի, իսկ երեկոյեան ժամը 5–ին Հսկում :
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5–ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12–ին

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ :
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին :
Արեւագալ ժամը 9·45ին :
Պատարագ ժամը 10·30–ին :
Քարոզ և Հոգեհանդիստ ժամը 11·45ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անվէտ, Պուա – Գոլոմպ, Ապրանքէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է 500 ֆրանք Թուքճեան ընտանիքէն եւ 100 Ֆր. Տիկին Մառուկեանէ Մարի – Սիրվարդ Թուքճեանի մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նիմ. – Շաքէ Օհանեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Մարիամ Օհանեանի մահուան առթիւ :

⁂

Տիկին Շնորհիկ Քրմգեանի մահուան առթիւ, Սօնա եւ Պերճ Պետրոսեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐԸ»

նիւթին շուրջ

⁂

երկրորդ բաժնով
ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Ամենայն Հայոց Հայրապետի Կաթողիկոսական ձեռնադրութեան եւ Օծման Սրբազան արարողութեան Տեսերիզի ցուցադրութիւն

կիրակի, Մարտ 12, ժամը 15·30–ին
Առաջնորդարանի
«Նուրհան Փրկչեկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Հիւրասիրութիւն – Մուտքը ազատ է -

DEMANDE D'EMPLOI

Dame arménienne, papiers en règle, expérimentée, cherche place chez personne âgée ou famille ou pour entretien bureaux. Temps complet, même nourrie, logée.

Etudierait toutes propositions, région parisienne.

Tél. : 01 43 75 49 69 — 01 47 93 14 57

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անվէտ, Պուա – Գոլոմպ, Ապրանքէօյի Ակնունի մասնաճիւղին անդամական ընդհանուր ժողովը, Զորեքշաբթի, Մարտ 8, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 5
DIMANCHE
5 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 257

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·856 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.856

ԲԱԿՈՒՆՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Գրագէտի մը ներքին դիմանկարը կախում ունի իր ազգի մշակութային ու դրական աւանդութենէն, ընկերային եւ անձնական միջավայրէն ու իր բնածին տաղանդէն: Այս տարրերուն քննութեան համար, երեք հարցում կը հարցնենք սովորաբար –ի՞նչ կ'ըսէ իր գործը, ի՞նչ-պէս կ'ըսէ, եւ՝ կ'արժէ՞ ըսելը:

Ի՞նչ կ'ըսէ, այսինքն՝ ի՞նչ է գործին խորքը, ի՞նչ իրականութիւն է նուաճածը, կամ՝ ի՞նչ է ճշմարտութեան մասին իր կարծիքը: Գրագէտ մը կամ ինքզինքին, իր կեանքին մասին կը զրէ, խզմինքը կը նկարագրէ, այսինքն զուտ ենթակայական է, ածականներով ու մակբայերով զարդարուն, կամ՝ կը ջանայ երեւոյթները տալ ինչպէս որ են, եւ կամ ալ՝ այս երկուքին խառնուրդը, այսինքն կը փորձէ տալ ինչ ըսել է մարդ ըլլալը, կեանքին խմաստը՝ եթէ կայ ատիկա, կամ մարդն ու իր աշխարհը՝ առանց իր անձը պատմելու: Այս վերջինն է ամէնէն հազուագիւտը, եւ Բակունցի նշանաւոր «Մթնաձորը» եւ մէւս պատմուածքները՝ ա՛յդ բարձր արուեստի մակարդակին են:

Ամէնէն ուշագրաւ յատկանիշը Բակունցի դրականութեան, այն է որ մարդ, ծառ, անասուն, լեռ ու ձոր՝ նոյն ու մի-ակ իրականութեան մը կը պատկանին, մարդ էակը բացառիկ արժէք կամ խմաստ չունի, նոյն «կեանք» երեւոյթներն են: Կեցուածք որ՝ բնականութեան, հոգիի, Աստուծոյ, բարոյականի ժխտումն իսկ է: Շատ տարօրինակ յատկանիշ մըն է այս որ գինքը 21-րդ դարու արդիականներուն մէջ կը դնէ, եւ որ շատ աւելի բնական է քանաստեղծներու քան արձակագիրներու մօտ: Այնպէս որ իր մօտ զօրաւոր յուզմունքները – սէր, վախ, բարկութիւն, տխրութիւն, ուրախութիւն, առանձնութիւն, յուսահատութիւն– չեն նկարագրուիր, չեն վերլուծուիր որովհետեւ առանք կութեամբ զուտ ներքին հոգեվիճակներ են որոնք չեն երեւիր դուրսէն, չեն նկարագրուիր: Իրենց արտաքին պատկերը կայ, բայց իրենք՝ կա՞ն, չկա՞ն – Բակունց վստահ չէ: Ոչ մարդուն մէջ ոչ ալ անասունին կամ ծառին մէջ: Աստնք է որ կեանք կոչուած խակութիւնը կը բնորոշեն: Բակունց կու տայ միայն այն որ «դիտէ», այսինքն՝ տեսածը, լսածը, զգայարանքներուն իրեն հաղորդածը: Ոչ մէկ ձիգ կ'ընէ երեւակայելու կամ իր զգայումները ուրիշներուն մէջ փոխադրելու, բան մը որ սովորաբար կ'ընենք մենք՝ առանց որեւէ իրաւունքի կամ վստահութեան: Այս է պատճառը ածականներու եւ մակբայերու շատ զգալի բացակայութեան իր մօտ որովհետեւ աստնք զուտ ենթակայական ստորոգելիներ, վերագրումներ են: Բակունց կ'ըսէ միայն այն որուն մասին ոչ մէկ կասկած ունի:

Երկրորդ հարցումը՝ այն է թէ ինչպէ՞ս կ'ըսէ, այսինքն՝ ձեւը, ոճն ու լեզուն: Գրականութեան մէջ դիտենք թէ լաւ ոճը այն է որ չի միջամտեր գործին մէջ, չի նշմարուիր, կը նոյնանայ խորքին հետ, անոր մէկ այլ կերպարանքն է: Այս խմաստով է որ Բակունցի ոճը մաս կը կազմէ իր տուած իրականութեան: Այսինքն՝ ինքը, իր անձը բացակայ է, նոյնացած՝ իր տուած իրականութեան հետ: Կը խորհիմ թէ չատ հազուագիւտ արժանիք է այս մանաւանդ մեր դրականութեան պարագային, ուր հռետորութիւն, հայրենասիրութիւն, բարոյախօսութիւն, քարոզչութիւն, սեթեւեթ եւ անխուսափելի զգայականութիւնը աւեր կը գործեն չատ:

Այս եսակեդրոն ոճին դիմաց՝ Բակունցի դրելակերպը չոր, կարծր, պիրկ ու հակազգացական նկարագիր մը ունի: Կարճ են նախադասութիւնները ուր բայ ու դոյական կ'իյնեն մտածումին վրայ ու գրագէտը ծայր աստիճան բծախնդիր կը մնայ իր տուած իրականութեան յատին մանրամասնութեան իսկ նկատմամբ: Պատճառը պարզ է –իրեն համար ամէն ինչ մանրամասնութիւն է աշխարհի երեսին, եւ ամէն ինչ չատ կարեւոր է: Իրեն համար չկայ հերոս, էնթրիկ, առանցք, դադաթնակէտ, հոգեբանական վերլուծում, բաներ՝ որ մենք կ'աւելցնենք հետագրքրական դարձնելու համար մեր պատմածը: Այսպէս է որ Բակունց չի դասեր մարդիկը, կոմպ չի բռներ, «բարի» ու «չար» մարդիկ չկան իրեն համար: Ձկզբնաւորութիւնը: Միակ անպատեհութիւնը անչուշտ այն է որ գիւղացիին պարզուկ եւ նախնական մտքի կեանքը չի կրնար հոգեբանական եւ գաղափարային բարդ վիճակներ տանել ու կը սահմանափակէ հեղինակը: Նոյն գժուարութեան հանդիպած է Օշականի որուն վիպային հերոսներէն չատերը անուշ եւ հասարակ մարդիկ են, հայ ու թուրք: Սակայն Օշական անոնց բնազդային, առհասարակ, արիւնի, սեռի ինչպէս եւ ժառանգականութեան ու ցեղի մղումները պեղած է գլխաւորաբար, բաներ ո-րոնք, ըստ իրեն, համամարդկային են: Աստր համար է որ Օշականի վէպերը հրապոյր հանք մըն են ընկերային, քաղաքական, տնտեսական, պատմական եւ իմաստասիրական դիտելիքներու 1890-ական թուականներու Օսմանեան կայսրութեան մասին: Բակունցը որ վիպասան չէ բաներին նեղ իմաստով այլ պատմուածքագիր՝ անչուշտ չէր կրնար այդպէս տարածուիլ: Սակայն իր տուած բարքը եւ հայ կեանքի գեղարուեստական նկարագրութիւնը կը բարձրանան հայութեան մակարդակին դէպի համամարդկայինը, ինչպէս «Ալպիական Մանուշակ» պատմուածքին մէջ, եւ աննման ճշդրտութիւն մը, հոգեբանական ճշմարտութիւն մը ունին որ մեծ հարստութիւն մըն է մեր դրականութեան եւ ազգին համար:

Այսպէս է որ Բակունցով մեր դրականութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, արուեստի եւ արուեստագէտի բուն ու գարտուղի էութեան գաղափարը, անոնց ազատ եւ ինքնաւար նկարագիրը կը չեշտուին: Պէ՞տք է ըսել անգամ մըն ալ թէ գրագէտը ոչ «հասարակական գործիչ» է ոչ ալ դաստիարակ, ոչ բարոյախօս է ոչ ալ «ժողովուրդի խղճմտանքը», եւ ընկերային ոչ մէկ պարտաւորութիւն կամ պաշտօն կ'ընդունի ան: «Արուեստագէտը ճշմարտութեան հայելին է» ըստ Բակունցի – «հայելին»՝ որովհետեւ ճշմարտութեան կարելի չէ վիտակ նայիլ: Ոչ քարոզիչ է, ոչ իր ժամանակի ոգիին արտայայտիչը, ոչ ալ որեւէ բանի վերծիտ: Իր դարուն տղան՝ ան մտնակցած է 1918-ի Մայիսեան կռիւներուն, սակայն ոչ մէկ տող՝ պատերազմական տպրումներու նկարագրութեան, կամ տեղութիւն Թշնամիին՝ Թուրքին կամ պուրժուայի նկատմամբ, ոչ դավերդութիւն՝ հայրենիքի կամ պրոլետարիատի: Ազգայնականութիւն, քաղաքակրթութիւն, կրօնք ու արուեստի տեսութիւն, բարոյական սկզբունքներ, փիլիսոփայութիւն– բոլոր մեծ բառերը դուրս նետած է: Այս տեսակէտով, մեր գրականութեան մէջ ամէնէն յեղափոխական գրագէտն է: Անկախ, ինքնակամ արուեստագէտ, աղատագրուած ամէն տեսակ քաղաքական կամ գեղագիտական գաղափարաբանութենէ –ահա նորութիւնը որ Բակունց բերաւ, եւ որ հաւանաբար պատճառ եղաւ իր մահուան: Բակունցին պարտուղութիւնը հոն է ահա– որ ո՛րքան ներկայ է, մխրճուած՝ հում կեանքին ներս, ու կը տեսնէ այ լիովին ապրիլ (բուռն, հում կեանքի, այսինքն «աքսիոն» ծարաւը՝ որու համար կամաւոր արձանագրուեցաւ ազգային բանակին մէջ, Դաշնակցութեան անդամագրուիլը, համայնավարութեան դէմ դիրքորոշումը եւայլն)՝ այնքան ալ բացակայ է իր ըստեղծած դրական աշխարհէն: Բայց ինչպէս որ ամէն գրագէտ մէնայն իր մասին կը գրէ, այնպէս ալ իր անձը իր գրականութիւնն իսկ է: Համայնավարները կարծեցին թէ անոր անձը կ'անհետացնէին երբ զնդակահարեցին զայն 1937 Յուլիս 8-ին: Բայց Բակունց, բառի ու տողի վերածուած՝ կը չարունակէ ապրիլ, աւելի իրաւ՝ քան երբ ողջ էր: Այս է Բակունցեան խմաստը «Հեղինակին մահուան» զոր կը հռչակէր Ֆրանսացի գրագէտ ու քննադատ Ռոլան Պարթը 1968-ին, Բակունցէն 40 տարի ուշ:

1920-ի չուրջ, արեւելահայ գրականութիւնը մօտ հարիւր տարուան գրական աւանդութիւն եւ դասական գրագէտներ ունէր: Գրական բոլոր սեռերը ծաղկեր էին, մանաւանդ արձակը: Տիրական դաղափարաբանութիւնը օգտապաշտ է, այսինքն՝ արուեստը ժողովուրդին սպասին եւ օգտին, բանուոր գանգուածի լուսաւորութեան չուրջ կը կառուցուի: Պրոլետար գրողներու Յակոբ Յակոբեան, Շուշանիկ Կուրղինեան, Մելիք Մելիքեան, Մատթէ Պետրոսեան, Անուշաւան Վարդանեան, Յակոբ Կամարի եւ ուրիշներու գրականութիւն մը ստեղծուած է, որ սակայն ոչ մէկ հետք ձգած էր Բակունցի վրայ: Արեւելահայ իրապաշտ գրական մայր հոսանքը Ղազարոս Աղայեանի, Րաֆֆիի, Վրթանէս Փափազեանի, Մուրացանի, Շիրվանզադէի եւայլնի աշխարհը նոյնպէս օտար է իր զգայնութեան: Աստնք պարկեշտ, ընթացիկ, իրապաշտ ու լա՛ւ արհեստաւոր գողներ են: Բակունց էապէս արուեստագէտ է, և ձեւով մը աւելի մօտ է բանաստեղծներուն քան արձակագիրներուն: Սակայն ինծի կը թուի թէ այդ քնարական, զգացական աւանդութիւնն ալ, որուն գլուխ են Յովհաննէս Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան, Վահան Տէրեան չի խօսիր իր սրտին, հակառակ անոր որ Դաւիթ Գասպարեան իր «Ակսել Բակունցի ժառանգութիւնը» (Երեւան 1999) հատորին մէջ ճիգ չի խնայեր համոզելու թէ Բակունց մեծապէս պարտական է, անոնց եւ նաեւ Համաստեղին՝ իր տաղանդի կազմութեան մէջ: Ըստ Գասպարեանին, «իր օրինաչափութիւնը չատ մօտ է Թումանեանին... անոր խօսքի պարզութիւնը, լեզուական առաղձը, իր երկերուն որոշ չափով չարունակեր է Թումանեանական ժողովրդայնութեան աւանդները»: Իսկ Տէրեանի կա՞պը – «Բակունցի հոգեկան աշխարհում անվերջ զնդում է Վահան Տէրեանի ազնիւ ու անդաւաճան երգը հայրենիքի համար»: Այս ամբողջը ազուոր է, բայց՝ անհամոզիչ: Բակունցի համար Թումանեանի եւ Իսահակեանի արուեստը չատ մօտ է աչուղական աւանդութեան ու ժողովրդային զգայականութեան, քնարերգութեան: Իսկ Բակունց՝ դասական քնարերգութենէն եւ ժողովրդապաչտութենէն մղոններով հեռու է: Տէրեան մէւս կողմէն, չատ տարուած է իր անձին մտասեւեռումէն, չատ ենթակայական է, մինչ Բակունց՝ կը փախի՛ իր եսէն, ամբողջ «Մթնաձորը» կամ «Սեւ Ցեղերի Սերմնացանը» ճիգ մըն է ցոյց տալու ինչ ըսել է զուտ արուեստագէտի՛ մտքով ըմբռնել իրականութիւնը, հեռու, հեռո՛ւ տպաւորապաչտ ու զգայական ոճաւորուած զեղումներէ կամ երեւակայութեան թակարդներէն: Կա՛յ անչուշտ Բակունցեան իրապաչտութիւն մը, մանրակրկիտ նկարագրութիւնը որ զուտ հոգեբանական պատկեր ու մթնոլորտ ստեղծելու կը ծառայէ: Բայց մանաւանդ՝ մէկ ու նոյն մակարդակին, հասարակաց յայտարարին կը բերէ մարդ ու բնութիւն, կենդանական աշխարհ ու գերմարդկային, աստուածային իրականութիւն: Հոյակապ եւ ահաւոր է այս Բակունցեան «վերափէթիվը» որ այնքան յագեցած է կեանքով, որ մահն իսկ նուաճած է, այնքան համապարփակ ու տիեզերական է որ ամէն իր ու անձ, ամէն էակ մէկ ու նոյն յաւիտենական կեանքով կը փափախէ: Եւ այս մոգական արարքը կարելի է միայն երբ արուեստագէտը չատ անհրաժեշտ «հեռաւորութիւնը» կը դնէ իր անձին եւ իր նիւթին միջեւ: Դիտուած ուրուան տարուան հեռաւորութենէն եւ ըմբռնքեան ոստաններու պատուհաններէն՝ այդ գունագեղ ու տարաչխարհիկ «հայ գիւղն ու հայ գիւղացին» սրտառուչ համ մը, մհաբոյր գեղեցկութիւն մը, գրաւչութիւն մը ունին որ թաքնուած կարօտներ ու երկիւղներ կը գոհացնէ մեր մէջ: Որ ամէն գեղեցկութեան նման՝ իր վաղանցուկ, իր մահկանացու ճակատագրին կնիքը կը կրէ իր վրան: Այս է պատճառը որ այնքան կը կապուինք Համաստեղի, Նուրիկեանի, Գալշոյեանի, Մատթէոսեանի աչխարհին:

Զեմ կարծեր թէ Հայաստանցիք այս նոյն ապրումները կը զգան: Եւ անկասկած որ իրեն, Բակունցին համար՝ իր գիւղական բնանկարը չատ բնական, չբեղու համար հասարակ երեւոյթ մըն է: Իրականութեան մէջ, չատ գժուար արուեստ է Բակունցինը որ բոլոր հինգ զգայարանքներով եւ տաք, սիրոյ բուխ բայց զուսպ կիրքով մը կ'իրագործուի, հակառակ անոր որ դիւրին կ'երեւի: Արուեստ մըն է որ հեղինակին ազգութենէն, անոր հայրենիքէն իսկ վեր կը գտեղուի: Բակունցեան անընդօրինակելի տաղանդն է ասիկա, ուր դրեթէ անկարելի է մէկ հատ աւելորդ բառ իսկ գտնել գիւղական իր այդ մանրամասն եւ առատ նկարագրութեանց մէջ: Թէ ի՞նչ կը մնայ ու կը չարունակէ ապրիլ Բակունցի ճանչցած ու սիրած աչխարհէն ասկէ երկու սերունդ առ՝ չեմ գիտեր: Եւ կը խորհիմ թէ իր այս արժանիքն իսկ իր խոցելի կողմը, իր Աքիլլէսի կռնակը կրնայ հանդիսանալ ապագային, որովհետեւ այն որ դիմացած է ժամանակի խարտոցին ու ճաչակներու քմայքին՝ մարդ էակին ողբերգական ճակատագրին տարածուն, խորագոյն, ամբողջական եւ սպառիչ խուզարկութեանց, պեղումներուն արտադրածը եղած է: Բակունց չէ բացած իր ջիղերն ու միտքը այդ փորձութեան, այդ մարտահրաւէրին: Անչուշտ կրնամ սխալիլ: Արեւմտեան աչխարհի գրականութեան մէջ «մարդկային հոգին պեղելու» թէքնիք մը, աւանդութիւն մը կայ, մարդ էակին եղերական բնոյթին, ծանր

●▶

մեղանչումի, պատիժի եւ փրկութեան հիմնական «թեմա» մը, միթոս մը կայ դոր բոլոր հզօր դրագէտները, Սոփոկլէսէն Շէյքսփիր, Կէօթէ ու Պալզաք՝ փորձած են նուաճել: Որքա՞ն պիտի դիմանայ այդ չափանիշը՝ մարդ էի պիտեր: Ամէն պարագայի մէջ, Բակունցը ես կը բաղդատեմ այդ հսկաներուն որովհետեւ մեր մեծագոյններէն է:

Այսպէս է որ Բակունցի անունին «դիւզագիր»ի մակդիր մը եկած փակած է որ ինծի կը թուի թէ անբաւարար որակում մըն է: Կա՛յ անշուշտ դիւզագիրի աւանդութիւն մը հայ դրականութեան մէջ, ուժեղ եւ անկասկած մեծարժէք, որուն ներկայացուցիչները Արեւելահայոց մէջ կը կոչուին Արշակ Ադապեան, Ազարիա Ադելեան, Ջաւախեցի, Ցարութիւն Ճուղուբեան, Արշակ Շահնազարեան, Նիկողայոս Մամիկոնեան, Յովհաննէս Մալխասեան, Սանդալ, Սողոմոն Մելիք-Շահնազարեանց, Անուշաւան Աբովեան (ծանօթ չեմ այս գրողներու գործերուն եւ որոնց անունները կ'առնեմ Սիմոն Սիմոնեանի «Արեւելահայ Գրականութիւն» հատորէն, Պէյրութ, 1965): Արեւմտահայոց մէջ ալ Թլկատինցիի, Խրիմեան Հայրիկի, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի, Յակոբ Մնձուրիի, Ռ. Զարդարեանի, Հրանդի, Մշոյ Գեղամի, Համաստեղի, Մոփսց աշխարհի գրողներու անունները կու գան մտքի: Այս անուններէն բոլորէն կը զատուի Բակունց, հաւանաբար մեր մեծագոյն գիւղագիրն է, բայց որուն համար գիւղը, նոյնիսկ հայ գիւղը, կըրնամ ըսել միայն մէկոց մը եղած է, հում նիւթ՝ գիւղագրութենէ անդին, բոլորովին տարբեր նպատակի մը համար: Այսինքն՝ իմաստ, զգացում եւ արժէք գտնել ամէն, ամէն ինչի մէջ որ կայ աշխարհի երեսին: Գտնե՛լ ու տա՛լ արուեստի միջոցով: Հոս է իր զգտնիքը եւ մեծութիւնը: Համաձայն չեմ Ռաֆայէլ Իշխանեանին երբ կը գրէ.–

«Բակունցը ճշդութեամբ տալով հայ գիւղի կեանքը, հայ աշխատաւոր գիւղացու հոգեբանութիւնն ու ձգտումները, ուժգնօրէն սիրելով նրան եւ ապրելով նրա ճակատագրով իբն էլ իր գեղարուեստական պատկերներն ստեղծելիս, կանգնած է իր սիրելի հերոսների, հայ գեղջուկների կողքին, նրանց աչքերով է տեսնում ու նկարագրում մարդկանց, իրերը, բնութիւնը»:

Մէկ խօսքով, Բակունց չատ ինքնատիպ եւ ինքնավստահ արուեստագէտ է որեւէ արտաքին կամ հայկական դրական հոսանքի ուժեղ ազդեցութեան տակ իյնալու համար: Կարելի է վստահութեամբ ըսել թէ առաջին անգամ ըլլալով հայ դրագէտ մը կը յաջողէր ազատագրել դրականութիւնը հեղինակային, ազգային, ու տեղական միջամտութիւններէ, դուռնաւորումներէ՝ տալով հարազատ վերծանում մը, բառային վերստեղծում մը մարդկային ճշմարտութիւն կոչուած խորհրդաւոր էութեան: Ոչ նախընթաց ունէր այս ըմբռնումը, ոչ ալ հետեւորդ պիտի ունենար, այնքան եզակի եւ իւրայատուկ էր իր տաղանդը: Եղիշէ Զարենցն անգամ «Թուղթ Ա.կսել Բակունցին դրուած Լենինգրադէց» բանաստեղծութեան մէջ, գրուած 1929–ին, եւ «Ա.կսելին՝ Մթնաճորը կարդալուց յետոյ» 1927–ին գրուած իր քերթուածին մէջ կամ խրատ կու տար կամ ալ «կարօտ»ի, «թախիծ»ի մասին կը խօսէր, առանց անդրադառնալու թէ գրագէտը ոչ թախիծի, ոչ մանկութեան կարօտի կ'ակնարկէր, թէ «Մթնաճորը» փոխաբերութիւն մըն էր լոկ, մտքի վիճակ մը, որ ոչ մթին է ոչ ալ ճոր, այլ գրական անջրպետ մը ուր մարդ, գիւղ եւ արջ, սէր ու լաց կեանքի թէ պատառը, կարկահն են թէ ալ պատկերը որ կը բանի անոր վրայ գրագէտը: Այս տեսակէտին չատ մօտ է Շաւարշ Նարդունիի դնահատանքը «Մենք»ի էջերուն «Մթնաճոր»ի մասին իր գրած նչմարին մէջ: Պիտի ըսէի՝ տեսակ մը անանձնականացած դիտակցութիւն մը: Իտէալիսթ ու խորապէս հայրենասէր, կեանքի ու հայրենիքի սէրով բորբոքած մարդ՝ Բակունց սակայն գովքի ոչ մէկ տող ունի այդ սիրոյ մասին, կեանքի ողբերգութիւնը ապրած մարդ՝ ոչ ինքը ոչ ալ իր հերոսները մէկ տող ունին այդ ցաւին չուրջ: Եւ այս՝ մինչեւ իր մահը, զոր տարաւ քալ տղամարդու պէս:

Միջավայրի ազդեցութիւնն ալ տիրական դեր չէ խաղացած իր տաղանդին ուռճացման մէջ: Անշուշտ իր թշուառ մանկութիւնը կայ, ծնողքին իմացական համեստ մակարդակը: Հիմա դիտենք, Օհական կարդալէ եռք, դիւղական միջավայրը ինչ զսպուած կամ պոռթկացող ահարկու կիրքերու, բնազդներու կաթսայ մը, ական մը կրնայ ըլլալ, ճիշդ հառկառակը Համաստեղի կամ Բենիամին Նուրիկեանի ջրաներկով գծուած քարտփոսթալներուն: Բակունցին պէս արթուն, զգայուն եւ խելացի մէկը չէր կրնար չգիտնալ մարդկային բնոյթին մըթին ծալքերը, սակայն այդ բոլորէն ոչինչ անցած է իր գրականութեան մէջ ուր մարդիկ կը ներկայացուին երկու dimension–ով –լայնք ու բարձրութիւն, պարզ նկարագրութիւն, մինչ խորքը, երրորդ dimension–ը այսինքն ընկերային աւանդութիւնները, սովորութիւնները, ըղգացումները, բնազդային մղումներն ու միջավայր՝ Բակունց կու տայ գլխաւորաբար մարդոց խօսքերով, չարժումներով եւ արտայայտութիւններով: Ինքը երբեք չի տար ներսի պատկերը, որ վստահօրէն չատ լաւ կը հասկնայ, բայց գիտէ նաեւ թէ իրաւունք չունի ենթադրելու, մեկնաբանելու: Այսպէս է օրէնքը գրագէտին, ըստ Բակունցի, մինչ «հերոս»ի սովորական, ընթացիկ ըմբռնումը զուտ ընկերային պահանջ մը, վարժութիւն մը կը գոհացնէ: Այս ալ ինքնայատուկ արժանիք մըն է Բակունցին մէջ, որու նմանը կը գտնենք Ամերիկացի դրագէտ Հէմինկուէյի արուեստին մէջ: Եւ ով որ հասկացողութիւնը չունի մարդկային խորունկ բնոյթին, անոր գաղտնի, անյայտ զսպանակներուն, ով որ կեանքի տաքէն ու պաղէն չէ անցած, եւ քիչ մըն ալ արուեստագէտի խառնուածք չունի՝ չատ բան չի հասկըներ Բակունցի արուեստէն:

Այսպէս է որ իրաւունք չունինք Բակունցի գործէն մեկնելով՝ անոր անձին յատկանիշներուն մասին որեւէ վճռական բան ըսելու –գիւղի, հողի կամ հայրենիքի սէ՞ր, կարօ՞տ կամ թշնամիի ատելութի՞ւն իր սրտին մէջ, հաւատք կամ հաւատարմութի՞ւն որեւէ խոէալի՝ կը մըներայ վարկածի կալուածին մէջ: Գրեթէ ոչինչ կը կապէ իր անձը իր գործին: Ճատկանչական է «Հանուանք» պատմուածքը այս տեսակէտէն ուր հեթանոսական ժամանակը, 7–րդ դարու վանահայրն ու նահապետը, Համազասպ Մամիկոնեան, Ներսէս Բագրեւանդցի, Ներսէս Շինող, Ներսէս Ամատունի, Ներսէս Ակոռի, Ներսէս Կամսարական, Ներսէս Արծրունի, Ներսէս Ռշտունի, Ներսէս Տայեցի, Ներսէս Ասպետ, Ներսէս Ապահունի, Ներսէս Գնունի, Ներսէս Ամատ

ՄԱԹԻՍ. ԱՆԴՐԱԳՈՒՄ՝ Ի ՄԱՐՈՔ

Երազ մը, երեք նկարով, որպէս երեք պատուհաններ, կապոյտ աշխարհի մը, երկինքի մը վրայ բացուած, որուն մէջ կարմիր, դեղին, կանաչ եւ ճերմակ բիծեր ու տարածութիւններ մեղմօրէն կը խայտան: Լռութիւն է ամէն կողմ, արեւուն ապխտակ լոյսը ողողած է ամէն բան ու թափանցած բոլոր տարրերէն ներս ու երկինքը իր կապոյտին թաթխած է քնութիւնը, տուներն ու մարդիկը, իրերու թէ զանոնք իր մէկ մասը նկատէ, զանոնք իրը դարձնէ: Այստեղէն՝ հանդարտութեան ու երանութեան այն զգայութիւնը որ այս երեք պատառները կը տածեն, իրերու թէ դիտողը ինք իսկ թափանցուի արեւու լոյսէն եւ երկինքի կապոյտէն, անդորրէն, որպէս մէկ մասնիկը այն դեղեցիկ աշխարհին զոր Անրի Մաթիս (1869 – 1954) կը պատկերէ, «Մարոքեան եռանկար» (1912–1913) համանուն խորագրին տակ: Այս երեք պատառները, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ», «Զորան՝ տամալին վրայ» եւ «Քազպահի դուռը»ն, միայն երեք պատկերներ չեն, վայրկ մը փրցուած, քաղուած, այլ՝ ամբողջ աշխարհի մը հայելին են, անոր զտուած ներկայացուցիչը, որոնք դիտողը կը փոխադրեն վերացման չնաշխարհ մը, խաղաղ, անրջային, կարծէք Մաթիս եդեմը գտած ըլլայ:

Վայրենապաշտութեան հրաժգութենէն եւ յառաջացած փոթորիկէն ետք, տարածուն խաղաղութիւն պարփակող ափ մը հասած ըլլալ կը թուի Մաթիս: Պայքարէն ետք, խոկում, վերացում, զտում. այնքան հաստատուն՝ որ չուտով ծագած Ա. Աշխարհամարտը չի յաջողիր խախտել, շրջան մը որու ընթացքին Մաթիս կը նկարէ կարեւոր շարք մը իր ամէնէն դեղեցիկ գործերէն:

*
**

Սակայն վերադառնանք երբեակին, ինչպէս երբ լրիւ յուցահանդէս մը դիտելէ ետք կ'ուզենք կրկին եւ աւելի կեդրոնանալ այն գործերուն վրայ, որոնք դիտողը դէպի դիրքնք կը քաշեն: Որովհետեւ անոնք երբեմն եզակիներու մէջ եզակի ըլլալու յատկութիւնը ունին, թերեւս աւելի մօտեցած ըլլալով բացարձակին, կատարեալին, քան միւսները: Երբեակը, որպէս երեք «պատուհան»ներ (ինչպէս յաճախ արուեստի գործ մը կը նկատուի), տեսանելի եւ անտեսանելի յարաբերումներու ցանց մըն է: Այս խմաստով, առաջին պատառը՝ «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ», թաւշային մուգ կապոյտով տիրապետուած, կը զտնայ պատուհանին մէջ պատուհան մը, որպէս մուտք՝ այն աշխարհին զոր Մաթիս կը ներկայացնէ:

Տեսարանը, որուն վրայ բացուած է նկարիչին պանդոկի սենեակին պատուհանը, ծառազարդ մէկ թաղամասը, հատուածը կը պատկերէ քաղաքին: Այստեղ Մաթիս իւ գործ կը դնէ անմիջական նկարելակերպի դրոյթը, զգայութեան թարմութիւնը արձանագրելու եւ փոխանցելու համար, մինչ առանց ստուերներ նկարելու, միայն գոյ եւ բաց գոյներու հակադրումով կը ստեղծէ ստուերալոյսը: Ասոր կողքին, հիմնուելով վայրենապաշտ շրջանի իր նորարար գաղափարին վրայ, ինք բիծերն ու տարածուն գոյնը կը կիրարկէ ոչ միայն որպէս երանգաւորում, խորհրդանշական հանգամանքէ զուրս, այլ՝ որպէս տարածք–միջոց կառուցանելու տարր, ինչպէս նոյն թուականներուն Վասիլի Քանտինսքիի վերացապաշտ առաջին գործերուն մէջ: Այս հանդիպումը պատահական չէ, երբ նկատի ունենանք որ Քանտինսքի վայրենապաշտութենէն անցած էր, անոր գունա–թծային յղացքը որդեգրելով:

Սակայն եթէ գոյութիւն չունենային երբեակին միւս պատառները, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ը, թելադրականօրէն, մեկուսի էութիւն մը պիտի մնար: Բայց, միւսներուն ընկերակցութեամբ ան աւելի կ'ընդլայնի, ինչպէս եւ դիտողին երեւակայութիւնը, քանի որ երեք պատառներուն մէջէն ալիքներ կ'անցնին ու անոնց տարածութիւնը կ'ընդարձակեն: Այսպէս, դիտողին երեւակայութիւնն ու միտքը պատառներէն անդին, կը շրջին քաղաքին բովանդակ տարածք–միջոցին մէջ, տանիքներէն, տուներէն, դռներէն, պատուհաններէն, ներքնասենեակներէն, թաղերէն եւ պարտէզներէն անցնելով ու կ'երթան մինչեւ երկինք եւ այլ հորիզոններ ու աշխարհներ: Մաթիս այս յածումը նկատի ունի կարծէք, երբ ընդհանուրէն (քաղաքը) կ'անցնի մանանակի եւ լուրովի երեւոյթներու պատկերման, միւս երկու պատառներով տալու քաղաքէն ներքին տեսարաններ, ներքին «պատուհան»ներ, երբեակին կիզակէտը դարձնելով մանկամարդ մը, Զորան:

Սափորի մը նման ինքնամփոփ, կապոյտ կապերտի մը վրայ ծնրադիր նըս-

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱԶ

տած է Զորան, օդին մէջ առկախուած: Կողքին, վարը, իր նուրբ եւ զարդարուն մուճակները որոնք, ընդհանուր կապոյտին մէջ, մակոյկներու կը նմանին, հանդարտ ջուրի մակերեսին հանդչող: Ջուրը, փոխաբերական իմաստէն անդին, իսկապէս ներկայ է պատառին մէջ, քանի որ Մաթիս ասոր վարի աղ անկիւնին նըկարած է իրեն սիրելի ձկնամանը: Այսպէս, մուճակները, ձկնամանն ու Զորայի գլուխը կը կազմեն եռանկիւն մը (որուն մէջ մանկամարդը իր կազմով կը գտնայ երկրորդ եռանկիւն մը), ինչ որ միանալով նկարին ձեւաչափական միւս էութիւններուն (երկինքի երիզը, յեանամասի պատին վրայ չեղակի չուքը, կապերտը), կուռ ներկայութիւն մը կը շնորհէ անոր: Սակայն Մաթիս քնարերգակ մըն է նաեւ, կոր գիծերու եւ ձեւերու սիրահար մը, չարժում, նազանք եւ տարփանք արտայայտող: Այսպէս, Զորայի եւ ձկնամանի կազմերն ու գիծերը իրարու կ'արձագանգեն ու միասնաբար, ոլորապտոյտ գիծերու դաշնութիւն մը կը ներմուծեն ուղիղ գիծերով տիրապետուած պատառին մէջ: Սակայն, մանկամարդին եւ ձկնամանին «մեղսակցութիւն»ը միայն ձեւային եւ կառուցային չէ, այլ նաեւ զգայական, հիմնուած գլխաւորաբար իրենց կոր շրջագիծերուն եւ ճուկերու ոլորապտոյտ սահանքներով պարին վրայ, իրերու թէ նստած կերպարին քնքոյշ զգայութիւնները արտայայտեն, մինչ, Զորայի նախշուն զգեստը, խինդ ու դրաւչութիւն կը ցոլացնէ:

Երեք նկարներէն, ամէնէն աւելի «Զորան՝ տամալին վրայ»ի մէջ է որ տարածք–միջոցը անիրական բնոյթ կը ստանայ, միակ պարզ բայց հատու հնարքով մը, երբ Մաթիս կը ջնջէ հորիզոնական յատակին եւ ուղղահայեաց պատին միջեւ գիծը ու անոնք կը դառնան միեւնոյն տեսադաշտի վրայ գտնուող տարրեր եւ, իրենց խտութիւնը կորսնցնելով, կը կազմեն անյատակ, երկնային տարածք – միջոց մը: Այստեղէն, առկախումի զգայութիւնը որ կը տիրէ պատառին մէջ, իրրեւ թէ Զորան թռչող կապերտի մը վրայ նստած ըլլայ, ասոր հէքեաթային բոլոր ակնարկութիւններով: Տակաւին կայ իրողութիւնը որ այս նկարը, մաղնիսի նման, իրեն կը կապէ աչքը եւ ձախի իր հարեւանները, քանի որ ան ինքնին կը կրկնէ եռանկարին կազմը, ուղղահայեաց իր երեք բաժանումներով. ձախին՝ մուճակները պարփակող. կեդրոնին՝ Զորան. իսկ աջին՝ ձկնամանը:

Այսպէս, երեք պատառներուն միջեւ անցումները միայն թելադրական չեն, մտայնի, այլ նաեւ՝ տեսանելի եւ իրական: Առաջինէն, «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»էն դէպի երկրորդը, «Զորան՝ տամալին վրայ»ն, ան տեղի կ'ունենայ գլխատորաբար ծայրագոյն վերնամասի հորիզոնական երիզին կրկնութեամբ. առաջինին մէջ որպէս պատուհանին վերի եզրը, մինչ երկրորդին մէջ որպէս երկինք: Յետոյ ուղղահայեացօրէն վար կ'իջնէ, մինչեւ Զորայի մուճակներն ու ձկնամանը: Ուղղահայեաց այս կշռոյթը չեչտատորուած է մանկամարդին դիրքով, ինչպէս եւ յետնամասի քանի մը մեղմ եւ ուղիղ գիծերով, որոնք թէ՛ կ'արձագանգեն առաջին պատառի պատուհաններուն եւ թէ՛ կշռոյթը կը տարածեն դէպի աջ եւ դէպի ձախ, ու երեք պատառները իրարու կը լծորդեն: Բայց Մաթիս, ուժական չեղակի ուղղութեամբ (կեդրոնական պատառին մէջ տեղ գտած յետնամասին պատին վրայ ինկած չուքին դիծով, ինչպէս եւ մուճակներուն եւ ձկնամանին գրաւած դիրքերով), լծորդման յաւելեալ եւ որոշիչ քայլ մը կ'առնէ եւ իրարմէ անցնող տեսադաշտերու դրոյթ մը կը ստեղծէ, որ ոչ միայն միջոցային զգայութիւնը աւելի կ'ընդլայնէ այլ՝ կուռ կապ մը կը յառաջացնէ երեք տեսիլքներուն միջեւ, որով ժամանակը կը դառնայ տեւողութիւն եւ ոչ անչարժ պահ մը՝ նկարի սահմաններուն մէջ բանտարկուած:

Իսկ միջոցային խորութեան այլազան մակարդակներու ստեղծման գծով, հիմնական դեր կը խաղան «չարժուն» էակները: Այսպէս, դիտողին դիրքին հետ բաղդատած, առաջին պատառին մէջ ճամբուն վրայ երեւցող էշն ու վրան նստած մարդն են ամէնէն հեռուն գտնուողները: Երկրորդին մէջ, հեռաւորութիւնը լայնօրէն կը նուազի, Զորայի մօտիկութեամբ: Իսկ երրորդին մէջ, կրկին ետ կ'երթայ, սակայն ոչ շատ, ուրուական – կերպարին միջոցաւ: Սակայն դիտողին ամէնէն մօտիկ գտնուողը ձկնամանն է: Ասոր չաճախակի երեւումը Մաթիսի յատկապէս այդ շրջանի գործերուն մէջ, անոր գրաւած կարեւոր տեղը կը յայտնէ նկարչին աշխարհին մէջ, ոչ միայն որպէս համադրական տարր, այլ նաեւ՝ որպէս այլազան երեսակներով խորհրդանիշ, որ կը վերաբերի կեանքի խորհուրդին, ժամանակին, կենցաղին, տարփանքին:

Եթէ «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ը նախերգանքի մը բնոյթն ունի, «Զորան՝ տամալին վրայ»ն եւ «Քազպահի դուռը»ն կը կազմեն այս կապոյտ համանուագին կորիզը, նկատի առած նկարչական մեկնաբանման եւ արարման կերպը որ զիրենք իրարու կ'առընչէ, ինչպէս եւ վերացականացման չունչը՝ որ ձեւով մը կը հակադրուի «Պատուհան՝ Թանժէի մէջ»ի «իրապաշտ» ներկայացման: Լծորդման գծով, անցումը «Զորան՝ տամալին վրայ»էն «Քազպահի դուռը»ն, տեղի կ'ունենայ ուղղահայեաց կշռոյթով եւ ձկնամանով՝ որպէս չաղկապ, ինչպէս մուճակները՝ առաջին պատառին հետ: Իսկ համադրութեան պարագային, երրորդ պատառին դուռը, իր կեդրոնական կազմով, կը կրկնէ Զորային դիրքը եւ, իր վարդագոյն յատակով՝ կապոյտ կապերտինը, որուն վրայ նստած է մանկամարդը: Սակայն եթէ, Զորան պատկերող պատառին մէջ անրջայինը կը թելադրուի երկնային տարածք – միջոցով, առկախումով եւ եթերային մթնոլորտով, յաջորդին մէջ, կեդրոնական դուռէն զատ, ան տեղի կ'ունենայ կարգ մը տարրերու «անորոշութեամբ», ըլլալ-չըլլալու, ձեւ եւ կերպարանք ստանալու կամ ասոնց նօսրանալուն իրավիճակէն մեկնած: Այսպէս, ձախին նստած կերպարը, գծային քանի մը հպումներով, ուրուական մը ըլլայ կարծէք՝ մչուշային կապոյտին մէջ սուզուած, կապոյտը՝ որ տարածուած է ամէն կողմ, դուրս գալով ստուերը ներկայացնելու դերէն եւ իր զուգորդին, յատակի վարդագոյնին հետ նոր դեր մը զգենելու, որ է՝ դուռնային գաչտ դառնալ ու միջոցը ողողել իր յորդուն չունչով, տարածք – միջոցը կերտելու առընթեր:

*
**

«Մարոքի եռանկար»ը գոյց կու տայ տպաւորութեան զօրութիւնը զոր Մարոք գործած էր Մաթիսի վրայ, ինչ որ իր մօտ երբեք չխամրեցաւ ու յարատեւ խանդ ներշնչեց իրեն: Ինք հոն գացած էր հետամուտ ըլլալով արտայայտչական նոր

●▶

համար: Փոր եմ արել, յետոյ գնացի ցախ բերելու: Ծաղիկը ցամաքեց անյայտ պատճառից»:

Յուլիսի վերջին նա գրել է. «Տիգրանուհու մասին կեանքում եմ «պարտքի դիմաց» եմ կամ «պարտքի կողմանից»: Նա բուրդ է լուանում, կալ է կալսում, լուրի է քաղում բոստանում: Ինչ-ինչ նկատառումով Վասիլը կարեւոր է համարել Օգոստոսի 21-ին նշանակել, որ այդ օրը Տիգրանուհին չի աշխատել, «ոտքը մտել է փուչ»:

Օգոստոսը Վասիլի տարեգրութեան մէջ նշանաւոր է դրամական հաշիւներով: Համարեա ամէն երեսի գրել է փոքրիկ հաշիւներ, օրուայ ծախսը. «Հնձուորին մի օր ներքի արտում մի մանեթ 60 կոպեկ», «Մանուչարից առայ գերանդի, պարտք մնացի 60 կոպեկ», «Զրուորներին մի փութ ցորեն»:

Վասիլի մատեանում Տիգրանուհու չուտերի մասին մի անգամ էլ յիշատակուած է Օգոստոսի վերջին: Թէեւ Վասիլը օրագիրը չարունակել է մինչեւ տարուայ վերջը, սակայն չատ քիչ են յիշատակումներ Տիգրանուհու եւ նրա չուտերի մասին:

Վերջապէս Վասիլը գնում է մի զոյգ չուտ, սակայն Տիգրանուհու անունով գնած չուտերը դառնում են Վարսենիկի սեփականութիւնը, իբրեւ թէ նրա ոտքին մեծ լինելու պատճառով: Այդ առթիւ չատ մակերեսային դատողութիւն է արել Վասիլը, մօտաւորապէս այն ձեւով, թէ աշխարհը փուչ է, լաւութիւնն էլ է կորչում, վատութիւնն էլ:

Զենթադրե՞լ արդեօք, որ ընդհարում է եղել Վարսենիկի եւ Տիգրանուհու միջեւ չուտերի համար, մէկը լաց է եղել, նոցից բոլիկ ոտքերով («առի ծամօն վէրքի համար») արտը գնացել «պարտքի դիմաց», միւսը չուտերը պահել է հայրական անից բերած անտուկի մէջ: Ինչպէ՞ս հասկանալ Վասիլի գրածն այն մասին, թէ «Տիգրանուհին խռովեց, զոռով բերեցինք կալատեղից»:

Սեպտեմբերին ծնում է Վասիլի երրորդ կովը: Այդ օրը նա ուրիշ բան չի արձանագրել: Սեպտեմբեր ամսուայ նշանաւոր դէպքերից է եւ խոտի հաշիւը: Անցեալ տարի ցանած առուոյտը երկու անգամ յարելուց յետոյ Վասիլը չատ մանրամասն ելք ու մուտքի հաշիւ է կազմել: Եւ մուտքը գերազանցել է («մաքուր եկամուտ խոտի կողմանից»):

Մի չարաթ յետոյ ստացած գարու մասին գրելիս, յանկարծ մի՞տն է ընկել Տիգրանուհին, թէ գարու հաշիւն անելիս տանը վայնասուն է ընկել, ձեռքը զոռացել է, ծածկել է երազահանը, վեր կացել: Ինչպէ՞ս է եղել, այդ ամենեւին յայտնի չէ: Գրուած է միայն հետեւեալը.

«Տիգրանուհին մահացաւ առանցի կարծիքի, տեղից-տեղ, լաւ թաղեցինք. ետքաւ ծախս ուրիշ մանեթ փողով, եւս մի փութ գարի տէրտէրին, գումարով 9 մանեթ 70 կոպեկ: Նաեւ առի երկու մոմ»:

Տիգրանուհու մասին էլ ուրիշ ոչինչ: Տանըվեց տարի ապրեց, աշխատեց, մահացաւ նոյնպէս յանկարծ, ինչպէս այն նորածինը, որի մասին Յուլիսի վերջին հայրը գրել է՝ «Գիչերս մահացաւ նորածինն առանց անունը դնելու»:

Օրագրում Տիգրանուհու մահուան առթիւ ուրիշ մանրամասնութիւն չկայ: Վասիլը երազահանի այդ երեսն էլ չրջել է, նոյն բութ մատով, որի կնիքը կայ երազահանի չատ երեսների վրայ:

Ցաջորդ երեսը, որ գրուել է երկու օր յետոյ, սկսում է այսպէս.

– Պարտքից մնաց տասնչորս...

1925 («ԱՆԶՐԵՒԸ»)

PASCAL CARMONT

Les Amiras, seigneurs de l'Arménie ottomane

préface de Bernard Dorin

Paris, Salvator, 1999

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

En 1935, le Cubisme et le Futurisme sont presque vieillis, Picasso toujours en gloire. Fernand Léger et Le Corbusier se rendent à New York pour la rétrospective du premier au MOMA. En 1935, Marcel Duchamp fabrique des œuvres rotatives que tout le monde peut enclencher, les "Rotoreliefs" intitulés "Corolles", "Lanterne Chinoise" ou autres noms qui rappellent les jeux de société du XIXe siècel. En 1935, Pascal Carmont apprend à faire le baisemain, il a sept ans.

Par sa grand-mère, "Madame Artine Effendi Aslan", l'auteur, diplomate français, découvre ses origines nobles et en informe, sous couvert du souvenir d'enfance, le lecteur en cautionnant, du même coup, la validité de son discours, Je peux parler des Amiras, puisque j'en suis un descendant. La caution se renforce par des jeux d'homophonie rapidement connotés. Ainsi le lecteur apprend-il que les Arméniens sont "nommés **Haï** (à prononcer comme le 'ailles' de Noailles)" (p.18). La traduction phonétique n'exige pas — et exclut même — le "s" de "ailles" dont Pascal Carmont a besoin pour pouvoir rapprocher "Haï" de Noailles". Ce qu'il n'aurait pas souhaité faire avec "caille" ou "pagaille", par exemple.

Le départ du livre, une certaine complaisance narcissique, pourrait faire craindre le pire et éloigner d'emblée tout lecteur potentiel en ce que les histoires personnelles n'intéressent personne et qu'un autoportrait en gloire ne suffira jamais à faire un livre. Le but de Pascal Carmont réside heureusement ailleurs et l'auteur reconnaît à l'ambiance qu'il se plaît à évoquer, à ce monde des derniers Amiras exilés en France, une dimension irréelle et totalement anachronique (p.141). Il importe donc de transformer les souvenirs dix-neuviémistes en des espèces de "rotoreliefs" accessibles à tous. Loin de se situer dans le champ de la nostalgie et d'engendrer une vision onirique du passé, comme le pense le préfacier, l'Ambassadeur Bernard Dorin, le livre de Pascal Carmont débat sur le présent et ouvre des terrains de discussions pour l'avenir proche. L'auteur cherche à présenter les Amiras(1) sous un angle favorable — on pourrait difficilement parler d'objectivité — afin d'éliminer l'idée selon laquelle ils auraient contribué, par leurs liens au pouvoir ottomau et par leur richesse ostentatoire, aux massacres des Arméniens et afin de montrer, au contraire, leur rôle essentiel d'intermédiaires, de diplomates reconnus.

Le livre de Pascal Carmont ne ressortit pas davantage à l'histoire qu'à la littérature en ce que, d'une part, aucune méthode n'est avancée (ce qui n'empêche pas la présence de références à des auteurs comme Dumézil ou Anahide Ter-Minassian) et que, d'autre part, aucun travail d'écriture ne s'y remarque. Il s'agit bien plutôt d'une histoire romancée dans laquelle l'auteur invente des dialogues et des scènes, rend de manière imagée l'atmosphère propre à un milieu. Un livre dont on peut regretter qu'il évoque parfois le style du magazine "Point de vue" présentant les familles de manières idyllique (décors somptueux, femmes toujours superbes, des "créatures", etc.). Les affirmations de l'auteur surprennent quelquefois. Ainsi se demande-t-on avec stupeur comment la "simplicité" et la "pureté" de l'Eglise d'Aghtamar sur le lac de Van peuvent en faire une "préfiguration de l'art baroque" (p.22)? Parlant des hommes de "l'art" (artistes et médecins) appréciés des Sultans turcs, P. Carmont écrit; "le célèbre Doctor Boghos Andonian-Chachian (1744-1815) fut le premier Arménien de Constantinople à faire ses études à l'étranger. De 1762 à 1769, il effectua en Italie un séjour qui lui permit de poursuivre de solides études de médecine. A son retour en Turquie, il devint Premier Médecin impérial et soigna les sultans Abdul-Hamid Ier et Sélim III. Il fut également le médecin attitré des Amiras de son temps. Son fils, le Docteur Manuel Chachian (1775-1858) fut à son tour le médecin personnel des sultans Mahmoud II et Abdul-Médjid" (p.75). Un problème se pose pour nous dès lors qu'il existe, à l'Université de Padoue, célèbre pour sa Faculté de Médecine, un portrait d' "Emanuele Sciascian" (et non Boghos) présenté comme "Armeno — 1775-1858" et comme médecin du roi de Perse. Il faudrait donc vérifier(2).

Basé sur le "on dit" et le colportage d'anecdotes, le livre de P. Carmont manque assurément de regard critique sans pour autant — et c'est tout à son honneur — occulter au lecteur la critique exprimée par d'autres. Voulant défendre les Amiras contre les attaques des Mekhitaristes dont il cite les textes dans lesquels sont reprochés le luxe et l'ostentation, Pascal Carmont écrit : "Pensons à la lecture, dévote et constante, des stances ardentes de Grégoire de Narek, le grand mystique de l'Arménie médiévale (944-1010), dont nous livrons ici un extrait de la onzième prière, particulièrement appréciée des Amiras..." (pp.78-82). Si l'acte de lire contribue bien évidemment à élever l'esprit, il n'en devient pas pour autant un argument suffisant à éliminer la critique des pères Mekhitaristes et ne confère en aucun cas une dimension mystique aux Amiras. Lorsque Patrick Poivre d'Arvor invite l'Abbé Pierre sur le plateau du J.T., il n'en devient pas plus humble, modeste ou généreux pour autant. Là où se jouent des affirmations de pouvoir, entre tyrannie et cruauté, Pascal Carmont veut remarquer de bonnes intentions. Ainsi, l'épisode du Sultan Mahmoud II faisant une "farce" à Garabed Amira en faisant asseoir le fils de ce dernier face à lui, un narghileh dans la main avant de convoquer le père qui, devant le spectacle médusant, s'étrangle "tandis que le Sultan riait à gorge déployée" constitue-t-il pour l'auteur un témoignage de l' "intimité qui pouvait exister entre Sultans et Amiras" (p.117). La description des bouches suffit à faire apparaître un rapport de dévoration dans la domination, un respect obligé des Amiras envers ce qu'un Michelet appelait, dans un autre contexte, le "vautour qui daigne les manger jusqu'aux os". Les bonnes intentions des Amiras que l'auteur repère dans les fondations pieuses, écoles, imprimeries, églises, orphelinats, hôpitaux... peuvent-elles être séparées d'une volonté de pouvoir(3) dont témoigne tout leur mode de vie et même de mort (la pompe funèbre de Boghos Bey Dadian)? Brossant, entre bals et banques, le portrait des grandes familles, Pascal Carmont met en évidence le rôle de diplomate joué par Boghos Nubar Pacha, l'importance des Balian dans l'architecture, celle des Dadian dans l'industrialisation de la Turquie et des Duz (catholiques) dans l'orfèvrerie ainsi que dans le déclenchement de l'arménophobie turque.

Pascal Carmont signale par son ouvrage que les Amiras ont surtout constitué un réseau familial et supranational qui a pu jouer les bons offices en tant qu'intermédiaires privilégiés entre des cultures et des religions différentes. Acteurs occidentalisés de l'Orient, chrétiens dans le monde musulman, les Amiras servaient de pont, comme l'Ambassade de France à Constantinople pouvait servir de medium entre la Sublime Porte et Rome.

Dans la dernière partie du livre, plus intéressante, Pascal Carmont souligne que la volonté d'extermination du peuple arménien entamée par le "Grand Saigneur" Abdul Hamid, n'a disparu ni avec les Jeunes Turcs ni avec Mustapha Kemal. Le diplomate — qui a subi un attentat lorsqu'il était en poste à Ankara — regarde enfin l'avenir et donne son avis, son conseil. L'Arménie actuelle coincée dans le délire pantouranique Turco-Azéri, l'Arménie qui a dû commencer son indépendance dans la guerre, sans pétrole et sans même le projet d'un morceau d'oléoduc, doit se servir du génocide comme d'une arme pour faire pression auprès des grandes nations. De ce point de vue, P. Carmont a très certainement raison. Il y a, en revanche, peut-être un peu d'illusion à croire que la Turquie trouverait, dans la reconnaissance du génocide, un intérêt pour "son image de marque". Appuyée constamment par les Etats-Unis, confortée par des puissances militaires comme l'Etat d'Israêl(4), la Turquie travaille une image anamorphique d'elle-même et continue de détruire la mémoire arménienne en détruisant les monuments ou en les dépropriant par la rebatisation d'une autre culture(5). La pression de l'Arménie contre les grandes puissances est essentielle et doit être menée par toutes les voies, diplomatiques et culturelles, médiatiques et scolaires(6), à tous les niveaux. Le livre de Pascal Carmont va dans ce sens, ne serait-ce qu'en désignant l'incongruité du rapatriement des cendres de Talaat, Enver et Djémal par une Turquie qui, prétendant faire partie de la Communauté Européenne, érige des statuts en l'honneur des bourreaux.

L'histoire romancée, comme le film de Verneuil (Mayrig), sont, ainsi que le soulignait M. Mahoux, Sénateur belge auquel nous devons la reconnaissance du génocide par la Belgique, des moyens privilégiés pour le faire connaître du grand public. Le livre de Pascal Carmont va assurément dans cette voie mais il en aurait simultanément et d'emblée ouvert d'autres si l'auteur avait commencé le livre par le 7e chapitre.

Par ce livre accessible au grand public et plus engagé, in fine, dans lequel il insère des passages comiques (l'histoire du nez d'Abdul Hamid et la présentation de Cyrano à Constantinople, par exemple et pas seulement), Pascal Carmont contribue certainement à faire connaître le génocide et offre de surcroît une vision non victimaire — et donc encourageante — des Arméniens qu'il révèle ici en tant qu'acteurs politiques, sociaux, culturels et industriels, des médiateurs, des traducteurs. Des fils d'Hermès, en quelque sorte.

■

---

(1) Le nom Amira correspond, selon Pascal Carmont, à "la version arménisée de l'arabe **amir,** émir, tout comme 'amiral' est la version francisée de l'arabe **Amir al Bahr,** 'Prince de la Mer', pendant mille ans, du VIIe au XVIIe siècle, le titre d'**amira** a désigné dans la langue arménienne les princes musulmans avant d'être conféré à des dignitaires arméniens par les sultans ottomans" (p.43).

(2) Le portrait se trouve accroché parmi d'autres dans une grande salle jouxtant le fameux théâtre d'anatomie où Vésale, entre autres sommités, donnait ses leçons.

(3) Tous les travaux de Michel Foucault et certains textes de Georges Bataille ont démontré les rapports du pouvoir aux lieux institutionnels et au redressement des corps. Il serait du reste intéressant d'analyser la manière dont chaque famille d'Amiras renforce son pouvoir par le choix de lieux et de disciplines, la prédilection pour l'imprimerie, l'orphelinat ou l'hôpital, les rapports entre ceux-ci, etc.

(4) Cf. l'analyse de Raya Cohen sur l'empreinte du génocide arménien dans la mémoire juive et notre compte-rendu paru dans **Haratch** du 6 juin 1999.

(5) Voir à ce sujet : Dickran Kouymjian, "La confiscation des biens et la destruction des monuments historiques comme manifestations du processus génocidaire", in **L'actualité du génocide des Arméniens,** préface de Jack Lang, Actes du Colloque organisé par le Comité de Défense de la Cause Arménienne, Créteil, Edipol, 1999.

(6) On saluera le travail d'Hélène Strapélias. Voir : "Quelle place pour le génocide des Arméniens dans les livres d'enseignement secondaire", in **L'actualité du génocide des Arméniens,** op. cit.

կարելիութիւններու, քանի որ վայրենապաշտութիւնը որքան ուժգին, նոյնքան կարճատես կեանք մը ունեցաւ: Մաթիս կ'ըսէ· «Ամբողջ խումբ մը այս ոգիով կը գործէր···: Աւելի ուշ իւրաքանչիւրը, ըստ իր անհատականութեան, դրժեց վայրենապաշտութեան այն մասը որ չափազանցուած կը գտնէր, ձեւով մը որ իր անձնական ուղիին հետեւի:

«Դէպի Մարոք իմ ճամբորդութիւնս ինծի օգնեց այս անցումը կատարելու եւ բնութեան հետ կապը վերագտնելու, աւելի լաւ կերպով բան այն ինչ որ վայրենապաշտութեան նման կեղծուածք բայց փիչ մը սահմանափակ տեսութիւնը կը թոյլատրէր»:

Սակայն, նախքան այդ, վերատեսութեան եւ ինքնահարցադրման ընթացքին, 1910–ի եւ 1911–ի Մաթիսի ճամբորդութիւններուն առեն տեղ գտած երկու հիմնական յայտնութիւնները արդէն իսկ զինք նոր ուղղութեան մը մղած էին. մէկը՝ Միւնիխի մէջ իսլամական արուեստին յայտնաբերումը, իսկ միւսը՝ բիւզանդականը, իր սրբանկարներով՝ Մոսկուայի մէջ: Միջոցի եւ ոգեկանութեան նոր զգայութիւն, ըմբռնում եւ պատկերում մըն է որոնցմով Մաթիս կը համակուի: Նոյն առեն, հարկ էր նաեւ հեռաւորութիւն մը, ինքնամփոփում մը, աւելի խորանալու եւ աւելի յստակ տեսնելու, հանդիպելու համար իր անձի այն մասին՝ որ տեղ մը իրմէ բաժնուած էր, այլ ոլորտներ սաւառնած ու իրեն կը սպասէր հոն, Մարոքի մէջ: «Մարոքի երանկար»ը այս բոլորին բարձր արգասիքը կը հանդիսանայ:

ՇԱՀԱՐԱՋ

Այս յօդուածը գրուած է հետեւեալ ցուցահանդէսին առիթով· –
«LE MAROC DE MATISSE»
Institut du Monde arabe, Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 7
MARDI
7 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·857 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.857

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐԼԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 3 / 6)

«ՄԻԱՍՆՈՒԹԵԱՆ» ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Միասնութիւն» դաշինքը (Հանրապետական եւ ժողովրդական կուսակցութիւններ) Մարտ 3–ին յայտարարութեամբ մը Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին նախագահութեան խումբին վրայ ճնշում բանեցնելու յանցանքով մեղադրած է հեռատեսիլը, զայն նկատելով նախագահին աշխատակազմի դեկավարութեան տակ գտնուող մարմին: Ըսելէ ետք թէ տարուած քարոզչական արշաւը նոր ցնցումներու կ'առաջնորդէ եւ կը խորանայ պետական կառոյցներու եւ դէմքերու հանդէպ անվստահութիւնը, դաշինքը նախագահէն պահանջած է բնականոն պայմաններ ապահովել Հոկտեմբեր 27–ի արարքին քննիչ խումբին օրինական գործունէութեան համար, պաշտօնազրկել նախագահի աշխատակազմի դեկավար, ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեանը եւ հեռատեսիլի տնօրէն Տիգրան Նազղալեանը: Այս հակազդեցութեան պատճառ եղած է Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին առընչութեամբ ամբաստանուած Ալէքսան Յարութիւնեանի, Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ անոնց պաշտպաններուն հետ ասուլիսի մը հեռասփռումը:

Վարչապետ Ա. Սարգսեան յանձած է թէ Դեմիրճեան ընտանիքը եւ ինք կը վստահին քննիչներու խումբին որոնք ոչ մէկ անօրինականութիւն ըրած են:

⁂

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Պահպանողական կուսակցութիւնը նամակով մը ակնկալութիւն յայտնած է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին նախաքննութեան նկատմամբ հրաժարի «ստանձնած դիտորդի կարգավիճակից» եւ առանձնէ «Սահմանադրութեան վրայ երդմամբ վաւերացուած նախագահի դերը»: Յայտարարութեան հեղինակները կը սպասեն որ նախագահը փարձէ փրկել «վտօդով լի տակառ դարձած, օրէցօր դատարկուող պետութիւնը»: Յայտարարութիւնը կ'առարկի հեռաձայնով. «Կամ դիտորդից վերածուէք նախագահի, կամ հեռացէք: Հայաստանի ռեսուրսներն այլեւս սպառուած են»:

⁂

ՎՃՌԱԲԵԿԸ ՄԵՐԺԱԾ Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Վճռաբեկ Ատեանը Մարտ 3–ին մերժած է լրագրող Ն. Փաշինեանի որուած տարուան մը բանտարկութեան պատիժը բեկանել ու թղթածրարը փակուած նկատել: Պաշտպան փաստաբան Տ. Զանոյեան ըսած է որ կը դիմեն նաեւ միջազգային ատեաններու: Փաշինեանի վճիռին դործադրութիւնը տարի մը յետաձգուած է:

⁂

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը առաւ Ուղղափառ Եկեղեցիին տուած պաշտօնական այցէն վերադարձած է Էջմիածին: Այցին ընթացքին Գարեգին Բ. հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի պատրիարք Ալէքսի Բ.–ին հետ ու ղինքը հրաւիրած Իջմիածին: Հանդիպում ունեցած է նաեւ Վլ. Պուտինի հետ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀԱՅՈՒԹԻՒ

Եւրոպայի տեղական եւ տարածքային իշխանութիւններու համաժողովին զեկուցում մը ներկայացուած է Հայաստանի մասին: Զեկուցաբերները յայտնած են թէ երկրին մէջ տեղական ժողովրդավարութեան վիճակը չատ աւելի լաւ է, քան Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ որոշ երկիրներու մէջ: Նոյն զեկուցումը տեղ կը գտնէ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան Հայաստանի թղթածրարին մէջ որ պիտի քննարկուի Մարտ 7–ին:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵՆԱՑ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

CANAL +
Le Vrai Journal de Karl Zéro

Կիրակի, Մարտ 5, ժամը 12·40–ին Գանալ Փլիւսի ծանօթ յայտագրին՝ Le Vrai Journal–ի ընթացքին կարճ, բայց խիստ չահեկան անդրադարձ մը եղաւ Հայոց ցեղասպանութեան, Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին օրակարգի նիւթ ընտրելու մերժումին առթիւ: Զանազան անձնաւորութիւններ մասնակցեցան: Սկիզբը որուեցաւ Թուրքիոյ դեսպանին տեսակէտը, որ նորութիւն չէր անշուշտ: Սէօնմէզ Քէօքսալ կ'ըսէր.– «Կան մարդիկ որոնք կը փափաքին մեզի պատմական դէպք մը ստեղծել որ երբեք տեղի չէ ունեցած»:

Հայաստանի դեսպանը՝ Լ. Նալպանտեան կ'առարկէր.– «Ֆրանսահայ ամբողջ գաղութը ցեղասպանութեան հետեւանքն է»:

Ծերակուտական եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ժ.–Գ. Կոտէն (որ թեր քուէ տուած էր նախագահներու ժողովին, այլ հոսանքին պատկանելով հանդերձ), կ'ըսէր.– «Խիղճս թոյլ չի տար իրարու հետ համեմատականի դնելու ցեղասպանութեան ճանաչումը, ժողովուրդի մը մահը, դիւանագիտական եւ տնտեսական շահերու հետ»:

Ժագ Տըլոնի (Ծերակուտական, Փըրանսա–Թուրքիա խումբի նախագահ) արտայայտութիւնը չատ յատկանշական էր, ան նկատել կու տար.– «Փափուկ քան է թ·ճնել յաճախորդներու երեսին»:

Լրագրողը (Վիքթոր Ռոպէր) կը բացատրէր...

Մերժումին եաին էլիզէի հրահանգները կան· ան չուզեր վնասել Անգարայի հետ սերտ յարաբերութիւններուն: Ժ. Շիրաք, անձամբ, Թուրքիոյ վարչապետին ճնշումին տակ, խնդրեց Ֆ. Փոնսըլէին որ չսպառնան Թուրքիոյ հետ առեւտրական պայմանագրերուն: Ու այ ծերակուտականները բարեւի կեցան բացի Ժ.–Գ. Կոտէնէ («Յառաջ».– նաեւ երկու ուրիշներ):

Փ. Տէվէճեան կ'ըսէր.– «Ժ. Շիրաք կրնայ Անգարա երթալ ուր պողոտայ մը կը կրէ անունը անոր որ Հայերու ջնջըջնջման հրովարտակը ստորագրած է: Անգարայի մէջ, այսօր Թալաաթ փաշա պողոտայ մը կայ: Ատոլփ Հիթլէր պողոտայ չկայ Պէրլինի»:

Ու լրագրողը կ'եզրակացնէր.– Ժագ Շիրաք կրնայ փաչայի պէս Պոլիս երթալ բացումը կատարելու Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու ցուցահանդէսին: Լռութի՛ւն մեռածներ: Ձինք կը ծախուի: Պիզնէս իզ պիզնէս: Շուկայի օրէնքը կը սպառնայ պատմութեան դիրքերուն:

⁂

La 5ème — RIPOSTES

ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՔՈՒԷ ԿԱ՞Յ

Կիրակի օրերը ժամը 18–էն 19, Մ. Մոթի վիճարկումի յայտագիր մը ունի

ծին: Հանդիպում ունեցած է նաեւ Վլ· Պուտինի հետ:

⁂

ՀԱՅՑԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀԱՅՈՒԹԻՒ

Եւրոպայի տեղական եւ տարածքային իշխանութիւններու համաժողովին զեկուցում մը ներկայացուած է Հայաստանի մասին: Զեկուցաբերները յայտնած են թէ երկրին մէջ տեղական ժողովրդավարութեան վիճակը չատ աւելի լաւ է, քան Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ որոշ երկիրներու մէջ: Նոյն զեկուցումը տեղ կը գտնէ Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան Հայաստանի թղթածրարին մէջ որ պիտի քննարկուի Մարտ 7–ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, որու առողջական վիճակը այնքան ծանր էր, ըստ անպլիացի բժիշկներուն որ չէր կրնար դատարան ներկայանալ, բաւական առոյգ կը թուէր, երբ 16 ժամուան ճամբորդութենէ մը ետք օդանաւէն կ'իջնէր եւ կ'ողջունուէր բանակին կողմէ: Ի նպաստ ցոյցերէն ետք, բուռն ցոյցեր ալ եղան իրեն դէմ, պահանջելով որ դատուի եւ ապահովութեան ուժերու հետ ալ բախումները բուռն էին: Նախագահ Լակոս նեղ կացութեան մատնուած է, ինք կողմնակից է որ դատի քաշուի, բայց, հարցը բարդ է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ կարգ մը սպասարկութիւններու գործադուլը կը տարածուի ամբողջ երկրին մէջ եւ բարդ կացութիւն մը կը ստեղծուի յայտարարութենէն պայմանաժամին նախօրեակին (Մարտ 15): Շարժումը հետեւանք է նա-

(Շար·ը Դ· էջ)

–Տիփոսք– ուր կը ծեծուին այժմէական նիւթեր, թեր ու դէմ կարծիքներով: Մարտ 5–ին, ի մէջ այլոց նիւթ եղաւ համայնքներու քուէարկութեան հարցը, իբրեւ հետեւանք Լ. Ժոսփէնի «ահաբեկիչ» որակումին Հեզպոլլահի համար: Կը մասնակցէին մէկ հրեայ («Թրիպիւն Ժիւիվ»էն), մէկ մահմետական եւ երկու Ցըրանոացի՝ Ժորժ Սառ (Քաղաքացիներու Շարժումէն) եւ Լօրան Տոմինաթի (Ազատական Ժողովրդավարութիւն): Վիճաբանութիւնը բաւական բուռն ընոյթ ստացաւ: Ժորժ Սառ չէր ընդուներ որ համայնքի քուէ դոյութիւն իսկ ունենայ, իրեն համար քաղաքացիութիւն եւ ազգութիւն սերտօրէն կապուած են, ով որ Ֆրանսահպատակ է պէտք է քուէարկէ որպէս Ֆրանսացի, այլ ձեւ չկայ եւ իր հակազդեցութիւնները չատ ծայրայեղ էին, մանաւանդ երբ մահմետականը կը չեշտէր թէ Ժոսփէնի խօսքերը պիտի մնան յիշողութեան մէջ: Շատ խօսուեցաւ «հրէական քուէ»ի մասին եւ «Թրիպիւն Ժիւիվ»ի խմբագիրը կ'ընդունէր թէ նման քուէ մը կրնայ ըլլալ, մանաւանդ երբ հակահրէութիւն կը յուցաբերուի, թէեւ, նկատել տուաւ որ հրեաները 1% կը ներկայացնեն երկրին մէջ, բայց 10% Փարիզի մէջ: Լ. Տոմինաթի չէր ժխտեր որ «ըղդայնութիւններ» կան, բայց, չէր ընդուներ որ համամիտ եղած է Ժոսփէնի խօսքերուն, այն պատճառաւ որ թեկնածու է 4–րդ թաղամասը (հրէական չրջան): Ամէն մարդ մնաց անշուշտ իր դիրքին վրայ: Նոյնքան այժմէական ըլլալով հայկական քուէի հարցը Ծերակոյտի դիրքին իրրեւ հետեւանք, հետաքրքրական կ'ըլլար անշուշտ, եթէ հայ համայնքն ալ հրաւիրուած ըլլար այս վիճարկումին:

⁂

FRANCE 2

Ժամը 19·25–էն 19·55 կը սիրուի Միչէլ Տրուքէրի յայտագրին Բ. բաժինը: Օրուան հիւրին չուրջ են Տրուքէր եւ երեք ուրիշներ, որոնց կարգին հոգեբուժութեան դասախօս՝ Ժերար Միլլէր: Այս վերջինը, սկիզբէն իսկ յայտնեց թէ «coup de gueule» մը ունի ու յիշելով Ժոսփէնի խօսքերը, ըսաւ «Բառեր կան որս պէտք չէ գործածել, ինչպէս նաեւ ցեղասպանութիւն բառը Հայերու համար, որոնք զոհ դացին ցեղասպանութեան մը, բայց լաւ յարաբերութիւններ ունինք Թուրքիոյ հետ, ուրեմն, ցեղասպանութիւն չկայ...»:

ՊՈԼԻՍ

ՍԱՀԱԿ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊԶԱՔՃԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ, ԱՊԱ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Մարտ 2–ին, ապահովութեան տնօրէնութիւնը ձերբակալած է Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ կազմէն Սահակ կիսասարկաւագ Պզաքճեանը, այն ամբաստանութեամբ որ անարդած է մահմետական կրօնքը:

Այս մասին, «Մարմարա», Մարտ 3–ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտար:

⁂

«Ինչպէս ծանօթ է, Փետրուար 29–ին, հեռատեսիլի «Գանալ Տ» կայանէն սըփռուած «Արէնա» յայտագրի պատասխանատուները զաղտնարար նկարահանումներ ընելով, հրապարակած էին որ Սահակ կիսասարկաւագ հակա – քարոզչութիւններ կ'ընէր մահմետականութեան եւ Գուրանի դէմ:

Սահակ Պըչաքճը, որ չրջանաւարտ եղած էր Ս. Խաչ Դպրեվանքէն, երկար տարիներէ ի վեր Ուրմարակիր Դպիրի պաշտօն կը վարէր Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ: Ան Պատրիարք Հօրմէ արտօնութիւն խնդրած էր, որ ամէն Զատիկի, Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ կիրակնօրեայ դիրքերու ընթերցումներ կատարէր Թրքախօսներու համար եւ մեկնաբանէր այդ ընթերցումներու իմաստը: Սահակ Պըչաքճը մէկ քանի տարիէ ի վեր այդ քարոզչութիւնը կ'ընէր Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ երդիքին տակ: Ան Ս. Գրոց ընկերութեան Թիւնէլի մասնաճիւղի անօրէնն է: «Արէնա» հեռատեսիլի կայանի պատասխանատուներուն կողմէ զաղտնօրէն ժապաւէնի առնուած փաստացի վկայութիւններու համաձայն, Սահակ Պըչաքճը ծպտեալ իր հիւրերուն դիմաց անարգած էր մահմետականութիւնն ու Գուրանը, որոնք Թիւնէլի իր կեդրոնը այցելած էին: Միւս կողմէ, կը տեղեկանանք որ Սահակ Պըչաքճը, իրեն վերագրուած այս ծանր ամբաստանութիւններուն դիմաց որպէս արդարացում, յայտարարած է որ իր կողմէ արտասանուած խօսքերը հեռատեսիլի պատասխանատուներուն կողմէ ներկայացուած են խեղաթիւրեալ ձեւով: Անոնք իրենց փափաքած ձեւով մոնթաժ ըրած են ժապաւէնը եւ իրենց փափաքած խօսքերը տեղաւորած են իր բերնին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, այս նիւթին չուրջ դատարանն է որ պիտի վճռէ ճշմարտութիւնը:

Միւս կողմէ, յայտագրի ընթացքին որպէս մահմետականութեան դէմ արտայայտուող քարոզիչներ, խօսուած էր նաեւ բազմաթիւ Հայերու մասին, որոնք սակայն իսկութեան մէջ Հայ չեն, այլ կը պատկանին այլ քրիստոնեայ համայնքներու»:

⁂

Հարցաքննութեան ենթարկուելէ ետք, Ապահովութեան տնօրէնութեան փոքրամասնութեան սենեակին մէջ, Սահակ Պըչաքճեան Մարտ 3–ին, Պէյօղլուի Հանրապետական դատախազին ներկայացուած է: Այս վերջինը կիսասարկաւագը կալանաւոր վիճակին տապետով հանդերձ, թղթածրարը յանձնած է դատարան:

Մարտ 4–ի իր թիւով, «Մարմարա» տալէ ետք այս լուրը, կ'աւելցնէ որ Պատրիարքը իր մօտ կանչած էր կիսասարկաւագը տեղեկութիւններ ստանալու համար:

ՄԵՂՐԻԻ ԼԵՂԻՆ

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ուղղուած բանակցութիւնները Մինսկի խմբակէն վերջին շրջանին զեղչուած էին երկու նախագահներու՝ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի առանձին հանդիպումներուն: Եւ այլեւս զբեթէ ընթացիկ դարձած այդ հանդիպումներուն կը յաջորդէր կազապարաթիք տեղեկատուութիւնը թէ բանակցութիւնները լաւ ընթացքին մէջ են եւ կողմերը փափաք յայտնած են շարունակելու տեսակցութիւնները: Շօշափելի ոչինչ կ'ըսուէր երկու նախագահներու զրոյցին միջուկին մասին, այլ տրուն զրոյցին միջուկին մասին, այլ տրուած էր պատրուակը զործելով որ երկու նախկին դրացիներու բաժակ մը սուրճի պատուիրէն դրացիներու բաժակ մը սուրճի պատուիրէն պակաս բան մըն էին այդ հանդիպումները:

Ցեւոյ օր մը հայաստանեան թերթեր զրեցին «Մեղրիի հարց»ի մը մասին. Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումներուն տեղանին վրայ սուրճի զաւաթներուն քով այդ կարզի բաներ ալ կային ուրեմն. թէեւ, կարզագողներուն, լսողներուն մէջ աւելի մեծ էր չհաւատալու, եղածը քաղաքական ճակատում նկատելու հակումը: Ճիշդ է որ Մեղրիին, կամ անոր մէկ մասին սպառնացող աղբրեջանականացումի վտանգը աւելի արժանի էր «անհաւատալի»ի պիտակին. ի՞նչպէս կարելի էր լուրջ առնել լուծումի նման վարկած որ հոդային զիջում մը խնդրոյ առարկայ կ'ըներ, ո՛չ նոյնիսկ զարաբաղեան չրջանի մը, այլ Հայաստանի՛ մէկ պատառին նկատառումով: Ըսուածը այն էր որ Լաչինի միջանգուած Հայաստան – Ղարաբաղ կապին փոխարէն Բաքու ալ Մեղրիէն փրցուած զօտիով մը կապուէր Նախիջեւանի, անկէ ալ Թուրքիոյ: Հեռանկար որ մատ մը պակաս է փօլ Կոպըլի այնքան պախարակուած տեսակէտէն որով քանի մը տարի առաջ ծրագրուած էր Ղարաբաղի հետ փոխանակել ամբողջ Զանգեզուրը...: Այլ խօսքով՝ նոյնը կը մնայ «լուծում»ի սկզբունքը. Հայը որ պատերազմին յաղթականն է, իրեն պատկանածը պահելուն դիմը պէտք է վճարէ իր հողով...:

Մեղրիի նիւթը լուրի, չշուկներու ձեւէն աւելի լայն տեղ գրաւեց Փետրուարի Ր. չաթիուընէ սկսեալ լոյս տեսած մամուլին մէջ: Զանազան բերաններէ ու զանազան ձեւերով ըսուածը այն էր թէ նըման կարզադրութիւն կարելի չէ, ընդունելի չէ: Հետաքրքրական էր նչմարել թէ տիրական հերքում մը տեղ չզտաւ այդ էջերուն մէջ որով միանգամընդմիշտ փակուէր հարցը: Հերքում որ պէտք է որուէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի բերնէն: Հայաստանի ու մանաւանդ Ղարաբաղի չարչրկուած բազմութիւնները լսելիօրէն արժանի էին այդ մակարդակի հանգստացումի մը:

Զորեւեցաւ հերքումը եւ նիւթը վերածուեցաւ արդար մտահոգութեան, դայրոյթի նոր դրդապատճառի: Հայաստանեան մամուլը թիւէ թիւ տեղ տուաւ ու կուտայ քաղաքական դէմքերէ ու հասարակութենէն արտայայտուած անդրադարձներու որոնք կը պախարակեն, կը քննադատեն Մեղրիի առընչուած նման որեւէ հեռանկար: Կան անշուշտ մերժումի արտայայտութիւններ ալ, բայց քիչ մը տկար կը մնան նիւթին ծանրութեան քով:

Այսպէս է, օրինակ, «Հայկական ժամանակ»ին (Փետրուար 15) առաջին էջէն լսուածը. տարածքներու փոխանակման մասին Ռ. Քոչարեանի կատարած յայտարարութիւնը թէ Հայաստանի կողմէ այդ առաջարկը մերժուած է, Զանգեզուրի բնակիչները չէ խաղազեցուցած, ինչպէս կը հաղորդէ թերթին Սիւնիքի թղթակիցը: Ան կ'աւելցնէ թէ կապանի մէջ խօսակցութիւններ կան թէ մեղրեցի ամէն ընտանիքի հինգ հազար տոլար կ'առաջարկուի, քաղաքէն մեկնելու փոխարէն: Լրագրողներ դիմած են Մեղրիի քաղաքապետ Միշա Յովհաննիսեանին որ ըսած է թէ քաղաքին մթնոլորտը ընդհանուր առմամբ հանդիստ է, ոչ ոք հետաքրքրած է հոնկէ: Այս պատասխանը «կասկածելի» կը նկատուի այն պարզ պատճառով որ անկախ հողային փոխանակումի ծրագիրէն, Մեղրիի եւս, ինչպէս ամբողջ Հայաստանի մարզերու բնակիչները, երկիրը կը լքեն: Նոյն չշուկներուն անդրադարձած է Սիւնիքի մարզպետն ալ, զանոնք «անկուրջ» համարելով եւ ըսելով որ «չեն կարող ի կատար ածուել ոչ մի պարագայում»:

Աւելի խիստ արտայայտութիւններ ուղղուած էին այս մասին Ստեփանակերտի քաղաքապետը: Ան՝ Կարէն Բաբայեան, եղբայրն է Լ.Հ. բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի: Ան աւելի արմատական դիրքէ կը յայտնուի, ըսելով որ ինք կարուկ կերպով դէմ է զիջումներու, նոյնիսկ թիզ մը հող զիջելու քաղաքականութեան: Ձի կրնար երեւակայել ալ որ Հայաստանի, կամ Ղարաբաղի մէջ կը գտնուի մարդ որ կրնայ նման քայլ առնել: Կ. Բաբայեան կը պահանջէ որ վերջ տրուի բանակցութիւններու գաղտնիքին, հրապարակուին Ալիեւի հետ տարուած բանակցութիւններու մանրամասնութիւնները. ատկէ ետք միայն նիւթ կրնան ըլլալ փոխադարձ զիջումի ու ճգնաժամի կարգաւորման խընդիրները: Ինք վստահ է թէ «ժողովուրդը միաձայն մերժում է տարածքային զիջումների գնալու մտադրութիւնը»: Իսկ ինչ կը վերաբերի այդ չրջանակին մէջ Մեղրիի ընդգրկումին, «անթոյլատրելի» կը նկատէ: Կ'ըսէ նաեւ թէ 1997-էն ի վեր իրրեւ թէ Քարվաճառի (Քելբաջար) վերաբնակեցնելու ճգտումը կայ, սակայն միչտ կը ճգձդուի: «Հարկ եղած դէպքում ամպագոռգոռ յայտարարութիւններ են անում նուիրումի, հայրենասիրութեան մասին, սակայն, պատկերաւոր ասած, երբ գործը հասնում է գործին, ազգովին յայտնւում են կոտրած տաշտակի առջեւ»: Կ. Բաբայեան ունի իր լուծումի տարբերակն ալ. «ըստեղծուած իրավիճակում միակ ելքը ժողովրդի համախմբումն է հայրենասիրական ուժերի շուրջ»:

Իրեն հետ Վ. Աղաջանեանի կատարած հարցազրոյցը կ'ուսարտի մինչեւ իսկ ամէնէն սարսափելի հեռանկարին նչումով. «Արցախի երկնակամարում դարձեալ կուտակւում են սև ամպերը, մենք պէտք է զգօն լինենք եւ անհրաժեշտութեան դէպքում դարձեալ կռուենք հայրենեաց երկրի ազատութեան, մեր ժողովրդի անկախութեան, ներկայի սահմանների պաշտպանութեան համար» կ'ըսէ ան:

Գապիկ Մարտոյեան «Ազգայնական ակումբ» սոորագրուած էջ մըն ալ կ'անդրադառնայ նոյն նիւթին մէկ այլ երեսին. հող փոխանակելու չշուկներուն նախօրէին Հայաստանեան մամուլին մէջ հանրաքուէի նիւթ մը սկսաւ արծարծուիլ: Որպէս ապահովութիւն կ'ըսուէր, կը գրուէր թէ առանց ժողովրդական հանրաքուէի կարելի չէ որոշել, եւ այլն: Չէր ըսուեր, սակայն, թէ ի՛նչ պիտի ըլլար այդ հանրաքուէին նիւթը: Գ. Մարտոյեան կը զրէ թէ հանրաքուէով կ'առաջարկուի ժողովուրդին դատին յանձնել զարաբաղեան հարցին լուծումին հողային զիջումով տարբերակը: Ան հարց կուտայ. «Կա՞յ աւելի ևեղգ մտայղացում, քան զրկանքների եւ դառնութեան բաժակը միևչեւ մրուրը խմած ժողովրդի առջեւ նման խայծ ձգելը»: Կ'աւելցնէ թէ ներկայի պայմաններուն մէջ հանրաքուէն ալ վստահելի արդիւնք չի կրնար տալ, քանի որ ինչպէս ընտրութիւնները, զեղծուած կ'ըլլայ: Ան անկարելի չի նըկատեր որ միջազգային ռազմավարները կատեր որ միջազգային ռազմավարները «զուրկ ու չքաւոր ժողովուրդ»ը փորձեն ընկերային բարեկեցութեամբ, ներդրումներով ու տնտեսութեան զարգացումով հրապուրել: Ու չհամոզուելու պարագային ակնարկեն պատերազմի վերադարձի հաւանականութեան: Եւ զարդարձի հաւանականութեան: Եւ զարդարձի հաւանականութեան: Եւ զարդ

ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ «ԵՂԲԱՅՐ ՅԱԿՈԲ»Ը

1990-ական թուականներու սկիզբի տա-ժիներուն Հայաստանէն հասնող արուեստագէտներու, խումբերու բազմութեան մէջ յատուկ ուշադրութիւն գրաւածներէն էին Ոգնիները: Քանի մը երիտասարդ-ներէ – երիտասարդուհիներէ բաղկացած էր ան ու կուտար երգով – խօսքով բա-րեխառնուած երգիծական ներկայացում-ներ: Բաւական սուր դիտողներ էին երի-տասարդ Ոգնիները ու երգիծական լուրջ կարողութեան տէր: Ձիշդ է որ անոնց խաղանիւթը մեծ մասով հայաստանեան իրականութեամբ կազմուած կ'ըլլար, բայց ունէր ալիւտքեան փակագիծեր ալ: Անոնք, աւելորդ է ըսել, թէ երգիծանքով կը քննադատէին զէմքեր, զէպքեր, երե-ւոյթներ, ու ատով կը լրացնէին մեծ պա-կաս մը արեւմտեան ափերու մեր կեանքին մէջ:

Ոգնիներու այդ ներկայացումներէն խակ ընդհանուրէն չուտով զանազանուած ուժ մըն էր Վարդան Պետրոսեան: Եթէ որպէս բեմանիւթ գործուած սրամտութիւնները «ընդհանուր արտադրութեան» արդիւնք էին, ինք իր խաղարկութեամբ, ձայնով, դիմախաղերով, նմանակումներով առա-ջին պահէն յատակօրէն կը զանազանուէր խումբին մէջ:

Ցետոյ, քանի մը տարի ետք, Վ. Պետ-րոսեանի բնակավայրը եղաւ Փարիզը, բայց ան իր կապը պահեց ու կը պահէ Ոգնիներուն հետ, հանդէս գալով պար-բերաբար երեւանի անոնց ներկայացում-ներուն: Իսկ հոս, արդէն լուծած ըլլա-

---

կապը կը կարգաւորէ: Ան քաղաքին մէջ յարգուած եւ սիրուած անձնաւորութիւն մըն է, որ երեսուն տարիէ ի վեր կը զոր-ծէ: Կ'ըսէ. «Երեւան գտնուեցայ: Հիւան-դանոցը տեսայ եւ բազմաթիւ բժիշկներու հետ խօսեցայ, հիւանդներ բննեցի ինչ-պէս եւ հիւանդանոցի տեղեկագրութիւն-ներ: Անոնց վիճակը լրիւ փոխուած է: Մարդիկ կը բարելաւուին: Շատ: Անշուշտ հրաշք չկայ, ուղիղ երկար է: Բայց ինչո՞ւ հիւանդի մը արգիլել որ փորձէ, յուսայ: Գիշեր ցերեկ հեռաձայնիներ կը ստանամ. կը սիրեմ, կը խօսիմ, բայց կը կասեց-նեմ ևաեւ, մինչեւ իսկ կը տարհամոզեմ: Ամիսներ հարկ եղ, թերեւս տարիներ: Ձիշդ չէ որ Իտալիոյ մէջ բոլորն ալ Ար-մենիհումին դէմ են: Էյծ Գամա – Լիլա ընկերակցութեան նախագահը, որ հի-ւանդներուն հետ կ'ապրի, կ'ըսէ թէ ինձ քաց կը ձգէ դուռը: Կը յուսայ: Ինչո՞ւ մենք ալ նոյնը պէտք չէ ընենք: Մինչ այդ ապահով այս ճամբորդութեան արդիւնքին: Վերադարձին թերեւս պատճառ ու-նենամ նուազ հակասական ըլլալու եւ ա-ւելի երջանիկ դառնալու»:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

լով լեզուի հարցը, կը մասնակցի ֆրան-սական խումբերու դործունէութեան:

Այս երկիւղալի աշխատանքին մէջ Փարի-զահայ երգիծասէրը գրեթէ առիթ չունէր գիտնալու թէ ի՛նչ եղած է երգիծող Վ. Պետրոսեանը: Շուրջ երեք տարի առաջ, երկու ձեռքի մատներուն վրայ հաշուելի բախտաւորներ այդ առիթը ունեցան, երբ երիտասարդ արուեստագէտը փարիզեան գաֆէ – թէաթրի մը փոքր մէկ դահլիճին մէջ երգով ու նուագով ներկայացուց իր «Frère Jacques»ը: Այդ խորագիրով Վ. Պետրոսեան կը պատմէր իր անձին, Հա-յաստանի, խորհրդային բարքերու, Ֆը-րանսայի, ապա բազմաթիւ ժողովուրդ-ներու մասին, նոյն երգին տարբերակ-ներով: Իսկապէս հանճարեղ ամբողջու-թիւն մըն էր ստուածը որ կը վկայէր դիտելու եւ դիտածը մաղելու անոր սուր կարողութեան:

«Համազգայինի» կազմակերպութեամբ, Վ. Պետրոսեան նոյնանուն ներկայացում մը տուաւ Փետրուար 25, Ուրբաթ երե-կոյ, Փարիզի 9-րդ թաղապետարանի Ռո-սինի սրահին մէջ ուր չատ քիչ էր պարապ մնացած աթոռներուն թիւը: Շուրջ 250 հոգինոց բազմութիւն մը հե-տաքրքրութեամբ ու անընդհատ քրքիջնե-րով հետեւեցաւ մօտ մէկուկէս ժամուան ներկայացումին ուր այս անգամ առնուած էր հայերէնով բաժին մըն ալ: Ներկայա-ցումին լոյսի ու երաժշտութեան բաժինը կը ղեկավարէր Այդ Փոթութեան:

Այդ բաժինը մեծ մասով յատկացուած էր Հայաստանի վերջին չորսնամի իրակա-նութեան, ստուած՝ երեք պլհատւոր տի-պարներով. Լ. Տէր – Պետրոսեան, Ռ. Քոչարեան եւ անոէր, անզօր Հայաս-տանցին: Անոնք մէկը ներկայացուեցաւ իր ձայնով, խօսելու ոճով ու հարազատօ-րէն ընդօրինակուած միմքերով: Ժամանա-կին, քրքիջներուն ընդմէջէն անկարելի էր հանդրդռանալ տրուած փաստին, թէ ի՛նչ հատու հայելի մըն է երգիծանքը, յատկապէս անոր քաղաքական տեսակը: Վ. Պետրոսեան անհրաժեշտ բոլոր յատ-կանիշները ունի այդ փաստը պարբերա-բար նորոգելու. ատով՝ նաեւ լրացնելու կարեւոր բաց մը Փարիզի Հայ մշակոյթի կեանքին մէջ:

Ինչ որ կրնայ հաւանօրէն բարելաւուիլ, երկու անջատ նիւթերով, նաեւ լեզուով, պատրաստուած բաժիններու մէկտեղումի պարագան է: Հակնալի է որ ատիկա հայախօս ու ֆրանսախօս ունկնդիրներ միասնաբար գրաւելու նպատակով եղած էր, սակայն, յառաջիկային աւելի հետա-քրքրական կրնայ ըլլալ մէկով ու միւսով լման անջատ ներկայացումներ տալ, եթէ ֆրանսական բեմին աշխատանքը ժամա-նակ ու տրամադրութիւն ձգէ: Մանա-ւանդ այնքան մը ժամանակ որ արուես-տագէտը Հայաստանէն եւս իր լուսար-ձակը կարենայ դարձնել նաեւ սփիւռքեան իրականութեան, դժուար դատելի գո-հարներու ամբողջ հանք մը յայտնաբերե-լու համար:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ – ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

1999, ԹԻՒ 1 – 4

Կը բաղկանայ 370 էջերէ հետեւեալ բո-վանդակութեամբ. –

Վերադարձ դէպի Մոսրոպեան ուղղա-դրութիւն (Հ. Տ. Վ. Եարտըմեան) Հա-յաստանի վանքերու իրավիճակը 1600 – 1800 տարիներուն Հ. Ղուկաս Վրդ. Ին-ճիճեանի ՀԱՅԱՍՏԱՆ աշխատութեան մէջ: (Հ. Տ. Վ. Եարտըմեան):

Բարդ խաղաւորումներէն երրորդ կա-դով (Ն. Կ. Թահմիզեան):

Կիլիկեան Հայաստանի ԺԳ. դարու արձաթ դրամներու մետաղադոյլը: (Դ. Մ. Մէթքալֆ):

Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի եւ Մխի-թարեաններու նպաստը հայ մշակոյթին: Ա. ԺԸ. – ԺԹ. դար (Հ. Ցարութիւն Վ. Պզտիկեան):

Բառարան դհոար քարերու: (Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան):

Քրիստոնէական մարդաբանութիւնը Ս. Գրիգոր Նարեկացիի հոգեկանութեան մէջ: (Հ. Տաճատ Եարտըմեան):

ԺԳ. դարու ենթադրեալ արձաթազօծ հայկական արձաթ դրամներու մանրա-տարրադիտական քննութիւն մը: (Լեւոն Ա. Սարեան, Ռոբերտ Ֆ. Դրագէն):

Օսմանեան Թուրքիոյ հարստահարու-թիւնները հայ հպատակներու վրայ, կամ ինչո՞ւ հայերը չէն բազմացած: (Հ. Ցա-րութիւն Վ. Պզտիկեան):

Հայ – Քրտական կապերը քուրտ ապ-գային չարժումի տարիներուն (1890 – 1930): Անգլերէն: (Կարապետ Մում-ճեան):

Գրախօսական: Պարոյր Սեւակ արձա-պանդող անտառը (Վարդան Մատթէոս-եան):

Հանդիսատ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի (Հ. Ցարու-թիւն Վ. Պզտիկեան):

Հանդիսատ Հ. Հմայեակ Վ. Կէտիկեանի:

Հ. Ա.Թանաս Վ. Քէսէճեանի:

Հ. Ղուկաս Վրդ. Յոհոլէանի (Հ. Ցա-րութիւն Վ. Պզտիկեան):

*
**

ԲԱԶՄԱՎԷՊԸ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէ Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանի խմբ-բագրութեամբ 1803-ին ԵՂԱՆԱԿ ԲԻՒ-ԶԱՆԴԵԱՆ – ԲԱԶՄԱՎԷՊ անունին տակ, եւ 1843-ին է որ Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Ա-վազովսկիի գլխաւորութեամբ կը դառնայ ԲԱԶՄԱՎԷՊ, հանդիսանալով միաժա-մանակ պաշտօնաթերթը Մխիթարեան ա-կադեմիային, որ իր կարգին Նափոլէոն Ա.ի կայսերական հրովարտակով հաս-

ԳԱՂՈՒԹԻՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ համալսարանականնե-րու ընդհանուր Միութեան «Նիկոլ Ադ-բալեան» սրահը, Փետրուար 4-ին, տօնա-ւած է «Նարեկ» համոյթի հնդամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան անդամ՝ Կարինէ Դաւթեան որ չէշտած է թէ Հայ երգը նօթաներով մշակուած Հա-յոց պատմութիւն է, դիր ու գրականու-թիւն: Բացատրութիւններ տուած է հա-մոյթի մասին որ, ցայսօր, 32 ելոյթ ու-նեցած է: Խօսք առած է նաեւ Թեհրանի Հայկական դպրոցներու Հայ ուսուցիչ-ներու Միութեան նախագահ եւ հայերէ-նագիտական երեկոյթի դասընթացքնե-րու տեսուչ Միշա Հայրապետեան: Հա-մոյթը համբավարութեամբ Տիգրան Սու-քիասեանի ներկայացուցած է ազգային, ժողովրդական եւ յեղափոխական կատր-ներ, համբական կատարումներով եւ մե-ներգներով:

տատուած էր 1810-ին, Գերպ. Ագոնց Ստեփանոս Աբրահօր դիմումին վրայ:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ կը հանդիսանայ նահապե-տը հայ մամուլին, կանոնաւոր կերպով լոյս տեսած ըլլալով, նոյնիսկ մինչազգա-յին պատերազմներու ընթացքին, եւ նը-կատուած է մամուլի պատմութեան ամե-նաերկարակեաց հանդէսը, միջազգային չափանիշով:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ հիմնականօրէն նուիրուած է հայ մշակոյթի արժէքներուն, գրական, գեղարուեստական, պատմական, հնագի-տական, հայրաբանական, եկեղեցական, սփիւռքեան հարցերու եւ կրթական հաս-տատութիւններու:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ-ի էջերուն մէջ ծնունդ ա-ռած է հայ արդի բանաստեղծութիւնը, Ալիշանի նուագներով, Դ. Վարուժանի Ցեղին ձայնով, Պէշիկթաշլեանի թատեր-գութիւններով եւ այլն:

Դարձեալ անոր էջերուն մէջ առաջին անգամ լոյս տեսած են նախնեաց գործե-րու հրատարակութիւնը, ձեռագիրներու դիտական ուսումնասիրութիւններով եւ միջազգային գրականութեան հայերէնի վերածումը Բազրատունիի, Հիւրմիւզ-եաններու, Ալիշանի եւ Ղազիկեանի թարգմանութիւններով:

Օգտակար է որ ամէն զարգացած հայ իր գրադարանին մէջ ունենայ ԲԱԶՄԱ-ՎԷՊի տարեկան հատորները:

ԲԱԶՄԱՎԷՊի տարեկան բաժինդինն է 50 տոլար, եւ կարելի է ստանալ դիմե-լով՝

BAZMAVEB . S. Lazzaro . 30126 Venezia (ITALIA)
Tel. (0039.041). 52 60 104-Fax: 52 68 690

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ պապային գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեր թերթին անունը ի՞նչ էր... քիչ առաջ մոռցա, բայց մաքէս ելաւ:

ՍԻՍԱԿ. – «Հանրային Ձայն» ... Ձէ՞ք պիտեր, մեծ օրաթերթ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Գիտեմ, գիտեմ, էհ ատոր համար դրա՞մ պիտի վճարեմ:

ՍԻՍԱԿ. – Բնականաբար: Դուք այդ տեսակ բաները գիտնալու էք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրկէ՞ գիտնամ, դեռ ա-ռաջին անգամն է, որ կը նշանուիմ կոր: Եթէ չատ դրամ պիտի ուզէք, վազ անցէք այդ ծանուցումէն:

ՍԻՍԱԿ. – Ոչ, մեծ բան մը չէ: Միայն 5 ոսկի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հինդ ոսկի... Ձէ՛, չեմ ու-զեր, վազ անցէք:

ՍԻՍԱԿ. – (Դրպանէն ուրիչ թուղթ մը հանելով): Ես արդէն բաներ մը պատ-րաստած եմ: Ձեզի վարդամ, եթէ չհա-ւնիք, մի վճարէք: (Կը կարդայ) «Նշանա-խօսութիւն – վերնագիրն է – Ամենամեծ

եւ երջանկութիւն կը մաղթեմ: Մնաք բարով: (Դուրս):

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ձեռքերը չփելով): Քիչ մը սուղի նստաւ, բայց չունչանորդին չատ լաւ գրած է:

Ներս կը մտնէ Տ. Բարսեղ

ՄԱՐՏԻԿ. – Խեր ըլլայ, Տէր պապա, առտուն կանուխ ի՞նչ բան ունիս հոս:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Քեզ չնորհաւորելու ե-կայ: Ատաուած թամամին հասցնէ: Շատ աչխատեցանք, բայց վերջապէս գործը յաջողցուցինք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կեցիր նայինք, դեռ պաշ-տօնական նշանուած չեղաւ: Ե՞րբ պիտի երթանք Պատրիարքարան:

Մ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատիկա դիւրին է, կ'եր-թանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աղջկան կողմէն մարդ տե-սա՞ր, հասկցուցի՞ր, որ մեր ճամբորդու-թիւնը ետ մնաց, եւ չոգենաւը փախցու-ցինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Տեսայ, հասկցուցի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Իրենց կողմէն ո՞վ պիտի դայ Պատրիարքարան:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այս իրիկուն իրենց պիտի երթամ այդ բոլոր կարգադրու-թիւնները ընելու:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աղէկ, աղէկ, ըսել է ամէն ինչ կարգին է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Էհ, մինչեւ որ ամէն բան կարգի դրինք նէ՝ մեր ալ հոգին ելաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ կայ հոգի ելլելու, քար չկրեցի՞ր ա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դուն անանկ կարծէ: Տահա երկու օր առաջ ես չըլլայի նէ՝

գործը կ'աւրուէը կոր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչ պիտի ըլլայ, դա-ցեր թախտի մը պէտք չեղած խօսքեր ըրեր են, մարդիկը պաղեցուցեր են: Ան նեմ-զար անուն ճաւոր մը կայ, անանկ խօսքեր ըսեր է որ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ատոնք պզտիկ բաներ են, ատանկ բանի համար գործը չաւրուիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մարտիկ աղա, այսօր քեզի ուրիշ խնդիրք մը ունիմ: Գլխուս եկած դժբախտութիւնը չես գիտեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ կայ, Տէր պապա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մեր երեցկինը քանի մը տարիէ ի վեր հիւանդ է: Շատ բժիշկ-ներու ցուցուցինք: Մէջտեղ եկաւ, որ փո-րին մէջ ջուր լեցուեր է: Այսօր չորս տոքթոր պիտի գան, գործողութիւն ընեն ու ջուրը պարպեն: Անչափ ըսի, որ եր-կու օր ետքի ձգեն գործողութիւնը: «Ար-դէն ուշ մնացած է» ըսին, անպատճառ այսօր ընելու է եղեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ վնաս ունի, թող այ-սօր ընեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ըսելը դիւրին է: Ամա մէյ մըն ալ ինծի հարցուր: Այդ գործո-ղութիւնը 50 ոսկիի կը նայի: Միւս ծախ-քերն ալ հաշուես նէ՝ 100-ի կը մօտենայ: Ես քովս փարա մը չունիմ: Քանի մը օր ետքի մնար նէ՝ Պատրիարքարանի նշան-տուքն ալ կ'ընէինք, քեզմէ առնելիք դը-րամովս գործս կը տեսնայի: (Լուռ): Մարտիկ աղա, չատ կ'աղաչեմ, չնորհ մը չե՞ս կրնար, վազը տալու տեղ, այսօր-ւընէ տաս իմ մինչորդիէքս:

(Շար. 21)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ պահքի հետեւեալ կիրակիներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12
«Արտաքսման» կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
«Անառակի» կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտես»ի կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւոր»ի կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» կիրակիին

***

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ մասնակցութեամբ բոլոր եկեղեցականներուն

Մեծ պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, «ՀԱՅԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի։ -

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10
Ե. օր Մեծի Պահոց
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
Ժբ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
Ժթ. օր Մեծի Պահոց
Խի լէ Մուլինոյի
Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
Իզ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ պահքի ամբողջ չրջանին, ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀԱՅԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8
Գ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«Մեծ Պահք»ի ամբողջ չրջանին ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 8-ին
ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15-ին
ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29-ին

CONFERENCE "Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

***

en deuxième partie
Projection de la vidéo de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԹՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
եւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Թոպըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական - դաւեչտական թատերգութիւնը
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• **Réservations:**
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւշ Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու օրուան առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13-ին C.A.Q.-ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :

Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation

Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : **04 91 77 84 70**
Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émissions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France :
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille
ARAXE & SASSOUN
50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC · Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայի կամ տարեց անձի մը խնամք տանելու համար, Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ։
Հեռաձայնել՝ Տիկին Մարինէ
01 - 69 - 10 - 95 - 50

ԼԱՊԱՏԱՍ ԱՊԱՏԱԽՕՍՔ

LE SECRET PARTAGÉ
Խորագրին տակ, Քրիստին Մարոյեան իր գործերը կը ներկայացնէ Մարտ 8-էն 18, ժամը 14-էն 19
Cité Internationale des Arts,
— Salle 7 —
18, rue de l'Hôtel de Ville — 75004 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անթէռ, Պուա - Կոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղին մէ դամական ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Մարտ 8, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières:

(Շար. Ա. էջէն)

խարարին նոր կարգադրման, որու հետեւանքով, վախ կայ որ պաշտօնազբկումներ ըլլան։ Միւս կողմէ, 35 ժամերու կիրարկումին հարցը չի կարգադրուիր պաշտօնատարներու հետ, ինչ որ բաւական հակասական է, քանի աւելի դիւրին թեամբ համաձայնութիւն գոյացաւ ոչ պետական ճիւղին մէջ։

ԼԷԼԵՆԱ ՊՈՆԵՐ, Սախարովի այրին եւ Ալիխանեանի (Հայաստանի Համայնավար կեդր. Կոմիտէի գնդակահարուած քարտուղարին) աղջիկը յօդուած մը տարագրած է «Լիպերասիոն»ի (Մարտ 6) մէջ ուր «Ամբողջատիրական Ռուսաստանը» խորագրին տակ, կը գրէ թէ Պուտին կը տարածէ Ելցինի հաստատած տալինեան մեթոտները եւ թէ յառաջիկայ ընտրութիւնները խեղկատակութիւն են։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէկ գատարանը ազատ արձակած է երկու ոստիկանները, որոնք վեց հոգիի մահուան համար յանցաւոր նկատուած էին, հինգ տարի առաջ Պոլսոյ խռովութիւններու ընթացքին։ Իրենց պատիժը արդէն իսկ կրած էին։ Տրապիզոնի գատարանն ալ 18 ոստիկան ազատ արձակած է նոյն յանցանքին համար։ Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց գինուորեալները «ծիծաղելի» որակած են այս վճիռները։

ԱԼԺԻԷՆ 30 քիլոմեթր անդին 10 հոգի սպաննուած են, Մարտ 2-էն 3-ի գիշերը, պարմանուհի մըն ալ առեւանգուած է։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
Լը Փէրէօ -
Ա.Է.Ո.Ս. Արմենիէն (Խախ) 2 - 2
ՀՄԸՄ Ֆրանս - Ֆոնթընէ-օ-Ռոզ 1 - 0

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 8
MERCREDI
8 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԷՃ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

«Միասնութիւն» դաշինքին Մարտ 3-ի յայտարարութիւնը («Յառաջ», Մարտ 7) որով կը պահանջուէր նախագահի աջակառավարմէ ղեկավար Սերժ Սարգսեան ու հեռատեսիլի տնօրէն Տ. Նաղդալեանի պաշտօնազրկումը եւ հեռատեսիլը կ'ամբաստանուէր Հոկտ. 27-ի պատահածին նախաքննութեան վրայ ազդելու փորձով, թեր ու դէմ կարծիքներ հրահրած է Հայաստանի քաղաքական արդէն լարուած մթնոլորտին մէջ: Հեռատեսիլի ղեկավարութիւնը եւ անուղղակի կերպով նախագահ Ռ. Քոչարեանը թիրախ առած յայտարարութեան արձագանգած է Պ. Հայրիկեան, զայն նկատելով նախագահին հրաժարականին ուղղութեամբ հանրային կարծիք պատրաստելու արարք: Ինք ու երեսփոխան Ա. Սաղոյեան կատարուածը խօսքի ազատութեան տրուած հարուած համարած են: «Սահմանադրական իրաւունք» մշութեան ղեկավար Հ. Ալաջաբեան ալ նոյն յայտարարութիւնը ներկայի քաղաքական լուրջ զործընթացներու ենթախորքին վրայ լարումը աւելցնելու ազդակ նկատած է:

Մարտ 6-ին Հ.Ց.Դ. Հայաստանի Գերագոյն մարմինն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է նկութին մասին, մատնանշութիւն արտայայտելով քաղաքական կեանքի այս նոր լարումին համար, ըսելով որ իրաւաբանական վէճի մը ժամանակ քաղաքական չրջանակները դատաւորի դերով հանդէս գալու իրաւունք չունին:

Խօսելով ծագած վէճին մասին, Միասնութիւն խմբակցութենէն Գալուստ Սահակեան անընդունելի դատած է երկու փաստաբաններուն ելոյթները հեռատեսիլով ներկայացնելու արարքը: Ըստ է թէ հեռատեսիլին պատճառած լուրջ դժգոհութիւնը կարելի չէ բացատրել ժողովրդավարութեան ըմբռնումով, այլ անով որ պետական պիտճէնն միլիոնաւոր դրամ կը յատկացուի անոր, սակայն կը ծառայէ անհատական չահերու:

Ազգ· ժողովի խմբակցութիւնները եւս արտայայտած են Միասնութեան յայտարարութեան մասին, թեր կամ դէմ կարծիքներով: «Օրինաց Երկիր»ը ներքաղաքական, ներիշխանական ճգնաժամու արտայայտութիւն նկատած է զայն, մատնանշելով որ ներքին լարումը հատնական կը դարձնէ նոր ցնցումներ: Ներիշխանական պայքարի ախտորոշում կատարած է նաեւ համայնավար խմբակցութեան անդամներէն Խորէն Սարգսեան: ԱԺՄ-էն Շ. Քոչարեանի կարծիքով պէտք է անյապաղ հեռատեսիլի մասին նոր օրէնք ընդունիլ:

«Կայունութիւն» խումբը եւս հեռատեսիլը կողմնակալ կը նկատէ, աւելցնելով որ նախագահին եւ քաղաքական ուժի մը տարակարծութեան պարագային, կամ առաջինը պէտք է ըսէ որ Միասնութիւն դաշինքը իր յենարանը չէ, կամ Միասնութիւնը պէտք է յայտարարէ որ չի պաշտպաններ նախագահին ծրագիրը:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հեռատեսիլի հարցազրոյցով մը հրապարակաւ մերժած է Ս. Սարգսեանը եւ Տ. Նաղդալեանը պաշտօնազրկելու Միասնութեան դաշինքին պահանջը, «անհեթեթ յայտարարութիւն» որակելով լսուածը Հոկտ· 27-ի պատահարին առընչութեամբ: Ան ըսած է նաեւ թէ ազգ· հեռատեսիլի կայանը օրէնքին դէմ գործած չէ հեռատիեզով նոյն ամբաստանութեամբ արգելափակուած Ալեքսան Յարութիւնեանի, հեռատեսիլի փոխ տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ անոնց փաստաբաններուն հետ կատարուած հարցազրոյցը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 6/7)

ՀՀ ԵՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հանդիպում մը ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ: Երկու ղեկավարները քննարկած են Արցախի ներքին քաղաքական կացութիւնը, մինչեւ հիմա քաղաքական կացութիւնը, մինչեւ հիմա՝ ընկերա-տնտեսական իրավիճակի բարելաւման կարելիութիւններուն չուրջ:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեան Մարտ 6-ին հրամանագիր մը ստորագրած է պինուորական բարձրագոյն պաշտօններու մասին: Նկատի ունենալով որ Հայաստանի Սահմանադրութեան համաձայն երկրին նախագահը զինուած հրամանատարն է բանակին, հրամանագիրը կը սահմանէ բարձրագոյն սպաներու ցանկը, ոմանց բարձրագոյն սպայի կոչում շնորհելով ու ուրիշներ հեռացնելով այդ պաշտօնէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՄԱՀԱՅՈՒ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ

ԱՄՆ-ու հրահանգներուն հլու հնազանդ ՄԱԿ-ի պատժական միջոցները կը չարունակուին Իրաքի դէմ, տառապանքէ տառապանք առաջնորդելով անոր անզօր բազմութիւնները: Կատարուածին անմարդկային բնոյթը չեչտող երկու հրաժարական տուեցաւ վերջերս, նոյն կազմակերպութեան երկու պաշտօնատարներ: Մէկը կը գործէր Իրաք, մարդասիրական համակարգումի մարդին մէջ, միւսը «անդրդեղէնի փոխարէն քարիւղ» ծրագրին ներկայացուցիչն էր հոն: Երկուքին հրաժարականներն ալ հիմնուած էին այդ «իսկական ողբերգութեան» դէմ պահուած միջազգային լուութիւնը դատապարտող ընթացքներու վրայ: Անոնցմէ առաջ պրեթէ նոյն պատճառներով հրաժարած էր այլ պաշտօնատար մըն ալ: ՄԱԿ-ի չրջանին մէջ ամէն մարդ գիտէ թէ երեքն ալ մղուած էին հրաժարականի ներկայացնելու, քանի որ զանցած էին իրենց համար գծուած սահմանը: Բուն խնդիրը այն էր որ անոնք կրնային դիմադրել անգլեւամերիկեան ճնչումին, եթէ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Անոնան պատրաստ ըլլար այդ երկու երկիրներուն անհնազանդութեան դրօշ պարզելու:

Սակայն, ան խոր լուութիւն կը պահէ թէ՛ հրաժարականներուն, թէ՛ ընդհանուր առմամբ՝ իրաքեան ամբողջ թղթածրարին նկատմամբ: Կարղացած է, բնականաբար, երեք հրաժարականներուն՝ Ֆոն Հոկտ· 27-ի պատահարին առընչութեամբ: Ան ըսած է նաեւ թէ ազգ· հեռատեսիլի կայանը օրէնքին դէմ գործած չէ հեռատիեզով նոյն ամբաստանութեամբ արգելափակուած Ալեքսան Յարութիւնեանի, հեռատեսիլի փոխ տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ անոնց փաստաբաններուն հետ կատարուած հարցազրոյցը:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ԱՅՆ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կոյս տեսաւ հայկական լրատիւներու միասնական ճակատին խառնիճաղանջ հրատարակութիւնը որ Մարտ 7 թուակիր չորս էջնոց թերթ մըն է: Ան հրապարակ կ'իջնէ պախարակելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի առնելու Վերակոյտին նախագահներու ժողովին մերժումը ու մասնակցութեան կանչելու Մարտ 11, Շաբաթ օրուան բողոքի ցոյցին: Կանչ՝ անգամ մը եւս անիրատուած, արհամարհուած մեր յիշողութեան ու իմքնութեան տէր կանգնելու· կոչ մեզի՛ ու նաեւ անոնց որոնց արժէքներու տուարին մէջ տեղ ունին խրդարարութեան, ոճիր մը դատապարտելու, ոճրագործը պատժելու նման սկզբունքներ:

Հայկական լրատիւներուն թերթը հրապարակ կ'իջնէ 13 անուններու տիրութեամբ, քաղաքական – շուկայական ճապկումները անգամ մը եւս մատնացոյց ընելու եւ ձայն տալու շարք մը դէմքերու որոնք օրուան գործնապաշտ հրահանգներուն կը հակադրեն անժամանցելի սկզբունքներու գերակայութիւնը: Անոնք կը կոչուին Տանիէլ Միթերան, Հանրի Լըբլեր, Գաթրին Գոճիօ, Առնօ եւ Սերժ Քլարսֆէլտ. յստակ է իրենց ըսածը թէ նոր այս մերժումն ալ կը թարգմանուի միայն ժխտողականութիւն որուն դէմ ահեղ պայքար կը մղուի երբ ենթական Հայը չէ: Անոնք եաեւ վաղուան յաջողութեան իրենց աներեր հաւատով լուռ սաստ մը կ'ուղղեն մեր քաղաքական տրամադրութիւններուն:

Ափ մը տղոց ահագին վազվզուք, հեւ ու համակարգիչներու դիմաց, սեղաններու վրայ լուսցած գիշեր մը արժեց միասնական թիւին պատրաստութիւնը· ասիկա, անջատ՝ նիւթականը ճարելու, ժամանակի աճցանէն բռնուած յարակից բազմազան ընելիքներու պարտաւորութենէն:

Անոնք, անոնց օգնական կամաւորները կատարեցին այսօրուան իրենց պարտականութիւնը· կարգը՝ այսօր կամ վաղը այդ թերթը ստացող հազարաւորներուն է, ներկայութեան, մասնակցութեան իրենց բաժինը ստանձնելու Շաբաթ, ժամը 15-ին Վերակոյտին առջեւ:

Ի՞նչ պատճառաբանութիւն պիտի կրնան գտնել անոնք որոնք իրենց բացակայութեամբ պիտի լրացնեն ոճրագործին ու անոր ներկայի զօրակիցներուն շարքերը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ ՊՐԿԵՑ ԻՐ ԿՈՂՊԸ՝ ՏԻԿԻՆ ՖՐԱՆՈՒԱԶ ՄԸ ՓԱՆԱՖԻԷՕ ԻՐ պաշտօնին իրաւատուութիւններէն (փառք եւ պարտէզ) եւ անոր կվց առանձնաչնորհումներէն: Պատճառը Տիկին ոը Փանաֆիէօի թեկնածութիւնն է քաղաքապետի թեկնածութեան աթոռին: Թիպէրի հոանքին իսկ պատկանողները խստօրէն դատապարտեցին Թիպէրիի այս քայլը՝ պատասխանելէն Փարիզի Տէվէճանը:

ՉԻԼԻԻ դատաւորը՝ Մուան Կուսմոն պահանջեց որ Փինոչէի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը վերնայ: Արդարեւ, Սանթիակոյի վերաքննիչ Աաեանին յանձնած է խումբ մը փաստաբաններու դիմումը, որ կը վերաբերի մահուան կատարանի հարցին: 1973-ին, քանի մը տասնեակ ընդդիմադիրներ անհետացած էին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ տուրքերու պաշտօնեանեու գործադուլը կը տարածուի եւ լուրջ բարդութիւններ կը ստեղծէ: Բատական հակատական պատկեր մը կը պարզուի, քանի, Ֆրանսայի Ելմտական նախարարութիւնը երբեք այսքան դրամ չէ ունեցած: Հաստատուեցաւ թէ 1999-ը եղած է հարկային ամէնէն ծանր ճնչումի տարին:

ՊՈՒՏԻՆ բատական իրարանցում ստեղծած է Մարտ 5-ին, Պի – Պի – Սիէն յայտարարելով որ, օր մը, Ռուսաստան կընտայ ՕԹԱՆ-ի անդամ ըլլալ: «Այս մակարդակի քաղաքական անձի մը համար, նման յայտարարութիւն մը միամիտ եւ աններելի է» ըսած է համայնավար պատգուխը՝ Կ. Զիւգանով, որ իր գլխաւոր մրցակիցն է նախագահական ընտրութեան:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ կրթական նախարարը՝ Եոսէ Սարիա քաղաքական փոթորիկ մը ստեղծած է, որովհետեւ որոշած է պատճառնել մեծ բանաստեղծ՝ Մահմուտ Տարվիշի քանի մը գործերը առնէ Իսրայէլի լիսէներու ծրագրին մէջ: Վախ կայ որ Խորհրդարանը կառավարութեան դէմ բանաձեւ քուէարկէ: Գալով ենթակայինն, կը զուարճանայ ծագած բանավէճին:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻ, ռուս ազգայնապաշտ ղեկավարը կրցաւ թեկնածու ըլլալ Մարտ 26-ի նախագահական ընտրութեան: Գերագոյն Աաեանը ի վերջոյ իրաւունք տուաւ իրեն: Խոզոքած էր արգելքին դէմ, որ կը վերաբերէր իր հարստութեան մէկ մասին յայտարարուած չըլլալուն:

ՌԸՆԷ ՊԷՐԹԸԼՕ, այն ատամնարոյժը որու համար էտիթ Գրէսոն անգոյ պաշտօն մը ստեղծած էր, երբ Պրիւսէլի Ճանճնախարմբին անդամ էր, մեռած է անցեալ չարթու: Այդ էր գլխաւոր դերապատճառը որ է· Գրէսոն կորսնցնէ իր անձեռնմխելիութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՖՐԱՆՔՖԻԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌՆԵՐ ՉԻ ԳՆԵՐ

Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահը եւ Պաշտպանութեան նախարարը, Մարտ 6-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած են թէ ռազմական ուղղաթիռներ գնելու համար իրենց եղած ֆրանքֆերմանական, ամերիկեան առաջարկները ընդունելի գտնուած չեն· այսինքն Թուրքիա պիտի չգնէ ամերիկեան «Սիվոչ», կամ ֆրանքֆերմանական արտադրութեան «Թայկըր» տիպի ուղղաթիռները: Ընտրութիւնը պիտի կատարուի ամերիկեան «Քոպրա»ներուն, իտալական «Մանկուսթա»ներուն եւ ռուսական «Քա – 50 / 2»ներուն միջեւ: Վարչապետ Էճեվիթ այդ մասին ըսած է թէ լատագոյն լուծումը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ պահանջներուն համաձայն ուղղաթիռներու արտադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ, թրքական միջոցներով:

«ՈՉԻՆՉ, ՈՉ ՈՔ»...

Արդէն կը խօսուի, նաեւ կը գրուի «Հայաստանը փրկելու» նիւթին մասին: Հոկտեմբեր 27–ի պատահարով պետական-նուիրեան տրուած հարուածը հեռու չէ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալէ: Գլխաւորած է երկրին սանձերուն տէր զեկավարութիւնը ու օրէ օր աւելի յայտնի կը դառնայ թէ աթոռները զրաւողները անպայման ակնկալուած յատկանիշները ունեցողներ չեն: Որքան ալ կողմնակի միջոցներով, ինքնաբաւութեան արտայայտութիւններով, ապահովութիւն տալու ջանքերով կացութիւնը փրկելու աշխատանք տարուի, յստակ է որ ներկայի ընթացքը կը տանի տեղ մը որ ո՛չ 1988–ի ցուցարարներուն, ո՛չ այսօրուան զժգոհ բազմութիւններուն թիրախն էր:

Երկու գլխաւոր մարզի մէջ ամէնէն աւելի ցայտուն է պատասխանատուներու անկարողութիւնը. առաջինը արտագաղթի երեւոյթն է, երկրորդը՝ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման անվերջանալի ու օրէ օր աւելի մահուդիչ հոլովոյթը: Արտագաղթի մասին զժուար հաւատալի թիւեր կը տրուին, որոնք դիւրութեամբ ընդունելի կ'ըլլան զաղութներու մէջ Հայաստանցիներու ամէն օր բազմացող թիւերուն փաստով: Ու պարբերաբար լրատուական փուչ պաշտօնական տուեալներ այլեւս պրեթէ ոչ ոքի համար համոզիչ քնոյթ ունին: Արդարեւ, երբ պետահայը, Փրանսահայը ամէն օր առիթ կ'ունենան նշմարելու որ ի՛նչ արագութեամբ կ'աւերնայ արտագաղթողներու թիւը, երբ կ'լսուի թէ Սպանիոյ մէջ 30 – 40 հազար հայաստանցի կայ, Փրակայի մէջ արդէն հայերէն մամուլ հաստատուած է, ո՞վ կրնայ հաւատք ընծայել պաշտօնական լրատուութեան թէ Հայաստանի քնակչութիւնը 3 միլիոն 800 հազար է: «Հայկական ժամանակ»ի (Փետրուար 17) կողմէ տրուած քանի մը տողնոց լուր մը անգամ կրնայ գաղափար ունենալու օգնել այս մասին. լուրը կ'ըսէ. «Մեքսիկա – ԱՄՆ սահմանի մօտ չորս հազար Հայ է կուտակուել՝ Միացեալ – Նահանգներ անցնելու յոյսով: Սրանք այն խաղախաղացիներն են որոնց ԱՄՆ մեկնելու օրինական թոյլտուութիւն չի յաջողուել ստանալ: Իսկ թէ ինչպէս են հրաւէր հասել Մեքսիկա, մնում է միայն կռահել: Ամենայն հաւանականութեամբ, ովկէանոսը կտրելու գործում նրանց օգնել է հայրենիքի պատճառած հիասթափութիւնը»:

Եւ լսել որ տակաւին կ'ուշանայ ամենածանր այս ցաւին դէմ կարուկ միջոցներու դիմելու որոշումը: Իշխանութեան անկարողութիւնը իսկապէ՞ս այդքան խոր է, թէ առանց Հայու Հայաստան մը մեր կարծածէն աւելի կողմնակից ունի սահմաններէն ներս ալ:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ոլոր – մոլոր ընթացքին, վերջերս Մեղրիի առընչուած չշուկներու պատճառով այլեւս միայն մտահոգ ըլլալ կարելի է. միակ բարեխոհութիւնը այն է որ Մոսկուա մինչեւ Երեւան պատուիրակ ղրկած է, նման բանի անհամաձայնութիւնը յայտնելով: Այդ մասին կը վկայէր լուրը թէ Ռուսաստան կը պաշտպանէ Հայաստանի տարածքային ամբողջականութիւնը:

Այս ու այլ փորձանքներէ ի՞նչպէս փրկել երկիրը. որո՞ւ կարելի է վստահիլ նման առաքելութիւն: Վերոյիշեալ թերթը (Փետրուար 19) պատասխան ունենալու փորձ մը ըրած է: 400 երեւանցիի հարց տուած է թէ «ով, կամ ինչը կը փրկի Հայաստանը»: Տրուած պատասխաններուն ցուցակը առաջին տեղը կու տայ այն խումբին որ պատասխանած է. «Ոչինչ, ոչ ոք»: Եւ ըսել որ այդ խումբը կը կազմէ հարցախոյզին մասնակիցներուն 40·1%–ը: Եթէ առոր վրայ աւելցնենք փրկութեան գործը «Աստուծմէ» յուսացողներու 5,9%–ը, ամենայն հանգստութեամբ կարելի է ըսել որ Հայաստանի քնակչութեան գրեթէ կէսը ոչ մէկ տեղ փրկութիւն կը նշմարէ: Եզրակացութիւնն որ թարգմանի հետեւեալին. Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրականութիւնը յաղեցուց տասնամեակի մը ընթացքին մսխել զանգուածներու այն հաւատքը որ ունէին ցոյցի հրապարակը, Ղարաբաղի միացման պահանջով: Արդէն այդ հաւատքին ու նաեւ յոյսին չքացումը չէ՞ որ թափ կուտայ արտագաղթի չարժումին ալ:

Հարցազրոյցին պատասխանողներու ԲԻ-ին վրայ, գրեթէ հաւասար համեմատութիւնով տեղ գտած են փրկութիւնը «Ժողովրդին մասին մտածող ղեկավար»ին ու Ռուսաստանի միացումին մէջ տեսնողները: Բայց հոս ալ չօչափելի չատ բան չկայ, քանի որ այդ պատասխանները 7,4% եւ 7% համեմատութիւններ միայն ունին: Եւ արդէն, որպէս ղեկավար դէմք նշուած անուններուն բարձրագոյն համեմատութիւնը 2,9%–է (Վազգէն Մանուկեան) 1% ու աւելի վար են Ռ. Քոչարեան, Լ. Տէր – Պետրոսեան, Արամ Սարգսեան, ներկայի վարչապետը, Պ. Հայրիկեան, եւ այլն: Այս բաժինը ամբողջովին յարիր ըլլալով փրկութիւնը ոչ ոքէ եւ ոչինչէ յուսացողներու մեծ տոկոսին հետ, կը պարզէ այն իրականութիւնը թէ երկրին մէջ կացութիւնը բարելաւելու կարող զեկավարի չատկանիշ չի վայելեր ոեւէ մէկը:

Ղեկավարներու չայտնուած անվստահութենէն քիչ մը աւելի դեր վերագրուած է «աշխատանք»ին ու իրեն՝ ժողովուրդին, բայց այդ պատասխաններն ալ 4,4% եւ 4% են: Այլ խօսքով՝ պատասխանողները իրենք իրենց վրայ ալ հաւատք չունին թէ կրնան կացութիւնը բարելաւել:

Միւս կողմէն, չայտնուած յուսալքութիւնն, զարմանքին, ափսոսանքին դէմ չատ անպամ յիշեցնողներ կը գտնուին թէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը լաւ գիտցողի մը նկարելի չէ ամէն դուռ փակ տեսնել: Զէ՞ որ ամէնէն մռայլ չրջաններու ալ գտնուած է չարունակելու ուժը եւ չարունակելու կարող ղեկավարը: Միայն կը մնայ մաղթել հաւանօրէն որ չատ չուշանայ ան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

1998 Հոկտեմբերի սկիզբին դրութիւն մը կարզացեր էի Արփի Թոփոյեանէ. «Հապա՞ եթէ տաճարը կիսատ մնայ»: Ցայտնի է որ Վազգէն Ա. Շինարար Հայրապետի սրտին անմեղ մէկ փափաքը իրականացնելու համար նախատեսուած էր 5 – 6 միլիոն տոլար: Տաճարի շինութիւնը պիտի աւարտէր 2001 տարուան մէջ եւ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք ընդունուելու 1700–ամեակի առթիւ պաշտամունքի պիտի բացուէր: Ցօդուածին մէջ տեղ տրուած էր երեւանեան թերթերու մէջ հրատարակուած ծանօթութիւն եւ մտահոգութիւններու, որով չինութիւնը հազիւ սկսած՝ նախատեսուած ծախքը բարձրացած էր 10 – 12 միլիոնի. նոյնիսկ հաւանական կը տեսնուէր 30 միլիոնը: Ուրիշներու կարդին յօդուածագիրն ալ անհեթեթութիւն կը նկատէր նման կառոյց մը: Ես եւս գրիչ վերցուցած էի նոյն ժխտական տրամադրութեամբ: Բոլոր առարկութիւնները դարձած էին «Ձայն բարբարոյ յանապատի»: Այս ձայները չլսուեցան, վանդի պէտք եղած կերպով հաւաքական չէին, չկրցան զօրաւոր հընչել: Անոնք որոնք յուզումով ճամբայ ելած էին եւ սովետական չրջանի մոլորեալներուն ուշքի բերելու համար հարկաւոր միջոցը գտած ըլլալ կը կարծէին, չարուն նակեցին քալել Ա. Իսահակեանի նկարագրած ձեւով.

Եւ քարաւանը Աբու Լալայի աղբիւրի
նման մեղմ կարկաչելով
Քայլում էր հանգիստ ևիրհած գիշերով,
հնչուն զանգերի անոյշ ղօղանջով...

Մեր հաւատաւորները նոր Տաճարի զանգակատունէն հասնելիք անոյշ ղօղանջն էր որ այժմէն կը լսէին եւ Հայրենիքի բոլոր սուգերն ու տարտերը մոռացած, կը լծուէին կառուցանելու մեծ ու փարթամ աղօթատեղի մը, ուր պիտի հըպարիրէին զԱստուած, որ զար իր բոլոր սուրբերով բնակութիւն հաստատել:

Ի վերջոյ տրամաբանական եւ արդարացուցիչ պատճառաբանութիւններ ալ կրնէի էր գտնել աստուածահաճոյ այս գործին հետամուտ ըլլալու համար: Նախ այն՝ որ յաչս հայութեան որպէս իրական Սուրբ մը սիրուած երջանկայիշատակ կաթողիկոսի մը վերջին փափաքը խնդրոյ առարկայ էր: Ապա այն՝ որ չինութիւնը հազիւ սկսած կիսատ թողուլ, պիտի նըշանակէր ցարդ եղած ծախքերը յուսահատ վատնած ըլլալ: Եւ վերջապէս այն՝ որ այս ուղղութեամբ պետական պիւտճէէն յատկացում պիտի ըլլար, բոլոր ծախքերը պիտի դիմագրաւուէին նուիրատուներու կողմէ, որոնք այդ զոհողութիւնը կ'ընէին զուտ կրօնական ներչնչումով եւ պիտի չցօժարէին որ իրենց տրամադրած դրամները յատկացուէին տարբեր մարզերու՝ երկրաչարժէն աւերուած վայերու կամ այլ նպատակներու:

Բայց կը թուի թէ եկեղեցասէր բարեբարներն ալ յոգներ եւ յուսալքուեր են արժեզինին այս անյապաղուզ ազնիւ բերմամբ: Նախագահ Քոչարեան ստիպուեր է օգնութիւն խոստանալ պետական արձտուիէն եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. լրագրողներու հետ ասուլիսի մը ընթացքին 12 միլիոն տոլարի ժողովրդական հանգանակութեան կոչ ուղղեր է, կարենալ աւարտելու համար իր նախորդ երջանկայիշատակ Հայրապետներէն ժառանգած չինարարական պարտականութիւնը:

*
**

Ես իբր ճարտարապետ մօտ քառասուն տարիներ աշխատած եմ չինութիւններու մէջ եւ մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած եմ որպէս պետական կամ մասնաւորներու պատկանող կառոյցներու յանձնառու չինարար: Թուրքիոյ չափերով այդ փորձառութիւնս արժեւորելով, պիտի ըսեմ որ նուազագոյնի դրութեամբ յանձնառու դործակատար ընկերութիւններու վստահուած ոեւէ չինութիւն չեմ յիշեր որ նախատեսուած գինին բաղդատմամբ փոքր տարբերութեամբ աւարտած ըլլայ: Միշտ 15 – 20% յաւելում կ'իրականանար:

Իրականացած ծախքին միշտ աւելի բարձր ըլլալը արդիւնք էր զանազան պատճառներու, որոնց կարեւորագոյնները կը հոդին տակ մնալիք չինութեան մասին ծանօթութիւններուն պակասը՝ ինչպէս հիմերու կամ ստորերկրեայ ջուրերու առընչուած անծանօթներ եւ այլն: Սակայն ամենակարեւոր տարբերութիւնը յառաջ կը բերէին պիտակցարար նախատեսուած սխալները: Որպէսզի չենքը պատշաճի պիւտճէին մէջ նախատեսուած յատկացումին եւ չմերժուի կեղրոնի կողմէ, կամ չյետաձգուի, թղթածրարը պատրաստող մասնաճիւղը դիտումնաւոր կերպով գործին տարողութիւնը պակաս կը ցուցնէր: Բայց հակառակ այս բոլորին, անքնական տարբերութիւն չէր ելլեր: Պայմանագրութիւններուն մէջ մասնաւոր տրամադրութիւն մը կ'ըլլար, որով չինութեան յանձնառուն կրնար գործը հաշուեյարդարի ենթարկելու պահանջով կիսատ թողուլ, եթէ այդ յաւելումը անցնէր 15 – 20%–ի սահմանը: Իրաւ է որ վերջերը դրամի արժեզրկումը հետզհետէ կարեւոր համեմատութիւններու հասաւ եւ այդ 20%–ի սահմանն ալ բարձրացաւ մինչեւ 50%–ի:

Այս տուեալներէն մեկնելով բոլորովին անհասկնալի կը թուի Մայր Տաճարի չինութեան պարագան, մանաւանդ երբ նըկատի առնենք որ դրամի արժեզրկումի ազդեցութիւն ալ խնդրոյ առարկայ չէ, այնքան աեն որ ամերիկեան տոլարն է դրամի միւթիւթիը: Այսքան մեծ համեմատութեամբ հաշիւի սխալ մը անբացատրելի է:

*Նոր նուիրատուութեան կոչով կը ծագի ուրիշ հարց մըն ալ, որ նախորդին չափ կարեւոր է: Հաշիւներու թափանցիկութեան հարցն է այդ: Այնքան աեն որ նման ձեռնարկ մը կ'իրականանայ որոշ անձի մը կամ բարեպատակ հաստատութեան մը կողմէ, ինչպէս Մանուկեան Հիմնարկ, կամ բարեգործական խմբակցութիւններ, այս նուիրատու բարեսէրներուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն անկ է հետաքրքրուիլ գործերու ընթացքով, քննել հաշիւները, պըպտել այս յարաճուն ծախքերուն տեղի տուող պատճառները, որոշել չինութեան յաւելեալ յատկացումները կամ անձերով ճարտարապետին արուեստասիրական թոիչքը, դիմումներ պահանջել երբեմն դեղեցիկ բայց չատ սուղ քանդակներէ եւ այլն: Մենք իրաւունք չունինք մեր քիթը խոթելու այդ նիւթին մէջ: Կրնանք սքանչանալ կամ նուազ հաւնիլ գործը, սակայն ամէն պարագայի կը դնահատենք բարերարները եւ կը ծափահարենք անոնց եկեղեցասիրութիւնը: Մտովի միայն կրնանք խորհիլ թէ այդ դրամով աւելի կարեւոր բաներ մը ընել կարելի էր: Մինչդեռ նոյնիսկ եթէ հարկ եղած 30 միլիոնին 29 միլիոնը տալէ ետք բարեսէրը սա կամ նա պատճառով ծորակը գոցեր է եւ մնացեալ գործը աւարտելու համար նուիրահաւաք ձեռքը մինչեւ մեր կողմերը երկարեր է, չինութիւնը կը դադրի մասնաւորի ձեռնարկ մը ըլլալէ եւ վերջին մէկ միլիոնին պատճառով կը ծնի մեր հաշիւ պահանջելու իրաւունքը: Կը սկսինք չահպզրզրուիլ հաշիւներով՝ թէ ինչքա՞ն ծախսուած է մինչեւ այսօր, ո՞ւր է որ խաբուած է առաջին դնահատականը ընող անձը կամ կազմը, ի՞նչ փոփոխութիւններ եղած են յատակագծին մէջ եւ ինչո՞ւ եղած են: Եթէ կան սխալներ եւ մախմաններ որո՞նք են պատասխանատուները, որքա՞ն կարի է հաւատալ որ այժմու 12 միլիոնի պահանջը վերջնական է եւ կամ ճիշդ հակառակը ինչպէ՞ս ապահով ըլլալ որ այդ դումարը պայման է Տաճարը պաշտամունքի կարենալ բանալու համար: Ինչպէ՞ս կարելի է վստահիլ թէ 2000 թուականին սկսելիք դրամահաւաքը չատ կարճ ժամանակի մէջ յաջողութեամբ պիտի պսակուի եւ այդ դումարին սպասող վարարարական եւ որմնադարդական գործերը 2001–ի համար որոշուած ժամկէտին աւարտած պիտի ըլլան: Տակաւին Արփի Թոփոյեանի հարցումը չէ գտած իր պատասխանը. «Հապա՞ եթէ Տաճարը կիսատ մնայ»:

*
**

Այս նիւթէն անկախաբար, որեւէ աղգային ծառայութեան մէջ աշխատութիւն տանող անձնաւորութիւններուն ներողամտութեան ապաւինելով, կ'ուզեմ խոնարհ կարծիքս յայտնել:

Շատ կարեւոր է հանրային գործի մը կամ համայնքային բարեգործական որեւէ հաստատութեան վարչութեան հաշուետուութիւնը: Ազգային գործի մէջ պատասխանատուութեան տեսակէտով չատ կամ նուազ կարեւորը չկայ. նոյն բծախնդրութեամբ պէտք է լուսաբանուին, հաշիւներուն մաքրութեան մասին վստահութիւն տրուի հանրութեան: Կան կատակներ որոնց կատարումը յանձնուած է ծայր աստիճան մաքուր եւ յայտնի բարձրաղիր անձերու, առանց որ այդ կատակին հեղինակը պարտաւորութիւն դնէ անոր ուսերուն հաշուետուութեան մը պահանջով: Սակայն կատակատարը պէտք է դնէ վերին մարքին մը, Պատրիարքարան մը կամ Առաջնորդարան մը, որուն ներկայացուցիչին կամ ուղղակի պահակալին հաշիւ տայ, բացարէ օրուան պայմաններու դիմաց վերտակին կերպարկումի նրբութիւնները, խորհուրդ հարցնէ օր մը դինք փոխարինելու համար ճշդութիւնով անուններու մասին: Սակայն պզտիկութիւն չէ, իր վատնելութենէն դիջողութիւն չէ. ասիկա քաղաքական, քաղաքավարական խնդիր կեցուածք մըն է որ դինք աւելի արժանաւոր կը դարձնէ, գլուխը բարձր ճակատը բաց, երեսը ճերմակ կը պահէ:

Համարառու իշխանութիւնն ալ իր կարգին հակիրճ տեղեկութիւն պէտք տայ, օրաթերթերու միջոցաւ իմացնէ թէ՝ օրինակ Ձիւնիչեան կտակի, փալաքաչեան կտակի կամ Գազանճեան կտակի ներկայացուցիչը յատուկ ժամադրութեամբ, հաշուետուութիւնը ըրաւ եւ եղաւ խորհրդակցութիւն: Այսքանը բաւ է պատճառելու համար ժողովուրդը եւ սրտանց պնդելու անոր հարուստ զաւակները որոնք իրենց կարդին փափաքներ ունին կրթական կամ այլ նպատակով կտակներ ընելու, սակայն վարանոտ էին ապահովութեան պատճառներով:

Գալով Մայր Տաճարի պարագային, հարկաւ թէ իրր բարոյական ամենաարդար մակարդակով վստահելի իշխանութիւն ոեւէ կերպով համաարատու դիրքի մէջ չդտնուիր մեր կաթողիկոսական աթոռանիստ դահակալները: Միայն թէ Սրբազնութեան դահակալներու անխոցելիութեան ծուարած, դանայեան տակառներու նմանութեամբ կասկածելի անուններու դանձապահներու նկատմամբ պղտոր պատկերներու չուրջ տիրող մչուշը փարատելու համար, տեղին պիտի ըլլար որ 12 միլիոններոց նուիրահաւաքումի կողքին հետ միասին, վերի հարցումներուն պատասխաններն ալ տրուած ըլլային:

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ
Փետրուար 23, 2000

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԸ

Յունուար 21–ին Լուի ԺԴ–ի յիշատակին կատարուած արարողութեան ներկայ էր անոր չառաւիղներէն Լուի Ալֆոնս տը Պուրպոն, Անժուի դուքսը զոր հարազատները կը կոչեն Լուի Ի.: Ան գաւակն է Ալֆոնս տը Պուրպոնի եւ անոր պէս կը յաւակնի Ֆրանսայի գահուն տիրանալ: Այս գահաժառանգը որուն մայրը Ֆրանսուա թոռներէն մէկն է, Օռլէանի թեւին հետ մրցակցութեան մէջ է: «Ֆիկառօ» Լուի ԺԴ–ի ոգեկոչումի արարողութեան անոր ներկայութիւնը տեղեկացնելով կը խորագրէր «Լուի Ի. խաչակրութեան ձեռնարկած է Ֆրանսայի գահը նուաճելու համար»:

Երիտասարդը 26 տարեկան է. արարողութեան մասնակցած է մեծ մօրը՝ Սեկովիայի դքսուհիին ընկերակցութեամբ: Նոյն առիթով կոչ ուղղած է Իւ. դարուն մենաիշխանական ու արդիական Ֆրանսա մը ունենալու համար: Նոյն առեն յայտնած է թէ պիտի հովանաւորէ Վէրսայլի պարտէզներուն մէջ տապալած ծառերը փոխարինելու գործողութիւնները: Որպէս գոհանակութիւն իր համակիրներուն, ըսած է նաեւ թէ պիտի չարունակէ Ֆրանսայի չրջանները այցելել, հանդիպելու համար Ֆրանսացիներու:

Սպանական մամուլի անուններ որոշ հեգնանքով անդրադարձած են Ֆրանսայի գահաժառանգին երեւումին, «Ֆիկառօ»ի չհաղորդութիւնը որոշ չափով անյարիր գտնելով Իւ. դարու իրականութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՐՈՑՑՆԵՐ ՃԻՈՎԱՆԻ ԿՈՒԱՑԹՍԱՑԻ ՀԵՏ
ԴԱՐԵԳԻՆ Ա.
կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Ֆրանսերէնէն թարգմանեց
Սուսաննա Խաչատրեան

Ս. Էջմիածին, 1999

***

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՀԱՑ ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ
ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

Ս. Էջմիածին, 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՓԱՅԼԱԿ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
50–ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի ընդարձակ սրահին մէջ, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ, փետրուար 12–ին նչուած է Փայլակ Ահարոնեանի կրթական, ազգային եւ հանրային գործունէութեան 50–ամեայ յոբելեանը: Բացումը կատարած է կազմակերպիչ յանձնախումբի առենապետ Ասպետ Համալեան: Ցայտագիրը վարած են Իսկուհի Վարդանեան եւ Լեւոն Քէչիչեան: Սրտի խօսք արտասանած են յոբելեարին աշակերտներէն Լալիկ Գաբրիէլեան եւ Հուրի Պէքեարեան, ինչպէս նաեւ թոռները՝ Զօհրապ Կանիմեան (անգլերէն) եւ Ռիթա Ահարոնեան (հայերէն): Բանախօսած է Սարգիս Մինասեան, ներկայացնելով յոբելեարին կեանքն ու գործունէութիւնը իբրեւ կրթական մշակ՝ Թրիվոլիէն Պէյրութ եւ իբրեւ հանրային գործիչ՝ Ռ. Ա. Կուսակցութեան չարքերուն մէջ: Գեղարուեստական յայտագրի դրուագները եւս կարդացուած են Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու կոնդակները: Արամ Ա. Կաթողիկոս նաեւ «Մեսրոպ Մաշտոց» չքանչանով պարգեւատրած է յոբելեարը: Հուսկ խօսք առնելով Փայլակ Ահարոնեան ներկայացուցած է իր ազգային եւ հայրենասիրական կեցուածքը, յայտնելով որ ինք կը հաւատայ մէկ հայրենիք, մէկ ազգ գաղափարին եւ թէ հայրենիքը կը նկատէ ամէն բանէ վեր: Ապա յոբելեարը արարերէն լեզուով հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը յայտնած է Լիբանանի եւ արաբ ժողովուրդին հանդէպ, նկատի առած Լիբանանի հիւրպատոսին ներկայութիւնը սրահին մէջ: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

***

Հ.Օ.Մ.–ի
«ՄԱՅՐ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ 25–ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «կարապետեան» սրահին մէջ, փետրուար 5–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի «Մայր» մասնաճիւղի չաբաթօրեայ դպրոցի 25–ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է եւ հանդիսութիւնը վարած Սոնա Փելթեքեան: Առաջնորդին խօսքը փոխանցած է Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան: Խօսք առնելով վարչութեան ատենապետուհի Մարթա Թիթիզեան շնորհակալութիւն յայտնած է դպրոցին անօրէնութեան, օրուան հանդիսութիւնը հովանաւորողներուն եւ տըննօրէնուհի Օր. Անահիտ Սահակեանին, որ դպրոցի հիմնադրութենէն ի վեր անձնուիրաբար ծառայած է մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Քրիստին Առաքելեան, յանուն Հ.Օ.Մ.–ի կեդրոնական եւ Շրջանային վարչութիւններուն: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Շաբաթօրեայ վարժարանը ներկայիս ունի 280 աշակերտներ:

***

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս – Անճլըսի «Պիլթմոր» պանդոկին մէջ, փետրուար 13–ին, տեղի ունեցած է Հայ Ոսկերիչներու Ընկերակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղին տարեկան անդրանիկ ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի: Բացումը կատարած է Բեդլար Փիլաճեան: Խօսք առնելով Սարգիս Կիտայինեան, ներկայացուցած է ընկերակցութեան տարած աշխատանքները: Հարկ է նչել, որ ներկայիս Լոս – Անճլըսի մէջ կան հայկական ոսկերչական աւելի քան հազար հաստատութիւններ:

***

Հ.Մ.Ը.Մ.–Ի
ԽՄԲԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, փետրուար 12–ին, Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի մասնաճիւղերու խմբապետ – խմբապետուհիները հանդիպում մը ունեցած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հետ: Եկեղեցական արարողութենէն ետք խօսք առնելով Առաջնորդը բացատրած է Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի աշխատանքներուն մէջ ընդհանրական այն կէտերը, որոնք կը դաստիարակեն հայ անհատը, կը զօրացնեն անոր մէջ Աստուածոյ սէրը եւ կը մղեն զայն իր ազգին օգտակար ծառայութեան: Ապա, «Գաւառ» ճաշարանին մէջ տրուած է Սիրոյ սեղան: Խօսք առած են Նարեկ Քհնյ. Փեհլիվանեան, Շրջ. Վարչութեան անդամ Պերճ Պետոյեան եւ Ցարուհի Մատէոսեան:

***

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի
ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, փետր. 3–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած բանաստեղծ – թարգմանիչ Սամուէլ Սեւադային: Գարուհի Հարեանց ներկայացուցած է Սեւադայի գերթողութիւնը: Բանաստեղծին գործերու ընթերցումով հանդէս եկած են հեղինակը եւ դերասան Յորէն Աբրահամեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Վահրամ Աշճեան, փրոֆ. Վահան Մկրտչեան եւ Սարօ Գիւմրեցի: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Սամուէլ Սեւադա:

***

Հ. ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆԻ
ՓԱՅՏԷ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, փետրուար 18–ին եւ 19–ին տեղի ունեցած է Հ. Տաճատ Եարտըմեանի փայտէ քանդակներուն ցուցահանդէս – վաճառքը: Ցուցադրութեան դրուած 42 քանդակներէն իւրաքանչիւրը կրած է անունը այն փայտին, որ ծնունդ տուած է քանդակին, ինչպէս՝ թմբի, ընկուզենի, թխի, նուռենի, վարդափայտ, կաղամախ, մայրի, կաղնի եւլն.: Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Հիմնարկի հիմնադիրը, բանաստեղծ եւ «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Տաճատ Եարտըմեանի քանդակները կը ներկայացնեն մարդկային ապրումներու եւ վիճակներու վերացական արտայայտութիւններ:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՈՍԿԻԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէճչըն» սրահին մէջ, փետր. 16–ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, մասնակցութեամբ մամուլի եւ հեռատեսիլի 20 ներկայացուցիչներու: Բացումը կատարած է յանձնախումբին առենապետը՝ Զաւէն Խանճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք մասնակցած են Թելեթոն 99–ի աշխատանքներուն: Գանձապահը՝ Վարդան Նազիրեան, նչած է թէ Թելեթոնին մասնակցած են 7618 հոգի, կատարելով 5 միլիոն 100 հազար տոլարի խոստումներ, որոնցմէ ցայժմ գանձուած է չուրջ 3,5 միլիոն տոլար: Այս գումարէն 90 հազար տոլար ղրկուած է Գիւմրիի մէջ 12 յարկաբաժիններու կառուցման, իսկ 500 հազար տոլար ալ Արցախի հիւանդ – հարաւ ճանապարհի նախագծային եւ զանազան աշխատանքներու համար: Ըստ յանձնախումբի տուեալներուն, Թելեթոնի կազմակերպչական ծախքը եղած է 387 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍ սկսած է լոյս ընծայել ութ էջնոց պարբերական մը՝ «Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Ձայնը» (ձրի) երկու լեզուով, հայերէն եւ Ֆրանսերէն: Կան տեղեկութիւններ Միութեան գործունէութեան մասին:

Հասցէ. –
HOMENETMEN.FRANCE
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ
ԹՊԻՑ

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ»

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ԱՆԿԻՒՆ
ՄԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Ալիեւը Քոչարեանի խօսքը մեղրիով կարեց:

***

ԳՐԱԿԱՆ ՈՃՈՎ

Ըստ Մինակի խումբի դիտորդների՝ Ալիեւի եւ Քոչարեանի Ղարաբաղի չուրջ բանակցութիւնները վերածուած են «Մի կաթիլ մեղրի»–ի:

***

ՊԱՑԹԱՒ ԱՊԱԳԱՅ

Ըստ հաւաստի աղբիւրների՝ Ռ. Քոչարեանը լաւ հեռանկարներ ունի դիտորդից վերածուելու ճաճապարհորդի:

նկարիչ Սամուէլ Սեւադային: Գարուհի Հարեանց ներկայացուցած է Սեւադայի քերթողութիւնը: Բանաստեղծին գործերու ընթերցումով հանդէս եկած են հեղինակը եւ դերասան Յորէն Աբրահամեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած են Վահրամ Աշճեան, փրոֆ. Վահան Մկրտչեան եւ Սարօ Գիւմրեցի: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Սամուէլ Սեւադա:

***

Հ. ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆԻ
ՓԱՅՏԷ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒՆ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, փետրուար 18–ին եւ 19–ին տեղի ունեցած է Հ. Տաճատ Եարտըմեանի փայտէ քանդակներուն ցուցահանդէս – վաճառքը: Ցուցադրութեան դրուած 42 քանդակներէն իւրաքանչիւրը կրած է անունը այն փայտին, որ ծնունդ տուած է քանդակին, ինչպէս՝ թմբի, ընկուզենի, թխի, նուռենի, վարդափայտ, կաղամախ, մայրի, կաղնի եւլն.: Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Հիմնարկի հիմնադիրը, բանաստեղծ եւ «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Տաճատ Եարտըմեանի քանդակները կը ներկայացնեն մարդկային ապրումներու եւ վիճակներու վերացական արտայայտութիւններ:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՈՍԿԻԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէճչըն» սրահին մէջ, փետր. 16–ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, մասնակցութեամբ մամուլի եւ հեռատեսիլի 20 ներկայացուցիչներու: Բացումը կատարած է յանձնախումբին առենապետը՝ Զաւէն Խանճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք մասնակցած են Թելեթոն 99–ի աշխատանքներուն: Գանձապահը՝ Վարդան Նազիրեան, նչած է թէ Թելեթոնին մասնակցած են 7618 հոգի, կատարելով 5 միլիոն 100 հազար տոլարի խոստումներ, որոնցմէ ցայժմ գանձուած է չուրջ 3,5 միլիոն տոլար: Այս գումարէն 90 հազար տոլար ղրկուած է Գիւմրիի մէջ 12 յարկաբաժիններու կառուցման, իսկ 500 հազար տոլար ալ Արցախի հիւանդ – հարաւ ճանապարհի նախագծային եւ զանազան աշխատանքներու համար: Ըստ յանձնախումբի տուեալներուն, Թելեթոնի կազմակերպչական ծախքը եղած է 387 հազար տոլար:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 9

Մարտիկ ազային գրասենեակը, 2 օր վերջ

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձէ՛, աւա չեզաւ, Տէր պապա, մեր խօսքը անանկ էր, որ պաշտօնական նչանտուքը լմնալէն ետքը պիտի տայինք փարանները:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, գործը լմընցածէն սեպէ, սըտեղ մէկ օր մնաց, ճայմիչ ըլլալու չե՞ն ա...

ՄԱՐՏԻԿ. – Էհ աչխարհք է, ո՞վ գիտէ ինչ կ'ըլլայ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սահակ էֆէնտիին պէս պատուաւոր մարդը հիւ խօսքը ետ կ'առնէ՞:

ՄԱՐՏԻԿ. – Օրիորդ Զարուհին նչանտուքին ներկայ չեզաւ, անոր կամքը չանոսեցաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, անոր կամքը առաջուընէ առնուած էր, ինչո՞ւ պարապ խօսքեր կ'ընես: Շատ կ'աղաչեմ, մի մերժեր խնդրանքս, կեանք մը փրկած պիտի ըլլաս: Եթէ գործողութիւնը քանի մը օր ուչանայ, ալ օգուտ չունենար, երեցկինը կը մեռնի ... ոտքդ պագնեմ, Մարտիկ աղա:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Քիչ մը մտածելէ ետք, ոտքի կ'ելլէ, թղթապանակը կը հանէ եւ 75 ոսկի կուտայ: Տ. Բարսեղ կ'ելլէ ոտքի): Կեցիր նայինք, Տէր պապա, վարանները առնելուդ պէս մի փախչիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Երեցկինին համար մը–տահոգ եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Սա օժիտին գործը ի՞նչ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աւոր մասին արդէն խօսուած է Սահակ էֆէնտիին:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո, բայց ետքը դժուարութիւն չհանեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եղո՞ծ բան է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես Պատրիարքարանի նչանտուքը ընելէ առաջ, կ'ուզեմ օժիտին խօսքը բանալ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչպէս որ յարմար կը տեսնես:

ՄԱՐՏԻԿ. – Վաղը չե՞նք կրնար երթալ Սահակ էֆէնտիին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կրնաս երթալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Միասին պիտի երթանք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միասի՞ն ... ե՞ս ինչ գործ ունիմ: Իմ մէջնորդութիւնս միայն նչանտուքի մասին էր: Դրամական խընդիրներուն ես չեմ ուզեր միջամտել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց չէ՞ որ դուն այդ մասին արդէն խօսած ես իրեն:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո, խօսած եմ եւ ճիչդ աւոր համար ալ՝ իմ գալս աւելորդ է: Դուն առանձին գնա, ուզածիդ պէս խօսէ: Եթէ որեւէ դժուարութիւն կամ թիւրիմացութիւն ըլլայ, ան ատեն ես ալ գործին կը խառնուիմ: Երեցկինին վիճակը ինծի չափազանց վրդոված է, կը նեղս, խելքս գլուխս չէ: Մնաք բարով: Շնորհակալ եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես վաղը մինակս կ'երթամ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Լաւ կ'ըլլայ: (Դուրս):

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ էֆէնտիենց տունը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղա

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարի լոյս, Սահակ էֆէնտի:

ՍԱՀԱԿ. – Բարի լոյս, բարի եկաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աւտուն կանուխ գալուս պատճառը այն է, որ վախցայ թէ ձեզ հոս չեմ գտնար:

ՍԱՀԱԿ. – Աւրդարեւ, քիչ մը ետքը դուրս պիտի ելլէի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աւրդեօք ձեզի արգե՞լ եղայ:

ՍԱՀԱԿ. – Չէ՛, դեռ կէս ժամ մը կըրնամ մնալ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Մեր խօսքն ալ արդէն աւելի չի տեւեր:

ՍԱՀԱԿ. – Ուրեմն հրամմեցէք, մտիկ կ'ընեմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Փափաքեցայ, որ երկու եւրեսի մէյ մը խօսինք, որովհետեւ Տէր Բարսեղը, թէեւ խօսած է, բայց աւելի աղէկ չէ՞, որ մենք մեզի իրար հասկնանք:

ՍԱՀԱԿ. – Եղած լմնցած բան մըն է, ի՞նչ պէտք կայ նորէն խօսելու: Մանաւանդ, որ Տէր Բարսեղին ալ ըսած եմ ձեզի պէտք եղածը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Անշուշտ, բայց ես կ'ուզեմ, որ վերջնական կարգադրութիւն մը ընենք:

(Շար. 22)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԿԱՐՈՂ

Մեծ Պատիւ ամբողջ հրջանին, Զօրեցութեան եկեղեցիները ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ԶՕՐԵՑՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՏ 8
Գ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւս Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու ոտնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ Պահքի հետեւեալ կիրակիներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի։
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12
«Աբրահամեան» կիրակիին

⁂

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԿԱՐՈՂ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն
Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի։ –
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10
Ե. օր Մեծի Պահոց
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ

CONFERENCE
"Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

⁂

en deuxième partie
Projection de la vidéo
de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens
de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE
FOLKLORIQUE
ARMENIEN
de la Ville de Marseille
ARAXE & SASSOUN
50 danseurs et musiciens

19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC · Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վաստուրականի Ցաղթական հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի առնակատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով։

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE
Մանրամասնութիւն յետագային։

Fondation Léa et Napoléon Bullukian
Subventions 2000

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer un dossier avant le 25 Avril 2000
à Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
18, rue Louis Tourte, 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

Chaque dossier doit comporter un RIB, les statuts, la composition du Bureau et du Conseil d'Administration. Tout dossier incomplet sera refusé.

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իւզադինի հետեւեալ նուէրները։

Գ. ՅԱՆԿ

Պր. Ալեքսանտր Օկանէսօֆ 300 Ֆր., Պր. Խոսրով Թէրզեան, Իսկուհի Փամպուքճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Թորոսեան 300 Ֆր., Երեմեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 100–ական Ֆր., Պր. Խոսրով Ահմէտեան 1000 Ֆր., Պր. Եսայի Ղազարեան 150 Ֆրանք, Պր. Ալեքսանտր Կարապետեան 1500 Ֆր., Օր. Անդրիկ Սարգիսեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մելքոնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պեռնար Սայրիմ, Տիկին Մարի Կիւլէսէրեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Եագուպեան 100–ական Ֆր., Տիկին Սերժ Եագուպեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գամէր Գոչեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլոս Զախարեան 300 Ֆր., Օր. Կ. Երեմեան 400 Ֆր., Պր. Ալէն Շիրին 1000 Ֆր., Օր. Սիլվէթ Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Ս. Սարաֆեան 150 Ֆր., Տիկին Լուիզ Հիթիէ 200 Ֆր., Տիկին Առլէթ Փափազեան 1200 Ֆր., Պր. Միհրան Էմմայեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Զարիֆեան 100 Ֆր., Տիկին Մ. Վարդանեան – Նրանեան 250 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շերոյեան 300 Ֆր., Տիկին Մարգարիտա Սուրէնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան 200 Ֆր., Օր. Ռոզա Տիւմէճեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Պագտիկեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 250 Ֆր., Տիկին Մելինէ Աւագեան 500 Ֆր., Պր. Ժան Սահակեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Հայթայեան 150 Ֆր., Պր. Սրբազան Մելոնեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ժալոյեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալաֆեան 500 Ֆր., Տիկին Անդրիկ Վասիլեան, Օր. Օֆելիա Գոմպարճեան 100–ական Ֆր., Տիկին Վերժին Պօղոսեան 300 Ֆր., Պր. Երուանդ Պիւքիւճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպաղանեան 250 Ֆր.։

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ՝
Հայրենի վաստակաւոր դերասանները
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ե Ւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպլերնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ոգեբզպական – գաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

L'Ecole Arménienne
« SIAMANTO »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS
Dîner Dansant
samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« Spitak »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places
aux numéros suivants :
01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 •
01 46 65 81 53
Réservation/jeunes : auprès de Sossy
06 10 15 13 72

(Շար. Ա. էջէն)

Սփոռնէքի, Պիւրկհարթի եւ Հոլիւէյի տեղեկագիրները։ Երեքն ալ նկարագրած են այն մեծ ողբերգութիւնը զոր իրագրի ժողովուրդը կ'ապրի եւ ըսած են թէ ինչպէս կարելի է մարդասիրական գործունէութեան եւ «աննզեղէնի փոխարէն քրիստ» ծրագրին կիրարկումին դէմ տեղ գտած խոչընդոտները վերցնել։ Անոնք չեչտած են թէ ինչ տարիէ ի վեր Իրագրի դէմ կիրարկուած պատիժները ոչ մէկ նախընթաց ունին։ Անոնք արգելք են որ Իրագրիները ներածեն եւ սպառեն հազարաւոր տեսակի ապրանք, որոնք անհրաժեշտ են առօրեայ կեանքի մէջ եւ ոչ մէկ ձեւով կ'առընչուին զէնքի չինութեան մարզին։

Իրագրի արգիլուած է ներածել նոյնիսկ ամէնէն հասարակ խաղալիքներ. թէնիս, ֆութպոլի, փինկ – փոնկի գնդակներ. նաեւ մէլան, դաշնաւոր մատիտ, ջրանկարչական, լուզաներկ, գծագրութեան թուղթ, գրենատախտակ, կաւիճ, մատիտ, ինքնահոս, ռեհին, քանակ, տաշելիկ, եւ այլն։ Վերջերս Ամերիկացիները ու Անգլիացիները բուռն բողոք յայտնած են Յորդանանի երախաներէն գրկուած մատիտներու համար, քանի որ փէնթագոնի իմաստունները մտահոգուած են մատիտի մէջ որ մատիտներուն կապարախառն միջուկը կրնայ ուրիշ նպատակով գործածուիլ…։

Իրագրիներուն արգիլուած է ճայնափիւներ, պատասխանիչներ, ճայնիւրիզներ, տեսերիզներ, լուացքի մեքենաներ, հիւանդատար կառքեր, հանրաչարժ, հեծանիւ, կողով, ճամպրուկ, բարդ, կաչիէ կօշիկ, զօտի, մոպրճ, ջուրի խողովակ, խոհանոցի առարկայ, լամբ, սպունգ, մոմ, գիրքեր, պարբերականներ, հագուստեղէն, օճառ, ակռայի խոզանակ եւ խիւս, լոգարանի անձեռոց, եւ այլն ներածել։ Պատիժներու յանձնախումբը կը նկատէ ուրեմն որ Իրագրին ո՛չ թէ արգի ժամանակներու, այլ ոչ իսկ Միջին դարու մարդկային ապրած մըն է։ Կը նմանի կենդանիի մը որ նախ միայն անզեղէնի պէտք ունի, ապա քանի մը դեղի որպէսզի հեռու մնայ համաճարակներէ ու միջազգային հանրութեան ցեղասպանութեան մը պատասխանատու ըլլալու զգացումէ չպատճառէ։

ԻՒՆԻՍԷֆ–ի Իրագրի մնայուն ներկայացուցիչը կը տեղեկացնէ թէ աւելի քան մէկ միլիոն երախաներ կը տառապին կեանքի խստագոյն պայմաններէն, առողջական, անզեղէնի ու կրթական մարդերուն մէջ։ Շրջափակումին պատճառով մահացած երախաներու թիւը տարեկան 110 հազարի չուրջ է, ըստ նոյն տեղեկագրին։

Լոնտոն հրատարակուող արաբական թերթ մը անգրադառնալով այս բոլորին, մեղքի բաժին մըն ալ կը վերագրէ արաբական երկիրներու դեկավարներուն որոնք բծախնդրօրէն կը յարգեն իրենց սահմաններէն անդին չանցնելու եւ իրենց չվերաբերող կալուածներու չմիջամտելու սկզբունքը։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
JEUDI
9 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·859 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.859

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Սխալեւուր Մաղթանքով

Հայաստանէն հասնող լուրերը ճղնաժամային կացութեան մը չեզոռումէն ուրիշ բանի դրեթէ չեն ծառայեր: Արդէն սահմանած է հոգեվիճակ մը որ ամէն նոր տեղեկատուութեամբ մարդ վախով վաթթարին, վաթթարագոյնին կը սպասէ: Պարզուած իրավիճակին մէջ անցեալ մեծ է Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին դերը· թէ՛ երկրին ներքաղաքական կեանքին վրայ ունեցած հետեւանքով, թէ՛ ծաւալած անվստահութեան մթնոլորտով:

Վերջին երկու օրուան ընթացքին քաղաքական բեմին տիրող հակադրութիւնը յանկարծակի խորացում մը արձանագրեց երբ Միասնութիւն դաշինքը Մարտ 3-ի յայտարարութեամբ վտրաձեց իր կամքը թելադրել նախագահ Ռ· Քոչարեանին: Ծանօթ է որ երկրապահներու՝ այսինքն զինեալ թեւին կորիզով կազմուած այդ խմբաւորումը Հայաստանի համար յարմարագոյն նախագահը չի նկատեր ղինքը, յատկապէս Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան հետքերով անոր չմջապատէն դէմքերու ուղղուած ամբաստանութիւններէն ետք: Որպէս ի հարկին զործադրելի միջոց, արդէն քանիցս չշուկներ չմջեցան նախագահին հրաժարականը պահանջող արամագրութիւններու մասին: Ամէն մէկուն հետ քիչ մը եւս չեզոռեցաւ վախը թէ Վազգէն Սարգսեանի նման ուժի ու հաւասարակշռող կարեւոր ազդակէ զըրկուելով, Հայաստան կրնայ վերածուիլ դէնքին կամքով դեկավարուող երկրի մը· իսկ նախագահական աթոռը այդ կամքին ամրողջովին հնթակայ դիրքի մը:

Միասնութեան յայտարարութիւնը եւ նախագահին անոր յորդորած հակազդեցութիւնը անգամ մը եւս կ'արթնցնեն այս վախերը, անոնց աւելցնելով երկու կողմերուն միջեւ բախումի մը հաւանականութիւնը: Ռ· Քոչարեանի ենթարկուելու մերժումը որուն բացայայտ փաստն են Մարտ 6-ի հեռատեսիլի հարցազրոյցը եւ նոյն օրը զինուորական պաշտօնեներու մասին ստորագրած հրամանագիրը, բաւական բան կ'ըսեն այս մասին:

Ռ· Քոչարեան խօսքի ազատութեամբ կը բացատրէ Միասնութեան զայրոյթին պատճառ նոյն հարցազրոյցը որ կատարուած է Հոկտեմբեր 27-ի հարցով ամբաստանուած երկու պաշտօնատարի վաստատրանքներուն հետ: Նոյնիսկ կը չեշտէ թէ հեռատեսիլը պարտաւոր էր այդ սիրոյմբ ընելու: Կ'ըսէ մէկայն թէ կրնային փոխանակ վեց վայրկեանի, երեքով գոհանալ: Իսկ եթէ այդ աւելորդ երեք վայրկեանը խոչընդոտ կը նկատուի պատահարին հետաքննութեան, «իսկապէս, իրավիճակը երկրում տագնապալի է»: Աւելի եւս կ'ըսէ թէ հետաքննութեան զեկավարը այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ դժգոհութիւն յայտնած է երեն:

«Միասնութիւն» դաշինքը կը բաւարարուի՞ կատարած վտրաձով ու կը մոռնա՞յ իր պահանջները Ռ· Քոչարեանի մերժումին դէմ: Այս վերջինը կոնակը պատին եկած մարդու հոգեբանութեա՞մբ բանաձեւած է մերժողական այդ կարուկ հակազդեցութիւնը, թէ ունի հակադրութիւնը նոյն դիրքէն չարունակելու յեղարան: Հարցումներ որոնց պատասխանը պիտի գայ քաղաքական յետագայ զարգացումներով· բայց ինչ որ ալ ըլլայ անոնց առնելիք ուղղութիւնը, լաւատես յոյսերու լայն տեղ չկայ, քանի որ ներքաղաքական մ'այ սահմանի սուր լարումին յաջորդած յաղթանակն ալ, պարտութիւնն ալ ո՛ր կողմին ալ պատկանին անոնք, դժուար է որ երկրին համար բարիքի դուռ նշանակեն:

Սպասե՞լ սխալելու երջանկութեան:

Ա· Թ·

DEVANT LE SENAT
SAMEDI 11 MARS A 15 HEURES

L'heure est à la mobilisation générale

Այս խորագրով հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է Հ·Յ·Դ· Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր· Կոմիտէն ուր յիշելէ ետք վերջին իրադարձութիւնները, կը չեշտէ·- «Չենք կրնար ընդունիլ այս տիքթաթը որ չի կրնար Ֆրանսայի վերջնական դիրքը ըլլալ: Վրդովմունք եւ յուսախաբութիւնը գագաթնակէտին հասած են» եւ կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը, մարդկային իրաւանց բոլոր պաշտպանները բողոքի մեծ ցոյցին, միասնաբար կազմակերպուած Ապրիլ 24 Կոմիտէի եւ Հայ Դատի Պաշտպան Կոմիտէին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 15-ին, Ծերակոյտին առջեւ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԱՐԳԻԼԵՑ ՓՔՓ-ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐԷՆ ՆԵՐՍ ՄՈՒՏՔԸ

Փետր· 28-ի «Թիւրքիյէ» թերթը կը տեղեկացնէր թէ Հայաստան վերջին մէկ մամսան ընթացքին ձերբակալած է ՓՔՓ-ական կազմակերպութեան անդամ կարգ մը անձեր, հիմնուելով այն կասկածի վրայ, թէ անոնք Թուրքիոյ կողմէ կը զործածուին որպէս զործակալներ: Հայաստանի Ապահովութեան ուժերը ունեցած են այն կասկածը, թէ ՓՔՓ-ականները, ներթափանցելով Հայաստանի սահմանէն ներս, Հայաստանի պինուորական ուժերու եւ պինամթերքի, ճարտարարուեստի եւ արդիւնաբերութեան հաստատութիւններու մասին Թուրքիոյ ի նպաստ տեղեկութիւններ կը քաղեն, նաեւ Հայաստանի քիւրտ ծագումով հայ հայրենակիցները Հայաստանի դէմ ապստամբութեան կը մղեն:

Մեկնելով այս մտավախութենէն, Հայաստանի իշխանութիւնները ՓՔՓ-ականներու երկրէն ներս մուտքը արգիլած են:

Ս. ՏԷՄԻՐԷԼԻ ԲԱՐԵՒՕՍԱԿԱՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒՏՔԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Թուրքիոյ նախագահ Ս· Տէմիրէլ ջնջելու համար իր երկրին Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան դէմ յայտնուած բացասական կարծիքները, ըսած է նաեւ թէ Թուրքիա անդամ ըլլալով Միութեան, կամուրջի դեր կը կատարէ Եւրոպայի, Կովկասի ու Միջին Ասիոյ միջեւ, Եւրոպայի առջեւ բանալով մինչեւ Չինաստան երկարող տարածքը: «Ցայսհնչելի թայմ»ի տրուած հարցազրոյցի մը մէջ որ լոյս տեսած է թերթին Մարտ 7-ի թիւին մէջ, ան կը թելադրէ առանձին երկիր չնկատել Թուրքիան: Կը վստահեցնէ նաեւ թէ ան բեռ մը պիտի չըլլայ Միութեան այլ յարդելի զործակից մը որ իրեն տըրուածը լայնօրէն պիտի հատուցանէ:

Խօսելով նաեւ Կովկասեան կայունութեան ուխտի մը իր առաջարկին մասին, Ս· Տէմիրէլ կրկնած է թէ այնքան ատեն որ այդ զօտին չի կայունանար, ամբողջ չրջանը ստոր ապրեցութիւնը կը կրէ:

Եւրոպայի անդամակցութեան հեռանկարին մէջ Թուրք նախագահը կը տեսնէ ուելի բարձր մակարդակի հասնելու, ուելի բարգաւաճ ու ուելի ժամանակակից ըլլալու կարելիութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(7 Mars)

EUROCOPTER RECALÉ EN TURQUIE

Տնտեսական բաժինին մէջ, օրաթերթը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ որոշումին՝ չգնել ֆրանքեւգերմանական էօրոֆոփթէր պատերազմական 145 թռռանները (4,5 միլիառ ֆրանք) ու կ'աւելցնէ· – Ֆրանսա, թէեւ ամէն չանք թափած էր ձեռք ձգելու համար այդ պայմանագիրը, դեռ նոր, Ծերակոյտը մերժած էր քուէարկել հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ մը:

***

«MARIANNE»

(6/12 Mars)

PARTIALITÉ

DE L'ART DE CHOISIR ENTRE LES GENOCIDES

Անն Տասթաքեան կարճ, բայց դիպուկ տողեր ստորագրած է Ժան-Ֆրանսուա Քահնի չաբաթաթերթին մէջ, վերնչեալ խորագրով:

Ան կը դրէ· – «Երկու տեսակ ցեղասպանութիւն կայ, անոնք զորս հարկ է դատապարտել եւ անոնք զորս հարկ է թաղել: Ֆրանսայի բազմաթիւ պաշտօնական դէմքերու համար, հայկ· ցեղասպանութիւնը, զործուած Օսմանեան կայսրութեան կողմէ դարուս սկիզբը, որ աւելի քան մէկուկէս միլիոն զոհ պատճառեց, երկրորդ դասակարգին մաս կը կազմէ»:

Ու լրագրողուհին կը յիշէ որ Ծերակոյտի նախագահներու ժողովը, ճարպիկութեամբ մերժեց իր օրակարգին նիւթ դարձնել Ազգ· Ժողովին 1998 Մայիս 29-ին քուէարկած օրէնքի առաջարկը: Եւ ուրեմն, կը դրէ, Ֆրանսա այլեւս ոչինչ կը ճանչնայ: Հարկ է չկորսնցնել Թուրքիոյ այնքան նախանձելի չուկաները, ու կ'եզրակացնէ· – «Մեծ սկզբունքները նման են բազկաթոռներու, լաւ են միայն այն ատեն, երբ վրան կը նստիս»:

***

«ELLE»

(6 Mars)

POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Մարի-Օա Փանոսեանի ստորագրութեամբ կարճ արձագանգ մը կայ Ալրան Ալքարիտի (դերասանուհի, կինը՝ բեմադիր Ռոպէր Կէսիկեանի) հակազդեցութեան Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին ժխտական դիրքին առթիւ: Ըմբոստացած է եւ կ'ըսէ· – «Այս դիրքը ծանրակչիռ է: Ջճանչնալ ցեղասպանութիւնը կապ ունի ժխտողականութեան հետ եւ չեմ հասկնար որ Պեռլութեան մէկ մարմինը ընդունի մեղսակից ըլլալ»: Դեռ կ'ըսէ· – «Վ· Ժոսփէն Փինէյեթի առջեւ կը խօսի Ցիշողութեան պարտականութեան մասին Ողջակիզումի զոհերուն համար, բայց մարդկային իրաւանց երկրին մէջ կը մոռցուի զարուս առաջին ցեղասպանութիւնը»: Վերջաւորութեան հրաւէր մը կայ մասնակցելու Մարտ 11-ի ցոյցին, Ծերակոյտին առջեւ:

***

«LE CANARD ENCHAINE»

(8 Mars)

CHIRAC: L'ART POLITIQUE FAIT HOMME !

Այս խորագրով ծաղրանկար մը ստորագրած է Գարտոն, ուր Շիրաք կ'ըսէ կողքին գտնուող Ժոսփէնի· – «Օրինակ, Թուրքիոյ մէջ ոչ ոք իմ բերնէս պիտի լսէ «Հայկական ցեղասպանութիւն» արտայայտութիւնը», ու Ժոսփէն կը պատասխանէ·– «Ինչո՞ւ այդպիսի բան մը կ'ըսէք ինծի»:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՁՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 7/8)

ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Մարտ 7-ին անդրադառնալէ ետք նախագահ Ռ· Քոչարեանի նախորդ օրուան հարցազրոյցին, Միասնութիւն խմբակցութիւնը որոշած է չարձագանգել անոր տեսակէտներուն: Խմբակցութենէն Ա· Բարսեղեան ըսած է թէ նախագահին հարցազրոյցը նպատակ ունէր սեպ խրել խմբակցութեան Ժողովրդական եւ Հանրապետական կուսակցութիւններուն միջեւ: Միասնութիւնը կը սպասէ պինուորական դատախազ Գ· Զհանգիրեանի Մարտ 10-ի առաւիսեան որուն ընթացքին ան յատակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Հոկտ· 27-ի պատահարին նախաքննութեան խոչընդոտներուն մասին: Նոյն խմբակցութեան կարծիքով այդ զործընթացը խոչընդոտողներէն է նախագահի աշխատակազմի զեկավար, Ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեանը: Ա· Բարսեղեան ըսած է·- «Մենք գտնում ենք որ Հոկտ· 27-ի դէպքերից յետոյ նա իրաւունք չունէր աշխատելու այդ պաշտօնում»:

***

2000-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ ՔՈՒԼՈՒԱՐԿՈՒԱԾ

Մօտ երկամսեայ քննարկումներէ ետք Ազգ· Ժողովը Մարտ 7-ին վերջապէս ընդունած է 2000 թուականի պետական պիւտճէն: Կատարուած քուէարկութեան ներկայացուած ծրագիրը ստացած է 77 թեր, 12 դէմ քուէ: 21 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացած են:

***

ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Մարտ 7-ի նիստին Ա· Բլէեան մերժած է իրեն ուղղուած մեղադրանքները, ըսելով որ կրթահամալիրի տանիքին նորոգութիւնը ընելու լիազօրութիւն ունէր որպէս տնօրէն: Աւելցուցած է թէ հաստատութիւնը ոչ ոքի պարտք ունի, միայն պետական պիւտճէն 4,2 միլիոն դրամի պարտք ունի դպրոցին: Ան պնդած է թէ ինք մեղադրուած է ապօրինաբար· ըսելէ ետք թէ չունի անձնական կառք, ատանձնատուն եւ ամարանոց, չարունակած է· «Ունեմ անձնական օգտագործման դատախազութիւն եւ վտանգ կայ որ կ'ունենամ անձնական օգտագործման դատապրան»:

***

ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻՆ

Մարտ 7-ին «Ոդեղէն ուժ» ընկերային կեդրոնին մէջ նշուած է Ֆրանսայի մէջ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Վ· Կարապետեանի 46-րդ տարեդարձը· Նոյն առիթով հրապարակուած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի ուղղուած դիմում մը որով կը խնդրուի Հայաստանի քաղաքացիութիւն չնորհել, որպէսզի լուծուի անոր պայմանական ազատութիւն տալու խնդիրը: Վ· Կարապետեանի ազատ արձակման պահանջով տարեկիցքրէն ի վեր 600 հազարէն աւելի ստորագրութիւն հաւաքուած է Հայաստանի մէջ:

***

Վ· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հոկտ· 27-ի արիւնալի արարքին զոհ վարչապետ Վ· Սարգսեանի 41-րդ տարեդարձը նշուած է հանդիսաւոր կերպով եւ անոր անունը տրուած Պաշտպանութեան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթ մը տարբերութեամբ երկու ամվոխ հարցազրոյց լոյս տեսած է Ղարաբաղի աշխարհիկ ղեկավարին ու կրօնական առաջնորդին հետ: Ա. Ղուկասեան պատասխանած է լուրերու «Մնարք» գործակալութեան, Պարգեւ Արքեպիսկ. Մարտիրոսեան՝ Նարինէ Դիլբարեանի հարցումներուն: Առաջինը լոյս տեսած է «Հայաստանի հանրապետութեան» մէջ (Փետրուար 23), երկրորդը՝ «Ազգ»ի մէջ (Փետրուար 16):

Նախագահ Ա. Ղուկասեան առաւելաբար կը խօսի Արցախին առընչուած քաղաքական ներկայիս խնդիրներուն մասին: Ներքին մարզին մէջ գոհ է որ բարեներոգումներ կ'ըլլան ժողովրդավարութեան սկզբունքով: Կ'ըսէ թէ կան ընդդիմադիրներ. անոնք են որոնք իրենց չահուն համար չեն ուզեր որ փոքր հանրապետութիւնը բաց հասարակութիւն մը ունենայ: Ան չըսեր թէ այդ ընդդիմադիրները անցեալին վերադարձ փափաքողներ են, սակայն կը չեշտէ որ Ղարաբաղցիներու բացարձակ մեծամասնութիւնը չի փափաքիր վերադարձ դէպի անցեալը: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի բանակցութիւններուն մասին վերջին լուրերուն հետ կը թուի թէ չատ կապ չունի բանծն ալ թէ «ինչպէս չկայ ապագայ Ադրբեջանի իշխանութեան ներքոյ, այնպէս էլ չկայ ապագայ՝ առանց ժողովրդավարական սկզբունքներով գործող ազգային պետութեան»: Ցետոյ, պատասխանելով բանակցութեան ընթացքին Ղարաբաղին հեռու մնալուն մասին հարցումին աւելի յստակօրէն կը կրկնէ. «Մեր դիրքորոշումը մնում է նախկինը. ԼՂՀ-ի իրաւահաւասար մասնակցութեան դէպքում միայն կարելի է հասնել որեւէ իրական առաջընթացի»: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ նաեւ թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն երկխօսութիւնները չեն կրնար բոլորովին անօգուտ ըլլալ:

Ա. Ղուկասեանի խօսքին ալ կը միջամտէ ժողովուրդին կարծիքը հաշուի առնելու տեսակէտը. հոս ալ թէեւ ըսուածը տարտամ կը մնայ: ԼՂՀ նախագահը վստահ է թէ մօտ է կարգաւորումի դիւանագիտութեան ԼՂՀ-ի աւելի գործօն մասնակցութիւն բերելու ժամանակը եւ տիրող հրապարակայնութեան մթնոլորտը յարմարագոյն պետին կը նկատէ ատոր համար:

Հրապարակայնութեան, ազատ խօսքի մթնոլորտին չեշտումը պէտք է ընել որ աստիճան մը զարմանք կը պատճառէ, քանի որ ղարաբաղեան լուրերու մէջ վերջերս սկսած է տեղ գտնել հոն դրացնութիւն հաստատելու հակումին, անոր մերժումին, եւ այլն նիւթը:

Աւելի բացախօսիկ ու պարագայականէ հեռու կը թուին Պարգեւ Արքեպիսկոպոսին խօսքերը: Ինչպէս, օրինակ, Հայաստանցի – ղարաբաղցի հակադրութեան երեւոյթի մը մասին, ան կ'ըսէ թէ այդ զանազանութիւնը բերուեցաւ 1993 – 1994 տարիներուն երբ յաղթանակները կ'արձանագրուէին: Ու այդ յաղթանակին գրաւականը միասնութիւնն էր: Կար մէկ ժողովուրդ որ մէկ եւ նոյն խնդիրը ունէր: Այդ միասնութեան մէջ «մի սեւ ձեռք իր թունաւոր աշխատանքն էր կատարում՝ բաժանիր որ տիրես»: Այսօր եթէ տարանջատենք Հայաստանը եւ Ղարաբաղը վաղը կարգը պիտի գայ Նախիջեւանին – Սիւնիքին: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ Ղարաբաղը Հայաստանէն դուրս է, երբ անոր 15 պատմական նահանգներէն մէկն է: Այդ արհեստական տարանջատումին մէջ առաջնորդ Պարգեւ Արք. ներսին հետ դուրսինները ալ դերը կը նշմարէ:

Ղարաբաղի հակադրութեան լուծումին նիւթը այս զրոյցին մէջ ալ տեղ գտած է: Պարգեւ Եպիսկոպոս չի բաժներ այն կարծիքը թէ առանց այդ լուծումին չի գտնար Հայաստանի անտեսութիւնը: Չի կրկներ ալ նախագահ Ա. Ղուկասեանի ինքնավստահ խօսքերը թէ քնակչութեան մեծամասնութիւնը նախկին ձեւին վերադարձ չի փափաքիր, եւ այլն: Կ'ըսէ թէ աշխարհի զօրեղները հարցը կը լուծեն Արցախը Ադրբեջանի կազմին մէջ ձգելով: Եւ այդ պարագային արտագաղթը ոչ թէ կը պակսի, այլ, կ'աւելնայ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անտեսական զարգացումին, Պարգեւ Արք. քիչ անգամ արտայայտութիւն գտած իրապաշտութեամբ մը կ'ըսէ. «ազգն ինքն է կերտում իր ճակատագիրը եւ եթէ փորձելու է ձեռքբերումներ ունենալ, ինքը պէտք է հասնի դրան: ... Աւելի շուտ ուժեղի հետ են հաշուի նստում, բանի Ղարաբաղ ունենս, բեզի հետ խօսելու բան ունենի, Ղարաբաղ չունենաս, դու ո՞վ ես որ բեզ հետ խօսեն, ինչո՞ւ պէտք է բեզ հաշուի առնեն:

Ն. Դիլբարեան կը հարցնէ որպէս լուծումի տարբերակ Մեղրիի փոխանակումի նիւթին մասին. խօսակիցը այնպէս կը թուի որ մէջանցք մը ստեղծումին նոյն ձեւով չի հակադրեր, ինչպէս տարածքի փոխանակումին: Այդ ընտրանքը անել կը նկատէ: Հայաստան դէպի դուրս երկու համբայ ունի. մէկը Իրան տանողը, միւսը՝ Վրաստան: Ի՞նչ կը պատահի եթէ Մեղրիի փոխանակումով Հայաստան դրկուի մէկէն, միւսը որեւէ պատճառով փակուի: Հաւանական չի նկատեր որ երրորդական Խորհուրդին անդամակցելու, կամ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւն հաստատելու խայծով Հայաստան յօժարի անթաղճալի բաներ պարտադրել Ղարաբաղի որպէս լուծում: Կ'ըսէ. «Եթէ Հայաստանը գնաց այդ բայլին, մեր բոլոր երազանքները անվերադարձ կարող են յանձնել պատմութեան գիրկը»:

Պարգեւ Արքեպիսկ. կը խօսի Ղարաբաղին արտագաղթի երեւոյթին մասին. չի ժխտեր, բայց կը չեշտէ թէ Հայաստանի համեմատութեան չէ հասած, կայ նաեւ ներգաղթ: Տնտեսութեան մէջ դրական միտումներ կան, օրինակ ամէն մարդ ստացած է իր աշխատավարձը եւ պետութիւնը պարտք չունի ժողովուրդին: Առաջնորդը եւս կը խօսի դիւղերու, շրջաններու բարեկարգման մասին:

DEUS EX MACHINA

ԴԱՐՁԵԱԼ ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

Կը պատահի այսպէս...

Ստեփան Ալաջաջեանի նոր գիրքին – «Ձամբեզի վրա» յօդուածը գրուեր եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան յանձնուեր էր (1), երբ յօդուածին հրատարակութենէն երկու օր առաջ, Կարպիս Զրբաչեան հեռաձայնեց, կարգ մը հարցերու շուրջ խօսակցելու համար:

Խօսակցութեան ընթացքին, առանց որեւէ ակնարկութիւն ըրած ըլլամ այդ մասին, յայտնեց թէ իր տրամադրութեան տակ ունէր Ստեփան Ալաջաջեանի յիշեալ գիրքը: Զուգադիպութիւն մը կար անկասկած: Երկու տարի սպասեր էի զայն տեսնելու պատեհութիւնն ունենալու համար: Ի զո՞ւր, հիմա որ յօդուածը գրուած էր եւ տպուելու վրայ էր... Ի Զրբաչեան չէ՞ր կարող չաբաթ մը – մի՛ն չաբաթ մը... – առաջ հեռաձայնել, եւ ոչ՝ յօդուածին հրապարակման նախօրեակին, – Մարդ Աստուծո՛յ...

Այդ ձեւով ինծի կարելիութիւն ընծուած պիտի ըլլար ամբողջական ընդդիմով վերլուծելու խորքն ու ձեւը հրատարակուած երկին:

Ի տես գրքին, հիմա կը պարզուի ըստուգիւ, թէ հրատարակիչը, որ ինծի անծանօթ կը մնար, անփոյթ վերաբերմունք ցուցաբերած էր այս կապակցութեամբ: Արդարեւ պատճէնը – 260 էջ – պրուած է մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, բայց դժբախտաբար գրքի կողքին վրայ կայ այդ կոպիտ սխալը, թէ փոխառած Վրաց յեղափոխութիւնը (2), որ նոյն ձեւով կրկնուեր է երեք անգամներ եւս, - գրքի կռնակին եւ ներքին կողքին վրայ, ինչպէս նաեւ հեղինակին յառաջաբանին հետ, պատճէնին սկիզբը: Ցստակ է, գրքին խորագիրը գծագրուած է, եւ այդ գծագրութիւնը անշուշտ, Ս. Ալաջաջեանին չի պատկանիր, այլ նախաճեռնութիւնն է հրատարակիչին, որ սակայն ուզելով «յօնք շինել, աչք հաներ է...»: Ներելի՞ է այս թափթփածութիւնը, մանաւանդ երբ նոյն հրատարակիչը տեղ-տեղ էջերու ներքեւ կ'երեւի իբր Ծանօթագրող (Ծ.Հ. = Ծանօթագրութիւն հրատարակիչի): Ծանօթագրո՞ղ հրատարակիչ, այլ ոչ՝ սովորական...

Գիրքը իրագործումն է «Նոր կեանք» Մաաենաշարի («Նոր կեանք» չարաքեքի՞):

Ի լրումն եւ հատուցում պարտքի, տրուկագրուած էի ուրեմն այս քանի մը տուեալները «Ցետ գրութեան» ձեւով կերտելու նախորդ գրութեան:

Ն. Թ.

(1) «Յառաջ», Հինգշաբթի, Մարտ 2, 2000:

(2) Հայերէնի մէջ վրայ յետադրութիւն է, իսկ ֆրանսերէնի մէջ՝ նախադրութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՍՏՂՈՑ ՄԵՆԱԿՆԵՐԸ

Երկու տարի առաջ էլ մի զոյգ ամուսնացաւ, երեխան ծնուեց, բայց մայրը ոչ մէկին մօտ չէր թողնում, որ փոքրիկին խնամէին: 20 օրից երեխան մահացաւ:

Ամուսնանալու ցանկութիւն ունեցողները Սեւանի հոգեբուժարանում չատ են: Երբ գլխաւոր բժշկի հետ չրջում էինք հոգեբուժարանի բոլոր 10 բաժանմունքները, պոռնոգիալ փեսացուները տարբեր կողմից քաչքչում էին գլխաւոր բժշկի թեւքից ու պահանջում, որ հէնց հիմա լրենց էլ ամուսնացնի: Ու գլխաւոր բժշկը համբերատար լսում էր բոլորի սիրոյ պատմութիւնները:

ՏՈՒՆԸ

Հոգեհիւանդների թուով Հայաստանի ամենամեծ հոգեբուժարանը Սեւանինն է, ու զարմանալիօրէն, այդ հոգեբուժարանում տան զպացողութիւն կայ: Հոգեբուժարանը մնացած հիւանդանոցներից տարբերւում է նրանով, թէ արդեօք հիւանդասրահի վարչութիւնը կարողացել է մարդկանց համար, որոնցից չատերն այստեղ մեռնելու են թէկուզ, բայց տան զպացողութիւն ապահովել: Սեւանում դա ստացուել էր. հոգեկան հիւանդներն ազատ մտնում են գլխաւոր բժշկի առանձնասենեակն ու սափրուելու համար ածելի պահանջում, հաւասարը հաւասարի հետ զժգոհում սոցիալական անիրաւութիւններից ու քննարկում «Հայլուր»ի հերթական թողարկումը: Ի դէպ, հոգեհիւանդների ամենանախընտրած հեռուստահաղորդումը «Հայլուր»ն է, գրեթէ բոլորը «Հայլուր»ի ժամին բոլորում են նոր գնուած ճափոնական հեռուստացոյցի չուրջ ու ուշադիր հետեւում, թէ ինչ է կատարուում իրենց աշխարհից դուրս ուրիշ մի աշխարհում: Ցաջորդ նախընտրելի հաղորդումը «02»-ն է, մէկ էլ՝ գոլոմպիական սերիալը՝ սուրճ հաւաքող աղջկայ մասին: Հերիքնազի փեսացու Սեյրանը թաքուն խոստովանեց, որ հոգու խորքում ինքն ամէնից չատ սիրում է սուրճ հաւաքող այդ աղջկան, բայց դիտի, որ նա կինոյից է ու չի կարող հետն ամուսնանալ: Մենք խոստացանք, որ Հերիքնազին Սեյրանի թաքուն սիրոյ մասին չենք պատմի:

Պետութիւնը հոգեկան հիւանդի բուժման ու խնամքի համար օրական տրամադրում է 2750 դրամ: Հիւանդները սրճանունդի ու դեղօրայքի պակաս չունեն: Ուրբաթ օրը կէսօրի ճաշը մսով բորշչ էր, կաթնով ու հիւթ, իսկ փեսացու Սեյրանը հպարտօրէն պատմեց, որ գլխաւոր բժիշկ Գագիկ Կարապետեանն իրենց բամբասիկ ու պէչենի էլ է տալիս:

Իսկ Գագիկ Կարապետեանը մի քանով հաստատ տարբերւում է միւս գլխաւոր բժիշկներից՝ նա միակն է, որ չի զժգոհում ո՛չ այս երկրից, ո՛չ կիսատ-պռատ պետպատուէրից, ո՛չ էլ առողջապահութեան նախարարից: Ասաց, որ Դեկտեմբերի աշխատավարձն արդէն փակել են, պիւտճէով նախատեսուած գումարը հիմնականում ստացել են, իսկ առողջապահութեան նախարարից չնորհակալ են, որ իր նախկինների պէս հոգեբուժարանին չի նայում որպէս կոյր աղիքի: Հոգեբուժական դեղերի, որոնք չատ թանկ արժեն ու հոգեհիւանդին օդի պէս անհրաժեշտ են, պակաս հոգեբուժարանը չի զգում, ոչ մի հիւանդ զրկուած չէ իր հանապազօր դեղից, որը մեզմում է նրա անառողջ ուղեղի քաոսը:

Հոգեբուժարանի 10 բաժանմունքում 313 հիւանդ կայ, կանանց ու տղամարդկանց թիւը համարեա հաւասար է, մանկական բաժանմունքն ունի 15 երեխայ, նոյնքան էլ հիւանդ կայ նարկոլոգիական բաժանմունքում: Գլխաւոր բժշկի տեղակալ Արամ Ալեքսանեանը, որը 20 տարի այս տեղի հոգեբոյժն է, հաշուեց, որ 313 հիւանդից 70–80 բարձրագոյն կրթութիւն ունեն՝ բժիշկներ, ուսուցիչներ, մանկավարժներ, դասախօսներ: Մեզ մօտեցաւ խնամուած արտաքինով մի տղամարդ ու այնպիսի անթերի հայերէնով, բացարձակ առողջ տրամաբանութեամբ խօսեց, որ գլխաւոր բժշկի հետ կռուեցինք, թէ բոլորից առողջ այս մարդն ի՞նչ զործ ունի հոգեբուժարանում: Ցետոյ նրա անճնական զործում կարզացինք, որ ամենասարեսիս հիւանդներից է: Հոգեբոյժ Ալեքսանեանն ասաց, որ հիւանդներից մեծ մասը մտաւոր յետամնացներ ու չիզոֆրենիկներ են, բայց հոգեհիւանդ չի նշանակում տէպիլ: Ցամենայնդէպս, զարթուղի Ժորիկն այսպէս ներկայացաւ. «Մեր անունը Ժորիկ Գրիգորեան է, ես բուժուել եմ ու հիմա բժիշկ կարապետեանից էլ, բժիշկ Ալեքսանեանից էլ, քեզանից էլ խելօք եմ»: Ասաց ու այնպէս վերլուծեց մինչհոկտեմբերեան հակասութիւնը՝ Վազգէն Սարգսեան – Կարէն Դեմիրճեան ու Ռոպէր Քոչարեան – Սերժ Սարգսեան, ինչպէս նաեւ ներկայ ներիշխանական ճգնաժամը, որ քաղաքական մեր զործիչները լաւ կ'անեն չարաթ-կիրակի Ժորիկի մօտ քաղաքական կոնսուլտացիաների զան:

Ժորիկը խոստացաւ նրանցից մէկին անանձնական ուղել, որ հոգեբուժարանի հարթուկները սոված չմնան: Ի դէպ, վերջերս Ժորիկն իր նոր կօշիկները փոխանակել էր մի քանի կապ խոտի հետ:

Հիւանդները, պարզուեց, չատ ընթերցասէր են, բայց գիրք քիչ ունեն: Գրողների միութեան ներկայացուցիչը խոստացաւ մէկ չաբաթից մի մեքենայ գրականութիւն ուղարկել հոգեբուժարան: Իսկ հիւանդները օրուայ մէջ մի քանի ժամ աշխատում են հոգեբուժարանի արհեստանոցում՝ կանայք ձեռագործ են անում, տղամարդիկ վարսավիրութիւն սովորում, ջերմոցում մեխակ ու լոլիկ աճեցնում, իսկ մի քանիսն այնպիսի նկարներ են նկարել, որ նախանձելի յուցահանդէս կը ստացուի:

Հոգեբուժարանից մի քանի մեթր վերեւ նրանց զերեզմանոցն է՝ քաղաքապետարանից վերցրած մի տարածք, ուր առանց դագաղի, սեփական չորերի մէջ փաթաթուած և թաղում են հերթական մեռնողին: Միայն անցեալ տարի հոգեբուժարանում 21 հիւանդ է մահացել, հարազատներին, ի հարկէ, իմաց տալիս են, բայց նրանք հաղուագէպ են զալիս դիակի եռեւից:

Ընդհանրապէս, հիւանդների հարազատները զրեթէ չեն գալիս: Չէ, զոնէ մի անգամ հաստատ զալիս են՝ երբ պէտք է բժշկական անաչխատունակութեան թերթիկ վերցնեն ու իրենց հիւանդ հարազատին հասանելիք 4000 դրամ թոշակը ստանան: Այդ անդամը հաստատ զալիս են:

Իսկ մնացած օրերին հիւանդները կուչ են զալիս Պելժիացիների մաքուր վերանորոգած իրենց սենեակներում ու իրար պատմում, թէ ինչպէս էին ապրում այն աշխարհում, որը կամաց-կամաց զառնում է զրեթէ անիրական մի յուչ:

ՆԱՑԻՐԱ ՉՕՀՐԱՊԵԱՆ

«Հայկական ժամանակ»,
Փետրուար 22

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԺՎԸԺԻԿԸ ԱՏՐՊԵՏ

Կը կարդամ, Թիւ 2, Փարիզ 2000

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ*

Երեւան, Նորք, Յովսէփեան 91,
65 – 36 – 21

Փետրուարի 15–ին լրացաւ քաղքանարկեալ «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կըրթահամալիրի դլխաւոր տնօրէն, 1990–95 թթ. ՀՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւոր, 1994–95 թթ. ՀՀ Լուսաւորութեան նախարար Աշոտ Բլէեանի կալանաւորման 9 ամիսը:

2000 թ. Յունուարի 10–ին սկսուած դատաքննութեան իւրաքանչիւր օրը ապացուցում է, որ չինծու քրէական մեղադրանքով իշխանութիւնները Բլէեանի նկատմամբ իրականացնում են անթաքոյց քաղաքական հետապնդում: Քաղաքական դրդչի եւ մանկավարժի նկատմամբ ընտրուած խափանման միջոց կալանքը չունի իրաւական եւ բարոյական որեւէ արդարացում, չի բխում բազմակողմանի եւ անաչառ դատաքննութեան չահերից, այլ նպատակ ունի ի գոյէ վարչախմբի բոլոր ընդդիմախօսների մեկուսացնել նրանցից մէկին:

երկու տարուայ ընթացքում Երեւանի դատախազութեան, Ներքին Գործերի եւ Ազգային Անվտանգութեան նախարարութեան 6–րդ վարչութեան քննիչներից ու օպերատիւ աշխատողներից կազմուած քննչական երկու խմբի կողմից թխուել է 10 հազար թերթից կազմուած 20 հատորանոց «գործ», որն ընդգրկում է 7 դրուագ:

«Թղթի դրուագով» առաջադրուած է պետութեանը առանձնապէս խոշոր չափի վնաս հասցնելու մեղադրանք: Մինչդեռ դատարանին է ներկայացուել Ֆինանսների նախարարի դրութիւնը, որ «1995–96 ուստարուայ դասագրքերի տպագրութեան համար պետական յատկացումներ չեն նախատեսուել եւ չեն կատարուել», ինչպէս նաեւ տեղեկանք, որ դասագրքերի տպագրութիւնը կատարուել է բաժանորդագրութեան միջոցներով եւ բաժանորդների առջեւ պարտաւորութիւնները չեն մնացել:

Մրցութային հիմունքներով ստեղծուած դասագրքերը բաշխուել են բաժանորդներին (բաժանորդագրութեամբ հաւաքագրուել է 800 միլիոն դրամ): Այսօր նախկին նախարարին բանտ են նետել երկու ինքնուրոյն իրաւաբանական անձանց («Նոր դպրոց» հրատարակչութեան եւ «Պրիմա» ռուսաստանեան ընկերութեան) միջեւ յառաջացած քաղաքացիական վէճի համար, երբ պետութիւնը եւ բաժանորդները վնաս չեն կրել, իսկ նախարարը որեւէ անօրինական գործողութիւն չի կատարել:

Նոյն գործով ամբաստանեալներ Պօղոսեանը (կրթահամալիրի գլխաւոր հաշուապահ) եւ Աւակովան (կրթահամալիրի գանձապահ) հանդէս են եկել միջնորդութեամբ, որում ասուած է, որ իրենց «ձերբակալման հէնց սկզբից քննիչ Պետրոսեանը պայման է առաջադրել ցուցմունքներ տալ Բլէեանի դէմ, իբր յանցաւոր արարքները կատարուել են Բլէեանի յանձնարարութեամբ՝ խոստանալով փոխել խափանման միջոցը: Մեզ հասկանալի դարձաւ, թէ ինչու են 60–ն անց կանանց չուրջ մէկ տարի պահել կալանքի տակ: Մենք չենք կարող մեղանչել ճշմարտութեան դէմ եւ ստել ցուցմունք տալ՝ վարկաբեկելով Բլէեանին»: Գիտենալով, որ Բլէեանը որեւէ կերպ մասնակից չէ իրենց վերապրուող մեղադրանքին, նրանք պահանջել են իրենց ներկայացուած մեղադրանքը առանձնացնել «Բլէեանի գործից», որպէսզի անաչառ դատաքննութեամբ հնարաւորութիւն ըստանան հերքել իրենց առաջադրուող չինծու մեղադրանքը:

Բոլոր տուժածները դատարանում բողոք են ներկայացրել «նախաքննութեան մարմնի կատարած անօրինականութիւնների դէմ, որը գործել է Բլէեանի դէմ ցուցմունք կորզելու ուղղութեամբ եւ դիմել խաբէութեան, սպառնալիքի ու չանթաժի: Մեզ ժամերով փորձել են համոզել, որ Բլէեանը յանցագործ է, միեւնոյն է՝ դատուելու է, եւ եթէ չենք ուզում դլխացաւանքի մէջ ընկնել, ճիշդը նրա դէմ վկայութիւն տալն է: Շանթաժն ու ահաբեկումը այսօր էլ չարունակուում են: Կրթահամալիրից առդրաւուած փաստաթղթերը չեն վերադարձուում»:

Այս յայտարարութեան հիման վրայ դատարանը պարտաւոր է դիմել դլխաւոր դատախազին՝ քննիչ Յովիկ Պետրոսեանի նկատմամբ քր. դատ. օր. 184 յօդուածով սահմանուած կարգով քրէական գործ յարուցելու միջնորդութեամբ, որը չի արուել:

«Տանիէի նորագման դրուագով» Բլէեանին մեղադրանք է առաջադրուած քր. օր.ի 4 յօդուածով, մինչդեռ նա անճնական որեւէ չահադրգռուածութիւն չի ունեցել այդ գործարքում: Իրականութիւնն այն է, որ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի 10 մանկավարժ գործադիր տնօրէն Գալստեանի հետ օրինական կարգով կնքուած պայմանագրերի հիման վրայ փոխարինարար միջոցներ են տրամադրել դպրոցների տանիքները նորոգելու նպատակով: Ընդ որում այդ դրամները վերադարձուելու էին, երբ պետութիւնը կ'իրականացնէր ֆինանսաւորումը:

Կատարուել են դատավարական նորմերի բազմաթիւ աղաղակող խախտումներ: Երեւանի դատախազութիւնը (դատախազ՝ Արամ Թամազեան) «մանկավարժներից խաբէութեամբ դրամ կորզելու եւ իւրացնելու» մեղադրանքը ձեւակերպել է 1998–ի աշնանը, իսկ մանկավարժները որպէս տուժող հարցաքննուել են մէկ տարի անց՝ 1999–ի Օգոստոսին: Այսինքն. «տանիքի նորոգման դրուագով» Բլէեանին մեղադրանք է առաջադրուել աւանդով՝ ըստ պատուէրի, յետագայում հիմնաւորելու միտումով:

Ակնյայտ ապօրինի գործողութիւններ են կատարուել վկաների եւ տուժողների նկատմամբ: Մասնաւորապէս, քննիչները հարցաքննել են վկաների, որոնք չեն ստորագրում գործին եւ որպէս սկզբնաղբիւր նշել են այլ անձանց անուններ, իսկ վերջիններս անյայտ պատճառներով չեն հարցաքննուել: Կամ, նախաքննութեան եւ դատաքննութեան ժամանակ դատապարտեալ վկայ Պաղտասարեանը հարցաքննուել է իր նկատմամբ կայացուած եւ օրինական ուժի մէջ մտած դատավճռով հաստատուած հանդամանքների շրջանակից դուրս, որով խախտուել են քր. դատ. օր.ի պահանջները: Քննիչները չեն կատարել օրէնքով պարտադիր առերեսումներ, վկաներին ստիպել են իրենց մերկացնող ցուցմունքներ տալ, սպառնացել ձերբակալմամբ, մինչեւ ուշ գիշեր պահել դատախազութեան չէնքում, չեն ըզդուշացրել, թէ ինչ գործով են վկաները ցուցմունք տալիս, ամիսներով իրենց մօտ են պահել նրանց անձնական փաստաթղթերը, առանց թոյլտուութեան ստորագրումներ կատարել աշխատասենեակներում եւ այլն: Փաստօրէն, նախաքննութեան վարոյթի օրինական կարգը խոխտրինուել է նախաքննութիւնը իրականացնողների կամայականութեամբ:

Մեղադրանքի հինգ դրուագներում Բլէեանը ճանաչուում է յանցակից՝ դրդիչ, սակայն մեղադրականում եւ քր. գործում բացակայում են յանցագործութեան կատարողները: Այս ամէնը վկայում է, որ կա՛մ քր. գործով բացակայում են յանցագործութեան դէպքերը, կա՛մ Բլէեանի գործողութիւններում բացակայում է յանցակազմը:

Թէեւ Բլէեանին առաջադրուել է պաշտօնական պարտականութիւնների մէջ թերացման մեղադրանք, սակայն ո՛չ նախաքննութեան մարմինը, ո՛չ դատարանը փորձ չի արել ճշդել նրա պաշտօնական պարտականութիւնների շրջանակը, որը տարբեր դրուագներով կանոնակարգուած է Լուսաւորութեան նախարարութեան կանոնադրութեամբ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի կանոնադրութեամբ, պետական պատուէրի կարգը սահմանող կառավարութեան որոշմամբ, կենտրոնական բանկի հրահանգ նամակով: Քր. գործում բացակայում են «Նոր դպրոցում» դասագրքային բազայում, կրթահամալիրում ֆինանսների նախարարութեան եւ հարկային տեսչութեան բազմաթիւ ստուգումների ակտերը, ըստ որոնց հաստատուել է, որ օրինախախտումներ չեն կատարուել:

Ձեր ուշադրութեանը ներկայացնելով քաղքանատարկեալ Աշոտ Բլէեանի գործի վերաբերեալ լրացուցիչ տեղեկատուութիւն, կրկին դիմում ենք Ձեր աջակցութեանը եւ յոյս յայտնում, որ համատեղ ջանքերով կը յաջողուի խափանել իշխանութիւնների կազմակերպած այս հերթական ամօթալի հաչուեյարդարը:

Խորհրդի նախագահ
ԳԷՈՐԳԻ ՎԱՆԵԱՆ

23·02·2000

(*) Խորհուրդին առաջին մէկ նամակը հրատարակուեցաւ «Ցառաջ»ի Փետրուար 26/27–ի թիւին մէջ (Գ. էջ):

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԱԼՐՋՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉ՝ ՀԱՑԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Հայկական կեանքի մէջ աննախընթաց երեւոյթ էր Սեպտեմբեր 1999–ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցող Հայաստան – ըմիփուք Խորհրդաժողովը, որ նպատակ ունէր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի ներկայացուցիչներու միջեւ միասնաբար քննարկել մեր ժողովուրդին համար հայրենական վարեւորութիւն ունեցող խնդիրները եւ ապագայի համար միասնական ծրագիրներ մշակել՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» նշանաբանով:

Նպատակը սքանչելի էր: Անցեր էին այլեւս այն տարիները, երբ Հայաստանի իշխանութիւնները, օտար ճնշումներու տակ, կը յայտարարէին՝ «Հայաստան համայն հայութեան հայրենիքը չէ՛»: Պետական օրէնքով (տեկրետով) 1922–ին կը փոխէին նաեւ հայ լեզուի Մեսրոպեան դասական ուղղագրութիւնը, անոր տեղ պարտադրելով սովետական չինծու գրելաձեւը, որ ոչ միայն ահաւոր անջրպետ մը կը բանար Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութեան միջեւ, այլ նաեւ Հայաստանի ժողովուրդը կը կտրէր իր լեզուի արմատներէն, իր 16 դարու մատենագրութենէն, անդիտակ դարձնելով զայն գրաբարի: Մինչդեռ Սեպտեմբեր 1999–ին, անկախութեան պայմաններու մէջ, Հայաստան իր գաւակները կը հրաւիրէր մէկտեղուելու «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ մշակոյթ» բնաբանին շուրջ եւ միասնաբար վերացնելու բոլոր այն խոչընդոտները, որոնք անջրպետ բացած էին Հայաստանի եւ Սփիւռքի Հայերուն միջեւ:

Ուրեմն, Խորհրդաժողովի Մշակոյթի բաժնին եւ Գրողներու Տան մէջ դումարուած նիստերուն պահանջուեցաւ պետականօրէն չեղեալ յայտարարել 1922–ի կառավարական ապազգային որոշումը՝ հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ մեծ սպաւորութիւն գործեց մանաւանդ, Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեանն պատրաստած հանրաքուէն, զոր ստորագրած էին Սփիւռքահայ 80–է աւելի կազմակերպութիւններ, պահանջելով վերադառնալ դասական ուղղագրութեան:

Միասնութեան համաստաւած բաղձանքի մը մէջ կայացած Խորհրդաժողովէն մեծ խանդավառութեամբ վերադարձան մասնակցողները, յուսադրուած թէ վերջապէս մէկ ազգ պիտի դառնանք:

Այսօր սակայն կը տեղեկանանք թէ ստ-

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԳՊԻՏ

Տէրտէրի մօտ է գալիս մի երիտասարդ ու խորհուրդ հարցնում.

– Տէր հայր, ուզում եմ ամուսնանալ հարեւանիս աղջկայ հետ:

– Ամուսնացիր:

– Բայց նա չատ տգեղ է:

– Մի ամուսնացիր:

– Փոխարէնը նրա հայրը հսկայական օժիտ է տալիս:

– Այդ դէպքում՝ ամուսնացիր:

– Բայց նա ախոր կաղում է:

– Ուրեմն՝ մի ամուսնացիր:

– Տէր հայր, ի վերջոյ ի՞նչ խորհուրդ կը տաս:

Երկար մտածելուց յետոյ տէրտէրը պատասխանում է.

– Դիտե՞ս ինչ, թլփատուիր:

– Ինչի՞ համար:

– Որպէսզի մոլլայի դլուխը տանես ոչ թէ իմ...

***

Ձիուորը հեռագիր է ուղարկում հօրը.

«Մարտի ժամանակ կորցրել եմ ոտքս: Առանց կոպեկի պառկած եմ հիւանդանոցում: Շտապ փող ուղարկիր»:

«Որդիս: Քանի որ դա արդէն քո չորրորդ կորցրած ոտքն է, սովորիր քայլել մնացածների վրայ»:

ԴԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԴՈՒԲԻՆԻՈՑ «Զաւարեան» կեդրոնին մէջ, Փետրուար 16–ին տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի տեղւոյն մասնաճիւղին 75–ամեակի տօնակատարութիւնը, հովանաւորութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Շրջ. վարչութեան եւ նախագահութեամբ Ցուռնաստանի Աբուաքին փոխ – նախարար՝ Ղրիղորիս Նիոթիսի: Հանդիսութեան նախագահած է Պօղոս Զոլաքեան, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մարզական գործունէութեան մասին խօսք առած է Սերգօ Գափլանեան, մասնաճիւղին սկաուտական գործունէութեան վրայ ակնարկ մը նետած է Պերճ Գրիգորեան, Շրջ. վարչութեան խօսքն ալ փոխանցած է Հայկ Զիէէքեան, հուսկ Սպորտին վարչութեան ողջոյնի խօսքն ալ ըրած է Գեղամ Եաղճեան: Խօսք առնելու հրաւիրուած են նաեւ յոյն պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Զեռնարկին ատարտին եղած են պարզեւատրումներ, ապա, տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն:

վետական դրեթաձեւի տեւականացման կողմնակից որոշ տիրապատուր դիտնականներ, տոքթոր վրոֆէսօրներ, ազգի միասնականութեան գեր – նպատակը անտեսելով կը չարունակեն հաստատ մնալ իրենց կեցուածքին մէջ: Իսկ իրենց երեւտատրդ տաք – գլուխ հետեւորդները դիմած են նոյնիսկ չատ տգեղ արարքի մը, յարձակելով եւ ոչնչացնելով Գրողներու Միութեան համակարդիչներու սաւկիները (տիսքէթները), որոնց վրայ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Նոր Դար ամսաթերթի յետ – Սեպտեմբերեան համարի նիւթերն էին չարուած: Նոր Դար ամսագիրը կ'որոշէր ամէն մէկ թիւի մէջ բաժին մը յատկացնել դասական միասնական ուղղագրութեան: Ա–հա, այս որոշումն է որ պատճառ դարձած է այդ վանդալական վարմունքին: Նոր Դարի խմբագրութիւնը ստիպուած եղած է նախ նորոգել տալ համակարդիչները եւ յետոյ կրկին չարել բոլոր նիւթերը: Այս պատճառաւ ալ ամսագիրը երեք ամիսէ ի վեր լոյս չէ տեսած:

Նոյն տիտղոսաւոր դիտնականները երկու տարի առաջ արդէն Հայաստանի իշխանութիւններուն յղուած կոչով մը կը պահանջէին որ Սահմանադրութեան 12–րդ յօդուածը («Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է») փոփոխութեան ենթարկուի եւ վերածուի հետեւեալին՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն արդի գրական արեւելահայերէնն է՝ արդի ուղղագրութեամբ»: Սա, խեղանդամել ու մահուան դատապարտել է հայ լեզուն եւ Հայ ժողովուրդը:

Կ'ուզենք յիշեցնել յիշեալ դիտնականներուն, որ ազգի մը լեզուն եւ ուղղագրութիւնը կը պատկանին ամբողջ ազդին, այլ ո՛չ թէ խմբակցութեան մը: Կ'ուզենք յիշեցնել նաեւ թէ ո՛չ մէկ դիտնական աւելի հանճարեղ է, որքան եղած է Մեսրոպ Մաշտոց, որ ո՛չ մէկ տիպարս ունէր: Սակայն իր ստեղծած դիրերով է որ յաղթահարեցինք ամէն տեսակի արհաւիրքներ եւ 16 դար մնացինք միասնական: Միայն վերջին 78 տարիներուն է որ արհեստականօրէն ստեղծուեցաւ բաժանում:

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Սփիւռքահայութեան, բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ մտաւորականներուն, որոնք ստորագրած էին մեր հանրագրութիւնը, աչալուրջ կերպով հետեւելու դէպքերու ընթացքին, նաեւ Մամուլի մէջ տպագրուած յօդուածներով ու բաց – նամակներով իրենց ձայնը հասցնելու Հայաստանի Նախագահին, Ազգային Ժողովի Նախագահին, վարչապետին եւ Նախարարներուն, պահանջելով 1922–ի տեկրետին ջնջումը եւ Սահմանադրութեան 12–րդ յօդուածին անխախտ պահպանումը: Քանզի մեր լեզուի եւ ուղղագրութեան փրկութիւնը կախեալ է մեր լեզուի պետական կարգավիճակէն: Պետական որոշումով ստեղծուած բաժանում պէտք է վերանայ դարձեա՛լ պետական որոշումով եւ ստեղծուի միասնականութիւն՝ ազգի բոլոր հատուածներուն միջեւ:

ՄԱՇՏՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Մարտ 3, 2000

Աբոնեմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

(Շար. Ա. էջէն)

նախարարութեան ռազմական հիմնարկին: Ներկայ գտնուած են նախագահը, վարչապետը, կաթողիկոսը, Լ.Ղ.Հ նախագահը եւ այլ պաշտօնատարներ: Պաշտպանութեան նախարարին կողմէ ղրօշը յանձնուած է հիմնարկի պետավար Ա. Փայտեանին, ապա յիշատակի խօսք արտասանած են Պաշտպանութեան փոխ-նախարարը եւ Գարեգին Բ.: Բացումը կատարուած է նաեւ Վ. Սարգսեանի յուշաքարին: Նոյն օրը բացումը կատարուած է Երկրապահներու նոր չէնքին ալ, մուտքի սրահին մէջ Վ. Սարգսեանի կիսանդրիով: Կէսօրէ ետք Օփերայի սրահին մէջ տեղի ունեցած է յիշատակի համերգ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ լարուած կացութիւն մը կը տիրէ եւ Մարտ 7–ին, 16 Ֆրանսացի դիտուորներ եւ 20 Սերպեր վիրաւորուած են: Միթրովիչայի մէջ է որ ծայր տուած են բախումները, Ալպանացիներ ձեռնարկումքեր նետած են Սերպերու բնակած թաղամասին վրայ, երբ պիտուորականները քննութիւն մը կը կատարէին Ալպանացիներու մէկ բնակարանը ուր պէնք կար: Ֆրանսացիները թեթեւօրէն վիրաւորուած են, բայց երկու Սերպեր ծանր վիճակի մէջ են:

ԹՈՒՐՔԻԱ. գրեթէ որոշած է պատերազմական ուղղաթիռներու գնումի նախընտրութիւնը տալ ամերիկեան «Քինկ Գոպրա»ներուն: Այդ գնումին համար Անգարա իտալական առաջարկն ալ կը պահէ երկրորդ դիծի վրայ, ի հարկին որպէս խաղաքարտ գործածելու, եթէ Ուաշինկթընն մարդկային իրաւանց արգելք յարուցանէ «Գոպրա»ներու վաճառքին առընչութեամբ:

ՋԻՋԻՆԻՈՑ մէջ, կեդրոնական պատերազմ մըն է որ կը չարունակուի ծանր կորուստներ պատճառելով Ռուսերուն: Կըրեմլին իսկ կը խոստովանի որ «կարեւոր կորուստներ» ունին առանց ճշդելու թիւը: Զինուորական գործողութիւնները այլեւս տեղի կ'ունենան հարաւային լեռնային չրջանը, ուր, ըստ Ռուսերուն, չէչէն մարտիկները պաշարուած են:

ՊՈԼՈՑ մէջ, ցոյց մը տեղի ունեցած է Մարտ 7–ին, որու ընթացքին բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած են եւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են: Ցոյցը տեղի կ'ունենար ի յիշատակ սեմտիքայի անդամի մը որ չարչարանքի տակ մեռած էր բանտը: Ոստիկանութիւնը բռտօրէն միջամտած է ցրուելու համար ցոյցը:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեան գծով մի նախնական հաւաքոյթներէն ետք, նահանգէ նահանգ, կը հաստատուի որ դէմ առ դէմ պիտի գտնուին Ալ Կոր, Դեմոկրատներուն համար եւ Ճորճ Պուշ Հանրապետականներուն:

ՊԱՐԱՔ ԵՒ ԱՐԱՑԱՔ հանդիպում ունեցած են Մարտ 7–ին, որպէսզի վերսկսին ընդհատուած բանակցութիւնները:

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ, երկու երիտասարդներ հաւկիթներ նետած են Տիկին Մ. Օլպրայթի եւ իրեն ընկերացողներուն վրայ: Այս ձեւով ուզած են բողոքել «ամերիկեան աչխարհակալութեան» դէմ, բայց, ձերբակալուած են եւ ամբաստանուած խոովութիւն առեղծելու յանցանքով:

Ա.ՍԷՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՎԷՃԸ ԿՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հոլանտայի Ասէն քաղաքին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան յուշաքար մը կանգնելու որոշումին դէմ տեղաբնակ Թուրքերու հակազդեցութիւնը կը չարունակուի: Անոնք դիմած էին քաղաքապետարանի խորհուրդին, յուշաքարին արտօնութիւնը ջնջել տալու պահանջով: Մարտ 7–ին Խորհուրդը կրկին ժողով գումարած է Թրքական Միութեան ներկայացուցիչներուն ալ մասնակցութեամբ: Խորհուրդը յայտարարած է թէ ոչ մէկ ձեւով խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ արտօնութիւնը ջնջելու հարցը:

Թրքական զօրակցութեան միութեան նախագահը ժողովէն ետք իր կարգին յայտնած է թէ յուշաքարին համար տրուած պաշտօնական արտօնութիւնը կը տպատնայ երկրին խաղաղութեան մթնոլորտին եւ ժխտական հետեւանք կ'ունենայ հաւաքականութեան մօտ: Թուրք ներկայացուցիչը չի պահանջ անով որ յուշաքարին վրայ ցեղասպանութեան նչում պիտի չըլլայ, քանի որ «ցեղասպանութիւնը փաստելու ջանքով կատարուած քայլ է» ան: Թուրքերը որոշած են դիմել օրինական բոլոր ճամբաներուն եւ ի հարկին ամբողջ երկրին մէջ ծաւալուն ցոյց մը կազմակերպել:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակինէ-ներուն, պատարագին անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 12

«Արտաքսման» կիրակիին

*
**

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան,
Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 10
Ե. օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Ալֆորվիլի
Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԹՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼԱՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն Գոպլընի

«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական
թատերդութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

CONFERENCE "Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames
de la Cathédrale Saint Jean.Baptiste
le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

*
**

en deuxième partie
Projection de la vidéo
de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens
de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine
— O —
Buffet
— O —
Entrée libre

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Մեծարանք

Կապոյտ Խաչէ Մարսէյլի Սէն Ժերոմի Ջաւս Շանթ մասնաճիւղը Մեծ Մայրերու տօնին առթիւ կը հրաւիրէ իր երէց անդամ եւ համակիրները ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 11, ժամը 13–ին C.A.Q.–ի սրահներուն մէջ

32, avenue Saint-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT
le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

DEPARTS DE MARSEILLE

DEPART DES CARS LE SAMEDI 11 MARS :

Cathédrale arménienne du Prado : 00h15
Eglise arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 11 mars après la manifestation

Inscriptions :
Cathédrale arménienne du Prado : **04 91 77 84 70**
Prix : Etudiant 100 F, Adulte 300 F

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Սիրարփի Տէմիրճիի մահուան առթիւ:

Մարտիրոս Գայան 100 Ֆր., Մաչիկ Թօսուն, Արմենակ Եաղան, Թիրայր Գաբրակէօզ 200–ական Ֆր., Արչակ Սարքեւուրդ 500 Ֆր., Նաթալի Գարուն 200 Ֆր., Սէնէքէրիմ Մուրատեան 100 Ֆր., Պերճ Զէլիք, Վարուժան Ականեան, Մուրատ Գարագուշ 200–ական Ֆր., Յարութիւն Քէչէճի 100 Ֆր.:

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մարի Երէցեանի մահուան առթիւ:

Լեւոն Հանլըեան 300 Ֆր., Եսիփ Տաչեան, Բոթուքեան, Բէքմէկեան 100–ական Ֆր., Մաճեան 200 Ֆր., Բարթողոմէոս 100 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 10
VENDREDI
10 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·860 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.860

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Արտագա՛ղթ, Արտագա՛ղթ, Մինչեւ Վե՞րջ

Հայաստանին առընչուած ներկայի մը-տանոզութիւնները, վախերը դրեթէ միշտ կը կապուին քաղաքական մարզին : Հոկտ. 27-ի պատահարէն ետք ստեղծուած մթնոլորտը կ'արդարացնէ տակիւս. տա-կայ կայ տագնապելու աւելի հիմնաւոր ու աւելի վտանգաւոր պատճառ մը որ օրէ օր աւելի մեծ թափ ստացող արտագաղ-թին : Աւելի հիմնաւոր՝ որովհետեւ անոր արմատները կ'երթան մինչեւ 1992-1993ի ար-ատափի ձմեռը եւ աւելի վտանգաւոր՝ քանի պարզուած երկրին մէջ ամէնէն յոյժ կազմով իշխանութիւն մըն ալ ը-նելիք պիտի չունենայ :

Նիւթին առընչութեամբ հակասականը անդրադարձի եւ մտահոգութեան դիրքե-րու չըլլուած պատկերն էր : Հայաստանէն մեկնումներու թափը մինչ դրեթէ անկա-խութեան վազորդայնէն իսկ սկսած էր արձագանգ գտնել Սփիւռքի չրջանակնե-րուն, լրատուականներուն մէջ, երկրին իշ-խանութիւնները, այնպէս կը թուէր որ կը խորհէին թէ քանի մը տասնեակ հազարով պակաս բնակչութիւն մը աւե-լի դիւրին դեկավարելի կ'ըլլար, յատ-կապէս երբ 1988-ի խանդավառութենէն ետք յուսախաբութիւններու կծիկը ըս-կսած էր քակուիլ : Այդ չրջանին պաշ-տօնական դիրքերէ քննադատութիւն, նոյնիսկ մեղադրանք ալ ուղղուեցաւ ըս-փիւռքի լրատուականներուն որոնք կը դիտ-ուէին կրակին վրայ իւղ լեցնողի դերով : Զարմանալի չէր հաւանաբար, բայց զար-բացնող էր տեսնել թէ՛ անխուսափութիւնը, թէ՛ ցաւին մասին լռելով զայն անգիտա-նալու հին իմաստութեան պահպանումը :

Այսօր այս կեցուածքին մէջ լուրջ փո-փոխութիւն կը նշմարուի. արտագաղթի իրականութիւնը այլեւս անպարակելի տուեալ է, երկրին պատասխանատուները պայն տեսնել ուզեն կամ ոչ : Դուրսի զա-նազան ստանիներուն մէջ օր չ'անցը-ող ներկայութիւն դարձած բազմութիւն-ները կենդանի հերքում են անտեսումի, արհամարհանքի ամէն չանքի դէմ : Գրե-թէ ամէն օր անոնցմէ դիմումներ կ'ըլ-լան, օրինակ, որ թերթին մէջ ազդ մը դրուի, ընդհանրապէս «որեւէ գործ» ը-նելու պատրաստակամութեամբ :

Այս կացութեան դիմաց Հայաստանի իշխանութիւններուն նոր մարտավարու-թիւնը եղաւ խօսիլ արտագաղթին մասին, բայց ոչ որպէս ցաւ, այլ՝ որպէս դրեթէ ափոփիչ ազդակ. չէ՞ որ նոյնինքն նա-խագահ Ռոպէր Քոչարեան յայտնեց թէ այնքան ալ տարտ ընելու պէտք չկայ, գացողները վազը կը վերադառնային, անոնցմէ որ երկրին անտեսական վի-ճակը սկսէր բարելաւուիլ. իսկ մինչ այդ, տեղւոյն վրայ մնացողներուն հա-մար նախանձախնամական կ'ըլլային անոնց ուղարկած դրամարկղերը : Այս կեցուած-քին մէջ դժուար չէ տեսնել դեկավարու-թեան անուղղակի խոստովանութիւնը թէ ինք արդամադիր, կամ կարող չէ որե-ւէ միջամտութիւն բերելու երկրին պար-պումի հոլովոյթին, բացի մաղթանքէ :

Կան երկուան իշխանութեան մաս կազմած դէմքերու արտայայտութիւն-ներն ալ որոնք ահազանգ կը հնչեցնեն այսօր, ամէնէն սպառնական հեռանկար-ները գծելով, մոռցած՝ երկուան իրենց կրաւորական դերը : Ընդվզեցնող է երբ մանաւանդ տնտեսական մարզի պատաս-խանատու անուններ կ'ըլլան անոնք : Մարզ որ անհատական լայն չահարկումի ծառայեց, մինչդեռ նոյնիսկ փոքր հո-գածութեամբ մը, կրնար բազմութիւն-ները տեղւոյն վրայ պահել :

Ժամանակը չէ՞ հասած չուրջ տասնամ-եակ մը ղայդուած հետագրգռութեան ա-ռարկայ դարձնելու երեւոյթը, թէ՞ իշ-խանութիւնները արդէն ունին աւերակնե-րու վրայ թագաւորելու գաղտնիքը... :

Ա. Թ.

ՀՌՈՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Մարտ 6-ին, մամուլին յանձնուած յայ-տարարութեամբ մը, Հռոմի քաղաքա-պետական խորհուրդը կը հաղորդէր որ նոյն օրը, իր օրակարգին նիւթ ըրած էր 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ճա-նաչման հարցը եւ այդ առընչութեամբ իր զօրակցութիւնը կը յայտնէր հայ ժո-ղովուրդին : Կը պահանջէր իտալական կառավարութենէն ճանչնալ ցեղասպա-նութիւնը, ըստ այն որոշումին, զոր որ-դեգրած են ՄԱԿ-ը, Եւրոպական Խորհըր-դարանը, ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը եւ այլ եր-կիրներու խորհրդարաններ :

Օրակարգը՝ կանաչներու խորհրդական Ֆապրիցիօ Փանեդալոյի առաջին ստո-րագրութեամբ, խորհրդարանականներու անձնական եւ համախմբումներու ղե-կավարներու ստորագրութեամբ քուէ-արկուած է միաձայնութեամբ :

Քուէարկուած օրակարգը ակնկալութիւ-նը վայելած է հայ-իտալական բարեկա-մական Զատիկ ընկերակցութեան որուն կ'անդամակցին մշակոյթի, արուեստի եւ քաղաքական աշխարհի ծանօթ անձնաւո-րութիւններ :

Ստորեւ քաղաքապետութեան օրակար-գը եւ որոշումը այդ մասին. –

ՕՐԱԿԱՐԳ

ՀՌՈՄԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎԸ

Նեցուկ կը կանգնի՝

Իտալական-հայկ. «Զատիկ» ընկերակ-ցութեան նախաձեռնութեան որ կը միտի Իտալիոյ կառավարութենէն պահան-ջել, պաշտօնական բանաձեւով մը ընդու-նել հայ ժողովուրդի 1915-ի Թուրք կա-ռավարութեան կողմէ կատարուած ցե-ղասպանութիւնը որ երբեք ճանաչում չը-գտաւ Թուրք Պետութեան կողմէ :

Նկատի ունենալով՝

որ ցեղասպանութիւնը ամենավայրագ եւ ամարդի ոճիրներէն է, քանի որ կը մի-ւտի ամբողջ ժողովուրդի մը, անոր մշա-կոյթին եւ անոր պատմութեան բնաջըն-ջումին :

Նկատելով՝

որ հայ ժողովուրդի ջարդը իբր ցեղաս-պանութիւն ընդունուած է Միացեալ Ազ-գերու Կազմակերպութեան Մարդկային Իրաւունքներու ենթակոմիտէին՝ 1985-ին, Եւրոպական Խորհրդարանէն՝ 1987-ին, զանազան երկիրներու խորհրդարաննե-րէն, ինչպէս նաեւ 1919-ին նոյնինքն օս-մանեան զինուորական Առեանէն :

Հաստատելով՝

որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մասնակցելու համար պարտի ճանչնալ ցեղասպանութեան մէջ ունեցած պատաս-խանատուութիւնը, որ կատարուած ջար-դին ճանաչումը կը մտնէ նաեւ Թուրք ժո-ղովուրդի չահերուն ծիրէն ներս, որով ղովուրդի չահերուն ծիրէն ներս, որով պիտի, ազատագրուի բարոյական այժ անհանդուրժելի ծանրութենէն :

Կ'ընդունի՝

կարեւորութիւնը որ համաշխարհային կարծիքը միջամտէ հայ ժողովուրդին ի նպաստ, այնպէս ինչպէս միջամտեց հրէ-ական Ողջակիզումին :

կը պահանջէ՝

որ Իտալիոյ կառավարութիւնը ընդունի եւ ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը, հիմնուելով որոշումներուն վրայ զորս առնի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպու-թիւնը, Եւրոպական Խորհրդարանը, Ամե-րիկայի Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէ-սը եւ բազմաթիւ ազգերու երկիրները :

կը յայտնէ՝

որ կը զօրակցի հայ ժողովուրդի պայքա-րին՝ ճանչնալու համար ցեղասպանու-թեան պատմական իրականութիւնը եւ պաշտպանելու համար անոր անբռնաբա-րելի իրաւունքները :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԻՍՏՐԻՈՅ նախագահը ձեռնունայն վերադարձաւ Պրիւսէլէն, ուր գացած էր որպէսզի վերնայ իր երկրին դէմ առնը-ւած պատժական միջոցները, բայց, Յանձնախումբին նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի անդրդուելի մնաց :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ չորս օրուան այցե-լութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսայի Ան-դրբովեան հողամասերը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարու-թեան տուբքերէն յաւելեալ «չահը» աւե-լի քան 50 միլիառ Ֆրանք է այս տարի :

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, գնդակահարուած է Ժիանոկի գաւառի նախկին կառավարիչը կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ : 1952-էն ի վեր, համայնավար ամէնէն բարձրաստիճան պատասխանատուն է որ մահուան դատապարտուած է : Վարչա-պետը յայտարարած էր որ անխնայ պայ-քար պիտի տանի կաշառակերութեան դէմ :

ՓԱՍԻՖԻՒ (Եոնի Նահանգ) երկաթու-ղիի դիծի մը վրայ 3 ուղեվարներ որոնք նորոգութիւններ կը կատարէին, տեղն ու տեղը մեռած են, երբ ժամական 250 քի-լոմեթր արագութեամբ սուրալով անցած է Թէ Ժէ Վի մը : Արկածը անբացատ-րելի կը մնար, քանի աչխատանքներու առեն երթեւեկը պէտք է դադրած ըլլար :

ՊՈՍՆԻՈՅ ՄԷՋ, Մաըլէն Օլզրայթ Սերպերու սուլոցներուն եւ բողոքի ցոյ-ցերուն թիրախ եղաւ, Մարտ 8-ին : 1999 Մարտին, ամերիկացի զօրաւորին կար-գադրութեամբ, Պոսնիոյ Սերպերու ձեռ-քէն կ'առնուէր Պրքոյի հակակչիռը :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, լուրիկ եւ վարանոտ արտադրողները չատ մատոդ են, որով-հետեւ անծանօթ մանրէ մը (վիրիւս) սկսած է աւեր գործել : Պրէսթի մէջ (Պրըթաններ) 2 հեկտար կրակի տրուած է : Կը կարծուի որ փեփիճօ վիրիւսը Պը-րազիլէն ներածուած է : Հոլանտայի մէջ, քննութիւնները ցոյց տուած են որ վնա-սը չատ սահմանափակ է :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ կը հակառակի աթոմա-կայանի թուրքիոյ ծրագրին, գլխաւոր այն պատճառով որ մտադրուած չրջա-նին մէջ յաճախակի են երկրաչարժերը ու առով վտանգ կը սպառնայ չրջապատին : Յունաստանի Արտաքին գործոց նախա-րարութեան բանբերը յոյժ յայտնած է որ Անգարա նկատի կ'առնէ առարկու-թիւնը եւ լրջօրէն կը մտածէ չրջանի բը-նապահպանութեան, գրօսաչրջութեան, տըն-տեսական զարգացումին կրելիք հետե-ւանքներուն մասին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8 / 9)

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿԻՑՆԵՐ

Մարտ 7-ին Լրագրողներու Միութեան հաւաքոյթէն ետք յայտարարութիւն մը ըն-դունուած է որով նոյն միութիւնը, ե-ւանի մամուլի ակումբը և Զանգուածային լրատուութեան մարմիններու ընկերակ-ցութիւնը Միասնութեան դաշինքի Մարտ 3-ի յայտարարութիւնը կը նկատեն խօս-քի ազատութեան դէմ ոտնձգութեան փորձ : Ինչ կը վերաբերի նոյն հաւաքոյ-թէն բացակայած մամուլի ներկայացու-ցիչներու, գտնուած են վերոնչեալ յայ-տարարութեամբ ըսուածին համաձայն չգտնուողներ : «Հայկական ժամանակ» թերթին խմբագիրը Նիկոլ Փաչինեան ըսած է որ մամուլի ազատութեան բազ-մաթիւ հարցեր ըլլալով հանդերձ զար-մանալի է որ անոնք նկատուեցան միայն Միասնութեան յայտարարութենէն ետք :

*
**

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ԱՌՈՂՋԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի քաղաքական կեանքին ա-ընկճումը կը չարունակէ հակազդեցու-թիւններ արթնցնել զանազան խմբակ-ումներէ : Մարտ 8-ին կիներու հանրա-պետական խորհուրդի նախագահ Նորա Յակոբեան անդրադառնալով Միասնու-թիւն դաշինքին յայտարարութեան, ը-սած է թէ կիները կտրականապէս կը մերժեն վերջնադրի կործանող քաղաքա-կանութիւնը եւ կը թելադրեն որ իշխա-նութեան բոլոր ճիւղերը, քաղաքական բոլոր ուժերը կատարեն միասնական ջանքեր : Անոնք կը յայտնեն թէ երկիրը պատրաստ չէ ո՛չ նախագահական, ո՛չ խորհրդարանական նոր ընտրութիւննե-րու :

*
**

Նոյն օրը այլ յայտարարութեամբ մը Հայ արիական – ցեղապաչտական կու-սակցութիւնն ալ անդրադարձած է ստեղ-ծուած անկայուն կացութեան : Կ'ըսուի թէ ճգնաժամին լուծ պատճառը արտա-քին պետութիւններու միջամտութիւն-ներն են եւ թէ Հայաստանի «գրեթէ ամ-բողջ քաղաքական դաշտը վաճառուած է, մեր արտաքին ու ներքին քաղաքակա-նութիւնները վաղուց քացայայտօրէն թելադրուում են դրսից ու սա է գլխաւոր խոչընդոտը որ մշտապէս արգելելու է հայ քաղաքական ուժերին համախմբուե-լու Հայոց պետականութեան շուրջ» :

Արիական – ցեղապաչտականները կոչ կ'ուղղեն համախմբուելու Հայոց պետու-թեան տէր կանգնելու :

*
**

Ընկերվարական կուսակցութիւններու «Արշաւութիւն» դաշինքը (Դեմոկրա-տական, Հնչակեան կուսակցութիւններ եւ Համայնավարներու միութիւն) եւս յայտարարութեամբ մը նախադահէն, վարչապետէն, Ազգային ժողովէն, քա-ղաքական ուժերէն պահանջած է դիտակ-ցիլ պահու լրջութեան ու ձեռնպահ մը-նալ սադրիչ, ազդավնաս գործողութիւն-ներէ, լծուիլ պետական, ընկերային պարտականութիւններու կատարման. իսկ երկիրը ծանր վիճակէն դուրս բերե-լու համար «Արշաւութիւն»ը կը թելադ-րէ «հակաճգնաժամային ծրագիր» պատ-րաստել ու իրականացնել» :

*
**

Օ.ԷՄ.ՍԷ.Ը.-Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Մարտ 8-ին, վարչապետ Ա. Սարգսեան ընդունած է Օ.ԷՄ.ՍԷ.Ը.-ի Երեւան նոր

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՆՈՐ ՀԱՋԱՐԱՄԵԱԿԻ ՀԻՆ ԿԱՐԳԵՐԸ

Գ.

«ՆԵՆԳ ԱԼՊԻՈՆ»

Ջելիի Տէրահոչակը՝ բռնատէր Օկուսթօ Փինոչէ ազատ արձակուեցաւ Անգլիոյ իր տնային բանտարկութենէն եւ պինոչետական յատուկ օդանաւով վերադարձաւ իր երկիրը: Այլ պատկերով՝ Անգլիոյ իր պերճաշուք բնակարանը, ուր կը վայելէր ծառայութիւնները, Ջելիի մէջ փոխարինուեցաւ ալ աւելի խոշոր պայմաններով:

Ու ասիկա կը մեկնաբանուի որպէս մարդասպան մենատէրերու արժանի պահպան, զոնէ աշխարհին վարդագոյն վարդայինները գուշակող բարեմիտներու կողմէ, կը հռչակուի նաեւ ժողովրդավարութեան եւ միջազգային արդարութեան առաջին մեծ յաղթանակը՝ մարդկութեան դէմ ոճիր գործող նախկին թէ ներկայ պետական պարագլուխներու դէմ: Առաջին մեծ գործը:

Տասնեօթը ամիս առաջ զօրավար Փինոչէ մեծարանքով կ'ընդունուէր Լոնտոն, կարմիր գորգով: Ան վստահելի գործակիցը եղած էր Անգլիոյ եւ մասնաւորաբար Մխայեալ – Նահանգներու՝ պետական հարուածի գաղին մէջ: Անգլիական օգնանաւով է որ 1973–ին ամրակոծուած էր Ջելիի պատմութեան մէջ առաջին ժողովրդավարական հանրաքուէով ընտրուած Սալվատոր Ալլէնտէի նախագահական պալատը, ուր վերջ պիտի գտնէր նաեւ անոր կեանքը: Փինոչէ մասնաւոր սիրելին էր նախկին վարչապետուհի Մարկարէթ Թաչէրի: Ի վերջոյ Արեւմուտք երախտապարտ էր Փինոչէին եւ բոլոր Փինոչէներու, որոնք ցուրտ պատերազմի շրջանին ծառայեցին «ժողովրդավարական կարգերու եւ ազատ աշխարհի յաղթանակին», պետական հարուածներով տապալելով ազգընտիր նախագահները եւ անդենական ղրկելով բոլոր ազատ խօսքի եւ մտածումի տէր մարտուրականները ու գործիչները, համատարած սարսափ եւ մահ սփռելով իրենց երկրին մէջ: Փինոչէ, առիթով մը ինքզինք հռչակած էր, – ամենայն համեստութեամբ, – «մխայն ամաթէօր բռնակալ»: Իր բռնակալական մղձաւանջային տարիներուն, 1973 – 1990, սպաննուեցան կամ անյայտացան չուրջ 3500 հոգի, տասնեակ հազարաւորներ բանտարկուեցան եւ խոշտանգուեցան, իսկ ուրիշներ փախան երկրէն: Փինոչէ մարդուն մարդկային կերպարը պատկերելու համար կը բաւէ վերյիշել հեռեւեալ դրուագը. երբ Ջելիի մէջ երեսուն կ'ելլէ «անհետացածներ»ու հասարակաց փոս մը՝ հարիւրաւոր մարմիններով, Զօրավար – Նախագահը կ'ըսէ սեւ հիւմուրով մը. «Ով որ զանոնք ստղծէս թաղեց, հայրենիքին ծառայեց, խնայելով դրամ եւ (դագաղի) գամեր»:

Անգլիական Արդարադատութեան աստղը աշխարհով մէկ յանկարծ չողարձակեց որպէս արի եւ բարոյական բարձր սկզբունքի դրօշակակիր, երբ տնային բանտարկութեան ենթարկեց Փինոչէն որպէս առաջին քայլ ապահովի դատաւորի մը պահանջքին՝ ապահովել արդարութեան յանձնելու ոճրային արարքներով ամբաստանուած Զօրավարը: Սպանիոյ օրինակին հետեւեցան Ֆրանսա, Զուիցերիա, Պելժիա որոնք իրենց թմբիրէն յանկարծ արթնցան յիշելով որ Ջելիի մէջ Փինոչէի իրաւակարգը իրենց քաղաքացիները նաեւ «անյայտացուցած» էր իրրեւ անպաշտպանելի կամ ճախակողմեան տարրեր: Ամէն մարդու միտքին մէջ դեռեւս թարմ է անգլիական որոշումին առթած ընդհանուր խանդավառութիւնը, որուն չոլշդուն մէկ արտայայտութիւնն էր Էմմերսթի Ինքըրնէյշընըլի յայտարարութիւնը. «Մարգկային Իրաւանց Տիեզերական Յայտարարութեան 50–րդ տարեդարձի նախօրեակին (...) աշխարհ չէր կրնար աւելի լաւ մաղթանք մը ունենալ, քան վերահաստատումը Յայտարարութեան պարփակած սկզբունքներուն»:

Քիչ մը կանխահաս խանդավառութիւն եւ անիրապաշտ յոյսեր:

Մեռտասաներորդ ժամուն յայտարարելով թէ այժմ 84–ամեայ բռնատէրին առողջութիւնը թոյլ չէ տար որ ան օրինական դատավարութեան ենթարկուի՝ անգլիական կառավարութիւնը յայտնած կ'ըլլայ իր բեմադրութեան մէջ. – մէկ կողմէն աշխարհի բոլոր բռնակալներուն ազդարարութիւն մը ղրկել թէ իրենք անձեռմխելի չեն եւ թէ միջազգային արդարութեան օրը անպայման պիտի գայ, ուշ կամ կանուխ, ... երբ բռնակալին չհաթեր ղերակատարութիւնը վերջ գըտնէ, եւ միով բանիւ՝ ցոյց տալ թէ այդ յայտարարութիւնը հարցին վեց սկզբունքի բաժինն է, անոր սոսկ տեսական կողմը, գործադրութիւնը ըլլալով այլ առակ լուսարձ: Անգլիական պետական չհեռուն ներհակ կ'ընթանան նման արդարադատական ապուշարանութիւններու դործադրութիւնը, կամ ինչպէս այս առթիւ Ներքին Գործոց նախարարը յայտարարեց՝ «Անկարելի է եւ չատ վտանգաւոր այս կարգի հարցերը կարգադրել լոկ զգացական հիմունքով»:

Ալպոնի ապակափեղկին մէջ չուրջ մէկուկէս տարի աշխարհին ցուցադրուած արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու հոգեդրաւ այս պատկերը կը նմանի եգիպտական զմռսուած մոմիաներուն, որոնք իրենց մասին դարեր չարունակ խօսիլ կուտան, իրենք պահելով յաւիտենական քար լռութիւն: Այսօրինակ ժողովրդավարութիւն եւ միջազգային արդարութիւն բառերը կը մնան «անխօս», զմռսուած տարրեր:

Այսօր Փինոչէ վերադարձած է իր հարազատներուն՝ պինոչետականութեան դիրկը յաղթական մառեչալի մը նման: Ջինուորական օգակայանին մէջ պինք դիմաւորելէն իր հաւատարիմ բարձրաստիճան սպաները՝ մինչ պինոչետական վոդերախումբը կը չեփորէր հայրենասիրական եղանակներ, իսկ հեռատեսիլը կը սրփռէր տօնախմբական արարողութիւնը:

Նախկին բռնատէրը, որ զգացած է բնականելու իր անձնական ապահանքը, ինքզինքը կը զգայ կրկնակօրէն պաշտպանուած եւ ապահով՝ ցկեանս ծերակուտականի իր անձեռնմխելիութեամբ եւ զինուորական շրջանակներով: Ան իր պալատի բարձունքէ այսօր կը շարունակէ քմծիծաղիլ աշխարհի վրայ, ինչպէս որ սկսած էր ծիծաղիլ զինուորական օգակայան էջք կատարած վայրկեանէն սկսեալ: Զօրավարը ձգած էր հիւանդի իր անուսուր կառքը, ոտքի ելած, ողջախուրուած իր նախկին գործակից զինուորականներուն հետ եւ վստահ ու կայտառ քայլերով ուղղուած՝ անդին իրեն սպասող ուղղաթիռը:

Անուսուր կառք մը՝ որ իր մարմնին մաս կը կազմէր երբ անգլիական հեռատեսիլը ամէն առթիւ կ'ուզէր սփռել «տըրակտամ եւ հիւանդ 84–ամեայ» բռնատէրին պատկերը: Սէնարիօն կատարեալ էր Լոնտոնի մէջ:

Պոաւօ մը՝ բեմադիրին եւ դերասան – զօրավարին:

Իսկ անդին, Ջիլիի մէջ, իրենց սիրելիները կորանցուցած հազարաւորներու կըսկիծը այսօր քիչ մը աւելի կը խորանայ, ի տես անպատիժ – եւ վարձատրուած – բարբարոսին:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

. . . .

CD Reçus

THE CYCLE OF LIFE

PARIK NAZARIAN (14 մեներգ)

GARNI
P.O.B. 3035, Santa Monica, CA 90408

ՆՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ՆՈՐ ԹԵՐԹԵՐ

Հայաստանէն արտագաղթին անմիջական արդիւնքներէն է չատ մը երկիրներու մէջ օր ըստ օրէ մեծցող գաղութներուն քով նոր գաղութներու կազմաւորումը: Այս երեւոյթին Եւրոպայի մէջ ամէնէն ցայտուն օրինակներէն են Սպանիան ու Զեխիան: Առաջինին համար կ'ըսուի թէ արդէն 3 – 4 տասնեակ հազարի հասնող հայաստանեան – հետեւաբար տնտեսական – գաղութ մը ունի այսօր, մինչ տասնամեակներէ ի վեր այդ երկրին մէջ ապրող Հայերու թիւը հազիւ քանի մը հարիւր հոգիով կը տրուէր: Երկրորդը՝ Զեխիան որուն պարագան տարբեր չէր Սպանիայէն, այսօր կ'ըսուի թէ ունի արդէն 10 – 15 հազար Հայ: Այս մէկը, սակայն, յայտնապէս, կազմակերպուած ամբողջութիւն մը յաղոդած է ըլլալ, առաջին քայլերէն իսկ, ինչպէս կը մատնէ Փրակայէն հասած նոր «Օրեր» (*) համաեւրոպական, անկախ ամսագիրը:

Վերջերս հասան անոր 2–րդ եւ 3–րդ թիւերը (2 / 1999 եւ 1 / 2000): Գունաւոր կողքով, 32 էջնոց, պատկերազարդ պարբերական մըն է ան, ամբողջութեամբ արեւելահայերէն: Անոնց թերթատումով իսկ, դիւրաւոր նկատուածներն են տեղական գինը, այժմէականութեան հետ կապը եւ Հայաստանէն կատարուած լաւ մաղը եւ Հայաստանէն կատարուած լաւ մաղկարդակով լրատուութիւնը: Այս յատկանիշներէն առաջինը թերեւս ամէնէն կարեւորներէն է գաղութներու հրատարակութիւններու համար եւ յաճախ ամէնէն անտեսուածը: Եւ պէտք է ըսել որ «Օրեր»ու առաջին այս թիւերուն ընթերցումով արդէն կարելի է որոշ պատկեր մը ունենալ ոչ միայն Զեխիոյ, այլ նաեւ դրացի երկիրներու գաղութներուն – Գերմանիա, Սլովաքիա – մասին: Տեղադրութեան յատկանիշը ապահովուած է քանի մը ուղղութեամբ: Կան Հայաստանի կարեւոր անցքերուն, ինչպէս՝ Հոկտեմբեր 27–ի ոճիրը, մասին չեխական մամուլէն առնուած էջեր, հայկական արուեստին նկատմամբ չեխական հետաքրքրութեան արձագանգներ, ինչպէս՝ Մուսա Լերան 40 օրերուն տեղական ձայնասփիւռէն ներկայացումը, Զեխիա ապրող հայ բժիշկներու, արուեստագէտներու, հայեւչեխ յարաբերութիւններու մասին էջեր, եւ այլն: Թերթը իր սահմաններուն մէջ կը ջանայ օգտակար ալ ըլլալ նորահաստատ գաղութին, իր հարկին տալով գործնական տեղեկութիւն, ինչպէս է Օտարներու մասին չեխական օրէնքը, եւ այլն:

«Օրեր»ու երրորդ թիւին մէջ հետաքրքրական է կարդալ թէ Զեխիոյ թիւ մէկ ճատրակ խաղացողը Հայ մըն է. Սերգէյ Մովսիսեան: Անոր հետ կատարուած հարցազրոյցէ մը (Անոնա Կարապետեան, Յակոբ Ասատրեան) յայտնի կ'ըլլայ որ եւ թիւատարդը ծնած է 1978–ին Թիֆլիս: 1994–էն ի վեր ընտանիքով կ'ապրի Փրակա: Զեխիան ներկայացուցած է Լաս – Վեկասի ճատրակի աշխարհի առաջնութեան ու հակառակ որ 5 – 8–րդ տեղը գրաւած է, մեծ հետաքրքրութեան արժանացած է Փրակա վերադարձին:

Թերթին համար այժմէականութեան ամէնէն կարեւոր թեման արտագաղթի երեւոյթն է, զանազան էջերով չօշափուած է նիւթը: Ամէնէն ուշադրաւն է Գերմանիոյ նախկին Անահիտ Յովսէփեանի «Քամուց Գերմանիա գուաձնները» խորագրով յօդուածը (տես՝ քիչ անդին) որ լոյս տեսած է Բ. թիւին մէջ, Ամանորի նախօրեակին:

«Օրեր»ու մասին ծանօթացումի այս համառօտ տողերը աւարտելէ առաջ պէտք է ըսել որ դլխաւոր խմբագիրը Յակոբ Ասատրեանն է. ծանօթ անուն մը Հայաստանի «Ազդ» օրաթերթի ընթերցողներուն: Խմբագրական կազմը անոր հետ թաղկացած է եղուարդ Սարգսեանէ (պատասխանատու քարտուղար), Աննա Կարապետեանէ, Արսէն Քոչարեանէ: Որպէս հիմնադիր եւ հրատարակիչ, նշուած է «Կովկաս–Արեւելեան Եւրոպա լրատուական կեդրոնը»: Անունին տակ տեղ գտած «համեւրոպական հայկ. անկախ մամուլ» արձնագրութիւնը կ'ըսէ թէ հրատարակիչները որպէս ընթերցող զանգուած, կ'ուղղուին ամբողջ Եւրոպայի հայութեան: Հարցը հոն է որ այդ զանգուածէն կո՞յ լուրջ տոկոս մը Հայաստանի, չեխահայ գաղութին կեանքին նկատմամբ չօշափելի հետաքրքրութեան տէր որ այդ ու վերոնշեալ նիւթերուն մասին հանդուրժէ կարդալ տովեետական դրեթաճեւով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) **ORER,**
P.O. Box 73, 14801 Prague 414 CZ

ՔԱՄՈՒՑ՝ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՔՇՈՒԱԾՆԵՐԸ

1999–Ի ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՑ ՅՈՒԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ ԳԵՐՄԱՆԻԱ Է ԱՐՏԱԳԱՂԹԵԼ 2138 ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ

Աշխարհում շատերն են ձգտում 2000–ի գիշերը Երուսաղէմում դիմաւորել: Հայերը... «Մինչեւ 2000 թուականը ով երթպա ընկաւ, մնալու իրաւունք կը ստանայ», ասում են այսօր Հայաստանում ու աշխատում «փրկուել»: Երոպան նրանց չի սպասում, հակառակը՝ պինդ–պինդ փակում է դուռ ու պատուհան, որ օտար համիներ սահմանից ներս չխուժեն: Անելին՝ արդէն կայ միասնական ռազմավարութիւն. հիմք տարում խոստանում են մեր բաղաքացիների կեանքն առաւել ապահով դարձնել, Հոկտեմբերի 16–ին Ֆինլանտիայում կայացած հանդիպման ժամանակ ասացին եւրոպական երկրների ղեկավարները՝ նկատի ունենալով փողերի լուացման, կազմակերպուած յանցագործութիւնների դէմ պայքարի, փախստականների՝ օրէցօր առաւել մեծացող խնդիրները: Վերջիններս Արեւմուտք մրցկի նման են գալիս: Գերմանիայում մեծ ժուռում են, փախչում են Հոլանտա, այնտեղ էլ բախտը չի ժպտում՝ Պելժիա կամ՝ Ֆրանսա, կամ՝ Աւստրիա... «Աւըստրիան՝ Աւստրիացիներին» կարգախօսներով ցոյցերը վերջին ընտրութիւններում «նէօ–ֆաշիստական» համարուող «Ազատութիւն» կուսակցութեան համախորհրդարանում երկրորդ տեղ ապահովեցին: Ոչ միայն Աւստրիայում, Գերմանիայում, Պելժիայում, Ֆրանսայում նման կարգախօսներն այսօր յաճախադէպ են. գնացէք, մենք մեր աշխատուժի կարիքը չունենք, մեր մեծեծնայացուած տրանսպորտային համակարգերը մեզ է փողոց շպրտել: Բայց դէ, «կուշտն ի՞նչ գիտի սովածի կեանքը», փակ դռներից մի ճեղք են գտնում սողոսկելու ու... մի կերպ փորձում տեղաւորուել եւրոպական կեղեւի մէջ: Ոմն մէկ անգամ արդէն կեղեծուած իրենց կեանքը ինչպէ՞ս է «դարմանուում» այս աւելի չոր պատեանի ներսում, լրագրողի գրչից առաւել հոգեբան–հասարակագէտ–բժշկի հետազօտութեանն է սպասում:

Աշխարհի 6 միլիառ կազմող բնակչութեան ամէն մի 120–րդը ստիպուած է փախչել սեփական երկրից: 29 հազար քառ. քմ–մակերես ունեցող Հայաստանից քանի՞ բախտն է բերում Գերմանիայի Դաշնակցային Հանրապետութեան 357 հազար քառակուսի քիլոմեթր մակերեսի վրայ տեղաւորուելու, դժուար է ասել: Անընդհատ մտնում–դուրս են դառնում, եւ եթէ անցեալ տարի այստեղ ապաշօն խօսում էր 7–10 հազար հոգի փախստականի մասին, այսօր այդ թիւն անկասկած աւելի մեծ է: Վիճակագրական վերջին տուեալներով, Հայաստանի փախստականների թուով 5–րդ հորդոնականն է զբաղեցնում (1999–ի Յունուարից Յուլիս, 2 հազար 138 փախստական է Գերմանիա մուտք գործել): Առաջինը Հարաւսլաւիան է, յետոյ Թուրքիան, որտեղից հիմնական միգրանտները՝ Քուրդերն են, յետոյ Իրաքն ու Աֆղանստանը: Երեւանի գերմանական դեսպանատունը մերժման կնիքը հէնց անցագրում է դրոշմում: Փոխում են նոր անձնագիր՝ նոր ազգանուն, մեծաւ մասամբ տուն–տեղ «Ջրի գնով» վաճառում են, որ ճանապարհի փող ունենան: Ու եթէ առաջ տղամարդկանց հոսքն էր առաւել մեծ, այսօր՝ ընտանիքների: Առաջ քաղաքներից էին գալիս, հիմա գիւղերից էլ են դատարկւում: Գալիս են օդանաւով, գնացքով, աւտոբուսով՝ փոքրիկ յոյսից կառչած՝ Հայաստանը Եւրոպական Ճանապարհն է բռնել, ուրեմն իրենց կողմնացոյցն էլ սխալ ուղղութեամբ չի տանում:

«Որտեղի՞ց նման ինֆորմացիա: Մենք վեց տարի Գերմանիայում ապրողներս նման բան չենք լսել», զարմանում են դեռ եւս անորոշ ճակատագրի տէր՝ դատարանի վճռին սպասող նախկին Հայաստանցիները՝ մինչեւ 2000 թուականը երկրի բնակիները՝ մինչեւ 2000 թուականը երկրի պա եկածներին քաղաքացիութիւն տալու մասին լուրը քննարկելով: Օրէնքները անընդհատ փոխւում են, եւ դժուար է բնականացել, թէ իր Աբեւելեան հասուցած «պարտքերը» չմարած Գերմանիան անաչխատների հիասթափութեան նոր ալիքի պակաս է զգում: Դեռ մի քանի տարի առաջ հայ փախստականների մի մասը հէնց սահմանից էեռ ուղարկելիս «Ինձ լաւ բացատրէին, որ այդպէս էլ լինում, ռիսկի չէի դիմի», արդէն Հայաստանից հեռախօսով բողոքել էր տանուած Գերմանիայում:

ապաստանեալի իրաւունք ստացած իր ազգականին: Փորձառուները յամառել էին՝ գնանք Աւստրիա, մի քիչ փող աշխատելու յոյսն էլ ապարդիւն էր անցել:

«Վերադարձողները գունատ հէքեաթներ չեն պատմում»: Բայց յոգնած ու անհաց զանգուածին դրսում կորցնելու վախն առաւել հեռու է թւում, քան հայրենիքում ընտրութիւնից ընտրութիւն սպասելը», ասում է դրուցակիցս՝ Հաստանից 93-ին դուրս եկած եւ ապաստանեալի իրաւունք ստացած մի քաղաքացի: «Ինչքան էլ "լեկցիա" կարդաս, թէ վատ բան է, մի գնա, լեզուդ չի պըտրւում, մարդը չի կարողանում ապրել: Սա մի անգամ եւս մեզ վրայ ծանր բեռ է դնում, որ բոլորս պիտի ամէն ինչ անենք, որ պետութիւնը պետութիւն լինի», Սեպտեմբեր 5-ին Քէօլնում հայ համայնքի հետ հանդիպման ժամանակ ասաց Ազգ. Ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանը: Վերջինս չհամաձայնեց, թէ նաեւ իր ընտրազանգուածն է ճամպրուկները կապել, հեռանում Հայաստանից:

«Դեմիրճեանին լաւ ենք ճանաչում, մի ժամանակ մեզ լաւ էր պահում, մտածենք ինքը մի բան կ'անի, գործ կը տայ, պարապ չենք մնայ: Մէկ ամիս անցաւ, երկու, երեք... Միայն խօսում են: Վազգէն Սարգսեանը «քրջի» չուկայ եկաւ, յուզուեց: Եթէ ժամանակին դրւիչ է բերնել, ժողովրդի բերանն էլ օրհնանք դրեց, յետո՞յ... Վ'երջ, ես ինձ եմ հաւատում, ասացի մէկ ամիս առաջ, տունս 2000 տոլարով վաճառեցի, եկայ՝ յանձնուեցի», 40-ամեայ Ա. Բ.-ի մասին ինձ ասացին, թէ կեղծ թուղթ է սարքել՝ իբր տատիկը գերմանուհի է: Ինձ՝ Գերմանիայում ժամանակաւոր բնակուողիս, ի հարկէ, ոչ միշտ են ամէն ինչ ճշդրիտ պատմում: Փախստականի կարգավիճակ հայցողներից չատերին թւում է, թէ Հայաստանի համար աշխատող լրագրողի մօտ որքան լուռ, այնքան՝ լաւ: Գրչի թանաքը չէորացած՝ իրենց մասին կ'իմանան՝ ետ կը կանչեն: Վստահութեան պակասն ինձ ոչ այնքան վիրաւորում, որքան մտահոգում է՝ նոյն տեսակից ենք ուրեմն: «Իրար հետ խօսում ենք, ընտանիքներով հանդիպում, բայց միակ թեմաներ կան, դրանց չենք անդրադառնում: «Դատարանում ի՞նչ ես ասելու»-ն ընդունուած հարց չէ, մեւնոյն է, ոչ մէկը մեւսին ճիշդը չի պատմում: «Կասկած ու վախ կայ», անկեղծանում են հին եկածները:

«Հա՞յ ես», թւում է կ'ասես ու դիմացինը կը դրկախառնուի, կամ գոնէ կը ժպտայ: Նոր եկածները՝ դժուար են ժըպտում՝ լեզու չգիտեն, դերմանական չոր կարգուկանոնն ուրիչ վիճակ է պարտադրում, փախստականի սուտուկեղծ պատմութիւններ յօրինելու վարպետութիւնն իրական եսից քանի՛ ափ հեռու է չըըրտել:

«Մեծ խանութում Հայաստանցիների տեսայ: Ճունչս կտրւում էր՝ «Հա՞յ ես, չէ՞» հարցիս կտրուկ պատասխան՝ «Սպասիր, դրա ժամանակը չէ, դուրս գանք, յետոյ»: Միայն փողոցի անկիւնում, գողութեան մէջ չբռնուածի հպարտութեա՞մբ, թէ հանգստութեամբ յետոյ երկու բառ փոխանակեցին. «Հայաստանից երկու ամիս առաջ ենք դուրս ելլել, մի քիչ բանման ենք հաւաքում, որ մերժըւելու դէպքում դատարկ ձրպանով տուն չգնանք»: Սա Գիւմրիից չորս տարի առաջ Գերմանիայում ամուսնացած ծանօթուհիներից մէկն է պատմում: «Ես չեմ ամաչում. եթէ գողն էլ կայ, ինտելեկտուալն էլ, ուրեմն կենսունակ ազգ ենք», ասում է մեր զրոյցի մէկ ուրիշ մասնակից: Ամաչել-չամաչելու խնդիրը մէկ կողմ. Ներքին գործերի նախարարութեան՝ դեռեւս անցեալ տարի մեզ տրամադրուած գնահատականը փախստական հայերին որեւէ յանցագործ խմբի մէջ չի տեղաւորում, եթէ դէպքեր էլ կան, որակ չեն կազմում: Փոխարէնը ոչ պակաս աորիբուտ է դառնում միաւորը չլինելու անխուսափելի հիւանդութիւնը: «Ես հաւասար եմ բոլորին» մխիթարական դատողութեամբ հանդէս եկող «ուժեղներն», այնուամենայնիւ, անկեղծութեան պահերին անցեալից եկած արժէւորման մի յուշով թուլանում են: «Բա մենք սե'նց էինք ապրում՝ քիլօներով սեւ խաւիար, Մոսկուայի խանութներից՝ թանկ հագուստեղէն», քաղքենու նմանարդ վերյուշներ Գերմանիայի հայկական՝ աւելի ճիշդ «հայաստանեան» չըջանակում չատ եմ լսել: Աստղազարդ երկինքներին, Երեւանի լոյսերին ու երգող չատրուանները, Սպենդիարեանի օպերային թատրոնի էժան տոմսերով չքեղ ներկայացումներին ու «պապայաուկի»՝ մէկ դատաթ սուրճով երկար քննարկումներին կարօտող չերան էլ կայ: Նրանց մի մասը երեւանեան ռեթրոյից ուզում է հանել մխիթարների ու հայրենասիրական կարգախօսների չերիզուած ժամանակը, կըլկըլացող մուրացկանների արեւելեան մեղեդին: «Բոլորը մեզ խաբեցին» մեկնաբանութեամբ ուզում է փախչել 10 տարուայ իր կորցրած կեանքից, դէմքը չըրջած փորձում է մնացած կեանքն ապրել առանց դառը յիշողութիւնների, առանց կամուրջների: Ստացո՞ւմ է:

«Մեր գործարանի դուռ-պատուհանն էլ քանդել-տարել-վաճառել են, ասում է պազալթի գործարանի նախկին աշխատակիցներից մէկը: Է՛, ինչ ասեմ, որ հաւաքածս մի երկու կոպեկը տուն չուղարկեմ՝ սովից կը մեռնեն»: «Մենք՝ բոլորս տուն փող ենք ուղարկում, չաբաթը մէկ անգամ կարճ զանգում ենք՝ ոնց են – ոնց չեն տեղեկանում ու Հայաստան գնացող փնտռում՝ նամակ, փող ու դեղ հասցնելու: Երբ ճամբար եկանք, նոր օրապէրը սկսեցի, դրեցի՝ «վերջ լաւ ու վատ ապրած իմ նախկին կեանքին, խոստանում եմ հին ոչնչի մասին չպատմել իմ այս նոր դրքում: Չի ստացուում, ամիսի լուրերը լսելուց յետոյ ամէն օր նամակներ եմ դրում՝ ... Լեւոնին, Վանոյին, Քոչարեանին... Գիտեմ, փախստականս դրածներն իրենց հետաքրքիր չեն, չեմ ուզարկում», ասում է Մ. Հ-ն, ով իր 40-ամեակը դիմաւորեց դատարանում՝ ՀՀ քաղաքացիութիւնից հրաժարուելու դիմումով, եւ ով իր սերընդի մասին Հէմինկուէյի նման ասում է՝ կորած:

Կորած ու կորցրած սահմանումների մէջ չեւ չակուած մի բան այնուհանդերձ կարելի է գտնել՝ արտագին տեսքը: Մի քիչ չրթներկ, չկարկատած գուլպայ, չհըրուղ տաք ջուր, թանկարժէք օծանելիք՝ ամէն օր փոխուող չապիկին...

«Հէչ կենցաղի մէջ մէկ-մէկ տարիներ դժուար կեանքս մոռանում եմ: Բայց մէկ է, մի քիչ աւելի լաւ լինի, վերադառնալու եմ», ասում է 50-անց Ն. Ա.-ն: Մենա՞կ: «Երեք երեխաներիցս մէկին ինձ հետ օրերն է հաշւում»: Այդ մէկին չտեսայ, որ հարց տամ՝ ինչո՞ւ ես ուզում Հայաստան գնալ: Որովհետեւ նրանից 2 տարի փոքրերին՝ 12 տարեկան երկու աղջկայ լսեցի, աւելի փոքր տղաների էլ, պատասխանը նոյնն էր՝ չեմ ուզում գնալ: Այս երեխաները մեծերի նման հարմատելու եղբեր էլ չունեն. ինչ ծնուել են, հացի փոխարէն Հայաստան տանը ներկայ է թշուառութեան ու անորոշութեան մոխրադոյնը, ու այնքան տիրապետող, որ յիշողութեան մէջ բոլոր մեծացած պայծառ նրբերանցները կուլ է տուել: Երեխաները լեզուն հեշտ են սովորում: Նրանց՝ գոնէ իրար հետ հայերէն խօսելու՝ ծնողների պարտադիր պահանջը յաճախ երեք բառի սահմանից չի անցնում: Մանկապարտէզում խաղի լեզուն գերմաներէնն է, դպրոցում խնդիրը լուծելու գերմաներէն մտածողութիւնն ինքնըստինքեան հաստատուում է: Հապճեպ կապուած ճամպրուկների մէջ թէ հայերէն մէկ-երկու գիրք դրուէր էլ, միեւնոյն է, չեին կարդալու: Մոգական ուժ ունեցող ուրիչ զրաղմունքներ կան, որոնց մատնիսական ձգողութիւնը երկու ծովերի արանքում ընկած իրենց փոքրիկ երկրի մասին երբեւէ յիշատակ չի անում: Նո՞ր կորած սերունդ... Ինչ անուն էլ դրւի, մեղքի մի մեծ բաժին ձեր ու իմ վրայ է ծանրանալու, որ 10 տարում չըկարողացանք նրանց Յոյսի երկիր ժառանգել:

ՅԵՏԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆ

Արտագաղթի մասին այսօր Հայաստանում չատ են խօսում: Ճանաչուած գրողն ահազանգում է, Ազգ. Ժողովի պատգամաւորը դրա մեծ չափերի համար մեղադրում լրագրողներին, հասարակագէտ-գիտնականը իշխանութիւններին կոչ է անում մեխանիզմներ մշակել: «Զկայ չարիք առանց բարիքի, արտագաղթը փրկեց Հայաստանը, բայց այսօր հասել է այն սահմանը, որ կարող է երկրի ազգային անվտանգութեանը սպառնալ, վաղը բանակ չենք ունենայ», օրեր առաջ «Ա-զգատութիւն» ռատիօկայանին տուած հարցազրոյցում յայտարարեց Վանօ Սիրադեղեանը: «Ներգաղթից ենք խօսում... Բայց ո՞վ մեզ փողոց չպրտեց, ասում է եօթ տարի առաջ Գերմանիա եկած 7 հոգանոց ընտանիքի հայրը: Բոլորս՝ 1990-ից յետոյ դուրս եկածներս Հայաստանի պիւտճէի չափ փող ենք ուղարկում: Գրնանք՝ մեծ հոգս ենք դառնալու...»:

ԱՆԱՀԻՏ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Պոն, Գերմանիա

«Օրեր», 1999 Հոկտ. – Նոյ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԻՅ («Յառաջ»). –

Աւելի քան մէկուկէս հազարամեակի խորերէն ճառագայթող Աւարայրի պատերազմը թէպէտ հին յաղթական կամարմըն է Հայոց պատմութեան, բայց երբեք չհինցած: Չհինցած դաղափարով, ոգիով եւ բարոյական արժէքներով:

Այսօր, Աւարայրը հոն է ուր հայութիւնը պայքար ունի: Պայքար՝ իր պատմականութիւնը ամրապնդելու, իր հողը եւ ժողովուրդը պաշտպանելու: Պայքար՝ իր լեզուն, հաւատքը, ազգային դիմագիծը պահպանելու:

Շաբաթ, Մարտ 4-ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահի բեմին վրայ, պատանիներ եւ երիտասարդներ, չուրջ քառասուն հոգի, ղեկավարութեամբ հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննէսեանի, նոր ձեւով, նոր ոճով, իրենց հոգիով ապրեցան եւ ապրեցուցին հին եւ չհինցած վարպետանոց դիւցազնեպրդութիւնը, ի դոհունակութիւն ներկայ հոծ բազմութեան:

Մօրք ունենալով եւ հետեւելով պատմութիւնը վերագծող բնագրի մը ընթերցումին (պատրաստութիւն՝ Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեան եւ ընթերցում՝ Վարդան Քհնյ. Գասպարեան), երիտասարդները, մէջ ընդ մէջ, արդի երաժշտութեան (rnf) եղանակով եւ ոճով, «սէնթէթիզէօռ»ի մը, կշռոյթով, զոր նուագեց Կոմիտաս Վրդ., մենակատարութեամբ, դուդերդով կամ խումբով երգեցին դլխաւոր դէմքերէն՝ Վարդան, Մորխոռունի, Վահան Ամատունի, Ղեւոնդ Երէց, Ցովսէփ Կաթողիկոս, Ռշտունի, Վասակ, Ցագիերտ... քաղուած խօսքերը, ընթերցումն ու երգը իրարու չղթայուորելով, կամրջելով:

Ինչպէս ըսաւ, Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեան, իր բացման խօսքին մէջ, բարձր դրական եւ երաժշտական արժէք պէտք չէ փնտռել ո՛չ թնաղրին եւ ո՛չ ալ երաժշտական մասերուն մէջ: Մենք ալ համաձայն ենք: Այլ մէայն պատանիներ, երիտասարդներ չահագրգռելու, քով քովի բերելու, եկեղեցւոյ եւ ազգային հաւաքական կեանքին կապելու ձեւ մը, միջոց մը, նկատի առնելով այսօրուան իրենց աշխարհը, իրենց մօտեցումները, լմընումներն ու հետաքրքրութիւնները:

Այս տեսակէտէն նախաձեռնութիւնը, աշխատանքը եւ արդիւնքը դրական են: Մանակցողները եւ Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեան արժանացան խանդավառ ծափահարութիւններու: Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը կը փորձէ եկեղեցւոյ չուրջ հետաքրքրութիւն, ջերմութիւն մը ստեղծել: Գնահատելի է: Գործունէութեան դաշտը բերրի է, առաւելաբար Պոլիսէն եւ Թուրքիոյ պատառներէն եկող եւ չրջանը հաստատուղ բազմաթիւ ընտանիքներով, քիչ մըն ալ Հայաստանէն արտագաղթողներով: Այս զանգուածները, ծանօթ պատճառներով, կապուած են եկեղեցւոյ եւ հայերէնին ալ կը գործածեն որպէս հաղորդակցութեան լեզու: Որքան կը տեւէ չենք գիտեր: Օրը օրին օգտուիլը այս վերապարթնումով ինքնին գոհեպողիչ է:

Ճիշդ է որ ամէն ինչ ճաշակի հարց է: Սակայն, կը խորհինք որ այս պարագային միայն այդ չէ: Եղածը հանդրուան մըն է նախ չրջապատ մը, միջավայր մը ստեղծելու եւ վերադառնալու դէպի հարազատ ակերը մեր դարաւոր արժէքներուն որոնք կրնան գոյատեւել միայն իրենց ինքնուրոյնութեան մէջ:

Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար, իր վակման խօսքին մէջ գնահատեց Կոմիտաս Վրդ. Ցովհաննեանի պատրաստակամութիւնը եւ բազմերես տաղանդը: Քաջալերը խօսքեր ուղղեց մանուկներուն իրենց ոգեւորուած մասնակցութեան համար: Պոմոնի ծուխը, ըսաւ Եպիսկոպոսը, նոր չրջան մը կը բոլորէ յուսադրելով բոլորս:

Վարդանանց տօնակատարութեան պաշտօնական մասը վերջ դտաւ «Մեր Հայրենիք»ով երգուած բոլոր մանուկներուն կողմէ, հարազատ եղանակով: Երեկոն չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ պատրաստուած չրջանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին կողմէ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ Լիֆֆնտիենց տունը

ՍԱՀԱԿ. – Մեր խօսքը վերջնական էր արդէն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ատոր քնաւ տարակոյս չունիմ: Գիտեմ, որ ինծի պիտի չվարձէք:

ՍԱՀԱԿ. – Ա՞ւ ինչ խօսք է: Ինչո՞ւ պիտի խաբենք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց աւելի աղէկ չըլլա՞ր, որ հարանիքէն առաջ դրամը պատուաւոր վաճառականի մը քով աւանդ դրուի:

ՍԱՀԱԿ. – Ի՞նչ հարանիք, ի՞նչ աւանդ, Մարտիկ աղա: Ինչի՞ մասին կը խօսիք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Թոհաֆ բան, մեր ամուսնութեան մասին:

ՍԱՀԱԿ. – Ի՞նչ ամուսնութիւն:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Պիչ – պիչ կը նայի): Օրիորդ Զարուհիին հետ ամուսնութիւնս:

ՍԱՀԱԿ. – Ան չէ ամա կիրակի օր Տէր Բարսեղը քովդ չեկա՞ւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Եկաւ:

ՍԱՀԱԿ. – Քեզի բան մը չյանձնե՞ց:

ՄԱՐՏԻԿ. – Չէ, բան մը չյանձնեց: Պատրիարքարանի մէջ ըլլալիք պաշտօնական նշանառւելի մասին խօսեցանք, յետոյ խօսեցանք դրամօժիտի մասին...

ՍԱՀԱԿ. – Մենք կարծեմ իրար երբեք պիտի չհասկնանանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ:

ՍԱՀԱԿ. – Որովհետեւ Աստուծոյ կամքը այս է եղեր: Զարմանալի, որ Տ. Բարսեղը բան մը չէ ըսեր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Նշանը ե՞տ ընել կ'ուզէք:

ՍԱՀԱԿ. – Ըրինք լմնցաւ արդէն: Բայց այդ դրամօժիտի խօսքը քնաւ չեմ հասկընար կոր: Ա՞տ ուրիկէ ելաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձանըմ, այնպէս կարգադրուած չէ՞ր, որ դուք 5000 ոսկի դրամօժիտ պիտի տաք:

ՍԱՀԱԿ. – Այդ կարգադրութիւնը որո՞ւ հետ եղած է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեզի հետ, Տէր Բարսեղին միջոցաւ:

ՍԱՀԱԿ. – Էհ հիմա պիտի խեղթեննամ: Տէր Բարսեղը քեզի ըսաւ, թէ մենք 5000 ոսկի դրամօժի՞տ պիտի տանք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այո, այդպէս ըսաւ: Կիրակի օրն ալ նոյն բանը կրկնեց:

ՍԱՀԱԿ. – Իսկ մեզի ալ ըսաւ, թէ դուն առանց դրամօժիտ ուզելու պիտի ամուսնանաս:

ՄԱՐՏԻԿ. – Առանց դրամօժիտ ուզելո՞ւ ... Էհ ատիկա լսուա՞ծ բան է:

ՍԱՀԱԿ. – Հիմա ատոնք բոլորը պարապ խօսքեր են, քանի որ նշանը արդէն ետ եղած է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բայց ինծի համար ատիկա անպատուութիւն է: Եթէ ետ պիտի ընդունիք, ինչո՞ւ նշանուեցանք:

ՍԱՀԱԿ. – Պարագաները այդպէս բերին:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շաբաթ օրը նշանուիլ, կիրակի օրն ալ նշանը ետ ընել... Ո՞ւր տեսնուած է ասանկ բան: Ամէն մարդ իր պատիւը ունի, լսողները ի՞նչ պիտի ըսեն:

ՍԱՀԱԿ. – Ո՞վ լսեց որ: Լսելու ատեն ալ չեղաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ուրեմն ասիկա ձեր վերջնական կարգադրութի՞ւնն է:

ՍԱՀԱԿ. – Այո:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ատէն մատանին կը հանէ, կուտայ): Շատ աղէկ: Մնաք բարով:

ՍԱՀԱԿ. – Երթաք բարով:

Լոյսի խաղով իրիկուն կ'ըլլայ: Ներս կը մտնէ Գաբրիէլ Լիֆֆնտին՝ Նուարդին հայրը:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Բարի իրիկուն, Սահակ Լիֆֆնտի:

ՍԱՀԱԿ. – Ատածու բարին, Գաբրիէլ Լիֆֆնտի, հրամմեցէք:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Թագուհի հանրմը տունը չէ՞:

ՍԱՀԱԿ. – Տունն է: Ներ ըլլայ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Ներ է, ներ:

ՍԱՀԱԿ. – (Կը կանչէ): Թագուհի ... (Ձիչ վերջ կուգայ Թագուհի):

ԹԱԳՈՒՀԻ. – Բարի էք եկեր, Գաբրիէլ Լիֆֆնտի: Ինչպէ՞ս էք: Սողոմէ հանրմն ու Նուարդը ինչո՞ւ չեկան:

(Շար. 23)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժապ եւ Ֆլորին Տէյիր-մէնճեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին էլիզ եւ Եղիշէ Այվազեանի յիշատակին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ մը խնամելու համար. Հայաստանի մէջ աշխատած է 15 տարի որպէս հիւանդապահուհի:

Հեռաձայնել՝
Տիկին Սուսաննա
01 – 42 – 53 – 47 – 97

(Շար. Ա. էջէն)

բացուած պրասենեակի վեհավար Ռօյ Ռիվը, որ իրեն ներկայացուցած է պրասենեակին նպատակները ու գործունէութիւնը: Դեսպանը նշած է նաեւ որ շաբաթէ մը աշխատակազմը կը տեղափոխուի նոր պրասենեակ ու կը գործակցի տեղացի մասնագէտներու հետ: Վարչապետն ալ իր կարգին նշած է թէ անցումի շրջանի մէջ գտնուող բոլոր երկիրները ունին Հայաստանի դժուարութիւնները, սակայն ամէնէն կարեւորը ժողովրդավարական համակարգի կազմակերպումն է: Ա. Սարգսեան Օ.Էս.Սէ.Ը.–ի պրասենեակին բացումը կարեւոր համարած է նաեւ միջպետական կազմակերպութիւններու եւ հիմնարկներու հետ գործակցութեան եղրեր հաստատելու տեսանկիւնէն:

Նոյն օրը Ռ. Ռիվ ընդունուած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ, որուն նոյնպէս ներկայացուցած է իր պէսաւորած պրասենեակին առաքելութեան կըլխաւոր ուղղութիւնները: Ողջունելով նախաձեռնութիւնը, Ռ. Քոչարեան ըսած է որ ան նոր պայմաններ կը ստեղծէ եւրոպական ընտանիքին Հայաստանի համակումին համար:

***

ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բարձրաստիճան պաշտօնեու նշանակման մասին Հայաստանի նախագահին հրամանագիրը թեր ու դէմ կարծիքներու առիթ տուած է: Ազգ. Ժողովի իրաւաբանական վարչութեան պետ Վ. Նազարեանի կարծիքով նախագահին Մարտ 6–ի այս հրամանագիրը չի համապատասխաներ երկրին Սահմանադրութեան: Անոր կարծիքով նախագահը այս ձեւով նոր լիազօրութիւններ չնորհած է ինքզինքին: Վ. Նազարեան պատրաստած տեղեկագրին մէջ նշած է նաեւ որ երեսփոխաններու առնուազն մէկ երրորդը կրնայ դիմել Սահմանադրական դատարան, պահանջելով յիշեալ հրամանագրի համապատասխանութիւնը Հայաստանի Սահմանադրութեան:

Բոլորովին տարբեր է նախագահի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեանի կարծիքը: Ան հակազդելով Վ. Նազարեանի պատրաստած տեղեկագրին ըսած է թէ Սահմանադրութեան մէջ նշուած է թէ Հանրապետութեան նախագահը անկախութեան, տարածքային ամբողջականութեան և ապահովութեան երաշխաւորն է եւ առոր իրականացման համար այլ յօդուած մը (թիւ 55) կը նշէ թէ նախագահը այլ լիազօրութիւններուն կարգին, բանակին գլխաւոր հրամանատարն է ու կը նշանակէ պինուած ուժերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմը, կ'ըսէ բանակին օգտագործումը եւլն.:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մարտ 8–ին, Ազգ. Ժողովի նիստին պատասխանելով հարցումներու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27–ի պատահարը լրջօրէն ազդած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան ընթացքին եւ ատկէ գլխաւոր առաջդը կ'ըլլայ Ղարաբաղի խնդիրը: Այն երկիրները որոնք հետաքրքրութիւններ ունին հիւսիսային Կովկասի նկատմամբ, կը նախընտրեն սպառողական դիրքի մէջ մնալ, տեսնելու համար թէ ինչի կը յանգի նեկայի կացութիւնը: Նախարարը ըսած է թէ նոյն պատճառով տեղքայլի մէջ է իր աշխատանքն ալ ու երեք չարաթէ ի վեր երկրէն դուրս ելած չէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲՀՄ)

եւ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Կրթական եւ Մշակութային Միութեան

կազմակերպութեամբ՝

հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԹՈՐԻՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

եւ

ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Ֆոպըրնի

«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – դաւեչտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

CONFERENCE "Les Dimanches de Carême"

organisée par le Comité des Dames de la Cathédrale Saint Jean-Baptiste le Dimanche 12 Mars à 15 heures 30
Salle «Nourhan Fringhian»
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

***

en deuxième partie
Projection de la vidéo de la CREMONIE DU SACRE
du Catholicos de tous les Arméniens de *SA SAINTETÉ*
KAREKINE II
le 4 Novembre 1999
à Saint Etchmiadzine

— O —

Buffet

— O —

Entrée libre,

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան առիթու, չնորհակալութեամբ ստացած է Իւզպինի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՅԱՆԿ

Տիկին Մելինէ Ժամկոչեան 250 Ֆր., Օր. Սիրարփի Փէչիմէնեան 150 Ֆր., Տիկին Լուիզ Գարակիւլեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մէլքոմեան 300 Ֆր., Պր. Լորան Պալեան 200 Ֆր., Տիկին Գըրիգոր Թեւանեան 1000 Ֆրանք, Տիկին Մարկրիտ Մինասեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Թաշտոեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 2500 Ֆր., Տիկին Լուիզ Մելքայէլեան 150 Ֆր., Օր. Իզապէլ Մարթայեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պալըճեան 200–ական Ֆր., Պր. Յովակիմ Ազամեան 2000 Ֆր., Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր., Տիկին Իւզարեր Եաղուպեան 100 Ֆր., Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500 Ֆր., Տիկին Մարթա Թնճուկեան 100 Ֆր., Պր. Բագրատ Գոռէմ 200 Ֆր., Տիկին Մարի Վէզնէեան 100 Ֆր., Պր. Ժան – Փիէռ Տիրանեան, Տիկին Սվեթլանա Իշխմիկեան 200–ական Ֆրանք, Տիկին Ռոզ Ալեքսանեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր – Զաքարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Շերինեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վէհանան Խըլաղեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

TOUS DEVANT LE SENAT

le Samedi 11 Mars à 15 heures

JACQUES CHIRAC, LA TURQUIE ET LA STRATEGIE DIPLOMATIQUE

Une semaine jour pour jour après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi visant à reconnaître le génocide du peuple arménien de 1915, pourtant votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, nous apprenons que le Président de la République se rendra en voyage officiel en Turquie pour inaugurer un salon des entreprises françaises implantées dans ce pays.

Les 450.000 Français d'origine arménienne comprennent mieux pourquoi, sous les sollicitations «amicales» du Premier ministre turc et les pressions de certains industriels français, le Président Chirac semble avoir choisi son camp : celui du pays qui bafoue les droits de l'homme et qui refuse de reconnaître ses erreurs passées.

Le Comité du 24 Avril, regroupant l'ensemble des organisations arméniennes de France, appelle tous les Français d'origine arménienne, l'ensemble de leurs amis élus, démocrates et défenseurs des droits de l'homme, à se rassembler **le samedi 11 mars 2000 à 15 heures** devant le Sénat, afin d'exprimer leur soutien à la démarche entamée par l'Assemblée Nationale, à l'unanimité le 29 mai 1998. Leur vote était exemplaire et nous encourage à persévérer à demander que justice soit rendue aux 1.500.000 victimes du premier génocide du siècle.

Un service d'autocars est organisé pour se rendre à la manifestation.

Région Parisienne :

— **Alfortville,** à 14h15, place Achtarak
— **Issy-les-Moulineaux,** à 14h devant l'église apostolique arménienne
— **Arnouville,** à 14h devant le stade Léo Lagrange
— **Bagneux,** à 14h au rond point des Martyrs
— **Clamart,** à 14h devant la mairie et s'arrêtera ensuite à 14h10 devant l'hôpital Percy. Ce même autocar passera également devant le monument au génocide d'Issy-les-Moulineaux, rue de la Défense, à 14h15
— **Meudon-la-Forêt,** à 14h15, place de l'Eglise.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՈՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԱԺ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·861 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.861

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 9 / 10)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԻ ՀՐԱԻԻՐԱԾ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԸ

Մարտ 9–ին Հայաստանեան լրատուիւները յայտնած են թէ Ռ. Քոչարեան ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանին առաջարկած է Հայաստանի զինեալ ուժերուն առաջին դէմքին հրամանատարութիւնը ստանձնել։ Երբ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը փորձած է առուգել լսուածը, նախապատիւ մամուլի քարտուղար Վ. Գաբրիէլեան պատասխանած է. «Բաւական է զբաղուել սադրիչ լուրեր տարածելով»։ Լուրը հերքուած է Ս. Բաբայեանի կողմէ ալ։

*
**

ԲՈՂՈՔ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին առընչութեամբ արդելափակուած Ց. Յարութիւնեանի ու երեսփոխան Մ. Մովսիսեանի փաստաբանները նախաքննութեան մարմինը մեղադրող յայտարարութիւններ տրապարակած են։ Մ. Մովսիսեան ըսած է թէ զինուորական դատախազութեան մէջ իրմէ պահանջած են յայտնել թէ Սամուէլ Բաբայեան նամակ տուած է իրեն։ Երեսփոխանը զբաղած դիմում տուած է իր պաշտպան փաստաբանին որպէսզի յանձնէ նախագահին, վարչապետին, զինուած դատախազին, մամուլին, նպատակ ունենալով որ վերջ տրուի իր անձին կիրարկուած բռնութիւններուն, ապօրինութիւններուն։ Փաստաբանը յըրած յայտարարութեան մէջ ըսելով որ իր պաշտպանեալին ուղղուած մեղադրանքները հիմ չունին, պահանջած է որ դադրի քրէական հետապնդումը եւ Մ. Մովսիսեան ազատ արձակուի։

*
**

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆՆԵՐԸ

Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Վ. Դաբրիճեան Գատառի համայնավարներուն հետ հանդիպումի մը երկու նախապայման նշած է երկիրը ներկայ քաղաքական լարուած վիճակէն դուրս բերելու համար։ Առաջինը ազգային համաձայնութիւնն է, երկրորդը Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին միանալու։ Այս երկրորդը արտադրթին ու չքաւորութեան դէմ միակ ճար նկատած է ան, աւելցնելով որ Ազգային Ժողովի համայնավար երեսփոխանները այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին։

*
**

ՏՈՒԻՐ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՍՊԱՍՈՒՄ

Ազգ. Ժողովի «Կայունութիւն» խումբի ղեկավար Վարդան Այվազեան ըսած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հեռատեսիլի հարցազրոյցը կը մատնէ այն իրողութիւնը թէ քաղաքական մեծամասնութիւնը նախագահին չենարան չէ։ Վ. Այվազեան համաձայն գտնուած է որ իր աշխատակազմին ղեկավարը պաշտօնավրէկ կամ պահելու հարցը զուտ նախագահին իրաւասութիւնն է։ Ան մատնոցեթեամբ աւելցուցած ալ է որ եթէ իշխանութեան մէջ հարցերը անձնատուրին, կ'առաջնորդեն տխուր զարգացումներու։

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ԿՐԿԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՀՀԾ վարչութեան նախագահ Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու նախկին հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի եւ 10 այլ ամբաստանեալներու դատավարութեան Մարտ 9–ի նիստը յետաձգուած է Վ. Սիրադեղեանի փաստաբանին խընդրանքով։ Դատաւորը որոշումին պատճառը լրագրողներուն պարզելով, ըսած է թէ փաստաբանը իրեն տեղեկացուցած է թէ կնոջը եղբայրը մահացած է ու այդ ազգականներ չունենալով ինք պէտք է որ զբաղի յուղարկաւորութեան կազմակերպմամբ. ան որպէս ապացոյց այ տուած է մահացածի հասցէն։ Փետր. 23–ի նիստն ալ յետաձգուած էր նոյն փաստաբանին՝ Վ. Սուքիասեանի առողջական պատճառներով։ Դատավարութիւնը պէտք է շարունակուի Մարտ 14–ին։

*
**

ԳԻՒՄՐիի ՄԷՋ ԴԵՌ 14·250 ԸՆՏԱՆԻՔ Կ'ԱՊՐԻ ՏՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պաշտօնական տուեալներու համաձայն 1999 տարուան ընթացքին բնակարան ըստանալու դիմում կատարած են 52·251 ընտանիք։ Աղէտի գօտիին մէջ այդ թիւը կը կազմէ 28·645, որու 15·523–ը Գիւմրի, 4·926–ը Սպիտակ, 1·976–ը Վանաձոր։ Դիմողներուն 4,3 տոկոսը կ'ապրի հանրակացարաններու, 4,4 տոկոսը՝ խարխուլ եւ վնասուած բնակարաններու մէջ, 41,2 տոկոսը՝ անակներու։ Մէյ մի Գիւմրի քաղաքին մէջ դեռ 14·250 ընտանիք կը բնակի տնակներու մէջ։ Անցեալ տարի ամբողջ երկրին մասշտաբով 1·256 ընտանիք բնակարան ստացած է։

*
**

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՆՈՒԱԶԱԾ

Ժողովրդագրութեան վարչութեան տըւեալներով, անցեալ տարի Հանրապետութեան մէջ ծնունդներու թիւը նուազած արձանագրած է, նախորդ տարուան 39·366–էն իջնելով 36·558–ի։ Նուազած է նաեւ ամուսնալուծութիւններու թիւն ալ։ Բարձրացած է մահերու թիւը։ Երբ ան 1998–ին 23·210 էր, 1999–ին հասած է 24·094–ի։ Բայց եւ այնպէս մանուկներու մահերու նուազում նկատուած է։

*
**

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ՄՆԱՑՈՒՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի անդամ, ծանօթ բարերար Հրայր Յովհաննեան եւ կինը Ա. Յովհաննեան առեղծած են մնայուն հիմնադրամ մը ի յիշատակ Գարեգին Ա.–ի։ Այս հիմնադրամին միջոցներով կը վճարուին այն նպաստները զոր կը ստանան Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի զոհուած եւ ծանր հաշմանդամներու երախաները։ Աւոր սկզբնական գումարը 200 հազար տոլար է եւ Յովհաննեան զոյգը երկու տարուան ընթացքին գայն կը հասցնէ 500 հազար տոլարի։ Այնուհետեւ, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր վարչութիւնը որոշած է 1,5 միլիոն ընդհ. գումարով հիմնադրամ մը առեղծել նպաստներու վերանշեալ ծրագրին անխափան իրագործման համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԻԵԼՈՐԴ ՑԻԾԵՑՈՒՄ

Ծերակոյտի նախագահներու ժողովը կրկին անգամ մերժած ըլլալով օրակարգի առնել ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը, Ֆրանսայի հայութիւնը անգամ մը եւս հակազդելու դիրքին մատնուեցաւ։ Եւ որովհետեւ այս նոյն գաղութը չունի, չէ կրցած ունենալ բաղաքականը ի հարկին տնտեսականի թարգմանելու ազդու միջոցը, կը մնայ 400–450 հազար հաշուող զանգուածի մը էուէներու գրաւարկը ու բողոքի ցոյցի այլընտրանքը։

Առաջինը կրնայ խաղարկուիլ ո՛չ անշուշտ փողոցային երթերով, աղմուկ–ադաղակով, պաստառներով· ու կը կարծենք որ գաղութին ներկայացուցիչի հանգամանքը ստանձնողները արդէն այդ քողը սկսած են մշակել ուր որ անկ է։ Ինչ կը վերաբերի բողոքի ցոյցին, շատ մը նախանշաններ կան թէ լուրջ պատրաստութիւն տարուած է այդ ուղղութեամբ ու մասնակցելու տրամադրութիւնը բարձր է։ Արդէն Մարտ 9–էն ի վեր Ծերակոյտին հանդիպակաց անկիւնը(*) հաստատուած է տաղաւար մը, որպէս նախապատրաստական բայլ։ Ամէն միջոցով, ոչ միայն Փարիզի ու շրջաններու, այլեւ հայաշատ այլ վայրերու հայութիւնն ալ կը հրաւիրուի մասնակցութեան, համագաղութային նկարագիր տալու համար նախաձեռնութեան։

Ծանօթ այս պարագաներուն իսկ կայ այսօրուան ցոյցով անպայմա՛ն յաջողութիւն արձանագրելու գերագոյն հրամայական մըն ալ որ կու գայ երեւանէն։ Հայաստանի ժողովուրդէն, ընկերային, տնտեսական ու բաղաքական մարզերէն ետ նախկին մենատէրին, անցեալ չարքաշ երթ ժամանեց։ Լակոս պաշտօնին պլուիզը կ'անցնի Մարտ 11–ին։

Էն – Փէ – Էն–ը կ'ամբաստանէ ժան Թիպէրին որ խարդախած է Փարիզի անդամներուն ցանկերը եւ անկարելի չէր նկատուեր որ Միշէլ Ալիօ – Մարի վերջ տայ Թիպէրիի նահանգապետին քարտուղարի պաշտօնին։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս, եւրոպական իշխանութեանց յանձնած է պաշտօնական դիմում մը, որպէսզի իր երկիրը անդամակցի, 2001 Յունուար 1–ին, Եւրոյի շրջագօտիին։

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը, որու առողջական վիճակը մտահոգութիւններ կը պատճառէ, նոր վարչապետ մը նշանակած է՝ Մոհամատ Միրօ, որու գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ արդիականացնել անտեսութիւնը։

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ծայրայեղ աջի ներկայացուցիչը՝ Եորգ Հայտէր, երկու հազար կուսակիցներու առջեւ յայտարարած է որ լաւ գինի կուպայ Ֆրանսայէն, բայց, նաեւ չատ ապուշութիւններ։ Ապա, «գըրպանի Նափոլէոն» որակած է Շիրաքը։

ՄԱԼԻի ՄԷՋ, Պամաքոյէն չուրջ 2000 քիլոմեթր հիւսիս–արեւելք եւ 100 քիլոմեթր ալժերական սահմանագլուխէն, հոլանտացի երեք զբօսաշրջիկներ ըստանուած են Մարտ 7–էն 8–ի գիշերը։ Իշխանութեանց համաձայն գինեալ աւազակախումբերու գործն է։

(*) Ծերակոյտին հասցէն է՝
26, rue de Vaugirard, métro Luxembourg
Տաղաւարը կը գտնուի rue Tournon–ի անկիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Հոսնի Մուպարաք մեծ յոյսեր ունի, Արաֆաթի եւ Պարաքի հետ հանդիպում ունենալէ ետք Սինայի մէջ։ Յայտարարած է որ բազմաթիւ խոչընդոտներ վերցած են։ Հանդիպումին գլխաւոր նպատակն էր նաեւ մեծարել Եգիպտոսը, իր կատարելիք ապագայ դերին համար բանակցութեանց ընթացքին։ Նախատեսուած ծրագիրը (Ուաշինկթընի եւ Գահիրէի կողմէ) կ'ընդգրկէ համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը Մայիսին եւ հաշտութեան դաշինք մը Սեպտեմբերին։ Գալիք օրերուն Այսրայորդանանի 6,1%–ը պիտի յանձնուի պաղեստինեան իշխանութեան, որու պիտի յաջորդէ իսրայէլեան զինուրական նահանջ մը Յունիսին։

ԿՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, բանակէճ առեղծուած է ՔՖՕՐ եւ ՄԱԿ–ի միջեւ։ ՄԱԿ–ի ոստիկանութեան բարձրաստիճան սպայ մը պաշտօնանկ եղած է որովհետեւ, մամուլին առջեւ, քննադատած է ՔՖՕՐ–ի Ֆրանսացի զինուորներու գործունէութիւնը։ Ասոնք արգիլած էին ոստիկանութեան մուտքը թաղամասի մը մէկ միջադեպային բախումներու քննութեան մը համար։

ՉԻԼիի նորընտիր նախագահը՝ Լակոս հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Մարտ 10) ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, թէ փինոչէ անցեալի դէմք մըն է։ Չի ծածկեր թէ ազդուած է այն ընդունելութենէն զոր բանակը վերապահած էր

այսօր խոր, մտահոգիչ ճգնաժամու մէջ է Պետութիւնն ալ։ ճգնաժամ որ չի կրնար սահմանափակուիլ սա կամ նա հակադրութեամբ, իշխանութեան պայքարով, այս կամ այն լծակին տիրանալու մրցակցութեամբ։ Անհեռատես, անհանդուրժող, շահախնդիր ու անձեռնհաս գործելակերպեր միացած՝ արտաքին ծանօթ ու անծանօթ ախորժակներու, անդունդին եզրին բերած են ամբողջ երկիրը։ այս իրողութիւնը ամէն օր կը յայտարարուի Երեւանի ամէնէն բարձրաստիճան եւ ամէնէն պատասխանատու դեկավարներուն բերնով իսկ։ «Պետականութիւն կառուցանել»ու 1990–ական թուականներու ընկիզքին այնքան հպարտութեամբ ստանձնուած առաքելութիւնը կարծէք վերածուած է «պետականութիւն կործանել»ու արշաւի մը ուր իւրաքանչիւրը դիմացինը կ'ամբաստանէ, առանց փրկութեան մասին լրջօրէն մտածելու, գոնէ մտահոգուելու փաստը տալու։

Այս կացութեան մէջ այսօրուան ցոյցը Ծերակոյտին ընդդէմ բողոք, ընդվզում յայտնելէ զատ, նաեւ պիտի ըլլայ կենդանութեան արտայայտութիւն մը ամէնէն առաջ մեզի՛ համար։ Ասիկա՝ որպէս հակակշիռ ժողովուրդին տառապող, անգօրութեան, տագնապի մատնուած միւս կէսին որմէ կարեւոր տոկոս մը ճամբուկները շալկած կը թափառի աշխարհի բոլոր ճամբաներուն վրայ։

Կործանումը ընդհանուր պիտի ըլլայ երբ այս ներ օրին չյաջողինք պահել հակակշիռը։

Ասիկա՝ որպէս աւելորդ յիշեցում։

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Հ. Մկրտչ Վրդ. Զամչեան, նոր ժամանակներու պատմահայրը, արդարացիօրէն «ԺԱՄԱՆԱԿ ԱՆԻՇԱՆՈՒԹԵԱՆ» կը կոչէ այն ժամանակաշրջանը, որ կ'երկարի Կիլիկիոյ Հայկական Թագաւորութեան անկումէն (1375) մինչեւ իր օրերը:

Հայոց Պատմութեան ամենասեւ էջերը գրած են Ալթայի լեռներէն ասպատակող զանազան ցեղին եւ Թուրք ցեղի ներկայացուցիչները, սկսելով սարսափելի Լենկ-Թիմուրէն, անցնելու իր արիւնարբու յաջորդներուն, Ցուսուփի, Սքանտարի, Շահռուհի, Ուզուն Հասան Շահ Իսյահէլի, պարսկական արքունիքի Թրքացած եւ Թրքաբարոյ չահերու, Շահ Աբասի, Թահմազ Ղուլի խաներու, Նատիր չահներու, Քէրիմ խաներու եւ այլն...:

«Այդ օրերուն – կը գրէ Զամչեան – Օսմանեան տէրութեան մէջ քազմացած էին եւ զօրացած ասազակախումբեր. ասոնք նախ տիրացած էին Ուրֆայի, Ամիդի, Բերիոյ, Կիլիկիոյ, Գոնիայի եւ այլ կողմերու. յետոյ տարածուեցան նաեւ Կամախի, Երզնկայի, Կարինի, Բասենի եւ այլն կողմերը: Այս ասազակները այլազգներու կողմէն կը կոչուէին ճելալիներ... եւ ասոնցմէ իւրաքանչիւրը ձեռքին տակ ունէր հազարաւոր սպառազէններ, որոնք ասպատակելով հոս – հոն, կ'աւերէին ու կը քանդէին երկիրը, սկսելով 1508 թուականէն...» (1): *Ապա կը յիշատակէ թէ ինչպէս մէկ ասազակապետը միւսը վանելու համար, մանաւանդ հայկական հողերու վրայ, քարոզքանդ կ'ընէին երկիրը, անկարելի դարձնելով ամէնէն բնականոն կեանքը նոյնիսկ, անիշխան մնացած Հայոց երկրին վրայ:*

Զամչեանի Գ. հատորին վերջաբերդ գիրքը, ամբողջական նկարագրութիւնն է այս ԱՆԻՇԱՆՈՒԻԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ, որուն միակ սպառիչ պատմողը եղաւ, օգտագործելով հայ եւ օտար բոլոր տպաւորութիւնները եւ ձեռքին տակ դնուող ձեռագիրները եւ հուշկ՝ հարցաքննելով ժամանակակիցները, որոնց վերջին սերունդին հետ պէտք էր չվերջ ունեցած ըլլալ, Զամչեանի նման պրպտող եւ ճշդութիւնը որոնող պատմիչը:

Այդ դարու վերջաւորութեան է որ Սեբաստիոյ Հոզիթար Թաղամասին մէջ, ո՛չ շատ հեռու Սուրբ Նշան վանքի պարիսպներէն, համեստ ընտանիքի մը մէջ, աշխարհ կուգայ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ (1676 – 1749), որ օրը օրին, անաղմուկ, քաղաքական խլրտումներէն հեռու, հեռու նաեւ իր աւերուած, քարոզքանդ եղած հայրենի երկրէն, հիւրընկալ պետութեան մը խաղաղ լճակին վրայ, Սուրբ Ղազար լքուած կղզին, պիտի վերածէր անչէջ փարոսի մը, լուսաւորելու համար ո՛չ միայն Հայաստանը, այլեւ ողջ հայութիւնը, ցրուած ի սփիւռս աշխարհի:

Դարեր ետք, Ցովհաննէս Շիրազ, պիտի յայտնէր քառեակով մը խտացնել տովանդակ սրբազան արկածախնդրութեան մը պատմութիւնը.

«Օտար ջրերում հայացեալ կղզի,
Հայոց հին լոյսն է ճեմով նորաւում.
Գիտեմ տճնում ես, այս էլ դարից – դար
Հայրենիքից դուրս հայրենեաց համար»:

«Մխիթար իբրեւ միտք եւ կարողութիւն հանճարեղ յայտնութիւն մըն է, իմաստասիրական աշխատութեամբ հասած զարգացման բարձրագոյն աստիճաններուն, գեղեցիկի եւ բարիի հրապոյրէն տարուած իմացականութիւն մը, որ մեր մէջ մտցուց գիտութեան սէրը» (2):

Բայց ամէն բանէ առաջ, Մխիթար ԾՐԱԳԻՐ մը դրած էր իր կեանքին, հիմնելով իր ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ. ան կ'ուզէր վերարժեւորել իր ազգին, իր ժողովուրդին արժանապատուութիւնը, դարերու մոխիրներու մէջ թաղուած անոր փառաւոր ՄՇԱԿՈՑԹԸ, որու մէջ կ'ընդգրկուէին ԼԵԶՈՒ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԴԱՒԱՆԱՆՔ – ԾԷՍ, ԳԻՐ ու ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ:

«Մխիթար այնպիսի հիմքերի վրայ է դնում գործը, – կը գրէ Հրաչեայ Աճառեան, որ նա օրիցօր զարգանում է իբրեւ մի լուսաւոր աստղ փայլում է հայկական հորիզոնի վրայ» (3):

Զոյգ հիմնական տուեալներու կը պարտինք Հայոց պատմութեան այս բացառիկ երեւոյթը, որ ՄԽԻԹԱՐ կը կոչուի: Առաջին իմացական ու հոգեկան արտակարգ ձիրքերով օժտուած ըլլալն է. պողպատեայ կամքի տէր անձնաւորութիւն մը, դերբնական հաւատքով զարդարուած, հրզօր եւ խորաթափանց մտքի տէր. «Իր հոգին հմայուած էր աստուածային լոյսէն ու ճշմարտութենէն, բայց միանգամայն իր աշխարհահայեացքով եղաւ իրապաշտ մարդ մը կեանքին հանդէպ եւ թափանցող մարդկային հոգեբանութեան մէջ» (4):

Երկրորդ առաւելութիւնը, որով Մխիթար եւ իր յաջորդները կրցան առանց ցնցումներու ստեղծագործել, արտադրել, Զարթօնքի փողը հնչեցնել, հայրենասիրական անհամար հրատարակութիւններով, ազատութեան, խաղաղութեան այդ անզուգական միջավայրն էր՝ Վենետիկի Հանրապետութեան եւ յետագային Իտալական Հանրապետութեան ընձեռած յարգանքի, ազատութեան եւ քաջալերանքի բացառիկ պայմաններն էին:

Արդարեւ Ց. Օշական, արդարացիօրէն կը մատնանշէ. «Արմաշականութիւնը շըփոթելու չէ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՈՒԹԵԱՆ հետ: Թուրբիոյ խեղճ ու պատառ մէկ գիւղին մէջ, մշակոյթի մը պայմաններէն, դիւրութիւններէն, միջոցներէն, այլապէս զուրկ այդ կեդրոնէն, չափազանցութիւն պիտի ըլլար պահանջներ բանաձեւել՝ մեր պատմութիւնը, բանասիրութիւնը, գրականութիւնը վերէն վար վերանորոգող (ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ) հզօր շարժումին հետ» (5):

Պէտք չէ մոռնալ որ Մխիթար, երիտասարդ արեղայ, ապրած էր Պոլսոյ եղբայրատեաց կրօնական պայքարները, հոանանքն ի վեր ճեղք բացած էր Սէր եւ Մխութիւն քարոզելով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, հալածուած, մինչեւ իսկ մահուան դատապարտուած էր իր կրօնակից եղբայրներէն եւ հրաչքով կրցած էր փախչիլ դինք ձերբակալելու եկող սուլթանի զինուորներէն, ապաստանելով Ցունաստան եւ ապա Վենետիկ: Ուստի խորապէս ծանօթ իր ազգի հոգեբանութեան, իր ճիւղերը կեդրոնացուց գլուխ կանգնելու ընդհանուր լուսաւորութեան գործին եւ հայ մտքի բարձրացումին: Հո՛ս է իր բուն արժէքը – Վերանորոգում հայ կրօնական եւ մշակութային կեանքին, եւ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ այդ նպատակը իրագործելու:

Այդ ընդհանուր ԾՐԱԳԻՐԸ, յետադարձ ակնարկով, վերլուծելով երեք դարերու երկայնքին կատարուած մեթոտիկ եւ յարատեւ տիտանային աշխատանքը, կրնանք տասը հիմնական ենթախորագիրներու տակ դասաւորել:

1. – ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ.
2. – ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ.
3. – ԿՐՕՆԱԿԱՆ – ԾԻՍԱԿԱՆ – ՀԱՑՐԱԽՕՍԱԿԱՆ – ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ աշխատանքներ.
4. – ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՆԵՑ ԳՈՐԾԵՐՈՒ.
5. – ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ.
6. – ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶՈՒԻ ՑԱՑՏՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ.
7. – ԾՆՈՒՆԴ ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ.
8. – ԿՐԹԱԿԱՆ – ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԻԶ.
9. – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ – ՔԱՐՏԻՍԱ-

«ԱՐԵՒԱՀԱՄ» ՄԵՐ ԵՐԳԵՐԻ ՄԱՑՐԱՄԱՐՏԻՆ Է...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Անցեալում մօր հարազատ կաթի հետ, օրօրոցի նորածինը անուում էր նաեւ երգով՝ իր առաջին լեզուն, մայրական համբոյրի նման: «Քունն եղիր իմ բալաս»ի չունչով օրօրները հոգեկան այն առաջին կապերն էին զաւակի եւ հարազատ մօր միջեւ:

Ապրիլեան սերունդը, պոկուած մայր հողից–ջրից, օտար ափերի վրայ կրեց արմատախիլ տարագրի կարօտը ու վիշտը: Մայրենիի հետ, երգը եղաւ նրա փրկարար լաստը, ի դէմ յուսալքման: Երգերի չնորհիւ հայրենաբաղձ Արեւմտահայը հոգեպէս կապուած մնաց հայրենի օճախին: Նրա սիրտը բաբախում էր «Ծիծեռնակ», «Կռունկ» տրտունջաչունչ երգերով: Լուռթեամբ էր նա զսպում տարագրի իր դառն արցունքները: Այսուհանդերձ, բարեկամական հաւաքոյթների պահերին, սիրոյ երգերն էլ էին լսւում: Մանաւանդ երբ սեղանի չուրջ լինում էր ծանօթ մի սոխակ որ մեզ պարգեւում էր «Դու անմեղ ես, fո աչերն են մեղաւոր»: Միշտ էլ լինում էր նաեւ այր մարդու առնական մի ձայն որ բաց էր թողնում անխուսափելի «Տըլէ եաման»ը: Այլ խօսքով, վիշտն ու կարօտը մի պահ մոռացում էին, մանաւանդ երբ միաձայն թնդում էր «Վարդն ի պացուէ, Վանայ քեաղքի էյքէսթար», որին յաջորդում էր՝ «Քեարուան եկաւ զնդնդալէն, Մաքրուհի Ջան Մաքրուհի»:

Այսպէս էին զիմանում, վերապրում մեր տարագիր ծնողները, Մարսէյլում: Կրում էին հազար ու մէկ զրկանքներ ու վիրաւորանքներ: Քանի որ այդ տարիներին, հիւրընկալ Ֆրանսայում, օտարականները «թղթով» կամ «առանց թղթի» (sans papiers) չունէին պահապան հրեշտակները... բայց ամէն մի Հայի բոյնը, հայրենի մի բերդ էր ուր երգերի–երազների չնորհիւ, ներկայ էին Վան, Մուշ, Կիլիկիա...

Այդ մռայլ տարիներին, իսկապէս կազդուրիչ եւ յուսադրիչ էին մեր ազգագրական երգերը, որոնց նկատմամբ Շաւարշ Միսաքեան զիպուկ խօսքերով գրում էր՝

«Մշուշը՝ ուշ–կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, բանի կը մնանք հաւատարիմ՝ մեր արեւահամ երգերուն»:

Իրականում, այսօր «մշուշը» դեռ չի փարատուում է եւ մնում ենք կարօտ մեր «արեւահամ երգերուն»: Նահանջը չի դադրում է... աղմկալի:

Սայաթ Նովան, Չիւանին, Աչուղ Շահէն՝ մեր գլխի վրայ: Անոնման աչուղներ են: Թէկուզ քիչեր, Սփիւռքում, հասկանում են նրանց ինքնատիպ լեզուն: «Դովլաթն էյթիպար չունէ, յիրոր կ'եթայ ուրուչ քարով, լաւ մարդն էն է՝ գլուխըն պահէ աչխարհումս էյթիպարով»: Հիանալի խօսքեր, քիչերին մատչելի: Արեւելահայ աչուղներից զատ եւ մասնաւորաբար այլ «ռարխս» կարկաչողներից, հարկաւոր է վերակենդանացնել արմատական Հայաստանի «արեւահամ երգերը»: Զբաղմնել որ բանադող Թուրքակներ նրանց աղաւաղեն, թալանեն:

Ցաճախ ճաչակում ենք անսեռ (asexué) դառած Տըլէ Եաման՝

«Եարս սիրուն է պաչել չկայ
Եարս բարակ է սեղմել չկայ»:

Անմիտ խօսքեր: Ինչո՞ւ արգելուած է «պաչել». մինչդեռ երգի հարազատ խօսքերն են՝

«Եարս խորոտ ի պաչելս չի գեայ
Եարս պարակ ի սեղմելս չի գեայ»:

Այսինքն սիրածս այնքան գեղեցիկ է, մէկ քանի այնքան բարակ, որ չեմ համարձակուում նրան համբուրել, գրկել:

Ի՞նչ արած: Այս խառնաչփոթ ժամանակներին, պիտի ընդունել որ ամօթխածութեան զգացումը անհետացման վրայ է: Ժամանակակից կենցաղն ու ճաշակը այլ են: Թուում է որ իգական սեռը այլ մարզուց յաճախ աւելի համարձակ է: Ահա նորաբոյս սերնդի այս երգչուհին որ զգայասէր չէշտով մեզ հրամցնում է «Ես fո շուրթերը տաք համբուրել եմ ուզում...»:

Կայ նաեւ սիրուց վառուած ուրիշ մի տրտունջ՝

«Ես քեզ սիրեմ, շունչեմ, սեղմեմ կրծքիս,
Տանջանքս պատմեմ արար աշխարհին
Էլ չգիտեմ ի՞նչ անեմ»:

Վա՛խ, վա՛խ, «ցաւը տանեմ» ինչպէս ասում է Հայաստանցին. մի խօսքով՝ «ինչ որ տափակութիւն է, կարելի է ասել երգելով...»:

Ոմանք էլ այնքան տարուած են խանդավառ որոշ քերթուածներով, որ պահանջ են զգում զանոնք չաղախել մեղեդիներով: Այդպիսի մի կրտութեան զոհ է եղել Զարենցի աղօթք դարձած «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» այնքան ծանօթ բանաստեղծութիւնը, որ արդէն ինքնին ինքնատիպ մի մեղեդի է: Խորթ է նմանապէս ինձ Թւում, Պարոյր Սեւակի «Երբ ունի»ի խմորած եղանակը, որ մի տեսակ թանկ պարելու հրաւէր է: Մինչդեռ այդ պոէմը՝ բուռն մի խանդ է, անդրդուելի մի հաւատք՝ հանդէպ ապագային: Իսկ նա որ առիթ է ունեցել լսելու Արտաշէս Գմրէկեանից, հանրածանօթ «Հայրենիքիս հետ»ը, պրպտզծութիւն պիտի համարի Ցովհ. Թումանեանի խօսքերին փաթաթուած ձախաւեր այդ սարկութիւնը:

Մեղմ ասած, սիրում եմ ճազը: Կ'ընդունեմ որ այդ երաժշտութիւնը լսելի բոլորովին մոռանում եմ ԹՂ՝ Արարատը, ԹՂ՝ Սիփանայ սարը: Բայց անհանդուրժելի մի նախատինք է երբ ականջներս են ճանկում «Կռունկ» կամ «Ծիծեռնակ» պանդխտաչունչ մեր ողբերգերը այլափոխուած: Արդեօ՞ք նոյն ճակատագրին են մատնուած մեր չարականները: Միթէ չուտով պիտի վայելենք «Սուրբ Սուրբը» չուռ տուած «կռիւք»ի (աղաւ) կռնչոցին որ կոչում են ռափ... «Նոր աւիւք»ի ստեղծագործ ոգին ազդեցիկ պատմին»ի կարիք ունի:

Իսկոյն ճշդեմ որ դէմ չեմ քերթուածներուն մեղեդիներուն: Պարզապէս նով որ պատշաճ եւ վայելուչ մեղեդիներ լինեն: Ինչպիսին են ժագ Փրէվէրի «Les feuilles mortes»ը, Լուի Արագոնի «Il n'y a pas d'amour heureux»ն, Ժրանսիս Ժէմմի «La prière»ը եւ այլն...

Այս նկատմամբ, պարտաւոր ենք նկատել որ իսկապէս չատ հաճելի մի յայտնութիւն եղաւ Պերճ Թիւրապեանի երեկոյթը, նուիրուած մասնաւորաբար Զարենցի քաղցրահնչիւն պոէմներին: Կազդուրիչ է ի հարկէ հաստատել որ աստղաչո՛ղ Ամերիկայում, Պերճի նման մի երիտասարդ, հարստացած հայկական եւ Ֆրանսական մշակոյթներով, ընդունակ է գժուել–հարբել քերթուածներով եւ յօրինել սրատաճ մեղեդիներ: Անշուշտ այս տեսակի համերգներ չեն կարող չտաքցրել–յուզել մեր գաղութի «չիփչիփ Թէլլի»ի այն սիրահարները, որոնց արուեստի ճաշակը մէջքի գօտուց աւելի վեր չէ...:

*
**

Արմատական Հայաստանի «արեւահամ երգեր»ի անխոնջ ու հաւատարիմ առաքեալն էր չատախօս Հայրիկ Մուրատեան, որ իր աղջկան հետ յարատեւօրէն փորձեց փրկել կորուստից մեր ազգագրական Թանկագին երգերը: Անցեալ տարի Հայրիկ Մուրատեան, փառաւոր հասակում իր հոգին վերադարձրեց Ամենակալին: Ափսո՛ս: Իր հետ տարաւ «վապորեան աշխարհ»ի հարազատ բոյրը եւ մի զանից էլ մի քիչ եւս հեռացաւ կապուտաչող Վանայ ծովը...:

Հայրիկ Մուրատեան «էսթրատային ֆէյկա»ների չէր դիմում: Սերովբէի մեծ չէշտով, նրա երգածները մնում էին հարազատ՝ ճիշդ բառերով, բիւրեղ եղանակներով:

Այսօրուայ պայմաններում պիտի ընդունել որ մեր ազգային աւանդական եր-

ԳՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

10. – ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑԻ (ԿԱՃԱՌ):

(Շար. 1)

(1) ԶԱՄՉԵԱՆ Հ. Մ., Պատմութիւն Հայոց, հտ. Գ., Վենետիկ, 1786, էջ 556:
(2) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. ՄԵՍՐՈՊ, Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան, Վենետիկ, 1953, էջ 28:
(3) Պատմութիւն Հայ Նոր Գրականութեան, Պէյրութ, 1940:
(4) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., Նշ. աչխ., էջ 20:
(5) Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, հտ. Է., Անթիլիաս, 1979, էջ 11:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԶՕՀՐԱՊ, ՕՇԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵՐ ՆՈՐԵՐԸ

Ոչ միայն հետեւողական, այլ նաեւ մը-նայուն որոշ հետաքրքրութեան մը առար-կայ դարձած են թատերական ընթեր-ցումները որոնք կը չարունակուին Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան չանքով ու պատրաստուած ծրագրերով։ 9-րդ շար-քին Բ. ծրագիրը որ նիւթ ունէր կրկին որբերու թեմային, ընդգրկած էր երկու հեղինակ։ Փարիզի Հայ Ուսանողական Տան ամբողջովին լեցուած սրահին մէջ Փետրուար 27-ին նախ ընթերցումը կա-տարուեցաւ Գ. Զօհրապի մէկական պատ-կերով երկու հատուածներուն (1898), ապա Յ. Օշականի «Փա՛ռք Աստծոյ» մէկ արարով խաղին (1924 – 1926)։

Գ. Զօհրապը որ իրապաշտ արձակագիրը է, հետաքրքրական էր տեսնել որպէս թատերագիր. հաւանօրէն քիչերու ծա-նօթ էր անոր այս յատկանիշը որ կը յայտնուէր նշուած կտորներով զբած փորձին մէջ։ Նոյն ներկայացումներուն առիթով պատրաստուած յայտագիրը – թերթիկին մէջ նոյնպէս հետաքրքրական է կարդալ անոր մտածումը թատրոնին մասին. 1892-ին Պոլսոյ «Հայրենիք» օ-րաթերթին մէջ կը գրէ. «Թատրոնը գե-րակայութեամբ կ'ըլլայ եւ հայ դերա-սանութիւնը միշտ գրկուած անոր ձեռ-նտուութենէն, թարգմանութիւններով ապրող, հագուած – շէուած մուրացիկ մը եղած է ի մեզ (տեսակ մը Տոն Սեզար տը Պազան որ սրտոր լոթիկը կը հագնի ու ներսը կօշիկը)։

Զօհրապի հատուածներուն մէջ դեր ստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Արբի Յովհաննիսեան, Վահան Քերովբեան ու Վահրամ Աժտերեան։ Փորձերը, ինչպէս միշտ, վարած էին առաջին երկուքը։

Օշականի թատերգութիւնը նիւթը առած էր Եգիպտոսի հայ համայնքին կեանքէն։ Ուշագրաւ էր բացատական տիպարներու տիրապետութիւնը։ Կորսուած ու գտնը-ւած խաղ մըն էր ան, քանի որ ինչպէս նշուած է նոյն յայտագիր–թերթիկին մէջ, հեղինակը զայն համարած է կորսուած, յետոյ ձեռագիրը անակնկալօրէն յայտնա-բերուած է Երեւանի Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ։

Աւելի բազմութիւն անձնակազմով թա-տերախաղը իւրայատկութիւնը ունէր խումբ մը պատանիներու մասնակցու-թեան. անոնք ստանձնած էին զանազան դերեր։ Անոնցմէ Արփիկ Մուրատեան, Մարալ, Վահան եւ Շուշան Քերովբեան նախապէս ալ ստանձնած էին փոքր դերեր նոյն ընթերցումներուն ընթացքին. այս անգամ անոնց միացած էին Խոիթ Քորթ-եան եւ Անի Քրքպէշեան։ Երեւոյթ որ յոյսեր կ'արթնցնէ Փարիզի հայ թատ-րոնին վաղուան ընթացքին մասին։ Այս խաղին բեմական դործողութիւններուն ընթերցումը կ'ընէր Հելգա Գէորգեան, իսկ միւս դերերը կը մարմնաւորէին Ժ. Զոլաքեան, Քրիստիան Թիւթիւնճեան, Աստղիկ Շինկիւեան, Նազենի Զարիբ-եան, Նայիրի Յովսէփեան, Նոյեմի Իւ-սկֆի, Վ. Աժտերեան։

Մարտ 27-ի դերեկոյթը ուշագրաւ էր նաեւ բեմադարձարումի տեսակէտէն, սը-րահին երկու անկիւններուն մէջ նախա-պէս պատրաստուած խաղավայրով։ Ա-նով փոխուը կը տրուէր տարածքի դոր-ծածութեան ինքնատիպ յղացումի մը։

ՆԵՐԿԱՅ ՄՐ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ ՀԻՒՐՆ ԷԻՆ ՀԱՅԿ. ԼՐԱՍՓԻՒՌՆԵՐԸ

Ֆրանսահայ գաղութին հնագոյն կազ-մակերպութիւնն է Աղքատախնամը որ բազմաճիւղ գործունէութիւն կը տանի աւելի քան դարէ մը ի վեր։ Վերջին չոր-ջանի ծանօթ պարագաները գաղութին ա-ռաւել ուշադրութեան, հետաքրքրութեան հարկը զգալի ըրած են այս կազմակեր-պութեան համար որ մասնաւորաբար Հա-յաստանէն արտագաղթող բազմութիւն-ներու օժանդակելու դժուար պարտաւո-րութեան տակ կը գտնուի։

Թարմացնելու համար յիշողութիւնն է-րու մէջ Աղքատախնամին տեղն ու գլխա-ւորաբար օժանդակութեան այս գործը, վարչութիւնը ստուգիս – ճաշի մը հր-աւիրած էր հայ մամուլը Եան'ց ա-կումբին մէջ, Շաբաթ, Մարտ 4-ին։ Վարչութեան ատենապետ Ա. Եփիքարաշ-եան ամփոփ զեկուցումով մը նախ տուաւ պատմական նշումներ, ապա տարուած գործունէութեան մասին բացատրութիւն-ներ։ Աղքատախնամը սկզբնական չրջանին «Բարեգործական» անունով հիմնուած է 1890-ին ու նախախնամական կարեւոր դեր կատարած 1894 – 1896-ի Օսմանեան կո-տորածներէն այս ափերը հասնողներուն եւ յատկապէս ուսանող երիտասարդներու։ Կազմակերպութիւնը 1906-ին կ'առնէ ներ-կայ անուանումը երբ կը հիմնուի Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը։ 1956-ին ալ Պետական Խորհուրդին որո-շումով կը հռչակուի հանրօգուտ կազմա-կերպութիւն։

Այսօր Աղքատախնամը կը մատակարա-րէ հանգստեան տուները – Մոնմորանսի, Ս. Ռաֆայէլ, Կոնէս–, որոնց մէջ կայ 220 բնակիչ ու 150-ի մօտ պաշտօնէութիւն։

Աղքատախնամի վարչութեան ատենա-պետը յատկապէս չեշտեց Հայաստանէն արտագաղթի հոսանքով իրենց վրայ դըր-ւած պարտաւորութիւնը եւ միջոցներու սահմանափակ կարողութեամբ ստեղծը-ւած անկարելիութեան երեւոյթը։ Շուրջ տասը տարի առաջ, կապոյտ Նաչին ու Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հետ հիմնուած օժան-դակութեան համակարգող մարմին մը բացառիկ պիւտճէի կը կարօտի այսօր, արտագաղթողներու մեծ հոսանքին պա-հանջքը բաւարարելու համար։ Խօսելով հատուցներու մասին, Ա. Եփիքարաշ-եան ըսաւ թէ անոնք միայն Հայաստանէն չեն, այլ նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն։ Շատ յաճախ ամբողջ ընտանիքով կ'արտագաղ-թեն ու աչխատանքի արտօնութեան չգո-յութիւնը անոնց յոյսը կը ձգէ միայն օժանդակութեան վրայ։ Կը յայտնուի տե-սակէտը թէ օգնութեան գումարները Հա-յաստանին արտադրելով թերեւս կարելի կ'ըլլայ տեղւոյն վրայ պահել այդ զան-գուածին գոնէ մէկ մասը։ Ամէն պարա-գայի, յստակ է թէ Աղաքատախնամը, ինչպէս օժանդակող ուրիշ կազմակերպու-թիւններ, մեծ բեռի մը դէմ յանդիման են։

Ատենապետը յիշեցուց թէ Աղքատա-խնամը գործօն մասնակիցներէն է հայ-կական կազմակերպութիւններու համա-խմբումին որ կը կոչուի Ապրիլ 24-ի կո-միտէ։ Հասու թէ 1980-ական թուական-ներուն զաղութի առաջին ձայնասփիւռին՝ «Ռատիօ Ազգ»ի փորձը ըրած ըլլալով գոհ են եւ թէ այդ տարիներուն աւելի դժուար չնորհիւ կազմակերպութիւնը աւելի դյալի ներկայութիւն ունէր գաղութին մէջ ու աւելի մեծ հետաքրքրութիւն կը վայելէր։ Յիշեց նաեւ անցեալի պարտճանդէսները որոնք անհամբերութեամբ սպասուած ձեռնարկներ էին։ Ներկայիս կը չարու-նակուէր դաշտահանդէսի սովորութիւնը։

Զեկուցումին վերջին կէտով արծար-ծուեցաւ ուսանողական թոշակներու խըն-դիրը։ Տարեկան 355 հազար ֆրանքի պիւտճէով մը 40 – 50 երիտասարդներու թոշակ կը տրուէր, մինչ որ արդարօրէն պատճառ կ'ըլլար դժգոհութեան, քանի որ տրուած դումարները հեռու էին լրիւ գոհացնելէ երիտասարդի մը նուազագոյն պահանջները եւ ուսումին հետ եկամուտի այլ աղբիւր գտնելու պարտաւորութիւնը կ'ըլլար միչտ։ Կ'առաջարկուէր պակասը-նել կրթաթոշակ ստացողներու թիւը եւ աւելցնել գումարը, սակայն պատասխա-նատուները դիտել կուտային որ չատ դժուար էր թէ' լաւագոյններու ընտրու-թիւնը, թէ' դիմողներու մերժողական պատասխան տալը։ Այսուհանդերձ, պար-տադիր է ընտրութիւն մը կատարել ու ա-ւելի նպատակային քաղաքականութիւն վարել այս ուղղութեամբ, մանաւանդ եթէ կրթաթոշակ տալու արարքը կը կապուի նաեւ գաղութին համար վաղը օգտագոր-ծելի տարրեր ունենալու մտադրութեան։

Աղքատախնամի վարչութեան ճաշի հր-աւէրը այս նիւթերուն քով առիթ տուաւ գաղութին ներկային կապուած զանազան այլ հարցերու արծարծումին։ Նաեւ ծա-նօթացումին այն դրքոյկին որ պատրաս-տուած է ամփոփելու համար տարուած աչխատանքը։ Գոնէ տարի, 32 էջնոց նկա-րազարդ դրքոյկ մըն է (Ֆրանսերէն) ուր կան կազմակերպութեան պատմականը, հանգստեան տուները, տարուած խնամքը ներկայացնող էջեր, հասցէներ, չնորհա-կալութեան արտայայտութիւններ, եւ-այլն։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՓԱՓԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ Էֆէնտիենց տունը

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Հիւր ունէին։ Շատ բարեւ ըրին։ Նստէ, Թագուհ հանքմ, ձեզի ըսե-լիք ունիմ։ Խնդիրը ձեր աղջկան՝ Օրիորդ Զարուհիի մասին է։ կարծեմ Մարտիկ աղային հետ նչանախօսութիւնը վերջնա-կանապէս խզուած է։

ՍԱՀԱԿ. – Այո, խզեցինք։

ԹԱԳՈՒԻ. – Զարուհին բացարձակա-պէս մերժեց։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Շատ աղէկ ըրաւ։ Ոչ կըր-թութիւն ունի, ոչ ալ վարք ու բարք։ Զարուհիին պէս աղնուական ու զարգա-ցած աղջկան մը համար արժանաւոր ա-մուսին մը չէր կրնար ըլլալ։ Լսածիս նա-յելով այդ մարդը հարստութիւն ալ չունի եղեր։

ՍԱՀԱԿ. – Խաբուեցանք, Էֆէնտիմ, որ ձեր աղջկան ձեռքը ուզենք։

ՍԱՀԱԿ. – Շնորհակալ ենք։ Մեզի հա-մար պատիւ մըն է ձեր միջնորդութիւնը։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Քանի մը ընտանիքներ ուզեցին իրենց աղջիկը տալ, բայց ոչ մէ-կը իր ճաշակին չյարմարեցաւ։ Միայն Զարուհիին հաւնած է։

ԹԱԳՈՒԻ. – Իմ աղջիկս ըլլալուն հա-մար չեմ ըսեր, բայց Զարուհիին պէս աղջիկ քիչ կը գտնուի։ Մէկ հատիկ է ը-սեմ նէ՝ սուտ խօսած չեմ ըլլար։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Հիմա մեր այս առաջար-կութեան ի՞նչ պատասխան պիտի տաք։

ՍԱՀԱԿ. – Բայց նախ Զարուհիին ալ կամքը առնելու չե՞նք։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Աւելորդ է, անոր կամքը առնուած է, իր հաւանութիւնը տուած է։

ՍԱՀԱԿ. – Ուրիչ խնդիր մը կայ, որու մասին կ'ուզեմ բացէ – բաց խօսիլ։ Ես դրամօժիտ չեմ կրնար վճարել։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Միւսիւ Եդուարդը դրա-մօժիտ չի պահանջեր կոր։ Ասիկա յատ-կապէս ըսաւ։

ԹԱԳՈՒԻ. – Այն ատեն խնդիրը կը դիւ-րանայ։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Ե՞րբ կրնանք նչանախօսու-թիւնը կատարել։

ՍԱՀԱԿ. – Երկու օրէն, եթէ կ'ուզէք։

ԳԱԲՐԻԷԼ. – Շատ աղէկ։ Երկու չա-բաթէն ալ հարսանիքը կ'ընենք ու ճամբու-կը դնենք։

(Շար. 24)

ծերը, կարիք ունեն մի որոշ աչխուժու-թեան, ինչպէս փորձել է –ու յաջողել-թեան, երեւանցին, նոր չունչ տալով հնութեան երեւանցիին «քարով եկար սիրուն կռունկ» կամ «Ջա-նիման, Ջանիման» աւանդական երգերին։

Ամենամեծայնիւ տիրոյթ է «էսթրատա-լին մի չայխանա» որ բաւարարում է մի կարեւոր զանգուած։ Նահանջը իսկապէս չրտունակում է։

Ինչ որ է։ «Գանգատաբերան» չղաո-նանք։ Այդ մարզի մասնագէտները արդէն մեզանում բազմաթիւ են։ Բայց հարկա-ւոր է որ մի չտ տրամադիր լինենք, հայ-կական երգերի ի նպաստ, գնահատենք ժամանակակից յատաջդիմութիւնը, նո-րաձեւութիւնը։

Ուստի տոգորուած այդ անկեղծ ցան-կութեամբ, մի քանի ամիս առաջ առիթ ունեցանք, աւելի ճիշդ բախտ ունեցանք ճաչակելու հրապուրիչ Նունէ Եսայեանի աղդագրական երգերի չարանը։ Նախ խո-կան մեզ զբաւեցին նրա բոցավառ զգեստ-ները, մէկը միւսից պայծառ։ Դրանից զատ տարուեցինք հայատառոյի դէկոյ-հու ճկուն գալարումներով, որոնք թարմ մի զեփիւռ բերին եւ արթուն պահեցին հին բերքի ծերունազարդ այրերը...պէտք է ասել որ այնքան խանդավառ էր նուա-դողների կատարումը, որ յաճախ խեղ-դում էր երգչուհու ձայները։ Ի՞նչ փոյթ։ Հանդիսատեսները լրիւ կլանուած էին Նունէի ներչնչող ծածանումներով։ Մա-նաւանդ երբ մեր աղգային Մատռնան, բարձրախօսը ձեռին, բեմից նետուեց ժո-դովրդի մէջ։ Այդ պահին այլ մարդիկ ոտքի, «չխչխուել»ով ընկերացան նը-ւագին։ Փափկասուն տիկնայնքն էլ, բը-նականաբար «կմոեցին», այսինքն թըթ-ւած դէմքով էին դիտում իրենց ամուսին-ների բռնկած վիճակը։

Իսկ ամենացնդիչ եւ կախարդիչ պահը եղաւ համերգի 2-րդ կէսին երբ ջրանոյշ Նունէն բեմ վերադարձաւ փայլուն ու բազմագոյն Աղլբէենի վայել տափատով։ Պորան էլ, ասես, ազատ չնչում էր եւ աչքով անում... Ակնյայտ էր նաեւ Նու-նէի «ազրեախ պատչգամ»ը, հագիւ ըզս-պուած... Հայ երգի պարիկը, իր յան-դուգն կերպարով, արժանացաւ երկարա-տեւ մի «օվացիա»յի։ Կողքիս հարեւանի դէմքը մի տեսակ համախառնուել էր, աչքերն էլ չարքից դուրս էին չեզուել...։ «Աբթին, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր» մեղմ չեչ-տով սաստեց մտահոգ իր կողակիցը։ Այս-պիսի պարագայում, մեծ–մայրս, կիսա-ժպիտով, պիտի ասէր՝ «Մարախ մի ա-րա, քոյրիկ չան։ Խաքնայ ամէպ–մամէպ պաներ որ տղամարդ տիսնայ, բուզն կի-նի չան։ Ապա՛»։

Սքանչելի Նունէի վերջին երգը չատ խորհրդաւոր էր։ Ժամանակակից հոսան-քին վայել, յուզումով լսեցինք «Նունէ, Նունէ արի ինձ սիրի...»։ Այսօրուան մտայնութեամբ, այս երգը մի պահ կը տայ մտածել որ մխաեռական բնոյթ ու-նի... Յետոյ ի՞նչ։ PACS–ի նորաստեղծ օրէնքի ժամին ենք ի վերջոյ...

Պիտի ընդունենք սակայն, ամենայն ան-կեղծութեամբ, որ Նունէ Եսայեանի երե-կոյթը աննախընթաց մի յաջողութեամբ պսակուեց։ Թէկուզ թաքնուած վիճակում մնացին «արեւահամ մեր երգերը»։

Այսուհանդերձ, որքան էլ «մչուչը գեռ չի փարատել» մեր գլխից, վհատելու չենք։ Քանի մեզանում կան նոր ուժեր Ռուբէն երեւանցու, Պերճ Թիւրապես-եան, Մեսչեանի նման հայ երգի հարազատ դուստրեր։

Ց. Գ. – Անցեալ տարի, Նիւ–Եորքում, աճուրդով վաճառուեց Մարիլին Մոնրոյի չրջազեստը՝ 1·200·000 ֆրանքի։ Միտք եմ անում, եթէ այդ երեկոյ աճուրդի հանուէր Նունէի բարեկենդանի հուրաչող տափատը, ի՞նչ անսահմանութեաց գումար պիտի գոյանար, որ ի միջի այլոց կարող էր մեծապէս նպաստել Ալֆորվիլի նոր դպրոցի կառուցման ծրագրին...։

Կ. Ջ.

փարիզ, Մարտ 4

PUBLICATIONS REÇUES

MYTHOLOGIES
2000
Luxueux catalogue (116 pages)
de
JANSEM
Préface : Lydia HARAMBOURG
Paris, Mars 2000

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ ՊԱՀՔի ամբողջ ընթացքին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոները ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽՈՂՈՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15
Ժ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԻԽԻԹՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
Ժէ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
ԻԴ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ. ԹՈՇՃԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վաստուրականի Ցաղթական հերոսամարտի 85–րդ տարեդարձի առնակատարութիւն Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ պարահանդէսով:

Salle Polyvalente des Caillols
avenue Bouyala d'Arnaud —
13012 MARSEILLE

Մանրամասնութիւն յետագային:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ ընթացքին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոները ժամը 5–ին, Հըսկումի Ծաղաղական եւ Հանդստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 15–ին

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասանները

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Ե Ւ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼԱՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպըրնի
«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – գաւեշտական
թատերգութիւնը
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE
- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente
LIZ SARIAN
au
Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30
LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

***

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille
ARAXE & SASSOUN
50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC - Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Իշղախիի հետեւեալ նուէրները:

Գ. ՅԱՆԿ

Բժշկուհի Ժանին Ճապուրով 100 Ֆր., Տիկին Լուսաթեր Գազանճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աբեթխեան 250 Ֆրանք, Տիկին Սարիէն Տէրտէրեան 50 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժան – Նոէլ Մնջեսեան 200 Ֆր., Օր. Ռոզ Պամմանեան 100 Ֆր., Տիկին Եղիսաբէթ Ալէքսան 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Զիլճունի 1000 Ֆր., Պր. Արթիւր Ճրճրեան 500 Ֆր., Տիկին Գլէր Մաչիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Զիւրիւքճիչեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փոլ Գամխեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժակ Պէրպէրեան 300 Ֆր., Տիկին Գարբրիէլ Առաքելեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. – Փ. Տըմէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան 750 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովնանեան 100 Ֆրանք, Տիկին Րոժէ Թաշճեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կ. Սարաֆեան 150 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խօճէեան 100 Ֆր., Տիկին Հ. Գերկոյեան 200 Ֆրանք, Օր. Վիրժինի Աւետեան 300 Ֆրանք, Տիկին Ռոզ Նալպանեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գարապօղոսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Սուճեան 200 Ֆրանք, Տիկին Մարի Հայթայեան 200 Ֆրանական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարիկ Թ. ղիւզարեան 500 Ֆր., Տիկին Մարիա Պաղտասարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Գալթըրեաքօղլու, Տէր եւ Տիկին Աբէք ասեան Պամմաճեան 100–ական Ֆր., Պր. Խոսրով Վասիլեան 200 Ֆր.:

Պր. Մհէրան Եփրեմեան Աբշարայի Միւթէվէլեացի յիշատակին 4000 Ֆր.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 14
MARDI
14 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·862 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.862

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՅՈՅՑԸ ՄՕՏ 15 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵԼՈՅԹՆԵՐ ԵՒ ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը օրակարգի բերելու Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին վերջին մերժումին որպէս հակազդեցութիւն, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին ու Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպած միասնական ցոյցը տեղի ունեցաւ Մարտ 11, Շաբաթ կէսօրէ ետք, Ծերակոյտի չէնքին դիմաց: Սկսելէն առաջ իսկ ղժուար չէր ամենայն յստակութեամբ տեսնել թէ ամբողջ ժողովուրդի մը յիշողութեան, արժանապատուութեան դէմ արձակուած կրկնակի մերժումը յորդեցուցած էր համբերութեան, հանդուրժողութեան բաժակը: Յայտարարուած ժամէն առաջ արդէն ամբողջ Թուրնոն փողոցը լեփ լեցուն էր խիտ բազմութեամբ մը որ մօտ էր տասնըհինգ հազարի: «Միասնական» որակումը ոչ միայն կը սահմանէր նախաձեռնողներու ամբողջութիւնը, այլեւ՝ մասնակիցներու: Եկած էին Մարսէյլէն, Վալանսէն, Նիսէն, Տէսինէն, Նորմանտիէն ու այլ շրջաններէ, ինչպէս նաեւ դրացի երկիրներէ: Եւ ըսել որ վերապրող մեծ մայրիկներ կային անոնց մէջ որոնք առաջին քան երեք ժամ առանց յոգնութեան նշան ցոյց տալու լոզունգներ վանկարկեցին, երգեցին, ծափահարեցին, բոունոյք բարձրացուցին: Պարզուած պաստառները բոլորն ալ Ֆրանսայի Թուրքիոյ նկատմամբ չունկայիկ ակնկալութիւնները դատապարտող բնոյթ կը կրէին, ինչպէս՝ «La Turquie piège la France», «Le Sénat acheté par la Turquie» եայլն:

Առաջին չարքերուն վրայ ուշադրաւ էր պաշտօնական անձնաւորութիւններու – ծերակուտական, երեսփոխան, քաղաքապետ, խորհրդական – տպաւորիչ թիւը որոնց մէկ մասը նաեւ խօսք առաւ զօրակցութիւնն յայտնելու, Ծերակոյտին ընթացքը դատապարտելու համար: Հոն էին նաեւ կիսպրացի, կիլպրացի, ասորի, քիւրտ գաղութներուն ներկայացուցիչները: Մարզկային Իրաւանց Միութեան դէմքեր, հեռատեսիլ, մամուլի թղթակիցներ:

«Տըլէ եաման»ին յաջորդած Ափտուրի «Ils sont tombés»էն ետք ողջոյնի խօսքով հաւաքը բացաւ օրուան խօսնակը Մուրատ Փափազեան, ապա խօսքը տրաւ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահ Ալէքսի Կէօվճեանին: Ան համառօտ կերպով անդրադարձաւ ցոյցին ծանօթ պատճառներուն, ողջունեց ներկայ պաշտօնական անձնաւորութիւններու առաւել խումբը ու վճռակամութիւն յայտնեց աշխատանքը չարունակելու, մինչեւ որ Ծերակոյտին եւս դրական քուէարկութեամբ Ֆրանսան պաշտօնապէս ճանչնար Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Յաջորդաբար խօսք առին Ծերակուտական Հէյլէն Լիւք, բեմադիր Ռոպէր Կէմիկեան, Գրամարի նախկին քաղաքապետ Ժ. – Փ. Ֆուէչ, Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռ. Ռուէք, Էմ – Փէ – Էմ-ի բաները Փ. Տէվէճեան, Փարիզի իններորդ շրջանի երեսփոխան Փ. Լըլուշ, Ծերակուտական Մարսէլ Տէպարժ, Պանէօի քաղաքապետ Ժանին Ժամպլա, Ֆոնթընէ օ Ռոզի քաղաքապետը Փ. Պուէչ, Կիպրացի համայնքին ներկայացուցիչը Պ. Մավրոմատիս, Պ. Պասի, Կանաչներու ներկայացուցիչ Պ. Պենամիաս, Ծերակուտական Մառի – Գլօա Պօռու, Ժեռար Միլլէր, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէէն Տիգրան Շիրմանեան (հայերէն), Արա Թորանեան, Հայ Դատի յանձնախումբի առեներեսը Արա Գրիգորեան: Զօրակցութեան ուղերձներ ղրկած էին Ռ. Պաումէյսթըր, Ճ. Լանկ, Շ. Փասքուա, Ժ. – Փ. Պրէթ, Ֆ. Ռոչըսլաւան, Միշէլ Տէսթօ, եւ այլն եւ այլն որոնք:

Ելոյթները կեդրոնացան Ծերակոյտի մերժումին դատապարտումին, այդ մերժումին Ֆրանսայի նման մարդկային արժէքներու ախոյեան երկրի մը պատճառած վնասին, ժողովուրդի մը յիշողութիւնը առեւտրական շահերու զոհելու երեւոյթին պախարակումին, յաջողութեան յոյսին ու Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան վրայ:

«Կարելի չէ Ֆրանսա ապրիլ ու պնդել որ 1915-ին կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր: Ժխտողականութիւնը որ Հայերը թիրախ կառնէ, Ֆրանսան կը վտանգէ: Երբեմ պէտք չէ մոռնալ, բանի որ այսօրուան տանանմեակ ետք ապրելու համար ուրացումի պէտքը ունեցողներ կան, ինչպէս՝ Թուրքիան» կ'ըսէր Ժ. Միլլէր:

Փ. Տէվէճեան որուն ներկայութիւնը մեծ խանդավառութիւն առեղծեց, ըսաւ թէ այսքան հոծ թիւով Հայերու, ինչպէս իրեն, Ֆրանսա ներկայութիւնը լաւագոյն բացատրութիւնն է պատահարին, որուն համար որեւէ յաւելեալ փաստի պէտք չկայ: Ցեղով անդրադարձաւ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթին: Իրմէ ետք բեմ բարձրացողներէն Ծերակուտական Մ. Տէպարժ, մաղթեց որ ցոյցը այդ ուղղութեամբ վճռորոշ դարձք մը պատճառած ըլլայ, իսկ Վալ տ'Ուազի Ծերակուտական Տիկին Մ. Գ. Պօռու կը յայտարարէր. «Ձեր դատը նաեւ իմ'մս է»:

Ելոյթ ունեցողներէ չատեր զոհունակութեամբ անդրադարձան տպաւորիչ բազմութեան որ կը հաւատային թէ թեղրակական զօրութիւն մը պիտի ունենար: Կը մնայ սպասել Մարտ 21-ին երբ 30 Ծերակուտականներ նոր փորձ մը պիտի կատարեն օրակարգի բերելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը:

Ելոյթներուն միջեւ, լոզունգներ կ'արտասանուէին բարձրախօսներէն, ինչպէս՝ «Թուրքիա կը կոտորէ, Ծերակոյտը կը թաղէ», «Անգարա՛, պիտի յաղթենք եզի», «Շիրա՛ք, մի՛ մոռնար որ պատմութիւնը պիտի դատէ եզ» եւ այլն ու բազմութիւնը կը վանկարկէր, մեծով ու պզտիկով:

Ինչպէս երգով սկսած էր ձեռնարկը, երգով ալ աւարտեցաւ: Էվլին Ալթունեան, եզսօ եւ Վիդէն յաջորդաբար բեմ բարձրացան երգով ամփոփելու համար ելոյթներով ըսուածը թէ մոռնալ չկայ, պայքարի վճռակամութիւնը ընդհանուր է:

Պէտք է ըսել որ կազմակերպչական լուրջ աշխատանք տարուած էր, ինչ որ նպաստեց յաջողութեան: Ծերակոյտին դիմացի անկիւնը հաստատուած տաղաւարէն զրքոյկներ, թռուցիկներ կը բաշխուէին, Ծերակոյտին դիմումի բացիկներու ստորագրութիւն կը հաւաքուէր ու խումբ մը երիտասարդներ կարգապահութեան կը հսկէին:

Հեռատեսիլի կայաններէն նոյն իրիկուան լուրերու հաղորդումներուն տեղ տուին ցոյցին, անդրադառնալով Ծերակոյտին մերժումին:

Մարտ 11-ի ցոյցը թէ՛ կազմակերպութեան, թէ՛ մասնակցութեան առումով միասնականութիւնը լայնօրէն արդարացնող ձեռնարկ էր: Վերջապէս սկսած ենք դուրս գալ «մենք կ'ըսենք, մենք կը լսենք»ի վիճակէն: Ամբողջ հարցը հոն է որ այս յաջողութիւնը իրականացած նպատակ չնկատուի, այլ՝ ազդեցիկ ընթացքի մը մեկնակէտ:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԵՏԻ Ա.

«LIBERATION»

(13 Mars)

LES ARMENIENS DEFILENT CONTRE LA REALPOLITIK

Այս խորագրին տակ, Թերթը կ'արձանագրէր Մարտ 11-ի ցոյցին: Ծերակոյտին առջեւ, կը գրաւէր աւելի քան 5000 հոգի պատասխանած էին Ապրիլ 24 Կոմիտէի կոչին հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման համար: Կը յիշէ որ քաղաքական դէմքեր ներկայ էին ու կը բացատրէ ցոյցին պատճառը՝ Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին մերժումը հարցը օրակարգի նիւթ դարձնելու: Կ'ըսէ թէ Զորեքշաբթի օր, նախորդում նախատեսուած է Ծերակոյտի նախագահին՝ Քրիսթիան Փոնարէթի հետ, որ իրենց պիտի բացատրէ թէ պէտք է «առաջ նայիլ»: Կը վերջացնէ յիշելով հոդերոյժ Ժերար Միլլէրի խօսքը. – «Այն պահուն երբ Ծերակոյտը կը փորձէ փաստել թէ դոյութիւն ունի, յիմարութիւն է այդ փաստը տալ վաթսարադոյնի քաղաքականութեամբ»:

*
**

«LA CROIX»

(13 Mars)

LES ARMENIENS DE FRANCE SE MOBILISE SUR LE GENOCIDE

Ըստ կազմակերպիչներուն 10 հազար հոգի համախմբուած էին, կը գրէ Թերթը, բողոքելու համար Ծերակոյտի մերժումին դէմ:

*
**

Կիրակի, Մարտ 12-ին, Միշէլ Տրիւքէրի յաջորդի ընթացքին, որու հիւրն էր Տիկին Է. Կիկու, այս հարցին մասին բուռն երդիք մը ունեցած է Ռոպէր Կէմիկեանի կինը՝ Արլետ Ազաբեան, որ արտայայտուած էր արդէն «Էլ» չարաթաթերթին մէջ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

LES FRANÇAIS D'ORIGINE ARMÉNIENNE DEVANT LE SÉNAT

Plus de quinze mille citoyens venant de la France entière se sont rassemblés devant le Sénat, le 11 Mars 2000,

(Suite Page 4)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 11 / 13)

ՆԱՅԻՐԻ ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԴԱՒԱՃԱՆ

Մարտ 10-ի մամուլի ասուլիսին զինուրական դատախազ Գ. Ջհանպիրեան որ կը պլլատուրէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հարցաքննիչ խումբը, կարդ մը տուեալներ հրապարակած է: Ըստ է թէ արարքին տեղեակ ըլլալու եւ չկայտելու կասկածով ձերբակալուած է Ներքին գործերու նախարարութեան ուժերէն գործակատար Արմէն Յարութիւնեան որուն դէմ ապացոյցներ կան որ իշխանութիւնը ձեռք անցընելու նպատակով չարժած է: Արարքը նախատեսուած էր կատարել Հոկտեմբեր 13-ին, սակայն յետոյ յետաձգուած է:

Ինչ կը վերաբերի դլխաւոր ահաբեկիչ Ն. Յունանեանին, ան ու իր մեղսակիցները եւս նոյն դրդապատճառով չարժած են, յստակ մշակուած ծրագիր ունենալով: Ն. Յունանեան հրահանգներ ստացած է արարքէն եռք Ազգային Ժողովին չորրդ հաւաքուելու կոչ ուղղելու ժողովուրդին ու գահլիճ հրաւիրելու նախագահը որ ճնշումի տակ պինդը պէտք է առժամեայ կառավարութեան դեկավար նչանակէր: Ոճիրէն եռք Յունանեանի խումբը սպասած է օժանդակութեան մը, նոյնիսկ փախուստի չդիմելով, իսկ յանձնուած են երբ իրենց ակնկալութիւնը չէ արդարացած: Այս յստակացումներէն եռք ինք մեղադրուած է հայրենիքի դաւանանութեամբ: Դատախազը աւելցուցած է որ Ն. Յունանեանի առողջական վիճակը բնականոն է:

Ասկով ամբաստանեալներուն եւ փաստաբաններուն հանդիպումներուն մասին, Ա. Ջհանպիրեան ըսած է թէ որեւէ խոչընդոտ խնդրոյ առարկայ չէ եւ յատկապէս Ալէքսան Յարութիւնեան եւ Յարութիւն Յարութիւնեան ամէն օր հանդիպում կ'ունենան իրենց պաշտպաններուն հետ:

Հետաքրքրական է դատախազին ըսածը թէ Ն. Յունանեան 1998 Դեկտեմբերէն ազգային ապահովութեան տեսադաշտին մէջ գտնուած է որպէս չորրդի երկիրներէն մէկուն յատուկ ծառայութիւններուն դէմ աշխատելու գործակալի թեկնածու. 1999-ի գարնան տեղեկութիւններ ստացած են անոր մասին, սակայն, պաշտօնեայի մը անփութութեան պատճառով անտեսուած են անոնք: Եթէ փաստին հարկ եղած ուշադրութիւնը տրուէր, Հոկտեմբեր 27-ի արարքը կարելի է որ չզործուէր, ըսած է դատախազը: Ան հաստատած է որ նախաքննութիւնը չարունակուի քանի մը ամիս եւս:

*
**

ԱՐՏԱԳԱՂԹԵԼՈՒ ՍԻՐՈՑՆ

Վերջին չորեքշաբթի օրուան արտագաղթի թիւը առիթը չհապտրծողներու յայտնուելուն պատճառ եղած է: Վերջերս ձերբակալուած է խումբ մը որ արտագաղթողներուն օժանդակելու խոստումներով մեծ դումարներ կորզած է անոնցմէ: Խումբը կը դլխաւորեն Ազատ Մանուկեան եւ Քնարիկ Սմբատեան որոնք իրրեւ թէ կը պատրաստեն ԱՄՆ-ու մէջ բարեսիրական համերգներու կազմակերպութեամբ: Այդ ուղղութեամբ վարուած խարեբայութեամբ անոնք 47 հոգիէ մօտ 250 հազար տոլար չորթած են ու դումարին մէկ մասը փոխադրած ԱՄՆ: Նախաքննութիւն բացուած է ու խարեբաները ձերբակալուած են:

*
**

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մարտ 10-ին, 141 պատուիրակներով, բացուած է Ազգ. Ժողովրդական Միութեան 11-րդ համագումարը ու կարդացուած վարչապետ Ա. Սարգսեանի ուղերձը: Խօսելով երկրին կացութեան մասին, ԱԺՄ նախագահ Վազգէն Մանուկեան ըսած է թէ սէրզը «ռազմսփէոտպականն կլանային համակարգ»ն է, իսկ ամէնէն վտանգաւորը ան որ մարտագաչի յաղթանակները սեփականաչնորհուած են, մինչդեռ յաղթողը ամբողջ ժողովուրդն էր: Ելքը ազատ ու արդար ընտրութիւնները նախատած է ան: Ակնարկելով իշխանութեան վերնախաւին վերջին հակադրութեան, Վ. Մանուկեան ըսած է թէ եթէ թշնամութիւնը կարելի չըլլայ կանգնեցնել, քանի մը ամիս եռք երկիրը կը գտնուի կործանման առջեւ: Իսկ նոր իշխանութիւն կազմուելու պարագային ան պարտաւոր է նոր իշխանական համակարգ, արտաքին յստակ քաղաքականութիւն ըստեղծել եւ յետոյ անտեսական ծրագիր իրագործել: Առաջին օրը ելոյթ ունեցողներէն եղած է ակադեմիկոս Ռաֆայէլ Ղազարեան որ վիճակագրական տուեալներով ըսած է թէ վերջին երկու ամսուան ընթացքին երկրէն նոյնքան մարդ մեկնած է, որքան 1999-ի ամբողջ տարուան ընթացքին:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ա. ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

«Մխիթար իր կեանքին մեծագոյն մասը նախնեաց գործերու ընթերցումով անցընելով, կը գրէ իր կենսագիրը՝ Հ. Յ. Թոմասեան, մեր հին դասական լեզուն վերակենդանացնելու գաղափարն ունեցաւ» (6): *Եւ չատերու թախանձանքին վրայ առաջին մկն օրէն, կը ձեռնարկէ ընդարձակ քերականութեան մը հրատարակութեան.* «Քերականութիւն գրաբար լեզուի հայկազեան սեռին, շարադրեցեալ աշխատասիրութեամբ Տեառն Մխիթարայ վարդապետի», *որպէսզի նորավարժից ակարութեան օգնէ եւ զարգացնէ զանոնք քերթողութեան ուսման եւ հայկաբանութեան համաութեան մէջ (Մխիթար):*

Առանց լեզուական վերանորոգութեան, գրական վերածնունդ չէր կրնար տեղի ունենալ: Այս պատգամը, որպէս կտակ ընդունած իր աշակերտներէն, մղեց զինքնք ամէն ջանք թափելու իրագործելու համար Հիմնադրին ծրագիրը, աստիճանաբար բարձրացնելով գեղեցկագիտական այդ ճգտումին մէջ:

Այնուհետեւ, իրարու կը յաջորդեն իր անմիջական աշակերտներուն գործերը, որոնք լոյս կը տեսնեն անխառն եւ վճիտ հայերէնով մը: Առաջին քայլը կը կատարէ Հ. Մատթէոս Եւդոկեացի, «Պատմութիւն վարուց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի» *գործով, որուն կը յաջորդէ Հ. Մկրտիչ Ամանեան (1715 – 1777): Սակայն Հ. Մկրտիչ Ակներեանն է (1720 – 1810) որ կը բանայ դուռը դասական գեղեցկագիտական ճաշակին:* «Իր հայերէնը, կը գրէ Ճանաչեան, արդէն վայելուչ, ընտիր, վճիտ ու գրական նկարագիր ունի» (7): *Իր գլխաւոր գործերն ու թարգմանական աշխատանքները կ'ըլլան Անտոն Կովդրնի* ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ *(1751). Քաւեբլոս Դոռնեանի* ՔԱՐՈԶՔ ՀԱՄԱՌՕՏՔ *(1781). Թոմաս Կեմբացիի* ՅԱՂԱԳՍ ՆՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ *եւ Ռօլէնի* ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ *վեց հատորներով: Ունի դեռ բազմաթիւ անտիպ գործեր:*

Հ. Միքայէլ Զամչեան հեղինակն է ԵՐԿՈՐԴ *քերականութեան մը, որ կ'ունենայ յաջորդական երեք տպագրութիւն (1779, 1831, 1843):*

Հ. Գաբրիէլ Ալեմիբեան 1815–ին լոյս կ'ընծայէ ԵՐՈՐԴ *քերականութիւնը՝ տալով զրաբարին ճշգրտութիւն եւ հաստատութիւն իր ձեւերուն մէջ, առաջին անգամ աչխարհաբարով տալով բացատրութիւնները՝ նորավարժներու դիւրութեան համար:*

Նախընթացներու բոլոր գիտութիւնը իր մէջ ամփոփող վերջին քերականագէտը կը հանդիսանայ Հ. Արսէն Բագրատունի (1790 – 1866), որուն «Տարեր հայերէն բերականութեան»ը *(1846) կ'ունենայ բազմաթիւ տպագրութիւններ, սակայն իր քառասուն տարիներու ուսումնասիրութեանց պտուղը մեր նախնիքներու լեզուին,* «Ի ՊԻՏՈՒ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՅ» *ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է, որ մինչեւ այսօր կը հանդիսանայ որպէս չտեսնուած հայոց լեզուի գիտութեան, բաժնուած չորս մասերու: 1· – Ձեւաբանական օրէնքներ, 2· – Պարզ շարադրութեան կանոններ, 3· – Ձեւաւոր եւ գերազանց շարադրութեանց կանոններ, 4· – Ուղղագրութիւն, Ցուեւլուածով մը, ուր կը խօսի տառերու, բարդութեան եւ ածանցումներու մասին՝ համապիտ ծանօթութիւններով:*

Գրաբարի վարպետներ կը համարուին նաեւ Հ. Մաղուէլ Չախչախեան եւ Հ. Եղիա Թովմասեան:

Լեզուական վերանորոգումի գործին մեծապէս նպաստող հրատարակութիւններ եղան Մխիթար Վարդապետի պատրաստած Հայկազեան Բառարանը, սկսուած 1727–ին, որ կը պարունակէ այդ ժամանակաշրջանին բոլոր ճեռագիրներուն բառերը, հանդերձ վկայութիւններով, եւ օրինակներով, որուն կարեւորութիւնը չեչտելու համար՝ յառաջաբանին մէջ կը գրէ. «Եթէ Տէրը մեզի չշնորհէր այս բառգիրքը, ինչ ատենէն մեր լեզուն խրթին եւ անվայելուչ դարձած՝ պիտի կործաներ»: Ասիկա առաջին մեծ փորձն ըլլալով հայերէն լեզուի բառարանի մը, դժուարահաճ էր, բան չի' գտներ արժանապէս գովելու զայն եւ կը համարի ԺԸ. դարու լեզուական մեծագոյն յաղթանակը:

Սակայն լեզուական վերանորոգումի մեծագոյն կոթողը անտարակոյս երից Վարդապետաց Նոր Հայկազեան Բառարանը պէտք է նկատել գործ՝ Հ. Գաբրիէլ Ալեմիբեանի, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեանի եւ Հ. Մկրտիչ Ալգերեանի:

Ամառեան գայն կը նկատէ «Հայ լեզուի ամէնէն կատարեալ բառարանը»: Սկզբնապէս նախատեսուած վեց հատորները՝ կը վերածուին երկուքի, խնայողութեան պատճառով, գեղչելով վկայութիւններու առատութիւնները եւ յատուկ անուններու բաժինը:

Լեզուական վերանորոգումի գործին մէջ կարեւոր դեր կը խաղան նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան մատենադիւղի հայերէն ձեռագրերէն Հ. Յովսէփ Գաթրճեան (1820 – 1882) եւ Հ. Մատաթիա Գարագաշեան (1818 – 1903), որոնք նախնեաց լեզուին մէջ, կ'անդրադառնան լեզուական գտնուելիքներ, ընդմէջ Ե. դարու գրաբարին եւ անկէ ետք յայտնուած լեզուին, գայտնացնելով ՈՍԿԵԴԱՐԵԱՆ *հայերէնի նկարագիրը եւ յատկութիւնները, մինչեւ իսկ՝ կը յօրինեն Ոսկեդարու Բառարանը, որ դժբախտաբար մնացած է անտիպ:*

Հ. Ք. Սպենեանի եւ Հ. Յ. Տաշեանի Ուսումն Դասական Լեզուի գործը կը հանդիսանայ նորութիւն մը դիտական ջմբռնումով, ուր Ա. մասին մէջ, հեղինակները կ'ուսումնասիրեն հայ լեզուի ծագումն եւ առընչութիւնը հնդեւրոպական լեզուներու հետ եւ Բ. մասով կուգան Ե. դարու հայերէնի կազմութեան ձեւը:

Դասական հայերէնի չարժումը յայտնաբերողներէն մին եղած է Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան (1817 – 1897) եւ Գերպ. Արսէն Այտընեան (1824 – 1902): Վերջինս իր քննական քերականութեամբ (1866) ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը կատարած է հայերէն լեզուի, իսկ Յովնանեանի Հետազօտութիւնք Նախնեաց Ռամկերէնի վրայ աշխատասիրութեամբ մեծ ուսում մը կը կատարէ մինչնադարեան հայերէնի քննութեան մարզին մէջ:

1887–ին Գերպ. Այտընեանի օրով, կը հիմնուի «ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ» պաշտօնաթերթը, նուիրուած հայ բանասիրութեան, որ մինչեւ այսօր ներկայացուցիչն է Վիէննական Մխիթարեան Հայրերու գրական գործունէութեան:

Հայ լեզուն, չնորհիւ Մխիթար վարդապետի եւ իր աշակերտներուն, կը հասնի պեղեցկագիտական բարձր աստիճանի, վայելուչ, ճկուն, դաշնակաւոր եւ վսեմ: «Բայց կարելի է ըսել՝ այդ յատկութիւնները ամբողջապէս միացած կը գտնենք Բագրատունիի մէջ, որ ամենամեծ հայկաբանն է Մխիթարեան դպրոցին» (8):

Բ. – ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒ ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ՄԷՋ

(Վաճք, Եկեղեցի, Բերդ, Քաղաք, Գիւղ, Ագգագրութիւն, Բնակիչ)

Նայիլեան – Ուրարտական Թագաւորութիւններէն մինչեւ Արտաշէսեան, Արշակունեաց, Բագրատունեաց եւ Կիլիկեան Թագաւորութիւնները, Հայաստան տարած ու կրած է բազմաթիւ ասպատակութիւններ, տեղահանութիւններ, գերեվարութիւններ, երբեմն ընդարձակուած, յաճախ փոքրացած սահմաններով, ապրելով փառքի, ինչպէս դառնութեան օրեր, պատմական ելեւէջներ, նման դրացի երկիրներուն ունեցած է իր յիշատակներն ու պատմիչները, վիմային արձանագրութիւնները եւ ճարտարապետական կոթողները:

Կիլիկիոյ Մայրաքաղաք՝ Սիսի բերդին անկումով 1375–ին եւ մինչեւ 1918 թուականը, 543 երկար տարիներ, Հայոց Աշխարհն ու Հայ ժողովուրդը կ'ենթարկուին ահաւոր ցնցումներու, կանոնաւոր եւ յարատեւ կրկնուող չարդերու, տեղահանութիւններու, գաղթերու, քանդումներու եւ հուսկ՝ ամենայն մանրամասնութեամբ կազմակերպուած ցեղային եւ մշակութային բնաջնջումի: Ցնցումը այնքան ուժգին է որ մենք վերապրողներս 85 տարիներ ետք, տակաւին ամբողջական գիտակցութիւնը չունինք Աղէտին ահաւորութեան:

Վանքերն ու եկեղեցիները, դիւղերն ու քաղաքները չեն աւերուած միայն կողոպուտի սիրոյն, օրէ օր յայտնուող ամենազգի փաստաթուղթեր եւ դիւանային վկայութիւններ, ցոյց կուտան, թէ յաճախակ եղած է թուրք կառավարութիւններու, ո՛չ միայն Օսմանեան կամ երիտասարդ Թուրքերու, այլ նաեւ Քէմալական եւ ժամանակակից կառավարութիւններու անհետ բնաջնջումի պետական գործադրութիւնը: 1921, Մայիս 25–ին Տօքթոր Նիւմա Նուրի, նամակով մը, Արեւելեան Ճակատի հրամանատար՝ Գէազըմ Գարաքէքիրի կը թելադրէ «Անի Քաղաքի յուշարձաններուն մնացորդներն ու հետքերը երկրագունտի երեսէն ջնջել», եւ կ'աւելցնէ «Դուք մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաք Թուրքիոյ՝ այս ներպատակը իրագործելու գիծով» (9):

Կան բազմաթիւ լուսանկարչական վկայութիւններ, ժամանակակից հայ եւ օտար ճամբորդներու եւ ուսումնասէրներու, ուր յաճախ կը տեսնուի թէ ինչպէս, այսօր ալ, հայկական ամէն հետք, տարիէ տարի կ'անհետանայ պայթուցիկներով, նկարագիր փոխելով, յիշատակարանները անհետացնելով կամ կեղծելով:

Համամարդկային մշակոյթին դէմ գործուող այս ահաւոր ոճիրին յաճախ մեղսակից կը դառնան արեւմտեան, լուրջ կարծուած, հրատարակչատուներ...: Ձեռքիս տակ ունիմ, Փարիզի մէջ հրատարակուած, Թուրքիոյ ուղեցոյց մը, պատրաստուած զբօսաշրջիկներու համար, 60–ական Թուականներուն, ուր ո՛չ միայն կը յիշուին պատմական հողերու յուշարձաններուն հայկականութիւնը, այլ

բիզիւղի իրենց մշակութային միութեան մէջ թաղուք ժամանակակից գերեզմանոց մը երկը ներկայացուցած էր ... յունարէն թարգմանութեամբ:

Պարագան նոյնն է Հայ միութիւններու գրադարաններուն: Տասնեակ տարիներ առաջ, մեր սանուց միութիւններէն մէկուն գրադարանապետը մեծ հպարտութեամբ կը խօսէր իրենց ունեցած «Հայկական գրադարան»ին մասին, որուն դարանները այսօր գրեթէ պարպուած են դժբախտաբար: Ուրիշ մի քանի միութենական գրադարան ալ «վերպարանափոխ» եղած է՝ գրադարան ըլլալէ դադրելով: Տարիներ առաջ, լուրջ ընդվզումով մը դիտել տուած էինք, որ Խմբանպուլաձայնութիւնը միջոցէ մը ի վեր ակսած է «պայտ հաւաքել» արտաւահմանեան պատգամներու անցած տեղերէն, հապա կրնալով հասնիլ կառախումբին վերջին վակոնին՝ մեր իմացական, գրական ու մտաւորական արժէքները ոգեկոչելու համար: Այսօր այլեւս, փառք Աստուծոյ, այդ հետաքրքրութիւնն ալ կորսնցուցած ենք արդէն իսկ ու փրթած՝ մեր սանուցութիւններէն, օրը օրին ապրելու ու մնայն պատահական առիթներ կառչելով, երբ անոնք անցնելու ըլլան մեր դրան առջեւէն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս առեներ «Միկրոս»ի կառքերը կանգնէին օրուան որոշ ժամերուն քաղաքիս այլազան թաղերէն: Մեր մօտ մեռած նախաձեռնութեան ոգին տոհմիկ գիտակցութեան կապուած ու կը բաւականանք ինչ որ մեր ձեռքին անմիջական հասողութեան տակ կը գտնուի: Միայն մխիթարութիւնը զոր ունինք, երիտասարդական կարգ մը չըլլանակներու յաղթիչ խանդավառութիւնն է, ուր դէպի հունակութեամբ կը տեսնենք նաեւ առկայութիւնը ինքնութեան որոնման: Գոնէ անոնց տէր կանգնինք ու քաջալերենք զիրենք մեր ի ձեռին ունեցած միջոցներով ու կարելիութիւններով, որպէսզի վաղը չափսոսանք երգելով բոլորին ծնօթ սա ժողովրդական երգը. «Գացէք տեսէք ո՞վ է կերեր զէծ...»:

«Ակօս»

օրեր, պատմական ելեւէջներ, նման դրացի երկիրներուն ունեցած է իր յիշատակներն ու պատմիչները, վիմային արձանագրութիւնները եւ ճարտարապետական կոթողները:

Կիլիկիոյ Մայրաքաղաք՝ Սիսի բերդին անկումով 1375–ին եւ մինչեւ 1918 թուականը, 543 երկար տարիներ, Հայոց Աշխարհն ու Հայ ժողովուրդը կ'ենթարկուին ահաւոր ցնցումներու, կանոնաւոր եւ յարատեւ կրկնուող չարդերու, տեղահանութիւններու, գաղթերու, քանդումներու եւ հուսկ՝ ամենայն մանրամասնութեամբ կազմակերպուած ցեղային եւ մշակութային բնաջնջումի: Ցնցումը այնքան ուժգին է որ մենք վերապրողներս 85 տարիներ ետք, տակաւին ամբողջական գիտակցութիւնը չունինք Աղէտին ահաւորութեան:

Վանքերն ու եկեղեցիները, դիւղերն ու քաղաքները չեն աւերուած միայն կողոպուտի սիրոյն, օրէ օր յայտնուող ամենազգի փաստաթուղթեր եւ դիւանային վկայութիւններ, ցոյց կուտան, թէ յաճախակ եղած է թուրք կառավարութիւններու, ո՛չ միայն Օսմանեան կամ երիտասարդ Թուրքերու, այլ նաեւ Քէմալական եւ ժամանակակից կառավարութիւններու անհետ բնաջնջումի պետական գործադրութիւնը: 1921, Մայիս 25–ին Տօքթոր Նիւմա Նուրի, նամակով մը, Արեւելեան Ճակատի հրամանատար՝ Գէազըմ Գարաքէքիրի կը թելադրէ «Անի Քաղաքի յուշարձաններուն մնացորդներն ու հետքերը երկրագունտի երեսէն ջնջել», եւ կ'աւելցնէ «Դուք մեծ ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլաք Թուրքիոյ՝ այս ներպատակը իրագործելու գիծով» (9):

Կան բազմաթիւ լուսանկարչական վկայութիւններ, ժամանակակից հայ եւ օտար ճամբորդներու եւ ուսումնասէրներու, ուր յաճախ կը տեսնուի թէ ինչպէս, այսօր ալ, հայկական ամէն հետք, տարիէ տարի կ'անհետանայ պայթուցիկներով, նկարագիր փոխելով, յիշատակարանները անհետացնելով կամ կեղծելով:

Համամարդկային մշակոյթին դէմ գործուող այս ահաւոր ոճիրին յաճախ մեղսակից կը դառնան արեւմտեան, լուրջ կարծուած, հրատարակչատուներ...: Ձեռքիս տակ ունիմ, Փարիզի մէջ հրատարակուած, Թուրքիոյ ուղեցոյց մը, պատրաստուած զբօսաշրջիկներու համար, 60–ական Թուականներուն, ուր ո՛չ միայն կը յիշուին պատմական հողերու յուշարձաններուն հայկականութիւնը, այլ

ամբողջ գլուխ մը նուիրուած է հայոց մշակոյթին եւ պատմութեան, չատ ճշդիւ տուեալներով: Գնեցի նաեւ նոր հրատարակչատան վերջին հրատարակութիւնը, 1999 Թուականը կրող, ուր Հայաստանը ի սպառ ջնջուած, խորամանկօրէն կը յիշատակուին Արծրունիներ եւ Բագրատունիներ, որոնք չատ դիւրաբեր կրնան Սելճուք կամ Քիւրտ ցեղախումբերու հետ չփոթուիլ, մանաւանդ թէ, նպատակ այդ իսկ է...:

Հայութեան բազմահազարամեայ մշակոյթով, դիւրով ու քարով կերտուած ինքնութիւնը բնաջնջել ուզող փորձերին դիմաց, անխորտակելի պատնէշ նման, կը ժայռանան, Մխիթարեան Հայրերու երեք հարիւր տարի անդադար կատարած վիճակագրական տուեալները, բազմած ուսումնասիրութիւնները, յաճախ տեղւոյն վրայ կատարած չափագրութիւնները ու համրանքը մեր ժողովուրդին, անոր քնարկավայրերուն, մշակութային կոթողներուն, ուխտատեղիներուն, պաշտպանութեան բերդերուն եւ ազօթքի մենաստաններուն, որ թէեւ ոչինչով կ'զգզեն մեծ պետութիւններու անքարոյ հաշիւներուն, բայց վստահաբար կը նպաստեն նոր եկող սերունդներուն ինքնութեան գիտակցութիւնը վառ պահելու: Շատ տպաւորեց զիս նոր վառ պահելու: Շատ տպաւորեց զիս վերջերս, Հիւսիսային Իտալիոյ մէկ կարեւոր համալսարանի Տնօրէնին արտայայտութիւնը (Կորիկիա) թէ «Հայերէնը անբացատրելի տրկունութիւնը, դարաւոր հալածանքներէ եւ կոտորածներէ ետք, բացատրուի միայն իր հաւատքի եւ մշակութային հզօրութեամբ». Ահաւասիկ անցեալէն եկող այս հաւատքն ու մշակոյթային ջահն է, որ բուռ մը վանականներ ապաստանած Եւրոպայի խաղաղ ապաստաններուն մէջ վառ պահել ու փոխանցած են յաջորդ սերունդներուն:

(Շար. 2)

(6) ԹՈՐՈՍԵԱՆ Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, Վարդապետ Մխիթարայ, Վենետիկ, 1933, էջ 439:

(7) ՃԱՆԱՉԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. 31:

(8) ՃԱՆԱՉԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 33:

(9) Հմմտ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ Հ. ՏԱՃԱՏ Հայաստանի վանքերուն եւ եկեղեցիներուն մշակութային կորուստը 1894 – 1895 եւ 1915 – 1925 տարիներուն, Վենետիկ, 1995, էջ 29 – 30:

«ՉԱՂԱՑՔԸ ՋՈՒՐՆ Է ՏԱՐԵՐ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

Այս օրերուն, մեզմէ ամանց զործ եղած է ելլել ու ջախջախ փնտռել, ի զուր սակայն, երբ կը տեսնենք որ ջաղացքը ջուրն է տարեր, մեր նոր սերունդը հետզհետէ սկսեր է ուծանալ իր մայրենի լեզուէն, իսկ մեծերը, ընդունինք կամ ոչ, Մեծասքանչը չեն զործածեր եկեղեցիներուն մէջ անդամ:

Վարժարաններուն մէջ կացութիւնը ահազանգային է. մշակութային միութիւններուն մէջ ալ ողբերգական՝ այն աստիճան, որ մարդ կը չուարի կը մնայ՝ ի՞նչ բանի վրայ դնել իր յոյսը, ապագային կապուած, այս կացութեան դիմաց:

Սիրողական այդ հետաքրքրութիւնը եւ պայմանագրական հոգածութիւնն ու դուրգուրանքը հայերէն լեզուին հանդէպ, բոլորս ալ լաւ գիտենք, որ տեղ մը չեն հասցներ մեզ, քանի որ պարտաւորական հոգեբանութեամբ մը արդէն իսկ կամաւոր կերպով լքած ենք մեր պաշտպանութեան ամէնէն կարեւոր դիրքերը, մեզմէ ամանք խուճապային արամադրութեան մը անձնատուր եղած, ամանք ալ անտարբեր ու զոհ իրենց վիճակին, ինչպէս խղուկը «խաղ կը կանչէ» ժողովրդական բացատրութեամբ, երբ մարդիկ անոր տունը կ'այրեն՝ միսը ուտելու համար...:

Գոյատեւողականութեան կռուանները կը կորսնցնենք հետզհետէ, ինչպէս նաեւ կամաւոր լքումներով պայքարի դաշտերը: Սանուց միութիւններուն մէջ տարին քանի՞ նեոփակացում կը տրուի հայերէն լեզուով եւ մեր ժողովուրդը ո՞ւր եւ ի՞նչ մղկոցներով հաղորդակից կը դառնայ իր նուիրական գանձերուն ու տոհմիկ ժառանգութիւններուն: Ինչպէս ուրիշ առիթով մը անդրադարձած էինք, քանի մը հազարնոց Ցոյն համայնքը վերջերս ՓԷ–

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՊՍՊՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԱՐՔՈՒՆԻՔԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ՊԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

Հապսպուրկներու կայսրութեան կազմին մէջ Թրանսիլվանիոյ հայկական գլխաւոր գաղթօճախները՝ Կեռլան եւ Եղիսաբէթուպոլիսը, արագօրէն բարգաւաճելէ ետք, բացառիկ առանձնաշնորհումներ ստացան, կայսերական ազատ քաղաքներ հռչակուեցան եւ պետական օրէնքով Հայերէն զատ այլ ազգերու արգիլուեցաւ այդ քաղաքներուն մէջ բնակութիւն հաստատել:

Այս ժամանակ Հապսպուրկներու կարլ Զ. կայսր յաջողած էր խաղաղութիւն հաստատել Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ՝ Աւստրիան չըլլանային ցամաքային հզօր ոյժ մը դարձնելով: Այս պայմաններուն տակ կարլ Զ. կայսր 1726-ին Կեռլայի հայութեան ուղղած յատուկ հրովարտակ մը հրապարակեց, որուն հիմամբ Կեռլա տեւէ ազնուականի սեփականութիւնը չէր կրնար ըլլալ, անոր բնակիչները ազատ կը կացուցուէին գինուորական եւ քաղաքային այլ եւ այլ պարտաւորութիւններէ եւ մանաւանդ օրէնքով կ'արգիլուէր ոչ Հայերու հոն բնակութիւնը: Կայսրը նաեւ հրաման տուաւ, որ Հայերը իրենք իրենց դատաւոր ընտրեն եւ իրենց ներքին ու դատական գործերը իրենք կարգաւորեն:

Այնուհետեւ Կեռլայի հայ համայնքին հոգեւոր եւ աշխարհիկ առաջնորդները 1727-ին ընդհանուր ժողով գումարեցին եւ որոշումներ կայացուցին՝ ազգային եւ եկեղեցական ներքին կեանքը կազմակերպելու համար:

Այսպէս, որոշումներ տրուեցան պահքի եւ եկեղեցական ծէսերու կարգաւորման համար, պարտադիր հռչակուեցաւ կիրակի եւ տօնական օրերը եկեղեցի երթալ, որուն անսաստողը պատիժի ենթակայ կը դառնար: Իր մեղայ թողութեան համար անասուն մորթողը եւ մսագործ ընդունողը տասներկու հունգարական ֆիորին տուգանքի ենթակայ կը դառնար, իսկ տուգանքը չվճարելու պարագային երկրէն աքսորուելու կը դատապարտուէր: Կախարդութիւն ընողը կամ կախարդական ջուր գործածողը կամ ուրիշին ընել տուողն ու խրատողը քսան-չորս ֆիորին տուգանքի կ'ենթարկուէր:

Օրէնքով կ'արգիլուէր տասներկու տարեկանէն աւելի փոքր աղջիկները նշանել, եւ տասներեք տարին ամբողջացած պէտք է ըլլար ան ամուսնանալու համար: Իսկ եթէ քահանան այդ ժամանակէն առաջ նշան օրհնէր կամ պսակէր, տարի մը իր թեմէն եւ եկամուտէն կը զրկուէր: Հարանիքի առիթով ոչ ոք պարտական կը նկատուէր կերակուր ղրկելու: Հարսը եւ փեսան բաղնիք տանիլը կ'արգիլուէր: Հարսը սգողելը եւ փեսային զրահին նարօտ դնելը կ'արգիլուէր: Պսակի ժամանակ եկեղեցին կերոն եւ այլ բաներ տանիլ կ'արգիլուէր: Պսակէն դառնալէ ետք եկեղեցիին բակը եւ այլ տեղ խունկ ծխելը կ'արգիլուէր: Այս որոշումներուն դէմ գնողը երեք ոսկի տուգանքի կ'ենթարկուէր:

Ընկերային դիրքի եւ դասակարգային ստիճանաւորման անխախտ պահպանման իմաստով հետաքրքրական էին նաեւ հետեւեալ որոշումները. այսպէս, հինգհարիւր ոսկիէն նուազ հարստութիւն ունեցողը իրաւունք ունէր չուխայէ հագուստ զործածելու, եւ անոնց ամուսիններն ալ դամասկէ եւ ուրիշ թանկագին նիւթէ զգեստեղէններ հագնելու: Բայց եթէ մէկը նախապէս ունեցած էր կամ ծնողքէն ընդունած էր՝ զանոնք կրնար գործածել: Սակայն եթէ գիտցուէր, որ մէկը այդպիսի հագուստ կարած կամ կարել տուած է, եկեղեցւոյ տասներկու ֆիորին, իսկ դատաւորներուն մէկ ոսկի տուգանք վճարելու կը պարտաւորուէր:

ՊԱՇՏՊԱԼՈՎԻ ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ ՎԵՐԱԿՈԶՈՒՄԸ

Պաշտպալովի հայ համայնքը այս ժամանակ աշխատանքի ձեռնարկեց ազատ քաղաքի կարգ անցնելու համար, ազատ եկամուտներ, արտօնեալ տօնավաճառներ, դինեվաճառութիւն, ջաղացքի, մաքսի իրաւունք, անտառներ, կալուածներ եւ ուրիշ հաստատուն եկամուտի աղբիւրներ ունենալու համար:

Առաջին հերթին անհրաժեշտ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին գաւառական կեդրոն Հերմանչթատ՝ տեղական իշխանութիւններուն ներկայացնելով իրենց առաջարկները:

Այս ժամանակ Հռոմէն Թրանսիլվանիա ղրկուած էր առաքելական քարոզիչ Միհնաս վարդապետ Թորոսեան. ան Թրանսիլվանիայէն անցած Վիէննա, անճնական ծանօթութիւն հաստատեց կարլ Զ. կայսեր հետ եւ մեծ աշխատանք տարաւ կեռլան եւ անոր կողքին Պաշտպալովը ազատ քաղաքի կարգ բարձրացնելու համար:

Պաշտպալովի երեւելիները 1729 փետրուարին հաւաքուեցան եւ Միհնաս վարդապետին հետ խորհրդակցելով որոշեցին պէտք եղած 150 ոսկին հաւաքել եւ անկէ զատ ալ չորս հազար ֆիորին՝ պէտք եղած արտօնագիրը ձեռք ձգելու համար:

Այնուհետեւ Միհնաս վարդապետ Թորոսեան կրկին անգամ Վիէննա մեկնեցաւ՝ Պաշտպալովի համար առանձնաշնորհումներ ձեռք ձգելու համար արքունիքին: Այս առիթով որոշուեցաւ, որ Ա.) Պաշտպալով այնուհետեւ կը վերակոչուէր Եղիսաբէթուպոլիս՝ կայսրուհիին անունով. անիկա այլեւս գործակատարի իշխանութեան տակ պիտի չմնար, այլ արքունի վերատեսչութեան կը կապուէր: Բ) Ինչպէս որ մինչեւ հիմա Հայերը ազատութիւն ունէին վաճառականութիւն ընելու, այնուհետեւ ալ այդ ազատութիւնը պիտի պահուէր, բայց ոչ թէ միայն Թրանսիլվանիոյ, այլ ամբողջ կայսրութեան տարածքին: Եւ որպէսզի առեւտուրը եւ արուեստները զարգանան, Եղիսաբէթպոլսեցիք կայսեր պաշտպանութեան տակ կը մտնէին: Գ) Քաղաքը պիտի ունենար քաղաքային խորհրդոց՝ դատաւորով մը եւ տասներկու առաջականներով:

Եղիսաբէթուպոլսեցիք կայսերական այս արտօնութիւնները տանելէ ետք հետամուտ եղան նաեւ այլ իրաւունքներու ձեռքբերման. անոնք կ'ուզէին մանաւանդ, իբրեւ հիմնական կենսատարածք, քաղաքին շրջակայ դաշտը իրենց սահմաններուն մէջ ունենալ, ինչպէս նաեւ՝ գինի ծախելու իրաւունք ձեռք ձգել, որուն համար պատրաստ էին պէտք եղած դրամարը վճարելու:

Միւս կողմէ, առաքելական միսիոնար Մինաս վարդապետ Թորոսեան Եղիսաբէթուպոլսոյ վերաբերեալ վճիռներն ու որոշումները ղրկեց ու ղրկեց Եղիսաբէթուպոլիս, սակայն Եղիսաբէթուպոլսեցիք կ'ուզէին պաշտօնական գրաւոր վաստակաթուղթ մը ունենալ. այնպէս, որ վարդապետէն խնդրեցին որ ընդօրինակութիւն մը ղրկէ արտօնութեանց թուղթէն, որ սակայն տակաւին պաշտօնապէս չէր պատրաստուած:

ԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԿԱՐՄԻՐ ՏԱՌԵՒՆԵՐ»

1993-ին, Ապրիլի իր թիւին մէջ, Փեքինի լոյս տեսնող «WORLD LITERATURE» գրական հանդէսը կը հրատարակէր Ժան - Ժագ Վարուժանի «Des harengs rouges» (Կարմիր տառեխներ) թատերախաղը: Դէպքը զարմանալի էր անշուշտ եւ յաջորդ հանդրուանները առաւել զարմանալի եղան քանի որ տոյն գործը պիտի թեմադրուէր նախ Զինաստանի մէջ եւ յետոյ Թոքիոյի փառատօնին ծրէն ներս: Ահաւասիկ քանի մը ամիսներ առաջ, ճանճատիւռի Ֆրանս - Քիւլթիւր կայանը զայն կը հրամցնէր իր ունկընդիրներուն եւ վերջապէս «Théâtre de la Rencontre» թատերախումբը յաջող բեմադրութեամբ մը հանդէս կուգար վարիդեան հանրութեան առեւ ընթացիկ տարուան Փետրուար 22-էն 27, Kremlin-Bicêtre-ի Անտրէ Մալռօ թատրոնը: Բրնադիրը Ֆրանսերէն լեզուով կը հրատարակուէր 1995-ին, Edition des Quatre-vents-ի «l'Amour / la Haine» շարքին մէջ:

Յաջորդական այս հրատարակութիւններն ու ներկայացումները կը փաստեն անշուշտ թատերախաղին այժմէական նուիրեան եւ հեղինակին ցուցաբերած հոգեբանական արուեստի մասին՝ վարուժան ինչպէս որ միշտ մարդկային «սովորական» տիպարներ կ'ընտրէ - այս պարագային քաղքենիութեան պատկանող զոյգ մը եւ երեք թափառաշրջիկներ. պանդուխտ կը տեղաւորէ նոյնքան «հասարակ» ու «սովորական» չըլլանակի մը մէջ եւ ինչպէս միշտ, արդիւնքը կ'ըլլայ պայթուցիկ:

Արարքը -մէկ պատկերով- տեղի կ'ունենայ Նոր Տարուան դիւերը. բժիշկ մը եւ իր կինը, մարդասիրական եւ քրիստոնէական իրենց համոզումներէն դրդուած, երեք անտունիներ - ԷՍ-ՏԻ-ԼԻՖ - իրենց տունը կը հրաւիրեն Նոր Տարին դիմաւորելու համար: Երեկոն ուրախութեան ու զուարճութեան մէջ կը սկսի, բայց աստիճանաբար կացութիւնը կը լարուի ծնունդ տալով - սպասուող - ողբերգութեան: Վարուժան իր թատերախաղով անգամ մը եւս ցոյց կուտայ որ մշակութային, տնտեսական ու ընկերային տարբերութիւններէն անդին կան համամարդկային, վեհագոյն արժէքներ եւ տագնապներ: Փօլա Պրիւնէ - Սանչօ, բեմադրուհին, գերազանցօրէն զգացած է հեղինակին եւ թատերախաղին պատգամը: Դերասանները՝ Ալէն Կանաս, Փասքալ Շմէն, Փասքալ Սալուֆ, Լուչիանօ Թրաւակլինօ եւ Անտրէ Լայիս տաղանդով կ'ապացուցեն որ ազգատ մարդիկ կրնան բարոյապէս հարուստ ըլլալ եւ հարուստները հոգեպէս տառապիլ, բայց ամէն ինչ այնքան ալ պարզ չէ եւ իրականութիւնը, իրականութեան մէջ չատ աւելի բարդ է անշուշտ:

ԿՈՐԻԻՆ

«ՅԱՌԱՋ», Մարտ 1-ի թիւով, «Վրատու Արուեստի» խորագիրին տակ կը յայտնէր ներկայացումներուն թուականներն ու վայրը՝ Մարտ 9-էն սկսեալ մինչեւ Ապրիլ 3, Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, երեկոյեան 8·30-ին, կիրակի օրերը ժամը 4·30-ին:

Théâtre de l'Opprimé
78, rue du Charolais, 75012 Paris
Réservations au 01 43 45 81 20.

LIVRES REÇUS

LA SURVIVANCE
Traduire le trauma collectif

JANINE ALTOUNIAN

Préface de P. Fédida
Postface de R. Kaës

Ed. Dunod, Paris 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 10

Սահակ Էֆէնտիենց տունը

ԹԱԳՈՒԿ. - (Ծուզուած): Ա՛ա հեռու տեղ երթալը պէչ եղաւ: Ի՞նչպէս աղջիկէս պիտի բաժնուիմ:

ԳԱԲՐԻԷԼ. - Եղիպտոս չատ հեռու տեղ մը չէ: Շոգենաւ նստելուդ պէս հոն ես: (Ոտքի): Լաւ, ես երթամ լաւ լուրը տամ մխսիւ եղուարդին: Երկու օրէն նշանը կը բերենք: Մնաք բարով:

ՍԱՀԱԿ. - Երթաք բարով:

ԹԱԳՈՒԿ. - Բարեւ ըրէք:

Գաբրիէլ Էֆէնտի դուրս:

ԹԱԳՈՒԿ. - Աստուած տայ, ան ալ մխսին տարօրինակ չդայ:

ՍԱՀԱԿ. - Ինչո՞ւ խենթ խօսքեր կ'ընես կոր:

ԹԱԳՈՒԿ. - Ի՞նչ գիտնամ: Մէկէն ի մտքս եկաւ: Ինչ որ ըլլայ, ան մեր միակ տղան է: Ինչ ընենք, որ ան ալ մեզմէ հեռանայ: Ես ալ ինչ տարօրինակ կնիկ եմ: Ինչ ընեմ

Տիկին Մարի Արթինեան (ծննեալ՝ Աչճեան),

Տէր եւ Տիկին Դանիէլ եւ Նորա Արթինեան եւ զաւակները՝ Սթէֆանի եւ Ֆապրիս,

Տիկին Մարի Պաղտիկեան

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ խնամիին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Մարտ 10-ին, Փարիզ, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 14, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Թաղումը պիտի կատարուի Իվրի Փարիզին գերեզմանատունը

Avenue de Verdun

ժամը 16-ի մօտերը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

22, rue de Lancry
75010 Paris

Madame Marie Artinian (née Achdjian), *son épouse,*

Monsieur et Madame Daniel et Nora Artinian et leurs enfants Stéphanie et Fabrice, *son fils, sa belle-fille et ses petits-enfants,*

Madame veuve Marie Baghidikian, *son alliée*

ont la douleur de vous faire part du décès de

OHANNES ARTINIAN

survenu à Paris, le 10 Mars, à l'âge de 90 ans.

PRIEZ POUR LUI

Ses obsèques religieuses seront célébrées en la Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15 rue Jean-Goujon, 75008 Paris, le Mardi 14 Mars à 14 heures.

L'inhumation aura lieu au Cimetière Parisien d'Ivry, avenue de Verdun, vers 16 heures.

Cet avis tient lieu de faire-part.

22, rue de Lancry
75010 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թամարա Սապոնճեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ազգին Սապոնճեանի. մահուան 10-րդ տարելիին ի յիշատակ 1000-ական ֆրանք կը նուիրեն Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ), Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (առանձ՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

En partenariat avec l'A.B.B.A.

Soirée Vidéo-Projection

Présentation des activités en France, à l'étranger et notamment en Arménie de l'**ACADEMIE ARMENIENNE INTERNATIONALE D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES A.B.B.A.** / Հ·Ս·Դ·Ա·

Vendredi 17 Mars à 20 heures 45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens

de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :

18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements

20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale,** en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.

Exposition de documents photographiques **"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"**

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

(Suite de la Première Page)

pour obtenir la reconnaissance officielle du génocide arménien.

En effet, depuis le vote à l'unanimité par l'Assemblée Nationale, le 29 Mai 1998, de la proposition de loi «la France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915» et sous la pression conjuguée de l'Elysée et du Quai d'Orsay, il n'a pas été permis aux Sénateurs de voter à leur tour le texte de loi.

Ce grand rassemblement citoyen avait donc pour objectif d'exprimer la colère et l'indignation des 450.000 Français d'origine arménienne et de mobiliser toutes les forces politiques et démocratiques. Ainsi, de nombreuses organisations: Ligue Internationale Contre le Racisme et l'Antisémitisme (LICRA), Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples (MRAP), Ligue des Droits de l'Homme, Confédération Générale du Travail (CGT), Force Ouvrière (FO), Confédération Française des Travailleurs Chrétiens (CFTC), le Secteur droits et libertés de la FSU, Ligue Communiste Révolutionnaire (LCR), les communautés chypriote, grecque, kurde, assyro-chaldéenne ont appelé à manifester et apporté leur soutien et leur solidarité.

Mme Hélène Luc, Présidente du groupe CRC au Sénat, M. Marcel Debarge, ancien ministre, Sénateur, représentant le Président du groupe socialiste au Sénat, ont indiqué qu'ils demanderaient la discussion immédiate de la proposition de loi lors de la séance du Sénat du 21 Mars 2000.

Mme Baudeau, Sénateur (PCF), des députés tels que Mmes Jambu (PCF), Rivasi (PS), et MM. Rouquet (PS), Devedjian et Lellouche (RPR), Foucher (UDF), ainsi que des responsables politiques comme M. Jean-Luc Bennahmias, Secrétaire Général des Verts, M. Christian Piquet, de la LCR, M. Jean Bernard Bros, du Parti Radical de Gauche, plusieurs responsables du Parti Socialiste (Paris, Hauts-de-Seine...), ainsi que des maires et élus locaux ont pris la parole pour demander aux Sénateurs de voter la loi avant le 24 Avril 2000.

Parmi les différentes personnalités, M. Robert Guédiguian, cinéaste et M. Gérard Miller, célèbre psychanalyste, ont pris la parole pour exprimer leur soutien.

Dans les nombreux messages reçus, il faut relever ceux de Jean-Paul Bret, Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale, des députés Michel Destot (PS) et François Rochebloine (UDF), et de M. Jack Lang, Président de la Commission des Affaires Etrangères de l'Assemblée Nationale qui s'est beaucoup investi dans ce combat.

M. Charles Pasqua, dans une lettre adressée au Président du Comité du 24 Avril a confirmé son attachement à la cause arménienne et son souhait de voir aboutir la reconnaissance du génocide. M. Pasqua indique dans sa lettre «avoir demandé à tous les Sénateurs proches du Rassemblement Pour la France mais aussi à tous ceux qui privilégient la patrie et l'éthique au marchandage et au commerce de bien vouloir assister à la prochaine séance de la discussion immédiate et de voter en leur âme et conscience le texte ainsi présenté et discuté».

La mobilisation unitaire des Français d'origine arménienne se poursuit. Ils seront présents sur le stand d'information et de sensibilisation des Sénateurs et du public devant le Sénat. D'autres actions seront entreprises. Une rencontre avec le Président du Sénat est également programmée. Enfin, une demande d'audience avec M. le Président de la République sera formulée dans les tous prochains jours.

Paris, le 12 Mars 2000

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԶՂՋՈՒՄԸ

ՊԱՊԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹԸ

Օրերէ ի վեր յայտարարուած էր արդէն որ Պապը պատմական եւ աննախընթաց ելոյթով մը ներողութիւն պիտի խնդրէր այն բոլոր մեղքերուն համար, զոր կաթոլիկէ Եկեղեցին գործած էր դարերու երկայնքին:

Այս Մէա գուլփան կը կատարուէր յոբելեանական այս տարին «մաքրելու հաստատ յիշողութիւնը» որպէսզի այլեւս եղած չգործուին անցեալի սխալները:

Մարտ 12, Կիրակի, ժամը 9·40-ին է որ թափօր կը կազմուէր Մի՛քէլ Անճելոյի Փիէթային առջեւ, ապա Ս. Պետրոսի խորանի առջեւ կը սկսէր պատարագը: Յովհ. Պօղոս Բ. հանդիսաւոր կերպով կ'արտասանէր հոգեւոր իր ճառը ներողութիւն խնդրելով 7 մեղքերու համար, որոնց կարգին անհնազանդութիւնը, անհանդուրժողութիւնը, հաւատաքննութիւնը, հակահրէութիւնը, խտրականութիւնը, մէկ խօսքով խաչակրութենէն մինչեւ մեր օրերը գործուած մեղքերը:

Յովհ. Պօղոս Բ.ի այս ընթացքը համայն վատիկանի հաւանութիւնը չի վայելեր եւ քիչ չեն անոնք որոնք սխալ կը դանեն Պապին այս քայլը, մինչ Իսրայէլ անբաւարար կը նկատէ, որովհետեւ Պապը Շօահ բառը չէ արտասանած եւ չէ դատապարտած վատիկանի դիրքը Բ. աշխարհամարտի ընթացքին:

Կը սպասուի որ Յովհ. Պօղոս Բ. այս մեղքն ալ դարմանէ չաբթու վերջ, երբ ոտքը երուսաղէմ դնէ եւ այցելէ Ողջակիզումի յուշարձանը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն, ներկայ վարչապետին՝ Խոսէ Մարիա Ասնարի ժողովրդական (կեդրոն - աջ) կուսակցութիւնը չնչին յաղթանակ մը տարաւ ստանալով ձայներու 44,6%-ը եւ 182 աթոռ ապահովելով Գորթէսի (Խորհրդարան) մէջ 350-ի վրայ, այլ խօսքով ձեռք ձգելով բացարձակ մեծամասնութիւն մը: Իր մրցակից ընկերվարական կուսակցութիւնը 125 երեսփոխանով պէտք է գոհանայ, կորսընցուց 16 աթոռ: Կուսակցութեան նախագահը՝ Ալմունիա հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն:

ՊՈՒՏԻՆ յայտարարած է որ Չէչէնիոյ պատերազմը վերջնանալու մօտ է, հակառակ ռուսական ծանր կորուստներուն (վերջին օրերուն՝ 156 մեռեալ): Ըստ վերջնական հաշուման չրջանի նախապահին, կարելի է Չէչէնիոյ համար կրեմլինէն ղեկավարուած վարչական մարմին մը նախատեսել երկու տարուան չրջանի մը համար, բացառելով ինքնավարութեան կամ յառուկ կարգավիճակի որեւէ այլընտրանք: Մարտ 12-ին ալ, Գրոզնի ժամանած էր Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի մէկ պատուիրակութիւնը քննական այցելութիւն մը կատարելու համար, ռուսական հովանաւորութեան ներքեւ: Նոյն առեն, Թոնի Պլէր եւ կինը Ս. Պետերսպուրգ էին ուր Ա՛նգլիոյ վարչապետը կը դատապարտէր «Չէչէնիային եկած ահաբեկչութիւնը»: Պուտինի հետ ալ ներկայ կ'ըլլար Պրոկոֆիէւի «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն» օփերային:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եվմատական նախարարը՝ Քրիսթիան Սօթէր որոչեց առկախել տուրքերու դրութեան բարենորոգումը եւ բանակցութեան նստիլ սենտիքաններու հետ: Չի նշանակեր որ, կառավարութիւնը բոլորովին հրաժարած է իր ծրագրէն, բայց, միտքերը հանդարտեցնելու համար նախընտրեց երկխօսութեան դիմել: Պաշտօնէութեան գործադուլը պատճառ եղաւ որ եկամուտներու յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուի Մարտ 15-էն Մարտ 31:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին խալամապաշտ վարչապետը՝ Նեճմէթթին Էրպաքան մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է «ատելութեան դրդումի» ամբաստանութեամբ, ճառի մը համար զոր արտասանած է 6 տարի առաջ: Եթէ պատիժը հաստատուի վերաքննութեան առեն, Էրպաքան չի կրնար կրկին քաղաքական ասպարէզ մտնել: Էրպաքան իշխանութենէն հեռացուած էր 1997-ին բանակին տարած պայքարին պատճառաւ:

ԳՈՐՍԻԿԱՅԻ ազգայնականները անակնկալ պարտութիւն մը կրեցին Մարտ 10-ին, երբ տեղւոյն Երկանայինն ժողովը 27 ձայնով նախապատուութիւն տուաւ «հանրապետական» լանաճելին որ միայն ապակեդրոնացման քաղաքականութեան մը ի նպաստ կ'արտայայտուէր: Ազգայնականները որոնք ինքնավարութեան վարդապետութեան մը կողմնակից էին, միայն 22 ձայն ստացան:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, մահափորձ մը դրծուած է Սայիտ Հոճաբեանի դէմ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Բարեկործիչ, Խաթամիի մերձաւոր անձ մը, Սոպ - է Էմրուզ (Ազդօրուան առաւօտը) թերթին տնօրէնը, Կիրակի առաւօտ ջատագովական խորհուրդի նիստին կ'երթար, երբ կրակ բացուած է իր վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)

եւ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Կրթական եւ Մշակութային Միութեան

կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասանները

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԵՒ

ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Քոպլերնի

«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական - զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·30

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations:
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 88

ԳՈՒԹԳՈՒԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չորեքշաբթի Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց կէօնէոնի հետ, այդ վերջնոյն դաշտին վրայ:

Դասաւորման մէջ 20-րդ եւ վերջին դիրքի վրայ է 22 կէտով, գլուխն է միւս Լիլ 67 կէտով:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
ՀՄԸՄ Ֆրանս - Մոնրուժ 4-
Փարի ԷՖ·ՍԷ· - Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն Իսի 3-
Ի·ժի·Արմէնիէն Ալֆորվիլ - Օրլի 0-

Լիոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին - Էպէն 2-

Իզէրի Շրջան
Գրընոպլ ԷՖ·ՍԷ· - ՀՄԸՄ Վիէն 1-

Տրոմ - Արահէի Շրջան
ՀՄԸՄ Վալանս - Ռոմանի 1-

Պուշ-տու-Ռոնի Շրջան
ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ - Ա·ԷՍ·Փէ·Թէ·Թէ 1-

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 15
MERCREDI
15 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·863 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.863

«ՀԱՐԱՒԱՆԴԱՏ»

(Մարտ 13 / 14)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԹԻՓԼԻՍ ԱՅՑԸ

«ՏՐԱՄԵԿԱՍ» միջկառավարական յանձնաժողովին առաջին ժողովին մասնակցելու համար Մարտ 10–ին միօրեայ այցելութեամբ Թիֆլիս գացած է վարչապետ Ա. Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարար՝ Ռոպէրը Նազարեան, Պետական եկամուտներու նախարար Սմբատ Այվազեան եւ այլ պաշտօնատարներ. իրենց ընկերացած են նաեւ լրագրողներ:

Անոնք օդակայանէն առաջնորդուած են կառավարութեան չէնքը ուր տեղի ունեցած հանդիպումին երկու կողմերը քննարկած են չարք մը հարցեր, յատկապէս վրաստանի վրայով Հայաստան կատարուող փոխադրութիւններու սակագիներու հարցը, Բագրատաշէն – Մառնէուլ կառուղիի չինութեան ծրագիրը, Հայաստանէն Վրաստան առաքուող էլեկտրական հոսանքին առընչուող պարտքերու վճարումը եւլն.:

Նոյն օրը յետմիջօրէին բացուած է «ՏՐԱՄԵԿԱՍ» համագումարը, ուր ելոյթ ունեցած է նաեւ Շեվարնաձէ, որ չեշտած է Արեւելքը Կովկասի վրայով Արեւմուտքի կապող այս ծրագրին կարեւոր դործօն մը ըլլալու հանգամանքը: Հայաստանի անունով ելոյթ ունեցած է Ռ. Նազարեան: Այդի վերջաւորութեան վարչապետը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ընդունուած են է. Շեվարնաձէի կողմէ: Կէս գիշերուան մօտ վերադարձած են Երեւան ու օդակայանը տեղի ունեցած ճեպազրոյցին Ա. Սարգսեան այցելութիւնը ընդհանուր առմամբ դրական գնահատելով ըսած է. «Հարեւանների հետ պէտք է լաւ հարեւանութիւն անել: Բազմաթիւ խնդիրներ ունենք միմեանց հետ լուծելու: Չէի ասի, թէ ամբողջութեամբ, բայց՝ որոշակի տեղաշարժ կայ: Կարծում եմ, որ հանդիպումները պէտք է աւելի յաճախակի լինեն, պէտք է միմեանց յիշեցնենք փոխադարձ պարտաւորութիւնները»:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ԿՈՎԿԱՍԻ ՕԴԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելով Հայաստանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնը, Դումայի Պաշտպանութեան կոմիտէի նախագահ Ա. Նիկոլայեւ ըսած է թէ Ռուսաստան չափազրուած է Կովկասի սահմաններուն ապահովութեան միասնական համակարգի վերականգնումով: Հանդիպումին ընթացքին կողմերը համակարծիք դտնուած են ռուսական ռազմական թէքնիք միջոցներով զործակցութիւնը զարգացնելու: Ռուսաստան կ'ուզէ որ պաշտպանութեան եւ ապահովութեան մարզին մէջ նկատի առնուին իր ռազմավարական շահերը: Նիկոլայեւ յոյս յայտնած է որ նախագահական ընտրութենէն ետք իր երկիրը յատկութեամբ կը յայտարարէ ռազմավարական իր չահերուն մասին եւ Կովկասեան իր ուղղութիւնը աւելի հաստատակուռ կ'ըլլայ:

*
**

ՎԱՉԳԻՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱԺՄ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

ԱԺՄ համագումարի երրորդ օրը կատարուած է նախագահի եւ վարչութեան ընտրութիւն: Վ. Մանուկեան եղած է նախագահութեան միակ թեկնածուն. վարչութեան կազմը ընդլայնուած է ու ընտրուած են 25 անդամներ: Ընդունուած յայտարարութեան մէջ նշուած է որ երկրին ճգնաժամը միայն միասնական ջանքով կարելի է յաղթահարել եւ ԱԺՄ– կը զործակից քաղաքական բոլոր ուժերուն եւ համերաշխութեան չեթեթուն հետ որոնց նպատակն է Հայաստանի առջեւ ծառացած խնդիրներու լուծումը:

*
**

Լ Ղ Հ

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Մարտ 9–ին պետական հեռատեսիլին տուած հարցազրոյցով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան համոզում յայտնած է որ ժամանակի ընթացքին Բաքուն կը գիտակցի Լեռնային Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչման անհրաժեշտութեան: Ատիկա արձագանգած է Ադրբեջանի մէջ ժողովրդավարական ընթացքի զարգացման: Անդրադառնալով օտարներու համար մուտքի անցափիր պահանջելու ԼՂՀ արտաքին քաղաքական գերատեսչութեան կիրարկումին դէմ Բաքուի յարուցած բողոքին, ան ըսած է. «Ադրբեջանը, հաւանաբար, փորձում է ինքն իրեն համոզել առաջարկուող ինքնավարութիւնը ընդունելու՝ Լեռնայինի Ղարաբաղի համաձայնութեան հնարաւորութեան մէջ. եւ այն փաստը որ պաշտօնական Բաքուի բողոքները լուրջ արձագանգներ եւ արդիւնքներ չունեցան, պէտք է ադրբեջանցի գաղափարիչները համոզի ընտրած ուղու սխալ լինելու մէջ»:

Նախարարութեան նկատի ունենալով Ադրբեջանի ներկայի ներքաղաքական վիճակը եւ բանակի պայմանները, հաւանական չէ համարած որ Բաքուն պատրաստ ըլլայ լայնածաւալ պատերազմ վարելու:

*
**

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Ռուսաստանի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի Ներքին գործերու նախարարները Մարտ 11–ին Մոսկուայի մէջ տեսակցելէ ետք ստորագրած են չարք մը կարեւոր փաստաթուղթեր, գլխաւորաբար ահաբեկչութեան եւ ծայրայեղականութեան դէմ պայքարի գործակցութեան յուշագիր մը: «Պորժոմի քառեակ» մկըրտուած աշխատանքային այս խմբակը հանդիպման ընթացքին հաստատած է նաեւ աշխատանքի իր ծրագիրը:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԼԻՏՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մարտ 13–ին հանդիպումներ ունեցած է Վիլնիուսի մէջ նախագահ Վ. Ադամկուսի, Խորհրդարանի նախագահին եւ Արտաքին գործերու նախարարին հետ: Քննուած են հայ-լիտուական յարաբերութիւնները եւ կարեւորութիւն տրուած տնտեսական կապերու զարգացումին: Բանակցութիւններու աւարտին ստորագրուած են կարգ մը համաձայնագրեր:

*
**

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

Փողոցային ապօրինի առեւտուրի եւ որպէս ճամբորդատար ապօրինաբար բեռ կատքերու հարցին նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցած է Մարտ 13–ին, Երեւանի քաղաքապետարանը: Քաղաքապետ Ա. Բազէեան, այս կապակցութեամբ «անբաւարար» գնահատած է փոխադրութեան վարչութեան կատարած աշխատանքը եւ պաշտօնազրկած՝ վարչութեան պետ Ժիրայր Սարգսեանը:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻԻԱՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆԸ

«Հայկական Աւիաուղիներ»ու գլխաւոր տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակուած է

(Շար·ը Դ· էջ)

Ի'ՆՉ ԳՐԵՑԻՒՆ ՄԱՐՏ 11-Ի ՅՈՑՑԻՒՆ ԱՒԹԻՒ

Մարտ 11–ի ցոյցին առթիւ, ինչպէս գրեցինք, զօրակցութեան բազմաթիւ գիրեր ստացուած էին Ֆրանսայի բաղաքական զանազան դէմքերէն: Անկարելի ըլլալով տեղ տալ անոնց ամբողջութեան, կը ներկայացնենք հատուածներու բաղուածքը:

*
**

... "Je souhaite vous confirmer mon attachement à la cause arménienne et mon souhait de voir aboutir la reconnaissance publique du génocide arménien de 1915 perpétré par le Gouvernement Turc.

La France, pays des droits de l'Homme et des valeurs républicaines, doit donner l'exemple aux autres pays et à la Turquie afin que la vérité soit enfin reconnue.

...Y a-t-il eu des pressions extérieures? La France ne peut céder à un quelconque chantage d'où qu'il vienne et la Nation française doit, plus que jamais, être vigilante sur la préservation des principes républicains.

Ceci étant dit, les Sénateurs disposent encore, dans le cadre de leur règlement, de la faculté d'examiner un texte en discussion immédiate.

Je pense que la proposition de loi peut faire l'objet de cette procédure et je demande donc à tous les Sénateurs proches du Rassemblement pour la France mais aussi à tous ceux qui privilégient la patrie et l'éthique «au marchandage et au commerce» de bien vouloir assister à la prochaine séance de la discussion immédiate et de voter en leur âme et conscience le texte ainsi présenté et discuté."

Charles Pasqua
président du
Rassemblement pour la France

*
**

... "Comme vous, je suis déçu, déçu et navré. Quel intérêt les sénateurs ont-ils de refuser les évidences? Mais quelle que soit notre déception, il nous revient aujourd'hui de ne pas baisser les bras et d'avancer de manière résolue.

Nous avons raison d'être tenaces parce que la reconnaissance d'un génocide n'est pas un dossier comme un autre. C'est notre mémoire d'homme. C'est aussi les fondements d'un monde que nous voulons pour demain. Je reste déterminé."

Jean-Paul Bret
député du Rhône
président du groupe d'amitié
France - Arménie
à l'Assemblée nationale

*
**

... "Le texte de loi adopté à l'unanimité, le 29 mai 1998, par l'Assemblée Nationale est exemplaire à double titre: c'est la reconnaissance de l'événement passé; c'est un message adressé aux générations futures. Par sa simplicité et sa netteté, il tente de réparer une injustice, de combler une lacune. Il satisfait une exigence morale et répond à une règle fondamentale du droit: le crime de génocide est imprescriptible. Et il est universel, en ce sens qu'un tel forfait interpelle l'humanité dans son ensemble. Le devoir de mémoire, qui est une exigence morale permanente, s'impose à la **Realpolitik.** Il doit également s'imposer au Sénat."

Jack Lang
président de la
Commission des Affaires Etrangères
de l'Assemblée nationale

*
**

... "Refusant la «langue de bois», je considère que les vrais responsables de cette non-inscription sont à rechercher aussi bien du côté de l'Elysée que de Matignon. Je vous rappelle en effet que le Gouvernement est seul maître de l'ordre du jour prioritaire du Parlement.

Il ne peut donc à mon sens se retrancher derrière le fait que s'agissant d'une initiative parlementaire, il doive s'interdire d'intervenir dans le débat.

...Ajoutons à cela, que depuis le début de cette affaire, nous découvrons que des pressions sont régulièrement exercées ici ou là, que des interventions directes de la Turquie, seraient faites auprès des plus hauts responsables de notre diplomatie, du gouvernement ou même de la Présidence de la République.

De telles ingérences sont inacceptables et méritent d'être vivement dénoncées.

La reconnaissance du génocide arménien par la TURQUIE constitue l'un des préalables indispensables à la poursuite des discussions quant à son éventuelle association à l'ensemble européen, une adhésion à l'Union Européenne me paraissant pour ma part, totalement inconcevable".

François Rochebloine
Député UDF de la Loire
Vice-Président du Groupe d'Amitié
France - Arménie
à l'Assemblée Nationale

*
**

..."J'estime en effet que sur cette question les députés avaient fait la démonstration de leur capacité à dépasser les clivages politiques. J'aurais aimé que les sénateurs manifestent le même sens des responsabilités pour assumer le devoir de mémoire qui est collectivement le nôtre.

Dans ces conditions j'ai jugé nécessaire d'intervenir auprès de Monsieur Christian PONCELET, Président du Sénat et de Monsieur Claude ESTIER, Président du Groupe Socialiste au Sénat, pour leur faire part de mes plus vifs regrets à ce sujet".

Michel Destot
Député de l'Isère
Maire de Grenoble

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Առնցմէ առաջինը կը հանդիսանայ Հ. Միքայէլ Վրդ. Զամչեան (1738 – 1823), *որուն եռահատոր Հայոց Պատմութիւնը* (1784 – 1786) *Լէօ իրաւացիօրէն կ'անուանէ «ԺԸ. դարու գրական Կոթող»: Բաղկացած վեց մասերէ, Զամչեանի Հայոց Պատմութիւնը, չի' պատմեր միայն քաղաքական դէպքերը, այլ կուտայ հայ եկեղեցական կեանքի կանոնաւոր ընթացքը, կաթողիկոսներու պատմութիւնը, անոնց կատարած գերը, ինչպէս նաեւ գրբացի ժողովուրդներու մասին կարեւոր տեղեկութիւններ:*

Յատկապէս մեծ արժանիք ունի Զ. դիրքը, որ կ'ամփոփէ Ռուբինեան թագաւորութեան անկումէն մինչեւ իր ժամանակները, անիշխանութեան այն երկար եւ մութ շրջանը երբ հայութիւնը ապրած է իր ամէնէն աղէտալի օրերը:

Սակայն պատմական աղբիւրներէն եւ փաստաթուղթերէն անդին անցնելով, առաջին անգամ Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեան (1758 – 1833) *որ նամանաւանդ ԺԷ. դարու արեւմտեան մեծ ճամբորդներու, կը ձեռնարկէ պիտական – վիճակագրական արշաւանքներ, պատմական Հայաստանի տարածքին վրայ, որուն արդիւնքը կ'ըլլան զոյգ կոթողային աշխատասիրութիւններ. Ստորագրութիւն Հին Հայաստանեայց եւ Նոր Յաստանեայց Աշխարհի:*

Առաջինը կը պարունակէ Հայաստանի պատմական 15 նահանգներու նկարագրութիւնը, գաւառներու աշխարհագրական կարեւոր տեղեկութիւններ, քաղուած ազգային եւ օտար աղբիւրներէ:

Նոր Յաստանեայց Աշխարհին եռահատորը, կը բովանդակէ քննական ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի (աշխարհագրութիւն, վաճառականութիւն, նախարարութիւններ, բանակ, օրէնքներ, սովորութիւններ, լեզու, արուեստ, եւ այլն...) քննական աշխատութիւն մը՝ զօրացած հայ եւ օտար վկայութիւններով:

Հ. Ղ. Ինճիճեանի տեղեկութիւնն է նաեւ Աշխարհագրութիւն Զորից Մասանց Աշխարհի (Ազատ Աբբահօր հրատարակած չորքին), Առաջին հատորը, նուիրուած ամբողջութեամբ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ:

Ինճիճեանի այս 3 աշխատութիւնները կուգան ամբողջացնելու Զամչեանի պատմութեան, տեղեկագրական եւ հնախօսական բաժինը, գաւառներով սկզբնաղբիւր բոլոր անոնց որոնք կը զբաղին հայ ժողովուրդի պատմութեամբ, մշակոյթով եւ իրաւունքներով:

Մխիթար վարդապետի ազգային վերածնորոգումի ծրագիրը չուտով կ'ունենայ երրորդ նուիրեալ մը՝ յանձին Հ. Ներսէս Վրդ. Սարգիսեանի (1800 – 1866) *որուն Տեղագրութիւնի ի փոխ եւ ի Մեծ Հայս պատկառելի հատորը, զբաղրական մանրազնին նկարագրութիւնն է 1843 – 1853 անձամբ կատարած իր ճամբորդութիւններուն, սկսելով Զմիւռնիայէն, հասնելու համար Տրապիզոն, Մուշ, Թիֆլիզ, գործնականին մէջ, այցելելով բոլոր պատմական հողերը, ենթարկուելով յաճախ անպատում դժուարութիւններու, Թուրքերէն հալածուելով որպէս եւրոպացի լրտես, տալով սակայն մեզի այնպիսի արժէքաւոր եւ անկրկնելի տեղեկութիւններ գաւառի հայութեան, վանքերու եւ ձեռագիր մատեաններու, հարստութիւններու մասին, առանց որոնց անհետ պիտի կորնչէին բազմաթիւ արձանագրութիւններ, վիճակագրական տուեալներ եւ բազմաթիւ ձեռագիրներ, որոնք անճամբ ընդօրինակելով, փրկած է գոնէ անոնց բովանդակութիւնը, յետագայ հրկիզումներէ:*

Կ'արժէ կարդալ իր մասին Հ. Սահակ Ձեմճեմեանի ուսումնասիրութիւնը, լոյս տեսած 1974–ին, որպէս «Բազմավէպ»ի Հայագիտական Մատենաշարի 6–րդ հատոր. «Հ. Ներսէս Սարգիսեանի ուղեւորութիւնը դէպի Փոքր եւ Մեծ Հայք», ուր հեղինակը, քաղելով անձնական նամակներէ եւ դիւանային աղբիւրներէ, հաւատարմօրէն կը նկարագրէ թէ ի՛նչ դժուարութիւններու բախած եւ քանի՛ արկածախնդրութիւններէ անցած է, իր տասնամեայ (1843 – 1853) *չրջագայութեան ընթացքին:*

«Սակայն վաւիճերու մասին պատմական սպառիչ եւ համապարփակ նիւթեր հաւաքող, համադրող եւ հաղորդող հեղինակը եղաւ Հ. Ղեւոնդ Վրդ. Ալիշան (1820 – 1901)» *արդարացիօրէն կը հաստատէ Հ. Տ. Եարտըմեան* (10):

Ալիշան անկրկնելի, բացառիկ երեւոյթ մըն է հայ իրականութեան մէջ: Իր միտքը հայագիտութեան չեմարան մըն է, դիտելիքներու հանրագիտարան: Իր ուսումնասիրութիւնները, հրատարակուած եւ անտիպ, կը կազմեն ամբողջական դրադարան մը, և կ'ընդգրկեն հայադիտական բոլոր ասպարէզները. – պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, հնախօսութիւն, քանասիրութիւն, հրատարակութիւն նախնեաց գործերու: Ան իր հրատարակութիւններով՝ չուտով ուշադրութիւնը կը դրաւէ արեւմտեան գիտական աշխարհին եւ արդէն 1847–ին կ'ընտրուի Վենետիկի Ազգանուն Ուսումնական Գիտութիւններու Ժողովին կանոնաւոր: 1886–ին կը ստանայ Ֆրանսական ճեմարանի Պատուոյ Լէգէոնը: Յաջորդ տարին՝ Իտալիոյ Ասիական Ընկերութեան պատուոյ անդամ կը հռչակուի: 1894–ին Մոսկուայի Հնաբանական Ընկերութիւնը ակադեմական կը կարգէ զինքը, եւ 1896–ին կը դառնայ Վենետիկեան Կաճառին եւ Ս. Պետերսբուրկի Հնախօսական Ընկերութեան անդամ եւ 1897–ին կ'ընտրուի Ենայի Փիլիսոփայական Կաճառորդ:

Ալիշանի բոլոր դրութիւններն ալ ազգային զանազան խնդիրներ կը չօշափեն: Մղուած Հայրենիքի բուռն սէրէն, աչքերուն լոյսը վատնած է, քովէ – քով երթալու Հայոց իմացական, մշակութային, պատմական ու կրօնական բեկորները, ամփոփելով հատորներու մէջ՝ որպէսզի կորուստէ փրկուին:

Առաջին գործը կը հանդիսանայ Քադաֆական Աշխարհագրութիւնը (1853): *Երկու տարի ետք լոյս կ'ընծայէ Տեղագիր Հայոց Մեծաց* (1855) *ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի նահանգներուն, գաւառներուն, քաղաքներուն եւ գիւղերուն: 1870–ին կը տպուի իր Նշմարք եւ Նշխարիք Հայաստանի եռահատորը, ուր ընթերցողը կ'առաջնորդուի հայրենիքի պանազան նշանաւոր վայրերը:*

Ալիշան մտադրած էր Հայաստանի 15 նահանգներուն տեղագրութիւնները պատրաստել, սակայն կենդանութեան կը յաջողի միայն անոնցմէ չորսը լոյս ընծայել. Շիրակ (1881), *Սիսուան* (1885), *Այրարատ* (1890) *եւ Սիսական* (1893) *հնախօսական պատմական, խոր համակրութեամբ պատրաստուած մեծադիր հատորներ: Մնացեալ նահանգներուն համար նիւթերը ամփոփած է Հայկարան կոչուած ձեռագիր հատորներու մէջ, անբաւ հարստութիւն պարունակող, օտար դիւաններէն (յատկապէս Վատիկանի) հաւաքուած նիւթերով, ծանօթութիւններով, մասամբ միայն հրատարակուած Բազմավէպի մէջ, նորանոր լուսաբանութիւն սփռելու Արցախի, Ուտիքի եւ Նախիջեւանի մասին:*

Շնորհալի եւ Պարագաց իւրը (1873), *բանասիրական ուսումնասիրութիւն մըն է Մեծ Հայրապետին եւ իր ժամանակի քաղաքական եւ եկեղեցական կեանքին: Հայ Բուսակը* (1895) *չեմարան մըն է Հայաստանի բոյսերուն անուններուն եւ անոնց նկարագրութեան: Հայ – վենետ* (1896) *ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է Վենետիկի եւ Հայոց միջև – յարաբերութիւններուն: Հին Հաւատք Հայոցը* (1895) *կը խօսի հեթանոս Հայաստանի աստուածներուն մասին, իսկ քրիստոնէութեան մուտքի մասին, Հայոց մօտ, կը խօսի Արշալոյս Քրիստոնէութեան Հայոց* (1901) *հատորին մէջ: Ալիշանի վերջին հրատարակութիւնը կ'ընդգրկէ Հայապատումը* (1901 – 1902) *բաղկացած զոյգ մասերէ. առաջինին մէջ տալով տեղեկութիւններ, Հայոց անցեալի մասին խօսած պատմիչներու, եւ երկրորդով՝ նոյն պատմիչներէն քաղուած էջերով, կը հիւսէ Հայոց ամբողջական պատմութիւնը, մինչեւ ԺԶ. դար: 1905–ին, յետ մահու, լոյս կը տեսնէ Ալիշանեան այլ պատմական հատոր մը, Հայաստան նախ քան գլխիլն Հայաստան, ուր Հայոց պատմութիւնը կը հասցնէ սկիզբէն մինչեւ Տիգրան Ա.:*

Ալիշանի գործերու այս նկարագրին մաս կը կազմեն չարք մը այլ հրատարակութիւններ, այսպէս Սոփերք Հայկականք, 24 փոքր հատորներու մէջ, Անսիգք Անտիոքայ, կիրակոս Գանձակեցի, Վարդան Բարձրբերդցի, Հայոց երգք Ռամկականք եւ այլն...:

Ամբողջացնելու համար Ալիշանի հնապատմական ուսումնասիրութիւններու հարուստ չարքը, մեծ հրճուանքով կը յայտնեմ քանասիրական աշխարհին, որ Մխիթարեան Հրատարակչատունը, երիտասարդ միաբաններու լուրջ աշակցութեամբ, ձեռնարկած է եւ մասամբ արդէն իրագործած, Ալիշանի Հայոց Պատմութեան Դիւանի ձեռագիրներու լոյս ընծայումի աշխատանքներուն: Անոնք թէ' որակով եւ թէ' քանակով վկան հատարիլ իր հրատարակած գիրքերուն:

Առնցմէ առաջինը (շուրջ 600 էջերէ բաղկացած) *համակարգիչի անցած է արդէն եւ կը կրէ Պատմական Աշխարհագրութիւն Հայաստանի տիտղոսը: Այս կենսական գործը, նկարներով եւ քարտէսներով լոյս տեսնելու համար, մեծ հոգի բարերարի մը աջակցութեան կը կարօտի:*

Ալիշանի երկրորդ անտիպ կարեւոր աշխատասիրութիւնը, ընդհանուր տիտղոս որպէս, կը կրէ Փաստաբուղթ անունը, իւրաքանչիւրը 500 էջերէ բաղկացած, եւ նոր լոյս կը սփռեն մեր վերջին 1000 տարուան պատմութեան վրայ: Ունի չորս ենթախորագիր Ա) Քաղաքական, (Վենետիկի քաղաքական յարաբերութիւնները Կիլիկեան Թագաւորութեան հետ): Բ) Վաճառական եւ Եւրոպայի հռչակաւոր Հայ վաճառականներու մասին, քաղուած իտալական դիւաններէն: Գ) Նօտարական, Եւրոպացի մեծագոյն Հայ վաճառականներու առեւտրական եւ նօտարական գործառնութիւնները 1570 – 1781–ի միջեւ: Կտակք 1341 – 1799 տարիներու Հայերու կտակները իտալական դիւաններու մէջէն:

Ալիշան ունի նաեւ չատ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը, 450 համակարգչային էջերէ բաղկացած, նուիրուած Միջնադարեան լատին միսիոնարներու գործունէութեան, Իլխանական Պարսկաստանի մէջ գործունէութեան, ինչպէս նաեւ Հայերը Իտալիոյ եւ Եւրոպայի մէջ, 420 էջերէ բաղկացած գրութիւններով հայերէն, իտալերէն եւ լատիներէն գիտական գրութիւններով:

Ալիշանի կարեւորագոյն անտիպներէն մին է նաեւ Հայերը եւ Հայաստանը Պապական ACTA–ներու մէջ, լատիներէն եւ իտալերէն, ուր շուրջ 1000 էջերու մէջ կը տրուին Վատիկանի դիւաններու Հայերու հետ առընչուող նիւթեր:

(Շար. 3)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՊՍՊՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԱՐՔՈՒԻՆԻՔԷՆ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ՝ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼԻՍ՝ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔ

Կարլ Զ. կայսր, Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն 1729–ին տուած առանձնաշնորհումներէն չորս տարի ետք, 1733 Օգոստոս 11–ին ստորագրեց յատուկ հրովարտակ մը, որուն հիմամբ Եղիսաբէթուպոլիս կը դառնար:

Տառներկու կէտերէ բաղկացած այս հրովարտակով Հայեր չատ աւելին կը ստանային, քան ինչ որ կ'ակնկալէին. անոնք այսպէսով կը դառնային ազատ քաղաքացի, կայսեր հպատակ, եւ տէր՝ Եղիսաբէթուպոլսոյ: Իրենց կը տրուէր քաղաքը չրջապատող ամբողջ դաշտավայրը, ուրկէ հայ չեղող հպատակները պարտաւոր էին հեռանալու: Եղիսաբէթուպոլսեցիք տուրքի եւ ձրի ծառայութեան պարտաւորութենէն ազատ կը կացուցուէին: Քաղաքային նիւթերու մէջ ուղղակի կառավարութեան, իսկ տնտեսական հարցերու մէջ ալ արքունական վերատեսչութեան կը կապուէին, առանց ենթակայ ըլլալու տեղական գաւառական իշխանութիւններուն:

Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն կը չնորհուէր քաղաքային յատուկ խորհրդարան ունենալու իրաւունք, որ քաղաքին բնակիչներէն ընտրելի դլխաւոր դատաւորէ ու տասներկու խորհրդականներէ կազմուի: Քաղաքը պէտք է ունենար նաեւ պաշտօնական դրութեանց համար ատակ քարտուղար մը: Կայսրը մխիթարական կը թելադրէր, որ քաղաքին դատաւորն ու խորհրդականները միայն բարեպաշտ ու խղճամիտ մարդիկ ըլլան, իսկ պաշտօնական դրութեանց քարտուղարը կաթոդիկէ դաւանանքին հետեւորդ, արդարամիտ ու ճարտար մէկը ըլլարու էր: Նոր դատաւորին եւ խորհրդականներուն ընտրութիւնը միչտ Յունուար երկուքին պէտք է տեղի ունենար: Արքունի վերատեսչութիւնը իրեն իրաւունք կը վերապահէր պէտք եղած պարագային ընտրութեան ժամանակ դործակալ մը ղրկելու, ընտրութեան պէտք եղած օգնութիւնը մատուցելու, բայց առանց ձայնի իրաւունքի:

Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն կը չնորհուէր ընտրելու իրաւունք կուտար Եղիսաբէթուպոլսոյ պատգամաւորները, որոնք Թրանսիլվանիոյ եւ թէ ամբողջ կայսրութեան տարածքին Անոնց կը չնորհուէր ամէն Շաբաթ օր չարաթական եւ տարուան մէջ երեք անգամ ընդհանուր տօնավաճառ կատարելու իրաւունք, Մարտ 25–ին, Աստուածածնի Աւետման տօնին օրը, Համբարձման տօնին օրը եւ Սեպտեմբեր 21–ին Սուրբ Մատթէոս Աւետարանիչին օրը:

Եղիսաբէթուպոլսեցիներուն կը չնորհուէր չրջակայ արքունական անտառներէն փայտ կտրելու իրաւունք, որչափ որ պէտք էր իրենց: Մսավաճառութեան ու գինեվաճառութեան իրաւունք ալ կը տրուէր իրենց, բայց այն պայմանով որ այդ իրաւունքին համար ամէն տարի քաղաքը արքունի գանձարանին չորս հարիւր Հունգարական Ֆիորին պէտք է վճարէր:

Եղիսաբէթուպոլսեցիք արտօնութիւն կը ստանային Գիւղիւլլէօ գետին վրայ կամուրջ կանգնելու, իրենց ծախքով, բայց արքունի կալուածատիրութիւնը կամուրջը չինելու համար հարկաւոր փայտը ձրիաբար պատրաստ էր տրամադրելու: Եղիսաբէթուպոլսեցիք այնուհետեւ իրաւունք կը ստանային կամրջավարուք գանձելու. տուրքին կէսը արքունի գանձարանին եւ մնացեալ կէսը Եղիսաբէթուպոլսոյ հասարակութեան պիտի ըլլար:

Հայ վաճառականները հարկ եղած պարագային կամ թշնամիներու յարձակումներու ժամանակ իրենց թանկագին ապրանքները քաղաքին Ախաֆիներու իշխանական հին դղեակին մէջ պահելու իրաւունք կը ստանային:

Եղիսաբէթուպոլսեցի իւրաքանչիւր

ընտանիք նաեւ իրրեւ կալուածատուրք ամէն տարի պետութեան դանձատան ո– րոշ գումար մը պէտք է տար: Մեծ փո– ղոցին վրայ բնակող գերդաստանները ութ, իսկ Պզտիկ (կամ Փոքր) ոտղոցին վրայ բնակող գերդաստանները չորսա– կան ֆիւորին պէտք է վճարէին: Իսկ նոր վիճակագրութիւն ամէն մէկուն հա– մար ութական ֆիւորին տուրք պէտք է վճարուէր: Տուրքերուն մէկ զլխաւոր թաժինը, իշխանութեան սովորութեան համեմատ, քաղաքին ամէնէն աւելի հա– րուստ գերդաստաններուն վրայ պէտք է թաժնուէր, եւ յիշեալ տուրքը վճարող գերդաստանները խղճմտանքով պէտք է համրուէին եւ քով քովի բերուէին: Կայսրը կը սահմանէր նաեւ, որ գերդաս– տան կը կազմեն տանուտէրը եւ իր ամ– րողջ պարագաները, որոնք միասին հաց կ'ուտեն:

Հրովարտակը մանաւանդ յօդուածով մը կը խօսէր նաեւ եկեղեցական կեանքի մասին, կը սահմանէր, որ եկեղեցական պաշտամունքներուն եւ կաթողիկէ դա– նանքի պահպանման հոգ տարուին, կը թելադրուէր ընդարձակ եկեղեցի մը կառուցել կամ եղածը ընդարձակել եւ պատշաճ դիրութիւն ունեցող եկեղեցա– կաններ ընտրել: Հայերը Թրանոփլիա – նոյ լատին եպիսկոպոսին հոգեւոր իշ– խանութեան տակ պիտի մնային, բայց եպիսկոպոսը իր կարգին հոգ պիտի տա– նէր, որ հայ արարողութիւնները եւ ծէ– սը ըստ պատշաճի պահպանուին: Ու կա– թողիկէ հայերը պէտք է հեռանային քաղաքէն:

ԵՂԻՍԱԲԷԹՈՒՊՈԼՍՈՑ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Եղիսաբէթուպոլիս, ազատ քաղաք հռչակուելէն ետք արագօրէն բարգաւա– ճեցաւ եւ կազմակերպուեցաւ: Առաջին հերթին 1734–ի տարեսկիզբին Հայեր սկսան կարգադրութիւններ ընել գինի, օղի, երկաթ ու բամպակ ծախելու իրա– ւունքը կարգաւորելու համար:

Օղի ծախելու իրաւունքը քաղաքային իշխանութենէն սատցաւ Ծարուկ Ասցու ազգ, ամէն տարի 50 ֆիւորին վճարելու պայմանով: Երկաթ ծախելու իրաւունքը սատցան Պետրոս Քէլեանց եւ Մարտիրոս Բաղրատեանց՝ 30 ֆիւորինով: Բամ– պակ ծախելու համար որոշուեցաւ, որ ոսնավաճառի տեղ միայն ամէն մարդ կրնայ ծախել, բայց անկէ դուրս՝ եր– բեք. բամպակի մենաշնորհը սատցաւ Հանդոյ, ամէն տարի 13 ֆիւորին վճարե– լու պայմանով:

Այնուհետեւ քաղաքային իշխանու– թիւնը գանձապետները, քննիչները, եւ փո– ղոցներուն վրայ վերատեսուչները նշանա– կեց, օրէնքներուն ու եղած կարգադրու– թիւններուն վրայ հսկելու համար:

Քաղաքին չրջակայ արօտավայրերուն ու մշակելի դաշտերուն վրայ վերատե– սուչ մը նշանակուեցաւ, որուն պարտա–

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Ե– կեղեցւոյ երիտասարդաց յանձնախումբի առաջարկով՝ Հ.Բ.Ը.Մ., Ժ.Ա.Ֆ. եւ ԺՀԱ. (Էքս – ան – Փրովանս)ի երիտա– սարդութիւնը, այս տարի որոշած էին՝ միասնաբար կազմակերպել խրախճանք մը 2000 թուի Հայկական Ծննդեան առ– թիւ:

Երիտասարդները ունէին երկու նպատա– կակէտ՝ ապացուցանել միութիւններու մէջեւ համագործակցութեան կարելիու– թիւնը եւ համագործակցութեան բերած նպաստին ձեռնտուութիւնը: Անոնք նա– խատեսած էին նաեւ սոյն ձեռնարկի հա– սոյթը ամբողջութեամբ տրամադրել եր– կու կազմակերպութիւններու, որոնք գործնականապէս օգտակար կը դառնան Հայ Դատին եւ Հայաստանին: Ուստի այս դաշտարէն մեկնելով Յունուար 8–ին – Գարլթոն – Պիչ–ի մէջ տեղի ունեցաւ բացառիկ պարահանդէս մը, աւելի քան հինգ հարիւր հոգիի ներկայութեամբ: Այս չորս կազմակերպիչ միութիւնները հատած էին իրենց նպաստակակէտին: Միասնական, համերաշխ ոգիով աշխա– տած եւ յաջողութիւնով պսակած էին հանդիսութիւնը, 60·000 ֆրանքի մօտ հասոյթ մը ձեռք ձգելով:

Ուստի, Մարտ 4, Շաբաթ երեկոյեան, կանութիւնն էր հսկել, որ դաշտավայրին չրջակայքը եղած առուակները պեղուին ու մաքրուին եւ խոտերը հնձուին:

Համայնքը նաեւ մասնաւոր ոտեւս մը նշանակեց, որուն պարտականութիւնն էր կամուրջներ չինել, փողոցները մաքրել, առուակները չոկել, եւ հսկել, որ քաղա– քը մաքուր մնայ, չչնայ, դեղեցկանայ եւ ընդարձակուի: Նաեւ սուրհանդակ մըն ալ նշանակուեցաւ, որուն պարտականու– թիւնն էր քաղաքացիներուն հրամայել կառքով երթալ գործելու, եւ կամ կառք ու ձի տալ՝ հասարակութեան ու տէրու– թեան վերաբերեալ բեռները տեղափոխե– լու համար. ով որ սուրհանդակապետին հրամանին չհնազանդէր, պիտի պատ– ժուէր: Անոր գործն էր միաժամանակ նշանակել, թէ երբ եւ ուր պիտի երթար քաղաքացի մը գործելու իր կառքով կամ ձիերով:

ԱՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Տան Ս. Զրբաշեան սրահին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպելով, երիտասարդները պաշ– տօնապէս յանձնեցին՝ 25·000–ական ֆը– րանք «Հայաստան» Հիմնադրամին եւ Ապրիլ 24–ի յանձնախումբին:

Երեկոյթի բացման խօսքը արտասանե– ցին Ֆրանք ձէբրահեան՝ (Ֆրանսերէն) եւ Լուսիկ Սիմոնեան (Հայերէն): Անոնք ներ– կաներուն բարի գալուստ մաղթելէ յե– տոյ, տուին տեղեկութիւն միացեալ երի– տասարդաց խումբին նպատակին եւ աշ– խատանքներուն մասին, ծանրանալով ի մասնաւորի համագործակցութեան եւ պաղութը չարժման անցընելու համար իրենց ունեցած պահանջքներուն վրայ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցան՝ (Փարիզէն) մասնաւորաբար հրաւիրուած Հիմնա– դրամի ատենապետ՝ Պր. Պետրոս Թէր– զեան եւ Ապրիլ 24–ի Մարսէյլի յանձ– նախումբի ատենապետ՝ Պր. Ժապ Տօնա– պետեան, որոնց յանձնուեցաւ վճարա– պիրերը, երիտասարդներէն՝ Ալիս Սի– մոնեան եւ Լօրան Կարապետեանի կողմէ:

Խօսք արուեցաւ նախ՝ Պր. Թերզեանի: Ան չնորհաւորեց երիտասարդները ըսե– լով թէ՝ Փարիզի մէջ եւս նմանօրինակ ձեռնարկ մը յաջողութեամբ կիրարկուած է, որ լաւագոյն ապացոյցն է միասնա– կանութեան ուժին: Ցետոյ բացատրեց հիմնադրամի գործունէութիւնները եւ վերջ իր խօսքերը հետեւեալ մաղ– թանքով. «այս դրամը, ըստ երիտա– սարդներու փափաքին, պիտի յատ– կացուի Ղարաբաղի մայրուղիի չինու– թեան, որ Հիմնադրամին չինած 4–րդ ճամբան է, ունենալով 170 քիլոմեթր եր– կարութիւն, պիտի արժէ մօտաւորապէս 125 – 150 միլիոն ֆրանք, կը մաղթեմ որ դուք եւս օր մը անցնիք այդ ճամբայէն եւ վայելէք»: Պր. Թերզեանէն վերջ խօսքի հրաւիրուեցաւ Պր. Ժապ Տօնա– պետեան: Ինք եւս չնորհաւորեց երիտա– սարդներուն պատասխանատուութեան զգացումը եւ մեծերուն օրինակ դառնա– լիք միասնականութեան ոգին: Ապա յայտնեց Համայն Հայութեան վիշտն ու սրտմտութիւնը՝ Ծերակոյտի վերջին ո– րոշումին հանդէպ: Տալով իրենց յանձ– նախումբի անցած տարիներու աշխա– տանքներու ամփոփումը, ծանրացաւ ապագայի ծրագիրներու եւ ի մասնաւո– րի Մարտ 11–ի ցոյցին վրայ:

Երեկոյթը վերջ գտաւ հիւրասիրու– թեամբ:

Այս երիտասարդները, մեր տեսանկիւ– նէն դիտելով, երեք կարեւոր դաշտարա– ները լաւ իւրացուցած կը թուին. – 1. – Ճանչնալ Հայ մշակոյթը եւ ճանչ– ցընել, 2. – Պահպանել Հայրենիքը եւ օժանդակել անոր յառաջդիմութեան, 3. – Պայքարիլ Ցեղասպանութեան ճա– նաչման համար:

Գնահատելի է երիտասարդներուն այս նախաձեռնութիւնը, մղթելով որ ըլլայ՝ մշտատեւ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՄԵԿՆԱԲԱՆԵԼ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Հինդշաբթի, Մարտ 2–ի երեկոյեան ժամը 8·30–ին «Գողթան» երգչախումբի փորձին ներկայ գտնուելու փոխարէն Հ.Բ.Ը.Մ.–ի եւ Փարիզի Սենեկային Քը– նարական նուագախումբի հրաւէրով ներ– կայ գտնուեցանք Բարեգործականի ոհ– մը Գուրսէլի սրահին մէջ դասախօսու– թիւն – հանդիպումի մը հետեւեալ նիւ– թին չուրջ՝

«Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ կոմիտասի գործերը մեկնաբանել 2000 թուականին»:

Նիւթը երգչախումբի անդամներուն հե– տաքրքրութիւնը արթնցուցած էր, որով– հետեւ Կոմիտասի մշակումները անոնց երգացանկին մաս կը կազմեն: «Գողթա– ն»ի մօտ 10 անդամներէն բացի, ներկայ էին մօտաւորապէս 25 հոգի:

Դասախօսութեան մասնակցեցան դաշ– նակահար–երաժշտագէտ–յօրինող Արթիւր Ա.Հարոնեան, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ նուագախումբի երաժիշտներէն երեք հո– գի: Անոնք հանրութեան կը ներկայացնէ– ին ամառը ձայնագրուած սալիկ մը, Կո– միտասի 17 մանրանուագներու, մշակ– ուած լարային գործիքներու հնգեակի համար: Կոմիտասի մանրանուագներու քառեակի մշակումը կատարած էր Սար– գիս Ալամդեան: Սալիկը կը պարունա– կէ նաեւ ժողովրդական հինգ եղանակ– ներ, Ռուբէն Ալթունեանի մշակումով: Քրոմա հնգեակը կը կազմուի սենեկային նուագախումբի երաժիշտներէն, որոնց– մէ Հայկ Դաւթեան ֆրանսացի իր աշխա– տակիցներուն ծանօթացուցած է Կոմի– տասի կտորները:

Ժաղլին Քանարեանի բացման հակիրճ խօսքէն ետք, դասախօսութեան առաջին մասը ստանձնեց Ա. Ահարոնեան, ան իր լեհատ հետաքրքրական ելոյթին ընթաց– քին ֆրանսերէն լեզուով ներկայացուց Կոմիտաս Վարդապետի կեանքն ու գոր– ծը եւ ծանրացաւ Կոմիտասի երաժշտու– թիւնը յատկանշող օրինակներու վրայ: Իր խօսքը յատկապէս ընդհատեց երաժշտու– թեան մէջոցաւ ցոյց տալու այդ յատկա– նիշները, բաղդատելով զանոնք նոյն եղա– նակին տարբեր երաժիշտներու կողմէ մը– շակումներուն հետ: Ան ընդգծեց Կոմիտա– սի մշակման պարզութիւնը եւ անմիջակա– նութիւնը հայ բնաչխարհէն քաղուած եղ– անակներուն: Դասախօսը դժբախտաբար միայն չուրջ 35 հոգիէ բաղկացած, մե– ծամասնութեամբ ոչ երաժիշտ իր ունկնդ– իրներուն ձեռնհաս եւ բոլորին համար դիւրին հասկնալի ձեւով պարզեց այդ ե– րաժշտութեան բնոյթը:

Կարճ դադարէ մը ետք հնգեակի երա– ժիշտ Հայկ Դաւթեան եւ իր երկու դոր– ծակիցները, նուագախումբի տնօրէնը եւ Ալէն Ռոլան, որ դրաղած է սալիկին ար– տադրութեամբ, խօսեցան ձայնագրու– թեան ծրագրին մասին: «Կոմիտասի երա– ժըշտութեան սիրահարեցանք եւ սալիկը ձայնագրեցինք իբր հետք միասին կա– տարուած աշխատանքին», կը բացատրեն երաժիշտները: Այս ձեռնարկին նուրբ ճաշակով կատարուած ըլլալուն յաւելեալ փաստն է սալիկին տուփը, ամբողջու– թեամբ թուղթէ պատրաստուած, հնա– դարեայ արուեստագիտուհիի մը՝ Լաու– րա Զապոլի կողմէ: Հայկական մանրա– նկարչութեան հիման վրայ կատարուած նկարչութիւն մը. տուփը կը բացուի պատկերազարդ եռափեղկի մը ձեւով: Սալիկին կ'ընկերանայ փոքրիկ գրքոյկ մը, ուր կը բացատրուին ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ձայնագրութեան ընթացքը, կը տրուին տեղեկութիւններ Կոմիտաս Վարդապետի, Ասլամազեանի եւ Ալթունեանի մասին: Հայկ Դաւթեան Ա– լամազեանի քառեակի մշակման աւելցու– ցած է հինգերորդ ձայն մը՝ մեծ թաւջու– թակի (fոնթբըզաս) համար, ինչ որ կըշ– ռոյթի փոփոխութեան ճամբով գործին յաւելեալ կենսունակութիւն եւ տարբեր երանգ կու տայ:

Սալիկը կը վաճառուի կարգ մը ֆնաֆ– ներու մէջ (ֆնաֆ Միւզիք) եւ ըստ երա– ժիշտներուն, բաւական մեծ յաջողու– թիւն գտած է հանրութեան մօտ: Տեղե– կութեան համար կարելի է նաեւ հեռա– ձայնել հետեւեալ թիւին՝ 01·48·08·78·49 (Ալէն Ռոլան):

Մ.ԵԼԱՆԻ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ Տ�էՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

ՏԷՐ Բարսեղին տունը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղան:
Տ. Բարսեղը բազմոցին նստած,
առջեւը ափսէ մը,
բակլայ մաքրելով զբաղած:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Շփոթած): Հրամմէ, Մարտիկ էֆէնտի, աս ի՞նչ մեծ պատիւ է մեզի համար... Մեր տունը ի՞նչպէս կըբ– ցար գտնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Եկեղեցիէն առի հասցէդ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սա բազմոցին վերի կողմը, անկիւնը հրամմէ, Մարտիկ էֆէն– տի: Կը նեղես, որ քեզի արժանի հիւրա– նոցանոց մը չունինք: Մեզի պէս աղքատ մարդոց տունը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Բայց նորէն փառք Աստուծոյ, որ այս ծակն ալ գտած ենք գլուխնիս դնելու համար:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Զօր): Սահակ էֆէնտիին տունէն կուգամ կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչպէս է, ես երկու օրէ ի վեր չեմ տեսած, իշալլահ հանգիստ է: Այս օրերս այնքան զբաղած եմ, որ տունս չունիմ այցելութիւններս ընելու: Քեզի ծախուտ պիտի հրամցնեմ, բայց ծախուտս ալ աղէկ չէ: Աղքատի տուն, ի՞նչ պիտի ըլլայ: Օֆ, օֆ, չատ պէշ ժա– մանակներու հասանք... Սա բակլան կը տեսնա՞ս կոր, գիտե՞ս օխան քանի ղրուշ չի առի...

ՄԱՐՏԻԿ. – Հիմա ատ խօսքերը զո– ցենք: Քեզի ըսի, թէ Սահակ էֆէնտիի տունէն կուգամ կոր: Չե՞ս հարցներ, թէ ինչո՞ւ գացեր էի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Իրաւ է, մոռցայ հար– ցընելու: Բայց պէտք ալ չկայ հարցնելու: Բարեկամներ էք, իրարու կ'այցելէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամօժիտի մասին խո– սելու գացեր էի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Է՛ խօսեցա՞ր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Քթի՞ս կը խնդաս կոր Տէր պապա:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչո՞ւ քթիդ խնդամ:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Բարկացած): Ինծի նայէ, Տէր պապա, խաբեբայութեան ժամանակը անցաւ, հիմա իրարու հետ չիտակ չիտակ խօսինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Խօսինք, Մարտիկ է– ֆէնտի, ես միչտ անկեղծ եղած եմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կիրակի օր, Սահակ էֆէն– տին քեզի պաչտօն մը յանձներ է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ պաչտօն:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըսեր է, որ դաս նչանին ետ ըլլալը ինծի լմնաց տաս ու մտնին ետ առնես:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այո, ատանկ բաներ մը ըսաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչո՞ւ ինծի չըսիր: Ոչ մի– այն չըսիր, այլեւ մէկ – երկու օրէն Պատ– րիարքարան երթալու պաչտօնական նը– չանախօսութիւնը կատարելու խօսք ըրիր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շիտակը չուզեցի ա– տանկ անախորժ լուր մը մէկէն ի մէկ տալ: Մտածեցի, որ կամաց – կամաց, քանի մը օր վերջը լմնացնեմ: Ատկէ զատ, խորհեցայ որ Թերեւս կարելի կ'ըլլայ խըն– դիրը կարգադրել, այսինքն Օրիորդ Զա– րուհին համոզել: Ինչպէս կը տեսնես, Մարտիկ էֆէնտի, ես բարեմտութեամբ վարուեցայ: Ուզեցի չարիքին առաջքը առնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Պարապ խօսքեր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ես ճշմարտութիւնը ըսի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ճշմարտութիւնը այն է, որ դուն իրողութիւնը ծածկեցիր, պարզա– պէս ինծի խաբելու եւ միջնորդչէք առնե– լու համար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Տէր Աստուած, աս ի՞նչ տարօրինակ ենթադրութիւն է... Դրամը ի՞նչ կարեւորութիւն ունի: 75 ոսկին ալ գումա՞ր է: Արդէն առած օրս բոլորն ալ ծախսեցի, հիմա եթէ դրպաններս նայիս, 20 ղրուշ չես կրնար գտնել:

ՄԱՐՏԻԿ. – Աստանկ ուրեմն, դուն ին– ծի բան չես ըսեր, ես ալ աւանակի պէս կ'երթամ Սահակ էֆէնտիին կ'երթամ, դը– րամօժիտի խօսք կը բանամ ու խայտա– ռակ կ'ըլլամ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Խայտառակ ըլլալու ի՞նչ կայ:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

Ռուբէն Գրիգորեան, որ նախապէս կը վարէր նոյն հաստատութեան առեւտրական բաժնի անօրէնի պաշտօնը:

*
**

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐԸ ՈՐՈՆՈՂ ԽՈՒՄԲ

ԼՂՀ անհետացած զինուորներու եւ քաղաքացիներու հարցերու յանձնաժողովը որոշած է ԼՂՀ կառավարութեան դիմել՝ որոնումի յատուկ խումբ մը ստեղծելու առաջարկով: Այդ խումբին առաքելութիւնը կ'ըլլայ պատերազմի տարիներուն կատարուած անյայտ թաղումներու վայրերը յայտնաբերել, գտնուած աճիւնները գատաբժշկական փորձաքննութեան ենթարկել:

*
**

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մարտ 12–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւններու համագումարը: Մասնակցած են ռուս, քիւրտ, ասորի, եզիտի, հրեայ ու այլ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչներ: Բոլորը զեկուցումներով իրենց հաւաքականութեան խնդիրները պարզած են ու պահանջները ըերած: օրինակ՝ Ռուսերը երեւանի իրենց դպրոցին համար յարմարութիւններ ուզած են, ըիւրտերը իշխանութեան օղակներու մէջ ընդգրկուելու փափաք յայտնած, եւայլն:

*
**

Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ ՀԱՅՐԱՁԱՏՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՑՑԸ

Ռ. Քոչարեանի նստավայրին մօտ, Մարտ 19–ին բողոքի ցոյց մը կատարած են Հոկտ. 27–ի զէպքերուն կապակցութեամբ ձերբակալուած երեսփոխան Մուշեղ Մովսիսեանի հարազատներն ու համակիրները: Բողոքարկուներուն կարծիքով նախաքննութեան մարմինը անօրինական ու բռնի գործողութիւններու կը ձեռնարկէ Մ. Մովսիսեանի նկատմամբ, ու ամբաստանեալը բոլորովին անմեղ է ու պէտք է ազատ արձակուի: Անոնք նախագահին ուղղուած նամակ մըն ալ փոխանցած են նամակներու բաժնի վարիչ Մարզարիտա Ազարեանին:

Մարտ 11–ին նախագահը ընդունած է Մովսիսեանի մայրը, եղբայրները եւ փաստաբանը: Ռ. Քոչարեան իրենց ըսած է թէ մեղադրեալներուն վիճակին ծանօթանալու համար նոր յանձնաժողով ըստեղծուած է: Այդ նորակազմ յանձնաժողովի խումբ մը անդամներ Պարոյր Հայրիկեանի գլխաւորութեամբ Մարտ 13–ին այցելած են Մ. Մովսիսեանի մեկուսարանը. մեղադրեալը անոնց ներկայացուցած է իր վրայ կատարուած բռնութիւնները:

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՕՐ ՎԻՐՁԻՆԻԱ ՆԱՀԱՆԳԻՆ ՄԷՋ

ԱՄՆ–ու Վիրճինիա նահանգի ընդհանուր խորհուրդը Մարտ 13–ի նիստին ընդունած է բանաձեւ մը որով Ապրիլ 24–ը կը դառնայ «Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումի Վիրճինիայի Օր»ը: Խորհուրդը նոյն առեն գատապարտած է ամբողջ մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրը ուրանալու համար կատարուած արշաւը զօր կազմակերպած է Թուրքիա:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ «Ղարաբաղի դիմադրական չարժումը» գիտցած է Հայերու կողմէ դրաւուած հողերու նկատմամբ իշխանութեան վարած քաղաքականութենէն: Շարժումին դեկավարը Թ. Ճաղարով լսած է թէ նախագահ Ալիեւի խաղաղ լուծումի ընտրանքը յուսախաբութիւն պատճառած է, քանի որ եօթը տարիէ ի վեր թիզ մը հող անգամ ազատագրուած չէ: Շարժումը 22 առաջարկ պատրաստած է այդ ուղղութեամբ. մէկը դիմում մըն է նախագահ Ալիեւի որ եթէ կ'ուզէ հողերը պատերազմով ազատագրել, չարժումին չարքայինները պատրաստ են իր դեկավարութեան տակ կռուի դաշտ մեկնելու: Իսկ եթէ իրենց դիմումը անպատասխան մնայ, որոշած են գործադուլներու, զանգուածային ցոյցերու ձեռնարկել:

ՊՈՒՏԻՆ, անձամբ յայտարարեց, թէ ձերբակալուած է եւ մոսկովեան բանտ մը փոխադրուած չէչէն պետը՝ Սալման Ռադուեւ: Ենթական հեղինակն է բազմաթիւ արիւնալի արարքներու, պատանդներու առեւանգումի, ոճրափորձերու (Ամմաւիր եւ Պիատիգորսկ, 4 մեռեալ, 30 վիրաւոր): 1997–ին Ռադուեւ յայտարարած էր նաեւ թէ ինք պատրաստած էր Եվարնածէլի դէմ ոճրափորձ մը 1997–ին: Այս ձերբակալութիւնը պիտի կերպով կը նպաստէ Պուտինի ժողովրդավարութեան, նախագահական ընտրութենէն երկու չաբաթ առաջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարին՝ Քրիթիան Սօթէրի եւ սենատքաներ առաջին հանդիպումը, Մարտ 13–ին, փոթորկալից անցաւ եւ սենատքաները դուռը քաշեցին գացին: Պատճառն այն էր որ ընդհ. անօրէնութիւնը չրջաբերական մը ղրկած էր տուրքերու նահանգային անօրէններուն, ուր կ'ըսուէր թէ «բարենորոգումի առկախման հարց չկայ, հակառակ մամուլի տեղեկատուութիւններուն»: Սենատքաները կ'ուզեն որ յաջորդ օրէն պարզուի կացութիւնը, քանի համոզուած էին որ պատրաստուած բարենորոգումին բնագիրն իսկ բանակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ: Սկզբունքով, խօսակցութիւնները կը վերսկսէին Մարտ 14–ին:

ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի քաղաքներու կազմակերպութեան եւ հակակշռի յանձնախումբին վճիռը բաւական ծանր էր Թիպէրիի համար: Մանրադնին քննութիւն մը ցոյց տուած է որ 1500 «անգոյ» քուէարկողներ եղած են Փարիզի մէջ (մեռած, տեղափոխուած եւ այլն, եւ այլն): Թիպէրի, որ 48 ժամ հիւանդանոց փոխադրուած էր միզային հարցերու համար, «Մոնտ»ի եւ «Փարիզիէն»ի մէջ կը կրկնէ թէ կարելի չէ յարձակիլ նախագահին մէկ բարեկամին վրայ եւ թէ Շիրաք պիտի թէ ինչե՛ր ըրած է իրեն համար: Պարզ է որ Թիպէրի, անուղղակի շանթաժ կ'ընէ:

ԼՈՒԳԱՆՍԿԻ (Ուկրանիա) ածխահանքի մէջ ծանրակչիռ արկած մը պատահած է որու հետեւանքով 80 մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Երկիրը սուգի օրեր հռչակած է Մարտ 14 եւ 15–ը: Բանակավճռ ծագած է պատճառներուն մասին: Ըստ Քարիւղի եւ Ուժանիւթի նախարարին «անպատասխանատուութիւն կայ հանքագործներու եւ անօրէնութեան կողմէ», մինչ քանուորները կ'առարկեն որ ապահովութեան կանոնները ամբաստար են:

ՊԼԵՐՈՒԹԷՆ 80 քիլոմեթր հարաւ, Թիլի (Սուր) մօտ երկու լիքանոցի, մէկը պինուար, ապանոուած են Իսրայէլացիներու կողմէ, երկու այլ պինուարներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, բարենորոգիչներու յաղթանակէն երեք չաբաթ յետոյ, ոճրափորձերը իրարու կը յաջորդեն: Մարտ 13–ին, Մուճահետիններուն առանձնեակին Թեհրանի չէնքի մը դէմ գործուած արարքը: Շէնքը կիւղ էր յեղափոխութեան պահակներու մէկ կեդրոնին: Մուճահետինները ընդդիմադիր դրխաւոր չարժումն է որու կայանը Իրաք է: Ոճրափորձին հետեւանքով երկու վիրաւոր կայ, որոնք ծանր վիճակի մէջ են, բազմաթիւ կառքեր ալ վնասուած են:

ԱՆՏՐԻ ԱՂԱՅԻ, կրկին դլուխը անցայ թենիսի համաչխարհային - ախոյեանութեան: Մարտ 13–ին հրապարակուած դասաւորման համաձայն, առաջինն է Ագասի 203 կէտով, կը հետեւին Կաֆելնիկով (Ռուսաստան) 201 կէտ, Նորման (Շուէտ) 153, Քիֆէր (Գերմանիա), Հէուիթ (Աւստրալիա) 135, եւ այլն, եւայլն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
Հայրենի վաստակաւոր դերասանները
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպըրնի
«ՃԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական – զաւեշտական
Թատերգութիւնը
Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30
Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հեռաւեալ կիրակինէրուն, պատարագին անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:
կիրակի, ՄԱՐՏ 19
«Անառակ»ի կիրակիին

*
**

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
Փարիզեան Շրջանի
Հայատառնեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն
ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ առաջնորդութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի· –
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
Ժբ. օր Մեծի Պահոց
Սէնթ-Վիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
En partenariat avec l'A.B.B.A.
Soirée Vidéo-Projection
Présentation des activités en France,
à l'étranger et notamment
en Arménie
de l'ACADEMIE ARMENIENNE
INTERNATIONALE
D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES
A.B.B.A. / Հ·Ս·Դ·Ս·
Vendredi 17 Mars à 20 heures 45
— Entrée libre —
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille
ARAXE & SASSOUN
50 danseurs et musiciens
19 mars à 15 heures
au CENTRE CULTUREL
ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola —
69100 VILLEURBANNE
Billeterie FNAC · Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE
► Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
► Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
► Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
► Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
► Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
► Visite du Karabagh en option.
Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.
Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"
CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES
Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :
MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne
de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70
OU
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
JEUDI
16 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ԴԱՐԻ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·864 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.864

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 14/15)

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Պահպանողական կուսակցութեան Բ. համագումարին որ աւարտած է Մարտ 12-ին, ընդունուած է բանաձեւ մը որով երկրին վիճակը կը բնորոշուի «պայթիւնավտանգ», պետականութիւնը՝ վտանգուած։ Այդ կացութեան պատասխանատու կը նկատուին նախագահը եւ խորհրդարանական բոլոր կուսակցութիւնները։ Որպէս միակ ճար կ'առաջարկուի նախագահական արտակարգ ընտրութիւն։

***

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ, ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Մարտ 14-ին նախագահի հրամանագրով Մկրտիչ Աբրահամեանի եւ Գեղամ Յարութիւնեանի Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօններուն վերջ տրուած է։

Նոյն օրուան մէկ այլ հրամանագրով Ռ. Քոչարեան զինեալ ուժերու հրամանատարական վարչին նշանակումները ըրած է։ Զօրավար Մանուէլ Գրիգորեան Առաջին բանակի հրամանատարի պաշտօնէն փոխադրուած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալութեան, զօրավար Եուրի Պաշտատով 4-րդ բանակի հրամանատարի պաշտօնէն անցած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալութեան, գնդապետներ՝ Արթիւր Աղաբեկեան, Գուրգէն Մելքոնեան նշանակուած են Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ, զօրավար Էնրիքօ Ապրիամով նշանակուած է զինեալ ուժերու գլխաւոր շտաբի պետի տեղակալ, գնդապետ Հայկազ Բարմանեան նշանակուած է 5-րդ բանակի հրամանատար, գնդապետ Լեւոն Երանոսեան նշանակուած է Առաջին բանակի հրամանատար, գնդապետ Սէյրան Սարոյեան նշանակուած է Բ. բանակի հրամանատար։

Նոյն օրուան հրամանագրերով գնդապետներ՝ Ս. Սարոյեանին, Հ. Բաղրամեանին եւ Գ. Մելքոնեանին տրուած է զօրավարի վիճակային կոչում։

Նշանակումները զինեալ ուժերու բարձրագոյն հրամանատարական կազմին անձամբ ներկայացնելու համար Ռ. Քոչարեան գացած է Պաշտպանութեան նախարարութիւն ուր բանած է թէ Սահմանադրութեամբ իրեն տրուած լիազօրութիւնը գործադած է այս փոփոխութիւնները կատարելու համար, որպէս երկրին ապահովութեան եւ տարածքային ամբողջականութեան երաշխաւոր։ Ըսած է նաեւ թէ բանակին քաղաքականութեան չմիջամտելու սկզբունքը խստիւ կը պահպանի։ Նախագահը ծրագրած է մօտ օրէն զօրամասեր այցելել, ծանօթանալ հարցերուն եւ լրջօրէն զրաղիլ բանակին խնդիրներով։

***

ՄԵՂՐԻԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ԿԱՊԸ ԽԶՈՒԱԾ

14 օրէ ի վեր Մեղրի եւ Ագարակ քաղաքները, չրջանի գիւղերը զրկուած են ձայնասփիւռի կապէն, ազգային եւ մարզային ձայնասփիւռներու հաղորդումները լսելու կարելիութենէն։ Սմբնթէլէն արուած բացատրութիւնը այն եղած է որ պատճառը 1986-ին դետեղուած զօրացնող կայանն է որ այդ թուականէն ի վեր ոչ մէկ նորոգութիւն տեսած է։ Այսօր ալ չկան պահեստի անհրաժեշտ սարքերը։ Քաղաքապետարանը կացութեան տեղեակ պահած է կառավարութիւնը որ արձագանգ չէ ունեցած։

***

Ա.ԶԳ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՏՆՕՐԷՆԸ ՀՐԱԺԱՐԱՒ

Հայաստանի Ազգ. Հեռատեսիլին տնօրէն Տիգրան Նաղդալեան Մարտ 13-ին հրաժարած է իր պաշտօնէն։ Ան վերջերս սուր քննադատութիւններու թիրախ եղած էր, Հոկտ. 27-ի պատահարին երկու համապատասխանատուներուն փոխարէնները արտօնած ըլլալով հեռատեսիլէն արտայայտուիլ։ «Միասնութիւն» դաշինքը Մարտ 3-ի իր յայտարարութեամբ նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ս. Սարգսեանի հետ Տ. Նաղդալեանի ալ պաշտօնազրկումը պահանջած էր։

Տ. Նաղդալեան իր հրաժարականը բացատրած է անով որ վերջերս իր անունը սկսած էր չատ յաճախ նշուիլ երկրին ներքաղաքական ծանրակշիռ կացութեան առընչուած ըլլալով։ Որպէսզի հրաժարականը վաւերական ըլլայ, հարկ է որ հեռատեսիլին հիմնադիր խորհուրդը իր ժողովին ընդունի զայն։

ԻՎԱՆՈՎԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ի. Իվանով ուղերձներ յղած է Հայաստանի, Ադրբեջանի, Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարներուն, որպէսզի այս չորս երկիրներուն մասնակցութեամբ յառաջիկայ վեհաժողովները կանոնաւոր բնոյթ ունենան։ Այս գաղնան Մոսկուա պիտի գումարուի հերթական վեհաժողովը որուն ընթացքին կը քննարկուին չրջանի ապահովութեան, կայունութեան խնդիրները եւ փոխադարձ պիջոմի կարելիութիւններ կը փնտռուին չրջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման համար։

***

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՁԱԿԱՏԱԳՐՈՎ ՄՏԱՀՈԳ

Աչտա Բլէեանի պաշտպանութեան հանրակական խորհուրդը Մարտ 14-ին Երեւանի Ճարտարապետներու տան մէջ քաղաքական կուսակցութիւններու հաւաքոյթ մը կազմակերպած է, նպատակ ունենալով անդամ մը եւս հանրութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել դատավարութեան վրայ։ Հրաւէրին ընդառաջած են «Ամրամ», «21-րդ դար», «Նոր Ուղի», Հայաստանի Լիպերալ – դեմոկրատական կուսակցութիւնները եւ Հելսինքի ընկերակցութիւնը կազմակերպութիւնը։ «Ամրամ»ի նախագահ Բ. Արարքցեանի կարծիքով Ա. Բլէեանի գործը «փարս» է եւ ժամանակը եկած է խօսելու «1998-ի դաժամանակը եկած է խօսելու «1998-ի դաժանակը եկած է խօսելու «1998-ի դաժանակը եկած է խօսելու «1998-ի դաժ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՉՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Մխիթարեան Հրատարակչատունը տը-
պագրութեան համար պատրաստած է
նաեւ չարք մը ա՛յլ ուղեգրութիւններ,
հայ գրիչներու, որ 1700 – 1900 տարինե-
րուն իրենց գրաւոր տպաւորութիւնները
թողած են Սուրբ Ղազարի Դիւանին մէջ
եւ առաջին անգամ ըլլալով լոյս պիտի
ընծայուին:

Առնչմէ ամէնէն եզականը եւ իր տե-
սակին մէջ անկրկնելին կը համդիսանայ
Հ. Յովհաննէս Թումանեանէ Ուղեւո-
րութիւնը (ԺԸ. դար), *բաղկացած 800*
համամարզչային էջերէ եւ 324 նկարնե-
րէ, ուր չատ հարուստ տեղեկութիւններ
կան Սփիւռքի գաղութներու մասին՝
Հնդկաստանէն մինչեւ Հապէշիստան:
Գործը պատրաստ է տպագրութեան, կը
կարօտի վեհանձն բարերարի մը աջակ-
ցութեան, փութով լոյս տեսնելու հա-
մար:

Երկրորդ կարեւոր ձեռագիրը Հ. Եփ-
րեմ Սէթեանի Ուղեւորութիւնն է *Երզն-*
կայի, Էրզրումի նահանգէն փաքէվիչի
զօրքերուն հետ, փոխադրելով զէպի ա-
պագայ Աղէքսանդրապօլ (Գիւմրի), *եւ*
Զաւախք, տասնեակ հազարաւոր զաղ-
թականներ, ցարական հովանիին տակ
դնելու համար զանոնք, փրկելով կոտո-
րածներէ:

Երրորդը Հ. Պօղոս Մեհեբեանի Ինք-
նակենսագրութիւնն է *հարուստ պատմա-*
կան տեղեկութիւններով:

Չորրորդը Պօղոս Արապեանի Նամակա-
նին է, *Սուրբ Ղազարի Դիւանէն արժէ-*
քաւոր ձեռագիր մը, ուր կը խօսուի Վե-
րահաստատու-
թեան մասին:

Զամչեանէն մինչեւ Ալիշան երկարող
ժամանակաշրջանին մէջ եւ անկէ անդին
մինչեւ մեր օրերը հասնող, հնախօսական
եւ տեղագրական հրատարակութիւննե-
րու երկար շղթայ մը գոյութիւն ունի,
որոնցմէ, գոնէ հմմնականները կ'ուզեմ
դրութեանս մէջ յիշատակել, ամբողջա-
կան պատկեր մը տուած ըլլալու համար,
Մխիթարեան Միաբանութեան տուարբե-
րած յատուկ ուշադրութեան, նկատմամբ
հայկական ազգագրական – հնախօսական
արժէքներուն, որ կ'երկարի երեք դարե-
րու ընթացքին:

Հ. Մաւուէլ Վրդ. Քաջունի 1855–ին
լոյս կ'ընծայէ 303 *էջերէ բաղկացած*
Հնախօսութիւն Հայաստանի աշխարհա-
բար, ժողովրդական լեզուով «Ի Պէտս
Դպրոցաց»: Երկու տարի ետք (1857)
նոյն բազմակողմանի վարդապետը, կը
հրատարակէ Աշխարհագրութիւն Հին եւ
Նոր Հայաստանեայց *գործակալ աշխար-*
հաբար, «Դպրատանց տղայոց համար»:

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի, 1836–ին
Պատմութիւն Ռուսաց եւ 1841–ին Պատ-
մութիւն Օսմանեան Պետութեան *հատոր-*
ները լոյս կ'ընծայէ, հարուստ բովան-
դակութեամբ:

1781–ին Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի Տե-
սութիւն Աշխարհագրութեանը *ներչնչա-*
բան կը հանդիսանայ յաջորդ սերունդ-
րուն: Հ. Միքաս Բժշկեան *կը գրէ* Պատ-
մութիւն Պոնտոսի (1819) եւ Ալիշան
1851–ին *կը հրատարակէ իր* 800 *էջերէ*
բաղկացած Աշխարհագրութիւն Հաղա-
ֆականը: *Ալիշան հեղինակն է նաեւ Հա-*
յատանի եւ Սիփիւռքի նուիրուած չարք
մը հնախօսական բովանդակութեամբ
գիրքերու: Ցիշենք.

Պատմութիւն Եկեղեցեաց եւ վանօրէից
Եգիպտոսի (1895 եւ 1933).
Վանօրայք Երուսաղէմի (1896).
Կամենից – Տարեգիրք Հայոց Լեհաս-
տանի եւ Ռումանիոյ (1896).
Նշմարք Հայկականք (1870) *երեք հա-*
տոր ալբոմի ձեւով.
Հայկ. Աշխարհագիտութիւն (1881).
Հայ Վեներ (1896).

Մասիս (1890).
Երկրագիտութիւն Հայկական (1881):

Կան տակաւին չարք մը հեղինակներ,
լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի տպարանէն,
որ սպառիչ չըլլալով հանդերձ, բաւա-
կան լոյս կը սփռեն եւ հետաքրքիր կը
հայթայթեն բանասէրներու: Կարելիի
չափ ամբողջութեամբ կը մէջբերեմ,
թուականի կարգով:

1802 – 1805: *Գերպ. Մեսրոպ Աղոնց,*
Աշխարհագրութիւն Զորից Մասանց Աշ-
խարհի: 11 *հատորով. 7742 էջերէ բաղ-*
կացած:

1830: Հ. *Միքաս Բժշկեան,* Պատմու-
թիւն Անւոյ կամ Ճանապարհորդութիւն
ի Լեհաստան:

1880: *Մ. Ա. Թոմմասեան,* Հայք ի
Հնդիկս Անգղիացւոց եւ Հոլանտացւոց:

1884: Հ. *Յակոբոս Իսավերտենց,* Ու-
ղեւորութիւն ի Պոմպէյ:

1885: Հ. *Մ. Տիրոյեան,* Համառօտու-
թիւն Սիսուանայ:

1885: *Կ. Յովհաննէսեանց,* Ճանապար-
հորդական նկատողութիւններ Աղեքսան-
դրապոլից մինչեւ ի Մրէն:

1895: Հ. *Ֆ. Քուչնեբեան,* Ցիշատա-
կարան տպաւորութեանց ճանապարհին
յԱյրարատ:

1895: Հ. *Ֆ. Քուչնեբեան,* Պատմու-
թիւն գաղթականութեան Ղրիմու Հա-
յոց:

1898: *Գ. Բալասենց,* Ճանապարհոր-
դական յիշողութիւններ Պարսկաստա-
նում:

1898: Հ. *Ե. Աբրահամեան,* Նոր ու-
ղեւորութիւն ի Կովկաս:

1911: *Գերպ. Ա. Աղեքսանդրեան,*
Պատմութիւն Ականաւոր Խաղաքին Սե-
բաստիոյ եւ սահմանաց նորա:

1913: Հ. *Սիմոն Երեմեան,* Կոստանդ-
նիուպոլիս:

1926: *Տ. Մ. Ս. Գրիգորեան,* Հայք ի
Հարաւային Հնդկաստան:

1930: Հ. *Բաթմաբան,* Արդի Երովպիան
եւ Հայ գաղութը:

1930: Հ. *Գաբրիէլ Նահապետեան,* Քը-
րիստոնէական ճարտարապետութիւն:

1949: *Լեւոն Կիւրեղեան,* Կարս եւ Ար-
տահան:

1970: Հ. *Միքայէլ Յովհաննէսեան,*
Հայաստանի Բերդերը:

1975: Հ. *Կարապետ Ամատունի,* Ոս-
կան Վրդ. Երեւանցի եւ իր ժամանակը:

1976: Հ. *Տաճատ Եարտմեան,* Քեսու-
նի Կարմիր Վանքը:

1977: *Աբրահամ Երեւանցի* (Հրատ. Հ.
Մ. Ձեմճեմեան) Պատմութիւն Պատերազ-
մացն (1721 – 1736):

1978: Հ. *Սամուէլ Աբամեան,* Դաւիթ
Բէկ կամ Պատմութիւն Ղափանցւոց:

1981: Հ. *Սահակ Ձեմճեմեան,* Հայ
Քարտիսագրութեան Դպրոց մը Սուրբ
Ղազարու մէջ ԺԸ. դարուն:

1989: Հ. *Միքայէլ Յովհաննէսեան,*
Կիլիկիոյ Հայկական Բերդերը:

1990: Հ. *Տաճատ Եարտմեան,* Նիւթեր
Հայ Վանականութեան Պատմութեան
ԺԴ. – ԺԷ. դարերուն:

Սուրբ Ղազարի տպարանէն լոյս տե-
սած են նաեւ չարք մը Գեղունիներ
1901–էն 1949 *երկարելով* (*վերջինը նը-*
իրուած Մխիթար Աբբայի մահուան եր-
կու հարիւրամեակին), *որոնց մէջ կան*
ազգագրական, տեղագրական բազմաթիւ
պատկերազարդ նիւթեր, որ հարկ եղա-
ծին չափ չեն օգտագործուած տակաւին:

1930–ին Վասպուրականի *նուիրուած*
տուաւր հատոր մը լոյս կը տեսնէ, պատ-
կերազարդ եւ մեծագիր, որ վիճակագրա-
կան բազմաթիւ տուեալներ կը պա-
րունակէ:

Կան տակաւին տպագրութեան պատ-
րաստ քանի մը ուսումնասիրութիւններ,
նուիրուած ԺԷ. – ԺԸ. դարերու Նախի-
ջեւանի Պատմութեան: Առաջին աշխա-

ՈՒԿՐԱՆԻԱ-ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Ուկրանական բանակը արմատապէս վե-
րափոխումի կը կարօտի ու պատասխա-
նատուները առիկա ընելու համար կը
նախընտրեն եւրոպական օրինակին հե-
տեւիլ: Այդ նպատակով Փետրուարին
Կիեւի մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած
է ՕԹԱՆ–ի Ընդհանուր քարտուղարին
կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի
յատուկ խորհրդականին հետ: Վերափո-
խումներուն համար կը նախատեսուի
չորս – հինգ տարուան շրջան մը:

Ուկրանիա պարտաւոր է բանակը հմ-
նական փոփոխութեան ենթարկելու.
թուղթի վրայ ան տպաւորիչ ուժ մը կը
ներկայացնէ 370 հազար դինուորով, 4775
հրասայլով, աւելի քան 800 ռազմական
օդանաւով: Սակայն պիւտճէն անդադար
կը կրճատուի: Միւս կողմէ, բանակին
ռազմամթերքը կը գործածուի նաեւ երկ-
րին Ռուսաստանի ունեցած ուժանիւթի
մեծ պարտքը վճարելու. վերջերս Ուկրա-
նացիները ռուսական օդուժին յանձնած
են իրենց երկու ռմբաձիգ օդանաւները,
275 միլիոն տոլարի կազի իրենց պարտ-
քին փոխարէն:

Բանակին եւրոպականացումի չանքե-
րուն հետ Ուկրանիա չի կրնար անտեսել
իր սահմաններուն քովն ի վեր տեղի ու-
նեցածը. անոնց զլխաւորը Ռուսաստանի
մէջ ռազմական նոր վարդապետութեան
մը եւ ազգային ապահովութեան նոր ըմ-
բռնումի մը մշակումն է: Կայ ՕԹԱՆ–ի
դէպի արեւելք ծաւալումը, Պալքանեան
տագնապը, չէչէնական խնդիրը եւ Ռու-
սաստան – Բելառուս միութիւնը:

Առնչ քով կայ տնտեսական ոլորտն
ալ: Ուկրանիա միչտ կը յուսայ յաղթա-
հարել ներկայի տագնապը եւ աշխուժա-
ցընել ռազմական – ճարտարարուեստա-
կան համակարգը: Այս տիտանեան աշ-
խատանքին առջեւ Ուկրանիա մտնուտ-
րարար օգտակար կը նկատէ ՕԹԱՆ–ի եւ
եւրոպական երկիրներու փորձառութիւնը
պաշտպանութեան մարզին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ ԻՍԻԻ ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿԱՋՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Կիրակի, Մարտ 5, կէսօրէ ետք ժամ
16–ին բուն Բարեկենդանի օրը, տեղի
ունեցաւ Վարդանանց Հերոսամարտի
յիշատակութեան ոճրը Իսիի Հայ Առա-
քելական Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան
Մշակութային սրահին մէջ, կազմակեր-
պութեամբ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան
Ներկայ էր կոկիկ հասարակութիւն
մը:

Օրուան խօսնակը Պր. Միհրան Էլմա-
եան յանուն Հոգեւոր Հովիւին եւ Հոգ.
բարձութեան բարի գալուստ մաղթե-
րոլորին չեչտելով Վարդանանց հե-
սամարտի յիշատակութեան կարեւոր-
թիւնը անգամ մը եւս հաստատելով ա
բացարձակ ճշմարտութիւնը թէ «Հ
ժողովուրդի քրիստոնէութեան դար
301 թիւ, Հայ գիրերու դիւտը 404 թի
եւ Վարդանանց պատերազմը 451 թի
մեր գոյութեան 3 սիւներն են»:

Ապա՝ տեղի ունեցաւ գեղարուեստակա
ճոխ բաժին մը. կատարողութեամբ Մի
ռոն վարդապետի, Օրխորդ Շաքէ Պէչի
եանի, Տիկին Լէնա Իշխանեանի, եւ Պ
Միհրան Էլմայեանի: Երգեցին «Նորա
հրաչ Պատկառը» Վարդանի եւ 10
վկաներուն նուիրուած չարականը: Ապ
դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին կա
րինէ Սահակեանի՝ Պր. Էլմայեան երգե
«Լուծ ամպերը եկան» ... գեղեցիկ մե
ներգը:

Ապա հրաւիրուեցաւ Եկեղեցւոյ Հոգե
ւոր Հովիւ՝ Մեսրոպ վարդապետ զաս
խօսելու Վարդանանց խորհուրդին շուր
Մեսրոպ վարդապետ չէչտը դրաւ պ
դաղափարին վրայ թէ այսօր 1550 տարի
ներ վերջ Հայ ժողովուրդը կը չարունա
կէ տարբեր ձեւի «Վարդանանց ճակա
տամարտ» վասն Քրիստոսի, վասն Հա
րենեաց», ըլլայ Մայր Հայրենիքի մէջ
ըլլայ Արցախի թէ Սփիւռքի տարածք
վրայ:

Տիկին Լէնա Իշխանեան մեներգեց «Ի
դու բարեկամ», իսկ փոքրիկն Սոփո
Ալիս Իշխանեան արտասանեցին վար
դանանցի յատուկ երկու փոքր բանա
տեղծութիւններ, անգամ մը եւս փա
տելով թէ հայկական վարժարան յանձ
նելը նպաստաւոր արդիւնք կունայ:

Ապա ելոյթ ունեցաւ «Տարօն» երգչա
խումբը, դեկավարութեամբ՝ Պր. Վահ
ան Եօրկանճեանին, որ մեզի հրամցուց
հայրենասիրական երգերու փունջ մը:
Երգեցին՝ «Տէր կեցո զու զհայս» մաղ
թերքը, ապա հոգեւոր հովիւին պատա
նիչով եւ ընդհանուրին կողմէն երգուե
ցաւ «Հայր Մեր» Տէրունական աղօթքը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ փոքրիկ
հիւրասիրութենէ մը եւք ընտանեկան
եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ:

ՌՈԶԻԹ ՏԻՐՎԻՇԵԼԼԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՊԻՑ

Հարց հայկական ռահվիրին. –
– Ո՞րն է Հայաստանի ներկայ ճգնա
ժամիւց դուրս գալու ելքը:
Պատասխան.
– «Զուարթնոց» օդակայանը:

*
**

Լաւատեսն ու յոռետեսը խօսում են Հ
յաստանի ապագայի մասին: Յոռետես
հոգոց է հանում.
– Է՛հ, եթէ այսպէս չարունակուի, շու
տով բոլոր Հայերը դուրս են գալու փո
ղոց՝ ողջոյնութիւն խնդրելու:
– Ողջոյնութիւն խնդրելո՞ւ, ծիծաղում
է լաւատեսը, ումի՞ց:

(Շար. 4)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ
5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Լոս – Անճելըսի Շէրաթոն պանդոկին մէջ, փետրուար 27-ին, նշուած Հայաստանի հիւպատոսարանի 5-րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Ալիս Պետրոսեան: Խօսք առնելով յանուն Հայկական Միացեալ Ֆոնտի Յարութ Սահակեան, յանուն «Հայաստան» Հիմնադրամի Զաւէն Խանճեան եւ հիւպատոսարանի բարերարներուն կողմէ Ալպէր Պօյաճեան չեչատ են հիւպատոսարանի կողքին կենալու անհրաժեշտութիւնը եւ Հայաստանի մէջ ներդրումներ կատարելու կարեւորութիւնը: Հայաստանի Ուսումնական դեսպան Արման Կիրակոսեան խոսած է (անգլերէն եւ հայերէն) Հայաստանի տնտեսական կարիքներուն մասին եւ չեչատ կարեւորութիւնը մարդասիրական ներդրումային օժանդակութեան անցումին, որ կ'ակնկալուի Սփիւռքէն, յատկապէս Ամերիկահայութենէն: Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Մայքըլ Լեմըն ներկայացուցած է ամերիկեան ծրագիրները կովկասի մէջ՝ խաղաղութեան, գործակցութեան եւ բարգաւաճումի առաջնորդող ուղիներու որոնումին վրայ դնելով չեչատը:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլենտէյլի «Պրէնտլիու Գոլըջէն» սրահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Ուսումնական դեսպան Արման Կիրակոսեանի մամուլի ասուլիսը: Բացումը կատարելով աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան նշած է թէ դեսպանին առաջին այցելութիւնն է Գալիֆորնիա, ծանօթանալու հայկական գաղութին եւ աշխատանք տանելու ի նպաստ հայրենիքին: Դեսպանը մանրակրկիտ է Հայաստանի հիւպատոսարանի 5-րդ տարեդարձի առնչութեան, հանդիպած է Լոս – Անճելըսի քաղաքապետ՝ Ռիչըրտ Ռիորտընի, հանդէս եկած է Համաշխարհային Հարցերու կազմակերպութեան ճեռնարկին, որուն ներկայ եղած են չուրջ 200 պիւանոգէտներ, հիւպատոսներ եւ քաղաքապէտներ:

Մամուլի ասուլիսի ընթացքին Արման Կիրակոսեան խոսած է Կովկասի քաղաքական կացութեան մասին, նշելով որ Միացեալ – Նահանգներու համար կարեւորութիւն չունի թէ Ղարաբաղը Հայաստանի կամ Ազրպէյճանի մէջ է, կարեւորը այն է որ քարիւղի հոսքը օր առաջ սկսի: Փոխ պիւճամէ հարցին պատասխանելով դեսպանը յայտնած է թէ Ալիեւի եւ Քոչարեանի միջեւ եղած հանդիպումներուն ընթացքին առաջարկուած է հինգ քիլոմեթր ճամբայ տալ Մեղրիէն, որպէսզի Ազրպէյճան միանայ Նախիջեւանին, սըրուի նաեւ Լաչինը. փոխարէնը՝ մեծ դուռմարներ պիտի տրամադրուին այդ շրջանի ժողովուրդը Հայաստան փոխադրելու համար: Նախագահ Քոչարեան մերժած է այդ առաջարկը, որ նաեւ ընդունելի չէ Թուրք Ռուսիոյ: Իր խօսքի աւարտին Արման Կիրակոսեան կոչ ըրած է ներդրումներ կատարել Հայաստանի մէջ:

*
**

«ՀԱՅ ՄԻՏՔ» ԳՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳՐԻ
Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կլենտէյլի «Ատոյէ» ճաշարանին մէջ, փետրուար 17-ին, նշուած է «Հայ Միտք» գրական ամսագրի Գ. տարեդարձը: Ամսագրին հիմնադիրն ու խմբագիրը՝ Կարօ Ճոպոյեան, անդրադառնալով ամսագրի առաքելութեան, նշած է թէ իր նպատակն է հայ ընթերցողներուն մօտ վառ պահել մեր դասական գրողներուն յանդնները: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են գրողներ եւ դերասաններ:

*
**

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Լինսինիոյ Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Ալեւտիսեան» սրահին մէջ, փետր. 19-ին, նշուած է փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. կոմիտէին: Ներկայ եղած են չուրջ 700 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավար Սագօ Սասունեան, պատմականը ըրած է փետրուարեան ապստամբութեան, վեր առնելով ճակատամարտի պահուն հայ ժողովուրդին ղէմադրութեան կամքն ու մարտնչումի ոգին: Խօսք առած է Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա: Երեկոյթին հանդէս եկած են երգիչներ՝ Յարութ Փամպուքճեան եւ Դաճիկ Սարգիսեան: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 50 հազար տոլար, ի նպաստ Հ.Յ.Դ.-ի ծրագիրներուն:

*
**

«ՄԵՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՆՔ ԳԻՏԵՐ»
ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Հայ Քոյրերու վարժարանի սրահին մէջ, փետրուար 10-ին, տեղի ունեցած է «Մենք հայերէն չենք գիտեր» Թատերախաղին ներկայացումը, Մխիթարեան վարժարանի 8-րդ կարգի աշակերտներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ բեմադրութեամբ իրենց ուսուցչուհիին՝ Օր. Արսինէ Շահմելիքեանի: Ներկայացումը նուիրուած է երկիծաբան Ա-լիքսանտր Սարուխանի ծննդեան 100-ամեակին: Թատերախաղին մէջ մեծ երգիծաբանը խօսորատցոյցի տակ առած է օտարամոլ հայ ընտանիքներու թեթեւամրտութիւնը, օտարը վսպկելու, անոր ըրածը գեղեցիկ եւ ճիշդ տեսնելու, հայկական վարժարաններու փոքր սխալները մեծցնելու, զաւակը օտար վարժարան դրկելու, միշտ հայկականը ստորադասելով օտարինը գերադասելու հոգեբանութիւնը: Դաղարին, Անդրանիկ Յովակիմեան տուած է Սարուխանի կենսագրականը: Գնահատանքի խօսք արտասանած է տնօրէն Հ. Օգոստինոս Սեքուլեան:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ
Բ-ԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՎԵՐԱՏԵՍՉԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի Բժշկական Համալսարանի վերատեսուչ տոքթոր Վիլէն Յակոբեան, փետրուար 23-ին ժամանած է Լոս – Անճելըս, իբրեւ հիւրը Հայաստանի համալսարանէն չորս անաւարտ Հայ բժիշկներու, որոնք ներկայիս կը դործեն Լոս – Անճելըսի մէջ եւ կը պատրաստուին պատշաճօրէն նչելու համալսարանի հիմնադրութեան 70-ամեակը: Փետր. 23-ին տոքթոր Ձէյքըպ Ուրֆալիի եւ փետր. 24-ին տոքթոր Արմէն Զէրիքի բնակարաններու մէջ տրուած են ընդունելութիւններ ի պատիւ հիւրին: Խօսք առնելով Երեւանի Բժշկական համալսարանէն չորսանաւարտ՝ Յորդանանէն, Եթովպիայէն, Իրաքէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն գացած հայ բժիշկները, իրենց երախտագիտութիւնը յայտնած են համալսարանին եւ յիշած իրենց ուսանողական լաւ օրերը:

Փետրուար 25-ին, կլենտէյլի Վէրտուգօ Գլապ սրահին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ – պարահանդէս մը, ի պատիւ հիւրին, որուն ընկերակցած է համալսարանի արտասահմանեան ուսանողներու բաժնի վարիչ տոքթ. Երուանդ Սահակեան: Հանդիսութիւնը վարած է տոքթոր Սիլվա Կարճիկեան: Խօսք առած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս՝ Արմէն Մելքոնեան, Գալիֆորնիոյ Հայ Բժշկական Միութեան նախագահ տոքթոր Դաւիթ Դաւթեան, 70-ամեակի հանդիսութեանց Ամերիկայի ներկայացուցիչ տոքթոր Ձէյքըպ Ուրֆալի, տոքթոր Փիթըր Քոչեան, նչելով որ հայ բժիշկները նպատակադրած են 70-ամեակի առիթով Երեւանի Բժշկական համալսարանին մէջ հաստատել արդիական եւ համակարգչային պիտարուեստով օժտուած դրադարան մը: Համալսարանի ներկայ կացութեան մասին խօսած է տոքթոր Վիլէն Յակոբեան, նչելով որ Համալսարանը 70 տարիներու ընթացքին տուած է 23 հազար չրջանաւարտ բժիշկներ, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս կողմերը: Ներկայիս ունի 3 հազար ուսանողներ, որոնց 700-ը՝ Սփիւռքէն, որուն 160-ը հայ: Վերատեսուչը կոչ ըրած է մեծ թիւով մասնակցիլ Հոկտեմբեր 2 – 8 Երեւանի մէջ տեղի ունենալիք 70-ամեակի հանդիսութիւններուն: Երեկոյթի ընթացքին, ի նպաստ համալսարանին մէջ հաստատուելիք դրադարանին եղած նուէրներէն գոյացած է չուրջ 80·000 տոլար:

*
**

ԼՈՍ – ԱՆՃԵԼԷՍ ԳԱԻԱՌԻ
150-ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճելըսի «Հենքոք» դրօսայրին մէջ, փետրուար 20-ին, տօնուած է Լոս-Անճելըսը գաւառի 150-ամեակը, աւելի քան 50 ազգերու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Պաշտօնական չքերթով հանդէս եկած են 35 հիւպատոսներ, որոնց կարգին Հայաստանի աւագ հիւպատոսը՝ Արմէն Մելքոնեան: Զբօսայդիին մէջ դրուած են այլազան կրպակներ, որոնց կարգին՝ հայկականը, ուր ցուցադրուած են արուեստի զանազան նմոյշներ, դրականութիւն, կաւէ սիսկներ, երաժշտական գործիքներ եւ այլն: Լոս – Անճելըս քաղաքը 1850 փետրուար 18-ին պաշտօնապէս ճանչցուած է իբրեւ Գալիֆորնիոյ 27-րդ քաղաքը:

*
**

ՏԻԳՐԱՆ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻԷՐԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Լոս – Անճելըսի ծանօթ բարերարներէն Տիգրան Տէր – Ղազարեան իր բաժնետոմսերէն 225 հազար տոլար արժողութեամբ բաժին մը նուիրած է Ազգային Առաջնորդարանին, օգտագործուելու համար Առաջնորդարանի նոր չէնքի ծրագրի իրականացման: Բարերարը նաեւ որոշած է իր բնակարանը յետ մահու կտակել Ազգային Առաջնորդարանին, որպէսզի անոր վաճառքէն գոյանալիք գումարը, իբրեւ անձեռնմխելի հիմնադրամ պահ դրուի եւ անոր տոկոսները յատկացուին «Ֆերահեան» եւ «Մեսրոպեան» ազգային վարժարաններուն, իբրեւ կըրթական նպաստ կարիքաւոր աշակերտներու:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

Ս. ԳԱԹՐԻՆԶԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, փետրուար 5-ին, ճաշ – պարահանդէսով տօնուած է Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ-ի «Յառաջ» մասնաճիւղին 67-րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարը՝ Թալին Թաշճեան իր բացման խօսքէն ետք, հրաւիրած է Լուսի Պալասանեանը որ փոխանցէ մասնաճիւղին վարչութեան խօսքը: Յանուն Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ-ի կեդրոնական վարչութեան խօսք առած է Յարութ Պետրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ
ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ
ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

Տէր Բարսեղին տունը

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչ ալ ըսես, պիտի ըլայ: Դուն իրեն զրամաօժիտի խօսքը չես ըրեր, ան ապուշն ալ միտքը դրեր է, որ իր աղջիկը պիտի առնեմ առանց զրամի, եւ վերջն ալ կուգաս ինծի կ'ըսես, թէ 5000 ոսկի պիտի տայ: Ասիկա խաբեբայութիւն չէ՞:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մի բարկանար, Մարտիկ էֆէնտի, արդէն քանի որ նչանը ետ եղաւ, այլեւս զրամօժիտին վրայ խօսիլը աւելորդ է: Աստուծով քեզի զրամօժիտով աւելորդ աղջիկ մը կը գտնենք: Դուն իմ վրաս վստահութիւն ունեցիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Չէ՛, ալ բաւական է, բերնիս համը առի: Հիմա գանք բուն խնդրին. ետ տուր նայիմ սա 75 ոսկին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ե՞տ տամ... Ասիկա իմ արդար իրաւունքս էր, ի չարաչար աշխատութեանս վարձքը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ի՞նչ ընեմ ես այդ աշխատութիւնդ, երբ անօգուտ եղաւ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Դուք այդ զրամը պիտի տայիք Օրիորդ Զարուհիին հետ նչանուելու համար: Էհ, նչանուեցաք: Հեռեւաբար ես իմ պարտքս կատարեցի եւ իրաւունքիս տիրացայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Նչանուքը հազիւ 24 ժամ տեւեց:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ասիկա նչանակութիւն չունի, կրնար նոյնիսկ չորս ժամ միայն տեւել: Ենթադրէք, որ նչանուքէն օր մը առաջ, Օրիորդ Զարուհին արկածով օթոմոպիլի տակ մնար եւ մեռնէր: Միջնորդչէք ե՞ս պիտի պահանջէիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ասիկա տարբեր բան է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Միեւնոյն բանն է: Սեպէ որ Զարուհին մեռաւ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուն այդ զրամը ինծմէ առիր խաբեբայութեամբ, նչանուքին ետ ըլլալը ծածկելով:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ատոր պատճառը քիչ առաջ բացատրեցի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այդ բացատրութիւնդ իմ ականջս չի մտնար: Քեզի կարճ խօսք մը ըսեմ, Տէր պապա, կամ հիմա զրամները ետ կուտաս, կամ ուղղակի Պատրիարքին կ'երթամ եւ ամէն բան կը պատմեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, Պատրիարքը ի՞նչ գործ ունի այս խնդրին մէջ:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Զայնը բարձրացնելով): Ես փարատերս կ'ուզեմ, Տէր պապա, հասատ՝ որ քեզի դէմ գատ կը բանամ հա՛, իբրեւ տոլանտրճի:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հանդարտէ՛, Մարտիկ էֆէնտի, հանդարտէ՛:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Պոռալով): Փարաներս...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Պարապ տեղը ձայնդ կը սպառես: Եթէ փարաները տալ ալ ուզեմ, չեմ կրնար, քանի որ ծախսած եմ: Բայց արդէն ետ տալու պէտք չունիմ:

Աղմուկէն ներս կը մտնէ Իրիցկինը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուք իրիցկի՞ն էք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – (Կատարուելով): Հրամմեր էք, էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ծաղրանքով): Բժշկական գործողութիւնը ի՞նչպէս եղաւ նայինք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Ի՞նչ բժշկական գործողութիւն, Մարտիկ էֆէնտի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կիրակի օրը չորս տոքթորներ ձեր փորը չճեղքեցի՞ն, հոն ժողովուած ջուրը դուրս հանելու համար:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – (Ապշած՝ մէյ մը Մարտիկին կը նայի, մէյ մը Տէր պապային): Չեմ հասկնար կոր, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դուն չէի՞ր, որ իրիցկինին վրայ բժշկական գործողութիւն պիտի ըլլայ ըսեր, եթէ օր մը ուչանայ, կը մեռնի ըսեր... չորս տոքթոր պիտի գան, եւայլն ըսեր...

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ճանըմ, ան օրը առանկ պէտք եղաւ, ըսինք:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Սաստիկ բարկացած): Ծայրէ ծայր սուտ... եւ այդ բոլոր սուտերը հնարեցիր 75 ոսկիս կլլելու համար: Բայց ինծի Մարտիկ կ'ըսեն, ես խոլայ խոլայ մարդու փարա չեմ կերցներ:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Մարտիկ էֆէնտի, ինչո՞ւ կը բարկանաք: Իր աչխատութեան արդար վարձքը առեր է: Խեղճը որչափ վազեց վազվզեց, արիւն քրտինք թափեց, միտքը յոգնեցուց գործը յաջողցնելու համար:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչ ալ ազուր յաջողցուց...

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Ի՞նչ ընէ խեղճը, ինքը յանցանք չունի: Աղջիկը վերջին վայրկեանին ոտքը կոխեր «չեմ ուզեր» ըսեր է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Տիկին, կը խնդրեմ, այս գործին դուք մի միջամտէք: Թողէք, որ մենք մեզի խնդիրը կարգադրենք:

ԻՐԻՑԿԻՆ. – Իմ փափաքս այն է, որ բարեկամաբար խնդիրը կարգադրենք, առանց իրար վիրաւորելու եւ միչտ բարեկամ մնալով: Եթէ ոչ ես ինչ իրաւունք ունիմ խօսքի խառնուելու: (Դուրս):

ՄԱՐՏԻԿ. – Է, ի՞նչ պիտի ընես նայինք:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ պիտի ընեմ, ըսի արդէն, անկարելի է:

ՄԱՐՏԻԿ. – 75 ոսկին չառած, սրկէ հոն չեմ երթար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Էհ մի երթար, Մարտիկ էֆէնտի, տունը քունդ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինծի նայէ, Տէր պապա, կատակի առեն չէ, դրամս տուր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ինչպէ՞ս տամ, երբ քովս հազիւ 20 դրուշ ունիմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ա՛ս ըրածդ պարզապէս գողութիւն է:

(Շար. 27)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆԹՐԻՕՃԼ. – Պր. Անտրէ Եփիսթաթեան 500 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

անդամակցութեան դառը: Այս առթիւ, Արտաքին նախարարը՝ Քաուշիտէս Հարցապրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի ուր կ'ըսէ թէ մթնոլորտը աւելի մեղմ է Ամէնքի եւ Անգարայի միջեւ եւ նոր հանդիպում մը նախատեսուած է Տէնքթաշի հետ Մայիս 23–ին, Նիս – Եորք:

ՉԵԽԻՈՑ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ անգամ մը եւս հիւանդանոց փոխադրուած է, թոքի բորբոքումի հետեւանքով: Նախագահը 1996–ին գործողութեան ենթարկուած էր թոքի խլիրդի պատճառով եւ այլեւս մէկ թոքով կ'ապրի:

ԱԼՖՐԷՏ ՍԻՐՎԷՆ, էլֆ–ի խորհրդատու անձնաւորութիւնը որ հրապարակէն անհետացած էր, գտնուած է ի վերջոյ Փիլիպեան կղզիները: Մարդը, բուն «բանալին» կը նկատուի այն ամբողջ պատմութեան որ խնդրոյ առարկայ ըրաւ տիկին Ֆ. Տըվիէ–Ժոնքուրը եւ նախկին Արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւման: Ինք ալ կը հետապնդուէր մեղսակցութեան եւ ընկերային ինչքերու չհաւատորձման համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԸ բոլորովին դէմ է կառավարութեան ծրագրին որ կը միտի 19 անդամներ աւելցնել Ծերակոյտին վրայ: Ձախը կը խորհի թէ այդ աթոռներուն երեք քառորդը կը չահի: Կ'ուզէ նաեւ փոխել աթոռներու բաշխումի դրութիւնը ըստ նահանգներու:

ԺԱՆ ԹԻՊԷՐԻ, Մարտ 15–ին, պաշտօնապէս պաշտօնազրկուեցաւ էՌ – փէ – էՌ–ի Փարիզի դաշնակցութեան քարտուղարի իր պաշտօնէն, իբրեւ հետեւանք կուսակցականներու չինծու ցանկի մը, ուր 1500 անդոյ անդամներ արձանագրըւած էին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)

եւ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ

Կրթական եւ Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ՝

Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ

ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

եւ

ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

կը ներկայացնեն Փոպըրնի

«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական թատերգութիւնը

Ուրբաթ, Մարտ 17, ժամը 20·30

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma

7, Place Fontenoy — 75007 Paris

(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations:

01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

SÉNAT : LE COMBAT CONTINUE !

LE COMITE DU 24 AVRIL
LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
appellent
LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
à une

MANIFESTATION DE PROTESTATION

LUNDI 20 MARS A 18 HEURES
devant
LA PREFECTURE DE LYON
Rue Pierre Corneille (69003)
L'issue du combat dépend de nous.
Venez nombreux !

Service de cars à destination de la Préfecture le lundi 20 Mars

	au départ de
Décines :	16h45 Berthaudière
	17h Place de la Libération
Pont Evêque:	16h45 La Poste
Vienne :	17h Gare Routière
	17h15 Place d'Arpot
Saint-Etienne:	17h Place Chavanelle

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens

de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :

18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements

20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale**, en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.

Exposition de documents photographiques **"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"**

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e

PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse :
  (épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients,** des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ չրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոները ժամը 5–ին, Հըսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

L'Ecole Arménienne
« SIAMANTO »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« Spitak »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places aux numéros suivants :
01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 • 01 46 65 81 53

Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 7.850 F
(12 JOURS)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

En partenariat avec l'A.B.B.A.

Soirée Vidéo-Projection

Présentation des activités en France, à l'étranger et notamment en Arménie de l'**ACADEMIE ARMENIENNE INTERNATIONALE D'ARTS MARTIAUX ASIATIQUES A.B.B.A.** / Հ·Ս·Դ·Ա·

Vendredi 17 Mars à 20 heures 45

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Խմբի Տիրուհի Սէբէնկիւեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նիքոլ Եսայեանէ 1000 Ֆր. իր եղբօր՝ Ալեքսանիկ Յովսէփեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵԻԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակիներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵԻԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19
«Անահտակ»ի Կիրակին

*
**

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ մասնակցութեամբ բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՒԱՏՔԻ ԴԱՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 17
Ժ.Բ. օր Մեծի Պահոց
Առնուվիլի
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Araxe de Villeurbanne»
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présentent
pour la première fois dans leur région
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
de la Ville de Marseille

ARAXE & SASSOUN

50 danseurs et musiciens

19 mars à 15 heures

au CENTRE CULTUREL ET DE LA VIE ASSOCIATIVE
234, Cours Emile Zola — 69100 VILLEURBANNE

Billeterie FNAC - Carrefour
MCAV 04 78 26 28 71

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

*
**

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura)

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 17
VENDREDI
17 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·865 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.865

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԶԱՅՐԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Մարտ 15–ին խոստրէն քննադատած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի վերջին նշանակումները որոնք փոփոխութիւններու ենթարկեցին բանակին հրամանատարական կազմը: Վարչապետը զայրացած է որ նախագահը այդ քայլը առած է, առանց նախապէս իրեն հետ խորհրդակցելու եւ ատիկա կոչած է «խաղին կանոնները չյարգելու կեցուածք»: Ա. Սարգսեան ըսած է թէ ինք դէմ չէ բանակին ղեկավարութեան մէջ փոփոխութիւններու, սակայն անընդունելի կը նկատէ առանց իր ու նաեւ Պաշտպանութեան նախարարը Վ. Յարութիւնեանի հետ խորհրդակցելու փոփոխութեան որոշումը: Այս վերջինը ուզած է հրաժարիլ որպէս բողոքի ցոյց, սակայն վարչապետը յաջողած է տարհամոզել զինքը: Միւս կողմէ Ռ. Քոչարեան Մարտ 15–ի հրամանագրով մը պաշտօնազրկած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Ատոմածատուր Պետրոսեանը:

«ՄԱՐՏԷՆՓՐԷՕ»

(Մարտ 15 / 16)

ԲԱՔՈՒ – ԹԵՀՐԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Գուլիեւ Թեհրան այցին ի–րանի իր պաշտօնակիցին Ք. Խարազիի հետ ունեցած հանդիպումէն ետք յայտարարած է թէ իրենց երկիրները ընդհանուր պատմութիւն, մշակոյթ եւ կրօնքի տէր են ու բաքու կը ձգտի Իրանի հետ գործակցութիւնը զարգացնելու: Բաքու կ'ուզէ նաեւ որ Թեհրան ըրական ազդեցութիւն ունենայ Կովկասի մէջ կայունութեան հաստատումին ու Ղարաբաղի հարցին լուծումի ընթացքին վրայ:

***

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Արամ Ա. Կաթողիկոսը Մարտ 14–ին հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Ա. Սարգսեանի հետ: Ան մտահոգութիւն յայտնած է իշխանութեան մակարդակին վրայ փոխադարձ վստահութեան պակասին որ կրնայ իշխանութիւնը բեւեռացումի առաջնորդել ու ծանր հետեւանք ունենալ երկրին կայունութեան, ներքին տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին վրայ: Արամ Ա. կոչ ըրած է որ ճիգ չխնայուի փոխադարձ հասկացողական մթնոլորտը վերականգնելու, յայտնելով որ պատրաստ է Գարեգին Բ.ի հետ ա–ջակցելու Հայաստանի հզօրացումին, յառաջդիմութեան նպաստող աշխատանք–ներու:

***

ՋՐԱՄԲԱՐՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Պետական պիւտճէէն 200 միլիոն դրամ յատկացուած է ջրամբարներու նորոգու–թեան: Անոնց չնորհիւ կը կանխուին գարնան հեղեղները եւ դիւղատնտեսական աշխատանքի համար հարկաւոր ջուրը կը մատակարարուի, առանց խնդրի: Նկատի առնուած են 74 ջրամբարներ որոնք չուրջ 500 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը մատակարարեն:

***

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԱՅԻՍ 21–ԻՆ

Երեսփոխանական աթոռներու բաց տե–ղերու ընտրութեան համար որոշուած է Մայիս 21 թուականը: Թեկնածուները պէտք է առաջադրուին մինչեւ Մարտ 27: Մեծամասնութեան կարգով ընտրութիւն պէտք է տեղի ունենայ 5–րդ, 8–րդ, 16–րդ եւ 51–րդ ընտրաշրջաններուն մէջ:

***

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՖԱՔԻԼԹԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

Մարտ 15–ին տեղի ունեցած է Երեւանի բանասիրական ֆաքիլթէին տեսուչի ընտրութիւնը: Չորս թեկնածուներէն – փրոֆ. Վազգէն Գաբրիէլեան, Արծրուն Աւագեան, Բագրատ Ներսիսեան, Աշոտ Հայրապետեան – ընտրուած է երկրոր–դը՝ Ա. Աւագեան որ պրակնադէտ է:

***

ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

1921 Մարտ 16–ին Մոսկուայի ռուսեւ–թրքական պայմանագիրը վերջ տուաւ Հայաստանի անկախութեան: Կարս – Ար–տահանը յանձնուեցաւ Թուրքիոյ, Նա–խիջեւանը՝ Ադրբեջանի: Այս կէտերը նը–չելէ ետք, ԻՄ–ի Մարտ 15–ի յայտարա–րութեան մէջ կ'ըսուի թէ Հայաստանի իշ–խանութիւնները պէտք է քայլերու ձեռ–նարկեն, 1915 – 1923–ի ցեղասպանու–թեան հետեւանքները հաստատած վե–րոնշեալ պայմանագրին ջնջումին համար:

***

ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Հայկական ճարտարապետութեան բե–րած երկարամեայ ծառայութեան համար ակադեմական Վարդգես Յարութիւնեանի պարգեւատրուած է «Ա. Շիրակացի» մետալով: Իսկ ամերիկահայ գրասէր մեկենաս Յարութիւն Սիմոնեան հրատա–րակչական կարեւոր գործին կատարած օժանդակութեան համար արժանի նկատ–ուած է «Գրիգոր Լուսաւորիչ» մետալին:

***

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Գլխաւոր դատախազ Բ. Նազարեանի յանձնարարութեամբ ստուգուած են Հոկ–տեմբեր 27–ի դործով ամբաստանեալ Յա–րութիւն Յարութիւնեանի պինդ–ուորական դատախազութեան դէմ բողոք – առար–կութիւնները: Արդիւնքը այն է որ բողո–քները հիմնաւորուած չեն ու դատախազու–թիւնը մերժած է զանոնք:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ ԹԻՊԻՐԻ չատ բուռն հակայար–ձակման անցաւ, Մարտ 15–ին խակ, ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի փարիզեան դաշնակցութեան քարտուղարի պաշտօնէն հեռացուելէն ետք: Ելոյթ ունենալով քաղաքապետա–րանին մեծ դահլիճին մէջ, Թիպիրի բա–ռերն ալ չի կշռեր եւ կը չեչտ.– «Տիկին Ալիօ – Մարիի առած որոշումը գայթակ–ղեցուցիչ է: Մեթոտը բռնատիրական, մենատիրական, ֆաշիստ եւ ստալինա–կան»: Աւդէն, իր անմիջական չրջապա–տը՝ «Միչել Ալիօ – Մարիին» եւ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ն ալ «համախմբում արտաքսումի համար» որակած էր սկիզբէն: Թիպիրի կ'աւելցնէ որ պիտի պայքարի, պիտի մը–նայ ոչ միայն քաղաքապետ, այլեւ իր պաշտօնին յաջորդութեան թեկնածու: Նոյն իրիկունը, հեռատեսիլի Բ. կայանի լուրերու բաժնի հիւրն էր Տիկին Ալիօ – Մարի: Ըստ իրեն, 1484 անուններու ցան–կին վրայ միայն 60–ը ճիշդ են, միւսները անպոյ անձեր են, ինչ որ լրագրողին ըսել տուաւ «դուք ալ այդ անպոյ անձերուն կողմէ չէ՞ք ընտրուած»: Ենթադրեալ խու–սափողական պատասխան մը տուաւ:

ՄԻԹՐՈՎԻՉԱՅԻ (Քոսովոյի սերպ չըր–ջան) մէջ, չատ ծանր միջադէպեր պա–տահած են, որոնց հետեւանքով չուրջ 15 Սերպեր վիրաւորուած են: Բախումները տեղի ունեցած են Ֆրանսայի զինուորնե–րուն հետ եւ պատճառն այն է Քֆորի Ֆրանսական մէկ խումբը հրահանգ տը–ւած էր որ համայնքները բաժնող կամուր–ջին չուրջ, 200 մեթր գօտի մը պարպուի (Հոն Սերպերը ուժի ամիս է ինքնապաշտ–պանութեան խումբեր հաստատած են): Անմիջապէս ծայր տուած են բախումները եւ Սերպերը յարձակած են Ֆրանսացինե–րուն վրայ «որոնք Ամերիկացիներէն ա–ւելի չեն արժեր» բացագանչած է սերպ ուսուցչուհի մը: Սերպ վիրաւորներէն ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ են:

ՉԷՉԵՆԻՈՑ մարտիկները լքած են հա–րաւային չրջանի կոմտոմոլսկոյէ գիւղը բուռն կռիւներէ ետք, որոնց ընթացքին 400 չէչէն զինուորական մեռած են, 100 ուրիշներ ալ յաջողած են խոյս տալ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄՕՏ ցեղապաչտու–թիւնը եւ հակահրէութիւնը կ'աճի ըստ հարցախոյզի մը: 63%–ին համար չատ Արաբ կայ Ֆրանսա, 21%–ը կը խորհի որ չատ հրեայ կայ: 72%–ը դաղթողներուն կը վերագրէ երկրին անապահովութիւնը:

ՉԵԽԻՈՑ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ աւելի լաւ է, բայց պարտաւորուած է ջնջել պաշտօնական երկու այցելութիւն–ներ զորս պիտի ընէր, մէկը՝ Թուրքիա, միւսը՝ Ռումանիա:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Ֆրանսայի պատուիրակը՝ Լէյլա Շահիտ չէ վրդոված Իսրայէլի ար–տայայտութենէն Հեզպոլահի հասցէին (ահաբեկիչ որակած էր) եւ այդ առթիւ կ'ըսէ թէ «լաւ չհակակչռուած արտայայ–տութիւնն էր վարչապետի մը որ իւրա–յուցած էր իսրայէլեան տարածը»: Չի խորհիր որ Ֆրանսայի քաղաքականու–թիւնը փոխուած ըլլայ Մերձաւոր – Արե–ւելքի նկատմամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(16/22 Mars)

PAX AMERICANA POUR LE HAUT-KARABAGH

Այս խորագրին տակ, չաբաթաթերթը հրատարակած է Սանոթար Շերմատո–վայի յօդուածը լոյս տեսած «Մոսկովսկիէ Նովոստի»ի մէջ:

ԵՆԹախորագրով կ'ըսուի թէ խաղա–ղութեան վերուկ գործընթաց մը կը պատրաստուի Բաքուի եւ Երեւանի մի–ջեւ Ուաչինկթընի հովանաւորութեան ներքեւ, բայց, երկու երկիրներուն մէջ ալ, փողոցը իր վերջին խօսքը չէ ըսած:

Յօդուածին մէջ, կը յիշուին վերջին իրադարձութիւնները՝ Ալիեւի Ուաչինկ–թընի այցելութիւնը, Պոլսոյ վեհաժողո–վին նախատեսուած (1999 Նոյեմբեր) ընդդիմ մը ատորագրութիւնը, ուր պիտի ահմանուէին Ղարաբաղի խաղաղութեան համաձայնագրի մը սկզբունքները եւ այն ծանր դէպքերը որոնք արգելք եղան: Ե–րեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 27–ի չարդը, Բաքուի մէջ ցոյցերը: Համաձայնագրին մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահ–ուին, բայց, ըստ կարգ մը պաշտօնական անձնաւորութիւններու, գլխաւոր կէտե–րը հետեւեալներն են.– Լ. Ղարաբաղը տէ ֆուէ (իրաւական գետնի վրայ) կը չա–րունակէ մաս կազմել Ազրբեջանի, ձեռք ձգելով հանդերձ ինքնավար պոյութիւն մը եւ մանաւանդ կը կապուի Հայաստա–նի Լաչինի ներքանցքով: Ալիեւ, ուշ կամ կանուխ պէտք է կարենար աւելի նպաս–տաւոր կարգադրութիւն մը բանակցիլ իր երկրին համար, բայց, ժամանակի ճըն–շումի տակ է: Ոչ ոք կ'անգիտանայ, որ կ'ուզէ որ իր որդին՝ Իլհամը իրեն յա–ջորդէ եւ որպէս յաւ հայր մը եւ չրջա–հայեաց քաղաքագէտ, կ'ուզէ ահոր թո–ղուլ, առանց որեւէ բարդութեան, ժա–ռանգ մը: Ներկայ կացութիւնը թոյլ չի տար որ Ղարաբաղը վերադարձուի Ա–զրբեջանի, բայց, Ալիեւ կրնայ համո–զել չէչոը դնելով դիւանագիտական փայ–լուն յաջողութիւններու վրայ: Այդ գետ–նի վրայ, Ազրբեջան կրնայ կարեւոր յա–ջողութիւն մը ձեռք ձգել 907 թիւ բա–նաձեւին չնչումով (ամերիկեան Գոնգրէ–սին այդ բանաձեւը կ'արգիլէ որեւէ օ–ժանդակութիւն վասն ներգրում Ազրբե–ջանի): Այդ նպատակով է, կ'ըսէ յօդ–ուածագիրը, որ Ալիեւէն առաջ Ուա–չինկթընի գնաց, նախկին խորհրդական Վաֆա Գուլուզադէ, հովանիին տակ ա–մերիկացի քաղաքական դէմք՝ Զպիկնիեւ Պրզեզինսկիի: Անմիջապէս ուշադրու–թիւնը իր վրայ կեդրոնացուց եւ չվարա–նեցաւ իսկ հանդիպելու ԱՄՆ–ու Հայ ըս–փիւռքի մէկ ղեկավարին՝ Ռուս Վարդեա–նի, պայն համոզելու համար որ իր հա–մայնքը պէտք չէ զօրավիգ կենայ 907 բանաձեւին:

Յայտնի չէ որ Ալիեւ պիտի կարենա՞յ պարտադրել իր ծրագիրը: Իր երկրին մէջ, «Ղարաբաղի այս խաղաղութեան» կողմնակիցները քիչ են եւ բուռն ընդդիմութեան պիտի բախի: Պէտք է որ նախ այդ ընդդիմութեան դէմ ճնշումը ամրապնդուի: Այդ ուղ–ղութեամբ, վերջերս դէպքեր պա–տահած են: Վերջին 12 տարիներուն, կ'եզրափակէ յօդուածագիրը, Ազրբե–ջանի բոլոր հակամարտութիւնները եւ քաղաքական վերիվայրումները կապ ու–նին Ղարաբաղի հարցին հետ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Նիւթերու կարգով պիտի ջանամ մատնանշել հիմնական աշխատանքները, որոնք անմիջական կապ ունին հայկական հնախօսական – ազգագրական նիւթին հետ։

1890: *Մէնէվիչեան Հ. Գ.*, Ազգաբանութիւն Ազն. գարմին Տիւզեանց։

1891: *Տան Դ.*, Արեւելեան Հայք ի Պոֆովինիա։

1892: *Տըվլէ Ա. – Գ. Փխոն*, Ուղեւորութիւն ի Փոքր Ասիա։

1892: *Մառ. Ն.*, Ամառնային ուղեւորութիւնից դէպ ի Հայս։

1893: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յեղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Ա.*։

1899: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յեղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Բ.*։

1904: *Գովրիկեան Հ. Գ.*, Հայք յեղիսաբէթուպոլիս Թրանսիլվանիոյ, *հտ. Գ.*։

1896: *Հոմաչէկ Վ.*, Սասուն եւ Տիգրիսի աղբերաց սահմանները։

1898: *Տաշեան Հ. Յ.*, Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ։

1904: *Շտրէյք Մ.*, Հայաստան, Քրդստան եւ արեւմտեան Պարսկաստան՝ Բաբելական – ասորեստանեան սեպագրերու համաձայն։

1911: *Առաքելական Հ.*, Պարսկաստանի Հայերը, նրանց անցեալը, ներկան եւ ապագան։

1915: *Սրապեան Հ. Ս.*, Սուրբ Յակոբ ազգային հիւանդանոցը։

1919: *Տաշեան Հ. Յ.*, Արշակունի դրամները։

1919: *Տաշեան Հ. Յ.*, Պոնտական ուսումնասիրութիւն։

1921: *Տաշեան Հ. Յ.*, Հայ բնակչութիւնը Սեւ ծովէն մինչեւ Կարին։

1926: *Սարուխան Ա.*, Հոլանտան եւ Հայերը ԺԶ. – ԺԹ. դարերուն։

1929: *Ամրպետ*, Ճորոխի աւազանը։

1929: *Գիւտ Եպիսկ.*, Սեւանայ վանքը։

1934: *Տաշեան Հ. Յ.*, Հաթեր եւ Ուրարտեացի։

1936: *Ակինեան Հ. Ն.*, Սիմէոն Դպրի Լեհացւոյ ուղեգրութիւն։

1937: *Սարուխան Ա.*, Բելգիա եւ Հայերը։

1940: *Սարուխան Ա.*, Վրաստան եւ Հայերը։

1940: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրականի – Վանի վանքերը, *Ա.*։

1942: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրական – Վանի վանքերը, *Բ.*։

1946: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Սեբաստիայի վանքերը, *Ա. մաս*։

1947: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Վասպուրականի – Վանի վանքերը, *Գ.*։

1951: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Բարձր Հայքի վանքերը։

1953: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Տարօն – Տուրուբերանի վանքերը։

1953: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Արցախի վանքերը։

1957: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Կիլիկիոյ վանքերը։

1960: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Գուգարքի վանքերը։

1962: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Սեբաստիայի, Խարբերդի, Տիարպէքիրի եւ Տրապիզոնի վանքերը։

1947: *Ինգլիզեան Հ. Վ.*, Հայաստան Ս. Գիրքի մէջ։

1951: *Տէր – Պօղոսեան Հ. Պ.*, Տեղագրական հետազօտութիւններ Հայաստանի մէկ քանի բաղաքներու մասին։

1951: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Գուլումպեան եւ Թրնկրբեան գերդաստանները։

1953: *Թաղէոսեան Յ.*, Պատմութիւն Լազարեան տոհմի եւ ճեմարանի արեւելագաց։

1955: *Ոսկեան Հ. Հ.*, Ուսումնասիրութիւններ հայ նախարարներու մասին։ Խորխորունիք, Դիմաբսեանք, Ակէացիք, Անձեւացիք, Ամատունիք...։

1957: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն հայ մշակութային ընկերութիւններու։

1960: *Զօրթեան – Աքեան Հ. Ի.*, Կուտինեահայ ժամանակագրութիւն եւ կաթողիկէ Հայերը Կուտինայի։

1961: *Տաշեան Հ. Յ.*, Արշակունի դրամներ, հտ. *Բ.*։

1963: *Օբերհումմէր Զ.*, Լեհահայերը եւ անոնց Անդրէաս Եպիսկոպոս Եազլովիցի մէջ։

1963: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պէլէզիկեան գերդաստան։

1963: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն Հայ Մշակութային ընկերութիւններու, *Բ.*։

1965: *Պէրպէրեան Հ.*, Նիւթեր Կ. Պոլսոյ պատմութեան համար։

1968: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Տատեան գերդաստանը։

1969: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պատմութիւն Հայ Մշակութային ընկերութիւններու *Գ.*։

1969: *Պատուկեան Զ.*, Արտաշէսեան հարստութեան դրամները։

1971: *Պետրովիչ Գ. Վրդ.*, Միաբանող Եղբայրները եւ Հայ Եկեղեցին (1330 – 1360)։

1971: *Պատուկեան Զ.*, Հայաստանի վերաբերեալ Հռոմէական դրամներ։

1971: *Սեքուլեան Հ. Օ.*, Վիէննայի Մխիթարեան թանգարանի կոստանդին Գ. եւ այլն դրամներ։

1973: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ Խոտորջուր, *Ա.*։

1980: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ Խոտորջուր, *Բ.*։

1981: *Տաշեան Հ. Յ.*, Տայք, դրացիք եւ Խոտորջուր, *Գ.*։

1982: *Սեքուլեան Հ. Օ.*, Դրամագիտական պրպտումներ եւ այլն։

1981: *Պօղոսեան Հ. Ե.*, Պալեան գերդաստանը։

1980: *Պետրովիչ Գ. Վրդ.*, Հայ Եկեղեցին Լեհաստանի մէջ (1350 – 1624)։

1989: *Տէր – Ղեւոնդեան Հ.*, Արտաշէսեան Արքայատոհմի թագերը եւ ծագումը։

1992: *Մուշեղեան Մ.*, Սիւնիքի դրամական գանձը։

1996: *Մուշեղեան Մ.*, Հայոց Պատմութեան դրամագիտականը։

1925: *Քօսեան Հ. Յ.* Բարձր Հայք, *հտ. Ա.*, կարին քաղաք։

1926: *Քօսեան Հ. Յ.*, *հտ. Բ.*, կարնոյ գիւղերը։

1931: *Քօսեան Հ. Յ.*, Գերեզմանատուն կաթողիկէ Հայոց Կ. Պոլսոյ։

1899: *Քօսեան Հ. Յ.*, Հայք ի Զմիւռնիա եւ շրջակայս, *Ա.*։

1899: *Քօսեան Հ. Յ.*, Զմիւռնիոյ վիճակին գլխաւոր բաղաքները եւ Հայք, *Բ.*։

1933: *Օտմալը Ֆ.*, Երկխօսութիւն Հայաստանի։

Մխիթարեան Միաբանութեան, զոյգ Հաստատութիւններուն Վենետիկի եւ Վիէննայի նպաստը Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի հնախօսական – ազգագրական անդաստանին ներս, ունի տակաւին հարուստ եւ մասամբ անտիկնկալներով լեցուն աղբիւր մը եւս, կազմուած երեք հարիւրամեայ դիւանային ճեռագիր, անտիպ աշխատասիրութիւններէ, որոնք կրնան շատ հաճելի անակնկալներ պարգեւել հայագիտական աշխարհին։

Գ. ԿՐՕՆԱԿԱՆ – ԾԻՍԱԿԱՆ – ՀԱՅՐԱԽՕՍԱԿԱՆ – ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

«Սկիզբէն ի վեր, ինչպէս ես, այս Միաբանութիւնն ալ սահմանուած է Հայ ժողովուրդի մշակութային ծառայութեան եւ Աստուած փառին»։

Մխիթարեան Միաբանութեան, զոյգ Հաստատութիւններուն Վենետիկի եւ Վիէննայի նպաստը Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի հնախօսական – ազգագրական անդաստանին ներս, ունի տակաւին հարուստ եւ մասամբ անտիկնկալներով լեցուն աղբիւր մը եւս, կազմուած երեք հարիւրամեայ դիւանային ճեռագիր, անտիպ աշխատասիրութիւններէ, որոնք կրնան շատ հաճելի անակնկալներ պարգեւել հայագիտական աշխարհին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Շօշափելիէն, մերկ իրականութենէն եւ հետեւաբար թիւերէ, թուային տուեալներէ մեր ուսանդական խուսափումը պատճառներէն մէկն է որ չգիտնանք մեր գաղութներուն իսկական թիւը։ Ճիշդ է որ դիւրին չէ այդ գործը, յատկապէս անկախ մամկամակերպ այն ցրուումին մէջ որ երբեմն մինչեւ հարիւր հազարաւորներով կը չափուի, բայց չունի գաղութ բառով ներթագրուած ամբողջականութեան մը յատկանիշը։

Պարագան քիչ մը տարբեր է 1915–էն առաջ ալ որպէս այդ ներկայութիւն պահած գաղութներուն. անոնց մէջ, յաճախ, հակառակ օրինակ մերինին հետ անհամեմատելի կերպով ժխտական չրջապատի մը, թոյլատրուած իշխանութիւններ –գլխաւորութեամբ եկեղեցին– ստանձնած են վիճակագրական գործը կարելիին սահմաններուն մէջ տանիլ։ Կայ նաեւ վարժարաններու ցանցն ալ որ կրնայ որոշ ազդակ մը ըլլալ այդ ուղղութեամբ։

Անկարելիութեան պայմաններուն մէջ ամէնէն տոյժ աղբիւրը կրնային ըլլալ հայկական գաղութներու տէր երկիրներուն մէջ կատարուած մարդահամարները եթէ ամէն տեղ սովորութիւն ըլլար համրուած անհատներուն ազգութիւնն ալ նշելու։ Սակայն, երբ այդ կողմէն ալ յոյս չկայ, իրականութեան բաւական մօտ բան կ'ըլլայ «Հայկական էնքիզ»ներուն մէջ վարդգէս Պետրոսեանի սեւ երդիծանքը թէ Սփիւռքի մէկ անկիւնին Հայերը կարելի է հաշուել հայերէն խօսողները, հայկական թերթ մը կարդացողները, կամ կիրակիէ կիրակի եկեղեցի պատարագի գացողները նկատի ունենալով. եւ անշուշտ ամէն մէկ պարագային կը փոխուի արդիւնքը։ Իսկ Վ. Պետրոսեանի սեւ երդիծականը մէկդի դնելով եթէ փորձը ըլլայ այդ բոլոր յատկանիշները միացնողը որպէս Հայ հաշուելու, արդիւնքը հաւանօրէն կլորիկ գերոյէ մը հեռու չիյնար։

Գաղութներու թիւին մտահոգութիւնը ուղղութիւնն ու ծրագիրը։ «Աստուծոյ Փառքը՝ Հայ Մշակոյթի ճամբով»։

Աստուծոյ Փառքը հիւսելու եւ Հայ Մշակոյթին ծառայելու առաջնակարգ տեղը կը զբաւէ անոր Հոգեւոր անբաւ հարստութեան ուսումնասիրութիւնը։ Ժողովուրդ մը, որուն մշակոյթը հիմնականօրէն կերտուած է իր հաւատամքի առանցքին չուրջ, որուն նկարագրի հունթիւնը վազմուած է իր քրիստոնէական լինելութեամբ, իր ղբսական, գեղարուեստական, երաժշտական, ճարտարապետական վիպիւսութեան, պատմական երկերը ծնունդ առած են Լուսաւորչի վառած կանթեղին նչոյլներէն, ժողովուրդ մը՝ որուն ամբողջութիւնն ու ողբերգութիւնը, յաւերժութիւնն ու տառապանքը ունին նոյն աղբիւրը, իր Քրիստոնեայ Հաւատքը եւ Դաւանաբինքը, չէր կրնար ունենալ ա՛յլ մշակոյթ, քան այն՝ որ արտայայտութիւնն է, հարազատ եւ մաքուր, իր հաւատքին։

Այս տեսանկիւնէն դիտուած, Մխիթար Վրդ. բացառիկ երեւոյթ մըն է եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, որ համարձակած է Աստուծոյ ծառայութիւն կոչել իր ժողովուրդին Մշակոյթը, գայթակղեցնելու ատիճան, մինչեւ այսօր, տկարամիտ եւ բո՛ւթ հոգիներ։

1700 *թուին, հիմնադրութեան տարին, 24–ամեայ Մխիթար աբեղային ձեռքը 250 ղուրուշ կ'անցնի, անսահման ուրախութիւն պատճառելով իրեն, քանի որ այդ դումարով կը յաջողի հրատարակել Յաղագս Համահետեւման Քրիստոսի պիրքը, որ իր գործունէութեան առաջին հատորն է։*

Նոյն տարին կը ձեռնարկէ Համաոտ Մեկնութիւն Երգոց Երգոյն Սողոմոնի եւ Գիրք Մեկնութեան Յայտնութեան Սրբոյ Յօհաննու, ապա Բանալի Ջերմեռանդակերտ, որոնք լոյս կը տեսնեն 1701–ի ընթացքին (Կ. Պոլիս)։

Մեթոնի մէջ (Յունաստան), ուր ապաստանած էր վախչելով Պոլսէն, կը տպէ Խոկումն Վարուց (1705) եւ կը ձեռնարկէ Համաոտութիւն Աստուածաբանութեան Մեծն Ալպերտի, որ լոյս կը տեսնէ 1715 – 16 տարիներուն. անհրաժեշտ երկ մըն էր իր Նորընծայ աշակերտներուն դասաւանդելու առաքելութիւն։ Ապա յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն Գիրք Առաքինութեանց, Գիրք Մոլութեանց, Աղբիւր Բժշկութեան (1722), Յարացոյց Ապաշխարութեան (1731)։ Մխիթարի տպագրական վիճակագրական յաջողութիւնն է եւ կը մնայ ուշագրաւ, որ իր գեղարուեստական ճաշակով եւ նրբութեամբ կրնայ նախանձայոյզ մատուիլ ժամանակակից մեծագոյն հրատարակութիւններու հետ։

Մխիթար վարդապետի կատարած գործերէն մեկնողական աշխատասիրութիւնները առաջինը ժողովողի գիրքն է (1736) եւ յաջորդը՝ Մատթէի Աւետարանի (1737), ուր ցոյց կուտայ մեծ հմտութիւն իմաստասիրական եւ աստուածաբանական հարցերու։

Իրատացիօրէն կը մատնանշէ ձանձրոյթը (էջ 29) թէ «Մխիթար ներարկեց մեր ազգին կրօնքի, հայրենիքի, ճշմարտութեան եւ արուեստի գաղափարները, փոխեց մտայնութիւնը... բանալով նոր աշխարհ մը լոյսի, գիտութեան եւ կեանքի»։

Կրօնքի եւ բարոյականի վարդապետութիւնը իր յաջորդները սկսան ընդլայնել աստուածաբանական եւ հայրաբանական գործերու հրատարակութեամբ։

Հ. Վրթանէս Ասկերեան 1781–ին կ'ընծայէ Քարոզք Համառօտ եւ հանրին կը վերածէ Թումմաս Գեմբացի Յաղագս Նմանութեան Քրիստոսի գիրքը։

Հ. Միքայէլ Չամչեան *ունի չորք հատորանոց աստուածաբանական եւ մեկնողական գործեր, որոնք լոյս տեսած են 1801 – 1827 տարիներուն։* Պատկեր Տօնից Ս. Աստուածածնի, Սեղան Խնկոց, 10 հատորանոց Սաղմոսաց Մեկնութիւնը, Նուագարան Օրհնութեանց, Վահան Ոդղպատում Քրիստեան եւ Վահան Հաւատոյ, *ուր կը չափէ Աղբին մէջ վիճուած բոլոր հարցերը, նպատակ ունենալով ցոյց տալ Եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը։* Կատարած է նաեւ Մեկնութիւն Աւետարանի Յովհաննու *աստուածաբանական կարեւոր գործը՝ ուր խոր հմտութիւն ցոյց կուտայ։*

(Շար. 3)

ած պրպտումի դաշտին, հեղինակը հակիրճ պատմականը կուտայ Օսմանեան ընկերային մարդահամարներուն: Մինչեւ ԺԹ. դար անոնք պարզապէս բնակչութեան թիւը տալու նպատակով չեն եղած: Անոնց բուն դրդապատճառը եղած է ճշդել բնակչութեան ու հողին առընչութիւնը: Հողային նուաճումներէ ու զանգուածային փոփոխութիւններէ ետք, մինչեւ հաշուով 30 տարին անգամ մը կատարած հողագրութեամբ զբաղուած նոր ընկերներու հողային ու մարդկային պահեստը կը դծուէր, ի հարկին վերաբերակեցումի կը ձեռնարկուէր: Այդ դարձուածքեան ընթացքին ամէն ընտանիքի պետն ու ամուրի մանչ զաւակները կ'արձանագրուէին: 1831-էն ետքի մարդահամարները կայսրութեան հողերը պահպանելու պայքարին բաղկացուցիչ մէկ տարրը եղած են: Հոս կայ քարոզչական նպատակն ալ. օսմանեան ղեկավարութիւնը մարդահամարի միջոցով ձգտած է ցոյց տալու որ Ցոյներու մեծամասնութեան վարկածը հիմ չունի: 1831-ին, Մահմուտ Բ.-ի օրով կատարուածին համար պատմաբան Ճէվտէթ փաշա կ'ըսէ. «Ցունական պնդումներուն եւ իրականութեան միջեւ գտնուող տարբերութիւնը ճշդելու համար անհրաժեշտ էր»:

Թուային առաւելութեան պնդումով հողային իրաւունք պահանջելու նիւթը կ'ազընչուի կայսրութեան քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն: Անոնք հիմնուելով եկեղեցական տոմարներու վրայ, գանազան թիւեր ներկայացուցած են, մինչեւ իսկ Անատոլուի ոչ մահմետական փոքրամասնութեան համար 44%-ի համեմատութիւն մը տալով:

Այս ոլորտին մէջ կարեւորագոյն կը նկատուին հայկական եւ յունական պատրիարքարանները. կ'ըսուի թէ առաջինը, 1878-1912 չրջանին ժողովրդագրական 6 վիճակագրութիւն հրատարակած է:

Օսմանեան առաջին մարդահամարին բերնակութիւնը դասաւորուած է հինգ անլատ խումբով. մահմետական, ոչ մահմետական, Ղպտի, Հրեայ, Հայ: 1881/82 - 1893-ի մարդահամարներուն եւ աւելի ետք միայ աւելցած է խմբաւորումներուն թիւը:

Օսմանեան մարդահամարներուն արդիւնքը քաղաքական նպատակներու ալ կը ծառայէր. Ֆ. Տիւմոտար կ'ըսէ որ վիճակագրական ցանկեր կը յղուէին միջազգային ժողովներու ուր օրակարգի վրայ կ'ըլլար Օսմանեան կայսրութիւնը բաժանելու նիւթը: Աւտր օրպէս օրինակ կուտայ Հայոց պատրիարքարանէն Պէրլինի վհաժողովին տարուած առաջարկ մը որով էրզրումի ու Վանի չրջանին մէջ մէկ միլիոն 330 հազար Հայ եւ 790 հազար մահմետականի ներկայութիւն ցոյց տալով կը պահանջուէր անկախ նահանգի կարգավիճակ ու հայ կառավարիչի մը նչանակումը:

«Հայկական հարցին առընչութեամբ, եթէ կարելի է ըսել, մարդահամարներու կատարեալ պատերազմ մը մղուած է» կը գրէ հեղինակը. վեց նահանգներու մասին հայի. եկեղեցական տուեալները եւ պետականները այնքան մեծ տարբերութիւն ցոյց տուած են որ ոչ մէկը հաւատալի նկատուած է:

Ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան չրջանին, առաջին մարդահամարը (1927 Հոկտ.) առաջինն է որ բնակչութեան թիւը, տարիքի, սեռի, զարգացումի, մայրենի լեզուի, կրօնքի, ասպարէզի յատկանիշները ճշդելու նպատակով կատարուած է: Անոր յաջորդած է 1935-ինը, յետոյ չարունակուած է հինգ տարին անդամ մը. ժամանակի ընթացքին ձեւական փոփոխութիւններ կատարուելով հանդերձ, խորքը նոյնը մնացած է:

Մարդահամարով նաեւ Թուրքիոյ բնակչութիւնը իրականութենէն նուազ ցոյց տալու եւրոպական պնդումները լուծելու ձգտումը: 1926-ին Մուսոլինի պնդած է որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը 6 միլիոնէն աւելի չէ, Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարը՝ 8 միլիոն: 1927-ի մարդահամարը 14 միլիոնի արդիւնքին յանգած է: Նոյն մարդահամարին առընչութեամբ հետաքրքրական է կարդալ որ Պոլսոյ կարգ մը թաղերը "ուր բնաւ Թրքերէն չէր խօսուեր", ինչպէս՝ Բեյա, Թաթաւլա, Քալեոնճու, Էյմատաղը, պաշոճնեաներուն Թարգմաններ տրամադրուած են:

Ինչ կը վերաբերի ոչ Թուրք բնակչութեան թիւին, նոյն մարդահամարէն անմիջապէս ետք յայտարարուած է որ այդ թիւը 2 միլիոնէն նուազ է: Ըսուած է որ երբ 14 միլիոնէն աւելի քան 12-ը Թուրք է, ատիկա չի կրնար որեւէ խնդիր յարուցանել երկրին համար:

Ամփոփեց՝ Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ
(Մնացեալը յաջորդով)

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). -

Շաբաթ, Մարտ 11-ին, Ֆրանսահայ Կապոյա Մաչէ Սէն - Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը ազնիւ գաղափարը ունեցաւ մեծ Մայրերու տօնին առթիւ, ճաշի մը չուրջ համախմբել երէց սերունդի անդամները, բարեկամներ եւ համակիրներ: Ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Սէն - Ժերոմի թաղապետական սրահը զոր մասնաճիւղը ընտրած է որպէս վայր իր ժողովներուն եւ տեղական բնոյթ կրող կարգ մը ձեռնարկներուն: Ներկայ գտնուեցան թաղամասի (13-րդ եւ 14-րդ) քաղաքապետը՝ կարօ Յովսէփեան եւ չրջանի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Սարգիս Քհնյ. Թաչճեան:

Սարգիս Քհնյ.ի սեղանօրհնութեամբ եւ մասնաճիւղի նախագահուհի՝ Ալիս Պիւլկիւրեանի բարի գալուստի խօսքերով հաւաքոյթը սկսաւ եւ ընթացաւ ընտանեկան չերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Շահէ Փանոսեան իր ձեռնադաչնակով մեղմագեց ժողովրդական եւ ազգային երգեր, ոմանք խմբովին երգուեցան: Մարի Փանոսեան իր յստակ եւ հաղորդական ձայնով մեկնաբանեց մայրերուն նուիրուած եւ այլ երգեր արժանանալով ներկաներուն չերմ ծափահարութիւններուն: Կարպիս Յարութիւնեան ամբողջացուց ուրախութեան բաժինը Սայաթ Նովային դիմելով: Ալիս Պիւլկիւրեան ներկայացուց մասնաճիւղի տարեկան ընթացիկ գործունէութիւնները որոնք կը վկայեն չրջանէն ներս տիրական ներկայութիւն մը:

Թաղամասի քաղաքապետը՝ կարօ Յովսէփեան գնահատեց հաւաքոյթը հիմնադրող գաղափարը, չեշտեց երէց սերունդի ներկայացուցած բարոյական դերը համագլուխը որպէս հաւատարմութիւն, հարատեւութիւն անխորտակ արմատներու, որպէս սիրտ եւ բազուկ տասնամեակներու ազգային հաւաքական կեանքին: Ապա, ղրուատեց Կապոյա Մաչէ չուրջ եռթմեռուն համեայ բարեսիրական, կրթական, մարզասիրական, գաստիարակչական վաստակը Սփիւռքի մէջ եւ վերջին տասնամեակին Հայաստան:

Սարգիս քահանայ Թաչճեան օրուան նպատակը գնահատելով մայրութեան գաղափարը, ոգին հիմնաւորեց ընտանիքէն ներս, եւ ընդգծեց Եկեղեցւոյ եւ Հայրենիքի չափանիշին:

Սէն - Ժերոմը իր չրջակայքով որպէս հայասիրական արուարձան մը չնորհիւ նըմանի նախաձեռնութիւններու կապոյա Մաչէին, իր եկեղեցիին գեւ կ'ապրի ու կ'ապրեցնէ հայկական հաւաքական կեանք մը, յաճախ պատչաճելով օրուան հրամայականներուն սակայն առանց հրաժարելու աւանդական եւ բարոյական արժէքներէն:

Սէն - Ժերոմի կապոյա Մաչէ մասնաճիւղի յաջորդ ձեռնարկներուն մէկ կայ հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Իտալիոյ լիճերը եւ Միլանօ, Համբարձման տօնին առթիւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

VIDEO.CASSETTES REÇUES

"TURKISH SOUP
made with armenian bones"
Zareh

a film by *Souren Karapetian*

Distributed by *OPEN DOOR Production*
5230 Delongpre Ave
Los Angeles, CA 90027 U.S.A.

ԳՂՁՈՒԹՔ ԳՂՁՈՒԹ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ մատուցուած է Սումգայիթի զոհերու յիչատակին, որու ներկայ եղած են նաեւ այդ դէպքերէն տուժած եւ Նիւ - Եորք հաստատուած թաղամասի Հայեր: Պատարագած է Գեղարքունիքի թեմի առաջնորդ, նախկին բաքուառնակ եւ այդ տխուր դէպքերուն ականատես՝ Անանիա Ս.ք. Արապաճեան: Ան իր քարոզին մէջ յիչած է Ուիլիըմ Սարոյեանի խօսքը՝ - «Ազգ մը որ չուզեր մեռնիլ, երբեք չի մեռնիր»: Պատարագին յաջորդած է զոհերու յիչատակին նուիրուած խաչքարի եւ մատուռի օծման արարողութիւնը: Ցուցադրուած են, այս առթիւ, նախկին բաքուառնակ Եուրի Ծատուրեանի նկարները եւ Քալջագի «Սումգայիթ» կտաւներու չարքը:

*
**

ԱԹԼԷՆՔԻ Էսթիա սրահին մէջ, փետր. 27-ին, ոսնուած է ՀՕՄ.-ի 90-ամեակը կազմակերպութեամբ Ցունաստանի Հայ Կաթոլիկ Եպրկ. Վարչութեան: Ձեռնարկին նախագահած է Եպրկ. Վարչութեան առենապետուհի՝ Լիզա Աւագեան, որ հակիրճ ակնարկ մը նետած է ՀՕՄ.-ի գործունէութեան վրայ հայապահպանման, հայ ընտանիքի, լեզուի, վարժարաններու, որբերու, հիւանդներու, ուսանողներու եւ 1988-էն ի վեր Հայաստանի կարիքներու մարզերէն ներս: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Իրեն յաջորդած է Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան որ ՀՕՄ.-ը մնորոշած է որպէս վիրաւոր հայ պինդուրի մայր: ՀՕՄ.-ի կեդրոնական Վարչութեան անունով խօսք առած է Կիւլա Գասապեան, Հ. Ց. Դ. Ցունաստանի Կ. Կ.-ի խօսքը փոխանցած է Շահան Ֆարաճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մհր-եան Քիւրտօղլեան: Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ԱԹԼԷՆՔԻ Ազգային լիւրէք թեմէն Սոֆիի գերով հանդէս եկած է յունահայ երգչուհի Սիրան Զալըքեան Շեթրատսի «Վարդով ապտեղը» օփերային մէջ:

*
**

ՍԱՐԱՅՈՒՌՆՈՒԻ (Պոլիս) «Սէվգի-չիլէր» բակին «Համամ» գրօսավայրը ընտրած էր Փետրուար 29-ին Գալֆայեան վարժարանի Տիկնանց կազմը իր ասնդական գարձած հաւաքոյթին համար: Սրահին ներկաները բոլորն ալ կիներ եղած են, եկած իրենց նպաստը բերելու Գալֆայեան Տան ծանրաբեռնուած պիւտճէին: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է վարժարանի հիմնադիր՝ Տիկին Նազան Պիւյիւք Սիմէոնեան, որու յաջորդած է Տիկնանց Կազմին առենապետուհին Տիկին Ալիս Թօփուզօղլուի չնորհակալութեան խօսքը: Ան խօսած է Գալֆայեան տան առաքելութեան մասին եւ չեչտած այս կրթօճախին կարեւորութիւնը համայնքին կեանքին մէջ: Երգիչներ վաչէ եւ Ռիթա չերմ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

ՍԱՅԱԹ ՉԱՄԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ինվալիտի թանգարանին պատուոյ չքեղ սրահին մէջ, Հինգչաբթի, Մարտ 9-ին, կէսօրին, Պոլսահայ, 28 տարեկան տաղանդաւոր դաշնակահար Սայաթ Չաման համերգ մը տուաւ Պախի ծննդեան 200-ամեակին առթիւ:

Ցայտապիրը կը բաղկանար Պախի չորս դժուարին կտորներէն. «Փրէլիւտ է Փիւկ ան րէ մինէօր եւ սի պէմոլ մինէօր», Սիւիթ Ֆրանսէզ թիւ 6, Սիւիթ անկլէզ թիւ 2 եւ Պախ - Պիւզոնիի չաքոնը:

Սրահը լեփլեցուն էր: Երիտասարդ արուեստագէտը չատ գնահատուեցաւ ներկաներուն կողմէ որոնց մեծամասնութիւնը Ֆրանսացի էր:

Սայաթ Չաման երաժչտական ուսումը առած է Պոլսոյ երաժչտանոցին մէջ, յետոյ Գերմանիա անցած է իր արուեստը կատարելագործելու Քէօլն քաղաքի երաժրչտանոցին մէջ: Այժմ Փարիզի Ազգային երաժչտանոցին բարձրագոյն դասընթացքներուն կը հետեւի:

Կը չնորհաւորենք զինքը եւ սրտանց կը քաջալերենք, մաղթելով մեծ յաջողութիւններ իր ասպարէզին մէջ:

Ս. Ա.

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ - ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մարտ 6 - 8, Աւորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Ս. Եփրեմ Վանքին մէջ, Դամասկոս, տեղի ունեցած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդէն ներս Օրթոտոքս եւ Հռոմէական Եկեղեցիներու համահաւասար մասնակցութիւնը ծրագրելու կոչուած Մասնաւոր Յանձնախումբի «Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կառոյցը» եւ «Միջ-եկեղեցական Նոր կառոյցներու Քննարկումն ու Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կառուցային Փոփոխութիւնը» թեմաները լուսարձակի տակ բերող Թայանձնախումբերու ժողովը: Այս Մասնաւոր Յանձնախումբը իր առաջին հանդիպումը գումարած էր Սրամ Ա. Հայրապետի նախագահութեամբ, 1999 Դեկտեմբեր 6 - 8, Ժընեւի մէջ:

Այս ժողովին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ներկայացուցած է եւ ժողովական աշխատանքներուն դրօճօն մասնակցութիւն բերած Ս. Աթոռոյս մէջ - եկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Նարեկ Ծ. Վրդ. Ալէքսէդեան:

Ժողովականները լսելէ ետք Աւորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Պատրիարք Մար Ինյնատիոս Զաքքա Իվազ Ա. Պատրիարքի ողջոյնի խօսքը, ձեռնարկած են լիագումար նիստերով յառաջ տարուող աշխատանքներու:

Մասնաւոր Յանձնախումբի յաջորդ լիակատար հանդիպումը պիտի կայանայ Հոկտեմբեր 21 - 26, Եղիպտոսի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ

ԾՊԻՏ

Մի տղամարդ կնոջ հետ մտնում է եկեղեցի: Մօտենում է տէրտէրին ու հարցնում:

- Կարո՞ղ եմ սրբատպակերի առջեւ աղօթել ու խնդրել:

- Ի հարկէ, կարող ես: Բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

- Իսկ կարո՞ղ եմ խնդրել, որ ինձ յաջողութիւն տայ:

- Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

- Իսկ կարո՞ղ եմ որ նոր պաշտօն խնդրել:

- Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես Տիրոջ հետ:

- Իսկ կարո՞ղ եմ խնդրել, որ կինս մի քիչ զեղեցկանայ:

Երկար զննելուց կնոջը, տէրտէրը պատասխանում է.

- Կարող ես, բայց յիշիր, որ խօսում ես նկարի հետ:

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

Communiqué de Presse

Au cours de la mobilisation citoyenne qui a rassemblé 15.000 personnes devant le Sénat le 11 mars dernier, **les groupes socialiste et communiste du Sénat ont annocé leur intention d'inscrire le 21 mars prochain, dans le cadre d'une procédure dite de "discussion immédiate", la proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide des Arméniens.** Cette proposition de loi du Sénat, déposée le 23 mars 1999, reprend en termes identiques le texte voté à l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998, mais nécessitera cependant, un nouveau vote de l'Assemblée Nationale.

Nous, citoyens français d'origine arménienne, sommes pleinement conscients de la complexité d'une telle procédure qui, dans toute l'histoire du Sénat, n'a jamais été couronnée de succès. **Cette situation n'est pas voulue, elle nous a été imposée par le refus de la Conférence des Présidents de mettre à son ordre du jour le texte votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale.** Nous sommes également pleinement conscients de **la responsabilité du chef de l'Etat et du Quai d'Orsay qui, depuis maintenant 22 mois, exercent une pression constante** pour ne pas mettre ce texte à l'ordre du jour des travaux de la Haute Assemblée.

Les Français d'origine arménienne sont las des promesses de salon et des refus polis. Ils veulent que le débat soit maintenant porté au sein même de l'hémicycle pour que **chaque sénateur s'exprime en son âme et conscience, devant les yeux des rescapés, de leurs descendants et devant l'opinion publique française et internationale .**

Nous comptons sur le sens de l'honneur et de la responsabilité de chacun d'entre eux pour ne pas mettre le **meurtre programmé de 1.500.000 hommes, femmes et enfants au même niveau que des considérations mercantiles et diplomatiques** à courts termes. Pour certains d'entre eux, comme les sénateurs des groupes Républicain et Indépendant, Centriste et RPR, cela signifiera désobéir aux consignes de leurs groupes qui ont décidé de voter contre ce texte.

LE CHOIX DOIT ETRE CLAIR

VOTER NON, c'est nier la vérité historique. C'est ouvrir la porte à de nouveaux Crimes contre l'Humanité. C'est faillir à son devoir de mémoire. C'est surtout personnellement ne plus mériter le respect de ses concitoyens.

VOTER OUI, c'est affirmer l'indépendance de la France face aux pressions de l'étranger. C'est agir dans une démarche de paix, de réconciliation des peuples et de prévention des Crimes contre l'Humanité. C'est rendre justice à des Français qui, par leur travail et parfois leur sang, ont contribué à la grandeur de la France. C'est surtout personnellement donner du sens à son action politique en choisissant de défendre l'homme plutôt que les biens.

Quelle que soit la décision, nous ne céderons pas et nous représenterons la proposition de loi autant de fois que nécessaire.

Nous appelons tous les démocrates et tous les défenseurs des droits de l'homme à se mobiliser

le 21 MARS
à 15 heures 30
devant
le Sénat

POUR FAIRE RECULER
LA DIPLOMATIE DU PIRE,
POUR FAIRE GAGNER LA JUSTICE
ET LA MEMOIRE DE L'HUMANITE.

C D C A
COMITE DU 24 AVRIL

"Seigneur, dis-moi une parole et je serai guérie"

Joignez-vous dans la prière avec son fils, son gendre, ses petits-enfants, ses parents et ses amis, pour que Dieu reçoive dans sa maison

Madame Veuve
Siranouche KARAGOSSIAN

munie des sacrements de l'Eglise.

Elle a répondu à l'appel du Seigneur le 14 mars 2000, dans sa 97e année, en son domicile.

La cérémonie religieuse sera célébrée par le Révérend Père *Mûrone*, le Samedi 18 mars 2000 à10 heures, en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu, 6, avenue Bourgain à Issy-les-Moulineaux (Hauts-de-Seine).

Un registre à signatures tiendra lieu de condoléances.

Ensemble dans la prière, nous nous unirons pour l'accompagner vers le Seigneur.

Elle reposera auprès de son époux, dans le caveau familial, au cimetière d'Issy-les-Moulineaux, 57, rue de l'Egalité.

Une messe à sa mémoire et pour son repos éternel aura lieu le Dimanche 7 mai 2000 à 11 heures, en la même église apostolique arménienne Sainte-Marie-Mère-de-Dieu.

M. Karagossian - 2, Place Léon Blum, 92130 Issy-les-Moulineaux

Dr A. Atmadjian - 77, Boulevard de Grenelle, 75015 Paris

P. Atmadjian - 41, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux

---

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ պատիւ հեռաւեալ կիրակինեռն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19

«Անահտակ»ի կիրակիին

Dans le cadre du Jubilé
du 1700ème anniversaire
de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE
APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose

un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE
et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation
à La Parade à l'occasion
de la fête de l'indépendance (28 mai),
à la Fête de l'Ascension
en Sainte Etchmiadzine
PRIX: 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SÉNAT :
LE COMBAT
CONTINUE !

LE COMITE DU 24 AVRIL
LE COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE (CDCA)
appellent
LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
à une

MANIFESTATION DE PROTESTATION

LUNDI 20 MARS A 18 HEURES
devant
LA PREFECTURE DE LYON
Rue Pierre Corneille (69003)
L'issue du combat dépend de nous.
Venez nombreux !

Service de cars à destination de la Préfecture le lundi 20 Mars au départ de

Décines : 16h45 Berthaudière
17h Place de la Libération
Pont Evêque: 16h45 La Poste
Vienne : 17h Gare Routière
17h15 Place d'Arpot
Saint-Etienne: 17h Place Chavanelle

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte
et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV

Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋԻՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին մէջինքի ճաշը Զօրեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12-ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.:
Տեղերը ապահովել հետաձգելով
04 - 78 - 26 - 28 - 71
թիւին, երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կ-ուսրէ յետոյ:

Ս· ԾԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ ՀԸՆԱԿԱՆ ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հրատարակչական եւ Հանդիսական ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29-ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
Հայրենի վաստակաւոր դերասաններ
ԽՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼԱՍԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպլերնի
«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ
ողբերգական - դաւեչոտական թատերգութիւնը

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·30
UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)
• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ՁՈՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne
de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

BAZAR DE CHARITÉ

13, rue du Perche, Paris 3e

PARIS, LES 18 ET 19 MARS, 26 MARS

- **Apportez-nous*** de quoi garnir nos comptoirs, **sollicitez** des dons pour la paroisse :
(épicerie — plats cuisinés — confection — linge de maison — bijouterie — fantaisie — parfumerie — maroquinerie — librairie — brocante).
- **Venez nombreux les dimanches 19 et 26** déguster sur place nos plats traditionnels ou les emporter chez vous.
- **Venez nous aider** à installer les stands, à tenir les comptoirs, à préparer notre publicité.
- Soyez tous de **bons clients,** des acheteurs sympas.

* Il est possible de passer prendre chez vous des objets lourds ou encombrants. Téléphonez à la Paroisse (01 44 59 23 50).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·866
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75e ANNEE — N° 19.866

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԸՐԲԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 16 / 17)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «ԱՊԱԳԱՅ ՉԵՆՔ ՈՒՆԵՆԱՅ ԵՒ ՉՈՒՆԵՆԱՆՔ ԱՄԷՆԻՑ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿԸ»

Բանակին հրամանատարական կազմին մէջ կատարած փոփոխութիւններուն մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 15-ին, հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլին: Նախ չեշտած է թէ այդ փոփոխութիւնները ըրած է որպէս պարտականութիւն, ըլլալով պինդ ուժերու գլխաւոր հրամանատարը: Թէ ինչո՛ւ մինչեւ հիմա այդ քայլը առնուած չէր, նախագահը կ'ըսէ թէ կային ենթակայական պատճառներ, յետոյ կար Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի անձնական հեղինակութեան չնորհիւ հաստատուած փոխադարձ վստահութիւնը: Իսկ վերջին շրջանին ներքաղաքական վիճակը սկսած էր ժխտական ազդեցութիւն ունենալ բանակին վրայ, պատճառ ըլլալով որ ինք հաղորդներ ստանայ զօրամասերէ, հրամանատարներէ: Ընդունելով որ բանակը երկրին ամէնէն կայացած կառոյցներէն հարկը զգացած է անմիջապէս միջամտելու ամէնէն «ճիշդ եւ օրինական» այս ձեւով:

Պատասխանելով հարցումին թէ նախկին ծածկոցներուն մէջ կան դէմքեր որոնք միայն պատերազմական փորձառութեան տէր են, արդեօք կը յաջողի՞ն փոխ – նախարարի պաշտօն վարել, Ռ. Քոչարեան կ'ըսէ թէ բոլորն ալ ծանօթ են իրեն 1989 – 90 – 91 պատերազմի տարիներէն: Ինք կը հաւատայ որ Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալները պէտք է պատերազմի փորձառութեան տէր մարդիկ ըլլան· առիկա նաեւ յարգելու համար մղուած պատերազմը:

Վերջին հարցումով չօշափուած է բանակին քաղաքականութենէն հեռու մնալու նիւթը: «Քաղաքականութեան մէջ գործօն մասնակցութիւն ուղղակի բայֆայուղ է բանակը, եւ կրկնում եմ, այս կարգի միջամտութիւնը բխում է հէնց այդ մտահոգութիւններից» կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան: Կը յայտնէ նաեւ թէ մօտ օրերուն չարք մը այլ հրամանագրերով բարձրագոյն սպաները կը վերահաստատուին իրենց պաշտօններուն վրայ, կ'ըլլան նաեւ փոփոխութիւններ: Ցաջորդ չարաթ ինք այցելելով տարբեր զօրամասեր, չարք մը լուծումներ կ'առաջարկէ բանակի պետավարութեան: «Մենք իրաւունք չունենք անել որեւէ բայլ որը կը բերի մեր բանակի մարտունակութեան թուլացմանը: Այս տարածաշրջանում ապագայ չենք ունենայ, եթէ չունենք ամէնից մարտունակ եւ կազմակերպուած բանակը» կ'ըսէ Ռ. Քոչարեան:

*
**

«ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ ՅԱՐԻՐ Է ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» Կ'ԸՍԷ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին օրերուն Հայաստանի մամուլը լուրեր հրատարակած է վարչապետին հրաժարականի մտադրութեան մասին, պայն կապելով Ռ. Քոչարեանի Մարտ 14-ի հրամանագրին: Կառավարութեան տեղեկատուութեան վարչութենէն կեղծ համարուած են այդ լուրերը: Ազգային ժողովի եւ Հանրապետական կուսակցութեան փոխ – նախագահ Տիգրան Թորոսեան նաեւ հերքած է այդ լուրերը պահանջ վերադրելով չրջանառներու որոնք յաճախ իրենց փափաքները որպէս իրականութիւն կը ներկայացնեն: Ան ըսած է թէ «Միասնութիւնը» բանակէն ներս նախագահին վերջին նշանակումները կը նկատէ օրէնքի եւ Սահմանադրութեան չրջանակին մէջ եւ թէ մտադիր չէ պահանջ վիճարկելու Սահմանադրական Դատարանին առջեւ:

*
**

Լ.Ղ.Հ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լ.Ղ.Հ քաղաքական եւ ընկերա-տնտեսական զարգացումը խոչընդոտելու ուղղուած Ադրբեջանի միջազգային քարոզչութիւնը դատապարտող յայտարարութիւն մը հրապարակած է Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը: Հոն յատկապէս ըսուած է թէ երբ միջազգային հանրութիւնը դիւանագիտական եւ քաղաքական չանքերով կը փորձէ կարգաւորել զարաբաղեան հակամարտութիւնը, ադրբեջանական կողմը պարբերաբար ,զանազան միջոցներով կը փորձէ խոչընդոտել տարածաշրջանին մէջ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի, կայունութեան ու խաղաղութեան հաստատումը:

*
**

Ա. ԿԱՍՊՇԻԿ Լ.Ղ.Հ ԱՆՑԱԾ

Մարտ 16-ին, Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան ընդունած է Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի հերթական նախագահի ներկայացուցիչ Ա. Կասպշիկը որ կարճ այցելութեամբ Երեւան կը գտնուէր: Զրոյցին քննարկուած են մասնաւորապէս բանակցութիւններու վերսկսման, ռազմագերիներու փոխանակման եւ հրադադարի ամրապնդման հարցեր: Ն. Մելքումեան դիւանագիտին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Ադրբեջան նոր թափ ստացած հակահայկական քարոզչութեան վրայ ու ներկայացուցած Լ.Ղ.Հ Արտաքին նախարարութեան այս առընչութեամբ պատրաստած յայտարարութիւնը:

*
**

Նոյն օրը Ա. Ղուկասեան եւս ընդունած է Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի ներկայացուցիչը, գրուցելով ընդհանրապէս նոյն հարցերուն չուրջ:

*
**

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ռ. Քոչարեան Մարտ 16-ին նոր հրամանագրով մը գեներալ-մայոր Սմ. Մխիթարեանը նշանակած է Պաշտպանութեան նախարարութեան Վ. Սարգսեան ռազմական հիմնարկի պետ, մինչ ան հրամանատարն էր 3-րդ բանակին· գնդապետ Մարտին Կարապետեան նշանակուած է 4-րդ բանակին հրամանատար· իսկ գնդապետ Աբշալոյս Փայտեան որ Վ. Սարգսեան ռազմական հիմնարկի պետն էր, հեռացուած է այդ պաշտօնէն, նշանակուելով 3-րդ բանակին հրամանատար:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԵՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարները Մոսկուայի մէջ, Մարտ 16-ին, ռազմական համագործակցութիւնը ընդլայնելու մասին երեք համաձայնագիր ստորագրած են: Այս չրջանակին մէջ Ռուսաստան Հայաստանի կը տրամադրէ ռազմական փորձարաններ, հայկական հակօդային ուժերու հրաձգութիւններու փորձարկումներու համար: Համաձայնութեան միւս երկու կէտերը կը վերաբերին օդային պաշտպանութեան միացեալ հերթապահութեան, զայն ապահովող ռազմական ենթաբաժիններու խընդիրներուն, լիազօրութիւններուն:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է Տ. ԱԴԱՄԵԱՆ

«Տիգր» ծածկանունով ծանօթ Տիգրան Ադամեան որ կը հետապնդուէր քաղաքագօրքի պաշտօնեայի մը սպանութեան կասկածով, ձերբակալուած է Մոսկուայի մէջ, Մարտ 15-ին: Ան կը մեղադրուի 1999 Նոյ· 3-ին Նովոսիբիրսկի յանցագործութեան դէմ պայքարի վարչութեան պետին սպանութիւնը կազմակերպելով: Հայկական կազմակերպուած յանցագործութեան խումբի գործօն միւս երկու անդամներն ալ ձերբակալուած են· ա-նոնց մօտ յայտնաբերուած է երկու նըռնակ ու ատրճանակ մը:

*
**

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՅՑԸ ԻՍՏՈՆԻԱ

Պալթեան երկիրներ պաշտօնական այցին չրջանակին մէջ Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մարտ 16-ին հասած է Իստոնիա· մայրաքաղաք Տալլինի մէջ հանդիպումներ ունեցած է նախագահին, Մորհրդարանի փոխ-նախագահին եւ արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին հետ: Նիւթ եղած է երկու երկիրներու գործակցութեան ընդլայնումը, Կովկասի, Պալթեան ծովուն առընչուած հարցեր: Նոյն երեկոյեան բացումը կատարուած է Հայաստանի հիւպատոսարանին, ապա Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է տեղւոյն հայութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԾԱԽԱՂՈՒՆ ՅՈՅՑԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ԺՈՍՓԷՆԻ «ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ»

Չինդշաբթի, Մարտ 16-ին, ամբողջ Ֆրանսան էր որ յոյցերով ողողուած էր: Առաջին անգամ ըլլալով, ուսման մարզի բոլոր սենափքանները միացած էին փողոց իջնելու համար, հակառակ անոր որ պահանջները կը տարբերէին: Մէկ կէտի չուրջ բոլորն ալ համաձայն են. դէմ են Ալէկպի բոլոր ծրագրերուն: Յողունդները բազմաթիւ եւ բազմատեսակ էին, ինչպէս՝ «Ալէկպ դործատիրական կրթութեան նախարար», «Ալէկպ՝ հրաժարում, Ժոսփէնի՝ դատաճանութիւն», «Ք. Ա. 399-ին Սոկրատի դատապարտում, Ք. Ե. 2000-ին Ալէկպի կողմէ դատապարտում՝ յունարէնի եւ լատիներէնի, բաժակը յորգած է» եւ այլն, եւ այլն:

Ցոյցերը միայն կրթական ճիւղին չէին վերաբերեր, փողոց իջած էին նաեւ տուբքերու պաչտօնատարները, որոնք բնաւ միտք չունին առկախելու գործադուլի իրենց չարժումը:

Ուսման թէ տուբքերու մարզերուն պատկանողները տպաւորիչ զօրակոչ մը կազմակերպած էին: Առաջին մարզին մէջ, 200 հազարի կը հասնէր ցուցարարներու թիւը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Առ այժմ, ոչ մէկ ճիւղ տեղի տալու միտք ունի:

Այս մթնոլորտին մէջ է որ Լ. Ժոսփէն, նոյն իրիկունը, հեռատեսիլի Ա. կայանէն յայտնեց կառավարութեան ո-րոչումները, ինչ կը վերաբերի այդ նըչանաւոր 50 միլիառ ֆրանքի յատկացում գումարին, զոր Եմմտական նախարարութիւնը ունի իր տնտուկին մէջ:

Ժոսփէն, ուրեմն, հաղորդեց որ, Ապրիլէն իսկ, 1% նուազում կը կրէ Թէ – Վէ – Ա-ն, որ 20·6%էն կ'իջնէ 19·6%-ի: Նուազում պիտի կրեն նաեւ բնակութեան տուրքը (ընդհանուր ձեւով 11 միլիառի) եւ եկամուտի տուրքը նոյնքան: Մէկ միլիառ ֆրանք ալ պիտի յատկացուի կրթական նախարարութեան: Բայց այս կէտին վրայ, սենափքանները յուսախաբ են եւ վճռած են չթուլցնել իրենց ճնչումը:

Ինչպէս միշտ նման պարագաներու մէջ, ճախը գոհ է, աջը՝ դժգոհ:

Պէտք չէ անտեսել թէ 1999-ին, տուբքերու ճնչումով բոլոր մրցանիչները կատրած ըլլալով, մանաւանդ եկամուտի մարզին մէջ, որ Ժոսփէնի նախընտրական կարգադրութիւնները չատ բան չեն բերեփոխեր, ինչպէս արդէն յոյց տուեցաւ հեռատեսիլի նոյն կայանէն Ժոսփէնի

(Շար·ը Գ· էջ)

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարտ 16-ին Նախիջեւանահայերու խորհուրդի ընդլայնուած առաջին նիստին երեք փաստաթուղթ կազմուած է· առաջինը Դումային յղուելիք ուղերձ մըն է ուր անօրինական կը համարուի 1921 Մարտ 16-ի, ռուսեւթուրք պայմանագրին Հայաստանի վերաբերող կէտը որով Նախիջեւանը ղրուած է Ադրբեջանի խնամատարութեան տակ: Կոչ կ'ուղղուի որ Դուման չեղեալ յայտարարէ պայմանագիրը: Այս մասին ակադ· Հրաչիկ Սիմոնեան հարց տուած է թէ որքա՞ն նպատակայարմար է Հայաստանի ներկայի ընկերատնտեսական ծանր պայմաններուն մէջ հարցը բարձրացնել:

Ցաջորդ փաստաթուղթը ուղղուած է Նախիջեւանի ազգ· ժողովի նախագահին որպէսզի վերականգնեն Նախիջեւանի ու Հայաստանի միջեւ անցեալի բարիդրացիական յարաբերութիւնները:

Երրորդ յայտարարութեամբ մտահոգութիւն կը յայտնուի իշխանութեան թեւերուն հակադրութեան մասին ու կը թելադրուի նախագահին որ օրինականութիւն, կարգ-կանոն հաստատէ:

*
**

ԶԱՐԱՇՏՀՈՒՄՆԵՐԻ ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

1992-97 չրջանին ուժանիւթի մարզին պաշտօնատարներուն կողմէ կատարուած իւրացումներու գումարներէն 132 միլիոն 324 հազար դրամ (240 հազար տոլար) եւ 73 հազար տոլար վերադարձուած է պետական պիւտճէին:

*
**

ԱՄՆ ՄԵԿՆԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐԸ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒԱԾ

ԱՄՆ մեկնելու համար 1998-ին 14 հազար հոգի դիմած է Երեւանի դեսպանատունը· 1999-ին այդ թիւը բարձրացած է 27 հազարի: 2000-ին ալ նոյնքան կը սպասուի: Դիմողներուն կէսը կը մերժուի: Մեկնողներու 25-30%-ը ժամանակին չի վերադառնար:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Կրօնա – բարոյական գործերու մէջ բերած նպաստով յատուկ տեղ կը գրաւեն գոյզ Մխիթարեան դէմքեր՝ Հ. Գաբրիէլ Ասեմքեան (1751 – 1827) եւ մանաւանդ Հ. Մկրտիչ Ասգերեան (1762 – 1854):

1801-ին Ասեմքեան Նարեկ Աղօթիցին մեկնութիւնը հրատարակելով՝ գոյց կուտայ թէ ո՛րքան համուելիւն ունի Ս. Հայրերու պատմութեան, Սուրբ Գիրքի ծանօթութեան եւ Ազգային պատմութեան մարզերէն ներս: Ա. հրատարակութեան ապառումով, 1827-ին լոյս կը տեսնէ Նարեկացին, ընկերացած Նարեկացիի ա՛յլ տաղերու եւ ճառերու բացատրութիւններուն:

Ասեմքեան ութ տարի կը նուիրէ Պօղոս Առաքեալի 14 Թուղթերու Մեկնութեան համար, ամփոփուած երեք մեծ հատորներու մէջ (1806, 1811, 1812), որոնց մէջ գոյց կուտայ աստուածաբանական խորութիւն եւ քանասէրի քննական ճշդրտութիւն:

1814-ին կը հրատարակէ Մեկնութիւն Շարականացը, ուր կը կատարէ նաեւ հեղինակներու ստուգում եւ 1824-ին առանձին գրքոյկով կը տպէ Ճառ Ցաղագս Բղխման Հոգւոյն Սրբոյ ի Հօրէ եւ Յորդւոյ:

Ասեմքեան ունի տակաւին թարգմանական ա՛յլ գործեր եւ հարուստ ձեռագիրներ՝ անտիպ մնացած, որոնցմէ մին՝ յեա մահու, հրատարակուած է (1836) Խորհրդածութիւնիւ Հոգեւորիւ:

Հ. Մկրտիչ Ասգերեանի առաջին կոթողային գործը կը հանդիսանայ Լիակատար Վարք եւ Վկայութիւնիւ Սրբոց, որոնք Հայ Եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ անցած են: Կազմուած է 1167 մեծադիր էջերէ եւ նաեւ 12 փոքրադիր հատորներու մէջ (1810 – 1815): Սուրբերու վարքին մէջ թափանցած առասպելներն ու իրականը իրարմէ զանազանելու համար, ամէն վարքէ եառ, ունի Ծանօթութիւններ, ուր գոյց կուտայ քննական հոգի եւ մեծ համուելիւն:

Ունի բազմաթիւ հայրաբանական անտիպ գործեր և չարք մը լատիներէնի և իտալերէնի թարգմանած՝ Հայ Սուրբ Հարց Մատենաշար տիտղոսին տակ, նպատակ ունենալով Արեւմտեան բանասէրներու, մեր Եկեղեցւոյ հայրապետները ծանօթացընել: Ա՛յսպէս օրինակ Յովնան Օձնեցի Հայրապետին Գործերու թարգմանութիւնը, Ներսէս Լամբրոնացիի Ատենաբանութիւնը եւ այլն:

Ունի 12 հատոր աշխատանք մը եւս, թարգմանած արեւմտեան եկեղեցւոյ հայրապետներու գործերէն, որոնցմէ լոյս տեսած է միայն Ս. Գրիգորի Հովանակաիւը:

Հայր Ասգերեան արեւմտեան բանասիրական աշխարհին ուշադրութիւնը իր վրայ կը կեդրոնացնէ մանաւանդ այն ատեն, երբ կը սկսի, մէկը միւսին ետեւէն, հրատարակել հայ ձեռագիրներու մէջ պահուած այնպիսի գանձեր, որոնց բնագիրը անհետ կորսուած էր: Ա՛յսպէս Եւսեբիոս Կեսարացիի Քրոնիկոնը (1818), Փիլոն Եբրայեցիի Ճառերը (1822), եւ Մեկնութիւնները (1826), Բերերիանոսի Ճառերը (1827) եւ Ս. Եփրեմի Համաբարբառը (1876):

Այս սրբակեաց վանականը, իր ակադեմական գործերու կարգին, ժամանակ գտած է նաեւ ժողովուրդին եւ եկեղեցական դասին համար, բարոյական – խրատական պարունակութեամբ արտադրութիւններ կատարելու: Ա՛յսպէս. – Ամսօրեայ մտածութիւնիւ Ֆահանայից, Քրիստոնէական վարդապետութիւն, Դեղ կենաց, Բարի խորհուրդներ, Բան գործնական, Դիմառնութիւն չորից, վերջնոց, Տարեկան առածք, Կանոն կենաց Քրիստոնէի:

Ձիշդ գպտիարը կազմելու համար Ասգերեանի թողած արտադրութեանց ծանօթին, որով ամբողջ գրատուն մը կրնայ լեցնել, հարկ է նկատի ունենալ դեռ իր բոլոր միւս անտիպ աստուածաբանական ու հայրաբանական գործերը (11):

Անկարելի է խօսիլ Մխիթարեան վարդապետներու կրօնաբարոյական գործերու մասին, առանց յիշելու ուրիչ սըրբակեաց վանականի մը, Մեծն Ալիշանին ալ կատարած ներդրումը այդ մարզէն ներս: Ա՛րդարեւ, Հ. Ալիշան իր քերթողական, հնապատմական գործերու կողքին, արտադրած է չարք մը հոգեշահ մատեաններ: Իմացիր ի Զարչարանս Քրիստոսի (Թրգմ.), Կրթութիւն սիրելոյ զՅիսուս (Թրգմ.), Ճառք Հոգեւորք եւ Ադօթք Աբեղայի, եւ այլն:

Կրօնա – բարոյական գործերու մէջ իրենց կարեւոր ներդրումը կատարած են նաեւ հետեւեալ հեղինակները, որ Ասեմքեանի եւ Ասգերեանի բացած ճանապարհը չարունակած են, միակ նպատակ ունենալով լուսաւորել ժողովուրդը ճըշմարիտ աստուածաբանութեան լոյսով, հեռու պահել աղանդներէ եւ օտարներուն գոյց տալ Հայ Եկեղեցւոյ ուղղափառութիւնը:

Գերպ. Եդուարդ Հիւրմիւզեան (1799 – 1876) երկու հատորով լոյս ընծայած է 1109 էջերէ բազկացած Տեսական Աստուածաբանութիւն (1862) և երեք տարի ետք, դարձեալ գոյց հատորներով, 1048 էջերէ բազկացած, Բարոյական Աստուածաբանութիւն (1865):

Հ. Ստեփան Սարեանի կը պատկանի կարեւոր ուրիչ գործ մը, Ընթացք Տեսական Աստուածաբանութեան (1894): Հ. Մինաս Բժշկեան հեղինակած է (1836) Յայտնութիւն Աստուածագիտութեան հատորը (383 էջ), իսկ Հ. Ա. Գուրգէնեան՝ Համառօտ եւ Ընտանեկան Պատասխանիք Անկրօնից դէմ (1887):

Կարեւոր գործ մըն է նաեւ Գերպ. Իգ. Փափազեանի Պատմութիւն Եկեղեցական 1041 էջնոց հատորը, լոյս տեսած 1848-ին, եւ իրմէ առաջ Գերպ. Ստ. Ագոնցի քառահատոր երկը (1819) Տեսութիւն Պատմութեանց Աստուածաշունչ գրոց: Նոյն նիւթը մշակած է մօտաւորապէս Հ. Յ. Զօհրապեան (1873) Տեսութիւն Աստուածաշունչ Գրոց տիտղոսով: Ագոնց ունի նաեւ եռահատոր հրատարակութիւն մը (1824) բազկացած 1054 էջերէ, Տեսութիւն Նոր Կտակարանաց Աստուածաշունչ Սուրբ Գրոց, հուսկ ամբողջացնելու համար այս բաժինը, կ'արժէ յիշել 270 էջնոց աշխատանք մը, լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի տպարանէն 1844-ին՝ Ջատագովութիւն Ուղղափառ Հաւատոց Ընդդէմ Նորադաւանդից:

Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերն ալ քեղուն գործունէութիւն մը տարած են կրօնա – բարոյական հրատարակութեանց ասպարէզին մէջ, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ: Ամբողջական գաղափար մը տալու համար Մխիթարի գծած ուղիի ճառագայթումին, հարկ կը տեսնեմ զբաղուիլ անոնց հիմնական աշխատանքներն ալ:

Հ. Վ. Եագուպեան, Հրահանգ Վարդապետութեան Կրօնի (1853):

Կրթութիւն Վասն Մանկաց (1802):

Համառօտ Կրթութիւն Վասն Մանկանց ... (1802):

Հ. Զ. Յովհաննեան, Մարտիրոս Լուտերի Վարուց եւ Նորոգութեան Պատմութիւն (1850):

Հ. Զ. Յովհաննեան, Ուսումն Փիլոսոփայութեան Կրօնի (1885):

Հ. Ա. Պալճեան, Աբոտ Ս. Պետրոսի Առաքելապետի (1853):

Հ. Ա. Պալճեան, Անարատ Յղութիւն Ս. Կուսին (1855):

Հ. Մ. Սամուէլեան, Ուսումն Փիլիսոփայութեան (1845):

Հ. Մ. Վեցմատեան, Կրթութիւն Քրիստոնէական Վարդապետութեան (1839):

Քրիստոնէական Վարդապետութիւն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արդէն կար բնակչութիւնը միատարրելու յայտնի ձգտումը. տարբ համար մարդահամարները պէտք է տային ցեղային բաշխումին պատկերը: Շահարկումներ ալ եղած են այդ ուղղութեամբ երբ Հերհաններն յայտարարած են որ որպէս իրենց մայրենի լեզուն, Թրքերէնը պիտի նշեն: Սակայն, յետոյ երբ տեսնուած է որ տոկ հանդերձ կը չարունակեն երբայերէն խօսիլ, հակազդեցութիւններու թիրախ եղած են: Նոյնիսկ Մ. Քէմալ անդրադարձած է երեւոյթին, ըսելով որ Թուրք ազգին պատկանելիութիւն յայտարարող մը պէտք է նախ Թրքերէն խօսի: Թրքերէն չխօսող մը որ Թրքական մշակոյթին ու հաւաքականութեան փարուիմ կ'արտայայտէ, հաւատք չի ներշնչեր:

Հեղինակը ըսելով որ տարբեր լեզուի, մշակոյթի եւ պատմութեան տէր զանազանութիւններով ազգային միութեան իրականացումը անկարելի նկատուած է, կ'ըսէ թէ կարգ մը յաջորդական քաղաքականութիւններ կիրարկուած են այդ ուղղութեամբ. քանի դասակարգը, պարտադիր բնակութեան օրէնքը, Թրքական պատմութեան թեզը, արեւ լեզուի տեսութիւնը, 1934-ի մականունի օրէնքը, եւ այլն:

Այսուհանդերձ, ամէն մարդահամարէ հետք նկատուած է որ ոչ Թուրք տարբին ճնշումը փափաքելի արագութեամբ ջնջար: 1940-ին երկրին միակ կուսակցութեան – Հալք – յղուած փոքրամասնութիւններու գաղանի տեղեկագիր մը կ'ազդարարէ որ Անատոլուի զանազան վայրերը մնացած Հայերը կրնան յառաջիկային վտանգ ներկայացնել ու պէտք է միչտ արթուն գտնուիլ: Կ'ըսուի նաեւ որ Անատոլուի ոչ մահմետականները ամբողջովին մաքրուին հոնկէ ու Պոլիս հաստատուին, որպէսզի վաղը երբ ձեռնարկուի այս հարցը լուծելու, կարելի ըլլայ հաւաքական լուծումի ձեւ գտնել: Տեղեկագրին համաձայն, նոյն տարբին ապրած պիտի ըլլան գոյութեան ալ վերջ պէտք է տալ: Մարդիկը վերաբնակեցնել գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ, որպէսզի աւելի դիւրին ձուլուին: Տեղեկագրին առաջարկները հիմնուած են մարդահամարի արդիւնքներուն վրայ:

Գիրքին մէջ անջատ գլուխ մը կը կրէ «Կրօնական փոքրամասնութիւններ» խորագիրը: 1927-ի մարդահամարին քրիստոնեաներու դասանքն ալ արձանագրուած է, ինչպէս՝ Յոյն օրթոտոքս, Յոյն կաթոլիկ, «Հայ», Հայ բողոքական, Հայ կաթոլիկ: Այդ ձեւը կիրառուած է յաջորդ մարդահամարներուն ալ, իսկ 1950-էն սկսեալ բոլորը ամփոփուած են «Քրիստոնէութիւն» բաժնին տակ:

1927-ի արդիւնքներով քրիստոնեաներու ընդհանուր թիւը 317·814 է, ինչ որ կազմէ երկրին բնակչութեան 2,4%-ը: Մինչեւ 1965 այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ 0,65%-ի: Նուազումը չէ նշուած 1927–1935 եւ 1960–1965 չրջաններուն: Նուազում չգրաւ է նուազումին մէջ Յոյն օրթոտոքսներու թիւին 21 հազարի թիւը որ հետեւանք կը նկատուի 1964-ին Յոյներու Թուրքիայէն վտարումին: Պաշտօնական տուեալներով՝ 12 հազար հոգի վտարուած է:

Ինչ կը վերաբերի լուսաւորչականներուն, առաջին մարդահամարին 77,353 եղած է որպէս «Հայ» արձանագրուածներու թիւը: 1935-ին «Հայ» եւ «Լուսաւորչական» գլուխներուն տակ դասուած է 45·765 հոգի, ինչ որ նախորդին համեմատութեամբ 41%-ի նուազում գոյց կուտայ: 1945-ին Հայերը 60·260 հոգի են, 1955-ին 60·071, 1960-ին 70·950, իսկ 1965-ին՝ 69·526:

Հեղինակը կը գրէ թէ այս տուեալները

կարճառօտ (Թրիէսթէ 1798 եւ Վիէննա 1834):

Կրօնա – բարոյական հրատարակութեան մարզին կը պատկանին նաեւ այն բազմաթիւ հատորները, լոյս տեսած Սուրբ Ղազարի եւ Վիէննայի տպարաններէն, որոնք նիւթ ունին Հայ ծէսը, աղօթքը, ժամակարգութիւնը, ճաշոցը, Շարականոցը եւ Մաշտոցը:

Դ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՆԱԽՆԵԱՑ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Մեծամտութիւն չէ պնդելը թէ մեր Նախնիք բացառիկ սէր ունեցած են դիր ու գրականութեան հանդէպ, որ հետզհետէ հասած է պաշտամունքի, որուն արդիւնքը եղած է ամէն հայ երդիքի տակ ձեռագիր մատեանի մը ներկայութիւնը: Ամէն հայ ընտանիք ամէն տեսակ զըրկանքներու կ'ենթարկուէր, մինչեւ որ կարենար ձեռագիր մատեան մը ձեռք ձգել, կա՛մ ուխտով վանքի մը նուիրելու եւ կա՛մ ընտանեկան գլխաւոր անցուդարձերու արձանագրութիւնը կատարելու համար էջերուն մէջ:

Միայն ասով կարելի է բացատրել փոքրը ժողովուրդի մը համեմատաբար չատ մեծ քանակութեամբ թողած ձեռագիր ժառանգութիւնը, հակառակ դարերով մարդոց գործած աւերներուն, հրկիզումներուն, բնութեան աղէտներուն, երկրաշարժներուն:

Գրոց գիւտին անմիջապէս յաջորդած է բացառիկ աշխուժութիւն մը թարգմանածոյ եւ ինքնագիր գործերու: Բացի պատմական (Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Փարպեցի, Եղիշէ, Խորենացի եւ այլն), ծիսական – աստուածաբանական գործերէ (Ս. Մահակ, Կորիւն, Մաշտոց, Եզնիկ, Մամբրէ Վերծանող եւ այլն)՝ կատարուած է թարգմանական վիթխարի արշաւ մը, չտեսնուած կենսունակութեամբ. սկսած Աստուածաշունչէն, հասնելու համար հեթանոս եւ քրիստոնեայ աշխարհի ծանօթ գրեթէ բոլոր հեղինակներուն (Եւսեբիոս Կեսարացի, Ոսկեբերան, Աթանաս Աղեքսանդրացի, Բարսեղ Կեսարացի, Կիւրեղ Երուսաղէմացի, Եփրեմ Ասորի, Փիլոն Եբրայեցի, Գրիգոր Սքանչելագործ, Եպիփան Կիպրացի, Գրիգոր Նիւսացի, եւ այլն) ու կարգ մը Լատին եւ Հելլէն հեղինակներ (Արիստոտէլ, Հիւպպոլիտոս եւ այլն):

Երբ ասոնց վրայ աւելցնելու ըլլանք մեր անհամեմատօրէն հարուստ գրականութիւնը, սկսած Կորիւնի վարք Մաշտոցէն, հասնելու համար մինչեւ Առաքել Դավրիժեցի, մինչեւ Խաչատուր Կարնեցի կամ Մխիթար Սեբաստացի, կրնանք պատկերացնել թէ ի՛նչ վիթխարի ժառանգութիւն մը կը պարունակեն մեր մատենադարանները, որոնց լոյս ընծայումը տպագրական գիտարուեստով եւ հազարաւոր օրինակներով Մխիթարի եւ յաջորդներուն գլխաւոր ծրագիրներէն մին կը հանդիսանայ:

Լեզուական վերանորոգումը կատարելի եղաւ, քերականութիւններ եւ բառարաններ հրատարակ հանելէ ետք, երբ Թարգմանչաց կը սկսին լոյս տեսնել Նախնեաց Գործերու Հրատարակութիւնը:

Մանաւանդ 1820-էն սկսեալ, երբ Սուրբ Ղազարի Մատենադարանի գանձերուն թիւին ալ ստուարացած էր, հաստատուած Մխիթար Վարդապետի կողմէ Մխիթարեան օրերուն, Հայ հանրութիւնը կը սկսի ծանօթանալ բոլոր մեր դասականներուն, որ կը դառնան ընտանի անուններ եւ կը ճոխացնեն դարաւոր ընտանիքին: Եւեւէ եւս լոյս տեսնեն եւ սիրելի անուններ կը դառնան Եզնիկ Կողբացի, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Յովհաննէս Մամիկոնեան, Շնորհալի, Լամբրոնացի, Գրիգոր Տղա, եւ այլ հրատարակութիւններ որոնք մղիչ ուժ կը դառնան եւ մեծ ծառայութիւն կը մատուցանեն բանասիրական եւ մատենադրական ուսումնասիրութիւններուն:

(Շար. 6)

(11) Համմ. ՁԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ., էջ 55:

կարելի չէ Թուրքիոյ հայութեան ստոյգ թիւը նկատել, քանի որ մայրենի լեզուի պարագան չի թոթ կը պատճառէ: 1927–ին արձանագրուած է 77·433 հայ լուսաւորչական արձանագրուած է, անոնց 67·745 հոգին հայերէնը նշած են որպէս մայրենի լեզու: Իսկ 1935–ի արդիւնքով մայրենի լեզուին վրայ երկրորդ լեզուին պատմարտմով հայերէն խօսողներու ընդհանուր թիւ հանուած է 74·619 որ Հայ Լուսաւորչական մարդահամարին իրենց մայրենի լեզուն հայերէնը նշած են 2185 կին եւ 1562 այր մահմետականները: «Այբերու եւ կիներու թիւին տարբերութիւնը բնական չէ, պատմական պատճառներով» կը բացատրէ հեղինակը:

1927–ի մարդահամարը ցոյց կուտայ որ հայ Լուսաւորչականներու 69%–ը պոլսահայ է· կը յաջորդեն՝ Եոզկատը (3·795 հոգի), Սեբաստիան (3400), Մալաթիան (2625), Տիյարպէքիրը (2490), Էլազըղը (1992) եւ Կեսարիան (1978): 1965–ին Պոլսահայկներու համեմատութիւնը բարձրացած է 88%–ի:

1935–ին հայերէնը մայրենի լեզու յայտարարած է 57·599 հոգի, Բ. լեզու՝ 17·020 հոգի: 1960–ին հայերէնը 52·756 հոգիի մայրենի լեզուն է, երբ 70·953 հոգի իրենք զիրենք լուսաւորչական յայտարարած են: Հայերէնը երկրորդ լեզու նշողներու 19·444–ով, ընդհանուր թիւը կը բարձրանայ 72·200–ի:

Լեզուական ազդակով կատարուած վերլուծումի բաժինին մէջ կ'ըսուի թէ առաջին մարդահամարին հայերէնը երրայերէնի մօտ համեմատութիւն մը ունի երկրին ընդհանուրին վրայ (0,5%): «Աշխարհամարտէն առաջ Ամատոլուի միլիոնաւոր Հայերէն միայն 70 հազար մնացած է» կը գրէ Ֆ. Տիւնատար: 1935–ի արդիւնքներով Պոլսէն դուրս հայերէն խօսողներու 60%–ը լուսաւորչական է, 18%–ը «օրթոտոքս» (?) եւ 6,5%–ը մահմետական: Կայ աւելի քան 20 հազարնոց լուսաւորչական զանգուած մըն ալ որ մայրենի լեզու նշած է Թրքերէնը: Հայ բնակչութեան մէջ գրել – կարդալ գիտցողներու տոկոսը միշտ լայնօրէն գերազանց է ընդհանուր միջինէն: Հայ վոքրամանութիւնը այդ առումով երկրին բարձրագոյն համեմատութիւններէն մէկը կը ներկայացնէ:

1950–ին հայերէնը մայրենի լեզու, կամ Բ. լեզու նշողներէն 3·842 հոգի յայտնած է թէ որեւէ ուրիշ լեզու չի գիտեր: Տասը տարի ետք այդ թիւը բարձրացած է 7·794–ի: Համրուած Հայերու 11%–ը զպրոցական է, երբ երկրին միջինը 8,8% է: Հինգ տարեկանէն աւելի մեծ 29·759 Հայերու 29,9%–ը արհեստաւոր եւ արտադրող է. նոյն դասակարգը ամբողջ երկրին մէջ 5,1% է: Ասպարէզի միւս խումբերուն մէջ քաղաքի ապահովչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմեն. մշակութեամբ կը զբաղի սահմանափակ թիւ մը: Հայերու կէս տոկոսը 35 տարեկանէն վար է· 14 տարեկանէն վեր հայ բնակչութեան 53%–ը ամուսնացած է: Անոնց 10·616–ը այր է, 9·726–ը կին: 890 հոգինոց տարբերութիւնը կը նշանակէ թէ այդ մարդիկը կամ օտար ամուսնութիւն կնքած են, կամ իրենց մայրենի լեզուն սխալ արձանագրուած է:

Նկատի առնուած չրջանին վերջին մարդահամարին (1965) Հայ Լուսաւորչականներու թիւը 69·526 է· 33·094–ին մայրենի լեզուն է հայերէնը, 22·260–ին երկրորդ լեզուն: Այսինքն, կայ աւելի քան 13 հազար հոգինոց զանգուած մը որ հայերէն բնաւ չի գիտեր:

Եզրակացնելով հայկական փոքրամասնութեան առընչուած տուեալները, Ֆ. Տիւնատար կը գրէ. – «Ինչպէս կը նշմարուի, ամէն մարդահամարի հայերէնին համեմատութիւնը հետզհետէ կը նուազի. 1927 – 1965 հայերէն գիտցողներու համեմատութիւնը ընդհանուր բնակչութեան վրայ հազարէն 4,9–էն իջած է հազարէն 1,8–ի:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԹԵՒՆՈՑԻ ԿՈՃԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՑ ՎԱՐՊԵՏ ՄԸ

Իր յօրինած թեւնոցի կոճակներով մեծ յաջողութիւն արձանագրած հայ մըն է Ռոպէր Թաղէոսեան: Ծնած է Քուէյթ, ուսումը կատարած ԱՄՆ: 1990–ին վերջնականապէս հաստատուած է հոն ու ճեռնարկած թեւնոցի կոճակներ յօրինելու եւ արտադրելու գործին: Առաջին ցուցադրութիւնները ըրած է Փարիզի մէջ, առանց լուրջ նկատուելու ըրածը· սակայն, սկսած են ընդօրինակել գործը: Հետզհետէ դնահատուած է ծանօթ մեծադոյն հաստատութիւններէն ու փնտռուած ամէն մը գարճած այրերու նորաձեւութեան կալուածին մէջ: Արծաթէ, ատամփէ, արժէքաւոր քարերէ պատրաստուած անոր կոճակները կը մատնեն հեռուէն իսկ նշմարելի իւրայատուկ ոճ մը: Բրիտանիոյ Զարլզ իշխանը 1999–ի ծնունդի նուէրները ընտրած է անոր հաւաքածոյէն:

Թաղէոսեանի կոճակները վաճառքի դրուած են 35 երկիրներու ամէնէն ծանօթ վաճառատուներուն մէջ: Աւելի քան երկու հազար նմոյշներով fաթալոկէն կարելի է ընտրել իր թեւի կոճակներէն, կամ համացանցի կայքէջէն

(www.tateossian.com):

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» Թանգարանին մէջ, Փետրուար 16–ին, բացումը կատարուած է Թանգարանին անդրանիկ ղեկավարչական ցուցահանդէսին, բարձր հովանաւորութեամբ Հայաստանի եւ Լիբանանի նախագահներուն: Ցուցադրուած էին Հայաստանի Ազգային պատկերասրահէն բերուած 52 ստեղծագործութիւններ, որոնք կը ներկայացնէին երեք սերունդներ: Ցուցահանդէսին ներկայ եղած է նաեւ պատկերասրահին տնօրէնը՝ Շահէն Խաչատրեան, որու ներկայութենէն օգտուելով Թանգարանի տնօրէնութիւնը դասախօսութիւն մը կազմակերպած է նըւիրուած Այվազովսկիի մահուան 100–ամեակին: Բացման խօսքը արտասանած է Թանգարանին տնօրէնը՝ Եփրեմ Արք. Թապաքեան: Օրուան դասախօսը՝ Շահէն Խաչատրեան նախ ընդհանուր գիծերու մէջ ներկայացուցած է Յովհ. Այվազովսկին, ապա սահիկներու միջոցաւ կատարած յատկանշական վերլուծումներ: Փակման խօսքը արտասանած է Արամ Ա. Կաթողիկոս:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Փետր. 21–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Զաքար Քէչիչեան նիւթ ունենալով Արցախի մշակութային կեանքը: Բացման խօսքը արտասանած է համալսարանին հայագիտական ամպիոնին վարիչը՝ Արա Սանճեան, որ անդրադարձած է Արցախի ազատագրական պայքարի 12–ամեակին: Ապա ,խօսք առած է օրուան դասախօսը, արցախեան մշակոյթը բաժնելով չորս գլուխներու՝ գրական, երաժշտական, թատերական եւ գեղարուեստական: Ան չեշտած է որ Արցախի հայութիւնը պահած ունի մշակութային գիտակցութեան, ինչպէս նաեւ ազգային չունչ փոխանցող մշակութային գործիչներու:

*
**

ՊՈՒՐԾ–ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Փետր· 27–ին, տեղի ունեցած է «Հայ սկաուտի օր»ը, կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Լիբանանի Շրջ· սկաուտական խորհուրդին: Փառերգներու ունկնդրութենէն եաք, խօսք առած է Խորհուրդի ընդհ· խմբապետ՝ Վաչէ Նաճարեան եւ չեշտած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի դերը հայրենասէր, ծառայասէր եւ յանձնառու սերունդներու զաստիարակութեան մէջ: Գեղարուեստական բաժին մը ապահոված են Անթիլիասի, Պուրճ – Համուտի, Պէյրութի եւ Այնճարի մասնաճիւղերը: Օրուան բանախօսը եղած է Կարօ Թիւթիւնճեան, որ նշած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի առաքելութիւնը եղեռնի որբերը եւ նոր սերունդները համախմբելու աշխատանքին մէջ: Սահիկներու միջոցաւ ներկայացուած է Հ·Մ·Ը·Մ·–ի եւ իր զանազան մասնաճիւղերուն կատարած աշխատանքները: Վերջին խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկ· Խաչերեան:

*
**

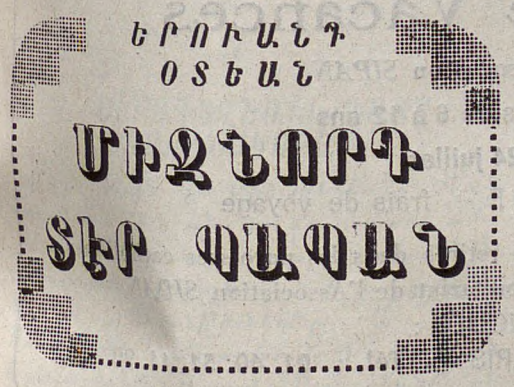
ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ցովհաննէս Պօղոսեան սրահին մէջ, Փետր· 29–ին, Վարդանանց տօնին առթիւ, տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան վարժարանին: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի աշակերտուհի՝ Թալին Լատոյեան: Գեղարուեստական յայտագրէն եաք Վարդան Եպիսկ· Աչգարեան շնորհաւորագիրներ յանձնած է Վարդան անունը կրող աշակերտներուն:

*
**

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Մարտ 2–ին կատարուած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը, կազմակերպութեամբ Ազգ· Առաջնորդարանին եւ նախագահութեամբ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկ· Խաչերեանի: Ցայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են առաքելական համայնքի վարժարանները: Բացման խօսքը արտասանած է ազգ· Լեւոն եւ Սոֆիա Ցակոբեան վարժարանէն՝ Պէթի Փափազեան: Գեղարուեստական բաժինէ մը եաք, խօսք առած է օրուան բանախօսը՝ Եսայի Հաւաթեան ծանրանալով Վարդանանց վրայ եւ չեշտելով թէ ճակատամարտը իսկական յաղթանակ մըն էր, որովհետեւ Հայ Եկեղեցին եւ կրօնքը կանգուն մնացին: Բանախօսութեան աւարտին, չարունակուած է գեղարուեստական բաժինը, որմէ եաք, խօսք առած է Գեղամ Եպիսկ· Խաչերեան ու ձեռնարկը փակած պահատնիչով:

*
**

ՖԻՐԻԳԻՒՂի մէջ, Մարտ 5–ին, տօնուած են Բարեկենդանն ու Վարդանանց երգչախումբի 68–րդ տարեդարձը: Կրօնական արարողութեան նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Ցաւարտ պատարագի սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ յարակից «Նազար Շիրինօղլու» սրահին մէջ որու նախագահած է Մեսրոպ Արք·: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Սեդրակ Սրկ· Տավութհան, ապա բեմ հրաւիրած է Վարդանանց երգչախումբի առենադպիր՝ տիկին Գարէն Թէրզեան որ բացատրութիւններ տուած է երգչախումբի գործունէութեան մասին եւ յայտնած թէ երգչախումբը կը պատրաստուի գալ տարի Հայաստանի քրիստոնէութեան 1700–ամեակին առթիւ հոգեւոր համերգ մը ասրքելու: Պարզեւատրման արարողութիւն մը տեղի ունեցած է այն անձերուն որոնք իրենց նպաստը բերած են երգչախումբին: Շարք մը ուղերձներէ եաք, խօսք առած է նաեւ Խոր Վիրապի վանքի հոգեւոր հովիւը՝ Ցովհաննէս Քհնյ· Շահնազարեան: Ելոյթ ունեցած է Սահակ Վրդ·, երգչախումբին խանդավառիչ երգերէն եաք, հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ՏԵՍԱՐԱՆ 11

ՏԷՐ Բարսեղին տունը

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Ինդրեմ, արժանապատուութեանս մի ղպէիը... եւ յետոյ՝ բերանս բանալ մի՛ տար:

ՄԱՐՏԻԿ· – Ի՞նչ, սպառնալիքի՞ սկըսար: Բերանդ բանաս նէ՝ ինչ պիտի ըսես եղեր:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Ինչ որ է, ես նորէն կը լռեմ: Իմ աստիճանս, իմ քահանայական սքեմս ինծի կը պարտաւորեն ներողամտութեամբ վարուիլ եւ նախատինքներուն համբերել:

ՄԱՐՏԻԿ· – (Գոռալով): 75 ոսկիս...

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – (Թեւերը դէպի երկինք): Տէր Աստուած, դուն ինծի համբերութիւն չնորհէ:

ՄԱՐՏԻԿ· – Խաբեբա՛յ, տոլանտրճի՛:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Տէր, նեղէ իրեն... դի ոչ դիտէ ինչ ասէ:

ՄԱՐՏԻԿ· – (Ոտքի): Ես քեզի կը սորվեցնեմ: (Արագ դուրս):

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Էօ՛ֆ, վերջապէս ազատեցանք պէ՛...

Քիչ վերջ ներս կը մտնէ Նեմզար հանըմ

ՆԵՄԶԱՐ· – Աչքդ կը պաղէ՞ր կոր:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Չէ՛, այս այցելութեանդ չէի սպասեր:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ինչո՞ւ:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Քանի մը օր առաջ լսած խօսքերդ մոռցա՞ր:

ՆԵՄԶԱՐ· – Դուն ալ պակաս չճգեցիր: Կը պատահի: Բայց էսքի տոսթ տուշման օլմազ:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Հիմա ինչո՞ւ եկար, ան ըսէ նայինք:

ՆԵՄԶԱՐ· – Գործի մը համար եկայ:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Հայց ելլեւիք բա՞ն մըն է:

ՆԵՄԶԱՐ· – Գործ է նէ՝ հէլպէթ հայց կ'ելլայ:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Անանկ է նէ՝ խօսէ տեսնենք:

ՆԵՄԶԱՐ· – Մըսըրէն երիտասարդ մը եկած է եղեր, եղուարդ անուշով, իմա՞ց:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Իմացայ: Շատ չնորհքով մէկն է եղեր, աղջիկ կը փնտռէ կոր, ատ չէ՞:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ձիշդ ան է:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Էհ, ի՞նչ պիտի ըլլայ նայինք: Աղջի՞կ պիտի գտնենք իրեն: Դուն չե՞ս կրնար կոր գտնել, որ ինծի եկեր ես:

ՆԵՄԶԱՐ· – Խնդիրը ուրիշ բան է: Դուն փարա պիտի վատակիս, հէմ ալ պոլ փարա:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Աղէկ, ինչ պիտի ընենք նէ՝ ըսէ:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ատ եղուարդ ըսուածը Սահակ էֆէնտիին աղջկան՝ Զարուհիին հետ կ'ուզէ կոր նշանուիլ: Քու ընելիքդ ատ տղան գտնել եւ Զարուհիին պաղեցընել է: Անպատիւ է ըսէ, ասոր – անոր հետ է ըսէ, ինչ կ'ուզես ըսէ: Դուն ատ բոլորը չինելը լաւ պիտես: Խորհուրդ տուր որ վազ անցնի Զարուհիին:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Վազ անցնելու նպատակը ի՞նչ է:

ՆԵՄԶԱՐ· – Բերքոն հանըմը կ'ուզէ ատ տղան իր աղջիկը տալ, հասկցա՞ր:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Հասկցայ: Բերքոն հանըմն է ատ գործը կազմակերպողը, հա՞:

ՆԵՄԶԱՐ· – Հա՛: Լսաւ քի, քեզի չատ պոհ պիտի ձգէ, եթէ յաջողիս:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Աղէկ ամա, ատ գործը չատ դժուար գործ է: Առանկ մէկ քանի ոսկիով ըլլալիք բան չէ:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ո՞վ ըսաւ քի մէկ քանի ոսկի պիտի առնես:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Սա գործը 100 ոսկիէն պակաս չըլլար: Սակարկութիւն չկայ, պիտցած ըլլաս:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ձանըմ, ընելիքդ ի՞նչ է, որ այդչափ փարա կ'ուզես կոր: Միւսիւլին քանի մը խօսք պիտի ընես միայն:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Քանի մը խօսքով գործ կը տեսնուի՞: Մարդը երկար – բարակ պիտի համոզեմ: Հէմ անկէ ետքը եթէ իմացուի՞ ըրածս:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ձանըմ ուրկէ՞ պիտի իմացուի: Տղան քեզ չի ճանչնար: Դուն կրնաս ուրիշ անուշով երթալ քովը:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Հարկաւ անանկ պիտի ընեմ: Ատ Բերքոն հանըմիդ ըսէ, քի 100 ոսկիէն պակաս չըլլար: Գործը թող ուրիշին տայ: Հէմ ալ՝ փէշին բան մը մինչեւ չառնեմ, սըկէ հունտա չեմ երթար:

ՆԵՄԶԱՐ· – Հոգ մի ըներ, ես ուզածդ կը փրցնեմ: Սկսելու համար ատ քեզի 25 ոսկի: (Կուտայ):

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Ձիշդ ատենին հասաւ: Տունը դրամ չէր մնացած:

ՆԵՄԶԱՐ· – Նորէն ինծի ապօթք ըրէ, որ ատանկ հավայէն դրամ կը վատակիս կոր:

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Հավայէն մի՞... Պիտի աշխատիմ, մարդ պիտի համոզեմ:

ՆԵՄԶԱՐ· – Ինչ որ է, անմիջապէս գործի սկսիր, ժամանակ կորսնցնելու չէ: Մնաս բարով: (Դուրս):

Տ· ԲԱՐՍԵՂ· – Երթաս բարով: Հոգ մի ըներ:

(Շար· 28)

Քրիեան եւ Թորոսեան ընտանիքները լրենց զաւակներով եւ թոռներով

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ հանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԼՈՑՍ ՔՐԻԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Յակոբեան)

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 16–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Մարտ 20, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէօ-Գոմիւնալ գերեզմանատունը, ժամը 17–ի չուրջ։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները Թորոսեան եւ Քրիեան ընտանիքներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

երկրէն հազիւ քանի մը վայրկեան առաջ։

*
**

Ժողէն ակնարկեց նաեւ Հանրապետութեան նախագահին հետ յարաբերութիւններու եւ ըսաւ. – «Նախագահը կը թողու որ կառավարութիւնը կառավարէ, մանաւանդ քննադատութիւններով, կառավարութիւնը կը թողու որ նախագահը նախագահէ, առանց քննադատութիւններու»։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԸ դէմ դրաւ կառավարութեան ծրագրին եւ 100–ի դէմ 215 ձայնով մերժեց Ներքին նախարարին օրինագիծը որ 322–էն 341–ի կ'ուզէր բարձրացնել ծերակուտականներու թիւը։ Ծերակոյտին վերաբերող կանոնագրային օրինագիծ մը ըլլալով, Շրվէնըմանի կը մնար եւս քաշել առաջարկը, ինչ որ ըրաւ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ չատ տարակարծիք է Աւստրիոյ դէմ ձեռք առնուած պատժական միջոցներուն առընչութեամբ։ Բազմաթիւ երկիրներ անտրտունջ կացութեան մատնուած են Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ դիրքին պատճառով։ Աւստրիոյ Արտաքին նախարարը չէ տուած խնդրոյ առարկայ երկիրներու անունները, բայց ճշդած է որ պատիժները ոչ մէկ ձեւով չեն խանգարեր իր կառավարութիւնը։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ծայրայեղ – ուղղափառ ռաբուններուն կոչ ըրին որ բողոքի որեւէ ցոյց տեղի չունենայ, գալ չաբթու, պահին այցելութեան դէմ։ Վախ կայ որ ալ հոսանքի ծայրայեղ Հրեաները որեւէ արարքի դիմեն, քանի արդէն անցեալ չաբթու դատապարտած էին այդ այցելութիւնը։

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, ձերբակալուած է Ահ-

Զաւակը, փեսան, թոռները, ազգականներն ու բարեկամները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐԱՆՈՑՇ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ–Ի

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, 97 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 18, ժամը 10–ին, Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին
6, avenue Bourgain, Issy-les-Moulineaux
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Յաւակցութիւն՝ տոմարով։

Իր յիշատակին Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի նոյն Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին, Կիրակի Մայիս 7–ին։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մ. Գարակէօզեանի եւ ընտանիքին։

M. Karagossian . 2, Place Léon Blum. 92130 Issy-les-Moulineaux
Dr A. Atmadjian . 77, Boulevard de Grenelle, 75015 Paris
P. Atmadjian . 41, Avenue Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

«ՄԵԾ ՊԱՀՔ»ի ամբողջ չրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոները ժամը 5–ին, Հըրկումի Թաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22ին
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

մատի անուն անձ մը, որ կրնայ Սայիտ Հաճարեանի դէմ մահափորձին հեղինակն ըլլալ։ Բարենորոգիչ հրապարակագիրը միշտ հիւանդանոցն է ծանր վիճակի մէջ։

ՈՒՍԱՄԱ ՊԻՆ ԼԱՏԷՆ, մեծահարուստ իսլամապաշտը, որու կը վերապրուի ահաբեկչական, մանաւանդ հակամերիկեան, բազմաթիւ արարքներու նիւթական մատակարարումը, ծանրօրէն հիւանդ է ըստ «Ասիա Ուիք» չաբաթաթերթին։ Թերթին աղբիւրներուն համաձայն, կը տառապի երկամունքի ծանր հիւանդութենէ մը եւ մահամերձ է։

ՓԱՔԻՍՏԱՆՅի մը, որ ամբաստանուած է 100 մանուկներու սպանութեամբ, մահուան դատապարտուած է Լահորի դատարանին կողմէ։ 38 տարեկան, խոստովանած է որ 100 երախայ սպաննած է վրէժ լուծելու համար ոստիկանութենէն որ դինք ձերբակալած էր տարիներ առաջ, երախաներու բռնաբարումի համար։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (ՀԲԸՄ)
եւ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
Կրթական եւ Մշակութային Միութեան
կազմակերպութեամբ՝
հայրենի վաստակաւոր դերասանները

ԹՈՐԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԳՈՀԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
կը ներկայացնեն Քոպլերնի

«ՁԻՆ» ԽԱՂԸ

ողբերգական – զաւեշտական
թատերգութիւնը

Կիրակի, Մարտ 19, ժամը 16·50

UNESCO — Salle du Cinéma
7, Place Fontenoy — 75007 Paris
(Métro Cambronne ou Ségur)

• Réservations :
01. 45. 20. 03. 18 / 01. 48. 24. 63. 89

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens
de la Cité Internationale Universitaire de Paris

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale,** en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques **"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"**

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ չրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹի երեկոներ ժամը 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀԱՅԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱՏԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
Ժէ. օր Մեծի Պահոց

Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours du mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

*
**

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura)
DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 21
MARDI
21 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·867 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.867

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 18 / 20)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՒ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԻ ՇՇՈՒԿՆԵՐ

Մոսկուա կատարած այցէն վերադարձին, Մարտ 18–ին, Պաշտպանութեան նախարար Վ· Յարութիւնեան Զուարթնոց օդակայանը լրագրողներուն յայտարարած է թէ Պաշտպանութեան նախարարութենէն ներս կատարուած վերջին փոփոխութիւնները ինք բնական կը գտնէ: Ինչ կը վերաբերի իր հրաժարականին մասին չրջող չշուկներուն, Վ· Յարութիւնեան ըսած է թէ ինք տեղեակ չէ: Խօսելով մոսկովեան այցելութեան մասին ան նշած է թէ ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներու խորհուրդի նիստին քննարկած են 14 հարցեր ու ինք անձնատուր տեսակցած է ռուս իր պաշտօնակից Ի· Սերդիւկով: երկու նախարարները ստորագրած են երեք պայմանագիր, մէկը՝ միջկառավարական, երկուքը՝ միջպետական: Աւելցուցած է թէ սկսած երկկողմ աշխատանքը կը չարունակուի ռուս նախարարին Հայաստան մօտօրեայ այցով:

*
**

ԿԸ ՔՆՆԱՐԿՈՒԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, Երեւանի քաղաքապետ Ալպէր Բագդեան Մարտ 17–ին իր հրաժարականը տուած է: Արմենփրէս փորձած է ճշդել լուրը, սակայն որեւէ յստակ պատասխան չէ ստացուած: Միայն լրագրողուած է թէ նոյն օրը ժամը 14–15–ին Ա· Բագդեան կը դիմաւորէ Երկրապահներու նոր չէնքը, ուր կը քննարկուէր հարցը:

*
**

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Մարտ 17–ին Վ· Սիրագեղեանի, Վահան Յարութիւնեանի ու միւս տասը ամբաստանեալներուն դատին առաջինին փաստաբանը չարունակած է հարցաքննել Վ· Յարութիւնեանը, Ա· Տէր–Սահակեանի, անոր խումբին, Աբծրուն Մարզարեանին, Վազգէն Սարգսեանին ու Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին մասին: Ան ըսած է թէ Տէր – Սահակեանի խումբը իրեն ենթարկուած չէ, այլ հեռատեսիլի նախկին նախագահ Սամուէլ Գէորգեանին: Ըսած է նաեւ թէ Տէր – Սահակեան իրեն յայտնած է թէ Վազգէն Սարգսեանը սպանելու մտադիր է և ինք ուզած է արգիլք ըլլալ: Պնդած է թէ զինքն ալ ուզած են սպանել: Իր կարծիքով Ռ· Ղազարեանի (Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի թիկնազօրքի պետ) կառքին վրայի կրակոցներէն մինչեւ Հոկտեմբեր 27–ի դէպքը կապ ունէն իրարու հետ բայց Վ· Սիրադեղեան կապ չունի խորհրդարանը կատարուածին հետ:

*
**

ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 17–ին դատարանը քննած է Աշոտ Բլէեանի թղթածրարին Գ· մասը որ կը վերաբերէր մանկավարժներու վարձատրութեան: Որպէս վկայ լսուած են երեք դպրոցներու տնօրէններ որոնք հերքած են պնդումը թէ ուսուցիչներու վարձատրութիւնը օրէնքով նախատեսուածէն աւելի եղած է: Ըսած են թէ ուսուցիչները վճարուած են իրենց ըրած դասերուն ժամերուն համաձայն:

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ – ԵԿԵՂԵՑԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ

Մարտ 17–ին Էջմիածնի մէջ կառավարութեան ու եկեղեցիին միջեւ յուշագիր մը ստորագրուած է որպէս խորհրդանիշ հայրենիքի կերտումին անոնց միասնական ընթացքին: Կառավարութեան կողմէ յուշագիրը ստորագրած են վարչապետի խորհրդական, կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան եւ կրօնի գործերու պետական խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Լեւոն Մկրտչեան, իսկ եկեղեցիին կողմէ՝ Արարատեան Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկոպոս Կճոյեան, աստուածարանական ֆաքիւլթէի տեսուչ՝ Շահէ Աբք· Ա.էֆմեան: Յուշագրին ստորագրութիւնը ողջունած է Գարեգին Բ·:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ

Նախագահ Քոչարեան Մարտ 17–ին ստորագրած է կարգադրութիւն մը որ չեղեալ կը համարի ՀՀ վարչապետին 1999 Օգոստոս 18–ի այն որոշումը որ կը վերաբերի ընդհանուր առմամբ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական կառավարման մարմիններու պաշտօնատար անձանց նշանակման»: Նախագահը իր կարգադրութեան մէջ նշած է թէ այդ որոշումին բազմաթիւ կէտերը անյարիր են ՀՀ Սահմանադրութեան: Վարչապետին ալ յանձնարարուած է վերանայիլ 1999 Օգոստոս 18 թուակիր այդ որոշումը:

Նախագահը նոյն օրը ստորագրած է «կրթութեան մասին» օրէնքին մէջ փոփոխութիւն եւ լրացում կատարելու օրինագիծը:

*
**

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Ռ· Քոչարեանի Մարտ 17 թուակիր հրամանագրով Գարլոս Ղազարեան հեռացուած է Ներքին գործերու նախարարի տեղակալի պաշտօնէն ու տեղը նշանակուած է Էդիկ Բարսեղեան:

*
**

ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսական «Արգումենտի ի ֆակտի» թերթին (Մարտ 15) տուած հարցազրոյցին մէջ Ադրբեջանի նախագահը պատասխանելով Արցախեան կնճիռին մասին հարցումի մը, կրկին անգամ ներկայացուցած է կարգաւորման ադրբեջանական տեսակէտը, ըսելով որ իրենք կողմնակից են Ադրբեջանի կազմին մէջ լայնօրէն ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղի մը: Աւելցուցած է թէ հայկական կողմը անկախութիւն կը պահանջէ եւ եթէ իրենք համաձայնին այդ կարգավիճակին, ատիկա կը նշանակէ թէ "բանակցութիւնները կանգ կ'առնեն": Անդրադառնալով էչէնական հարցին ալ, Ադրբեջանի նախագահը ռուսական քաղաքականութիւնը նկատած է Ռուսաստանի հողային ամբողջականութիւնը պահպանելու ուղղուած քայլ եւ աւելցուցած թէ Ադրբեջան կը պաշտպանէ այդ սկզբունքը:

ՈՂՋԱԿԷԶԻՆ ՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 126 ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՉՏԻՆ

Մինեսոթայի (ԱՄՆ) համալսարանին Ողջակէզի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնի տնօրէն Սթէֆըն Ճայնթթայն Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին ղրկած է միջադրային չափանիշով 126 դիտնականներու կողմէ ստորագրուած դիմումնագրի մը պատճէնը· դիմումնագիրը ուղղուած է Ֆրանսայի Ծերակոյտին: Գիտնականներուն մաս կը կազմեն Եէհուդա Պաուէր, Իսրայէլ Չարնի, (Երուսադէմի երրայական համալսարան), Հիւպէր Լոչ (Ուաշինկթընի համալսարան), Սամուէլ Թոթըն (Արքանսասի համալսարան), Իրվինկ Կրինպըրկ (ԱՄՆ), Իրվինկ Հորովից եւ ուրիշներ:

Դիմումնագրին մէջ անոնք կը յիշեցնեն թէ թրամաթիւ երկիրներու խորհրդարանները կամ երեսփոխանական ժողովները, ինչպէս՝ Արժանթին, Պելժիա, Յունաստան, Լիբանան, Ռուսաստան Ուրուկուէյ, Վաթիկան, Կիպրոս, նաեւ միջադդային հիմնարկներ, առեաններ – Եւրոպական Խորհրդարան, ՄԱԿ–ի Մարդկային իրաւունքներու ենթայանձնախումբ– արդէն պաշտօնապէս ճանչցած են Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ կը դիմեն Ֆրանսայի Ծերակոյտին որ իր կարգին ճանչնայ զայն ու առով քաջալերէ Թուրքիան իր պատմութեան սեւ էջերուն հետ հաչտուելու:

Է. ՊԱՂԱՏԻՐԻ ԽՈՂՃԱԼԻ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ «ԹՐՔԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ» ՈՒՆԵՆԱԼ...

Հաւանաբար չարժէր իսկ խօսիլ անձի մը մասին որ այսքան խղճալի, մինչեւ իսկ հիւանդագին բարդոյթի մը կը տառապի, բայց եւ այնպէս թերեւս աւելորդ չէ յիշատակել վերջին դէպքը: Շաբաթ, Մարտ 18–ի երեկոյեան, հեռատեսիլի Բ· կայանէն կը սփռուէր Թիէրի Արմոնտի «Tout le monde en parle» յայտագիրը որու հիւրերն էին Ռոժէ Հանէն, Էտուար Պալատիւր եւ Էմմանիւէլ Պէար:

Էտուար Պալատիւրին ըրած հարցումներու առեն, Թ· Արմոն ըսաւ յանկարծ.– «Նիւթ մը կայ որու մասին թելադրուեցաւ ինձի չխօսիլ· ըսին թէ այդ հարցը մի՛ արծարծեր, բնաւ չուզեր որ խօսուի, բայց եւ այնպէս ես պիտի խօսիմ՝ ձեր Թրքական ծագումին մասին է, օսմանեան ծագումին, թէեւ երկար առեն է Ֆրանսացի էք...»: Ու Պալատիւր պատասխանեց պարզապէս՝ «ճիշդ է որ հինէն Ֆրանսացի ընտանիք ենք», այսինքն չհերքեց իսկ թուրք ծագումը, ինչ որ կրնար ընել առանց յիշելու բուն ծագումը: Իսկապէս տարօրինակ բարդոյթ մը, երբ իր կողքին նստած Ռ· Հանէն քանիցս պարծանքով կը յիշէր հրէական իր ծագումը: Է· Պալատիւր գոհ չմնաց անշուշտ երբ Թ· Արմոն այս նիւթը փակեց ըսելով իրեն՝ «խորքին մէջ գաղթած աշխատաւոր մըն էք» (travailleur immigré): Եթէ կը խորհի որ այդ ձեւով աւելի յարգանքի կ'արժանանայ, բաւական կը սխալի...:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Իսրայէլ կը ժամանէ Մարտ 21–ին, երբ Հրեաները կը տօնեն Փուրիմի տօնը (Հրէական Բարեկենդան): Եօթը օրերու երկայնքին, ան պիտի այցելէ երեք երկիր, մասնաւորապէս 6 պատարագ եւ արտասանէ 6 ճառ: Հինգ դիւրը պիտի անցընէ արեւելեան – Երուսաղէմ, որու կցումը (1967–էն) Իսրայէլի չէ ընդունուած Վատիկանի կողմէ: Մինչեւ վերջին վայրկեանը ծայրայեղ Հրեաները աշխատանք տարած են որ ջնջուի այս ճամբորդութիւնը: Թարունի Ահարոն Ֆելտման կը թելադրէ որ Պապը վիզին հանէ խաչը երբ լացի պատին առջեւ խոնարհի, չվիրաւորելու համար Հրեաները· քրիստոնեաները այլեւս միայն 2% են այդ հողամասին վրայ: Յովհ· Պօղոս Բ·ի այս պատմական ճամբորդութիւնը կը սկսէր երկուշաբթի, Մարտ 20–ին, երբ կը հասնէր Ամման ուր կը հանդիպէր Ապտալլահ Բ· թագաւորին: Իսրայէլի մէջ, ապահովութեան տարակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են: 18 հազար ոստիկան զօրակոչի ենթարկուած են, միշտ վախ կայ որ մոլեռանդ մը որեւէ արարքի դիմէ: Ժամանումէն առաջ իսկ, դէպքեր պատահած են: Երուսաղէմի Աքսփիւս բարձունքին վրայ գտնուող թռանները էջքի դաշտը թալանի ենթած է, Պապին դէմ բազմաթիւ լոզունգներ ալ կան ամէն կողմ: Դաչինն վրայ իսկ՝ «Պապը՝ դուրս» գրուած է կեռ խաչով մը կողքին: Պապը 80–ամեակի սեմին է եւ առողջական տեսակէտով ալ շատ տկար է: Վերջին անգամ 1964–ին է որ Պօղոս Զ· Իսրայէլ գացած էր, բայց, աւելի անցքի վայր մըն էր Պապին համար որ, եռօրեայ այցելութիւն մը կատարէ Ծորդանանի քրիստոնեայ Արաբներուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ. գերմանական հրաձգչերուն նախընտրութիւն տուաւ եւ իր բանակին համար 1000 զրահապատ մեքենայ պիտի ապսպրէ Քրաուս – Մաֆֆէյ Վեկման ընկերութեան, 45 մլլիառ ֆրանք արժողութեամբ: Տնտեսական սպառնալիքներ ընելէ ետք Ֆրանսայի, Անգարա թէ թռաններու եւ թէ հրաձգչերու ապսպրանքը այլ երկիրներու կ'ընէ: Ծերակուտական եւ Ֆրանսա – Թուրքիա բարեկամութեան խումբին նախագահ՝ Ժակ Տըրոն կը յայտարարէր (Քարլ Զէրոյի յայտադիր, Մարտ 5, տես՝ «Յառաջ», Մարտ 7) թէ «չատ փափուկ է թքնել յաճախորդի երեսին», բայց, կը թուի թէ Անգարա ոչ մէկ փոփոխականութիւն նկատի կ'առնէ թքնելու համար Ֆրանսայի երեսին...:

ԹՈՒՅՎԱՆԻ, այսինքն՝ Ազգ· Ժինաստանի նախագահ ընտրուեցաւ Շէն Շուի – Պիան եւ պաշտօնապէս գործին դլուխը կ'անցնի Մայիս 20–ին: Անկախապաշտ իր տեսակէտներուն պատճառով թիւ 1 թշնամին է համայնավար Ժինաստանի: Ընտրութենէն անմիջապէս ետք յայտարարեց թէ կը մերժէր Փեքինի վերամիացման առաջարկը՝ «Մէկ Ժինաստան, երկու վարչակարգ» սկզբունքին վրայ հիմնուած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ 3–ի վրայ երեսփոխանական երկու աթոռ չտեղաւ Մարտ 19–ին, մասնակի ընտրութիւններու առեն որոնք տեղի կ'ունենային Փերէնէ – Աթլանթիքի, Սարթի եւ Փա – տը – Գալէի նահանգներուն մէջ: Առաջին երկու նահանգներուն մէջ է որ աջը յաղթեց: Այս արդիւնքները ձախո–

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԿԱՆՉ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԷՋԸ

«Կանչ»ը Հայաստանի մանկապատանեկան թերթերուն ամէնէն ծանօթներէն է: Կուգայ խորհրդային շրջանէն, երբ լոյս կը տեսնէր «Պիոներ կանչ» անունով: Պատանիներուն համար ու նաեւ կարեւոր չափով անոնց կողմէ պատրաստուած թիւերը միշտ պահած են մեծերու եւս ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ հայթայթելու յատկանիշը: Այս յատկանիշով թերթը մասնաւորաբար ուշադրաւ եղաւ 1988 – 1989–ի յեղաշրջումին օրերուն երբ փաստը տուաւ արագ ու առողջ կողմնորոշումի մը· բան մը որ չափահասներու մամուլի շատ անուններու – ո՛չ միայն Հայաստանի մէջ – ահագին դժուարութիւն պատճառեց:

«Կանչ»ի այդ շրջանի ընթացքը մտածել տուած էր որ կա՛յ անկախութեան վաղուան վստահելի սերունդը երաշխաւորող հասցէ մը: Անցնող տասնամեակը իր յոյսին տաքերով ու պաղերով շատ ու շատ յոյսեր, ակնկալութիւններ ջուրին տուաւ: Ծանղավառութիւններուն վրայ օրէ օր նստան յուսախաբութեան չերտերը, մտահոգութիւններ: Փոխադրութիւններու անբաղձալի, այլ՝ որոշ չափով անխուսափելի ա՛յս շրջանին ալ պատանիներուն թերթը յաջողեցաւ ընդհանրապէս պահպանել «առողջ»ութիւնը: Պահպանել, հակառակ ի՛ր ալ կրած դժուարութիւններուն որոնք խանդարեցին հրատարակութեան կանոնաւոր հերթականութիւնը ու ո՛վ գիտէ որքան նեղութիւն պատճառեցին անոր ներքին խոհանոցին: Եղան շրջաններ երբ չարաթական երեք թիւը վերածուեցաւ երկուքի, ապա մէկի· եղան չարաթներ երբ բնաւ լոյս չտեսաւ ան: Ա՛յնպէս կը թուի որ անտուղութիւնը հարթուած չէ վերջնականապէս, քանի որ ներկայիս թերթը Ա. էջին վրայ ունի «Հայաստանի մանկապատանեկան պարբերական» մակագրութիւնը:

Սակայն, ինչ որ ալ ըլլան պայմանները, պահպանուած է բաց աչքով դիտողի ու արձագանգողի անոր յատկանիշը որ արտայայտութիւն կը գտնէ ո՛չ երկարապատում յօդուածներու ձեւով որոնց տակ յաճախ հանրութեան քիչ կամ շատ ծանօթ անուն մը տեղ գտած կ'ըլլայ: «Կանչ»ի հետաքրքրական մասը ընդհանրապէս քանի մը տողնոց հարցադրումներ, պատկերներ, առաջարկներ, մատնանշումներ են որոնք կ'ըլլան պատանիներու կողմէ: Պատանիներ որոնք եթէ այսօր զուրկ են երկրին ընկերային, տնտեսական ու այլ մարզերուն վրայ ազդելու լծակներէ, դոնէ փաստը կուտան թէ անտարբեր ու կամաւոր կոյր արարածներ չեն:

Այս նշումները առաջին էջով մը ամփոփող թիւ մըն է Մարտ 8, Զորեքշաբթին (թիւ 10): Այդ էջին վրայ առաջին ուշադրութիւնը կը գրաւէ մանրիկ հարցախոյզ մը. կատարուած է «պատանի լրագրող» Անոա Աւետիսեանի կողմէ, կառավարութեան փոփոխութիւններուն վաղորդայնին: «Ցոյսեր կապո՞ւմ էք նոր ձեւաւորուած կառավարութեան» հարց տուած է ան չորս չափահասի որոնց տարիքը 40 – 75–ի միջեւ է: Զորս պատասխանով արտայայտութիւն կը գտնէ անվստահութեան ու պախարակութիւն մը խստագոյն պոռթկումի մը որ ոչ ոք կրնայ պնդել թէ իւրայատուկ է այդ չորսին: «Ոչ մէկին էլ չեմ հաւատում: Համոզուած եմ որ սրանց որոշումները նոյնպէս կը մնան թղթի վրայ» կ'ըսէ առաջինը: Երկրորդը կը յայտնուի այլեւս կրօնցնելիք ոչինչ ունեցողի մը դիրքէն որուն ոսկորէն ալ անդին անցած է դանակը. «Նոր կառավարութիւն, ասել է՝ սուված գայլերի նոր վոհմակ: Միեւնոյն սրաճիճ էլ կշտանա՞ն, մեր աչքերը դուրս կը գան» կ'ըլլայ պատասխանը որուն ապշարարութիւն մըն ալ կ'ընկերանայ. «բառերս չփոխե՛ս, ես չեմ վախենում»: Տարբեր չէ երրորդին պարագան. «Ընտանիքս սովից կոտրուում է, համբալութեան տեղ էլ չկայ: Ինչ կառավարութիւն, հազիւ իրար կռկռդ են կրծում: Ափսո՜ս մեր ազգը, որ անդունդի եզրին է յայտնուել»: Վերջին պատասխանողը խումբին երիտպատոյն է· առարկէտով մը իսկ տարբեր չէ ունեցած արտայայտութիւնը· «Ամօթ մեր կառավարութեանը: Ձե՞ն տեսնում, որ բոլորը տուն – տեղ ծախում ու գնում են: Վերջում մնալու են Ռ. Քոչարեանը եւ Սերժ Սարգսեանը...: Ես կը մեռնեմ, դուք կը տեսնէք...»:

Քիչ վարը «մէկ – երկու տողով» եղած նշումներու կարգին կայ հետեւեալը· «Աւա՜ղ, մեր երկրում օրէնքները չեն գործում: Աւելի շատ ոտնահաւում են, քան՝ կիրառւում: Թափառաշրջիկների եւ մուրացկանների գերակշիռ մասը երեխաներն են: Երեխան դարձել է վաստակի աղբիւր: Ոչ մի բաղաբակիրթ պետութիւն թոյլ չի տայ նման վերաբերմունք: Ցաւալի է ... շատ ցաւալի»: Ընկերային ներկայի պատկերին խոկալէս ամէնէն մութ էջերէն մէկը առաւելագործող այս տողերը թերթին «Շաւիղ» ակումբէն Հայկ Ապրեսեանի առաջադրութիւնը կը կրեն: Անոր տողերուն անմիջական զրացնութիւն կ'ընէ դպրոցական կեանքէն չերտ մը բերող Նուարդ Ղուկասեանի հարցումը. «Երեւանի որոշ դպրոցներուն երեխաների «սրբազան» պարտքն է դարձել ամէն ամիս 150 – 200 դրամ մուծել դպրոցի հիմնադրամին: Իսկ ո՞վ եւ ինչպէ՞ս է ծախսում այդ գումարը, եթէ դպրոցը նոյնիսկ կաւիճով չի ապահովում աշակերտներին»: Դպրոցականի անմիջական շրջապատէն հասած ամենաբնական հետաքրքրութիւնը որ գրաւած չորս տողին տատանապատիկին ծաւալով նիւթ կրնայ թելադրել, եթէ մարդ զուգահեռ մը ընէ պատանութիւն հարցումին ու օրինակ՝ Աչոտ Բլեանի դատավարութեան միջեւ...: Կըրնա՞յ դանուիլ տրամաբանութիւն մը որ ընդունելի, համոզիչ պատ մը քաչէ երկուքին միջեւ:

Դպրոցական կեանքին, մանաւորաբար ուսուցիչին տեւեռած է Հ. Ապրիսեանի մէկ այլ մատնանշումը որ «Ո՞վ է իսկական ազգային հերոսը» խորագիրը ունի: Այդ կոչումին ամէնէն արժանին «Ուսուցիչ»ը կը նկատէ պատանին, ընելով շատ տեղին թելադրութիւն մըն ալ. «Ուսուցիչը որին ոչ թէ մետալով, շքանշանով պէտք է պարգեւատրել, այլ գոնէ նրա աշխատավարձը վճարել»: Կա՞յ մէկը որ լսէ թէ տեղին չեն ըսուածն ու ակնարկութիւնը որոնք կ'ուղղուին ամէնէն առաջ իշխանութեան գլխաւոր դէմքին՝ Հանրապետութեան նախագահին որուն աշխատանքի օրակարգին ամէնէն մնայուն կէտը կը թուի ըլլալ մրցանակներու, մեդալներու բաշխումը...:

Պատանեկան գնահատանքի անկիւն մըն ալ ունի «Կանչ»ի Ա. էջը: Առաջին սիւնակը կը գլխաւորէ Ղարաբաղի ազատագրութեան պայքարին ամէնէն անկեղծ նուիրեալներէն Սամուէլ Շահմուրատեանի վոքր մէկ լուսանկարը որ առնուած պէտք է ըլլայ տղայի մը ընթացքին ելոյթ ունենալու պահուն: Դպրոցներուն մէջ ամիսը 150 – 200 դրամ հաւաքելու եւ կաւիճ անգամ չապահովելու երեւոյթին անդրադարձող Նուարդ Ղուկասեանն է որ ողեկոչած է Ս. Շահմուրատեանի յիշատակը: Ան կը յաճախէ 1992 Սեպտեմբեր 12–ին Մաղավուզի մարտին զոհուած այդ մտաւորականին անունը կրող դպրոցը: Անուն որ Ս. Շահմուրատեանի մահուընէն ուղ տարի ետք ա՛լ աւելի խոր յարգանք կ'առթէ երբ պայքարի իրենց թէ իրեն զաղափարակիցներու չափոլութիւնն ու անհեռատեսութիւնը, անսահման ու անսահմանելի չահարկումները ուղ տարուան մէջ անդունդին եզրին հասցուցած են երկիրը: Եւ յիշել որ Ս. Շահմուրատեան երեսփոխան էր երբ ինկաւ դիւղի մը ազատագրութեան վերին մէջ: Կրնար չատ դիւրութեամբ մը նալ արդարօրէն իրեն բաժին ինկած աթոռին վրայ եւ զէնքը պահել գուցադրական առիթներու, ինչպէս ըրին ուրիշներ: Պատանուհին ալ որ ուղ տարի առաջ հազիւ հինգ – վեց տարեկան պէտք է եղած ըլլայ, «Իսկական մտաւորականը» խորագրուած անկիւնին մէջ անոր այս չատկանիշները կ'ընդգծէ: Կը դրէ· «Նրա ապրած կեանքը իսկական նուիրում էր հայրենիքին: Ասում եմ՝ ահա նա էր իսկական մտաւորականը: Նա որ պաշտպան էր հայրենիքին ու երբեք իր շուրթերը չպղծեց անէծքով: ... Ընտրեալներն են նահատակւում...»:

Քաղաքական մարդն ալ վրիպած չէ պատանիներու ուշադրութենէն. Լուսինէ Պետրոսեան «Էլ ի՞նչ ընդդիմադիր, եթէ երազանքը աթոռը չէ իշխանական» կը դոչէ, ի տես կառավարութեան վերջին վոփոխութեամբ նախարարի աթոռի մը ափրացած Դաւիթ Վարդանեանի ակնարկելով: Կ'աւելցնէ թէ տասը տարուան եւրագի մը իրականացումն է իր նչանակութիւնը, թէեւ «կիսով չափ», քանի որ Դ. Վարդանեան չատ կը վոփոքէր գրաւել Արտաքին գործերի նախարարի աթոռը: «Թէեւ, կ'աւելցնէ, նախարարը նախարար է, արտաքին լինի՞, թէ ներքին»:

«Կանչ»ը մաս կը կազմէ հայ մամուլի այն չերտին որ ամէն թիւի մէջ ընթերցումի հետաքրքրական անկիւններ նպատակ ունի, պատանի ստեղծագործողներու էջերուն, ժամանցի բաժիններուն քով:

«Կանչ»ը լոյս կը տեսնէ Հմայեակ Պետրոսեանի խմբագրութեամբ, 2500 տպաքանակով· ուղ էջ է, թիւը կ'արժէ 50 դրամ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՏԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԱԼԸՐԻ ՄԱԹԻՆԵՈՆ

ՃԱՆՍԷՄ ԵՒ ՃԱՄԱՆԱԿԻՆ ԱՆՑՔԸ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ժանսէմ ըեղուն ստեղծագործող մըն է անկասկած: Երկար համբայ կտրած զեղանկարիչը այս անգամ հանրութեան կը ներկայանայ՝ նախորդներէն բոլորովին տարբեր խորքով պատառաներով, թիւով՝ 89, «Դիցաբանութիւններ» ընդհանուր պիտակին տակ (1): Անոնք առաջին հերթին կը վկայեն թէ կեանքին առաջին տասնամեակը Թեսաղոնիկէի (Յունաստան) մէջ անցուցած մանուկը անջնջելիօրէն տպաւորուած մնացեր է զիցաբանական աշխարհի առասպելական կերպարներէն: Ահա, մանկութենէն յամեցող այդ տպաւորութիւններն են, որ Ժանսէմ իր կեանքի ներկայ հանգրուանին կը վերարտադրէ՝ չուրջ երեք քառորդ դար հոգեւին անոնց մտերմութեան մէջ ապրելէ ետք:

Այս առթիւ հրատարակուած չքեղ քաթալոկը կը բացուի յատկանչական ինքնանկարով մը եւ կը փակուի նոյնքան յատկանչական երկրորդ ինքնանկարով մը: Գրքին սկիզբը զրուած քնարանը, որ կը պատկանի Ֆրանսայի իմաստասէր եւ քննադատ Հանրի Փըթիի, արդէն կը հռչակէ Ժանսէմը անխոցելի կապը ելլադայի հետ. «Յոյներուն՝ որոնք գտան «ազնուական կատարելութեանց» գաղտնիքը, որոնք մարդուն ընծայեցին գեղեցկութիւն մը՝ Բացարձակին նոյնութեան մերձ, որեան իրենց յուսահատութիւնը»:

Իր ինքնատիպ ոճը անկասկած պէտք է վնտռել իր զծագրութեան մէջ, բայց նաեւ ներդաշնակօրէն գոյներու գործածութեան մէջ, որոնք գիւրաւ կ'ամբողջացնեն անքակտելիօրէն: Բայց տարբերութեամբը նախորդ ցուցահանդէսներուն, ուր կեանքը, կեանքին լիութիւնը կը յորդէր պատառներու չրջանակէն դուրս – յատկապէս ապառնական նկարներու չարքին մէջ, ուր մեռեալ բնութիւները հասեր էին գրեթէ չօչափելի բայց միչտ անհաս գեղեցկութեան մակարդակին–, ներկայ ցուցահանդէսը գերազանցապէս ներհայեաց է եւ կը նկարագրէ ընտանեկան ապրումներ հեթանոսական մթնոլորտի մը մէջ, որոնք վապ ու նին ժամանակի անցքին ընկալման հետ: «Ժամանակը՝ մեր բոլորին տէրը...», կ'ըսէ Ժորժ Տիւմեզիլ (2), ժամանակը՝ որ կը սահի անչօչափելի եւ կ'անցնի: Ժանսէմ մեզի կը սորվեցնէ հրաչալի բան մը, թէ գեղանկարչութիւնը չի ձգտիր միայն յաւերժացնել գեղեցկութիւնները բաղձանքներու եւ ձգտումներու բարձրութեան վրայ, այլ նաեւ ամբողջ կեանքի մը երկայնքին խորհիլ ու խորհրդածել մարդուն լինելութեան մասին: Ո՛չ խօսելու համար ժամանակի մասին, հարկ էր ուրեմն մերթընդմերթ աստուածները բնակավայր տարածքներուն, խմանանոնց լեզուն եւ ապրիլ անոնց մտերմութեան մէջ ու մինչեւ իսկ մասնակից դառնալ իրենց յաւերժական խրախճանքներուն: Միչտ պէտք է յիչել թէ Ժանսէմի հոգեկան ծննդավայրը Ելլադան է:

Մանկութեան առաջին տասնամեակի առասպելական կերպարներու մտերմութեան մէջ ապրած՝ ան ի վիճակի է՝ տիրներու եւ արուեստի իր բարձունքի վրայ տիրակալ, զանոնք իջեցնել երկրի վրայ, հասկնալով իրենց լեզուն հանդիսատես կամ մասնակից ըլլալ իրենց դիցաբանական ծննդահանդիսութեանց, այսինչ միչտ մարդկային կմախք մը կուզայ թէ խանդարելու – բնաւ ի վիճակի չէր լով ալ խանդարելու, քանի կեանքը դեռ հզօր կը մնայ–, այլ պարզ յիչեցում կատարելու, – ունայնութիւն..., բոլոր փառասիրութիւնները իջեցնելու համեստ մակարդակի մը:

Ժանսէմ նոյնքան տպաւորուած կը մնայ Աստուածաչունչի կարդ մը կերպարներէ կամ դրուագներէ, ինչպէս Մովսէսի վերկութիւնը Եդեսի ջուրերէն, Յովնան Նէնուէի կլլուիչ ձկնամորթի որովայնին մէջ, Սալոմէի պարին, ու տակաւին ծննդաբերող Ղեւիտ՝ իր աղջիկներով շրջապատուած...

Քաթալոկին սկիզբը զրուած ինքնանկարը, «Ինքնանկար՝ շուրով», որ բաղկանայ երկու պատկերներէ, կը յութէ Ֆրանսահայ գեղանկարիչը ինքզինք նկարելով նախ իբր երիտասարդ, ապարիներու բեռը ուսին վրայ, հաւատարիմ կը մնայ յիշողութեան մը: Արդարեւ երկու պատկերներուն մէջ ալ, որոնք կ ներկայացնեն իր աշխատանոցը, այսինքն իր աշխարհը, իր կեանքը վերջապէս տեսանելի կը մնան միեւնոյն տեղը երկու կախազաններ՝ չարչարեալ մարմնոյ կրող, մինչ կախազաններու կատարը թառած է նոյն ագռաւը թեւատարած: Իր աշխարհին, իր կեանքին մէկ անջնջելի դրուագն է ան, որ կը գոյատեւէ տեսանութեան օրերէն:

Իբրաքանչիւր պատառ կամ էսքիզ ժանի է մեկնաբանութեան ո՛չ միայն իր նուրբ արուեստին – գիծ եւ գոյն – համար, այլ նաեւ պատկերէն բխող պատգամին համար, որ պոռոտ չէ բնաւ, բայց յատակ: Նուրբ է գեղեցկութիւնը, ծաղիկներով ու կապոյտ ժապաւէններով զարդարուն գլխարկ մը կը կրէ («երեք տասարդ աղջիկն ու մահը»), կիսամերկ ու խոհուն, թախծոտ աչքերով, եւ կ զգայ թէ կողքին է կանգնած մարդկային մահը, ժամանակը՝ որ աւերներ պիտի գործէ քիչ ետք ... Ի զուր պիտի փորձէ ձէնիք մէկ ափով ծածկել զայն, դիմելու համար գեղեցկութիւնը: Կեանքին թեւը չէ խզուած տակաւին:

Կեանքին թե՛ը... Երեք կիներ են նոնք, որոնցմէ առաջինը կը մանէ թելը երկրորդ կինը այդ թելը կ'երկարէ ու փոխանցէ երրորդին, որուն պատմութիւնն է պղել: Թելը անտեսանելի կը մնայ, բայց երեք կանանց չարժուձեւերը տակաւրէն տեսանելի կը դարձնեն անտեսանելին, ճիշդ այնպէս ինչպէս տեսանելի ու անտեսանելի կը մնայ ժամանակին անցքը: Երեք կիները կը պոյտ եթերին մէջ են, իրենց ոտքերը ներքեւ տեսանելի է աչխարհը, բայց թխկունքին, պատառին խորքը կը մնայ մութ: Անցնող ժամանակին չամախիրն ամէն վայրկեանի ապրում մը կը մնայ Ժանսէմի համար:

Այս իմաստով խորհրդանչական է երրորդ ինքնանկարը, «Ինքնանկար՝ երազով գպակնակով», որ կը փակէ դիցարանական կերպարներուն անմահական տողանցքը պարերու մէջէն: Մութը իջեր է ամբողջ ծածկելը է մինչեւ իսկ մէկ մասը աչքին, ուսերուն դէմքին, այլ գեղանկարչի աչխատանոցին մէջ տակաւին կը դոյ

ԺԱՆՍԷՄ

կենսագրական գիծեր

Ժանսէմ ծնած է 1920–ին, Սէօլէօզի մէջ (Թուրքիա)։

Մանկութիւնը կ'անցընէ Թեսալոնիկէի մէջ, Յունաստան։

11 տարեկանին կը հանդի Ֆրանսա։ 14 տարեկանին՝ Մոնփարնասի մէջ կը հետեւի գիշերային դասընթացքներու։ Երկու տարի ետք կը մտնէ Փարիզի Գեղարուեստից վարժարանը, ուրկէ կը վերկայուի 1938–ին։

Նորապէս անկախ նկարագրով, զուգահեռաբար իր ուսմանց, կը յաճախէ զանազան աշխատանոցները, որոնց չարքին՝ Grande Chaumière–ը, ուր կը ծանօթանայ արուեստագէտներու, եւ կը բարեկամանայ անոնցմէ չատերուն հետ։

Գործադրելով զանազան արհեստներ, ինչպէս կերպասի զծագրիչ, կենդանի պակերներու յօրինող, ան կ'աշխատի իր գեղանկարչական արուեստին վրայ, եւ իր առաջին պատառը կը ցուցադրէ 1939–ին, «Անկախներու Սալոն»ին մէջ։

1951–ին, իր առաջին ցուցահանդէսը կուտայ Փարիզի կալերի Տուսէի մէջ։

1954, 1956 եւ 1957՝ Փարիզի կալերի Հերվէի եւ Նիւ – Եորքի մէջ։

1957–էն սկսեալ Ժանսէմի ասպարէզը կը դառնայ միջազգային։ Կը ցուցադրէ Իսալիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ (1964), Նիւ – Եորքի եւ Փարմ Պիչի մէջ (1965), Լոնտոնի եւ Շիքակոյի մէջ (1966)։

1969–ին, Միցուէօշի կալերիին մէջ (Թոքիօ) կը կայանայ իր գործերուն յետադարձ ցուցահանդէսը, եւ այդ թուականէն սկսին՝ իր գործերը մնայուն կերպով կը ցուցադրուին Ճափոնի մէջ (Թոքիօ, Մացուսամա, Հիրոշիմա, Սենտայ, Օհիթա, Օզաքա, Սափորօ)։ Երկու թանգարաններ Օմիյա – Սիթիի եւ Ազումինոյի մէջ, Ժանսէմի գործերուն յատկացած են։

1978–էն ի վեր, մնայուն կերպով կը ցուցադրէ կալերի Մաթիւնեոնի մէջ, Փարիզ։

տեւէ լոյսը, ինչպէս նուրբ գոյներու հետքեր ալ իր երանգապնակին վրայ, մինչ Ժանսէմ իր աչովը զգալապէս վճռակաս կը բռնէ խուրձ մը վրձիններ։

Ն. Թ.

(1) Galerie Matignon, 18, avenue Matignon, Paris 8e, Tél. : 01.42.66.60.32. Jusqu'au 30 Juin.

(2) Տեսնել՝

«Discours de réception de M. Georges Dumézil à l'Académie française...», NRF Gallimard, 1979, p. 99.

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺԱՖ-Ի ԱՐԱՔՍԸ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆԸ ԿՐԸՆՈՊԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մարտ 11–ի երեկոյեան, Կրնոպլի Փոնթէն արուարձանի Խոմոն Վինեը սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի ԺԱՖ–ին «Արաքս եւ Սասուն» համոյթի յայտով եղյթը, որուն նախաձեռնողն էին տեղւոյն քաղաքապետը՝ Եանիք Պուլոր եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչական կազմը։

Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր տեղացի եւ հայ հանդիսականներով։ Բացումը կատարեցին քաղաքապետը եւ Հայ Մշակոյթի Տան նախագահ՝ Փ. Պապազեան։ Ապա բեմը զրաւեց պարախումբի աղջիկներու կազմը, Սասուն նուագախումբին ընկերակցութեամբ։ Արեւաշող տարազներով, հեզաճկուն աղջիկներուն եկան միանալ հպարտ Հայու առնական հայեացքով տղաքը։ Եւ այսպէս, մէկ ու կէս ժամ չարունակ 45 հոգինոց երկսեռ պարախումբը ներկաներուն սրտերը արուեց ազգային, տոհմիկ, ժողովրդական եւ դեղջկական բազմաթիւ պարեր ներկայացնելով։ Բոլոր պարերը արժանացան բուռն ծափերու, բայց մանաւանդ Ա. Խաչատրեանի «Գայեանէ»ն եւ «Սուրերու պար»ը։

Ցարգանքի արժանի է պարուհոյն Ամիրխանեանէն եաք, խումբին ներկայի դրբկրաֆը՝ Փայլակ Սարգիսեան որ մինանգամայն կը ղեկավարէ Թաթուլ Ալթունեանի պարախումբը։ Ցարգանքի արժանի են նաեւ նուագախումբի ղեկավար Միքայէլ Վեմեան, անդամները, լոյսերու, տարազներու եւ վարագոյրներու պատասխանատուները։

Հանդիսութենէն եաք համոյթը իր ղեկավարներով եւ Ֆոնթէնի քաղաքապետարանի մշակոյթի պատասխանատուները հիւրասիրուեցան Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Հոն, Ժաֆ–ի նախագահ Փասքալ Շամասեան չնորհակալութեան իր խօսքը ուղղեց Քաղաքապետ Պ. Պուլարի իրենց ընկերացողներուն եւ Մշակոյթի Տան ղեկավարներուն։ Համոյթի երիտասարդները հոն դարձեալ ստեղծեցին ուրախ մթնոլորտ։ Ցաջորդ առաւօտ, անոնք մեկնեցան գոհ տրամադրութիւններով։

Յորին չնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն ԺԱՖ–ին, ազգօգուտ գործունէութեան համար։

ՇԱՒԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒՄ ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ ԺԱԳ ԳՈՒՍԻՆԵԱՆԻ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 1999–ի սկիզբը, առ ի գնահատութիւն Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի ատենապետ՝ Գեղամ Թորոսեանի եւ վարչական խորհուրդի փոխատենապետ՝ Ժագ Գուսինեանի Եկեղեցւոյ մատուցած բոլորանուէր ծառայութեան, «Ս. Ներսէս Շնորհալի» չքանչան չնորհած էր անոնց։ Աաենին կարելի չէր եղած յանձնումը վաստակել Գարեգին Ա.ի վախճանման հետեւանքով եւ միայն Երեքշաբթի, Մարտ 14–ին է որ ընդունելութիւն մը տեղի կ'ունենար Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը եւ տուչութիւնը կը կատարուէր ձեռամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք.ի։

Քահանայից դասուն «Ուրախ լեր»ի մեկնաբանութենէն եաք, Գիւտ Արք. խօսք կ'առնէր յայտնելով թէ թարգմանը կ'ըլլար երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի որ դժբախտաբար չէր կրցած անձամբ կատարել այս տուչութիւնը ու կը ներկայացնէր օրուան մեծարեալները, որոնք կրնային իրրեւ օրինակ ծառայել։ Կը յիշէր որ Գեղամ Թորոսեանը ճանչցած էր, որպէս զպիր եւ անդամ Ս. Պարթեւեանի երգչախումբին երբ ինք նոր կուգար Փարիզ։ տարիներու երկայնքին ան միշտ իր ինքնամատոյց ծառայութիւնը բերած էր եկեղեցւոյ։ Գեղամ Թորոսեան երկար տարիներէ ի վեր կը չարունակէ անշահախնդիր կերպով եւ հաւատարմութեամբ աշխատիլ, ինչ որ մանաւանդ զինք հատատանքին արժանացած էր երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։

Ժագ Գուսինեան նոյնպէս, համեստութեամբ միշտ ծառայած էր Թէ Փարիզի եկեղեցւոյ եւ Թէ Ալֆորվիլի ուր հոգաբարձու է։ Իր անունով կը մտանակցի նաեւ քոյր եկեղեցիներու հետ հանդիպումներու Թէ խորհրդակցութիւններու եւ Գարեգին Ա.ի հիացումին ալ արժանացած էր երբ Ան 1997–ին Փարիզ կ'այցելէր։ Իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է նաեւ եկեղեցւոյ նորոգութեան աշխատանքներու կապակցութեամբ։ Գիւտ Արք. յայտնեց Թէ լիազօրուած է նաեւ փոխանցել Գարեգին Բ.ի օրհնութիւնը։ Ապա, Ցարութիւն Քահանայ եւ Աւետիք Քահանայ յաջորդաբար կարդացին Գեղամ Թորոսեանի (1999, Մայիս 25) եւ Ժագ Գուսինեանի (1999, Մարտ 2) նուիրուած կոնդակները ու Գիւտ Արք. յանձնեց Ներսէս Շնորհալիի չքանչանները, նաեւ մէկական խաչ, մինչ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի կողմէ տնօրինուած, Տիկին Թորոսեանի եւ Տիկին Գուսինեանի։

Արարողութեանց ընթացքին քահանայից դասը երգեց նաեւ Թափաւոր երկնաւոր, Տէր կեցո, Էջ Միածինն ի հօրէ։

Մեծարեալները՝ Գեղամ Թորոսեան (հայերէն) եւ Ժագ Գուսինեան (ֆրանսերէն) իրենց յուզումն ու երախտագիտութիւնը արտայայտեցին։ Այս պաշտօնական բաժնին յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն մը, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

Ա. Մ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Քրիստոնէութիւն՝ ազատական պայքարի դաշտավարախօսութիւնը» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարելով Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան տուած է օրուան դասախօս վրոփ. Գէորգ Պըլտեանի կենսագրականը։ Դասախօսը ներկայացուցած է քրիստոնէութեան դերը մարդկութեան կեանքի ազատագրման մէջ, ապա խօսելով հայ ժողովուրդին մասին, ան նշած է Թէ քրիստոնէութիւնը հայ ժողովուրդին տուաւ զպրոց, աղքատին զիր ու զրականութիւն։ Այնպէս եղաւ, որ ազգն ու քրիստոնէութիւնը, հայ ազգի մշակոյթն ու քրիստոնէութիւնը իրարմէ բաժնել անկարելի էր։ Ահա այս իմաստով ազգը քրիստոնէացաւ եւ քրիստոնէութիւնը ազգայնացաւ։ Դպրոց դասը մեկնաբանած է «Կիլիկիա» երգը, որմէ եաք յարակից սրահին մէջ տրուած է ընդունելութիւն մը։

***

ԱՄՆ–ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Փետրուար 28–ին, տեղի ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Մայքըլ Լեմքնի մամուլի ասուլիսը, տանեակ մը հայ լրագրողներու ներկայութեամբ։ Ցօսելով Հայաստանի ներկայ վիճակին մասին, դեսպանը նչած է Թէ երկիրը մը կայուն վիճակ ունենալու համար կարիք ունի միաճոյլ կառավարութեան եւ գործօն անտեսութեան։ Հայաստանի նախագահութեան, կառավարութեան եւ արդարադատութեան միջեւ փոխադարձ անվստահութիւն կը տիրէ, իսկ անտեսութիւնն ալ քայքայուած է։ Անդրադառնալով Հայերու արտագաղթին, ամերիկացի դեսպանը ըսած է Թէ 1998–ին 15 հազար, իսկ 1999–ին 30 հազար Հայեր դիմած են Ամերիկա գաղթելու համար եւ դեսպանատունը դիմողներուն կէսին արձոնութիւն տուած է։ Ի պատասխան այն հարցումին Թէ ամերիկեան վիզայի դիւրին ձեռքերումը Թուրք եւ ամերիկեան դաւադրութիւն մըն է Հայաստանը պարպելու հայութենէն, Մայքըլ Լեմքն ըսած է. – «Ճիշդ ենթադրութիւններ չեն։ Արտագաղթի պատճառները պէտք է փընտռել Հայաստանի մէջ, անոր ձախող կառավարութեան եւ անտեսական ամլութեան մէջ»։ Թէ ինչու ամերիկեան ընկերութիւններ Հայաստանի մէջ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ չեն հաստատեր, դեսպանը նչած է Թէ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները վստահելի եւ ապահով միջավայր կը փնտռեն, իսկ կովկասը, դժբախտաբար, այդ պահանջքները գոհացնելէ չատ հեռու է։

***

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՑԵՐԵԿՈՑԹ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԼԵՔ ԳԼՃԵԱՆԻ

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի «Աստղիկեան» սրահին մէջ, Փետրուար 27–ին, տեղի ունեցած է յիշատակի ցերեկոյթ մը, նուիրուած Ալեք Գլճեանին, դարահատակ բանաստեղծին մահուան քառասունքին առիթով, կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ. – Էօժէն Բաբազեան ակումբի, Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Զորք Մարզպանի Հայրենակցական Միութեան։ Բացումը կատարած եւ բանաստեղծին կենսագրականը ներկայացուցած է Վարդգէս Գուրեան։ Ցօսք առած են Նուպար Ցակոբեան, Նուպար Ալիչեան, Սարգիս Մաճառեան, Լօրա Գուլումճեան, Երուանդ Գլճեան եւ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեան, յարգանքի տուրք ընծայելով բանաստեղծին։ Վաչէ Սեմերճեան խօսած է բանաստեղծին գործերուն մասին։

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 12

Պանդոկը – Եդուարդին սենեակը։

Դուռը կը զարնէ
ու ներս կը մտնէ Տ. Բարսեղ

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ողջոյն ձեզ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Հրամմեցէք, Տէր Հայր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Կարծեմ պահու ունիմ խօսելու եդուարդ Լֆֆնտի փառնակեանի հետ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այո, Տէր Հայր, ես եմ եդուարդ Փառնակեանը։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ձեր հանդուցեալ հայրը, Սահաթիկ Էֆէնտին, մօտէն ճանչցած եմ։ Առատած լուսաւորէ հոգին։ Ի՜նչ ազնուական մարդ էր, ճիշդ իրեն կը նմանիք կոր։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ընդհակառակն ինծի համար կ'ըսեն, Թէ մօրս չատ կը նմանիմ եւ երբեք հօրս չեմ նմանիր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Պարապ խօսք, ճիշդ նոյն աչքերը, նոյն քիթը, նոյն բերանը ... եւ լսածիս նայելով, դուք ալ ձեր հօր արժանաւոր պաւակը եղած էք ձեր ուսմունքովը եւ բարեսրտութեամբը։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Կ'աղաչեմ, Տէր Հայր, մի չափազանցէք։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ներեցէք, որ տակաւին ինքզինքս չներկայացուցի։ Տէր Շմաւոն քահանայ, Մայր եկեղեցիէն։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շատ ուրախ եմ։ Մասնաւոր բա՞ն մը ունիք ըսելիք։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ձեզմէ խնդրանք մը ունիմ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Հրամմեցէք։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Եգիպտոսի մէջ եղբօրորդի մը ունիմ, որմէ քնաւ լուր չեմ առած, անունը Գառնիկ Մակարեան է։ Կը խնդրեմ, որ երբ եգիպտոս վերադառնաք, անոր մասին ինծի տեղեկութիւններ հաղորդէք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Շատ ազէկ, Տէր Հայր, պէտք եղածը կը գրեմ ձեզի։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատ չնորհակալ եմ։ Կը վախնայի, որ ձեզ օթէլը չգտնեմ։ Այսօր գործով Բերա եկած էի, Թէ՛ ձեզի հանդիպեցայ, Թէ՛ իմ հին բարեկամ Սահակ Էֆէնտի Զիմպիլեանին։ Խեղճ մարդը չատոնց չէի տեսած, չատ իյնած պատ։ Նիւթական հոգերը չափազանց ճնշեր են վրան։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Այդքան նեղ դրութեան մէ՞ջ է։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Նիւթականէն զատ, զաւակը մարդը ուրիչ հոգեր ալ ունի։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ի՞նչ հոգեր։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչպէս բացատրեմ... Դուք զաւակ չէք ունեցեր, որ հասկընաք... մանաւանդ աղջիկ զաւակ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ժպտուն)։ Աղջիկ զաւակ ունեցողը մէկ հոգ միայն կընայ ունենալ. – աղջիկը կարգելու հոգը։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Այդպէս է, բայց երբ աղջիկը անչնորհք է... բայց գոցենք այս խօսքերը։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Անչնորհք ըսելով, որո՞ւ կ'ուզէք անկատկել։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Սրտիս ցաւն է, որ կ'ըսեմ։ Սահակ Էֆէնտիին աղջիկը՝ Զաբուհին, իմ ձեռքս մեծցած է, գաւկիս պէս կը սիրեմ։ Գուշ – Գափու եղած առեն, ինչ պարկեշտ աղջիկ էր... ա՛խ, այս Բերայի միջավայրը սարսափելի բան է... արդէն բարքերու ապականութիւնը լրջդհանուր է հիմա, այնպէս չէ՞։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ձեմ պիտեր, բայց ի՞նչ տեսակ անչնորհքութիւն է Օրիորդ Զաբուհիին անչնորհքութիւնը։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ախ, ան թագուկ հաղմը չատ թոյլ կը վարուի կոր, իր մայրական պարտականութիւնը չի կատարեր։ Հիմակուան աղջիկները արդէն չատ դիւրաւ է կատարելը։ Եւ եթէ սանձող մը չունին, խերբընին տես։ Ինչ օրերու հասանք։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Սա Օրիորդ Զաբուհիի մասին ըսելիքդ ըս՛։

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Շատոնց է Բերա եկած չէի, երանի Թէ չգայի, չատ ցաւալի բաներ իմացայ։

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Օրիորդ Զաբուհիի՞ մասին։

(Շար. 29)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն – Թլէթիէն.– Տէր եւ Տիկին Հայկազ Ասատուրեան 600 Ֆր.։

***

Էքս.– Տիկին Սիմա Հացպանեան 200 Ֆրանք։

***

Վիլլմոմպլէ.– Տիկին Պերճուհի Մազմեան 100 Ֆր.։

Dimanche 26 Mars à 19 heures

Auditorium Maurice OHANA
43, rue Bargue, 75015 PARIS

RECITAL

Chant & Piano

Manik TERZIAN
Soprano

Zemphira BARSEGHIAN
(d'Arménie)
Piano

Oeuvres de :
Bach, Beethoven, Puccini, Berlioz, Duparc, Abrahamian, Mirzoyan...

Participation aux frais : 60 F,
moins de 12 ans : 30 F

Renseignements et réservations :
Tél.: 01. 46. 65. 56. 10 de 17h à 21h

(Շար. Ա. էջէն)

գումին մը կը նկատուին կառավարութեան համար ժոսփէնի ելոյթէն եառ։ Բայց, բողոքողները գոհացում չեն ստացած եւ Մարտ 21 եւ 24–ին գոյց եւ գործադուլ կը չարունակուին կրթական մարզին մէջ։

ԶԻԶԵՒՒՈՑ պատերազմի սկիզբէն ի վեր 1628 ռուս պինուորներ մեռած են եւ 4308 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, ըստ պաշտօնական հաչուեկչիռի մը։ Վերջին կռիւներու ընթացքին մեռած է նաեւ ռուսական ուժերու պետին կցորդը՝ գընդապետ Մ. Ռեվենկօ։

ԺԱՆ ԹԻՊԼԷՐի, Կիրակի, Մարտ 19–ին, հեռատեսիլի Բ. կայանէն չէչեց թէ ինչ որ կը կատարուի իրեն դէմ, իր իսկ կուսակիցներուն կողմէ, անարդար եւ անընդունելի է։ Որեւէ ապօրինի բան չկայ, ըստ իրեն, էմ–փէ–էմ–ի փարիզի ցանկին վրայ։ Կը յուսայ եւ կը մաղթէ մանաւանդ որ Շիրաք արգելք պիտի հանդիսանայ, պէտք որ հանդիսանայ, կ'ըսէ, կրկնելով թէ ինչո՞ր ըրած է անոր համար այն տարիներուն (1974 – 1975) երբ դժուար կացութեան մէջ էր։ Թիպէրի չի վարանիր նոյնիսկ «քաղաքական սխալ» որակելու Շիրաքի չմիջամըտելը։

ՈՒԿԱՆՏԱՑի փոքրիկ քաղաքի մը՝ Քանանկուի եկեղեցիին մէջ «Տասը պատուիրանները վերահաստատման համար Շարժումի» չուրջ 300 հետեւորդներ հաւատքական անձնասպանութեան մը դիմած են, իրենք զիրենք ողջ – ողջ այրելով։ Այս ազանդաւորները սպիտակ չապիկ մը հագած եկեղեցի գացած էին, վառելանիւթ թափած գետինը եւ կրակի տուած։

«ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ» որ տեղի ունեցաւ Մարտ 18–ին, ժոսփէն բաւական խոստումներ ըրաւ որպէսզի առաջքն առնուի, ի հարկին պատժուի գեղային խորականութիւնը որ կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ։ Սպրիլի վերջերը հեռաձայնի «կանաչ թիւ» մը պիտի ըստեղծուի որպէսզի գեղապաչտ արարքները հաղորդուին։

ՊՈՒՏԻՆի ընտրութիւնը Ռուսաստանի նախագահական աթոռին, կասկած չի վերցներ, բայց, այլեւս այնքան ալ ապահով չէ որ ընտրուի Ա. չրջանին, այսինքն՝ Մարտ 26–ին իսկ։ Ինք, դեռ վերջերս խոստովանած է՝ «Ռուսաստանը ամէնէն հարուստ երկիրն է աղքատներով»։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ չրջանին, ԶՈՒՐԵԹՇԱԲԹի երեկոները ժամը 6–ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատչաճի քարոզ կը տրուի։

ԶՈՐԵԹՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 22
ԺԷ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԳ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

***

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
ԺԹ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Սուրբ Մարիամ Աստուածածին
եկեղեցւոյ մէջ
ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
եկեղեցւոյ մէջ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'Association de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

EXPOSITION DE PEINTURE

Henri GHAZERIAN

peintre des libertés...

"RETRO-PROSPECTIVE"

du 24 au 31 mars

Vernissage le Vendredi 24 Mars à partir de 18 heures

Entrée libre les autres jours de 14h à 19h

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier — (près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'Ecole Arménienne
« S I A M A N T O »
de Bagneux
FETE SES 70 ANS

Dîner Dansant

samedi 25 mars de 20 heures à l'aube

Avec la participation de l'Orchestre
« S p i t a k »

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels - Bagneux

Réservez vos places aux numéros suivants :

01 46 65 51 04 • 01 45 46 10 11 • 01 46 65 81 53

Réservation/jeunes : auprès de Sossy :
06 10 15 13 72

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens

de la Cité Internationale Universitaire de Paris

avec le soutien de l'U.GA.B.

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :

18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements

20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale,** en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.

Exposition de documents photographiques **"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"**

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Կ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչէ Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մանուածիւղին միջինքի ճաշը Զորեքչաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, երեքչաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ։

ՎԱՐԶՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Հայ տիկին մը կ'ուզէ իր բնակարանին մէջ սենեակ մը վարձու տալ, նախընտրաբար հայուհիի մը։

Հեռաձայնել.–
01 – 48 – 22 – 95 – 06
01 – 48 – 21 – 70 – 06

LE COMITE DE PARIS ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB

vous convie

le vendredi 24 mars à 20h30

à une présentation publique du nouveau volume de la REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE consacrée à

La Cilicie (1909-1921) des massacres d'Adana au mandat français

avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)

Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de N O R K
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

***

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise un

séjour familial

dans le Centre de Vacances à Bellefontaine (Jura)

DU 8 AU 15 AVRIL

Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !

Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 86 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h)

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 22
MERCREDI
22 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·868 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.868

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մնաց 20 / 21)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԴԷՄ (*)

«Ազգայնական ակումբ»ը, «Ներդաշնակ աչխարհ» միջազգային հիմնադրամը, Նժդեհեան ցեղակրօն կուսակցութիւնը եւ «Վասպուրականի նոր սերունդ» Հայրենակական Միութիւնը Մարտ 20 թուակիր յայտարարութեամբ մը խստիւ քննադատած են Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Մ.Լէկրան. ան «Սնարք» լրատու գործակարութեան տուած հարցազրոյցով մը, ինչպէս կ'ըսուի, «Հայկական ցեղասպանութեան ՝ Ֆրանսայի կողմից ճանաչման հարցում թոյլ է տուել արտայայտութիւններ որոնք խորապէս վիրաւորում են մեր ազգային արժանապատուութիւնը, խախտում ցեղասպանութեան յանցագործներու դատապարտման մասին միջազգային իրաւական նորմերը, որոնց տակ իր ստորագրութիւնն է դրել նաեւ Ֆրանսիան»:

Յայտարարութեան հեղինակները կը պահանջեն Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութենէն որ Մ. Լէկրա յայտարարուի «անընդունելի անձ» ու վտարուի Հայաստանէն. կը պահանջեն նաեւ եռ կանչել Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը ու վերաքննել Զարթարդի հարցի կարգաւորման Մինսկի խումբին Ֆրանսայի յետագայ մասնակցութեան պարագան, այնքան առեն որ Ֆրանսան պաշտօնապէս ներողութիւն չխնդրէ Հայութենէն:

Յայտարարութիւնը կ'ուսարտի հետեւեալ յիշեցումով. «Հայութիւնը չպէտք է երբեք մոռանայ որ Ֆրանսիան անմիջական պատասխանատուութիւն է կրում ինչպէս նախկինում՝ 1915 թուականի Հայկական ցեղասպանութեան, Կիլիկիոյ ահաբեկեան 1920 – 1922 թուականներու կոտորածի եւ տեղահանութեան, Ալեքսանդրէթի սանճաքը 1938 – 1939 թուականներուն Թուրքերուն նուիրաբերելու, այնպէս ալ այսօր՝ ղարաբաղեան խնդրի շուրջ իր թուրքանպաստ պահուածքի համար»:

(*) Դեսպան Մ. Լէկրայի հարցազրոյցին մասին կարդալ մեր վաղուան թիւով:

***

ԼՂՀ «ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմնուած է «Ժողովրդավարական Արցախ» Միութիւնը որ Մարտ 16–ի Ցայտարարութեամբ կը յայտնէ թէ պլիսեւր նպատակն է Արցախի մէջ հաստատել Արդարութիւն, Օրինականութիւն եւ Ժողովրդավարութիւն, որպէսզի հանրային համերաշխութեան մթնոլորտ ապահայ եւ բացառուի իշխանութեան ժողովուրդէն օտարացումը: Ըսելէ ետք թէ այս նպատակները յարիր են ԼՂՀ նախագահին ու կառավարութեան քաղաքականութեան, Միութեան հիմնադիրները պատրաստակամութիւն կը յայտնեն նոյն նպատակները բաժնողներու հետ գործակցելու:

Միութեան նախաձեռնող խումբը կը բաղկանայ Մուշեղ Օհանջանեանէ, Արայիկ Յարութիւնեանէ, Շմաւոն Պետրոսեանէ, Եդուարդ Ղուկասեանէ, Նայիրա Թամրազեանէ:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՑԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍԵՓԱԿԱՆԱՑՆՈՐՀՈՒԻՆ

Մարտ 20–ին, 54 տարեպրութեամբ օրէնսդրական նախաձեռնութեամբ մը փորձ եղած է սեփականաչնորհման գանկէն հանելու էլեկտրականութեան գները: Քուէարկութենէն առաջ Միասնութիւն խմբակը խորհրդակցութեան ընթացքին ուզած է, որմէ ետք կատարուած քուէարկութիւնը մերժած է առաջարկը: Նախաձեռնութեան տէրը Համայնավար կուսակցութենէն Յարէն Սարգսեան ըսած է թէ մինչեւ հիմա սեփականաչնորհումը դրական արդիւնք չէ տուած: Իսկ երեւոյթան, գործի աչխարհի ծանօթ դէմք Վաչատուր Սուքիասեան պնդած է որ ի տարբերութիւն պետականին, մասնաւոր սեփականութեան մարդին մէջ թալան չկայ: Պնդած է նաեւ որ գանգրու սեփականաչնորհումով էլեկտրականութեան գինը չի բարձրանար, քանի որ մեծ սպառում չկայ արդէն:

***

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԱՑՁ

Մարտ 20–ին Հայաստան ժամանած է ամերիկեան բանակի եւրոպական բաժնի գլխաւոր հրամանատարի տեղակալ Ծովակալ Զարլզ Էպոթի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Ան հանդիպումներ կ'ունենար նախագահին, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարնեըրուն հետ, նիւթ ունենալով ռազմաքաղաքական հարցեր:

***

ՀՐԴԵՀ

Մարտ 20–ի առաւօտեան ժամը 7·15–ի չուրջ հրդեհ ծագած է Երեւանի քաղաքապետարանի ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան վարչութեան պետի տեղակալ Վ. Ղալթաղչեանի գրասենեակը. հրդեհը տարածուած է նաեւ այլ գրասենեակ մը ու 5–րդ ու 6–րդ յարկերը, ուր կը գտնուէին Հայ էֆ·էմ· 105·5 եւ Ռատիօ Հայ 104·1 ճայնասփիւռի կայանները, որոնց հաղորդումները դադրած են: Նոյն իրիկունը դեռ չէր ճշդուած հրդեհին պատճառը:

De l'Hôtel du Sénat au Sénat...

Une foule compacte, imposante s'était rassemblée ce samedi 11 mars, face au Sénat, tout au long de la rue de Tournon.

Elle était là, indignée mais digne.

Nombreux étaient ceux qui découvraient pour la première fois ce Sénat et surtout cette rue de Tournon qui avait son histoire, son histoire qui fût la nôtre.

Mais oui. Appelons cela la providence, le destin, la coïncidence ou simplement le hasard.Le hasard qui a voulu que cette rue de Tournon ait été le témoin le plus authentique d'un peuple déraciné. Entre les années 25 et 30, c'est au numéro 7 de cette rue de Tournon, où se trouvait alors un modeste hôtel qui s'appelait **"L'HOTEL DU SENAT"** (mais oui!) que se regroupaient les premières familles des rescapés du génocide à leur arrivée à Paris. **L'Hôtel du Sénat** était l'adresse-symbole de ces déracinés et nombreux sont ceux qui y ont passé les premières années de leur séjour parisien. Il y avait à l'époque 70 familles, soit plus de 350 personnes. Aujoud'hui encore, quelques anciens se souviennent. On se réunissait le dimanche à plusieurs familles dans une des chambres sans confort pour se remémorer un passé récent et songer à bâtir un avenir dans ce nouveau pays.

L'histoire, comme une idiote se répète. Voilà que plus de 70 ans après, on se retrouve dans cette même rue de Tournon, où l'hôtel du Sénat a cédé son emplacement à un immeuble, pour réclamer du Sénat un peu moins de politique politicienne. Pour réclamer que soit reconnu enfin le droit de ceux qui, au lendemain du génocide avaient dû débarquer à l'hôtel du Sénat...

ՌՈՒՄԲ ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ («Յառաջ»).–

Հինգշաբթի, Մարտ 16, Ուրբաթ, Մարտ 17–ին լուսցող գիշերին, տեղի ունեցաւ ռումբի մը պայթումը քաղաքի հայկական Փալերմօ թաղամասին մէջ գտնուող Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան դէմ: Պայթումը, որ տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 1–ի չուրջ, վիշեց նախակրթարանի ճաշարանի մուտքի քանի մը ապակիները եւ փոքր խոռոչ մը բացաւ մուտքի դրան վրայ: Շրջակայ տուներէն մէկ քանիին ապակիները ալ վնասներ կրեցին: Ըստ ոստիկանութեան քննութիւններու, ռումբը գետեղուած էր դրան մուտքի մօտ գտնուող աղբամանի մը մէջ:

Դիտել տանք, որ այս մուտքը, որ Նիսեթօ Վեկա փողոցի վրայ է, քովընտի դուռ մըն էր, որ համեմատաբար քիչ կը գործածուի: Փողոցն ալ դէշ լուսաւորուած է, ինչ որ յանցագործներու աչխատանքը դիւրացուցած է: Դպրոցի գլխաւոր մուտքը Արմենիա փողոցն է:

Ինչպէս յայտնի է, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը գաղութի ամենամեծ դպրոցն է՝ 500 աչակերտներով, եւ կից կը գտնուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին, եւ կը պատկանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդր. Վարչութեան: Դէպքէն անմիջապէս ետք, Արժանթինահայոց առաջնորդ Գիւսակ Արք. Մուրատեան, վարչութեան անդամներ եւ դպրոցի անօրէնութիւնը ներկայ գտնուեցան ոստիկանական քննութիւններուն:

Յաջորդ առաւօտ, ճայն – հեռատեսիլի ու դրաւոր մամուլի միջոցները լայնօրէն արձագանգ եղան այս ահաբեկարարութեան: Երկրին Ներքին գործոց նախարար Քեռէրիքօ Ստորանի հանդիպեցաւ հայկական պատուիրակութեան մը, գլխաւորութեամբ՝ Հայաստանի դեսպան Արա Այվազեանի, որուն ապահովութիւն տուաւ, թէ նման դէպքերու առաջքը պիտի առնուի եւ թէ ամէն միջոցի պիտի ձեռնարկուի յանցաւորները գտնելու համար:

Նկատի պէտք է ունենալ, որ նոյն վերաբերեալ ընթացքին, քաղաքի արուարձաններէն մէկուն մէջ հանրային դպրոց մը եւս ռումբի պայթումի թիրախ եղաւ, դարձեալ՝ մանր վնասներով: Ասիկա ենթադրել կուտայ, որ արարքը հակահայ բնոյթ չունէր, թէեւ տակաւին պէտք է փաստել երկու դէպքերու առընչութիւնը: Միւս կողմէ, Ուրբաթ, Մարտ 17–ին կ'ողեկոչուէր Իսրայէլի ղեսպանատան օդը հանումի ութերորդ տարելիցը, որուն պարապանները եւ մեղաւորները տակաւին բացայայտուած չեն, եւ նախարար Ստորանի չբացառեց, որ այս նոր դէպքերը ձեւով մը «կը յուչէին» 1992–ի պայթումը: Բացառուած չէ, նաեւ խուլիկանութեան փորձ մը՝ չարագործ տարրերու կողմէ: Վերջին տարիներու ընթացքին, երկրի ընկերա – տնտեսական տագնապը եւ պետական կարգ ու սարքի մէջ տիրող վատառողջ մթնոլորտը պատճառ դարձած են անապահովութեան հետզհետէ չեչտուող վիճակի մը:

Յամենայնդէպս, Ուրբաթ օր դպրոցի աչխատանքները ընթացան բնականոն կերպով, եւ դպրոցը ոստիկանական հսկողութեան տակ առնուեցաւ: Նման միջոցառումներ կիրարկուեցան նաեւ միւս հայկական դպրոցներու պարագային:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(21 Mars)

Le génocide arménien aux portes du Sénat

LE TEXTE SUR SA RECONNAISSANCE ATTEND DEPUIS DEUX ANS

Այս խորագրերուն տակ, թերթը կ'անդրադառնայ վերջին դէպքերուն: Գրութեան մէջ մասնաւոր նորութիւն մը չկայ, աւելի հակիրճ պատմական է 1998 Մայիս 29–էն ցայսօր անցուդարձերուն եւ յիս 29–էն ցայսօր Ծերակոյտի դիրքին: Մարսիա Լաքմպ նկատել կուտայ որ իր տարած պայքարին մէջ, հայ գաղութը զօրակցութիւնը կը վայելէ ամբողջ Ֆրանսական ճախին: Համայնավարներու հետ կապերը կը տանի մինչեւ Մ. Մանուչեան, ընկերվարականներու հետ ալ աւելի ընտրական հաչիւներու կը վերագրէ: Կ'անդրադառնայ թրքական ճնշումներուն, Ֆրանսայի տնտեսական չահերուն, կ'արձագանգէ Ապրիլ 24 Կոմիտէի անդամ՝ Սերժ Մարտիրոսեանի տեղեկութիւններուն ու կը վերջացնէ ընկերվարական երեսփոխան Փօլ Տայլի նկատողութեամբ: Ան կ'ըսէ թէ 1998 Մայիս 29–ին ալ դէմ էր օրէնքի այդ առաջարկին, որովհետեւ երեսփոխանները կրկին փողոց իջան Մարտ 21–ին եւ պիտի իջնեն նաեւ Մարտ 24–ին, քանի կը տեսնեն որ «վտղոցը» կը յաղթէ: Եվրոպական նախարարութիւնը, եւ ուրիշներ ալ, համոզուած էին որ բարենորոգումը անհրաժեչտ է, բայց սենատորական բուռն ընդդիմութիւնը թոյլ չտուաւ որ ծրագիրը, գոնէ մասամբ գործադրուի: Եվրոպական ճիւղին եօթը սենատորական նախագահ էր որ ծրագիրը առաջարկեցին Ֆ. Սօթէրի որ անձնատուր եղաւ:

ՊԱՊՐ Ամման ժամանեց Մարտ 20–ին եւ ընդունուեցաւ Ապտալլահ Բ.ի կողմէ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ տեղի տուաւ եւ Եվրոպական նախարարութիւնը բոլորովին հրաժարեցաւ տուրքերու վարչութեան բարենորոգումի իր ծրագրէն: Այս նահանջը կրնայ նաեւ դէշ օրինակ ծառայել կրթական մարդին որու գանգատն ճիւղերը կրկին փողոց իջան Մարտ 21–ին եւ պիտի իջնեն նաեւ Մարտ 24–ին, քանի կը տեսնեն որ «վտղոցը» կը յաղթէ: Եվրոպական նախարարութիւնը, եւ ուրիշներ ալ, համոզուած էին որ բարենորոգումը անհրաժեչտ է, բայց սենատորական բուռն ընդդիմութիւնը թոյլ չտուաւ որ ծրագիրը, գոնէ մասամբ գործադրուի: Եվրոպական ճիւղին եօթը սենատորական նախագահ էր որ ծրագիրը առաջարկեցին Ֆ. Սօթէրի որ անձնատուր եղաւ:

ՊԱՊՐ Ամման ժամանեց Մարտ 20–ին եւ ընդունուեցաւ Ապտալլահ Բ.ի կողմէ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՈՒԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՎՀ. ԾԱՐՈՒԽԻԻՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Ա. ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Ե. ԴԱՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Դաստիարակութիւնը ընդհանրական ձգտում մըն է հիացմունքի լաւին եւ հեռկէն աչքարհին հանդէպ: Շարադրութեան ճշգրտութիւն, փնտռտուքը բնականին, ճաշակ համաչափութեան, նրբութիւն բարոյական եւ հոգեբանական վերլուծումի, ոճի յստակութիւն եւ մաքրութիւն:

Արեւմուտքի մէջ Լուդովիկոս ԺԴ.-ի դարը յատկանշուեցաւ դասականութեամբ, երկարելով մինչեւ ԺԸ. դարուն վերջերը: Մեր մէջ կը հասնի երկու դար եւս, չնորհիւ Մխիթարեան կարգ մը հեղինակներու, որ Մխիթարով սկսուած լեզուական մաքրութենէն եւս, կը սկսին, օգտուելով հայ լեզուի ճոխութենէն եւ կարելիութիւններէն, լեզուական մարդանքներու ասպարէզ մտնել, զայն հասցնելով իր ամենակատարեալ արտայայտութեան՝ Հ. Արսէն Բագրատունիով:

«Բագրատունին է որ լայն չափով մտցուց յոյն – լատին, ինչպէս նաեւ եւրոպական մեծ ազգերու գրական գլուխ – գործոցներու ճաշակը մեր մէջ, սորվեցուց գեղեցիկ արտայայտութեան ձեւերը, խնամել ոճը, դնել արուեստ, չափակցութիւն գրուածքին մէջ» (12):

Արուեստի այս կենսական չարժումին համար, հարկ էր նախ պատրաստել հողը· եւ այդ հողը պատրաստեցին վերածնունդի հեղինակներէն ոմանք, թարգմանելով միջազգային դրականութեան ամենաբարձր արտադրութիւնները:

Արշակ Զօպանեան, տարիներ եւս, արդարացիօրէն պիտի դրէր· «Մխիթարեանները, տոգորուած դասական ոգիով, յունական եւ լատինական մշակոյթով, ճառագայթեցին հայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ եւ կարգաւորում մտցուցին հոն» (13):

Հ. Գ. Ալեքիեան դասական չունչով ունի երկու թատերգութիւններ (անտիպ), Տրդատ եւ Արտաւան, առնուած ազգային կեանքէ:

Հ. Մաղուէլ Չախչախեան (1770–1835), դասական միտք եւ լեզուագէտ, թարգմանած է կեռնէրի Ի Մահ Աբէլի քերթուածը (1825), Ֆենելոնի Արկածք Տելեմաքայ (1826), Սիդրոնիոս Հոչիոս գերման բանաստեղծի եղերերգութիւնք Ի Չարչարանս Քրիստոսի (1830):

Չախչախեանի անունը անմահացած է յատկապէս իր Հայ-իտալ եւ Իտալ-Հայ կոթողային բառարաններով, ուր յոյց կուտայ մեծ ծանօթութիւն զոյգ լեզուներուն:

Հ. Յարութիւն Ալգերեան (1774–1849), որ եղած է Լորա Պայրընի հայերէնի ուսուցիչը, ունի Միլտոնի Դրախտ Կորուսեալի արձակ թարգմանութիւնը եւ Բացատրութիւն Զափուց եւ Կշռոց Նախնեաց (1821), ինչպէս նաեւ Դաւանութիւն Եկեղեցւոյն Հայաստանեայց (1845) մեր հայերէն հաւաքուած վկայութիւններու կարեւոր հաւաքածոյ մըն է աստուածաբանական հարցերու մասին, եւ հեղինակած է Ֆրանսերէն – հայերէն եւ անգլերէն – հայերէն բառարաններ:

Հ. Եղիա Թովմաճեան (1777 – 1848) թարգմանած է Հոմերոսի Եղիականը (1843) եւ Ոդիսականը (1838): Ունի թարգմանութիւններ Եւրիպիդէսի ողբերգութիւններէն (անտիպ): Ընտիր թարգմանութիւններ են Ս. Բերնարդոսի Ի Գովութիւն Մօր Կուսի, Պլուտարքոսի Զուգակշիռը (1832 – 1834), Ոսկեբերանի Ճառերը (18189, Վիտայի Քրիստոսականը եւ հեղինակ է Պարզաբանութիւն Եւամակաց (1805) եւ Քառասնորդականք Ճառերու (1852):

Գերպ. Գէորգ Հիւրմիւզ (1797 – 1876) դասական չարժումին նպաստած է թարգմանելով Գոռնէյլի Պողիկտոս Հայկական վկայ (1858), Ռասինի՝ Գոթոդեան, Սենեկայի Ճառերը եւ Ցուլիոս Կեսարի Շատակարաւիքը, Պուրտալուի Առաւձնութիւն Հոգեւորը (1877), ունի նաեւ կրօնական բովանդակութեամբ Իմիճնաստեղ Քերթուածք (1873):

Հայր Աբրահամ Ճարեան (1819 – 1892) հեղինակ է բազմաթիւ գործերու: Կը մկրտեցնէ դասական գրականութեան զարգացման նպաստող թարգմանութիւնները միայն:

Թարգմանած է Պղատոնի Փեթոնը (1870), Թուկիդիտէսի Պատմութիւն Պեղոպոնէսեական Մարտին (1887), Տակիտոսի Կենցաղ Ագրիկոլայ, Բարբ Գերմանիոյ եւ Տրամախօսութիւն Հռետորացը (1874), Կայիոս Սալլուստիոսի Պատմութիւն Կատիլինեան Դաւակցութեան եւ Պատմութիւն Յուգուրդեան Պատերազմին (1856):

Դասական ճաշակի տէր, լատինագէտ եւ քալ յունագէտ, Ճարեան՝ թարգմանած է Եւսեբիոս Կեսարացիի Պատմութիւն Եկեղեցւոյ եւ Նափոլէոն Գ.-ի Պատմութիւն Յուլիոս Կեսարու ընդարձակ գործը (1867):

Հ. Սամուէլ Գանձարեան (1838–1908) թարգմանած է Կլոպշտոկի Մեսիականը եւ Լամարթինի Առաջին Մտածութիւնք Բանաստեղծականք:

Հ. Դաւիթ Նազարէթեան (1840 – 1910) Տանթէի Յաստուածային Տեսարանէն առած է հատընտիրներ եւ Տը Լաբրատի Քերթուածք Ծառոյն:

Հ. Արսէն Սուրէեան (1851 – 1882) տաղանդաւոր եւ համառ դասական աշխարհին, աւելի քան իր նախորդները, մահացած է չատ երիտասարդ՝ ձգելով քանի մը գործեր: Պղատոնի Տրամախօսութիւնք, Եւրիպիդէսի Աղերսաւորքը: 1873 – 1881 տարիներուն հմտալից յօդուածներով հանդէս եկած է ԲԱԶՄԱՎԷՊի էջերուն մէջ:

Կան տակաւին հոյլ մը ա՛յլ մատենագիրներ, որոնք իրենց թարգմանութիւններով նպաստած են դասական չարժումին, առանց յատուկ նորութիւն մը բերելու: Այդ չարժումին զոյգ սիւները կը հանդիսանան երկու տիտաններ՝ Բագրատունի եւ Հիւրմիւզեան վարդապետները:

Հ. Արսէն Բագրատունի (1790 – 1866) անտարակոյս գրաբարի մեծագոյն վարպետն է:

«Մտաւորական կարողութիւններուն վրայ կը տիրէ կշռադատ միտքը, դատողութիւնը, ընտիր ճաշակը՝ որով ան կը դառնայ ճշմարիտ արուեստագէտ մը՝ ձգտող դէպի իսկական գեղեցիկը եւ կատարեալը» (14):

Բագրատունի ունի առատ գրական արտադրութիւն, որ կարելի է երեք խումբերու բաժնել: Թարգմանութիւններ, Քերականական գործեր եւ Քերթողական-ներ:

Թարգմանութիւններով՝ *Բագրատունի դասական ճաշակն ու արուեստը կը ներմուծէ մեր մէջ, տալով նմոյշներ՝ յոյն, լատին եւ արեւմտեան նոր գրականութենէն:*

Ցունարէնէն հայացուցած է Հոմերոսի Իլիականը (1864), Պինդարի Ողիմպիական Տաղը, Դեմոսթենէսի Ցաղագս Պրօսակին եւ Եսքինէսի Ընդդէմ Կտեսիփոնի ճառերը, Սոփոկլէսի Իդիպոս Թագաւոր, Անտիգոնէ, Էլեկտրա ողբերգութիւնները եւ Թէոփրաստի Նկարագիրք Բարոյից (1830):

Լատինական դրականութենէն Թարգմանած է Վիրգիլիոսի Մշականքը, Որատիոսի Արուեստ Քերթողութեանը (1847), Կիկերոնի առեղական ճառերէն երեք հատ եւ քաղաքականներէն մէկ հատ (1863), Ցուլիոս Կեսարի Ցիշատակարաւիքը:

Ֆրանսական դասականներէն կը հայացնէ Պոսիւէի Ճառք Դամբանականքը, Մասիլիոնի Փոքրիկ Քառասնորդքը, Ռասինի Գոթոդեան, Բրիտանիկ, Միհրդատ, Իփիգենի, Վոլթերէն՝ Ալզիրա, Մերոպէ:

Իտալերէնէ թարգմանած է Սուսէի Արուեստ Բանականը (1825), Ֆոսկոլոյի Տաղ Գերեզմանացը (1864), Ալֆիէրիի Սաուղը:

Անգլիականէն ունի մէկ գործ՝ Միլտոնի Կորուստ Դրախտին (1861):

Բագրատունիի Քերականական գործերուն ալ վերջին նպատակը հայերէնի ճոխութիւնն ու դասական հարստութիւնը ցոյց տալն է: Ան այնպիսի մեծ համառութիւն ցոյց կուտայ Ի Պէտս Զարգացելոց քերականական իր դլուխ – գործոցին մէջ, որմէ եառ ոչինչ կը մնայ աւելցնելիք իրմէ եառ եկողներուն: Այս ուղղութեամբ պատրաստած է հիմնական աշխատանք մը Հաւաքածոյ Նախնեաց Լեզուի ոճերու եւ առացուածքներու, հանդերձ անձնական դիտողութիւններով:

1857-ին լոյս տեսած է իր խմաստասիրական եւ բարոյական արձակ երկը՝ Արուեստ Ուղիղ Խորհելոյ եւ Բարւոք Կեղոյ, հիմնուած դասականութեան սկզբունքներու վրայ:

Հ. Արսէն Բագրատունին արտադրած է նաեւ ինքնագիր բազմաթիւ աշխատանքներ: Երիտասարդական չրջանին կը պատկանին դասական չունչով Տաղեր, տէրունական եւ կրօնական նիւթերու մասին:

1834-ին Պոլսոյ հրդեհին զոհ կ'երթայ իր խմբագիր Քերթողական Արուեստի գործը, որ ժամանակակիցները կը համբուին իր լաւագոյն արտադրութիւնը:

*Փորձած է նաեւ թատերական սեռն ալ՝ տալով Երուանդ եւ Արտաշէս ողբերգութիւնները. սակայն իր քերթողական մեծագոյն արտադրութիւնը կը հանդիսանայ Հայկ Դիւցազնը (1858), ազգային մեծ դիւցազներգութիւնը, որուն համար արդարացիօրէն կը գրէ Ճանաչեան. «Արուեստի մտահոգութիւնն է որ կը տիրապետէ Բագրատունիի վրայ, եւ անկէ գլխաւորապէս ձեւ ու անձնականութիւն կառնէ իր ոճը, ձգտող միշտ հանդիսաւոր, պերճ եւ կորովի արտայայտութեան, որ հարազատ ցոլացումն է իր խառնուածքին: Ան արդէն սիրող մը ձեւապաշտ արուեստին ու դպրոցին, կուտայ իր ոճին բանդակեալ ցայտունութիւն, գծերու յստակութիւն եւ պայծառութիւն, ինչպէս բագրութեանց մէջ ալ փնտռելով ամբողջ գիծը քան թէ գոյները: Արուեստագէտը յայտնուի մանաւանդ լեզուի մէջ, որ գործածէ իբրեւ ճկուն գործիքը իր հոգւոյն եւ ճաշակին, տալով անոր այլ եւ այլ ձեւեր, դարձնելով զայն ճշմարիտ բազմանը իր գաղափարներուն, բնութեան երեւոյթներուն, ձայներուն բառնալով դերով եւ մանաւանդ նմանաձայնութիւններով ... Բագրատունի տէր է հայերէնի բոլոր բառամթերքին եւ բոլոր դարձուածքներուն. ան խտացուցած է իր ոճին մէջ ամբողջ ունեցածէն ու զայն փոխադրել քաղաք ուր նոր կարգեր հաստատելու համար էր բնակչութեան մեծամասնութիւնը դրկել

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՐՈՎԱՆՍ-ԱՐՄԷՆԻ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՄԱՐՍԷԼ. – («Յառաջ»). –

Մարտ 11–ին, հայկերոյթով մը, Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը նշեց իր հիմնադրութեան առաջին տարեդարձը:

Գեղեցիկ եւ մեծ ծօնախմբութիւն մը որուն մասնակցեցան չուրջ երեք հարիւր հոգի: Ծօնախմբութիւն մը որուն ներկայ եղաւ Փաթրիք Ֆիորի, «Նոթրը Տամ Տը Փարի»ի ծանօթ երգիչը Ֆէօպլուսի դերին մէջ, տալով երեկոյթին յատուկ փայլ մը: Փաթրիք Ֆիորի, հօրմէ հայ (Շուշեանեան) եւ մօրմէ գորսիկացի (Ֆիորի) ծնած եւ իր ամբողջ մանկութիւնն ու երիտասարդութեան առաջին տարիները անցուցած է Մարսէյլ: Երգիչի իր առաջին քայլերը ըրած է Մարսէյլ եւ յաճախ մասնակցած հայկական ձեռնարկներու եւ երգած «Մասիս» նուագախումբին հետ: Եւ այս առթիւ ալ, նոյն նուագախումբին հետ մեկնաբանեց անցեալի երգերէն: Փաթրիք Ֆիորի համակրելի երիտասարդ մըն է խորապէս կապուած իր գոյգ արմատներուն, ինքնութեան՝ հայ եւ գորսիկացի: Միշտ ժպիտով ընդառաջեց բոլոր խնդրանքներուն՝ առաքագրութիւն, նկար, սեղաններու չուրջ խօսակցութիւն եւ այլն...: Եւ որպէս իր գոյգ ինքնութեան խորհրդանիշ, Փաթրիք Ֆիորի առացաւ իբր նուէր Փրովանս – Արմէնի Միութեան կողմէ եւ ձեռամբ նախագահ Յակոբիկ Խաչատուրեանի՝ ոսկիէ մետալ մը, մէկ կողմը հայկական այբուբէնով եւ միւս կողմը Գորսիգայի քարտէսով: Այդ առիթով, Փրովանս – Արմէնիի նախագահը ներկայացուց Միութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը եւ վերյիշեց անոր գլխաւոր նպատակը՝ սփիւռքի բնագաւառէն ներս զգնել Հայաստանին, մանաւանդ Ֆութպոլի նոր մարզադաշտի չինութեան: Պարտականութիւն տրուեցաւ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ կարօ Յովսէփեանին յանձնել խաչքար մը Փաթրիք Ֆիորիին յանուն Մարսէյլի հայ գաղութին: Այս վերջինը նոյն առեն գնահատեց Միութեան նախագահին նուիրումը, որպէս սիրտ, որպէս բազուկ, ինչպէս նաեւ Ալպէս Ազոթանեանի դերը: Փրովանս – Արմէնի կ'աշխատի Ֆրանսա – Հայաստան ազգային խումբերու եւ Օլէմպիք տը Մարսէյլ – Հայաստան բարեկամական հանդիպումներու կազմակերպութեան. առաջինը Փարիզ, երկրորդը Մարսէյլ յառաջիկայ ամիսներուն: Կը պատրաստէ իր երկրորդ Ռալլին, այս անգամ Հայաստան – Ղարաբաղ: Կը ձեռնարկէ չրջանային մեծ «թոմպալա»ի մը ի նպաստ Երեւանի Ֆութպոլի նոր մարզադաշտի չինութեան:

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերին դուդուկահար՝ Լեւոն Մինասեան որ միշտ գեղարուեստական վայելք մըն է զինքը ունկնդրելը եւ Հայաստանէն ժամանած երաժիշտ պատանիներ, երիտասարդներ որոնք ցոյց տուին իրենց խոստումնալից տաղանդը: Խումբը Մարսէյլ կը գտնուի Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան չինամեակի ձեռնարկներուն առիթով:

Յաջող եւ չերմ երեկոյթ մը Փրովանս – Արմէնի դեռ երիտասարդ այս Միութեան համար, որուն համար կարեւորը պիտի ըլլայ յարատեւութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Բարեսիրական ձեռնարկ մը

Ի ՆՊԱՍՏ ՓԱՆԻԿԻ (ՇԻՐԱԿԻ ՇՐՋԱՆ) ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Վենետիկի արուարձաններէն Գամփոնոկարա, վերջին տարիներուն չնորհիւ իր հայ խորհրդականին՝ Պ. Ալպէր Մահչիկեանին եւ նախկին քաղաքապետ Պ. Վալթէր Մազալդինին, յաջողած էր բարեկամական կապեր ստեղծել Փանիկ գիւղի պատասխանատուներուն հետ, ընդառաջ երթալով լուսահոգի Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանի խնդրանքին, որ նոյն գիւղին յետ–խորհրդային առաջին հովուապետն ու հիմնադիրն էր բարեսիրական ներդրումներու:

Ժամանակի ընթացքին, աստիճանաբար սկիզբ առին վերանորոգման, չինարարական (դպրոց, հիւանդանոց, փողոց, գրասենեակներ եւլն.) աշխատանքները, ի վերջոյ յանգելու համար կարօտեալ մանուկներու հեռաւոր որդեգրումներու:

Այսօր որդեգրուած մանուկներու թիւը անցած է երկու հարիւրը եւ կը մտածուի արդէն անցնիլ ուրիշ կարօտեալ չրջանի մը: Որդեգրումները կը կայանան իւրաքանչիւր մանուկին առողջապահական եւ դպրոցական ծախքերը հոգալու մէջ եւ պէտք է ըսել որ Գամփոնոկարայի բարի բնակիչները կազմակերպիչներու ակնկալութիւնները չատոնց գերազանցած են:

Նոյնպէս Մահչիկեան եւ իր գործակից ընկերները, ամէն տարի Մարտի կէսերուն մեծածաւալ պարունակիչ (գոնթէներ) մը կը ղրկեն Աստուծոյ պարգեւած ամէն տեսակ բարիքներով (գիւղատնտեսական, դպրոցական, կենսական). այս ամբողջը կարելի կը դառնայ, ուրիշ մեծ նուիրեալի մը, Պ. Պրունօ Ֆապրիսի՝ «Թպիտ» կազմակերպութեան հիմնադրին եւ անդամներուն մասնակցութեամբ, որոնց սէրը հանդէպ Փանիկի եւ հայ ժողովուրդին, իսկապէս խոր եւ չատ չերմ է:

Այս ամբողջը հիմնականօրէն կը պարակուի «Բարեկամութիւն, Թպիտ, Քադաֆալետութիւն» երբեակին կազմակերպած տարեկան ընթրիքով, որ այս տարի տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մարտ 4–ին, Գամփոնոկարայի մեծ ճաշարանի մը մէջ, ուր 250–էն աւելի ներկաները հագիւ կըրցած էին տեղաւորուիլ: Մեծ էր համամասութեամբ հայերու թիւը. պէտք չէ մոռնալ որ Մահչիկեան, նախկին սան Մուրատ–Ռափայէլեան (հանգուցեալ) վարժարանին, հրաւիրած էր չրջանի իր բոլոր դասընկերները. ոմանք մինչեւ իսկ հեռաւոր Լուկանոյէն ժամանած էին, զօրավիգ կանգնելու համար իրենց դասընկերոջ նուիրեալ աշխատանքին:

Տէղիտէրիօ Ֆոկարին, Գամփոնոկարայի նորընտրեալ քաղաքապետը, իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց որ մեծապէս պատուեւած կը զգայ ինքզինք, օգնութեան ձեռք մը երկարելով Փանիկի ժողովուրդին, քանի որ 1998–ին հոն այցելելով, գտած է հարուստ մշակոյթի տէր ազգ մը, զգայուն եւ բարձր արժանապատուութեամբ տոգորուած, հպարտ իր պատմութեամբ եւ գիտակից իր աղէտալի վիճակին, որոնց առջեւ յուզումով կը խոնարհի:

Բարեսիրական սեղանին կը նախագահէր Մխիթարեան Աբբահայր Հ. Վարդան Վրդ. Քէչիչեան, ընկերակցութեամբ իր տեղապահին:

Երանի թէ Գամփոնոկարայի օրինակը որդեգրուէր ուրիշներու կողմէ ալ եւ հայաստանի գիւղական կեդրոնները աստիճան մը վեր ելլէին իրենց թշուառութեան եզրային վիճակէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

20-ՐԴ ԴԱՐԻ ՖՐԱՆՍԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Աւարտուած է 20–րդ դարը: Պատմութեան մի հզօր հատուած, որը ապացուցեց, որ մարդը իր բարոյական նորմերով է՛ւ մարդկայնական է, է՛ւ կործանարար, է՛ւ ոճրագործ: Հայերը 20–րդ դարում ապրեցին ողբերգութիւն, մահ ու կոտորած, ազգի մասնակի ոչնչացում, յարատեւ ողբ եւ արցունք, բայց է՛ւ վերելք, է՛ւ որոշակի վերածնունդ: Եւ, այսօր, կարծես թէ անհրաժեշտութիւն է դառնում ամփոփել դարը, յիշելով, որ կեանքը չարունակւում է: Հայերը փրկուելով մահից եւ արցունքից, հաստատուեցին է՛ւ Ֆրանսիայում: 20–րդ դարը բազմազան դարձրեց հայ – ֆրանսիական կապերը:

Արտասահմանեան երկրների հետ մշակութային կապերի եւ համագործակցութեան կենտրոնի «Հայաստան – Ֆրանսիա» ընկերութիւնը պատրաստւում է այս տարի աշնանը (Սեպտեմբերի 20 – 21–ը), Երեւանում կազմակերպել միջազգային գիտաժողով, անուանելով այն «20–րդ դարի Ֆրանսիան եւ Հայերը»:

Ընկերութեան նախագահ Տիկին Ծովինար Զալոյեան–Յակոբեանը այժմ փարիզումն է եւ դիմում է այն մասնակիցներին, գիտնականներին, որոնք զբաղւում են հայ–ֆրանսիական պատմական եւ արդիական կապերով, ի յայտ բերել հետազբօրքութիւն եւ փորձել մասնակցել երեւանեան միջազգային գիտաժողովին:

1998 թ. աշնանը, Երեւանում «Հայաստան – Ֆրանսիա» ընկերութիւնը ԻՆԱԼՔՕ–ի՛ գեկավարութեան եւ հայագիտութեան ամպիոնի հետ համատեղ կազմակերպեց միջազգային գիտաժողով նուիրուած Ֆրանսիայում հայագիտութեան ամպիոնի հիմնադրման 200–ամեակին:

Այս տարուայ գիտաժողովը համագործակցում է «Société des Etudes Arméniennes»–ի հետ, նախագահ Անահիտ Տօնապետեան:

Առաջարկում ենք կազմակերպչական հարցերով դիմել Տիկին Անահիտ Տօնապետեանին. –

Հեռ. – 01. 44. 16. 11. 10

Նախօրօք չնորհակալ կը լինենք ձեր վստահութեան համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ Տ�էՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 12

Պանդոկը – Եղուարդին սենեակը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ան է եղեր, ուրիշ հայ ընտանիքի աղջիկները են եղեր, ամէնքն ալ հայ չէ՞ն... եւ իրենց այս ընթացքին ալ հայ չէ՞ն... եւ իրենց այս ընթացքին ալ հայ չէ՞ն... ամուսին ալ չեն դաներ, պատճառով, ամուսին ալ չեն դաներ, տունը կը մնան, որովհետեւ օրքան ալ գաղտնի գործեն, գարձեալ կ'իմացուի: Ամէնուն բերանը չես կրնար գոցել: Տեսէք, խեղճ աղջիկը նշանուած էր պարկեշտ վաճառականի մը հետ, կիկոյեան Մարտիկ էֆէնտիին հետ եւ չուտով հարսնիքը պիտի ըլլար, բայց վերջին վայրկեանին մարդը անանկ բաներ կ'իմանայ, որ նշանը ետ կ'ընէ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Ես այնպէս լսեցի, թէ աղջկան կողմէ ետ եղած է նշանը:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Հարկաւ անանկ պիտի ըսեն, ինծի ալ հարցնեն նէ՝ ես ալ այդպէս կ'ըսեմ:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Մարտիկ աղան վերջին վայրկեանին ի՞նչ իմացեր է:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Մարտիկ աղային խօսքին նայինք նէ՝ Ֆրանսացի սպայի մը հետ սիրային յարաբերութիւն ունի եղեր: Ես ալ ընդհակառակն անպլիացի սպայի մը խօսքը լսեցի: Հիմակուան աղջիկները երբ անգամ մը ուղիղ ճամբային չեղին, մէկ սիրահարով ալ չեն դոհանար: Կ'երեւայ, որ հօրը նկարչական անճկութենէն յուսահատ, այդ ճամբան բռներ է:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – (Ոտքի, զայրացած): Ալ հերիք է, չուտ կորսուէ՝ հոսկէ: Օրիորդ Զարուհին իմ նշանածս է: Քեզի չեմ նեբեր, որ ատանկ խօսիս իր մասին: Եթէ քահանայ չըլլայիր, քեզի հետ ուրիշ ձեւով կը վարուէի: Կորսուէ՛:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց... Եդուարդ էֆէնտի, կ'աղաչեմ, իրար հասկնանք:

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Պէտք չկայ ... Ես հասկցայ քու ինչ ըլլալդ: Զե՞ս ամչնար, որ այդպէս պարկեշտ, անմեղ, պատուաւոր աղջիկ մը կ'ուզես ցեխի մէջ կոխել քանի մը տակիի համար:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց... ո՞վ ըսաւ, որ ես դրամ առած եմ... ուրիկէ՞: Ինչո՞ւ կը բարկանաս: Ես չէի գիտեր, թէ Օրիորդ Զարուհիին հետ նշանուած էք արդէն... եթէ ոչ...

ԵԴՈՒԱՐԴ. – Դուրս կորսուէ՛ ըսի քեզի, անամօ՛թ, թէ ոչ գլուխդ կը ջարդեմ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աղէկ, աղէկ... ես ինչ որ... (Արագ դուրս):

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանըմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ԲԵԲՐՈՆ. – Ես գործը աղէկ ճամբու մէջ կը տեսնեմ կոր, Պերճուհի:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ես բան մը տեսած չունիմ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ցայտնի է, որ միւսիւ Եդուարդը քեզի չատ հաւնեցաւ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ուրիկ՞ հասկցար:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ըսած գովեստները, ըսած խօսքերը չլսեցի՞ր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Քաղաքավարական քմահաճոյքներ են ատոնք:

ԲԵԲՐՈՆ. – Չէ աղջիկս, ըսուածքէն յայտնի էր, որ սրտանց կը խօսէր կոր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Աստիկա քու կարծիքդ է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Քանի մը օրէն կը տեսնես:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ի՞նչ պիտի տեսնեմ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Եդուարդը պիտի դայ ձեռքըդ խնդրելու: Ես հայրդ ու եղբայրդ համոզեցի, որ 10.000 ոսկի դրամօժիտ տան: Ազուր աղջիկ մը, փարա, հարսնիքին ծախքերն ալ մեր վրայ, ա՛լ ինչ կ'ուզէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ինք կ'ըսէ, որ դրամի կարեւորութիւն չի տար:

(Շար. 30)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մատնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր Եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՐՄՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 24
Ժթ. օր Մեծի Պահոց
Իսի լէ Մուլինոյի
Սուրբ Մարիամ Աստուածածին
Եկեղեցւոյ մէջ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
Իզ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

(Շար. Ա. էջէն)

Նախապէս, օդանաւին մէջ, անձամբ ողջունած էր իրեն ընկերացող 75 լրագրողները եւ երբ իր բաները ականջին կը փսփսար՝ «լրագրողները չատ իրար անցած են այս ճամբորդութենէն», պապը կը պատասխանէր՝ «Իսկ ե՞ս, իրար անցած չե՞մ»: Ժամանումին իսկ, Յովհ. Պօղոս Բ. յայտարարած է. – «Աչխարհի այս չրջանը, ծանրակչիռ եւ ահիպողական հարցեր կան արդարութեան, ժողովուրդներու եւ ազգերու իրաւունքներու մասին որոնք պէտք է լուծուին»: Պապը ուխտի գնաց Նեպոտ լեռը ուրկէ Մովսէս տեսաւ աւետեաց երկիրը: Պապը Մարտ 21–ի առաւօտեան պատարագէն հետք Ամման 50 հազար հոգիի առջեւ, կ'անցնէր Երուսաղէմ:

ՍԵՆԵԿԱԼԻ մէջ, երկար տարիներու ազատումէ մը ետք, նախագահական ատեռին տիրացաւ 74–ամեայ ընդդիմադիրը, Ապտուլայ Վատէ: Ապտու Տիուֆ ընդունեցաւ իր պարտութիւնը եւ չնորհաւորեց իր մրցակիցը: Սենեկալը այս ընտրութեամբ փաստը տուաւ նաեւ թէ Աֆրիկէի ժողովրդավար տիպար երկիրն է:

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ հաւաքական անճնասպանութեան դիմած ապանդաւորներու թիւը առնուազն 400 է, որոնց մէջ 78 երախաներ կան: Այս ազանդը (10 պատուիրաններու վերահաստատում) համոզուած էր որ աչխարհի վախճանը անմիջական է:

ՍԱՒԿԸՄԻՆԻ (Մոզէլի նահանգ) գատարանին կողմէ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ դասական դըպրականութեան դասատու՝ Լուի Պէրժէ որ ժխտական արտայայտութիւններ ուղեցած էր Լէմպէրկի գոլէժի երկու դասարաններու առջեւ: Ան ըսած է որ բոլոր մեռեալները Հրեաներ չէին, մեռեալներու թիւը նուազ էր քան ինչ որ կ'ըսուի եւ թէ պատմութեան դասատուները սուտ կը խօսին:

ՓՈՒԹ-ՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան
Ածթոնի – ՀՄԸՄ Ֆրանս 2 – 2
Ա.Է.Օ. Արմենիէն Իսի – Վէրսայլ 1 – 0
Սավիճեքի –
Իւ.ժի. Արմենիէն Ալֆորվիլ 0 – 0

Լիոնի Շրջան
Լիոն Պելֆուր – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսիճ 4 – 1

Իզէրի Շրջան
ՀՄԸՄ Վիէն – Վիէն Սէ.Էս. 1 – 0

Տրոմ–Արտէչի Շրջան
Պուռ–լէ–Վալանս – ՀՄԸՄ Վալանս 3 – 0

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակինեներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼԻ ժամերգութիւն կը կատարուի:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտես»ի կիրակիին

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens
de la Cité Internationale Universitaire de Paris
avec le soutien de l'U.GA.B.

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS
Menu oriental
Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale**, en présence de personnalités
Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques **"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"**
Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF
Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅԲԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
Հաւատարիմ իր կոչումին, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը ծանէ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 85-ԱՄԵԱԿԸ

նուիրուած ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան 80–ամեակին

Շաբաթ, Ապրիլ 1, ժամը 21–էն մինչեւ առաւօտ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ
մատնակցութեամբ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած՝
«ԿԱՅԾԱԿ» Նուագախումբին

— Հասոյթը կը յատկացուի չրջանէս Համազգայինի Դպրոցին —
● Առատ ուտելիքներ պատրաստուած Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ ●
►Մուտք՝ 100 ֆր.◄

SALLE POLYVALENTE DES CAILLOLS
Avenue Bouyala d'Arnoud — 13012 MARSEILLE

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000

organisé par

ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

ԿԱՊՈՒՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋԻՆՔ

Ֆրանսահայ կաթոլիկ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մատնահիւղին միջինքի ճաչը Զորեքչաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաչի մատակարարութիւն 70 Ֆր.:

Տեղերը ապահովել հետաճայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, երեքչաբթիէն Շաբաթ օրերը կ'ասոր կ'ետոյ:

LE COMITE DE PARIS ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB
vous convie
le vendredi 24 mars à 20h30
à une présentation publique du nouveau volume de la REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
consacrée à
La Cilicie (1909-1921) des massacres d'Adana au mandat français
avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

tombola

La Section "Archalouys Tathéossian" de la Croix Bleue des Arméniens de France félicite les heureux gagants de la tombola dont le tirage a eu lieu le 6 février 2000 au Centre Valeyre, Paris :
N° 119 : Sac à main offert par la Sté ELISA — N° 127 : Bijou en or offert par la Sté LORIS — N° 173 : Croix arménienne en obsidienne — N° 193 Entrée à Eurodisney offerte par SABERATOURS — N° 241 Chemisier offert par un anonyme — N° 246 : Bouteille d'ouzo offerte par MASSIS BLEU — N° 261 : Croix arménienne en or offerte par Onnig AVEDISSIAN — N° 326 : Boucles d'oreilles fantaisie offertes par la Sté NAZARETH — N° 429 : Set thé café offert par la Brûlerie NOUCHKA — N° 462 : Corbeille de produits orientaux offerte par la Sté HRATCHIAN — N° 465 : Radio . réveil offert par M. et Mme ANDIZIAN — N° : 551 : Stylo Waterman offert par un anonyme — N° 650 : Croix et chaîne en or offertes par M. SARKISSIAN — N° 710 : Tapis offert par la maison BAKERDJIAN.
Nous adressons nos plus vifs remerciements à nos généreux donateurs et nous invitons les heureux gagnants à venir retirer leur lot à la M.C.A., 17, rue Bleue 75009 PARIS, le samedi après-midi à partir de 14h30.

***

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de NORK
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
JEUDI
23 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԳԻՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

ՀԱՐ ՏԱՐԻ –ԹԻՒ 19·869 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.869

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԴԷՄ

ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, ՎԱՐՈՐԴԸ ԵՒ ԹԻԿՆԱՊԱՀԸ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի, Մարտ 21–էն 22 լուսնալիք գիշերը, ժամը 1–ին, մահափորձ մը գործուած է Ստեփանակերտ, նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ: Երեւանեան փողոցի խաչմերուկին վրայ յարձակում գործուած է իր կառքին վրայ, երբ աշխատանքէն տուն կը վերադառնար: Գնդակոծումէն ծանրօրէն վիրաւորուած է նախագահը (սրտանքներէն), բայց, ըստ բժիշկներուն, կեանքը վտանգուած չէ:

Ծանրօրէն վիրաւորուած են նաեւ նախագահին վարորդ–թիկնապահը՝ Սերգէյ Սարգսեան եւ թիկնապահը՝ Սամուէլ Գաբրիէլեան: Ահաբեկիչները թիկնազօրի պատասխան կրակէն յետոյ, յաջողած են փախուստ տալ:

Լարաբաղի դատախազութիւնը քրէական գործի ձեռնարկած է· կազմուած է հետաքննութեան յանձնախումբ եւ որոնման աշխատանքներ կը տարուին: Արգելը ձերբակալուած են կասկածելիներ:

Չորեքշաբթի առաւօտ հասած վերջին յուներու համաձայն ձերբակալուած էր Լարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարար եւ բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեան: Ձերբակալուած են նաեւ Ս. Բաբայեանի կողմնակից անձեր:

Մարդու Լ.Ղ.Հ կառավարութեան պաշտօնական յայտարարութիւնը այս առնչութեամբ. –

Լ.Ղ.Հ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ս·Ք· Մարտի 22–ին, ժամը 00·50 րոպէին, Ստեփանակերտում, նախագահական նստավայրի մօտակայքում, Լ.Ղ.Հ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի վրայ կատարուել է մահափորձ, ինչի հետեւանքով նախագահը ծանր վիրաւորուել է, սակայն նրա կեանքին, բժիշկների հաւաստմամբ, վտանգ չի սպառնում:

Ահաբեկչական գործողութեան հետեւանքով ծանր վիրաւորուել են նաեւ նախագահի թիկնապահներ Սերգէյ Սարգսեան եւ Սամուէլ Գաբրիէլեան:

Լ.Ղ.Հ կառավարութիւնը խստօրէն դատապարտում է ահաբեկչական այս անճախադէպ գործողութիւնը եւ այն գնահատում որպէս Լ.Ղ.Հ պետականութեան ներկատմամբ յանցաւոր ոտնձգութիւն:

Լ.Ղ.Հ իշխանութիւններն ու ժողովուրդը չեն կասկածում, որ Հանրապետութեան նախագահի՝ քաղաքական բարեփոխումների իրականացմանը, երկրում բարոյահոգեբանական առողջ մթնոլորտի ձեւաւորմանն ուղղուած նոր կուրսը յարուցել է անօրինականութիւնների վրայ հիմնուած եւ յանցագործ միջոցներով առաջնորդուող շրջանակների կատաղի հակազդեցութիւնը:

Մեր պետութեան համար այս ոչ դիւրին պահին Լ.Ղ.Հ կառավարութիւնը վըստահեցնում է, որ անձերելի այս յանցագործութեան բոլոր հրահրողներն ու իրագործողները կը պատժուեն օրէնքի ողջ խստութեամբ, եւ երկիրը վերջապէս կը ձերբազատուի ամենաթողութեան չարիքից:

Լ.Ղ.Հ կառավարութիւնը տեղեկացնում է, որ իրավիճակը Հանրապետութիւնում լիովին վերահսկւում է, եւ իրաւապահ մարմինները առնում են ամէն ինչ՝ հրէշաւոր յանցագործութիւնը բացայայտելու համար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութեան նախկին խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ «Թուրան» գործակալութեան տուած իր հարցազրոյցին ընթացքին խօսելով Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, ըսած է թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ բանակի զօրավարներուն ճակատումը հաւանական չէ որ հաշտութեամբ աւարտի: Գուլիզադէ նոյնիսկ կարելի կը նկատէ որ Քոչարեան զինուորականներուն կողմէ պաշտօնազրկուի, կամ անոնց ճնշումին տակ հրաժարի:

Ադրբեջանցի խորհրդականը Հայաստանի բանակին բարձրագոյն դասը Մոսկուայի հովանաւորեալները համարելէ ետք, կ'աւելցնէ նաեւ թէ անոր ցուցմունքով կը չարժին: Իսկ Հայաստան – Ադրբեջան կնճռիին մէջ առանց Մոսկուայի համաձայնութեան անկախօրէն չարժելու Ռ. Քոչարեանի ջանքը երկիրը բերած է ապակայունացումի ներկայի փուլին:

Ապակայունացումը կը տեւէ այնքան ատեն որ Մոսկուա պէտք ունի անոր եւ այնքան ատեն որ Կովկասի ընդհանուր կացութիւնը բաւարար չափով նպաստաւոր է Ռուսաստանի: Մոսկուա պիտի զօրակցի հայ զօրավարներուն ու անոնց միջոցով արդելք ըլլայ Ռ. Քոչարեանի որ Չ. Ալիեւի հետ բանակցութիւն վարէ առանց իրեն:

Գուլիզադէ բանծնելուն անուղղակի փաստ նկատած է վ. Օսկանեանի արտասահման ներքաղաքական անկայուն վիճակը անկարելի կ'ընէ Ղարաբաղի հարցին լուծումի հոլովոյթը չարունակել:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 21/22)

Լ.Ղ.Հ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ

Մարտ 21–ին տեղի ունեցած Լ.Ղ.Հ կառավարութեան հերթական նիստին, զոր կը վարէր վարչապետ Ա. Դանիէլեան,

(Շար· ը Դ էջ)

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 130 ԹԵՐ, 172 ԴԷՄ ՔՈՒԷՈՎ ՄԵՐԺԵՑ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԻ ՆԻՒԹ ԸՆԵԼ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բարեմիտ, արդարադատ, քիչ մը զգայական մօտեցումին դէմ ուժին ու տըմտեսական ազդակին հզօր պատուարին բախումով կարելի է ամփոփել Ծերակոյտին Մարտ 21–ի յեմմիչօրէի նիստին վերջին մասը: Այդ նիստը որ սկսաւ ժամը 16–ին, օրակարգի առաջին երկու նիւթերը սպառեց ժամը 20·30–ի չուրջ: Այդ ժամուն միայն կարգը եկաւ 1915–ի ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկին քննարկումին:

Ընկերվարական խմբակէն Ժիլպէռ Շապրու յայտնի յուզումով ներկայացուց նիւթը վերջապէս օրակարգի բերելու խնդիրը: Զարմանք յայտնեց արդէն յապազած ճանաչումին դէմ բանաձեւուած առարկութիւններուն, պատճառաբանութիւններուն որոնք բազմաթիւ չերջանկերու արտայայտութիւն դառած էին պետական դէմքերէ: Զաղկեց մերժումը տըմտեսական սպառնալիքներով, կամ կովկասեան կայուն վիճակի մը մտահոգութեամբ բացատրելու ջանքերը· ըսաւ թէ ճանաչումը կրնայ մեծ քայլ մը նշանակել հայ եւ թուրք նոր սերունդներուն երկխօսութեան դուռ բանալով, ինչպէս եղած էր Գերմանիոյ պարագային: Հրաւիրեց ներկայ ծերակուտականները որ չթարմացնեն վերապրողներու եւ անոնց շառաւիղներուն վէրքերը ու քուէարկեն անսալով իրենց խղճի ձայնին, որպէսզի Ծերակոյտը ճանչնայ 1915–ի Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Յատկապէս հիւրերու օթեակը զբաղած հայ ունկնդիրներու ծափերով ողջունուեցաւ իր ելոյթը: Սակայն, տըպաւորութիւնը ու պահ մը արթնցած յոյսերը երկար չտեւեցին: Յաջորդ առեներթօսը Սերժ Վէնսոն (աջակողմեան) սահմանադրական ու փիլիսոփայական հարց նկատեց ճանաչումի նիւթը, ըսելու համար վերջերս յաճախ կրկնուած բաներ որոնք թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ Հայերու, թէ՛ Ղարաբաղի համար վտանգաւոր հետեւանքներ մը կը վերածեն ճանաչումի պարագան: Մինչեւ իսկ պնդեց թէ դրական քուէարկում մը կը վնասէ Ֆրանսայի աշխարհընկալումի, անաչառութեան յատկանիշին...:

Նոյն լարերուն վրայ պտըտկող ելոյթ մըն էր արտաքին գործերու յանձնախումբին ներկայացուցիչ Կղավիէ տը Վիլիէնի ունեցածը: Ան ալ իրաւապիտական, պետանպիտական դժուարութիւններ նշմարեց ճանաչումին եաին, յատակօրէն ըսելու համար թէ պէտք չէ նիւթը օրակարգի բերել:

Այս երկու ելոյթներով յայտնուեցաւ Ծերակոյտին մեծամասնութեան կարեւոր բաժինը: Երկու ծերակուտականներն ալ ակնարկեցին ատոր, ըսելով որ եթէ կառավարութիւնը իսկապէս կողմնակից ըլլար 1998 Մայիսին Ազգ· Ժողովին ճանաչումին վերջնական ու մնայուն ձեւ տալու, հարցը Ծերակոյտին օրակարգին յղելու իրաւասութիւնը գործածած կ'ըլլար, առաջքը առնելով ձեւակերպական ներկայի վէճերուն:

Կարծիքներու բաժնին վերջին ելոյթը ունեցաւ եւրոպական կառոյցներու հետ կապի նախարար Փ. Մոսկովիսի որ ժողովուրդի մը յիշողութիւնը նուիրական համարելով հանդերձ, հարց տուաւ թէ ուելի քան 80 տարի առաջ պատահած դէպքի մը քուէարկութեան պարտականութիւն կը դնէ՞ Ֆրանսայի Ծերակոյտին վրայ երբ Թուրքիա թեկնածու է Եւրոպայի ընտանիքին անդամակցութեան եւ այդ նպատակով բռնած է ժողովրդավարացման ճամբան:

Կատարուած քուէարկութեան 172 ձայն դէմ արտայայտուեցաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը անմիջական վիճարկումի նիւթ ընելու, 130 ձայն՝ թեր:

Յուսախաբութիւնը, ընդվզումը ազատ պոռթկում դառն դուրսը, Ծերակոյտի չէնքին դէմ մինչեւ այդ ժամը սպասած հազար հոգինոց բազմութեան մէջ: Հոն խօսք առին ճանաչումին կողմնակից ուրիշ չանքի տէր դէմքեր, ինչպէս Ժ. Ռուշըպլուան, Մարի–Գլօտ Պօտու, ապա Ապրիլ 24–ի Կոմիտէի նախագահ Ա. Կէօվճեան ու Հայ Դատի Ցանձնախումբի նախագահ Ա. Գրիգորեան որոնք քանի մը ժամ առաջ կարճ ու «չատ քաղաքական» հանդիպում մը ունեցած էին Ծերակոյտի նախագահին հետ: Իրենց յաջորդեց Աբգ Թորանեան, մինչ խօսնակի դերը ստանձնած էր Մ. Փափազեան: Ըստ ի եկածի դառնութիւնը արտայայտեցին բոլորն ալ, պայքարը անպատման չարունակելու վճռակամութեամբ ու որպէս առաջին քայլ մեծ ցոյցի մը հրաւէր ուղղելով նոյն վայրը, Ապրիլ 24–ի օրը:

Այդ բոլորին մէջ առաւել ուշագրաւ էր Ֆրանսայի 450 հազարնոց դաղութին ուղղուած Ա. Կէօվճեանի «Aux urnes citoyens!» կոչը որ կ'ամփոփէր յետագայ մարտավարութեան հիմնական գիծը:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(22 Mars)

LE SENAT REFUSE D'EXAMINER LE TEXTE

Մարտ 22–ի մեր տեսած առաւօտեան օրաթերթերէն միայն Ֆիկարօ կրցած էր լուրը հասցնել, քանի քուէարկութիւնը շատ ուշ տեղի ունեցած էր, նախորդ իրիկուն: Ան կը դրէ.– «Ծերակոյտը մերժեց քննել Ազգ· Ժողովի օրէնքի առաջարկը "հայկական ցեղասպանութեան" վերաբերող, դանելով որ, ինչպէս նշեց Սերժ Վէնսոն (ԷՌ – ՓՀ – ԷՌ, Շէռի նահանգ), որ իրեն չի յնար "օրէնքը օգտագործել ուրակելու համար դէպքեր որոնք պատմութեան կը պատկանին"»:

Դիմումը մերժուեցաւ ծերակուտական մեծամասնութեան կողմէ 130–ի դէմ 172 ձայնով եւ չորս ձեռնպահութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Մերա-կոյսին կողմէ ճանաչումին համար տարուած աշխատանքներու այս օրերուն հետաքրքրական է կարդալ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Մ. Լըկրայլ հետ կատարուած հարցազրոյց մը, Մնարք զրօծակալութենէն Գայեանէ Մովսիսեանի կողմէ: Ան հրատարակուած է «Ազգ»ի Մարտ 11-ի թիւին մէջ:

Զրոյցին առաջին մասին մէջ նիւթ եղած են Կովկասեան ապահովութեան համակարգի մը ստեղծումը, անոր մասնակից երկիրներու պարագան, ըլլայ Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու, նաեւ Եւրոպական Միութեան ազդեցութեան խնդիրները: Ցետոյ ուշի ուշով խօսակիցները կեդրոնացած են Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն, ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին վրայ:

Զրոյցին ընթացքը յայտնապէս կը գայրացնէ դեսպանը երբ Գ. Մովսիսեան հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսայի Մերակոյսը վերջերս կրկին Թուրքիոյ ճընշումին տակ օրակարգի չբերաւ ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը որով կ'ուզենան Հայաստան – Թուրքիա դիւանագիտական յարաբերութիւններու քննարկման խոչընդոտները: Շրջանի հաշուեկշիռը կը խախտի՞ եթէ Ֆրանսա ճանչնայ Օսմանեան Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը, կը հարցնէ զրուցավարը: Մ. Լըկրա կը ճշդէ թէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւնները միայն ու միայն Հայերու եւ Թուրքերու պատկանող գործ են: Ցետոյ, չի հասկնար թէ ինչո՞ւ միշտ գոյութիւն ունի այն կարծիքը թէ Ֆրանսայի Մերակոյսը ի վիճակի չէ երկրին չահերուն համապատասխան որոշում տալու եւ կը չարժի Թուրքիոյ կամ Հայաստանի ճընշումին տակ: Կը կրկնէ նաև թէ նման բան ճանչնալ – չճանչնալու հարցը իրաւունքի մարզին պատկանող բան է: Այսինքն իմաստ չունի օրէնսդիր ատեանէ մը վերացումը: Ոչ ոքի կողմէ ժխտումի ենթակայ է Եղեռնի ողբերգութեան սարսափը, բայց օրէնքի վերածումը ամբողջովին դուրս կը մնայ Ֆրանսայի իրաւական դաշտէն, քանի որ նման օրէնք գոյութիւն չունի: Ատկէ զատ, օրէնքի այդ առաջարկը որով կ'ամփոփուի 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ, օրէնքի ձեւ չունի, չի ալ համապատասխաներ Ֆրանսական օրէնքներու ժողովածուին ու իրաւունքի Ֆրանսական մատնութեան:

Զարմանալի չէ անշուշտ որ Գ. Մովսիսեան կը չեչտէ. – «Հայաստանի հասարակայնութիւնը չի հասկանում թէ ինչո՞ւ միջազգային հանրութիւնը ճանաչելով Հոլոքոստը, հրաժարւում է ընդունել որ Ի. դարի սկզբում Օսմանեան Թուրքիայում նոյնպէս տեղի է ունեցել ոճրագործութիւն մարդկութեան դէմ»: Դեսպանը հասկնալի կը գտնէ որ Հայաստանի դեկավարները ձգտին ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին հասնելու, բայց չի հասկնար թէ ինչո՞ւ Հայաստանին առընչուած փաստ մը պէտք է արձանագրուի իր երկրին իրաւական հայեցակարգին մէջ: Անտեղի կը նկատէ Հոլոքոստի հետ համեմատութիւնն ալ, քանի որ Ֆրանսայի մէջ չկայ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրէնք: Կ'ըսէ թէ կան օրէնսդրական տուեալներ որոնք պատիժ կը սահմանեն օրինակ՝ կապի սենեակներու գոյութեան ժխտումին համար: Սակայն ատիկա ցեղասպանութեան մը ճանաչումին հետ նոյն բանը չէ:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն բարելաւման, ատիկա անհրաժեշտ հանգրուան մըն է որմէ ետք միայն կրնայ կարելի ըլլալ պատմական որոշ վիճաբերու ուսումնասիրութիւնը, այդ կարգին նաեւ ցեղասպանութեան:

Մինչեւ հոս ըսուածը որ քանիցս կըրկնուած բան է, եթէ կրնայ Ֆրանսայի տեսակէտ նկատուիլ, Մ. Լըկրայլ յետագայ արտայայտութիւնները զարմացնող են Թրքական տեսակէտը կրկնող իրենց բնոյթով: Պատմական իրաւարձութիւններու քննարկումին վերադառնալու անհրաժեշտութիւնը բնական զանելով հանդերձ, ան կ'աւելցնէ դրեթէ դատապարտող, չեչտով. «սակայն ժամանակակից Թուրքիոյ կը վերագրուի այն մեղքին պատասխանատուութիւնը զոր ներկայի ապրողներէն ոչ ոք գործած է, ծնած անգամ չըլլալով 85 տարի առաջ: Բնականաբար, ժամանակակից Թուրքերը կը խուսափին նման հաւաքական պատասխանատուութենէ: Կարելի է ուսումնասիրել այդ ամէնը որ հոն տեղի ունեցած է, սակայն ատիկա չի նշանակեր թէ պէտք է վերունդէ վերունդ շարունակել երկրի մը վերագրել ոճրագործութեան մը հաւաքական պատասխանատուութիւնը»: Մ. Լըկրայլ անհամաձայնութիւնը կը հասնի հոն որ Հայերու վերապրուած «յամառութիւն»ը մինչեւ իսկ դրեթէ յանգանք կը նկատէ ան, ըսելով որ ատիկա կրնայ մարդկային տարրական իրաւունքներու ոտնակոխում նշանակել, քանի որ իրաւունքի միջազգային չափանիշով մարդ պատասխանատու է միայն ի՛ր գործած արարքներուն համար: Ինք կը կարծէ նոյն ատեն որ Թուրքիա ինք պէտք է վերջնականութեան ենթարկէ իր վերաբերումը սեփական պատմութեանը նկատմամբ: Կը կրկնէ թէ ատիկա եւս Հայերու եւ Թուրքերու գործն է եւ ոչ՝ Ֆրանսացիներու: Ֆրանսան երկու երկիրներուն հետ ալ բնականոն յարաբերութիւն ունենալով, իրեն իրաւունք չի տար միջամտելու երկուքին վերաբերող հարցերու: Այս պլուխին մէջ չէ մոռցուած Փարիզի մէջ քաւական ժամանակ առաջ ուղղուած իմաստութեան յորդորն ալ թէ բարդ հարց է, պէտք է քննարկել հեռանկարի մը խորքին վրայ, որ ուղղուած ըլլայ ոչ թէ դէպի ետ, այլ՝ դէպի առաջ:

Զրոյցին մնացած մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Մինսկի խումբին մէջ Ֆրանսայի, Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու դերերուն համեմատականը եւ Կովկասի մէջ ԱՄՆ – Ռուսաստան մրցակցութիւնը: Գ. Մովսիսեան կ'ըսէ թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի որոշ շրջանակներ այն տպաւորութիւնը ունին որ Մինսկի խումբին մէջ Ֆրանսա կարծես մունջի դեր կը կատարէ եւ հիմնական նախաձեռնութիւնները ձգուած են ԱՄՆ-ուն եւ Ռուսաստանին: Մ. Լըկրայլ պայրոթը հոս ալ նշմարելի է. «ձեր մէջ խօսողը ձեր խորհրդային ժառանգութիւնն է» կ'ըսէ ան. «այդ մըտայնութիւնն է որ ամբողջ աշխարհը սեւ – ճերմակ ներկուած կը նկատէ: Եւ եթէ Ադրբեջանի մէջ ալ նոյնն է պատկերացումը, ատիկա միայն կը նշանակէ թէ երկու ժողովուրդները ընդհանուր չատ բան ունին: Դեսպանը կը մերժէ Ֆրանսային լուռ դերակատարի վերագրումը: Ան է որ պարտականութիւնը ունի Եւրոպական Միութեան իր գործընկերներուն հետ բանակցելու եւ զանոնք համոզելու: Սակայն, եթէ Հայաստան եւ Ադրբեջան կը նախընտրեն որ ամէն բան վճռուի, Ռուսաստանի ու ԱՄՆ-ու միջեւ, Ֆրանսա դէմ չէ:

Ապա կը յիշեցնէ Ռուսաստանի հետ Հայաստանի ներկայի գերազանցապէս բարւոք յարաբերութիւնները, կարծես ըսել ուզելով որ կը հասկնայ նշմարած ռուսամէտ ընթացքին դրդապատճառները: Ռուսաստան ձեզի ապառիկ վազ եւ հիւլէական վառելիք կուտայ, կ'ըսէ. եւ ատիկա օգնութիւն նկատել կարելի է, քանի որ Հայաստանի համար վճարումի պարագան հարց մըն է: Եթէ պարտաւոր ըլլայ վճարելու, ի՞նչպէս պիտի կարենայ: Անկարելի չէ որ Ռուսաստան չեղեալ նկատէ պարտքը, ինչպէս ուրիշ անգամներ եղած է: Ուստի իմաստ չունի խօսիլ մրցակցութեան մասին: «Ընտրեցէք այն բարեկամներին որոնք ձեզ աւելի յարմար են» կ'ըսէ Մ. Լըկրա, աւելցնելով որ այդ պարագային անտեղի կ'ըլլայ հարց տալ թէ Ֆրանսան ինչո՞ւ ոչինչ կ'ընէ:

Սխալ մօտեցում մըն կը տեսնէ Ռուսաստան – ԱՄՆ մրցակցութեան հաւասարքին մէջ ալ: Կովկասէն Ռուսաստանը դուրս մղելո՞ւ ոչ ԱՄՆ, ոչ ալ Եւրոպական Միութիւնը նպատակ ունին:

Ան այդ շրջանին մէջ ունի իր տեղն ու դերը. միայն այլեւս նախկին բացառիկ վիճակը չունի: Իսկ շրջանի վտքր երկիրները իրենք պէտք է մեծ երկիրները դրդեն կարենալու ձգտում արտայայտեն: Իսկ Մինսկի խումբը այդ գործակցութեան յաջողութեան մէկ ապացոյցը կը կազմէ: Քաղաքական բարդ խաղի պարագային, գործընկերներու եւ անոնց միջեւ պահուած հաւասարակշռութեան օգնութեամբ միայն յաջողութիւնը կարելի կ'ըլլայ. ատիկա վճռոն է այլ երկիրներու համար եւս եւ աւելորդ է հրաչքի սպասել:

Ցեղասպանութեան նիւթին առընչուած արտայայտութիւններէն ետք, հետաքրքրական ու բաւական մտածել տուող է Ֆրանսայի դեսպանին խօսքը որ կ'ուղղուի Հայաստանին. «ընտրէք այն բարեկամները, որոնք ձեզ աւելի յարմար են: Սակայն յետոյ մի՛ հարցնէք թէ Ֆրանսա ինչո՞ւ ոչինչ կ'ընէ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՓԻԴԱՅՈՒ ՄԱՅՐԸ

Կանգառներից մէկում երիտասարդ աւտոմեքենայ բարձրացաւ մի տարեց կին՝ երկու ձեռնապայուսակներով, որ հազիւ էր քարշ տալիս: Տնքտնքալով, պայուսակները տեղաշարժելով՝ աչքերով նրան տեղ էր որոնում ամէն ափ լեցուն մեքենայում: Առաջին շարքի երիտասարդներից մէկը տեղը զիջեց, եւ նա, քաշքշելով իր բեռները եւ չնորհակալութիւն մրմնջալով, ներողամտօրէն տեղաւորուեց համակ սպիտակավարս, կուչ ու կլոր դէմքով, անզղեակ աչքերով մի կնոջ կողքին, եւ անմիջապէս զրոյցի բռնուեցին: Վերջինս, ձեռնափայտին կռթնած սկսեց տրտնջալ օրուայ դժուարութիւններից, պակասութիւններից, թէ սոված են, ապրուստ չունեն, ո՞ւմ է պէտք էս անկախութիւնը եւ այլն: Կողակիցը լսում էր, զարմացկոտ, անտարբեր գլուխը չարժում, թէ ի՞նչ է ասում այս կինը: Կարծես կնոջ տրտունջը նրան չէր հասնում, նրա ուղեղում չէր տեղաւորւում: Իր գաւակը զոհուել էր հայրենիքի համար: Նա իր մաքերի հետ էր, իր հոգսերն ունէր: Ուղեւորներից մէկը նրա մաչուած, յոգնած դէմքից ազդուելով, հարցրեց. «Մայրի՛կ, առաւօտ չուտ ինչո՞ւ ես այս ծանրութիւնները քարշ տալիս»: Նա, հոգոց տանելով, մեղմաձայն պատասխանեց. «Մեծ տղաս Ղարաբաղում զոհուել է, փոքրս հիւանդանոցում է. բան-ման եմ տանում մի քանի օրուայ համար. հիւանդանոցը քաղաքի միւս ծայրին է. ամէն օր չեմ կարող գնալ-գալ»:

Շաղանակագոյն, փոքր ու կլոր աչքերում արցունք չկար: Զպարտուող, անյաւակնոտ՝ նոյնիսկ մայրական հպարտութիւն չէր զգացւում նրա խօսքում. ո՞վ գիտի՝ քանի-քանի անգամ է նա նոյն բանը ասել, ողբացել ու մրմռացել եւ հիմա մնացել է բազում անգամ կրկնուող խօսքը, որ միայն տեղեկութիւն է պարունակում պատահական մարդկանց համար: Մայրական վիշտը անթեղուած էր հոգու խորքերում. ցաւի միայն արտաքին կեղեւն էր նշմարւում՝ փոքր-ինչ մաչուած սեւ հանդերձանքի հետ: Գլխի սեւաչորը ծածկում էր սպիտակած մազերը, որ վայելում էր երկարուկ, դեղնասպիտակ նիհարած դէմքին: Ձեռնապայուսակները տեղաւորելով ոտքերի արանքում՝ նա՝ այդ պարզահոգի կինը, աչքերի ու խօսքի մէջ փափուկ մեղմութիւն, միամիտ մարդու անմիջականութեամբ չարունակում էր իր կցկտուր զրոյցը:

Մայր էր, չատ սովորական, հասարակ հայ մամիկ, որ կարծես հէնց այդպէս է ծնուել, ուրիշ տարբեր չի ունեցել, ուրիշ կեանքով չի ապրել. իր տղաները, ընտանիքը, իր ճակատագիրը: Եւ թւում է՝ ուզում է, որ մարդիկ դա հասկանան, իմանան, որ աշխահում կան իր նման մայրեր՝ իրենց սիրասուն զաւակներին անչահախնդրօրէն տրուող՝ ամբողջովին ու անվերապահ: Նման անճնուրաց մայրերը չէ՞ն, որ առանց երկմտելու, տատանուելու իրենց հոգեզաւակներին, իրենց սրտի մի կտորը պոկում տալիս են մարդկանց, հայրենիքին, մայր երկրին: Ցաւում է նրանց հոգին, նւում, բայց ճակատներին դրոշմուած է անճնազոհութիւն. մայրական կաթի մէջ կայ նըւիրումի, զոհողութեան աստուածային հատիկը, որից, ուզենան էլ, փախչել չեն կարող: Կամաւոր հնազանդ են իրենց կոչմանը, իրենց բախտին. չեն տրտնջում, չեն անիծում: Այդ չնորհը ընդունում են իրրեւ աստուածային տրուածք: Մայրերը, որ իրենց զաւակներին ռազմի դաշտ ճանապարհելով՝ ապաւինում են միայն Աստծուն:

Այս մայրերն են, որ զինուորներ են ծընում, պարզ, սովորական զինուորներ, որոնք անուն առ անուն գուցէ եւ չեն յիշուում, բայց նրանց սրբազան արեան շնորհիւ է երկիրը կանգուն հազարամեակների դիմաց, նրանց աւիւնով ու չանգիրով է, որ մենք կանք այսօր իբրեւ ազգ, ժողովուրդ, պատմութիւն. յուշ չենք, սոսկ մաղաղաթ ու վիմապատկեր չենք: Զինուոր ենք՝ զէնքով, բահով, գրչով: Զինուոր, որ մի բան ունի միայն՝ նուիրում. Աստուած նրան այդ է տուել, այդքան, եւ նա դրա տէրն է. տալ, ծառայել, ստեղծել, կառուցել, ծնել իր նմանին, չարունակուել՝ աստուածային կամքով: Ապրել՝ չատ չպահանջելով, անհնարինս չհայցելով: Փճացած բարքերի, տիեզերական հակումների հետ գործ չունի. եթէ կայ, կայ է՝ կը չակի: Հակառակ դէպքում նա իր գործն է անում, որովհետեւ երկիրը աղաւից, սոցիալական վայրիվերումներից, անտեսական ճգնաժամերից եւ հազար ու մի հակասութիւններից ազատելը, մաքրելը պետական այրերի, պաշտօնեաների, նախարարութիւնների, տարակական-քաղաքական, մշակութային կազմակերպութիւնների անմիջական գործն է. տեւական ու տանջալի գործընթաց, որի ոչ սկիզբն է երեւում, ոչ վերջը, բայց երկիրը, ժողովուրդը, պետութիւնը կայ: Այդ եղածը պէտք է պահպանել, բազմապատկել, պէտք է դարտեւել իրրեւ ազգ ու պետութիւն միայն ազգերի ու պետութիւնների չարքերում որ քեզ ճանաչեն եւ հաշուի նստեն, որ դու էլ ի վիճակի լինես քոնը ասելու, քոնը բերելու ընդհանուր չահաչքնթացին դրանով քեզ հաստատելով, քո գոյութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը իմաստաւորելով:

Բոլոր ժամանակներում, մեր աշխարհի հինդհազարամեայ պատմութեան ընթացքում, չերտ առ չերտ թափուել, չքնչացրել են աւելորդը, աղէտարեր եւ կամուտը, մակաբուծականը, չարաղէտ եսակենտրոն, գեռնաքարշ անանկը եւ մղացել-փոխանցուել է արարչագործութիւնը, մեծագործութիւնը, բարենպաստ ու գեղաչէնը. վկայ՝ մեր մշակոյթի գանձերը, մեր պատմութեան դրական իրողութիւնները, այսինքն ժողովրդի, ազգի սերուցքը ոգեչնչող – վերարտադրող պահպանող գործօնները: Սերուցքն է յաւերժողն ու փոխանցուողը: Ազգի այդ սերուցքի կորիզն են կազմում նուիրեալ զինուորները եւ նրանց ծնող մայրերը՝ բոլոր ժամանակները իրար ազուցող տաւտամ ու հաստատ:

Այդպիսի զինուորներ ծնող մայր էր նաեւ մեքենայում, որ իր գժուար ճամբորդի ոսկեդոյն թելն էր միամտօրէն կցում-կցմցում «օտար» մարդկանց ներկայացմամբ, կողքին նստած նեղիմպատուհին՝ վստահելով նրանց, եւ իր ըմտանեկան «գաղտնիքների» դիմաց իրար փոխհատուցում արժանանալով նրանց կասկածելի հաւանութեանը: Զար ու կիր աշխարհի օրէնքները արհամարհելու չարպարժիտ ու թափանցիկ էր զինուորի մայրը, եւ դա նրան աւելի համակրելի էր դարձնում ու առինքնող, թէեւ չատերը կարող էին մտածել, թէ ինչո՞ւ է այդ պարզունակ, ցնդած պատուը չվալի գրանը բացել, ի՞նչ է ուզում ապացուցել կամ ո՞ւմ. եւ ինչպէ՞ս կարելի է հոգին հասկանալու, որ մարդը պարզ հայեացքով է նայում աշխարհին. ապրելու համար, աշխարհը վայելելու համար, մինչեւ մնալու համար պարտադիր չէ խորհրդանիկ, կասկածամիտ, նենգաբարոյ, խարդախ, հաշուենկատ ու չահատէր լինել:

Հիմա մօր ուշադրութիւնը հիւանդագին էր. իր հոգսերն ու տառապանքները խտացրել էր նրա խնամքի մէջ: Կորցրել էր մէկին, փայփայում էր միւսին, որ ի ապաւէնն էր, ծերացած օրերի միխիթարութիւնը եւ յոյսը: Մօր հոգում, սիրտ կայն, չէր սպիանում ասպ պրպուռ վրրտան մրմունը, չէր մարմրում նրա յիշատակի լոյսը. պլպլում էր, ջերմացնում մնացած տարիները:

Որդու նահատակութիւնը խմաստալից էր մօրը. կեանքի ծանր բեռը առնելու համար այլեւս չէր ճնշում, չէր կապկպում. նա ազատ էր ու վեր այդ մանրուքից ու կեղծ պայմանականութիւններից: Նա զինուորի մայր էր:

ՅԱԿՈԲ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՅ ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՀԵՏ

Լիտուանիա օրէնք մը հրապարակած է որ նպատակ ունի երկրին մէջ մաքրագործելու խորհրդային շրջանի ընտրանիին ճացեալ խաւը: Փետրուար 1–ին կիրարկութեան դրուած օրէնքը վեց ամիս պայմանաժամ կուտայ բոլոր անոնց որոնք գործակցած են Խորհրդային Միութեան յատուկ սպասարկութիւններուն հետ որ դիմեն Պետական Ապահովութեան ու 21 հոգինոց թղթածրար մը լեցնեն որուն մասնական նիւթը կը կազմէ հակալրատուական գործունէութիւնը: Հարցումները կը վերաբերին ՔԱ – ԿՂ – ՊԿ–ի հետ առնչուն չփումներու, գործակցութեան, դաւադրութեան մեթոտներու, փոխանցուած տեղեկութիւններու, գործակիցներու ինքնութեան, նոյն գործակցութիւնը վերջին շրջանին եւս տանելու հաւանական փորձերու, եւ այլն:

Լիտուանական իշխանութիւնները սըրտելիք տեղեկութիւններուն փոխարէնն կը խոստանան բացարձակ խորհրդապահութիւն: Բազմաթիւ կեդրոններու, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէն բաղկացած յանձնախումբ մը պիտի քննէ ու վերլուծէ հաւաքուած տուեալները:

Լիտուանիա պալթեան երկիրներէն միակն է որ անկախութենէն ետք իր տարածքին վրայ բոլոր ապրողներուն քաղաքացիութիւն տուաւ, անկախ՝ իրենց քաղաքացիութենէն, կա՛մ երկրին մէջ ապրելու տեւողութենէն: Այսօր հոն ալ մը միայն են խորհրդային զաղտնի սպասարկութեան մէջ գտնուած Ռուսերը որոնք մեծամասնութեամբ տարեց անձեր են: Արդէն Լիտուանացիները կը խոստովանին որ օրէնքը թիրախ ունի նախ իրենց մարդիկը: Անոնք որոնք 1945–էն ետք մաս կազմած են մաքրագործումի լոկաներուն: Անոնք ժամանակի ՔԱ – ԿՂ – ՊԿ–ին պատժիչ գործողութիւններուն գլխաւոր գործադիրները եղան, յատկապէս դիմադրական չարժումին տարիներուն որ տեւեց մինչեւ 1952, «Լիտուանիոյ ազատագրութեան բանակ»ին գլխաւորութեամբ: Ռուսաստանի մէջ գտնուած կը կոչէին «անտառի եղբայրներ»: Անոնցմէ 30 հազարի չափ են այսօր ապրողները:

Երբ Լիտուանիան դուրս եկաւ Խորհրդային Միութեան կազմէն, ՔԱ – ԿՂ – ՊԿ–ի չորս հազար գործակալ կար երկրին մէջ. անոնց վերջին զեկավարը յաջողեցաւ իրեն հետ Ռուսաստան տանիլ դիւանները գլխաւոր մասը: Ու այսօր չատեր հարց կուտան թէ Պետական Ապահովութեան կեդրոնը ո՛ւրկէ ձեռք ձգած է անուններ ու ինչպէս պատրաստուած է մանրամասն հարցարանը:

Սկզբունքով, անոնք որոնք կը ներկայանան յօժարակամ, հետապնդումի պիտի չենթարկուին: Իսկ անոնք որոնց պատասխանները ոչ ամբողջական պիտի նըկատուին, կրնան տասը տարի որպէս պաշտօնատար, ուսուցիչ գործելու արգիլքին դատապարտուիլ:

Մաքրագործումի ներկայի արարքը վերջին հանգրուանը կը նկատուի Ի. դարուն երկրին ապրած ողբերգութեան որ սկիզբ առած է 1939–ի քաղաքացիական պատերազմով եւ որուն կրակին վրայ իւղ լեցուցած է խորհրդայնացումը: Ճակատումները հասած են այնպիսի սաստկութեան մը որ ընտանիքներ բաժան–բաժան եղած են, զանուելով տարբեր պատնէշներու վրայ: Կաթողիկէ Եկեղեցին արդէն ներողութիւն խնդրած է որոշ կրօնական ներողութիւն խնդրած է որոշ կրօնական ներողութիւն խնդրած է որոշ կրօնական

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ
ՀՌՉԱԿՄԱՆ
1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Երգարուն
եւ շարականներու
քացառիկ երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝

ՍԱԼԻԻ ՔԷԼԷՇԵԱՆԻ

(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը՝
20·30–ին՝

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է։

(Շար. Ա. էջէն)

ընդունուած է 2000 թ. պիւտճէի նախագիծը, որոշ լրացումներէ ետք։

⁂

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահի աշխատակազմի զեկավար եւ նախագահին առընթեր ազգ. ապահովութեան խորհուրդի քարտուղար Ս. Սարգսեան առաւ իր պաշտօնակից՝ Ս. Իվանովի հրաւէրով Մարտ 21–ին Մոսկուա գացած է։ Ապահովութեան բնագաւառէն ներս երկու երկիրներու գործակցութեան առընչուող հարցերու քննարկումն էր հանդիպումին դրդապատճառը։

⁂

ՕԹԱՆ–Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻԻՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 21–ին Երեւան ժամանած է ՕԹԱՆ–ի հարաւ–արեւելեան հրամանատարութեան պատուիրակութիւնը, զոր Ջ. Սմիթի գլխաւորութեամբ։ Այս վերջինին Հայաստանի պետական անձնաւորութիւններու հետ տեսակցութեանց ընթացքին կը քննարկուին «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրի չրջանակին մէջ Հայաստան – ՕԹԱՆ գործակցութեան, ինչպէս նաեւ տարածքաչրջանի որոշ հարցեր։

⁂

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Ազգ. ժողովի նախագահ Ա. Ալէքսանեան Մարտ 21–ի հրամանով Ազգ. ժողովի աշխատակազմի հանրութեան հետ կապի վարչութեան պետ նշանակուած է Սեւակ Մանուկեան, իսկ Յասմիկ Յակոբեան որ կը վարէր այդ պաշտօնը, նշանակուած է պետի տեղակալ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, յորդանանեան օդանաւով է, ինչպէս կը պահանջէ կանոնը, որ Ամմանէն հասաւ Թել – Ավիվի Պէն Կուրիոն օդակայանը, ուր զինք դիմաւորեցին Իսրայէլի նախագահը, վարչապետը եւ կառավարական անդամներ։ Հոնկէ, Յովհ. Պօղոս Բ. Թոռանով անցաւ Երուսաղէմ, ուր, քաղաքապետը (ալ ընդդիմութեան Լիքուտ) երթայերէն բացագանչեց իրեն՝ «Բարի եկաք, Երուսաղէմ՝ Իսրայէլի մայրաքաղաքը», աւելցնելով անդլերէն՝ «Բարի եկաք Սրբազան հողին վրայ»։ Նախապէս, Թել – Ավիվի օդակայանը, երեք մանուկներ (մէկ քրիստոնեայ, մէկ մահմեդական, մէկ հրեայ) Իսրայէլի հողը ներկայացուցած էին Պապին, որ կ'ողջունէր «Իսրայէլի պետութեան ժողովուրդը», ինչ որ նախորդը՝ Պօղոս Ջ. չէր ըրած 1964–ին։ Մարտ 22–ին, Պապը կ'ընդունուէր Բեթղեհէմ (որ հացին տունը կը նշանակէ երթայերէն) եւ որ այսօր պաղեստինեան ինքնավար հողամաս է։ Հանդիպում կ'ունենար Արաֆաթի հետ։

ԺՈՍՓԷՆի «սեւ գարուն»ը կը նկատուի այն բարդ կացութիւնը ուր կը գտնուի նախարարարապետը վերջին ծրագիրներու ճախողութեան հետեւանքով։ Երմտան եւ կրթական նախարարներու հեռացումէն այլեւս անխուսափելի կը նկատուէր, որքան ալ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ պնդէ որ «անճերու հարց չկայ»։ Մարտ 21–ին, Ժոսփէն անդրադարձաւ հանդամանքներուն։ Ընդունելով հանդերձ որ նիւթական դժուարութիւնները պիտի կրեն, անմիջական ոչ մէկ որոշում հաղորդեց չեզոք դնելով խորհրդակցութեան եւ բանակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ։ Թոշակներու անտուկին դրամը կը յատկացնել չնորհիւ աճին եւ գործադրկութեան նուազումին։ Ընդդիմութիւնը սիրով կը դիտէ Ժոսփէնի կառավարութեան դժուարութիւնները։

ՏԻԳԱՐՊԻՔԻՐի հազարաւոր բնակիչները, մեծամասնութեամբ քիւրտ, առաջին անգամ ըլլալով արտօնութիւն ունեցած են ծնելու իրենց Ամանորը (Նեվրոզ) Մարտ 21–ին։ Քրտամէտ Հատէփը կազմակերպած էր արարողութիւնը ապահովութեան թրքական ուժերու հովանաւորութեան տակ։ Թուրքիա կ'ուզէ ցոյց տալ Եւրոպական Միութեան իր բարեկամեցողութիւնը քրտական հարցին նկատմամբ։

ՄԱՐՈՔի թագաւորը՝ Մոհամէտ Ջ., որ պետական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ, կրցաւ Ֆրանսայի զօրակցութիւնը ապահովել իր երկրին մէջ կիրարկելիք բարեփոխումներու քաղաքականութեան համար։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ իշխանապետութիւններու կան դժուարութիւններ պիտի կրեն, անմիջական ոչ մէկ որոշում հաղորդեց չեզոք դնելով խորհրդակցութեան եւ բանակցութեան անհրաժեշտութեան վրայ։ Թոշակներու անտուկին դրամը կը յատկացնել չնորհիւ աճին եւ գործադրկութեան նուազումին։ Ընդդիմութիւնը սիրով կը դիտէ Ժոսփէնի կառավարութեան դժուարութիւնները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Մեծ պահքի հետեւեալ կիրակինե–ներուն, պատարագին անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼի ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 26
«Տնտես»ի կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւոր»ի կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալատեան» կիրակիին

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'Association de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

EXPOSITION
DE PEINTURE

Henri GHAZERIAN

peintre des libertés...

"RETRO-PROSPECTIVE"

du 24 au 31 mars

Vernissage le Vendredi 24 Mars à partir de 18 heures

Entrée libre les autres jours de 14h à 19h

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier — (près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de N O R K
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 ans
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Մ Ի Ջ Ի Ն Ք

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արեգա մասնաճիւղին միջինքի ճաշը Շաբաթ, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւրին, երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կէսօրէ յետոյ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE COMITE DE PARIS
ILE-DE-FRANCE DE L'UGAB
vous convie
le vendredi 24 mars à 20h30
à une présentation publique
du nouveau volume de la
REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
consacrée à

La Cilicie (1909-1921) des massacres d'Adana au mandat français

avec deux des auteurs
RAYMOND H. KEVORKIAN
et VAHE TACHJIAN
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
Renseignements :
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03.

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE
propose
un
VOYAGE-PÈLERINAGE
en ARMÉNIE et au KARABAGH
du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor.Virab, Djermouk, Norawank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine
PRIX : 9.150 F
(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիլ Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը փոխան ծաղկի Անտրէ Յովսէփեանի մահուան առիթով չնորհակալութեամբ առացած է։– Տիկին Ժանին Մոթաքեանէ եւ ընկերութենէ հինգերէ 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Մաքարեանէ 100 Ֆր. եւ Օր. Փասքալ Ժուրաէնէ 50 Ֆր.։

⁂

Կապոյտ Խաչի Պանէօ – Գաշանի Հ. Խահակեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեանէ Օննիկ Պուտուրեանի մահուան առթիւ։

A l'occasion du 70ème anniversaire de la Maison des Etudiants Arméniens
de la Cité Internationale Universitaire de Paris
avec le soutien de l'U.GA.B.

DINER EXCEPTIONNEL DES ANCIENS ET DES AMIS

SAMEDI 25 MARS

Menu oriental

Programme :
18h30 : Apéritif et visite de la Maison et de ses nouveaux équipements
20h00 : Dîner au **salon Honnorat de la Maison Internationale,** en présence de personnalités

Programme musical et artistique assuré par des résiidents et anciens résidents.
Exposition de documents photographiques
"Mémoires de la Fondation Marie Nubar"

Tarif normal: 350 FF par personne
Tarif enfant : 175 FF
Tarif bienfaiteur: 1.000 FF

Inscrivez-vous dès maintenant !
Maison des Etudiants Arméniens,
57, boulevard Jourdan, 75014 Paris
Téléphone : 01 44 16 10 60 /
Fax : 01 44 16 10 61

մէջ երջանիկ մուրացկաններ կան, քանի, ըստ «Մաէժ Թայմզ» օրաթերթին, ամանք կրնան օրական մինչեւ 1500 տոլար չահիլ։ Մէկը, նոյնիսկ, երկու չաբթուան մէջ 21·800 տոլար չահած է։ Իշխանութիւնները կը ջանան առաջքն առնել այս մուրացկանութեան։ 1999–ին, միայն Տուպայի մէջ 486 մուրացկան ձերբակալուած է։ Առնոյ 80%–ը երկիր մտած են որպէս զբօսաշրջ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 24
VENDREDI
24 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·870 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.870

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

28 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ղարաբաղի նախագահը՝ Ա. Ղուկասեան ծանրօրէն վիրաւորուած էր սրընթացքներէն, Մարտ 21–ի գիշերը կատարուած մահափորձի ընթացքին։ Մարտ 22–ին իսկ, վիրաբուժական գործողութիւն մը կատարուած էր Ստեփանակերտ, երեւանէն հասած վիրաբոյժներու կողմէ, ապա նախագահը Երեւան փոխադրուած էր։ Առողջական վիճակը կայուն է, փչրուած են սրունքներուն ոսկրները։ Աւելի ծանր է վարորդին՝ Սերգէյ Սարգսեանի վիճակը, ան վիրաւորուած է գլուխին եւ գործողութեան ենթարկուած։

Որպէս կասկածելի ձերբակալուած են 28 հոգի, որոնց կարգին են ոչ միայն Սամուէլ Բաբայեան, այլեւ իր եղբայրը՝ կարէն, Ստեփանակերտի քաղաքապետ։ Ղարաբաղի դատախազութեան պվասւոր դատախազ՝ Մաւրիկ Ղուկասեանի հրամանով առեղծուած է քննական յանձնախումբ մը։

Ըստ Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար՝ Ազարատ Մկրտչեանի Ա. Ղուկասեան «միջին ծանրութեան վնասուածք ստացած է»։

***

Հայաստանի վարչապետ՝ Ա. Սարգսեան յայտարարած է որ Ղարաբաղի մէջ իրավիճակը հանդարտ է։ Մահափորձի առեն, Ա. Ղուկասեանի թիկնապահերէն մէկն ալ կրակ բացած է եւ վիրաւորած յարձակողներէն մէկը։

***

Ղարաբաղի Ազգային ժողովը յայտարարութեամբ մը արտօքը դնահատած է որպէս «ենթամիտ ոտնձգութիւն Ազգային անկախ պետականութեան եւ յանձին նրա ԼՂՀ օրինական իշխանութիւնների նկատմամբ իրրեւ բարերարութեան արտայայտութիւն, ուղղուած՝ երկրում իրավանացուող բարեփոխումների անշրջելի գործընթացի կասեցմանը»։

***

Հայաստանի նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան նախաձեռնած է արտքը, որ մարտահրաւէր նկատած է Ղարաբաղի ժողովուրդին դէմ։ Նախագահը իր զօրակցութիւնն ալ արտայայտած է Ա. Ղուկասեանի, ապահովութիւն տալով որ պատասխանատուները արագօրէն կը յայտնաբերուին։

***

Հայաստանի Ազգային ժողովի երեսփոխանները դժգոհութիւն յայտնած են որ հարկ եղածին չափ տեղեկութիւն չունին։ «Մխանութիւն» դաշինքի ղեկավարը՝ Անդրանիկ Մարգարեան ըսած է որ այս դէպքը, պատահած խորհրդարանական ընտրութիւններէն առաջ, ներքաղաքական կայունութեան հիմքերուն կը վնասէ։ Ընդհանուր ձեւով, դէպքը յատկի նկատելով հանդերձ, մեկնաբանելու հնարաւորութիւն չկայ ըսած է Շ. Քոչարեան, մինչ ՍիՄ.–ի նախագահ Հ. Աւետարեան «մեծապէս պրովոկացիան հայ ժողովրդի դէմ» որակած է արարքը։

***

Հ. Ալիեւ քաղաքական կայունութիւն կը մաղթէ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի, պատահարն ալ «ներքին գործ» որակելով։ Ինք պաշտօնական այցելութեամբ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԽՄԲ· – Մեր այսօրուան ու վաղուան թիւերով կը հրատարակենք Ծերակոյտին Մարտ 21–ի յետմիջօրէի նիստին օրակարգի վերջին նիւթին ամփոփ ատենագրութիւնը։ Այդ նիւթը, ինչպէս ծանօթ է, կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին օրէնքի առաջարկը անմիջական վիճարկումի բանալու խնդրին։

Ատենագրութիւնը ուր տեղ գտած են օրուան ելոյթները, կը հրատարակենք նախ, բնականաբար, որպէս պատմութեան ատաղձ· բայց նաեւ որպէսզի յետագայ յոյսեր ու ջանքեր ուղղուին ի՛շդ հասցէներու, տեսնելէետք թէ ո՛ր դիրքերէն ի՛նչ մօտեցում կայ նիւթին մասին։

***

M. le PRESIDENT. — Je rappelle au Sénat qu'en application de l'article 30, alinéas 1 et 4, du Règlement du Sénat, MM. Chabroux, Bret et 49 de leurs collègues ont demandé la discussion immédiate de la proposition de loi relative à la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Le délai prévu par l'article 30, alinéa 2, du Règlemennt est expiré et le Sénat a terminé l'examen de l'ordre du jour prioritaire.

En conséquence, je vais appeler le Sénat à statuer sur la demande de discussion immédiate.

En application de l'alinéa 6 de l'article 30 du Règlement, le débat engagé sur cette demande ne peut jamais porter sur le fond.

Ont seuls droit à la parole : l'auteur de la demande, un orateur «contre», le président ou le rapporteur de la commission, le Gouvernement.

Aucune explication de vote n'est admise.

M. CHABROUX. — Je prends la parole avec émotion en pensant à tous les Arméniens qui sont venus en France, patrie des droits de l'Homme et aux descendants des victimes de ce génocide historiquement prouvé : la population arménienne de l'empire ottoman a été victime d'une extermination épouvantable. Les atrocités sont gravées dans la mémoire des descendants des victimes. Et nous partageons leur sentiment d'horreur. Le XXe siècle a été abominable : deux guerres mondiales, le génocide arménien, la Shoah.

M. FAUCHON. — Et le communisme?

M. CHABROUX. — Et tous les crimes survenus jusqu'à aujourd'hui en Tchétchénie. Albert Camus qui n'a connu qu'une partie du XXe siècle l'a considéré comme «l'ère du meurtre de masse politiquement cautionné, de la mort collective préméditée et destinée à servir le pouvoir étatique... l'ère du génocide».

La question de la reconnaissance du génocide arménien se pose depuis longtemps. M. Poncelet avait interrogé à ce sujet M. Cheysson dès 1982. Le ministre avait déploré le refus des autorités turques de reconnaître ce massacre de 1915. La question fut posée par Pierre Mauroy et Gaston Defferre, par François Mitterrand et, aussi, par Jacques Chirac qui considère que ce massacre est bien un génocide et que le monde ne saurait oublier que les deux-tiers des Arméniens de l'empire Ottoman ont été exterminés entre 1915 et 1916: c'est un crime imprescriptible.

Faut-il rappeler que la Commission des Droits de l'Homme de l'ONU a qualifié, elle-même, ce massacre de génocide? Et l'Europe a subordonné l'entrée de la Turquie dans l'Union à la reconnaissance du génocide. Plusieurs parlements européens l'ont reconnu dans des conditions très solennelles et émouvantes. Pourquoi ne pourrions-nous pas, nous aussi, qualifier ce génocide de génocide comme nous avons, en 1998, tous debout reconnu la guerre d'Algérie?

Pourquoi les différentes propositions de loi communiste et socialiste n'ont-elles jamais été discutées par notre assemblée? Pourquoi avons-nous dû recourir à cette procédure —au rabais— de discussion immédiate? Faudra-t-il, si nous échouons ce soir, que nous reposions régulièrement la même question jusqu'à ce que le Sénat reconnaisse enfin le génocide arménien? Comme l'a dit Patrick Devedjian, la vérité est irrépressible. Pourquoi donc attendre?

Nous ne comprenons pas qu'il faille se taire pour ne pas entraver les tentatives de réconciliation dans le Caucase du Sud? L'an dernier, on arguait du Kosovo. La France frappait la Serbie.

M. DELONG. — Ce n'est pas ce qu'elle a fait de mieux.

M. CHABROUX. — L'Allemagne —qui a reconnu la Shoah— est devenue un grand pays démocratique.

Lionel Jospin a, dans un geste de paix, approuvé la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

M. DELANEAU. — Que n'a-t-il inscrit ce texte à l'ordre du jour prioritaire du Sénat?

M. CHABROUX. — A l'heure où le Pape prône la repentance, on ne peut, comme disait Jaurès, vivre avec un cadavre dans sa cave ! La reconnaissance du génocide arménien a valeur de prévention. Rappelons-nous qu'en 1939, Hitler disait que plus personne ne pensait aux Arméniens!

Puisse le Sénat, ce soir, se départir d'une attitude de déni insupportable d'un génocide qui est dans toutes les mémoires. J'appelle chacun à voter en son âme et conscience ! **(Vifs applaudissement à gauche et sur certains bancs au centre et à droite).**

M. VINÇON. — Le 17 mars 1999, devant la commission des Affaires étrangères du Sénat, M. Védrine a dit pourquoi le Gouvernement ne souhaitait pas l'inscription de ce texte à l'ordre du jour prioritaire du Sénat. Je regrette que M. Védrine ne soit pas ici ce soir...

Cette proposition de loi pose des problèmes constitutionnels et philosophiques. Ce texte viole les articles 34 et 37 de la Constitution : la matière traitée par cette proposition leur est étrangère. Le devoir de mémoire doit-il prendre la forme d'une loi? Et si ce génocide était reconnu pourquoi tous les autres commis, surtout au cours du XXe siècle, ne le seraient-ils pas?

M. PIRAS. — Tout à fait.

M. CHAVROUX. — Est-ce à la loi de proclamer la vérité sur ce génocide ? C'est plutôt aux historiens de le faire! Je rappelle que M. Védrine redoute qu'un tel texte ne crée des problèmes pour notre diplomatie. Pour lui, le conflit qui a embrasé le Caucose exige une diplomatie active. Il craint qu'un tel projet de loi ne fasse perdre à la France son image d'impartialité et d'ouverture, tout en reconnaissant les horreurs de ce génocide.

Nous ne pouvons que faire nôtres les considérations de M. Védrine (**On crie à l'hypocrisie à gauche**). Pour nous cette proposition de loi a un caractère électoraliste (**On se récrie à gauche**).

L'établissement d'une paix durable dans le Caucase devrait empêcher la reproduction du génocide qui a ensanglanté cette partie du monde.

Il ne nous appartient pas d'utiliser la loi pour qualifier de génocide ce massacre historique. Pourquoi M. Védrine n'est-il pas suivi par ses amis politiques?

Nous nous opposons à l'inscription de ce projet de loi à l'ordre du jour complémentaire du Sénat (**Applaudissements sur certains bancs à droite et au centre**).

Mme LUC, M. ESTIER. — Ils sont bien timides ces applaudissements.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(23 Mars)

REBONDS

LE SÉNAT A DE NOUVEAU REFUSÉ DE DISCUTER DE LA PROPOSITION DE LOI RECONNAISSANT LE GÉNOCIDE DES ARMÉNIENS DE 1915

UN MARCHANDAGE DE L'HISTOIRE

Sévane Garibian et **Stéphane Rapin**

Համալսարանի այս երկու դասախօսները յօդուած մը առորագրած են ուր կ'անդրադառնան Ծերակոյտի ժխտական դէրքին, տրուած պատճառաբանութիւններուն, մանաւանդ այն առարկութեան որ «Յանձնագրութիւնը թոյլ չի տար Խորհրդարանին պատմութիւնը որակելու»։ Այս առընչութեամբ, յօդուածագիրները կը յիշեցնեն որ նոյն առարկութեան բախած էր Կէսօ օրէնքը (1990 Յունիս 13) որ թոյլ կուտայ պայքարելու նացի բարբարոսութեան ժխտումին դէմ։ Ըսուած էր որ, ան ֆրանսական իրաւական դրութեան մէջ կը ներմուծէ· – «պատմական ճշմարտութիւնը օրէնքի սահմանումով»։ Գրութեան հեղինակները մանրամասնօրէն կը վերլուծեն Ծերակոյտին առարկութիւնները, հիմնուած Յանձնագրութեան 34–րդ յօդուածին վրայ, եզրակացնելու համար որ Ծերակոյտին մերժումը հիմնուած է ոչ թէ իրաւական այլ քաղաքական նկատողութիւններու վրայ։

***

Նոյն օրուան «Մոնտ»ն ալ կ'անդրադառնար Ծերակոյտին մերժումին։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՒԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԱՏԱԿՈՒԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱԶՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Գերպ. Եդուարդ Հիւրմիւզ (1799 – 1876) *վոքը եղբայրն է Գէորգ Հիւրմիւզ Աբբահօր, որուն հետ կը ձեռնարկէ Ռօլէնի Հնախօսութեան ընդարձակ գործին թարգմանութեանը: Կեանքը ամբողջութեամբ կ'անցնի Հռոմի մէջ, որպէս Միաբանութեան ներկայացուցիչ եւ մատակարար վանապատական կալուածներուն:*

1836-ին *կ'աւարտէ Պարթըլըմի թարգմանութիւնը:* 1849-ին *կը ձեռնարկէ Բուրաստաւիֆի, որ կը հանդիսանայ դասական բանաստեղծի ինքնագիր լուրջ արտագրութիւնը:*

Տաղաչափած է Յոբի գիրքը, թարգմանած է Մոնթիի Արիստոտէմը, Ալֆիէրիի Մերոպէն, Թոսգոլոյի Տաղ Ի Գերեզմանս քերթուածը, Ռասինի Փեդրան: 1873-ին *կը ձեռնարկէ Եփեսականի թարգմանութեան հայկական չափով: Վիրգիլոսէն թարգմանած է նաեւ Հովուականի-ը* (1870), *Փեդրոսի Առակը* (1855), *Տակիտոսի Տարեգիրը* (1872):

Ֆրանսական դրականութենէն, բացի Ռօլէնի Հնախօսութենէն, թարգմանած է նաեւ Ֆենելոնի Տելեմաքը (1850), *Պարթըլըմիի Ուղեւորութիւն Կրտսերոյն Անաճարսեայ Ցելլադա* (1853), 6 *հատորներով, Ֆլորիանի Նումա Պոմպիլիոս* (1853), *Պէրնարտէն Տը Սէն Փիէռի Պօղ եւ Վիրգինէն* (1860) *եւ Մատամ Ժանլիի Բելիսաիր, եւ ունի հատոր մը Բեմասացութիւնի ի Տիրամայրն* (1879), *ուր կ'ամփոփի Պոսուէէն, Պուրտալուէն եւ Մասիլիոնէն ճառեր՝ Տիրամօր ուսներուն նուիրուած:*

Բացի վերոյիշեալ գործերէն, իտալական դրականութենէն թարգմանած է նաեւ Ա. Մանձոնիի Խօսեցեալը (1875) *եւ Մեթաստազիոյի Սրբազան Թատերգութիւնը:*

Նոյնպէս հեղինակած է ինքնագիր երեք հատորներ՝ Առձեռն Բանաստեղծութիւն, Առձեռն Ճարտասանութիւն եւ Առձեռն Դիցաբանութիւն:

Հիւրմիւզի քերթողական մեծագոյն գործը կը կազմէ Բուրաստաւիֆը, բայց ունի նաեւ Հովուական Գեղօճ (5), *Ոտանաւոր Թուղթեր* (9) *եւ Պարագայական Տաղեր* (66 *հատ*), *Հովուերգական եւ քնարերգական կտորներ, ամփոփուած Տաղ Մխիթարեան Վարդապետաց չորքին Գ. հատորին մէջ:*

«Հիւրմիւզ կը ճանչնայ գրաբարը իր բոլոր մանրամասնութիւններով, զարտուղութիւններով, նրբութիւններով, բայց կ'ընտրէ այն ձեւերը որ միայն գեղեցկութիւն սահունութիւն եւ շնորհ կուտան իր լեզուին» (16):

Վիէննական Դպրոցը: *Թէեւ Վիէննայի Հայրերը չեն ունեցած այն բեղուն դործունէութիւնը դասական չարժումին նկատմամբ, համեմատած Վենետիկի մէջ ծնած հոսանքին, բայց յայտնաբերած ըլլալով Ոսկեդարի հայերէնին յատկանիշները, փորձեր կատարած են այդ միեւնոյն ոսկեդարեան յատկանիշներով դրաբարը գործածել չարք մը դասական գործերու թարգմանութիւններու մէջ եւ պէտք է ըսել որ արդիւնքը եղած է դրական:*

Ցաւուկ յիշատակութեան արժանի են Գաթըրճեան, Գալուստեան եւ Զագըճեան:

Հ. Յովսէփ Գաթըրճեանի (1820 – 1882) *դրիչին կը պատկանին հետեւեալ դասական գործերու թարգմանութիւնները.- Քսենոփոնտեայ Կիւրոսի Խրատու Պատմութիւնի* (1843), *Կիկերոնեայ՝ Կատրն երեց* (1843), *Կուրտեայ Ռուֆայ՝ վասն Գործոց եւ Արուեստից Աղեքսանդրի Մեծի* (1844), *Սրբոյն Կեղիղիոսի Կիպրիանու կարկեղոնացւոյ Եպիսկոպոսի Գիրք վասն Միութեան Եկեղեցւոյ* (1846) *եւ չարք մը ա՛յլ անտիպ գործեր:*

Հ. Մատաթիա Գալուստեան (1818 – 1903), *բացի իր Քնական Պատմութիւն Հայոց կարեւոր գործէն, կատարած է նաեւ չարք մը թարգմանութիւններ. այսպէս՝ Բոսուէտայ Խօսք վասն Տիեզերական Պատմութեան* (1842), *Առակք Լաֆոնթէնի* (1894), *Հռակլինեայ Երգք վասն Կրօնից* (1842):

Զագրեեան *թարգմանած է վասն Բարեկամութեանը Կիկերոնի* (1852) *եւ Հ. Ղեւոնդ Յովնանեան* (1817 – 1897) *Կուռնելիոս Նեպոսի Վարք Զօրավարաց Անուանեաց* (1842): Հ. Փ. Ճամճեան *եւս ունի քանի մը թարգմանութիւններ. Հրոդերիկեայ՝ Հրահանգք Կատարման, Ճառք Երեք* (1844) *եւ Փլորիանու Վիպասանութիւն Տովքիքայ* (1849):

Զ. ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐԻ ԵՐԵԽՄԸ

«Մխիթար Աբբահօր բազմակողմանի եւ շինարար գործունէութեան սիւներէն մէկը՝ որուն վրայ բարձրացաւ մեր վերածնունդի շէնքը, ժԸ. դարուն, անտարակոյս իր բերած նպաստն է արեւմտահայ *Գրական Աշխարհաբարի* կազմութեան եւ կառուցման գրական, գնահատելի ու մեծարժէք նպաստ մը՝ որ ծնունդ առած է շատ համեստ հատորիկով մը, 1727-ին, ունենալով անշուշտ բարերար արդիւնքներ, հայ ժողովուրդի զանազան խաւերուն մէջ, յատկապէս փոքր Ասիոյ կողմերը»:

Այսպէս կ'արտայայտուի, իրաւացիօրէն, Հ. Ն. Տէր – Ներսէսեան (17), *ուրովհետեւ միայն Մխիթարի նման լուրջ միտք մը կրնար ըմբռնել ժողովուրդին խօսուած լեզուին կարեւորութիւնը:*

Մխիթարի այս գործը կը կոչուի Գուռն Քերականութեան (Աշխարհամար Լեզուին Հայոց, *չարադրեցեալ տաճկականաւ լեզուաւ, առ ի յօգուտ այնց Հայոց, որք գտանկական լեզու միայն գիտեն եւ փափաքին ուսանիլ զաշխարհաբար Հայերէնն:*

Պետական ծրագրերի համ ունի, պիտի ըսէի, այս փոքրիկ դրքոյկը, որ նկատի ունենալով 1375-էն *սկսած Անիշխանութեան ժամանակի* (*տե՛ս Զամչեան*) *որ-խուր հետեւանքները, երբ ամբողջական Նահանգներ կը զառնային Թրքախօս, վանքերու եւ դպրոցներու բացակայութեան պատճառով, Վենետիկի իր Մենաստանէն՝ կը փութայ օգնութեան հասնիլ անոնց, հոգ չէ թէ թշնամիին լեզուով: Հարկ էր ամէն գնով վերկել սերունդները վերջնական կորուստէ: Շատ տեղին անդրադարձութիւն կը կատարէ Շուշանիկ Նազարեան, երբ կը դրէ. «Հայերին հայերէն սովորեցնել թուրքերէնի միջոցով, սա իւրովի ողբերգութիւն էր հայ մտաւորականի համար: Եւ ահա Մ. Սեբաստացին իր իսկ կազմած աշխարհաբար հայերէն քերականութիւնը փոխադրում է թուրքերէի» (18):*

Քերականութիւնը լոյս կը տեսնէ 1727 *Յունուար* 29-*ին եւ նոյն տարուան Մարտ* 7-*ին հրապարակ կ'իջնէ Մխիթար Վարդապետի երկրորդ աշխարհաբար գիրքը. Գիրք Քրիստոնէականի Վարդապետութեան, Շարադրեցեալ Աշխարհաբարիւ Լեզուաւ, Ընդ Որում եւ երգք Տաղից, Վենետիկ, ի տպարանի Անտոնի Պօրթոլի:*

«Իրաւամբ, ուրեմն, կրնայ Մխիթար ո՛չ միայն դրաբար լեզուի վերականգնող կոչուիլ, այլ եւ հիմնադիրը կամ ռահվիրայ մը աշխարհաբար լեզուի, յատուկ կանոններու տանձին ենթարկելով այն վայրավատին, անկանոն եւ խառնակ լեզուն, իրեն օրինակով՝ բարձրացնելով անոր վարկը եւ դրական լեզու դարձնելով» (19):

Քերականութիւնը, Քրիստոնէականի գիրքը, սակայն, չէին կրնար դրական չարժում առեղծել, դառնալ ժողովուրդի կեանքի պատկերացում, արտայայտել անոր ձգտումներն ու զղափարները. այդ չարժումը կարելի էր առեղծել միայն հրապարակագրութեան ճամբով, մամուլով՝ որ պիտի չուշանար յայտնուիլ յանձին Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի, որ 1799-*ին սկսաւ լոյս ընծայել Տարեգրութիւնի ամավերջեան հատոր մը աշխարհաբար, ուր կ'ամփոփէր տարուան քաղաքական եւ ընկերային բոլոր կարեւոր դէպքերը:* Տարեգրութիւնը *կ'ունենայ հորս հատոր* (1799 – 1802), *եւ միաժամանակ* 1800 *թուականէն, նոյն վարդապետը կը սկսի հրատարակութիւնը Եղանակ Բիւզանդեան – Բազմավէպ տարեթերթերը, որոնք լոյս կը տեսնէին տարուան սկիզբը, տալով օղերեւութաբանական դուշակութիւններ եւ բնական դիտութեանց վերաբերեալ տեղեկութիւններ:*

«Ինճիճեանի բուն լրագրական գործը *Եղանակ Բիւզանդեանն է կը գրէ Հ. Ն. Անդրիկեան ...* Այս ուշ մնացած ազգին, այս ծեր ու մանուկ ազգին պէտք էր սորվեցնել միանգամայն շուտ եւ շատ բան ոնով մը՝ զոր նա դիւրաւ հասկնար: Ինճիճեան «Եղանակ Բիւզանդեան» անուան տակ կ'աւելցնէր նաեւ անուն մը՝ որ աւելի ճիշդ կը ցնկարագրէր իր միտքը, ԲԱԶՄԱՎԷՊ անունը, զոր 1843-ին Ալիշան ու Այվազովսկի պիտի գրէին սոյն այս թերթին ճակատը՝ աւրելով *Եղանակ Բիւզանդեանը*» (20):

Եղանակ Բիւզանդեան – Բազմավէպ լոյս կը տեսնէ մինչեւ 1820, *սակայն* 1810-*ին Ինճիճեանի նախաձեռնութեամբ կը հիմնուի Արշարունեաց ընկերութիւնը Պոլսոյ մէջ, որուն նպաստով կը սկսի հրատարակութիւնը Դիտակ Բիւզանդեան* (1812 – 1816) *կիսամսեայ քաղաքական թերթին, կարգ կենդանեացին եւ Ազգասէրին* (1815):

Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, որ ներքին զօրաւոր պայքար մղած է վանքի գրաբարասէրներու դէմ (Աւետիքեան, Ագոնց)՝ իր գործերը աշխարհաբար տպել տալու, եւ համոզելու համար որ ապագան կը պատկանի ժողովրդական լեզուին:

«Իր արժանիքը կը կայանայ այն հեռատեսութեան մէջ մանաւանդ՝ որ տարիներ առաջ կրցաւ հասկնալ թէ ապագան աշխարհաբարին է» (21):

Աշխարհաբարի ծաւալումին եւ ընդհանրացումին մեծապէս նպաստած է նաեւ Միաբանութեան պաշտօնաթերթ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ը, հիմնուած 1843-*ին, կը շարունակէ, որպէս նահապետը հայ մամուլին, ամէնէն դիտակից մղիչը ըլլալ աշխարհաբարի զարգացումին եւ մաքրութեան:*

Վիէննայի մէջ ալ, 1847 – 1863, *կը տեսնէ Եւրոպա չաբաթաթերթը, Մխիթարեան Հայրերու խմբագրութեամբ որ ունի նիւթերու ընտրութիւն:*

Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանի կը պարտինք, դարձեալ յանձին Գերշ. Արսէն Այտընեանի (1824 – 1902) *աւելի կատարեալ ուսումնասիրութիւնը հայրէն աշխարհաբարի լեզուին՝ իր Քնական Քերականութիւն ընդարձակ աշխատասիրութեամբ* (1866):

Այն ինչ որ է Հ. Արսէն Բագրատունիի Պէտս Զարգացելոցը (1852) *դրաբար լեզուին համար, նոյնը կարելի է կոչել անվարան Այտընեանի Քնական Քերականութիւնը աշխարհաբար լեզուին համար:*

«Այտընեան աշխարհաբարի մեծագործ ձեւակերպիչն է եւ քերականագէտը կարեւոր եւ մեթոտիկ, որ իր պայծառատես եւ գործնական մտքին ուժովը՝ ուսաւ իր ժամանակի աշխարհաբարին քերականական ճշգրտութիւն եւ ուղղագրութիւն, թէեւ տակաւին առանց կարենալ թօթափելու բոլորովին գրաբարեան ձեւերը» (22):

Այտընեան աշխարհաբարը կը նկատուի առանձին լեզու մը, եւ կուտայ առանձին սկզբունքներ անոր կազմաւորումին համար. ա) ժամանակն է որ կը կիրառէ լեզուն. բ) օտարամուտ բառերը մերժել զրաբարի օգնութեամբ. գ) նոր բառեր կերտել հայերէնի նկարագրին համաձայն: Օգտագործել գաւառական ասոյթներ, ձեւեր, բառեր, կերտել գիտական նոր բառեր «առանց հեռանալու ազգային լեզուի նկարագրեն» (տե՛ս Նախաբան էջ 259):

(Շար. 8)

(16) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ., էջ 86:

(17) Մխիթարի նպաստը Աշխարհաբարի կազմութեան մէջ, *տե՛ս «Բազմավէպ» 1997, թիւ 3–4, էջ 484:*

(18) *Տե՛ս «Բազմավէպ», 1997, էջ 10*

(19) ԹՈՐՈՍԵԱՆ Հ. Յ., վարք Մխի-թարայ, նշ. աշխ., էջ441:

(20) *Տե՛ս «Բազմավէպ», 1912, Մարտ, էջ 101:*

(21) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ., էջ 48:

(22) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ., էջ 94:

ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Վայրենի Արեւմուտքէն կուգային: Անոնք իրենք զիրենք պատն հարուստ եւ նրբատիպ Արեւելքին դէմ յանդիման: Այս Եւրոպացիները իսկական քաղաքակրթութեան մը չփուեցան, արթականին: Պատմական այս կարեւոր ժամանակաշրջանին նուիրուած յուշահանդէս մը ներկայիս տեղի կ'ունենայ Միլանոյի Փալացցօ Ռէալէին մէջ, մինչեւ Մայիս 21, որուն յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Ճորճօ Իէրանօ, «Փաներամա»ի մէջ:

«Մենք որ Արեւմուտքցիներ էինք, Արեւելքցիներ դարձանք», Առաջին խաչակրութեան քրոնիկագիրը, Ֆ. Շարթրեցին կը գրէ: Իր բառերը կը յայտնեն այն լրիւ զարմանքը այն այլափոխման մասին, որ տեղ գտաւ Եւրոպացի ասպետներուն մէջ: Ասոնք, Արեւելքի սիրոյ հասնելով, գրեթէ դիպուածով խաղաւորներ դարձան, յետոյ իրենց ապրելակերպի թշնամիներուն, մահմետական իշխաններուն կամ բիւզանդացիներուն սովորութիւնները, բարքերը եւ զգեստները որդեգրեցին: Ասիկա այնպիսի բնոյթ ունէր որ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն հարիւր հասած ուխտաւորներ դժուարաւ կը պահպանէին իրենց հայրենակիցները տեղւոյն ասպետներուն մէջ:

Երկու քաղաքակրթութիւններու միջեւ տահմանին ծնած եւ հասակ առած այս տարօրինակ աշխարհին մասին է ցուցահանդէսը, «Սուրբ Հողին մէջ. խաչակրութենէն մինչեւ սուրբ վայրերուն պահպանումը» խորագրուած, որուն խնամակալն է փրանչիսկեան հայր մը, Միգելէ Փիչչիտիլլօ, որ չորքանէ մը ի վեր պատմաններ կը դեկավարէ խաչակիրներու վերաբերող վայրերուն մէջ, գործակից ունենալով Ֆրանչքօ Գաբրիէլին, Եարոսլաւ Ֆոլտան եւ Էմմանուէլ Արսլանը: Ցուցահանդէսը, 400 նմոյշներու ընդմէջէն, խաչակիրներու արուեստն ու առօրեան կը ներկայացնէ եւ կը պատմէ:

Անտարակոյս, խաչակրութիւնները պատճառ եղան նաեւ սպանդի եւ մահուան: Հեռուէն դիտուած, անոնք կը ներկայանան որպէս վիպերգական բախում մը երկու քաղաքակրթութիւններու միջեւ, Քրիստոնէութեան եւ Մահմետականութեան, Արեւմուտքին եւ Արեւելքին: Սակայն մօտէն դիտուած, եղելութիւնը չատ աւելի բարդ եւ բազմակողմանի է: «Ֆրանք»ները համայուած մնացին քաղաքակրթութենէ մը որ չատ աւելի զարգացած էր քան իրենցը. անոնք սորվեցան բեւեռցի իշխաններուն նման բազմորսալ, սկսան աւելի չաճախ լուացուիլ, Արաբներուն նման, տեղացի թժիշկներ կոչմէ խնամուեցան որոնք, իրենց յաջացած ճարտարութեամբ, բազմաթիւ կիներ փրկեցին ծննդաբերութեան ատեն: Իսկ Բիւզանդացիներէն, անոնք սորվեցան բերդեր կառուցանել եւ իրենց զեցիներու ճարտարապետութեան նմուծեցին որակամարներու գործածութիւնը, անծանօթ էր Արեւմուտքի մէջ:

Ի մէջ այլոց, Ֆ. Գաբրիելի, ցուցահանդէսի առթիւ հրատարակուած իր գրքոյկին մէջ կը հաստատէ որ քրիստոնեայ պատերազմիկները որոնք 1099-ին երուսաղէմը գրաւեցին, նոյնիսկ չէին պիտի ու խաչակրութեան մը կը մասնակցէին: Ըստ իրեն, Ուրբանոս Բ.-ի հրովարտակները չէր հրաւիրեր Սուրբ Գերեզմանը վերանուաճելու, այլ միայն որպէս վարձկաններ ծառայելու Բիւզանդիոնի կայսրին: Բան մը որ անոնք կատարեցին քրիստոնեայ հարուստ քաղաք Անտիոքը վերադրաւելով: Միայն թէ անոնք զարմացան Բիւզանդացիներուն չվերադարձուցին

արդէն իսկ չէջանին մէջ զոնուելով, ե-
րեսաղէմն ալ ձեռք ձգեցին:

Ներկրութիւններուն մեթոտը, Ֆ. Գարտինի կը նշէ, որպէս սուրբ պատե-
րազմ աւելի ուշ ծնունդ առաւ, Ժ.Զ. դա-
րուն, երբ եւրոպան ինքզինք թրքական վտանգին դէմ յանդիման զգաւ: Ցետոյ, Լոյսերու Դարուն, Լուսապաշտներուն կողմէ ան վերամշակուեցաւ որպէս խա-
րամտութեան բացատրական օրինակ մը: Ի վերջոյ վիպապաշտներուն կողմէ ապահովուեցաւ, որոնք Թափառական ապերդուեցաւ, որոնք Թափառական ապեռին պատկերէն համայուած էին:

Բայց իրականութիւնը չատ աւելի խրթին եղաւ եւ բազմերես: «Ֆրանք»-
ներուն եւ մահմետականներուն միջեւ հաստատուեցան նաեւ առեւտրական խա-
ղաղ յարաբերութիւններ եւ մինչեւ իսկ բարեկամութիւններ: Երուսաղէմի մէջ, մահմետական քրոնիկագիր Որամա յա-
ճախ այցելութիւն կուտար անոնց զորս «Մեհեանական իմ ընկերներս» կը կոչէ, որոնք իրենց եկեղեցիին մէկ անկիւնը ա-
նոր կը տրամադրէին, որպէսզի ան Ա-
լահին աղօթէ: Անգամ մը, երբ քրիստո-
եայ մը անոր հետ դէշ վարուեցաւ, Մե-
հեանականները իրենց մահմետական բա-
րեկամէն ներողութիւն խնդրելին ըսե-
լով. «Լեռնցի մըն է, Ֆրանճերու եր-
կիրէն հազիւ հասած»: Բազմաթիւ «Ֆ-
րանք»ներ արաբերէն կը խօսէին: Ոէյ-
մոն, Թրխոլի կոմսը, արաբական զը-
րութիւններու ուշադիր ընթերցող մը, չատ անգամ Սալահըտտինի հետ համա-
ձայնութիւն գոյացնելու ձգտեցաւ: Ֆը-
րեէրիք Բ., որ Երուսաղէմի Թագաւոր պիտի դառնար, կը չէջապայէր՝ իր մահ-
մետական թիկնապահներով չէջապատ-
ուած:

Իսկ մահմետական Արեւելքը միատարը չէր. Գահիրէի Ֆաթիմական չիի խա-
լիֆային կը հակադրուէր Պաղտատի ապ-
պասեան խալիֆայութիւնը, որ այն ա-
տեն տիրապետած էր սիւննի Թուր-
քերէ: Տուեալ կէտի մը, մոլեռանդ չիի-
ներու Սպանողներ կոչուած աղանդը, մասնաց քրիստոնեայ դառնալ, աւելով Սալահըտտինը որ Գահիրէի խալիֆան սպաւած էր: Ասիկա տեղի չունեցաւ, որովհետեւ Մեհեանականները նկատելով որ Սպանողները, անգամ մը որ քրիս-
տոնեայ դառնային, այլեւս տուրքեր պի-
տի չտային, աղանդին բանագնացները թնաջնջեցին: Թերեւս աւելի չեշտուած հակառակութիւն կար քրիստոնեաներու մէջեւ. Լատին կաթոլիկներու եւ Ուղ-
զափառ Յոյներու միջեւ: Խաչակիրները դարաւոր աւելութիւն ստեղծեցին: Շա-
թիյոնեցի Ռինալտոն, Կիպրոսի մէջ, հարիւրաւոր ուղղափառ կղերականներու քթերը կտրել տուաւ: Իսկ Սալահըտ-
տինը ուղղափառ կղերական մը ունէր որ-
պէս խորհրդատու: Ի վերջոյ, Զորրորդ խաչակրութիւնը Բիւզանդիոնը կործա-
նեց: Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքը տակաւին կը սպասէ որ Պապը իրմէ նե-
րողութիւն խնդրէ...:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՑԻՆ ՆՈՐԱՑԱՑ ԶԱՐՄԻԿՆԵՐԸ

Թերեւս տակաւին անոնց ասանդութեան մաս չեն կազմեր զրահապատ ինքնա-
շարժները կամ թմրեցուցիչի վաճառքէն չահուած դոմարները. Լոնտոնի տակարա-
նին մէջ օրինականացնելու գործը, սա-
կայն, ալպանական մաֆիան օրէ օր հա-
տակ կ'առնէ իտալականին գովն ի վեր: Իտալիոյ այս ճիւղին ոստիկանութիւնը կը խոստովանի թէ տասը տարի առաջ Թերպնահատած է զայն եւ ան այսօր զարճած է ոճրային լման կազմակերպու-
թիւն մը որ կը հակակշռէ պոռնկութիւնը, թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան կա-
րեւոր մէկ տոկոսը եւ գաղտնի ճամբա-
ներով մարդիկ կը մտցնէ երկիր: Այս նոր մաֆիան գործունէութիւն կը տանի աւելի հիւսիսի գօտիին մէջ, մինչ իտա-
լականին գաշտը հարաւի չէջանն է:

Ալպանացի առաջին չարագործները Ի-
տալիոյ ափերը հասան 1991-ին հինու-
մին նաւերով ուր հազարաւորներ դիղ-
ուած էին: Համաձնավարութեան ան-
կումով Ալպանիոյ մէջ տիրող թշուառու-
թենէն ու անիշխանութենէն խոյս տալով անոնք բարեկեցութեան կարելիութիւն կը փնտռէին: Իտալական մաֆիաներու զով վարժընթացի չէջան մը անցընելէ ետք այդ չարագործները նախ ձեռնարկե-
ցին նաւով բազմութիւններ ապօրինա-
բար Իտալիա փոխադրելու գործին: Ցե-
տոյ ձեռնարկեցին պոռնկութեան ցան-
ցերու կազմակերպութեան: Հազարաւոր ալպանացի երիտասարդուհիներ աչխա-
տանքի սուտ խոստումներով բերին Իտա-
լիա, կամ պարզապէս առեւանգեցին զա-
նոնք:

Իտալական ոստիկանութեան համա-
ձայն ալպանացի այդ խմբակները ընդօ-
րինակած են մաֆիային գործելակերպը. ունին լռութեան իրենց օրէնքը, զոհերուն վրայ բռնութիւն բանեցնելու, բրտու-
թեան ձեւերը, նուիրապետական կառոյց մը եւ գործունէութեան իրենց դաչտին կատարեալ հակակչիռը: Տեղական մա-
ֆիային հետ ճակատելու զօրութիւնը չու-
նենալով, ալպանականը, ամէնէն կը թուի որ հաչտութեան ուխտ մը կնքած է անոր հետ: Եւ այդ ուխտը կնքուած է որովհետեւ իտալական մաֆիան ալ իր չահը ունի նորեկներու գործունէութե-
նէն:

Լատզոյն փաստը թէ Ալպանացիները անչատ մաֆիա մը ձեւացնել կը ջանան, այն է որ կատածելի աղբիւրներէ իրենց եկամուտները օրինականացնելու հարկը կը զգան: Կը մեծնայ թիւը այն Ալպա-
նացիներուն որոնք իտալական իչխա-
նութիւններու կը դիմեն հարկատուի պաչտօնական թիւ մը խնդրելով: Ասիկա կը նչանակէ թէ կը ջանան իրենց դրա-
մադրութիւնը պահեցնել օրինաւոր անտե-
սութեան մէջ, յատկապէս ճաչարաններ եւ պառեր գնելով:

Իտալական չարաթաթերթի մը համա-

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԻՅՐՈՒԹԻ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակի կեդրոնին մէջ, Փետր. 27-ին տեղի ունեցած է յիչատակի ցերեկոյթ մը նուիրուած Արմէն Դարեանի (Ալֆոնս Ազգարեան) մահուան 10-րդ տարելիցին: Օրուան բացման խօսքը ըրած է Հուրի Քեստէնեան ներկայացնելով ողբացեալ դրագէտը: Ան ծնած է 1922-ին Տիգրա-
նակերտ, յաճախած նախ Հալէպի Հայ-
կազեան վարժարանը, ապա՝ Ցիսուսեան եւ Մխիթարեան վարժարանները: 1937-ին կ'անցնի Վենետիկի Մուրատ - Ռափա-
յէլեան վարժարանը, բայց, Բ. աչխար-
համարտի պատճառով, կը վերադառնայ Հալէպ: 1942-ին ընտանիքին եւ երկու եղբայրներուն հետ - Գառնիկ եւ Փիէր - կը տեղափոխուի Պէյրութ: Գրական իր նախափորձերը լոյս տեսած են «Հայ գիր»ի մէջ: Օրուան բանախօսը եղած է Արամ Սեփեթճեան որ ծանրացած է Ա. Դարեանի դրական վաստակին վրայ: Եղրափակիչ խօսքը արտասանած է ողբացեալին կրտսեր եղբայրը՝ Փիէր Ազգարեան: Գործադրուած է գեղարուես-
տական յայտագիր մը:

LIVRES REÇUS

ET LES MOTS POUR HERITAGES...

TOME I:
Légendes et proverbes d'Arménie
TOME II :
Légendes et formules rituelles d'Arménie (Préface de Youri Djorkaeff)

Rassemblés et traduits par :
REINE CIOULACHTJIAN,
Illustrés par :
ARMEN KIOUKTCHIAN

Ed. «Un livre pour l'Arménie», Marseille

ձայն, միայն ալպանական մաֆիան չէ որ Ադրիատիկը անցնելով ապօրինի գոր-
ծունէութիւն կը տանի Իտալիոյ մէջ: Կայ Մոնթէնէկրոյէն եկողն ալ որ կը գրաւի ծխախոտի մաքսանենգութեամբ: Ան հա-
կակչռին տակն է Նափոլիի մաֆիային: Ծխախոտի մաքսանենգութեան չուկան մօտ 600 միլիոն ֆրանք կ'ապահովէ մաք-
սանենգներուն եւ գործ կը հայթայթէ 26 հազար հոգիի: Պետութիւնը այդ դա-
մարին կրկինին չափ կորուստ կ'ունե-
նայ: Մաքսանենգուած ծխախոտը Մոն-
թէնէկրոյէն նաւով կը բերուի Իտալիա, ղրահապատ կառքերով կը տարուի Նա-
փոլի, հոն կ'ըլլայ ցրւումը, դէպաւորա-
բար դէպի Զուիցերիա, Սպանիա, Անգ-
լիա եւ Գերմանիա:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ Տ�էՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանըմի տունը:
Շքեղ վահաւորում

ՆԵՄՋԱՐ. – Զերթամ կ'ըլլայ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Պէտք եղածին պէս խօսե-
ցա՞ր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Պէտք եղածէն ալ աւելի: Այդ տղան անանկ մը ուրեցի, որ հոն ըլլայիր նէ՝ լսէիր:

ԲԵԲՐՈՆ. – Հաւատա՞ց, համոզուե-
ցա՞ւ:

ՆԵՄՋԱՐ. – Հէլպէթ հաւատաց:

ԲԵԲՐՈՆ. – Արդէն կ'ուզէ հաւատայ, կ'ուզէ չհաւատայ: Մխսիւ Եդուարդը միտքը փոխեր է:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ի՞նչպէս միտքը փոխեր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Քիչ առաջ հոս ըլլայիր տէ՝ Տէր Բարսեղին ըսածները մտիկ ընէիր: Մխսիւ Եդուարդին քովէն կուգար կոր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Տէր Բարսեղը հո՞ս եկաւ: Անպատճառ նորէն ղրամ ուզեց:

ԲԵԲՐՈՆ. – Այո, ուզեց, ես ալ տուի: Հելալ ըլլայ առածը: Թող իմ գործս տես-
նէ տէ՝ ուզածը փարա ըլլայ:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ի՞նչ գործ տեսեր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Աղջկանս արդէն սիրահա-
րեր է: Մէկ կերակուրով մարդուն խելքը դարճուցինք: Միայն կը վախնայ կոր ե-
ղեր, որ պէլքի մենք Պերճուհին իրեն տալ չենք ուզեր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Այդ խապարները Տ. Բար-
սե՞ղը բերաւ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Հապա: Պերճուհիին հա-
մար խենթ կ'ըլլայ կոր եղեր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ես Տ. Բարսեղը տեսայ, բայց առանկ բաներ չըսաւ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Կ'երեւայ ուզեց որ ինքը քեզ մխսժէն:

ՆԵՄՋԱՐ. – Էհ, աչքդ լոյս անանկ է նէ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Հիմակուհիմա նչանտուքը ետ պիտի ձգէ եղեր:

ՆԵՄՋԱՐ. – Թագուկ հանըմին խօսքին նայիս նէ...

ԲԵԲՐՈՆ. – Ականջ մի կախեր: Տէր Բարսեղը արդէն ամէն բան հասկցուցեր է Եդուարդին:

ՆԵՄՋԱՐ. – Որո՞ւ մասին:

ԲԵԲՐՈՆ. – Թագուկ հանըմին եւ Զա-
րուհիին մասին:

ՆԵՄՋԱՐ. – Իչալլահ կը յաջողի... Մերին աչխատանքն ալ արդէն ատոր հա-
մար է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Վերջացած խնդիր է:

ՆԵՄՋԱՐ. – Ուրեմն ես դացի, վաղը

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՒԻԹ ԼՈՔԵԱՆԻ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՆԸ

Կլենտէյլի Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Ամե-
րիկայի Կեդր. Կոմիտէի Կեդրոնատեղիին մէջ, Մարտ 14-ին, մամուլի ասուլիս մը տուած է Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հ. Ց. Դ. խմբակցութեան ղեկավար Դա-
ւիթ Լոքեան: Ներկայ եղած են չուրջ 50 լրագրողներ եւ մասնագիտներ: Բա-
ցումը կատարած է «Ասպարէզ»ի վարիչ խմբագիր Ժան Գոսոպեան: Դաւիթ Լոք-
եան ներկայացուցած է Հայաստանի տըն-
տեսական, քաղաքական եւ ներիչխանա-
կան երեւոյթները: Նչած է թէ «Հոկտեմ-
բեր 27-ի ողբերգական դէպքը պատճառ եղաւ որ ժողովուրդը իր վստահութիւնը կորնչնչ կառավարութեան նկատմամբ, բայց կեանքը արդէն սկսած է իր բնական ընթացքը երկրին մէջ»: Հայաստան իր յարաբերութիւնները բարելաւած է ռու-
սական իչխանութիւններու հետ: «Մենք չրջապատուած չենք, կրնանք արտածել կամ ներածել որեւէ արտադրութիւն, բայց մեր դժուարութիւնը ներքին է, ծրագիրներու տարբերութիւններն են քաղաքական կողմերու միջեւ» ըսած է Դաւիթ Լոքեան, աւելցնելով որ «տա-
կաւին անտեսական գործունէութեան եւ ներդրումներու համար բաւարար ապա-
հովութիւն չկայ»: Պատասխանելով հար-
ցումի մը Դաւիթ Լոքեան նչած է թէ «Հայաստանի "կլանային" համակարգը ստուերային անտեսութիւն մը ստեղծած է: Այս հարցը ժամանակի ընթացքին կը լուծուի: Ստուերային անտեսութեան 40 առ հարիւրը իչխանութեան որոչակի օղակներուն հակակչռի տակ է եւ այս դժուարութիւնը կը չարունակուի: Այս հարցին լուծումը դիւրին չէ, սակայն, պէտք է արագօրէն լուծուի»:

***

200 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՀԱԻԱՔՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Լոս - Անճելըսի «Պէվըրլի Ուիլշըր» պանդոկին մէջ, Մարտ 10-ին, տեղի ու-
նեցած է Հայ Մչակութային Հիմնարկու-
թեան տարեկան ճաչը, որուն ներկայ ե-
ղած են 300 հոգի: Հանդիսութիւնը վա-
րած է Գօզօ Պալեան: Բացումը կատա-
րած է Յաժակ Տիքիճեան: Ողջոյնի խօս-
քեր արտասանած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Լիբա-
նանի աւագ հիւպատոս Ժան Մաճքարոն: Բանախօսած է Հայաստանի Ազգային Ժո-
ղովի Հ. Ց. Դ. խմբակցութեան ղեկա-
վար Դաւիթ Լոքեան, անդրադառնալով Հայաստանի ներքին քաղաքական - տըն-
տեսական կացութեան եւ կոչ ուղղելով ներկաներուն իրենց ճիգերը միացնելու Հայաստանի զարգացման միտող աչխա-
տանքներուն եւ ներդրումներ կատարելու Հայաստանի մէջ: Ցօսք առնելով Հ.Ց.Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովիկ Սալխա, անդրադարձած է Հայ Մչա-
կութային Հիմնարկութեան՝ անցնող տարուան ընթացքին տարած աչխա-
տանքներուն եւ յայտնած թէ Տէր եւ Տի-
կին Ռիչըրտ եւ Թինա Գարոյան 75 հա-
զար տոլար նուիրած են կազմակերպու-
թեան: Յուցադրուած է Հ. Ց. Դ.-ի վեր-
ջին մէկ տարուան աչխատանքները ներ-
կայացնող տեսերիզ մը: Ստեղծուած մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյա-
ցած է 200 հազար տոլար:

***

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Հանրային գրադարանի սր-
բահին մէջ, Մարտ 2-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հան-
դիպումը, որուն ընթացքին ներկայաց-
ուած է Վիկտորիա Սանասարեանի պրա-
կանութիւնը: Հանդիպումը վարած է Գրիչ Դաւթեան: Իր գործերու ընթեր-
ցումով հանդէս եկած է հեղինակը: Գէորգ Քրիստինեան արժեւորած է Սա-
նասարեանի բանաստեղծութիւնները, իսկ Էմմա Ումրյեան խօսած է հեղինակին արձակ գործերուն մասին: Ցօսք առած են նաեւ Վարազդատ Դոդորեան եւ բե-
մադիր Մանիա Ղազարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալույս Քըխեանի մահուան առթիւ Պր. Տրպատ Աբրահեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին անոր լոյսի յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է իւղաներկի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլօա Ձէրանեան 250 Ֆր., Պր. Ժագ Զուհաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաթիկեան 150 Ֆր., Տիկին Աբսինէ Սիմոնեան 500 Ֆր., Պր. Ժագ Յովսէփեան, Տիկին Ժորժէթ Թահմազեան, Օր. Սիւզան Անդրէասեան 100-ական Ֆրանք, Տիկին Արաքսի Թէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քիւրտօղլեան 500-ական Ֆր., Տիկին Հ. Ֆուժըրուզ 100 Ֆրանք, Տիկին Պէաթրիս Շէքէրճեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մհէրան Շէքէրճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Գրիգորեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քէչիչեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր – Ղազարեան 200 Ֆր., Տիկին Արփինէ – Հաճի Օհաննէս 300 Ֆր., Պր. Համբարձում Պարտիզպանեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գագիկ Յովակիմեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Է. Գարաասլանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էակար Շահվէկիրեան 600 Ֆր., Օր. Փասքալ Գուսինեան 500 Ֆր., Տիկին Ազատուհի Տողրամաճեան 100 Ֆր., Օր. Ազատուհի Պաէմեան 300 Ֆր., Պր. Յակոբ Յակոբեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի Թորոսեան 100 Ֆրանք, Տիկին Շաքէ Օհանեան 300 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Հէլվաճեան, Տիկին Իպսիկ Փիլավճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Ասթղիկ Մուրատեան 400 Ֆր.։

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիֆլիս գացած է։ Արտաքին նախարարն ալ՝ Վ. Գուլիեւ յայտարարած է որ դէպքը դեր չի խաղար հակամարտութեան կարգաւորման բանակցութիւններուն մէջ։ Աւելցուցած է որ Ղարաբաղի իրավիճակը բարդ է եւ ինչ որ ժամանակ նման օրեւէ բան պէտք է պատահէր։

*
**

Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. կաթողիկոսները իրենց յաւակնութիւնները յայտնած են։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական օրաթերթերը անդրադարձած են մահափորձին զոյն նկատելով իմբակցային չահերու բախումին հետեւանք ու «արեան դաս»։ Ըսուածը այն է որ Ղարաբաղի մէջ կը տիրեն մրցակից երկու իմբակցութիւններ որոնց մէկ մէկը կը ղեկաւարուի նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ, միւսը Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի։ Երկուքին միջեւ սուր հակամարտութեան հիմնաքարը արտաքսմանէն հասած գումարներու տիրութեան կռիւն է։ «Հիւրրիյէթ» կ'աւելցնէ թէ երկու կողմին վրայ լուրջ ազդեցութիւն ունեցող դէմքը Ռ. Քոչարեան է, որ կրնայ կացութիւնը խաղաղեցնել, սակայն, ան ալ Հայաստանի ներքին լարուած վիճակին պատճառով չի կրնար լրջօրէն զբաղիլ Ղարաբաղի կացութեամբ։

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES» (23/3)

Թերթը կ'արձագանգէ լուրին ճշդելով որ Ա. Ղուկասեանի մերձաւորին վրայ քանի մը յարձակողներ կրակ բացած են ինքնաշխատ զէնքերով։ Ծօսելէ ետք ձերբակալութիւններու մասին, կը գրէ թէ դէպքը պատահած է Երեւանի Խորհրդարանի Ղարդէն ճիշդ 5 ամիս ետք։ Ցիշելէ յետոյ Ա. Ղուկասեանի ընտրութիւնը 1997 Սեպտեմբերին, կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի, որ քաղաքական անտեսանելի թէ պետնորական պետնի վրայ Հայաստանէն կախում ունի։

«LIBERATION» (23 Mars)

LE «PRÉSIDENT»
DU HAUT-KARABAGH
BLESSÉ DANS UN ATTENTAT

Թերթը անհրաժեշտ գտած է անչուշտ չակերտել նախագահ որակումը, քանի «Լիպերասիոն» ալ չի ճանչնար Ղարաբաղի անկախ պետութեան մը հանգամանքը։ Կը հաղորդէ ծանօթ լուրերը, Ա. Ղուկասեանի սրունքներէն վիրաւորելը, 28 կասկածելիներու, որոնց մէջ Սամուէլ Բաբայեանի, ձերբակալութիւնը։ Կը չեշտէ որ այս ոճրափորձը կրնայ քիչ մը աւելի անկայունացնել Հայաստանը, որ ցնցուած է Հոկտեմբերի չարդէն ի վեր։ Կ'արձագանգէ նաեւ Ալիեւի կարծիքին։ Ադրբեջանի նախագահը ըսած է որ ներքին հարց մըն է եւ կապ չունի հակամարտութեան հետ։

«LE FIGARO» (23 Mars)

Հոս ալ չակերտով կը տրուի Ա. Ղուկասեանի նախագահի հանգամանքը։ Կը յայտնուի նաեւ որ ան երեւան փոխադրուած է։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 22 / 23)

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՉԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՐ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին առընչութեամբ մեղադրուած Ա. Յարութիւնեանի պաշտպան փաստաբանը յայտնած է թէ պինդը զոհացուցած է Մարզկային իրաւունքներու յանձնաժողովի Մարտ 21-ի նիստին արուած որոշումը՝ դիմելու գլխաւոր դատախազին որ ինք ըստանձնէ Հոկտեմբեր 27-ի ձախաքննութիւնը։ Ան աւելցուցած է թէ իր պաշտպանեալը կը պատասխանէ օրեւէ քննիչի եթէ ան մաս չի կազմեր պինուորական դատախազութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Բեթղեհէմի մէջ, անուղղակի կերպով պաշտպանեց Պաղեստինցիներու դատը։ Եթէ նոյնիսկ խուսափեցաւ «Պաղեստինեան Պետութեան» մը մասին խօսելէ, յանդիմեց հայրենիքի մը իրաւունքին, չատ դոհ ձգելով Պաղեստինցիները։ Այցելեց պաղեստինական մը, բայց, իր մեկնումէն եառ բուռն բախումներ տեղի ունեցան երիտասարդներու եւ պաղեստինեան ոստիկաններու միջեւ։ Պաղեստինցիներուն տուած այս տուրքէն եառ, կը սպասուէր որ յաջորդ օրն ալ – Մարտ 23 – երբ այցելէր Երուսաղէմի ողջակիզման յուշարձանը, Յովհ. Պօղոս Բ. նեղոզութիւն խնդրէր Հրեաներէն եկեղեցւոյ պահած լուութեան համար Շոայի առեն (Պիոս ԺԲ.ի օրով)։

ՄՈՆԻՔ ՓԻԼԸԹԻՔ, 73 տարեկան, փաստաբան, Սահմանադրական Խորհուրդի անդամ նշանակուեցաւ Շիրաքի կողմէ փոխարինելու համար Ռոլան Տիւման։

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ, ոճրափորձ մը գործուած է Մարտ 22-ին, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ 38 վիրաւոր։ Ըստ իրաքեան սպասարկութեանց արարքը «պարսիկ գործակալներու գործն է»։

ԱԼԺԻՒ Հարաւ – արեւելեան չրջանը եօթը հոգի մեռած են, որոնց 4-ը՝ ապահովութեան ուժերու անդամ, պինեալ խռամապաշտներու կողմէ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը, Մարտ 22-ին հռչակած է այն օրէնքը որ կը ջնջէ մահապատիժը երկրին մէջ։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋԻՆՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ խաչի Լիոն Վիլէօրպանի Արաքս մանուածիարին մէջ ջինքի ճաշը Զորեքշաբթի, Մարտ 29-ին ժամը 12-ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.։

Տեղերը ապահովել հետեւեալ հեռաձայնով

04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շարաթ օրերը 9-էն մինչեւ 12 եւ 2-էն մինչեւ 5 ե. յետոյ։

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE
à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes
à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE
DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋ ԿՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Երգերու եւ շարականներու ցայտուն երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝

ՍԱԼԻԻ ՔԷԼԷՉԵԱՆԻ

(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

Երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը՝ 20·30-ին՝

Հայ Աւետարանական Եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Venez nombreux découvrir
"1915... Les dernières laudes"
le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN
Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 1

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier –
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 86 8

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION DECINES

Repas de Carême

La Section **«Archag Djamalian»** de la Croix Bleue organise un **REPAS DE CAREME** au profit de
l'Orphelinat de NORK
et de la **Colonie de Bellefontaine**
Dimanche 26 Mars à 12 heures
Salle des Fêtes de Décines
Participation du violoniste ALEXANDRE (de Marseille)
Repas 80 F pour les adultes,
60 F pour les enfants de - 12 a
Réservations :
Rose . — **04. 78. 49. 19. 44**

*
**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·871 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.871

ՇԻՐԱՔ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԵՒ ԿԸ ՋՆՋԷ ԻՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

«ՋԱՆՔ ՉԻ ԽՆԱՅԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՊԷՏ ԱՇԽԱՏԱԾ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ...»

«Հերրիէթ» (*Մարտ 24*) *Ա· ԿՂԻ ամբողջ լայնքով խորագրած է· «Զեղա՛ւ պարոն», եռաթխոյրագիրով ալ տեղեկացնելով որ նախագահ Շիրաք առկախած է ցունիսին ակիզբը Թուրքիա կատարելիք այցը, որպէս հակազդեցութիւն Փըրթնեական ուղղաթիռները չհնելու Անգարայի որոշումին։*

Լուրը կ'ըսէ թէ Անգարայի մէջ ռումբի մը ազդեցութիւնը դրծած է որոշումը որ Ս· Տէմիրէլի ուղղուած նամակի մը ձեւով փոխանցուած է Փարիզի Թուրք դեսպանին։ Նամակին մէջ ըսուած է թէ «նախագահ Շիրաք, անձամբ, ջանք չէ խնայած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին արգելք ըլլալու Ծերակոյտին մէջ։ Նաեւ ան Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար ամբողջ Եւրոպայի մէջ Թուրքի մը նման աշխատած է ու հիմնական դեր կատարած Հելսինքիի մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան վաւերացումին։ Այսքանէն ետք, Նախագահ Շիրաք իր ջանքերուն փոխարէն տեսնելով որ Անգարա մէկ հարուածով Ֆրանսան դուրս ձգած է ուղղաթիռներու գնումի շուկայէն, մեծապէս յուզուած է եւ յուսախաբ մնացած։ Այս պատճառներով, յետաձգած է այցը մինչեւ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բարւոքին»։

Թերթը կը տեղեկացնէ տակաւին թէ նամակը խոր վրդովմամբ պատճառած է Անգարայի ու յատկապէս Ս· Տէմիրէլի։ Նամակին արձնգուցած հակազդեցութիւնը փոխադարձ յուսախաբութիւն կրելի է որակել, քանի որ Թրքական կողմը եզրակացուցած է· «Ուրեմն Փարիզի Թուրքիոյ մօտեցումը հիմնուած էր միմիայն շահերու վրայ։ Ուղղաթիռներու գնումի հարցին առընչութեամբ ա՛յս աստիճանի ծանր հակազդեցութիւն մը անոնց կողմէ, մեծ յուզում պատճառած է Անգարայի»։

Լ Ր Հ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ ԳՈՀԱՅՈՒԹԻՒ

«ՊԱՏԱՀԱԾԸ ԿԱԶԴԷ ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒՆ» ԿԸՍԷ Ն· ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Նախագահ Ա· Ղուկասեանի սրունքները վրայ Երեւանի մէջ կատարուած վիրահատութենէն ետք կը տեղեկացուի որ առողջական վիճակը գոհացուցիչ է, համակառակ վէրքերու լուրջ բնոյթին։ Նախապահին անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ապաքինման երկարաեւ շրջան մը։

Վիրահատուած է նաեւ Երեւան փոխադրուած անոր թիկնապահը Սամուէլ Գաբրիէլեան որուն վիճակը կայունացած է։ Երկրորդ թիկնապահին՝ Սերգէյ Սարգսեանի կացութիւնը կը պահէ ծանրակշիռ բնոյթը· ան կը գտնուի Սեւեփ-Նախկերտ։ Վիրաւորուած է ողնայարի, թոքերու շրջանէն։

Կատարուած մահափորձին առընչութեամբ Սեւեփանակերտէն ստացուած լուրերու համաձայն 40 հոգի ձերբակալուած է· անուններ չեն տրուած։ Նախաքննութեան մարմնին մէջ ընդգրկուած են Հանրապետութեան լաւագոյն մասնագէտները։

Մարտ 23-ին «Արմէնփրէս»ի տուած հարցազրոյցով ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն· Մելքումեան խօսելով մահափորձին մասին, ըսած է թէ պատահարը բնականաբար ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ երկրին ներքին քաղաքական բարեփոխումներուն, բայց ոչ՝ արտաքին քաղաքականութեան վրայ։ Նախարարուհին պատասխանելով Շուշանիկ Աբրահամեան–Հայրապետեանի հարցումին թէ արդեօք Ա· Ղուկասեան – Ս· Բաբայեան հակամարտութենէն օգտուող երրորդ® մը գործն էր մահափորձը, ըսած է· «Հարցը բաղաքական կամ իրաւաբանական ենթադրութեան տեղիք է տալիս, ես չեմ կարող կռնկրէտ ասել՝ երրորդ ուժ է, թէ առիթից օգտուող։ Մի քանի պարզ է որ նախագահ Ղուկասեանի վարկանիշը շատ բարձր է դրսի աշխարհում։ Մեծ Պետութիւնների կողմից բարձր են գնահատւում Ղուկասեանի ունակութիւնները ու փորձը եւ նրա ղեկավարումը գործընթացի խաղաղ կարգաւորմանը։ Ջեմ կարծում թէ դրսում կայ մէկը, որը շահագրգռուած լիներ վերացնելու նախագահ Ղուկասեանին»։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 23 / 24)

ԲԱՔՈՒ – ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ – ԵՐԵՒԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաստանի նախագահ է· Շեվարնաձէի յայտարարութիւնը թէ Հայաստան եւ Ադրբէյան կը քննարկեն Բաքու – Նախիջեւան – Երեւան երկաթուղին բանալու հարցը, զանազան հակազդեցութիւններ արձնգուցած է Բաքուի մէջ։ Վարչապետին կարծիքով առար մէջ դատապարտելի բան չկայ։ Աւելցուցած է· «բայց մինչ դրաւեալ հողերու ազատագրումէն առաջ Ադրբէյանը կրնայ կոմունալկից ըլլալ այդ երթեւեկին բացումին»։

***

ԱԼԻԵԻ Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբէյանի նախագահը Մարտ 23-ին հարցազրոյցի մը ըսած է թէ Ղարաբաղի վերջին ահաբեկչութիւնը իրենց կեցուածքը չի փոխեր հակամարտութեան կարգաւորման խնդրին մէջ։ Իրենք չեն խախտեր 1994-ի հրադադարի համաձայնագիրը եւ կը պահպանեն չմիջամտելու դիրքորոշումը։ Ան աւելցուցած է որ Ղուկասեանին դէմ կատարուածին կրնան անդրադառնալ իրադարձութիւններ յաջորդել, բայց ազրբէյանական կողմը կը վերապահի որ ամէն բան արդարօրէն կարգաւորուի որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութիւնները չարունակել։

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Մարտի վերջին կիրակին, այսինքն՝ Շաբաթ, Մարտ 25-էն կիրակի, Մարտ 26 լուսնալիք գիշերը, հարկ է ժամացոյցները ժամ մը առաջ տանիլ։

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵԻ

(Suite et Fin)

M. de VILLEPIN, président de la commission des Affaires étrangères. — J'ai le plus grand respect de tous nos collègues qui ont déposé cette demande de discussion immédiate d'une proposition de loi tendant à reconnaître le génocide arménien perpétré en 1915 dans l'ancien empire ottoman. Je n'interviendrai pas sur le fond.

Comme Président de la commission des Affaires étrangères, j'ai toujours fait des réserves sur l'inscription d'une telle proposition de loi à notre ordre du jour pour des raisons constitutionnelles et, aussi, diplomatiques alors que la France s'efforce de favoriser le retour de la stabilité dans le Caucase du sud.

La Conférence des présidents du Sénat a, à plusieurs reprises, écarté l'inscription de ce texte à notre ordre du jour. En commission, nous avons procédé à des échanges de vue approfondis et auditionné, à deux reprises, M. Védrine sur cette question.

La déclaration solennelle et courageuse du 17 mars 1999 de M. Védrine doit nous inciter à examiner cette demande d'inscription immédiate avec toute la gravité nécessaire.

D'ailleurs si la question a été renvoyée devant notre commission, c'est bien parce qu'elle a des aspects diplomatiques évidents.

J'estime que c'était au Gouvernement qu'il revenait d'inscrire cette proposition de loi à notre ordre du jour. Mais celui-ci a dit qu'il ne le ferait pas : raison institutionnelle de plus qui doit guider notre réflexion, ce soir.

Je vous incite donc, mes chers collègues, à ne pas inscrire cette proposition de loi à notre ordre du jour (**applaudissements à droite et sur plusieurs bancs au centre**).

M. MOSCOVICI, ministre délégué auprès du ministre des Affaires étrangères, chargé des Affaires européennes. — La barbarie programmée dont a été victime en 1915 la communauté arménienne de l'empire ottoman fait partie de la mémoire collective des descendants des victimes que notre pays a reçus.

Le Gouvernement français comme la communauté nationale doit perpétuer ce souvenir.

M. HAMEL. — Très bien!

M. le MINISTRE DELEGUE. — Le 29 mai 1998, l'Assemblée nationale a adopté une résolution reconnaissant le génocide arménien. M. Védrine s'est exprimé devant la Commission des affaires étrangères du Sénat.

J'évoque la position du Gouvernement et de toutes les autorités françaises. Le besoin de mémoire est sacré. Le Gouvernement comprend les motivations de l'Assemblée nationale et des sénateurs qui ont souhaité ce débat; il a rendu hommage aux victimes. La Turquie moderne ne saurait être tenue pour responsable, mais elle doit assumer ce passé. Cela requiert courage et temps, nous le savons en France. Le Gouvernement considère qu'il ne nous appartient pas de nous substituer à la Turquie.

Monsieur Chabroux, je suis en profonde sympathie avec votre sensibilité et nombre de vos arguments, mais appartient-il à la loi française de qualifier des événements survenus à l'étranger? Le Gouvernement n'en est pas sûr.

Les autorités françaises, s'agissant du sud Caucase,constate que le contexte régional est complexe : il faut rechercher les compromis et faire progresser la coopération entre nations jadis antagonistes, en discutant avec tous et en se projetant vers l'avenir.

Cette reconnaissance nous permettrait-elle de peser sur le processus de paix? Le Gouvernement n'en est pas convaincu.

Des évolutions importantes se dessinent en Turquie. Ce pays se rapproche de la Grèce, bien que la situation des droits de l'Homme reste préoccupante. La Turquie est candidate à l'Union Européenne. La décision prise à Helsinki constitue un levier pour que la Turquie œuvre à la consolidation des droits de l'Homme. Nous devons aussi préserver avec la Turquie un partenariat bilatéral.

La cuase de l'Europe n'est pas encore victorieuse en Turquie : il faut aider ce pays à s'ancrer à l'Europe. Nul ne doit donner des arguments aux extrémistes nationalistes.

C'est d'abord vers le peuple arménien et les descendants des victimes que se portent mes pensées. (**Applaudissements sur quelques bancs au centre**).

A la demande des groupes RPR et CRC, la demande de discussion immédiate est mise aux voix par scrutin public.

M. le PRESIDENT. — Voici les résultats du scrutin :

Nombre de votants :	306
Suffrages exprimés :	302
Majorité absolue :	152
Pour :	130
Contre :	172

L'inscription immédiate ne sera pas ordonnée.

Mme LUC. — C'est scandaleux!

ERRATUM. — Dans la première partie de ce compte-rendu («Haratch», *24 Mars, p. une), en 3ème colonne après M. Piras, il faut lire M. Vinçon et non Chavroux (l'erreur venait toutefois du sommaire transmis par le Sénat).*

REACTIONS

Après le refus du Sénat d'examiner la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien, diverses personnalités n'ont pu cacher leur indignation. Voici quelques extraits de leurs déclarations.

***

Mme **Marie-France Lambotte,** Maire UDF de Clamart est "profondément choquée" et n'hésite pas à dire que cette décision n'honore pas la France, patrie des droits de l'Homme, et ses valeurs républicaines et démocratiques. Elle estime que. — *«la Haute Assemblée doit reconnaître le génocide arménien, comme*

(Suite 4ème Page)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
300–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1700 – 2000)

ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՒՅԹԻՆ

Հ. ՅԱՐՈՒԽԻԻՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Ա.
ԺԸ. – ԺԹ. ԴԱՐ

Է. ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Ո՛րքան ալ զարմանալի թուի եւ չափերու համար հակասական, Հայ թատրոնը որպէս գրական սեռ՝ ծնունդն է նոր գրականութեան շրջանին, որպէս ծնընդավայր ունենալով Սուրբ Ղազար Մայրավանքը (Վենետիկ):

Բացատրեմ ինքզինքս: Հայ եւ օտար հեղինակներու մօտ (տե՛ս Պուտարբոս Զուգակշիռ, Վենետիկ, 1834, էջ 138) կամ (Փ. Բիւզանդ, Վենետիկ, 1933, էջ 130) անժխտելի է դոյութիւնը հայ թատրոնին նախաքրիստոնէական Հայաստանի մէջ, սկսած Արտաշէսեան թագաւորութեան օրերէն, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ Հայաստանի մէջ, որուն դէմ բուռն պայքար կը մղէ Հայ Եկեղեցին, աչխարհիկ եւ լսելիք նկատելով զանոնք: Այս թատրոնը, չարունակելով հանդերձ ժողովրդական խաւերուն մէջ եւ իշխանական արքունիքներէն ներս՝ չունենալ հարկ եղած զարգացումը, իրեն դէմ ըստեղծուած հակաչարժումին պատճառով:

1668–ին Լեմպերկի մէջ, հայ վարժարանի մը սրահին մէջ, կը բեմադրուի Հռիփսիմէ ողբերգութիւնը, հաւանաբար գործ Ալեքսիանոս անունով լատին եկեղեցականի մը: Ձմեռ եղանակին յայտնուած այս ծիծեռնակը՝ կը մնայ առանձին եւ անտէր:

Հարկ է սպասել մինչեւ 1753, Սուրբ Ղազարի մէջ հանդիսելու համար թատերական առաջին նախափորձի մը ձեռագրին:

Սակայն, հիմնուելով վանական ժամանակագրութեան մը վրայ, որ կը սկսի 1724 թուականով, թատերական ներկայացումներու վկայութիւններ կը գտնեն Սուրբ Ղազարի մէջ, արդէն 1730-ական թուականներուն: «Ցայսմ ամի ընկերսան ներքնծայիցն ի չորս աւուրս բարեկենդանին խաղալ զարմանալի խաղսն զայնոսիկ, որք գրեալ կան ի թուղթսն խաղից» (23):

1834–ին կը բեմադրուի խաղ Հիւանդին, 1737–ին Բաադամ եւ Բաադ, 1743–ի Յունուար 28–ին՝ խաղ Հիւանդին, իսկ Յունուար 30–ին Նահատակութիւն Եր. Տճ. Կոմիտասայ, 1743–ին խաղ Ձգնաւորաց, 1744–ին կրկին Նահատակութիւն ... Կոմիտասայ: Այս խաղերէն ո՛չ մէկ հետք գտնուած է ցարդ:

1753–ի նախափորձի ձեռագիրը առաջին խաղն է որ մեր ձեռքը հասած է: Անոր կը յաջորդեն Նարուգոդոնոսոր, Երեք Մանուիմ, եւ Դանիէլ (27·1·75), անվերնագրի այլաբանական խաղ մը բարեկենդանի վերաբերեալ (22·2·1756), Ս. Անտոն Աբբայ (25·2·1756), Արաբ Լուտերիոսի, Եմիանոս Վրդ. Դատապարտեալ, Եւլոժի Ֆարահատ, Յոբ, Յովասափ եւ Դաւագործ Մահ Խոսրովու Արքայի Հայոց Յանակայ (1789):

«Կրօնիի եւ ազգի երկու մեծ գաղափարներն են ահա՝ որ ծնունդ կուտան Մխիթարեան թատրոնին. այդ վանականները որ կ'ապրէին հեռու կեանքէն, բայց կը զգային կեանքը եւ ունէին հայրենիքի մեծութեան տեսլականը, իրենց երազային ապրումները կը փոխանցեն թուղթի վրայ եւ անոնց ներկայացումով կը հրեւուին հոգեպէս» (24):

Դերասանները Դպրեվանքի աշակերտներն էին. դերուհիները՝ իրենց դաստիարակը. թատերավայրը՝ վանքին սեղանատունը, պատրաստուած բեմով եւ թոռներով: Հանդիսատեսները՝ վանական վարդապետները, շրջակայքին մէջ բնակող ազգայիններ՝ Վենետիկ, Փատուա, Թրիէսթէ, Լիվոռնօ, Փիզա երբեմն նաեւ Թրանսիլվանիայէն: Ժամանակը՝ Բարեկենդանի եւ Վարդանանց տօնակատարութեան առիթներով: Կը սկսէր պատմական ողբերգութեամբ եւ կը վերջանար դաւեշտով մը: Հեղինակները վարդապետներն էին, սնած եւ զարգացած արեւմտեան եւ հայագիտական ուսումներով, որուն կը յաջորդէ Սմբատ Ա.:

Ներով. անոնցմէ մեծ մասը ինքնութիւն չէ թողած. յետպային նաշանկուած անուններէն յիշատակութեան արժանի են. Հ. Եղիա Էնտազեան, Հ. Վարդան Սահակեան, Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, Հ. Մաւուէլ Չախճախեան (Տրզատայ Ցաղիութիւն ի Վերայ Հուչէի – Դաւագործ Մահ Մեծին Խոսրովու), Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան (Երանելին Ալեքսիանոս – Ցովհան Ոսկեբերան – Վահան Մամիկոնեան), Հ. Եղիա Թոմաճանեան (Ս. Արշմսեհի Նահատակութիւն – Մենամարտութիւն Ովրատիոսեանց եւ Կուրատիոսեանց – Հայկ Դիւցազն), Հ. Արսէն Բագրատունի (Երուանդ Բ. – Արտաշէս), Հ. Եփրեմ Սեթեան (Քրիստոսի Ծնունդը – Մոգուց Երկրպագութիւն – Մեծն Ներսէս Պարթեւ), Հ. Ադեքսանդր Պէշիկթաշլեան (Սուրբն), Հ. Միխայէլ Զէմպերէէճեան (Աստարբէ – Ս. Ցուսիկ), Հ. Պետրոս Միճասեան որ եղած է ամէնէն արդիւնաւորը եւ բեղուն թատերագիրը Մխիթարեան դպրոցին (իր գործերէն կ'արժէ յիշել Մխրդատ – Ս. Թէոդորոս – Աժդահակ եւ Տիգրան – Արշակ Բ. – Խոսրով Մեծն – Սմբատ Ա.):

Այս ինքնագիր խաղերէն բացի, յաճախ միեւնոյն հեղինակները, թարգմանած են նաեւ դասական բազմաթիւ գործեր, ողբերգութիւններ, կատակերգութիւններ, դաւեշտներ՝ ներշնչուած ժողովրդական կեանքէ: Մինչեւ 1960–ական թուականները, երբ մեծ էր դպրեվանքի աշակերտութեան թիւը, այդ եւ նման խաղեր կը ներկայացուէին վանքին մէջ, յարդելով աւանդական Բարեկենդանի եւ Վարդանանց տօներու առիթները:

Մխիթարեան Մայրավանքին մէջ ծնունդ առած թատերական այս չարժումը, եզաւ երկարակեաց, մէկ գարի տեւմանը լայնօրէն անցնելով, ձգած է թատերական չատ հարուստ արտադրութիւն. միայն ձեռագիր վիճակի մէջ գտնուող խաղերը, բացի հրատարակուածներէն, հարիւրէ աւելի են:

Թատրոնը կը դործածուի որպէս միջոց հայրենասիրութիւն արծարծելու, անցեալի պատմական վիճակեղ էջերը եւ լուսապայծառ դէմքեր կենդանացնելով, կրօնքի եւ հայրենիքի հերոսներուն յարութիւն տալով, դաղափարական Հայաստանի մը տեսլականը արթնցնելով, դարու մը մէջ՝ ուր ամէն ազատութեան զգացում եւ տենչ անմարդկային ճնշումներու ենթարկուած էր, յատկապէս ներքին դաւառներուն մէջ:

«Այդ կատակերգութիւններէն շատերը ... զուրկ չեն իսկապէս երգիծական նուրբ շեշտէ եւ հոգեբանական անդրադարձումներէ: Ատոնցմով մեր ժողովրդական բարբերու խոշորութիւնը, գծծութիւնները, գլխաւորապէս պոլսական կեանքէն առնուած տիրացուներու, վարժապետներու, գրագէտներու, մախաւեներու, վաճառականներու ծիծաղելի թերութիւնները, կը հանուէին բեմի վրայ ու Պարոնեանէն դար մը առաջ՝ Մեծապատիւ մուրացկաններու, Պաղտասար Աղբարներու տիպարները կը ցուցադրուէին երգիծաբանօրէն սրամիտ ու զուարթ շեշտով մը» (25):

Ս. Ղազարի սեղանատունէն՝ Պոլիսի բեմերը հասնելու դործողութեան, ղեկավարը Ճարտարապետը կը դառնայ Հ. Միհրան Բժշկեան որ 1810–ին Մխիթարեան վարժարանի աշակերտներու աջակցութեամբ, կը բեմադրէ իր իսկ յօրինած Արտաշէս ողբերգութիւնը: 1820 – 1821 տարիներուն, Ղրիմի մէջ (Խարասու Բազար) հիմնելով Մխիթարեան նոր վարժարան մը, նոյն վարդապետը, կը լծուի թատրոնի մը կազմակերպութեան եւ արդէն 1825–ին, տեղի կ'ունենան թատերական յաջող ներկայացումներ:

1845–ին Հ. Պետրոս Միճասեան (1799–1867) որ կրթական ներկայացումներու դաղափարը կը մտցնէ, հակադրելով զայն Աշխարհիկ ներկայացումներու, Պոլսոյ մէջ կը ներկայանայ Խոսրով Մեծն խաղով, որուն կը յաջորդէ Սմբատ Ա.:

Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի երկու երեւելի նախկին աշակերտներ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան եւ Սրապիոն Հէֆիմեան, աշակերտներ Հ. Պետրոս Միճասեանի, կրնան նկատուիլ իսկական հիմնադիրները կազմակերպելու, ծրագրուած թատերական գործունէութեան, որոնցմով «Թատրոնը լրիւ կը մտնէ Զարթօնքի շրջանին մտաւորական եւ ընկերային հոսանքին մէջ, եւ այս իսկ պատճառով դե՛ռ աւելի ընդարձակ ու համապարփակ ժողովրդականութեան կը հասնի» (26):

Մխիթարեան վարդապետներէն, Մխիթարեան աշակերտներուն փոխանցումով թատերական դրօշին, կը կատարուի բնական ճամբով: Անոնք ականատես եւ մասնակից Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններուն մէջ, իրենց դաստիարակ վարդապետներուն խաղերուն բեմադրութեան, Պոլիս վերադառնալով, ընկերընական շրջանին առաջնորդութեամբ իրենց դաստիարակներուն, թատերական – բեմական բեղուն գործունէութիւն մը կը սկսին, հասցնելով զայն դիտավարժական մակարդակի:

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան (Կոռնակ – Արշակ Բ. – Վահան – Վահէ), Սրապիոն Հէֆիմեանի հետ կը հանդիսանան առաջինները եւ ամէնէն գործունեաները: Կը հետեւին Թովմաս Թէրզեան (1840–1909), Սանդուխտ – Յովսէփ Գեղեցիկ – Արշակ Բ. – Ֆառւսա – Խոսրով Բ. – Մովսէս – Կայէն եւ Աբէլ – Յուդիթ: Նարպէյ (Հ. Խորէն Գալֆայեան, 1832 – 1892), Արշակ Բ. – Ալաֆրանկա – Վարդան – Փառան–ձեմ – Լուսինէ, Էմմանուէլ Եսայեան (Արշակ Բ. – Գնէլ Ողիմպիա – Հռիփսիմէ), Սեպուհ Լազ – Մինասեան (Արշակ Բ. – Հելենէ – Զապէլ – Արա Գեղեցիկ – Մարի եւ Խոսրով – Արման Մարի – Տոննա Լէոնորա – Սելիմ Գ. – Ապտիւլ Ազիզ – Ցեփթայէի Աղջիկը – Սուտ Փլեւսոփայք – Ամբակում – Տիկին Սօֆֆնիա – Փարթամ Ամիրա): Սրապիոն Թղլեան (1840 – 1919) (Լէնկթիմուր – Մեծն Տըրդատ եւ Գրիգոր Լուսաւորիչ Ելեւ – Տիգրանուհի – Գնէլ եւ Փառանձեմ – Կայէն եւ Աբէլ – Կարինէ – Կոյր Ցիսակ – Արշակ Բ. – Արա Գեղեցիկ – Գոհար Ռիշտունիկ – Սապուհով – Երուանդ Նուսիկ): Մարկոս Աղաբէկեան (Գոհար Սրուանձտեանց – Սանդուխտ): Յովհ. Եզբենեան Աճէմեան (Կոմիտասին ցուցադրած պահակ): Յովսէփ Եազըճեան (Ինքզինքին մէկ գաղտնիքը): Մկրտիչ Աճէմեան (Ծեր Սիրահարը):

Պէտք է ընդունիլ որ նոյն շրջանի բեմերու մեծագոյն դերասանները չորքը, դուրս եկած սաներն են Փարթամեան Մուրատեան եւ Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարաններու: Ցիշենք ամէնէն անոնները՝ Սահակ Էքզեան, Յովհաննէս Աճէմեան, Դաւիթ Թրեանց, Մկրտիչ Ալտընեան, Եսայի Եսայեան, Արմէն Մինճեան, Տիրան Տոմինեան, Ցովհ. Եազըճեան, Տիգրան Փէչտիմալճեան, Հուսկ Պետրոս Ադամեան՝ մինչդարեմներու հսկան, Վահրամ Փափազեան եւ այլն:

Ասիկա ցոյց կուտայ թէ հայ բեմարուեստը պարտական է Մխիթարի զաւակներուն, ո՛չ միայն հիմը դրած ըլլալու համար նոր դարերու հայ թատրոնի այլեւ մանաւանդ, իրենց աշակերտներու միջոցով՝ թափանցելով դպրոցներու մէջ, յատկապէս Պոլիս, հասցնելով զայն տարուեսական մակարդակի, զոր Բ–ի չարժումը փութացնելուն, ոչնչացուցած է, Ալիշանի ճամբով, դարձեալ կուգայ Վենետիկի լճակէն:

(Շար. 9)

(23) ՉԷՔԻԵԱՆ Հ. Լ., Հայ թատրոնի սկզբնաւորները, Վենետիկ, 1975, էջ 7:

(24) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 298:

(25) ՃԱՆԱՇԵԱՆ Հ. Մ., նշ. աշխ. էջ 304:

(26) ՉԷՔԻԵԱՆ Հ. Լ., նշ. աշխ., էջ 35:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

«Քրիստոնեաները օր մը կ'անհետանա՞ն Մերձաւոր – Արեւելքէն» հարց կուտայ Օտոն Վալէ («Մոնտ», Մարտ 21). ապա կը նշէ թէ Եգիպտոսի Ղպտիները որոնց համեմատութիւնը 1950–ին բնակչութեան 15%–ն էր, այսօր կը ներկայացնեն 10%–էն նուազ տոկոս մը: Լիբանանի մէջ քրիստոնեաներու համեմատութիւնը նոյն չրջանին 60%–էն իջած է 35%–ի, Իրաքի մէջ 10%–էն 3%–ի, Իսրայէլի մէջ 12%–էն 3%–ի: Երուսաղէմի մէջ միայն հազիւ 10 հազար քրիստոնեայ կայ, երբ այդ թիւը 1948–ին 30 հազար էր ու անկէ ի վեր քաղաքին բնակչութիւնը քառապատկուած է:

Մերձաւոր – Արեւելքի քրիստոնեաներուն թիւը միշտ տատանումներ ունեցած է որպէս հետեւանք քաղաքական անցքերու: Օսմանեան կայսրութեան Հայերը 1915–ին բնաջնջուեցան, բայց նոյն տեն օսմանեան դեկավարները Ղպտիներուն նեցուկ էին, Եգիպտոսի արդիականացման հետանկարով:

Ներկայի տագնապը մահմետականութեան եւ Արեւմուտքի ճակատումի յատկանիշով աւելի ծանր բնոյթ ունի: Պարսկական ծոցի պատերազմը, լիբանանեան տագնապները եւ պաղեստինեան հակամարտութիւնը տկարացուցին քրիստոնեայ դաղութներուն դիրքը. անոնք չեն կրնար արեւմուտքի իրենց բարեկամներուն վստահիլ, առանց արաբական դատին դատաճան նկատուելու:

Մինչդեռ նման դատաւորում անարդար է. Ղպտիները յատկապէս Պութրոս – Ղալի ընտանիքը աչխատած են Եգիպտոսի անկախութեան, Իրաքի քրիստոնեաները Ս. Հիւսէյնի հաւատարիմ մնացին, իսկ Պաղեստինի քրիստոնեաները յաճախ դինեալ ընդդիմութիւն մղեցին Իսրայէլի դէմ:

Քրիստոնեաներուն Մերձաւոր – Արեւելքի տկարութեան գլխաւոր երկու պատճառները իրենց վերջին ծայր բաժան – բաժան վիճակն է: Իրաքի մէջ 11 եկեղեցի կայ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ տասնեակ: Երուսաղէմի կացութիւնը աւելի դէշ է. երեսունի չափ եկեղեցիներ տեւական վէճի մէջ են ու անոնց թիւը ամէն օր կ'աւելնայ, նաեւ աղանդներու ներկայութեամբ: Այս վերջիններէն են Մորմոնները որոնց չքեղ շէնքը կը տիրապետէ քաղաքին: Երբեմն սրբատեղին, Ցիսուսի Բեթղեհէմի ծննդեան այրը, մէկէ աւելի եկեղեցիներու տիրութիւնը կը վայելէ:

Արդեօք Արեւելքի քրիստոնեաները չեն կրնար հզօրանալ միանալով: Նման տարբեր կարծիք մը որքան աստուածաբանական խորք ունի, նոյնքան քաղաքական իմաստ: Հռոմէն անջատուած ամէնէն հին եկեղեցիները – զպտի, հայկական, նեստորական, ասորական, եթովպական – ունին հասարակաց պիծ մը որ Ս. Գողգոթան, Յիսուսի գերեզմանի ու յունական մշակոյթին գերազանցութենէն հետու մնացած ըլլալն է: Կայ նաեւ Եփեսոսի եւ Քաղկեդոնի տարբեր ժողովներուն բոլորին կողմից ընդունելի չըլլալու պարագան: Կայ սակայն մը որ յարմարագոյնը կը նկատէ ընդհանուրին համաձայնութեան արդիւնացած Նիկիոյ ժողովին որոչումները վրայ կեդրոնանալ ու մէկդի ձգել բիւզանդական մնացեալ վէճերը որոնք դարերէ չարունակուած են երկրորդութեան աստուածային բնոյթին մասին: Նման աստուածարանական լայնախոհութիւն զանազան եկեղեցիներու կարելիութիւն կուտայ իրենց յաճախ չատ աղքատ աստուածաբաններուն կացութեամբ մօտէն զբաղելու:

Միւս կողմէ, Արեւմուտքի եկեղեցիները իրենց լայն բազմազանութեան մէջ մրցակցութիւններով չեն կրնար Քրիստոսի երկրին ընկերային ու քաղաքական հոլովոյթին դէմ ներդաշնակ դիրք մը պահել: Եւ սխալ չէ իսրայէլցին թէ եթէ Երուսաղէմ վաղը նոր փափաքին համաձայն ունենար ինքզինքին օրինավիճակ մը, քրիստոնեաներու մրցակցութիւնը քաղաքը նոր մարտութեան փակ դաշտի մը վերածել կ'ըլլար:

Այսօր Հռոմի կապուած չուրջ երկու միլիոն քրիստոնեաներ կ'ապրին Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ ուրկէ մեծ մասը լիբանանցի մարոնի երեք միլիոնի մեկնած է Եւրոպա եւ ԱՄՆ: Դժուարանքը՝ ինքնութեան պահպանումը հրամայականին եւ մեկնումին միջեւ, Արեւմուտքը պէտք է դադթականներ օգնէ, նաեւ տեղւոյն վրայ մնացողներու դօրավիգ կանդնի, զարկ տալով եկեղեցիներու միջեւ երկխօսութեան որ հաչտութեան հոլովոյթին մեկնակէտը կը կազմէ: Արեւելքն ալ պէտք է հասկնայ որ կրնան բազմատարբերութիւն կարելի ընել առանց աչխարհտարբեր հիմնարկութիւններու որոնք կը յարգեն անհատին տարբերութիւնն ու պետութեան չէզոքութիւնը:

ՔՈՂՉԻ

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ՝ ՅԱՍՄԻԿ ԲԱԲԵԱՆ

Գրեց՝ Խ. ԵԼՄԱՋԵԱՆ

«Տանեւութ տարիներ նուագած և պաշտելու աստիճան սիրած ջութակս լքեցի, դիպուածով մը իմ մէջ ծնունդ առած երգի սիրոյն: Սէր մը որ պատեց ամբողջ էութիւնս եւ զարձաւ կեանքիս անբաժան մէկ մասը»: Համաշխարհային համբաւի հասած հայ երգչուհի մը չրթներէն առնուած այս երկտողն ալ բաւական է՝ ըզգալու համար իր հոգիին եւ սրտին մէջ արմատ նետած երգի սիրոյ եւ հրոյ զօրութիւնը: Երաժշտական քննադատներու կողմէ, վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ամենամեծ երգչուհիներու՝ Մարիա Գալասներու, Մօնսերա Քապալլէներու չարքին դասուող այդ երգչուհիին անունն է Յասմիկ Բաբեան:

Դեռ չութիերը չէարժած եւ իր այդքան հաղորդական ձայնը լսելի չդարձուցած, կեցուածքով եւ հայեացքով արդէն ունկընդիրը գերող այս տաղանդաշատ երգչուհին հրաւիրուած էր Մարսէյլի Օփերային կողմէ, քանի մը օրեր առաջ, մարմնաւորելու համար Պելլինիի յայտնի օփերաներէն «Նորմա»ի գլխաւոր դերը:

Առիթը օգտագործելով Իրէն հետ ունեցանք տեսակցութիւն մը, որուն կ'ուզենք մասնակից դարձնել նաեւ «Յառաջ»ի ընթերցողները (յաջորդ թիւով): Սակայն, նախ քան այդ, ամփոփ կերպով տանք մեր հմտեստ կարծիքը «Նորմա»ի մասին:

Յասմիկ Բաբեան իր անթերի խաղով, ջինջ ու զուլալ ձայնով, ակնառու զգացումով, ճշմարտացիօրէն ներթափանցելով «Նորմա»ի կերպարի հոգեբանական զարգացման, կրցաւ յստակ եւ հմայիչ երանգներով պատկերել մէկ կողմէ երկրի քաղաքական որոշումներու վրայ իր խօսքը ունեցող եւ իշխող, իսկ միւս կողմէ դաւաճանուած եւ լքուած կինը:

Յասմիկ Բաբեանի ամենամեծ առաւելութիւններէն մին կամ կարեւորագոյնը այն է թէ արտակարգ դեղեցկութեամբ օժտուած իր ձայնը հաւասարապէս լաւ կը գործածէ ցած կամ բարձր հնչիւնաձայլի (ռեժիսթր) մէջ: Ան ունի ցայտուն հնչողականութիւն, էնթոնասիոնի քացախիկ մաքրութիւն: Աչքի կը զարնէ «Նորմա»ի կատարման մէջ անոր հնչիւնային ուժգնութիւն ու մեղմութիւն արտաբերելու հմտութիւնն ու ճկունութիւնը:

Մեր հաստատ համոզումն է որ Յասմիկ Բաբեան չնորհիւ իր բարձրորակ արուեստին, հմայիչ ձայնին եւ անթերի դերակատարութեան դեռ երկար տարիներ կը մնայ երգարուեստի բնագաւառէն ներս՝ որպէս բարձունք ընդհանրապէս, եւ փնտռուող «Նորմա», գտնելով հպարտութիւններէն մին համայն հայութեան:

***

«Լա Փրովանս» թերթը Ուրբաթ, Մարտ 10–ի թիւով կ'անդրադառնար «Նորմա»ի, միայն նկար մը դետեղելով (Յ. Բաբեան եւ երգչախումբը միասին), իսկ Մարտ 11–ի թիւին մէջ երաժշտական քննադատ՝ Միշէլ Ալեքսանդր ներբողալից տողեր կը գրէր ինչպէս բոլոր դերակատարները եւ ղեկավարին: Եւ յատկապէս Յասմիկ Բաբեանի արուեստին մասին, կրկին տեղ տալով մեծադիր նկարի մը, ուր կ'երեւին «Նորմա»ն եւ («Աստղիկա»ի դերով) Ռօսլին Ռէամօն, գուդերգի պահուն:

Թերթի երաժշտական քննադատը ի մէջ այլոց կը գրէր.–

«...Le drame trouve une tout autre intensité et prend ici sa véritable dimension.

Il en va de même pour les chanteurs et en particulier pour la soprano Hasmik Papian qui avait assuré le rôle devant le "mur". D'une remarquable musicalité, elle maîtrise parfaitement les difficultés vocales de la partition grâce à une technique à toute épreuve. Elle s'est parfaitement investie dans ce personnage avec du mordant à la fin du premier acte, nous réservant de véritables moments de bonheur et pas seulement dans le célèbre Casta Diva».

Սեւրի դպրոցին ի նպաստ

Սամուէլ Մուրատ Մխիթարեան վարժարանի վահուտին անմիջապէս ետք, նոյն վայրին վրայ՝ Սեւր քաղաք, հիմնուեցաւ երկօրեայ ղպրոց մը, մասամբ չարունակելու համար վարդապետներուն կիսատ ձգած առաքելութիւնը: Այս դործը իրականացաւ չնորհիւ քանի մը յանձնառու եւ նուիրեալ ծնողքներու որոնք կը դիտակցէին ղպրոցին կենսական դերին կարեւորութեան գաղութի մը պահպանման համար: Այսօր, այդ կրթական օճախը կը յարատեւէ, արձանագրելով որոշ յաջողութիւններ եւ յոյս ներշնչելով ապագայի նկատմամբ:

Շաբաթ, Մարտ 12–ին, Մերիաիէն պանդոկին չքեղ սրահներէն ներս, տեղի ունեցաւ «Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութեան» տարեկան ասանդական ճաշ – պարահանդէսը, որուն, երրորդ անգամուան համար, միացած էր ներկայ երկօրեայ ղպրոցին Ծնողաց Միութիւնը:

Մօտ երեք հարիւր ներկաները նախ լսեցին Մխիթարեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Միութեան նախադահ՝ Թերար Պաղտասարեանի բարի դալուստի խօսքը· ան յայտարարեց որ այս երեկոյթին լման հասոյթը պիտի յատկացուէր այսօրուան ղպրոցին, անոր բարդաւաճման, ու յիշեցուց որ 2000 թուականը կը զուդադիպէր անոր հիմնադրման տասնամեակին: Ապա, յանուն Ծնողաց Միութեան, Լեւոն Փափազեան յիշեցուց տարի առաջ, այս ձեռնարկին նախաձեռնողներուն անունները (Փաթրիսիա Շնորհօքեան, Նաիրի Դարբինեան եւ ուսուցիչ՝ Պարոն Մանուէլը), որոնք այսօր ալ միշտ պատնէշի վրայ կը դտնուին: Ան, նաեւ չնորհակալութիւն յայտնեց այն հաստատութիւններուն եւ քաղաքապետարաններուն որոնք զօրավիդ կանդնած էին ղպրոցին:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ «Տաք տաբեկան՝ երազներու տարիք» տեսերիպի ցուցադրութեամբ, ուր հակիրճ պատմականը կ'ըլլար երբեմնի Մխիթարեան դիչերօթիկ վարժարանէն մինչեւ երկօրեայ ղպրոցը, իր այսօրուան 70 աշակերտներով եւ ակնկալիքներով:

Ձեռնարկին մասնաւոր փայլ մը տուաւ ծանօթ դերասան ու ծաղրածու՝ Ժաքի Ներսէսեան իր «Տիկին Քիլէչեան»ի յաջող կերպարով. այս ելոյթը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ եւ գնահատուեցաւ, ըստ արժանւոյն: Երեկոյթը չարունակուեցաւ մինչեւ ուշ դիչեր, «Կայծակ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ, խանդավառելով բոլորը:

Յաջող ձեռնարկ մը ուր սակայն կար մեծ բացակայ մը՝ հայ խօսքը: Գոհ պիտի ըլլայինք եթէ լսէինք հայերէն արտասանուած քանի մը բառեր: Չկ՚ որ երեկոյթին ընթացքին նիւթական օգնութեան կրկնուող կոչերը նպատակ ունէին զօրակցելու հայկական ղպրոցի մը:

ՀՐԱՁՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՆԱԼՏ ՔՈՊԸՐՆԻ «ՁԻՆ» ԽԱՂԻՆ ԿԵՑՑԷ՛ ՊՇՏԻԿԵԱՆ ՉԳՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԸ

Քառասուն – չիսուն տարուան թատերական վարձառութիւն, Հայաստանի Սունդուկեան պետական թատրոնի նախկին տնօրէն, դեղարուեստական դեկավար, դլխաւոր բեմադիր, Վարդան Աճէմեանի աչակերտ, տաղանդաւոր դերասան ... դեռ երկար է չարքը բոլոր այն տիտղոսներուն ու պաչտօններուն ու մըցանակներուն, որոնց արժանացած է՝ վաստակաւոր արտիստ ... Եւ այս բոլորով հանդերձ, թատերական ձախողութիւն ու անվայել կեցուածք:

Կիրակի է, 2000, Մարտ 19: Համազդային ու Հ. Բ. Ը. Մ.–ը կազմակերպած են թատերական ցերեկոյթ մը, ի նպաստ Շարժապատկերի սրահին մէջ, Տոնալտ Քոպըրնի «ՁԻՆ» ԽԱՂԸ, բեմադրութիւն՝ Խորէն Աբրահամեանի, խաղարկութիւն՝ Աբրահամեան ամուլին, առաւել՝ անանուն երեք կիներու, որոնք ծանուցագրին վրայ տեղ չէին գտած, որոնցմէ երկուքը դիչերը ցերեկին տեղ չփոթած կը թուէին ու տիսքոթէք երթալու տեղ՝ բեմ բարձրացած:

Ներկայացումը պիտի սկսի ժամը 16·30–ին: Կազմակերպողները մտահոգ են: Ժամը 16·15 է: Խորէն Աբրահամեան խումբը դեռ չէ հասած: Շշուկով կը խօսուի թէ անցեալ ներկայացման ալ ուշացած են: Ժամը 16·30–ին, ներկայացման ակնուելիք ժամին, հեռաձայն կուդայ՝ ճամբայ ելած են:

Այս ընթացքին, գաղութիս 90–ամեայ հանրածանօթ, թատրոնի անխոնջ սիրտարը, դերասանը՝ Նազարէթ Պչտիկեան, որ արդէն ժամ մը կանուխ հասած, անհամբեր սպասման մէջ է, կը սկսի իր, ըստ սովորականի, հաճոյախօսութեան, որ հետզհետէ կը վերածուի յանպատրաստից մենակատարութեան, մերթ՝ ազգային քարոզիչ, մերթ՝ տարապրութեան վկայ, մերթ՝ Զէյթունցի մանուկ ... (մինչ այդ՝ Խորէն Աբրահամեան խումբը կը հասնի ժամը 16·50–ին) ... Պչտիկեան կը չարունակէ՝ երդ, պատակ, յուշեր ... թուրք ասկարը, Զէյթունի կաքաւը ... կազմակերպիչները կը ներկայանան յուչելու Պչտիկեանին, որ խաղը պիտի չուտով սկսի ... բայց Պչտիկեան խաղը սկսած էր արդէն առաւել ճշդապահութեամբ, Տոնալտ Քոպըրնի չգրած թատերախաղը, ծերանոց չզացած, 90–ամեայ հայ տարապիրինը, դեռ մանուկ ծերունիները, թատրոնի սիրով տառապած, կեանքին մէջ զանազան այլ արհեստներ ընդունած դէթ մի քանի անդամ բեմ ելլելու վայելքը ունենալու համար ...

Ժամը 17·15–ին կը սկսի Տոնալտ Քոպըրնի միւս խաղը, գրուածը, ամերիկեանը, որ այլեւս ժամանակավրէպ էր: Աբրահամեան բեմ կը մտնէ ո՛չ մէկ նեղութիւն, ոչ մէկ ակնարկ, անակլայլ, ինքնագոհ, հպարտ. ճիշդ ինչպէս դուրսը, փողոցը, սրճարանը, նոյնպէս ալ բեմի վրայ: Մխիթարեան սրահ կը մտնէ իր անմահ լուսանկարիչը, յաւերժացնելու համար տարիներէ ի վեր կրկնուող անկումի պատկերները:

Հանդիսատեսին ուշացումը ինքնին անընդունելի է, ուր մնաց բեմադիրինը, գլխաւոր դերասանինը, ազգային թատրոնի դահլեճին տնօրէնինը: Անարդանք դէպի հանդիսատեսը, անարդանք նաեւ դէպի բեմի գործընկերները, որոնք անդէմ, անանուն, ոչ մէկ յիշատակումի արժանացած, աժան, սուտ, աննպատակ բեմ կը հանուին, որպէս զարդ կամ գործիք կ'օգտագործուին ու կը մոռցուին:

Առաջին անգամ չէ որ Աբրահամեան կը վերաւորէ փարիզահայ հանդիսատեսը: 1991–ին ալ, նման քմահաճ կեցուածք ցուցաբերած էր, երբ Սունդուկեանի Պետական Թատերախումբի Փարիզեան չորրորդ ներկայացում ջնջած էր, առարկելով որ սրահը սպասուածին չափ լեցուն չէր ու ներկաները տուն ճամբած: Եւ առաջին անգամ չէ որ մի քանի հայ մշակութային կազմակերպութիւններ միացած ծուղակը կ'իյնան, կազմակերպելով նման ելոյթներ, այն ինչ որ կը պլանան տեղւոյն ուժերով կազմուած խումբերուն:

ԺԻՐԱՅՐ ԶՈԼԱՔԵԱՆ

Փարիզ, Մարտ 21, 2000

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանդիպի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ուրեմն պարզապէս մեր քթին խնդացած է իր գովեստներովը: Հապա նշանառուքը եւս պիտի ձգէր, ո՞ւր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Տէր Բարսեղը անանկ ըսաւ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Տէր Բարսեղը մոքէն չհնարեց ա՞...

ԲԵԲՐՈՆ. – Ո՞վ պիտէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Մեղք կերցուցած համեղ կերակուրներուդ, խմցուցած գինիներուդ ու չամբանեաներուդ: Մարդը մեր քթին խնդաց: Երկէ իրիկուն նորէն հոս ճաշեց, բան մը ըսա՞ւ նշանառելու մասին:

ԲԵԲՐՈՆ. – Թող ինք իրմէ ամչնայ, խայտառակը: Եթէ ուրիշին հետ պիտի նշանառէր, ինչո՞ւ եկաւ կերակուրներս կերաւ, պոլ – պոլ քամփլիմաններ ըսաւ: Պատուաւոր մարդու մը կը վայլէ՞ ասանկ ընտանիքներու մէջ մտնել, աղջիկներուն հետ ժամանակ անցընել, եւքն ալ երթալ փոսթալի մը հետ նշանառիլ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Շիտակը մարդը յանդգնած չուներ: Մենք եաեւէն լինկանք, դուռ ըրինք, առինք բերինք:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ըրածը անվայել է: Բայց դուն կեցիր, այս դործը դեռ չատ ջուր կը վերցնէ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Նշանառուքը եղեր լմընցեր է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ի՞նչ կ'ըլլայ: Ատ Զարուհին արդէն անդամ մը նշանառեցաւ ու եաեղաւ: Ինծի Բէբրոն կ'ըսեն: Բան մը միտքս դնեմ նէ՝...

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ես վստահ եմ, որ Տէր Բարսեղը քեզի սուտ խօսած է:

ԲԵԲՐՈՆ. – Սա ծառային ըսէ, թող երթայ Տէր Բարսեղը հոս կանչէ, չուտ: (Պերճուհին դուրս): Եթէ սուտ խօսեր է, ես անոր մօրուքը թիել – թիել կը փըրցնեմ: (Ներս կը մտնէ Նեմզար): Իմացա՞ր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Զարուհին եւ եղուարդը նշանառեր են:

ՆԵՄԶԱՐ. – (Թերահաւատ): Չէ՛ ճանապա՞...

ԲԵԲՐՈՆ. – Լրագիրը դրած է երկար բարակ: Հարսնիքն ալ մօտ օրէն պիտի ըլլայ եղեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Հիմա կը հասկնամ երէկուան եղածը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ի՞նչ եղաւ երէկ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ելայ Թագուհ հանդիպը տեսնելու դացի, ծառան դուռը բացաւ: «Հանդիպ հո՞ս է, հարցուցի»: «Հոս է, ամա չես կրնար տեսնել» ըսաւ: Ինչո՞ւ համար՝ ըսի: «Մահակ էֆէնտիին հրամանը առանկ է» ըսաւ: Ասոր վրայ ելայ տուն դարձայ:

ԲԵԲՐՈՆ. – Քեզ չէնք չնորհք վռնտեր են, չըսե՞ս:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ասոր պէս բան մը:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ըսել է, քի քու խօսածները տասը փարա չեն ըրեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչ դիտնամ, քոյրս, ես ձեռքէս եկածը ըրի: Ամա դուռը երեսիս գոցեն նէ՝ ի՞նչ կրնամ ընել:

ԲԵԲՐՈՆ. – Ճանըմ, ես քեզի բան չեմ ըսեր կոր: Հիմա մտածենք, թէ ինչ ճար վայ այս նշանառուքը եաեղնելու համար:

ՆԵՄԶԱՐ. – Տէր Բարսե՞ղն ալ բան մը չէ կրցած ընել:

ԲԵԲՐՈՆ. – Այդ Տէր Բարսեղին դործին հիչ խելքս չի հասնիր կոր: Եկաւ մեծ – մեծ չարդեց, մինչդեռ օրթան բան մը չկայ եղեր: Հիմա մարդ զրկեցի, որ հոս դայ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – (Ներս մտնելով): Տէր Բարսեղը ծանր հիւանդ պառկեր է եղեր, չի կրնար դալ:

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչ: Կէս ժամ առաջ մեզմէ անցաւ, վազն ի վազ կ'երթար կոր, բան մըն ալ չունէր, թուրփի պէս էր:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ. – Ծառան աչքովը տեսեր է: Սէմիրին վրայ պառկած, խօսելու կարողութիւն չունի եղեր:

ՆԵՄԶԱՐ. – Վայ, ստախօս, վայ: Գալիքին հոտը առեր է ու պառկեր է, սուտ հիւանդ եղեր է:

(Շար. 33)

(Suite de la Première Page)

elle l'a fait à juste titre pour les autres génocides du XXe siècle. Il ne saurait y avoir deux poids, deux mesures en matière des droits de l'Homme et rappelle qu'elle avait tenu par solidarité à être présente à la manifestation devant le Sénat, le 11 mars dernier, aux côtés de la communauté arménienne clamartoise».

***

Daniel Léon, Conseiller Général RPR des Hauts-de-Seine, Président de la Commission de l'Enseignement, de la Formation et du Développement Economique du Conseil Général, 1er adjoint au Maire de Clamart et chargé de mission pour la 12ème Circonscription RPR des Hauts-de-Seine proteste contre l'attitude scandaleuse des sénateurs qui ont refusé de suivre leurs collègues de l'Assemblée Nationale, qui avaient, à l'unanimité, voté la reconnaissance du génocide arménien.

***

Jean-Pierre Foucher, député des Hauts-de-Seine, a appris avec tristesse que le Sénat français n'avait pas voté la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915. Il regrette profondément cette situation. Pour lui, la vérité historique doit être dite. C'est une question de mémoire et de justice. Il continuera, aux côtés de la communauté française d'origine arménienne, à lutter pour cette vérité.

Հ. ՎԵՏՐԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Հ. Վետրին օտար լրագրողներու արուած ճաշի մը ընթացքին պատասխանելով ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին «Միլլիյէթ»ի Փարիզի թղթակիցին հարցումին, ըսած է. «Միջոցէ մը ի վեր կը խոչընդոտուի օրէնքի առաջարկին Ծերակոյտի օրակարգին արձանագրութիւնը: Այդ օրէնքը արդէն Ազգային ժողովէն պէտք չէ վաւերացուեր: Որովհետեւ պատմութեան մասին վճիռ արձակել խորհրդարանին պարտականութիւնը չէ, ինչ որ ալ ըլլայ իրականութիւնը»:

Թղթակցուհին ապա հարց տուած է թէ հակառակութիւն չկա՞յ այն երեւոյթին մէջ որ Ազգային ժողովին կողմէ ճանաչումը ընկերվարականներու ջանքով ըլլալէ եաք, այսօր նոյն հակումով կառավարութիւնը նոյն առաջարկը Ծերակոյտին մէջ խոչընդոտել կուտայ ալ կողմեան ընդդիմութեան. Վետրին պատասխանած է. «Ես անձամբ կը խորհիմ որ Ֆրանսայի գործը չէ դատել պատմական իրականութիւն մը որ իրեն չի պատկանիր. նման օրէնք մը ոչ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան, ոչ ալ շրջանի խաղաղութեան օգնական կ'ըլլայ, ուստի իմ գործս չէ: Այս տեսակէտէն մօտենալով դէմ եմ օրէնքին եւ բացարձակապէս ոչ՝ առեւտրական յարաբերութիւններու պատճառով»:

Թուրք լրագրողուհին կ'աւելցնէ թէ Հ. Վետրին ըսած է նաեւ որ օրէնքի առաջարկը այսօր եւս մղուած ըլլալով հանդերձ, անկեղծօրէն չի հաւատեր թէ տակաւին որքան ժամանակ կարելի կ'ըլլայ Ծերակոյտին մէջ պատուար կանգնել ատոր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Մարտ 23–ին, այցելեց Եատ Վաշէմի յուշարձանը, նուիրուած՝ Ողջակիզումին եւ արտայայտելով հանդերձ իր ընդմտրմը, ակնկալուած եւ այնքան ապատուած ներողութիւնը չխնդրեց յանուն Եկեղեցւոյ: Հրեաները յուսախաբ են անշուշտ, քանի կ'ուզեն որ պատասպարտուի Պիոս ԺԲ.–ի դիրքը Շոահի առեն, Յովհ. Պօղոս Բ. արտայայտեց միայն իր «խորհրդութիւնը» ի տես հալածանքին եւ հակահրէութեան, մղուած՝ քրիստոնեաններու կողմէ Հրեաներու դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, Պապը, բացայայտ կերպով, ուզեց որ կաթոլիկ Եկեղեցին որեւէ պատասխանատուութիւն չվերագրուի, չեշտելով. – «Միայն ամբարիշտ գաղափարաբանութիւն մը կրնար ծրագրել եւ գործել ամբողջ ժողովուրդի մը ջնջնջումը»: Հակառակ այս դիրքին, Իսրայէլի դեկավարները կարեւոր քայլ մը կը նկատեն Պապին այցելութիւնը եւ վարչապետ՝ Պարաք ողջունելով այս այցը ըսաւ.– «Ձեր, հո՛ս, Եատ Վաշէմ գալը դիմաւոր կէտն է ձեր այս պատմական ճամբորդութեան» Մեծ ռաբունին՝ Մէյր Լաու յուսախաբ է, թայց, կը խորհի որ Յովհ. Պօղոս Բ.ի համար դժուար էր քննադատել անձ մը որ, իր աթոռը կը զբաւէր նախապէս: 1998 Մարտ 16–ին, Վատիկան պրուքիւն մը հրապարակեց՝ «Մորհրդածութիւններ Շոահի մասին» որ անմեղ կը նկատէր Պիոս ԺԲ.ը, հակառակ իր լռութեան: Ընդհանուր ձեւով, սակայն, թէ՛ ան եւ թէ՛ հիմա Հրեաները դժգոհ են:

ՄԱՐԹԻԿի մէջ (Պուչ – տիւ – Ռոնի նահանգ) բացուեցաւ համայնավար կուսակցութեան 30–րդ համագումարը, որ պէտք է հիմնովին վերանորոգէ կուսակցութիւնը: Բացումը կատարուած է Լէօ Ֆերէյի կողմէ երբուած Արակոնէ քերթուածով՝ լ'Ափիշ ռուժ նուիրուած՝ Մանուչեանի խումբին: Համագումարին հրաւիրուած էր նաեւ Արլէթ Լավիյէ:

ԺԸՆեւԻի մէջ, նախագահ Գլինթըն, կիրակի, Մարտ 26–ին, հանդիպում պիտի ունենայ նախագահ Ասատ հետ եւ պիտի փորձէ ամէն գնով յաջողցնել բանակցութեանց վերսկսումը Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջեւ: Մտահոգութիւններ կան նախագահ Ասատի առողջութեան մասին, քանի խլիրդէ եւ սրտի անհանգստութենէ կը տառապի:

ԹԻՊԻՐԻի ընտրական բերդին մէջ (5րդ թաղամաս) 7228 կեղծ, այսինքն անգոյ ընտրողներ եղած են 1997–ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Բացուած քննութիւնը կեղծ արձանագրութիւններու դրութիւն մը երեւան հանած է: Թիպէրիի համար ոչ մէկ նոր բան կայ եւ չի վարանիր ըսելու որ իր խիղճը հանդիստ է...:

ՊԵԼԿՐԱՏի իշխանութիւնները կը խորհին որ Քոսովոյի տագնապին լուծումին նախապայմանն է «ապաքուշնէրացնել» չրջանը:

ՃԱՏՐԱԿի ծանօթ ախոյեան Կ. Գասպարով կայքէջ մը հաստատած է համացանցին վրայ, առեւտրական նպատակով: Գասպարով վճարովի զանազան ըսպասարկութիւններ կ'առաջարկէ այդ կայքէջէն, ճատրակի սէրհարներուն: Ան կը ձգտի այդ նախաձեռնութեամբ Սանկտ Պետերպուրկ մինչեւ տարեվերջ ոտքի աւելի կայուն հիմերով ընթանալ գործը: Ծրագրած է նաեւ յառաջիկայ ամիսներուն իր գրասենեակները ունենալ Նիւ–Եորք, Թել–Ավիվ, Մոսկուա եւ Լոնտոն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO ECONOMIQUE»

(24 Mars)

ENTRETIEN
AVEC JEAN-JACQUES DAMLAMIAN
DIRECTEUR EXECUTIF
DE LA BRANCHE DEVELOPPEMENT
DE FRANCE.TELECOM

Ֆիկարօ իր տնտեսական յաւելուածին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Ֆրանս–Թելեքոմի զարգացման ճիւղի դործադիր տնօրէն Ժ.–Ժ. Տամլամեանի հետ: Ան հանդամանօրէն կ'անդրադառնայ առձեռն հեռաձայններու, համացանցի հարցերուն: Առաջիններու պարագային, կ'ըսէ թէ մեծ չահոդները, նախ եւ առաջ Պետութիւններն են: Նկար մըն ալ կ'ընկերանայ չահեկան հարցազրոյցին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարգրիտ Գրիգորեան իր հօր՝ Գրիգոր Գրիգորեանի եւ մօր՝ Կուլինէ Գրիգորեանի յիշատակին (մահացած Պուլկարիա) 300–ական Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ, ԻՄԱՅ–ին (առանձ՝ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ՋՐՈՅՑ

Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սասուն Մխիթիւնները կը կազմակերպեն բանախօսութիւն – ընթերց մը «Հայկական իրականութիւնը եւ Հայ լրագրողը» թեմայով՝ Մարտ 31 Ուրբաթ օր, ժամը 20·30–ին Բարեգործականի Փարիզեան սրահին մէջ

118, rue de Courcelles, Paris 17^e
— Métro: Courcelles —

Սոյն բանախօսութեան կը մասնակցին լրագրողներ՝

Թուրքիայէն՝
Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Հայաստանէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՁԱՔՐԵԱՆ

Ֆրանսայէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Բոլորը հրաւիրուած են այս բացառիկ հանդիպումին:

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes
à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE
DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris V^e
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՈՑ

Ցրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին միջոցաւ Զօրեքշաբթի, Մարտ 29, ժամը 12–ին եկեղեցական արարողութենէ վերջ, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — Lyon 3^e

Ճաշի մասնակցութիւն 70 Ֆր.:
Տեղերը ապահովել հետեւեալ հեռաձայնով՝
04 – 78 – 26 – 28 – 71

Թիւին, Երեքշաբթիէն Շաբաթ օրերը կրնաք յետոյ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՄԷՋ ԲՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Երգեր եւ շարականներ բացառիկ երեկոյթ

մեկնաբանութեամբ՝
ՍԱՂԻԻ ՔԷԼԷՉԵԱՆի
(Լիբանանէն)

երգչուհի Նոր Երգ երգչախումբի

Երեքշաբթի, Մարտ 28, ժամը 20·30–ին՝

Հայ Աւետարանական եկեղեցի
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55035

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 28
MARDI
28 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·872 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.872

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Լ.Ղ.Հ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Լ.Ղ.Հ կառավարութեան մամուլի ծառայութեան ղեկավար Դաւիթ Մխքայէլեան պատասխանելով հարցումին թէ ինչպէս կ'արժեւորէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձին առընչութեամբ Հայաստանի քաղաքական ուժերուն արձագանգները, բաւական քննադատական մօտեցում ցոյց տուած է։

Դ. Մխքայէլեան զարմանք յայտնած է նաեւ «Միասնութիւն» դաշինքին կարծիքին որ առանց նոյնիսկ սպասելու մահափորձին հետաքննութեան դռնէ նախնական արդիւնքին, բացայայտօրէն պաշտպան կանգնած է այնպիսի դէմքերու որոնց անուններն իրաւապահ մարմիններու կողմէ չեն նշուած անգամ։ Ըսելէ ետք թէ դաշինքին կարծիքը հանրային կարծիքին վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի, Դ. Մխքայէլեան կ'աւելցնէ թէ Միասնութեան առաջնորդին կը վայելէր զուսպ ու հաւասարակշիռ դատում, ինչ որ կ'օգնէր բացայայտումի ջանքերուն։

Լ.Ղ.Հ կառավարութեան մամուլի դրսեւորակի ղեկավարը նոյնպէս դժգոհ է «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» դաշինքի ներկայացուցիչներէն։ Անհասկնալի կը նկատէ որ քաղաքական որոշ ուժեր արժեւորելով արարքը նոյնիսկ մոռցած են զայն դատապարտել։

Այս առիթով ան կը նշէ որ Արցախի կուսակցութիւնները բոլոր յայտարարութիւնները դատապարտած են մահափորձը եւ ոչ մէկ կուսակցութիւն իրեն թոյլ տուած է կանխահաս հետեւութիւններ ընել կամ ստանձնել իրաւապահի դեր։

Դ. Մխքայէլեան հարկաւոր կը դտնէ ընել որ անմեղութեան կանխավարկածին յարգանքով պաշտօնական մարմինները ոչ մէկ անուն հրապարակած են եւ ոչինչ կրնայ պատճառ ըլլալ անոնց իրաւունքներուն եւ արժանապատուութեան ոտնահարումին։ Կը յիշեցնէ նաեւ թէ Արցախի մէջ կը շարունակուի ռազմական վիճակը։

Կ'աւարտէ թելադրելով որ յայտարարութիւնները զուսպ ըլլան ու անխոհեմութեամբ աւելորդ լարում չստեղծուի, խանգարելով հետաքննութեան ընթացքը։

***

Լ.Ղ.Հ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ին կատարուած ոճրափորձին առընչութեամբ Ղարաբաղի «Երկրապահ» միութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, դատապարտելով պատահածը եւ հանդէս գալով Ս. Բաբայեանին պաշտպանութեամբ։ Կոչ եղած է «ազատ արձակել ազգ. հերոս, զօր. Ս. Բաբայեանին եւ հայ ժողովրդի բոլոր ուժերին՝ անտարբերութիւն կամ չէզոքութիւն չդրսեւորել, քանի որ պահը օրհասական է»։ Լ.Ղ.Հ երեսփոխաններէն ոմանք կը մտածեն որ կատարուած ահաբեկչութեամբ փորձ եղած է լուծելու մէկ անդամէն քանի մը խնդիր· քաղաքական դաշտէն հեռացնել Ա. Ղուկասեանը, պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանը եւ Արցախի մէջ ստեղծել անկառավարելի վիճակ։

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը եւս պատապարած է արարքը, յոյս յայտնելով որ ան ապակայունացումի պատճառ չըլլար Ղարաբաղի մէջ, չի բարդացներ հակամարտութեան կարգաւորման հեռանկարները։

***

Լ.Ղ.Հ
ԱՐՑԱԽԻ Ա.Ռ.Ա.Ջ.Ն.ՈՐԴԻՆ ԿՈՉԸ

Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Ալբ. Մարտիրոսեան նախագահին դէմ կատարուած ոճրափորձին առընչութեամբ Ղարաբաղի ժողովուրդին ուղղած է կոչ մը· կատարուածը պետականութեան հիմքերը սասանելու եւ ժողովուրդը յուսահատութեան մատնելու դիւային փորձ կը նկատէ, ժողովուրդին եւ պետականութեան համար ծանրագոյն փորձութեան չրջան նկատելով պահը։ Կը յորդորէ Հայաստանի, ապաւինիլ Աստուծոյ եւ մեր հայրենի ներուժին ու իմաստութեան։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԽԱԽՏԱԾ

Մարտ 21–ին ադրբեջանական զօրաբաժին մը փորձած է անցնիլ Լ.Ղ.Հ բանակին հսկողութեան ենթակայ տարածքը։ Փորձը յաջողութեամբ կասեցուած է հայկական ուժերու կողմէ եւ հակառակորդը կենդանի ուժի զգալի կորուստ կրելով պարտադրուած է նահանջելու։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ԽՈՉԸՆԴՈՍԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑՆ Է

Յունուար 14–15–ի Թիֆլիս այցին ընթացքին Թուրքիոյ նախագահը Ս. Տէմիրէլ առաջարկած էր Կովկասեան ուխտ մը որ պիտի օգնէր չրջանի կայունութեան, բարգաւաճման։ Ծրագրին զօրակցութիւն ունենալու համար ան դիմած էր 12 պետութեան ղեկավարներու որոնց մաս կը կազմեն չրջանի երկիրներէն զատ Ֆրանսա, ԱՄՆ, Անգլիա, Գերմանիա։ Ըստ Անդարայի բոլորն ալ սկզբնական համաձայնութիւն տուած են։ Յատուկ կարեւորութեամբ կը նչուի Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի պատասխանը որով մասնակցութեան տրամադրութիւն յայտնուած է։

Այսուհանդերձ, բոլոր ղեկավարներն ալ տարբեր մօտեցումներ պարզած են ուխտին ձեւին եւ քաղաքական պայմաններուն մասին։ Իսկ նման նախաձեռնութեան մը ամէնէն լուրջ խոչընդոտը կը նկատուի Հայաստան – Ադրբեջանի կըռւախնճոր Ղարաբաղի խնդիրը։ Մանաւանդ որ Հոկտ. 27–ի պատահարը յետքայլ արձանագրած է խաղաղութեան բանակցութիւններու ընթացքէն։

Համաձայն «Հիւրրիյէթ»ի (Մարտ 24) քրոնիկագիրներէն Ս. Էրկինի, Տէմիրէլ ըսած է· «Ամբողջ հարցը նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ խաշուիլն է· եթէ հետ խաշուած չըլլար, մինչեւ այսօր այդ գործը կարգադրած կ'ըլլայինք։ Քոչարեան շատ բան կորսնցուց, մեծ նեղութեան մէջ է»։

Թուրքիոյ նախագահը վճռած ըլլալով ուխտի ծրագիրը իրականացնել, յետագայ քայլերու ձեռնարկելէ առաջ կը սպասէ Վրաստանի նախագահական ընտրութեան (Ապրիլ 9) արդիւնքին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երկուշաբթի, Մարտ 27–ին առաւօտեան հասած վերջին լուրերու համաձայն, Վլ· Պուտին Ռուսաստանի նախագահ ընտրուած էր առաջին չրջանէն իսկ։

Քուէարկութեան արդիւնքները կը վերաբերէին բացուած քուէներու 94,27%–ին։ Վ. Պուտին ընտրուած էր, ստանալով ձայներու 52,52%–ը, իրեն կը հետեւէր համամասնաւոր՝ կենսաթոշակառ Զիւգանով 29,44%–ով, ապա, երրորդ դիրքի վրայ էր բարենորոգիչ՝ Եաւլինսկի 5,85%–ով։ Մասնակցողներու համեմատութիւնը եղած էր 68,86%։

Դեռ վեց ամիս առաջ, Վ. Պուտին մեծ անծանօթ մըն էր, որ յաջողեցաւ, գլխաւորաբար Չէչէնիոյ պատերազմին շնորհիւ։ Մինչեւ վարչապետ նչանակուիլը (Օգոստ· 9) պետն էր դաշտնի ոստիկանութեանց եւ Դեկտ· 31–էն ի վեր, երբ Ելցին հրաժարեցաւ, ապահովեց նախագահութեան փոխանցման չրջանը։

Պուտին խոհեմ է, եւ սկիզբէն իսկ յայտարարեց թէ պէտք չէ երազել, ոչինչ կրնայ խոստանալ։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Մարտ 24–ին պատարագեց 100 հազար հոգիի առջեւ, Երանեաց լերան վրայ որ կը տիրապետէ Տիբերական լիճին հիւսիսին եւ ոչ ըրաւ հաւաքուած երիտասարդներուն որ «Ցիսուսի թագաւորութեան քայ առաքեալներն ըլլան»։ Գալիլիայի այս վայրէն է, որ ըստ աւանդութեան, Ցիսուս արտասանած է լերան իր քարոզը։ Օրուան երկրորդ կէսին, Ցովհ.–Պօղոս Բ. տեսնուած է վարչապետ՝ Եհուտ Պարաքի հետ, որ իրիկուան մօտ դիտել տուած է որ պէտք է վերջ տայ տեսակցութեան որովհետեւ «Շարաթ»ը կը սկսի եւ պէտք է տուն երթայ։ Շարաթ օր, Մարտ 25–ին, Պապը Նազարէթ էր, բայց, գլխաւոր այցը կը կատարուէր յաջորդ օրը, Կիրակի, երբ Ցովհ.Պօղոս Բ. բոլորովին առանձին կը խոնարհէր Լացի պատին առջեւ, զիր մըն ալ տահեցնելով պատին մէկ ճեղքին մէջ, ուր Աստուծմէ (ոչ՝ Հրեաներէն) ներողութիւն կը խնդրէր այն տառապանքներուն համար զորս կրած են Հրեաները։ Այդքանը դոհացում տուած է Հրեաներուն, եթէ նոյնիսկ խայտը չէ հանած ,ինչպէս պահանջած էին կարգ մը ռաբունիներ։ Անոնք կ'ըսեն թէ կարեւորը խայտը հանելը չէր, այլ ինչ որ պատահեցաւ, այսինքն՝ ինք զգաւ պատին եւ պատը՝ իրեն։ Պապը Հռոմ վերադարձաւ Կիրակի իրիկուն։

Ժընեւի մէջ, Գլինթընի եւ Ասատի հանդիպումը ձախողութեամբ վերջ գտաւ, քանի ԱՄՆ–ու նախագահը չկրցաւ համոզել Սուրիոյ նախագահը որ բանակցութեանց սեղանը վերադառնայ։

ՓԻՆՈՇԷ այլեւս ոչ մէկ վախ ունի դատուելու։ Չիլիի Ժորհդարանը 27–ի դէմ 113 ձայնով ցկեանս անձեռնմխելիութիւն չնորհեց նախկին մենատէրին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Համայնավար կուսակցութեան 30–րդ համագումարը վերջ գտաւ Ռ. Հիւի վերընտրութեամբ։ Նոր ղեկավարութեան մէջ մխայն 16 «հին»եր մըննացած են։

ԱՄՆ–ու ՓԷնթակոնը (Պաշտպանութեան նախարարութիւն) բացառիկ կարեւորութիւն կու տայ Ադրբեջանի հետ ռազմավարական գործընկերութեան. այս ուղղութեամբ յայտարարած է Եւրոպայի

ՇԻՐԱԿ ԳՈՀ ՉԷ «ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ»Ի ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մեր նախորդ թիւով, արձագանգած էինք Հիւրրիյէթի տեղեկութիւններուն, ինչ կը վերաբերէր Շիրաք Թուրքիա այցելութեան ջնջումին։ Թերթը մանրամասնօրէն կուտար նաեւ այդ ջնջումին դրդապատճառները որոնք կապ ունէին առեւտրական հարցերու հետ։ Անդարա հրաժարած էր գնելէ Ֆրանս· չուկայի պատերազմական թռռնները։ Նոյն օրը, Ուրբաթ, Մարտ 25–ին, Շիրաք որ Լիզպոն էր, ուր կը մասնակցէր Եւրոպական վեհաժողովին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին կը մերժէր ընդունիլ Հիւրրիյէթի տուած բացատրութիւնները իր այցելութեան ջնջումին վերաբերեալ։ Շիրաք չէր հերքեր, այլ համաձայն չէր Թուրք օրանթերթին տեղեկատուութեան հետ։ Կ'ըսէր թէ սկզբունքով Թուրքիա պիտի երթայ, բայց թուականը որոշուած չէ, մանաւանդ պարտաւորութիւններ կան կապուած Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութեան (Յուլիս 1–ին, Ֆրանսայի կարգն է)։ Կ'աւելցնէր թէ «Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները չատ լաւ են եւ թէ կարելի չէ իրար խառնել պետական այցելութիւն մը եւ տնտեսական ու զրամական պայմանագրութիւն մը»։

Ցիշենք որ Շիրաքի Թուրքիա այցելութեան թուականը ճշդուած էր՝ Յունիս 2–էն 4 եւ առիթն ալ Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու 2–րդ ցուցահանդէսին՝ «Ֆրանսա 2000» բացումն էր (տես՝ «Յառաջ», Մարտ 2) եւ այն առեն ալ «Ֆիկարօ» գրած էր թէ այդ այցելութիւնը քանիցս յետաձգուած էր, բայց, ի վերջոյ կարգադրուած որովհետեւ Ժընեւոյ օրակարգին վրայ չէր անցքներ Հայոց ցեղասպանութեան հարցը։

Բացայայտ է որ «Հիւրրիյէթ»ի տեղեկութիւնները ճիշդ են, հաւանական է թերեւս որ Տէմիրէլի ուղղուած նամակ չըլլայ էլիզէի կողմէ, այլ Թուրքիոյ դեսպանը զրաւոր փոխանցած ըլլայ Տէմիրէլի ինչ որ էլիզէի մէկ քարտուղարը իրեն հաղորդած է բերանացի։ Կը մնայ եզրակացնել որ Շիրաք չէր խորհեր որ Թուրք մամուլը կրնայ արձագանգել բուն անցած – զարճածին եւ զայրացած է որ, հրապարակուին մանրամասնութիւններ որոնք պէտք է պատոնի մնային...։

ամերիկեան ուժերու հրամանատարի տեղակալ ծովակալ Զ. Էպոթ, Ադրբեջանի բանակի հրամանատարական կազմին հետ բանակցի մէջ հանդիպում ունենալ եաք։ Հրապարակուած գլխաւոր տեղեկութիւնը այն է որ ԱՄՆ մտադիր են Ադրբեջանին ռազմական թէքնիք օգնութիւն ցոյց տալու։ Էպոթ իր գլխաւորած պատուիրակութեան այցը նկատած է երկու երկիրներու ռազմական գործակցութեան սկզբնակէտ։

ՊՈԼՍՈՑ փաստաբանական կաճառը կարգապահութեան հետապնդման ձեռնարկած է Խօճալուի ութ փաստաբաններուն դէմ «արհեստի կանոններու խախտումի» մեղադրանքով։ Արդարադատութեան նախարարութիւնը կ'ամբաստանէ փաստաբանները որ կ'արտայայտուին որպէս բանբերները Խօճալուի։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանս, իր դաշտին վրայ 2 – 1 յաղթեց Սոչոյի եւ բարելաւեց իր դիրքը դասաւորման մէջ, 20–րդ եւ վերջին դիրքէն անցնելով 19–րդի, 25 կէտով։ Գլուխն է մինչ Լիլ 68 կէտով։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՍԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆՔ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Այս նամակը եկել է Խաղաղականի այն ափից, ուր կայ ամենակուլ մի քաղաք, որ կոչի Լոս – Անճելըս՝ Քաղաք Հրեշտակաց: Ախնեղ հայրենասորովի մի սիրտ այս նամակի պատասխանի է սպասում, մինչդեռ ես տակաւին յամենում եմ:

«Բակունցի ծննդեան 100–ամեակը տօնեցինք: Աւազ բանախօսը Վահէ Օշականն էր, որուն լսելը արդէն իսկ վայելք մըն է: Յայտագրին մէջ կային փըրոֆ. Սամուէլ Անթոսեան, սամունքող Նունէ Աւետիսեան: Սրահը լեցուն էր: Սակայն Հայաստանցիներէն հազիւ տասը հոգի եկած էին, մինչ 100 հազարի կը հասնի անոնց թիւը... Եւ այս՝ ամէն տեղ կը կրկնուի: Իրաւ որ Սփիւռքի մէջ նոր սփիւռքներ կը կազմուին, կը կատարակուի մեր ժողովուրդը»...

Բարեկամս առ ի չդոյէ յուզուողներից չէ: Ես պատկերացնում եմ նրա հոգու խռովքը, երբ գրել է. «Սրտաճմլիկ կացութիւն մըն է անդօր հանդիսատես ըլլալ»...

Ի՞նչ բանի հանդիսատես: Անտարբերութեա՞ն: Եւ հարցնում է իմ կարծիքը՝ ի՞նչն է այս երեւոյթի պատճառը: Անտարբերութեամբ ազգային մխանակատնութեան խնդիրը լուծել չի լինի: «Բան մը խորհելու է: Պէտք են չինիչ առաջարկներ»: Եւ ահա իր պարզ ու հասարակ եզրակացութիւնը. «Պէտք է միասին աշխատինք»: Կարող էր ընդգծել այս փոքրիկ նախադասութիւնը՝ առաւել տեսանելի դարձնելու համար: Երեւում է, սակայն, որ ինքն առանձնապէս կարեւորութիւն չի տուել սովորական թուացած խօսքին:

Մինչդեռ դեռ է ամէնից չինիչ առաջարկը՝ ՊԷՏՔ Է ՄԻԱՍԻՆ ԱՇԽԱՏԻՆՔ: Եւ մտահոգ հարցնում է. «Ուրկէ՞, ինչպէ՞ս սկսիլ»:

Այս բնաբուխ ու դիպուկ հարցումը, ուղեկից մէջ անընդհատ կրկնուելով, ինձ մղում է դէպի մեր ազգային ինքնապահպանութիւնը խաթարող այն իրողութիւնը, որը, աբեղեանական ազգավնաս ուղղագրութեան հետ միասին, պէտք է վաղուց դրուած լինէր անկասկած Հայաստանի եւ նրանով նոր ոգի առած Սփիւռքի պետական – ազգային – հասարակական հոգսերի հիմքում: Ի նկատի ունեմ Հայոց ազգային պատմութեան եղծուած վիճակը: Այն փաստը, որ այս վիճակի մասին խօսք չասուեց Համահայկական Մտորհրատիրաժողովում, մէկ անգամ եւս ապացուցանում է, որ հարցը մատնուած է ընդհանուր անտարբերութեան: Մտորապէս ցաւալի եւ բոլոր ամենայն անհանդուրժելի երեւոյթ:

Մեր ժողովրդի հնագոյն շրջանի պատմութիւնը եւս տակաւին մնում է խորհրդային տատնամեակներին կանոնադրուած վիճակում: Տակաւին իրենց պատմականութեան ճշմարտացի լուսաբանութեանն են սպասում Նոր Մարդկութեան Նահապետ Նոյից սերած մեր ազգածին այրերը եւ նրանց անմիջական ժառանգները, որոնք հիմնեցին, հաստատեցին ու զարգացրին աշխարհում ամենաերկարակեաց թագաւորական հարստութիւնը (դինաստիան): Դա Հայկազնեայց, այսինքն Հայկազունների, Հայկեանների թագաւորական հարստութիւնն է, որը խորհրդային դասագրքերից ու պատմագիտութիւնից արագօրէն վերացուեց եւ դեռ մնում է կաչկանդեալ վիճակում:

Այսօր մենք յայտնուել ենք մի անտարբամաբանական կացութեան մէջ:

Մի կողմից, հանրօրէն նախապատրաստուում ենք յաչս աշխարհի ոտնելու Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700– ամեակը, ինչը նշանակում է, թէ վերջապէս դարձեալ պետականօրէն հաւատարիմ ենք մեր նախնիների սուրբ հաւատին եւ մեր ազգային էութեան հիմքերին:

Միւս կողմից, այս հրաշափառ իրողութեան կողքին, չարունակում է անխափան դործել խորհրդային անաստուած, ապազգային պատմագիտութիւնը: Այսօր էլ հասարակութեանը մատուցւում են Հայոց հնագոյն պատմութիւնն ապատազած, նենգափոխած հիմնադրոյթներ: Այսօր էլ պետական հովանաւորութեամբ չարունակում են լոյս ընծայուել եւ դործադրուել այդ հիմնադրոյթներով չարադրուած «Հայոց պատմութիւն» անունը կրող դասագրքերը: Այս ամէնը նշանակում է, թէ տակաւին ուժի մէջ է պատմական ճշմարտութիւն եւ Ազգի իրաւունք չճանաչող այն «պատմագիտութիւնը», որը չափուած – ձեւուած է ազգի արմատներին, Աստուածաշնչին եւ իրականութեանը հակադիր տեսութիւնների վրայ:

Իրրեւ քրիստոնեայ պետութիւն, մանաւանդ առաջինը, մենք թնականաբար ընդունում ենք Աստուածաշունչը եւ հաւատում Նոյ Նահապետի պատմականութեանը: Բարեբախտաբար, մեր ժողովրդի հնադոյն պատմութիւնը լիովին համընկնում է մեր Ազգի ծննդաբանութիւնը հաստատող Աստուածաշնչական տեղեկութիւններին ու տուեալներին: Ինչպէս յայտնի է, ըստ Աստուածաշնչի՝ Յարեթը Նոյի որդին է, Թորգոմը՝ Յարեթի թոռնորդին: Ըստ մեր ազգային պատմագրութեան՝ մեր Ազգը կոչուել է նաեւ Յարեթեան Ազգ, Թորգոմեան Ազգ: Ի պատիւ Հայկի, որը Թորգոմի որդին էր եւ որը յաղթեց Հայաստան ներխուժած Բաբելոնի բռնակալ Թագաւոր Բէլին, մեր երկիրը կոչուեց Հայք (Հայկի երկիր, Հայաստան), մեր ժողովուրդը՝ հայ:

Զընդունելով Աստուածաշունչը, այն համաբելով առասպելների ու հէքեաթային պատմութիւնների հաւաքածու, խորհրդային պատմագիտութիւնը չէր կարող ընդունել նաեւ Նոյի հետ առընչուող Հայ Ազգի պատմական արմատների ղոյութիւնը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ էր որեւէ հիմնաւորում դըներ՝ Հայոց 5000–ամեայ պատմութիւնը կրճատելու, Հայաստանին Թոյլատրելով ի յայտ գալ աւելի քան երկու հազարամեակ յետոյ՝ Ն. Ք. 7 – 6–րդ դարերում միայն... Ժողովրդի պատմութեան այսպիսի յօդուտման համար խիստ յարմար եկաւ ուրարտագիտութիւն կոչուածը, որ սրընթաց «զարգացման» հասաւ յատկապէս Հայաստանին եւ Հայերին վերաբերող սեպագիր արձանագրութիւնների «վերծանման» ասպարիզում: Բնորոշ է, որ հրամանատար ուրարտագէտները զանուում էին Մոսկուայում եւ Լենինդրադում, իսկ նրանց մանկավարժները՝ կովկասեան հանրապետութիւնների, մանաւանդ Հայաստանի Գիտութիւնների ակադեմիայի դեկավար անձնակազմում: Մինչեւ իսկ եղան ժամանակներ, երբ Հայաստանում պաշտօնապէս արդելուեց Ուրարտուի եւ ուրարտագիտութեան դէմ որեւէ դրաւոր կամ բանաւոր ելոյթ: Այս վայրագութեանը վերջ տրուեց արեւմտահայ ծնողների զաւակ Կարէն Դեմիրճեանի՝ կենսակոմի առաջին քարտուղար եղած ժամանակ: Ուրարտագէտները սաստուեցին, բայց նրանց ճամբան փակել հնարաւոր չէր, քանի որ Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիան ինքնուրոյն չէր եւ հնազանդ էր համամիութենականին:

Հիմա՞ ինչն է խանգարում վերջ տալու ուրարտամոլութեանը:

Անկախութեան չուրջ տասը տարիները բաւական չեղա՞ն՝ վերջնականապէս ապատազրուելու համար մեր ազգային պատմագրութեան արշալոյսները մըթադնած ուրարտաբանութեան մէգ – մշուշից:

Այսօր, երբ հայագիտութիւնը հարբուտացած է նաեւ նախաքրիստեական շրջանում Հայ ժողովրդի եւ հայկական քաղաքակրթութեան զոյութիւնը հաստատող մեկից աւելի իրերէն ապացոյցներով, ինչպէ՞ս կարելի է աչակերտին մատուցանել դասագիրք, որտեղ գրուած է. «Մ.թ.ա. 2–րդ հազարամեակի կէսերին սկսուել է հայ ժողովրդի կազմաւորումը, որը տեւել է մօտ հազար տարի» («Հայոց պատմութիւն», հանրակրթական դպրոցի 5–րդ դասարանի դասագիրք, չորրորդ, բարեփոխուած հրատարակութիւն, 1998 թուական, էջ 20):

«Մ.թ.ա. 2–րդ հազարամեակի կէսեր» կը նշանակէ Ն. Ք. 1500–ական թուականներ: Դրանից «մօտ հազար տարի» յետոյ՝ կը նշանակի Ն. Ք. մօտ 7 – 6–րդ դարեր: Հաւատա՞նք, թէ նախքան Քրիստոսը առաջին հազարամեակից առաջ՝ կազմաւորուած Հայ ժողովուրդ գոյութիւն չի ունեցել: Մեր կարզացածին չհաւատալով, չարունակենք ընթերցել դասագիրքը:

Հայկական լեռնաշխարհ: Այստեղ, ժամանակից ու տարածութիւնից կտրուած, բազում ժողովուրդների նախնիներ: Նաեւ՝ հայախօս ցեղախումբը, «որոնցից ամենախոշորներն ու հզօրները կոչուել են մէկը՝ հայ, միւսն՝ արմէն» (էջ 20): Հայասա թագաւորութիւնը: Հայախօս Սումխու երկիր: Թեգարամա երկիր, «որն Աստուածաշնչում անուանուած է Թորգոմի տուն: Ըստ աւանդութեան, Թորգոմը հայ ժողովրդի նահապետ Հայկի հայրն է եղել» (էջ 21): Ինչ «աւանդութիւն» է դա: Ո՞վ են Թորգոմն ու Հայկը: Ե՞րբ են ղոյութիւն ունեցել: Բացատրութիւն չկայ: Այնուհետ, անտիրական, հայախօս, բայց մեր ազգային պատմութեանը անծանօթ անուններով ցեղային միութիւններ՝ Նայիրի, Զրայիճ էթիուն, ընդհանրապէս էթիուն, Ազա, Ուրուարտրի: Այս Ուրուարտրի ցեղախումբը հզօրանում է, «իսկ մ.թ.ա. 9–րդ դարում վերածւում Ուրարտու պետութեան»: Առ ի տեղեկութիւն աշակերտի յայտնուում է, թէ Անարեստանցիներն էին այդ պետութիւնն անուանում Ուրարտու, իսկ «տեղացիներն իրենց երկիրը կոչում էին Բիայնիլի, որից ծագում է Վան անունը: Այդ պատճառով Ուրարտուն յաճախ անուանում են Վանի, իսկ երբեմն էլ Արարատեան թագաւորութիւն» (էջ 26):

Նախ, եթէ Ուրարտու օտարի անուանումն է, ինչո՞ւ դրանով կոչել տեղացիների պետութիւնը: Երկրորդ, ովքե՞ր էին տեղացիները, ինչո՞ւ պարզ չի ասուած: Եթէ դրանք Հայեր էին, ապա պատմութեանը յայտնի չէ, որ «Հայերն իրենց երկիրը կոչում էին Բիայնիլի»: Բացի այդ, Հայերը կարիք չունէին հայկական Վան արմատանունը, որ նշանակում է տեղ, քեւակավայր (Հայաստանի չատ բնակավայրեր այսօր էլ կոչւում են Տեղ, Տեղեր) ծագեցնել օտար եւ հանելուկային ինչ – որ բառից: Բացարձակ անճարակութիւն է նաեւ դասագիրքի յայտարարածը, թէ «Ուրարտուն յաճախ անուանում են Վանի թագաւորութիւն»: Պատմագրութեան մէջ, նաեւ Աստուածաշնչում, Ուրարտու եւ Վանի թագաւորութիւն անուններ չկան: Դա ստեղծել եւ յաճախ օգտագործում են միայն ուրարտագէտները: Աստուածաշնչում կայ Ասորեստանի թագաւորութիւն անուանումը, որ օգտագործել է երեմիա մարգարէն՝ ի նկատի ունենալով Հայք – Հայաստանը:

Այն էլ ասենք, որ Հայաստանի հնադոյն մայրաքաղաք Վանը կար Բիայնիլի եւ Ուրարտու առեղծուածներից տակաւին երկու հազարամեակ առաջ: Ռուս ուրարտագէտները դա հիանալի գիտէին՝ իրենց յօրինած Ուրարտու ոչ հայկական պետութիւնը Վանի թագաւորութիւն անուանով կոչելուց առաջ...

Ուրարտուի անկումով, իրրեւ թէ, աւարտւում է «հայ ժողովրդի կազմաւորումը»: Հիմա, երբ արդէն Ն.Ք. 7–րդ դարն է, Հայերին թոյլատրւում է թագաւոր ու թագաւորութիւն ունենալ: Եւ ուրարտագէտները սկսում են յիշել Մովսէս Խորենացու, այսինքն մեր ազգային պատմագրութիւնը: Իշպուինի, Արգիշթի, Սարդուրի, Ռուսա եւ այլ անհարազատ անուններից յետոյ, վերջապէս յայտնուում են հայ թագաւորները՝ Պարոյր, Երուանդ Սակաւակեաց, Տիգրան եւ այլք:

Իսկ ո՞ւր մնացիկ Հայկը եւ Պարոյրին նախորդած 47 Հայկազունները:

Դժուար չէ կռահել, որ ուրարտագիտական մատնութեամբ դրուած դասագրքում նրանք չկան եւ չէին կարող լինել: Ուրարտագէտների մկրատը վաղուց է ազմատել Հայոց պատմութիւնը: Հայկեան (Հայկազնեայց, Հայկազունների) թագաւորական հարստութեան առաջին 47 ներկայացուցիչները Հայկից մինչեւ Սկայորդի դուրս են հանուել Հայաստանի պատմութեան էջերից: Թողնուել են մնացած 19 թագաւորները Պարոյրից մինչեւ վահէ: Երուանդ Սակաւակեացից սկսած, Հայկազնեայց հարստութիւնն էլ անուանափոխել են՝ վերակոչելով Երուանդական...

Հապա ի՞նչ, ուրարտագէտին անճարա՞կ կարծեցիք: Նա պատմութիւն եղծելու, կարկատելու, եղածը չեղած եւ չեղածը եղած ներկայացնելու վարպետ է: Նրա համար պատմահօր ասածները ոչինչ են: Այլապէս հնարաւոր չէր ստեղծել ամէն ինչում Մովսէս Խորենացուն հակադրուող դասագիրք:

Շատ լաւ հասկանալով, որ, այնուամենայնիւ, Հայկին եւ Հայկեաններին բոլորովին չանդրադառնալ չի լինի, նրանց գրանցել են ոչ պատմական, անիրական, առասպելական կերպարների շարքում: Հայկը եւ նրա ժառանգները՝ մինչեւ Սիսակ, բառացիօրէն մի քանի տողով յիշուած են, «ըստ Հայոց պատմահայր Մովսէս Խորենացու պահպանած առասպել – աւանդութեան» (էջ 33–34):

Մի տեղ էլ՝ «Հայերի հեթանոսական կրօնը» ենթաբաժնում, գրուած է, թէ «Ամենահին ժամանակ գլխաւոր աստուածը եղել է Հայկը: Առասպելներում նա հանդէս է գալիս որպէս աղեղնաւոր հսկայ որսորդ: Հայկը համարւում էր մեր ժողովրդի նախահայրը»... (էջ 66): Տեսնո՞ւմ էք, «համարւում էր»: Այսինքն՝ այժմ չի համարւում...

Ուրիշ մի առիթով էլ, «Հայկի ու Բէլի, Արայի ու Շամիրամի աւանդազրոյցները» համարուած են ժողովրդական ստեղծագործութիւն, հէքեաթ... (էջ 121):

Ուրարտագէտները տրամաբանութիւն չեն ախորժում: Այլապէս դժուարանք իրենք հարց կը տային՝ Հայկն ինչպէ՞ս կարող էր հեթանոսական դիցապանից լինել, երբ որ նա որդին էր Թորգոմի, Թորգոմը որդին էր Թիրասի, Թիրասը՝ Գամերի, Գամերը՝ Յարեթի, Յարեթը որդին էր Աստուծոյ ամենայրելի մարդու՝ Նոյի...

Տրամաբանութիւն եւ դիտական խրատանք յարդելու դէպքում, դասագրքում դոնէ համառօտ կը նշուէին Աստուածաշնչական դրուագների պատճառն առընչութիւնները Հայկեան նահապետի, Վանի ուազանի, Արարատեան դաշտի հետ: Մանրին լուսթիւն պահպանելը նոյնպէս մեզապարտութիւն է: Մանաւանդ՝ 1700–ամեակի չեմին:

Դասագրքում սուտ ու կեղծ չարադրանքներ չատ կան: Ո՞ր մէկը յիշել:

Ձմռան անք ասել, որ Արա Գեղեցիկի վիճակն էլ է կարի ողբերգական: Նրան Հայոց ամենասիրելի թագաւորներից մէկին, հնադարում սպանեցին Ասորեստանի թագուհու կորիճները, իսկ մեր օրերում՝ ուրարտագէտները: Ասորեստանցիները մեծ հայրենասէրին էլ իրականութիւնից հանել եւ տեղադրել են «Հայոց հեթանոսական կրօնը» ենթաբաժնում:

Կարեկցում եմ 5–րդ դասարանցուն, որը պիտի կարդայ. «Արա Գեղեցիկը եղել է աշնանը քուն մտնող եւ գարնանը արթնացող բուսականութեան, բնութեան աստուած: Նա եւս պայքարել է մեր հայրենիքի անկախութեան համար եւ ընկել առասպելական թագուհի Շամիրամի դէմ պայքարում» (էջ 66):

Ինչ որ, վառք Տիրոջ, արդէն պարտանա՞նք, որ Եկեղեցին Հայկին հոդապնդի չորս ծագերում, ամէնուր միշտ, հաւատարիմ է մնացել Հայոց դուններին հարստութեան 2200–ամեայ անընդմէջ գոյութեան պատմական վիճակին: Հայկազունների Աթոռն ընդունելով իրրեւ Հայոց պետականութեան եւ էութեան, Եկեղեցին միշտ առաջնորդուել է ուղղափառ հաւատքի եւ ժողովրդի կամքի ու խնդրանքի շնորհիւ՝

Բարեխօսութեամբ վերին էն գոյութեան
Միշտ անշարժ պահեայ զՔո
Հայկազնեայց

Մարտ 5, 2000

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՅԱՄԻԿ ԲԱԲԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տեսակցեցաւ՝ ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱԶԵԱՆ

Համաշխարհային համբաւի հասած հայ երգչուհի՝ Յասմիկ Բաբեանի հետ ունեցանք կարճ տեսակցութիւն մը, «Նորմա»ի դերը կատարելու համար հրաւիրուած Մարսէյլի մէջ (տե՛ս մեր նախորդ թիւը)։

Հ.– Կրնա՞ք տալ ձեր կենսագրականը եւ ըսել՝ թէ ինչպէս ծնաւ երգի սէրը ձեր մէջ։

Պ.– Ծնած եմ Երեւան։ Երաժշտական ուսումս ստացած եմ Կոմիտասի անուան երաժշտանոցը, հետեւելով ջութակի դասընթացքներուն։ Կ'ուզէի ապարէդ լինել որպէս ջութակահար։ 18 տարիներ նուագած եւ պաշտելու աստիճան սիրած ջութակս լքեցի, դիպուածով մը իմ մէջ ծնած երգի սիրոյն։ Սէր մը, որ պատեց ամբողջ էութիւնս եւ դարձաւ կեանքիս անբաժան մէկ մասը։ Զայնամարզութեան յայտնի ուսուցչուհի Տիկին Սաղանաբեան օր մը դիպուածով լսելով ձայնս, յորդորեց որ երգի դասեր առնեմ իր մօտ։ Այսպէս սկսայ, եւ որոշ ժամանակ մը վերջ ինքզինքս գտայ լրիւ երգարուեստի բնագաւառին մէջ, եւ դերեր կատարելով «Լա պոէմ», «Այնայչ», «Արշակ 2-րդ», «Գարմէն»ի մէջ, բարձրագոյն երեւանի Օփէրայի բեմը։

Հ.– Ինչպէս սկսաք տարածել եւ զարգացնել ձեր համբաւը։

Պ.– 1992-ին հեռացայ Հայաստանէն։ Հրաւէր ստացեր էի Վարշաւայէն՝ մարմնաւորելու համար «Նորմա»ի կերպարը։ Նոյն տարին հրաւիրուեցայ Մարիս Տէլ Մոնաքոյի տուն կոդմէ, որ յայտնի բեմադիր է, Գերմանիա։ Կ'երեւի չատ յաջող գտան այս եղոյթները, որոնցմէ վերջ արդէն ինքզինքս գտայ Համպուրկ, Պէրլին, Շթուտկարթ, Տիւսըլտորֆ, ապա Միլանօ, Հռոմ, կրկին Վարշաւա, յետոյ Լիոն, Մարսէյլ, Մոնփելիէ, Նիս, Ուաշինկթըն, Նիւ – Եորք, Ցիւրիխ, Սէն Կալըն, Մոնրէալ եւ Վիէննա։

Հ.– Ուրեմն Հայաստանէն հեռացած 1992-ին...։

Պ.– Նախ անմիջապէս չեմ եար թէ՝ երկար ժամ Հայաստանէն հեռացած չեմ զգար։ Ունիմ հարազատները հոն։ Հաւանաբար, օր մը կրկին կը վերադառնամ իմ հայրենի օճախս։ Նոյնիսկ եթէ մայրենի հողին դուրս կ'ապրիմ, չեմ կրնար խզել հոգեկան կապերը ձեր ժողովուրդին, ձեր հողին հետ։ Փառաւորութիւն ինծի ծնած է, Փլասիտօ Տոմինկօն Սպանիա, սակայն դուրսը կ'ապրին, հիմա կարելի՞ է ըսել որ անոնք իրենց երկիրները ձգած կամ լքած են, եւ դարձած՝ խոտյակի կամ սպանացի ըլլալ...։

Հ.– Հայաստանի երգարուեստը ո՞ւր կը գտնուի միջազգային գետնի վրայ եւ կա՞ն այսօր յայտնի ուսուցիչներ եւ արուեստագէտներ։

Պ.– Հայաստանը ունի այսօր նախանձելի մակարդակ մը երգարուեստի բնագաւառին ներս։ Միջազգային համբաւի տիրացած բարձրորակ արուեստագէտները լաւագոյն վկայութիւնն են մեր այս տեսակէտին։ Անոնցմէ չեմ մոռնար Գեղամ Գրիգորեանը, Տիգրան եւ Հայկ Մարտիրոսեանը, Բարսեղ Թումանեանը։ Պէտք է ընդգծել թէ՝ Սփիւռքի մէջ ալ կան չատ արժէքաւոր երգիչներ, ասոնցմէ նշեմ Աննիկ Մասիսը, Քալէն Խրլեանը, Իզապէլ Պայրաքթարեանը, Քարէն Օհանեանը եւ այլն։

Հ.– Ո՞ր խաղարկութիւնը եղաւ ձեր երգարուեստի ասպարէզին անկիւնադարձը։

Պ.– «Նորմա»ն։ Ինչպէս քիչ առաջ ըսի ձեզի, սփիւռքէն՝ աւելի ճիշդն ասց Վարշաւայէն ստացայ առաջին կարեւոր հրաւէրը երգադրծելու համար, «Նորմա»ի կերպարը, եւ երաժշտական քննադատներէն ստացած չռնդալից կարծիքները, կ'երեւի պատճառ եղան որ թատրոնին արագ եւ հաստատ քայլերով մտնեմ միջազգային երաժշտական կեանքին ներս։ Այսօր, չատեր եւ չատեր զիս երկրորդ անունովս ալ կը կանչեն, այսինքն՝ «Նորմա»...։

Հ.– Ի՞նչ են ձեր ապագայի ծրագիրները։

Պ.– Նախ չեչեմ թէ՝ մինչեւ 2003 թուականը բռնուած եմ։ Այս երեք տարիներու ընթացքին պիտի երգեմ «Օթելլօ»ն Մոնփելիէ, «Նորմա»ն Թորինօ, «Նապուքօ»ն Թոքիօ, «Թոսքա»ն Հռոմ, «Այտա»ն Պէրլին, Մարսէյլ եւ Ամերիկա (Սինսինաթի), Փլասիտօ Տոմինկոյի հետ «Ֆէտօրա»ն Սպանիա, վերտիի «Մէս ոը Ռէքուիէմ»ը Փարիզ եւ Մարսէյլի մէջ։ Կան, հաւանաբար, ուրիշ եղոյթներ իրագործելիք մինչեւ 2003-ը, սակայն բոլորը չեմ կրնար մատերել սա պահուս։

Հ.– Ո՞ր յայտնի դէկավարներու հետ աշխատեցաք ցայսօր։

Պ.– Բազմաթիւ են անոնք։ Սակայն, յիշեմ, մէյթր Ռիքարտօ Մութին, Վալէրի Կէրկիէւը, Փլասիտօ Տոմինկօն, Պարէնպոյմը։

***

Բիւր յաջողութիւններ։

Մեր սրտագին մաղթանքն է որ դուք միշտ մնաք միջազգային չատ փչոտ, սակայն նոյնքան հաճելի եւ պատուարեր երգարուեստի բարձունքին վրայ, դառնալով դեսպանը նաեւ Հայ մշակոյթի եւ հպարտութիւններէն մին՝ մեր բազմահարիւր հազարանոց ժողովուրդին։

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՎՐԱՅ ԲԱՑՈՒՈՂ ՊԱՏՈՒՀԱՆ ՄԸ

«Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի Մարտ 11 – 12-ի թիւին մէջ Սուրէն Մելիքեան այս խորագիրով էջ մը նուիրած է լուսանկարիչ Անթոնի Սեւրուկեանի որ Թեհրանի մէջ լուսանկարչական ուշադրաւ գործունէութիւն ունեցած է ժ.դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի շրջանին։

Հայրը ռուսահայ պիւանապէտ մը եղած է որ պաշտօնավարած է Ռուսաստանի Թեհրանի դեսպանատան մէջ. մայրը՝ Թիֆլիսի հայ ընտանիքի մը աղջիկը։ Ինք Թիֆլիս այցի մը ընթացքին ամուսնացած է ծանօթանալու ուսուցչուհի լուսանկարիչ Երմակովի ու դարձած անոր օգնականը։ Հարաւային կովկասի շրջապտոյտով մը լուսանկարած է յուշարձաններ, բնակիչներ։ Յետոյ Թեհրանի մէջ իր լուսանկարչատունը բացած է. 1897-ին Պրիւսէլի, 1900-ին Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսներուն մեծատներ չհած է։ Ամուսնացած է իրանահայ ծանօթ ընտանիքի մը աղջկան հետ ու դարձած արքունի լուսանկարիչը։

Մեռած է 1933-ին Թեհրան։

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի տօնակատարութեան առիթով 2000 թուականի Մարտ 2 – 5-ը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, Օշականի եւ Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցաւ «Հայոց Եկեղեցի – Պետութիւն» միջազգային դիտաժողով։ Գիտաժողովին մասնակցեցան չուրջ վաթսուն հոգեւորականներ, աստուածաբաններ եւ դիտնականներ՝ Հայաստանի Հանրապետութենէն, Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախ) Հանրապետութենէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Վրաստանէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն, Դանիայէն եւ Լիբանանէն։ Լսուեցան զեկուցումներ նուիրուած Հայաստանի եւ տարբեր երկիրներու մէջ եկեղեցւոյ եւ պետութեան յարաբերութիւններու պատմական եւ արդի փորձին։ Գիտաժողովը ամփոփելով քննարկումներու արդիւնքները, որոշեց Հայաստանի Հանրապետութեան պետական մարմիններու եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ուշադրութեան ներկայացնել հետեւեալ առաջարկութիւնները.–

1. – Մէկ ազգ, մէկ եկեղեցի սկզբունքի հիման վրայ իրագործել Հայաստանի Հանրապետութեան, Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախի) Հանրապետութեան եւ Սփիւռքի հայութեան միասնութիւնը։

2. – Հիմնուելով «Ազգի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան Օրէնքի (մասնաւորապէս յօդուած 17) վրայ, որով Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կը ճանչցուի «որպէս հայ ժողովրդի ազգային եկեղեցի, անոր հոգեւոր կեանքի չինութեան եւ ազգապահպանման կարեւոր պատուար», ինչպէս նաեւ հաշուի առնելով Հայոց Եկեղեցւոյ ստանձնած առաքելութիւնը հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրին մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մէջ մտցնել համապատասխան յօդուած՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ իրաւատուութեանց օրէնսդրական դաշտը յստակացնելու եւ հիմնաւորելու նպատակով։

3. – Հայոց Եկեղեցւոյ թեմերէն ներս վերականգնել եւ հետեւողականօրէն իրականացնել ծխական կարգը ժողովուրդին մէջ Հայոց Եկեղեցւոյ առաքելութեան անմիջական իրագործման համար։

4. – Երիտասարդ սերունդի ազգապահպան նշանակութիւն ունեցող քրիստոնէական դաստիարակութիւնը իրականացնել «Ազգի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան Օրէնքի (մասնաւորապէս՝ յօդուած 17) հիման վրայ։ Հայաստանի Հանրապետութեան կրթութեան մասին Օրէնքի մէջ, Մարտ 8-ին, կիներու Համաշխարհային Օրուան առթիւ, խօսքերու հրաւիրուած են չորս ծանօթ դէմքեր՝ դերասանուհի Անի Իվէքքայա, օփէրայի երգչուհի Ժաղլին Զարքճը, չարժանկարի մասնագէտ – քննադատ Ալին Թաչճեան եւ քրոնիկագիր – դրող Գարին Գարագաշլը։ Հաւաքոյթին բացումը կատարած են Սարէմ Քիւլէկէչ եւ Նէտա Պիպէրօղլու, Ապա, չորս բանախօսները 15-ական վայրկեան արտայայտուած են, կեդրոնանալով կիներու վրայ եւ պարզելով իրենց տեսակէտները։

ԳՂԱՂԱՒԹԷ ԳՂԱՂԱՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, կիներու Համաշխարհային Օրուան առթիւ, խօսքերու հրաւիրուած են չորս ծանօթ դէմքեր՝ դերասանուհի Անի Իվէքքայա, օփէրայի երգչուհի Ժաղլին Զարքճը, չարժանկարի մասնագէտ – քննադատ Ալին Թաչճեան եւ քրոնիկագիր – դրող Գարին Գարագաշլը։ Հաւաքոյթին բացումը կատարած են Սարէմ Քիւլէկէչ եւ Նէտա Պիպէրօղլու, Ապա, չորս բանախօսները 15-ական վայրկեան արտայայտուած են, կեդրոնանալով կիներու վրայ եւ պարզելով իրենց տեսակէտները։

կրթութեան մասին Օրէնքի մէջ ամրագրուած դրոյթը, ըստ որում կրթութեան դործին «իր նպատակն է բերում Հայ Եկեղեցին» (յօդուած 4.3), յստակացնել, որ կրթական համակարգին մէջ հայ ժողովուրդի հոգեւոր եւ մտաւոր ներուժի ամրապնդման նպատակաուղղուած գործունէութիւնը Հայ Եկեղեցւոյ մենաշնորհն է։

5.– Բանակային հոգեւոր հովանաւորութեան հաստատումով ապահովել Հայոց Եկեղեցւոյ գործօն մասնակցութիւնը Հայոց բանակի հոգեւոր եւ բարոյական դաստիարակման։

6. – Միջնորդել Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովին մօտ գործող գնահատական տալ Հայկական Ներկրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան կառավարութեան՝ Հայոց Եկեղեցւոյ եւ հոգեւորականութեան նկատմամբ գործադրուած բռնութիւններու եւ հալածանքներու քաղաքականութեան մասին։ Յունիս 14-ին ի թիւս Ներկրդային իշխանութեան կողմէ բռնադատուածներու, յարդանքի տուրք մատուցել հալածանքներու զոհ դարձած հայ հոգեւորականներուն յիշատակին։

7. – Վերականգնել Հայ Եկեղեցւոյ սեփականատիրական իրաւունքը եկեղեցիներու, վանքերու եւ անոնց յարակից տարածքներու նկատմամբ։

8. – Խրախուսել եւ զօրավիգ կանգնիլ Հայոց Եկեղեցւոյ բարեգործական եւ հասարակական գործունէութեան։ Պետականօրէն ապահովել Հայ Եկեղեցւոյ «Ազգի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքով սահմանուած բարեգործական եւ բարեխնամ գործունէութիւնը։

2000 թ. Մարտ 5, Ծաղկաձոր

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Բեբրոն հանդէմի տունը։
Եզեղ վահաւորում

ԲԵԲՐՈՆ. – Սա ըսել է, որ ձեզմէ յոյսերնիս պէտք է կտրենք։ Դուն Սահակ էֆէնտիէց չես կրնար երթալ, Տէր Բարսեղն ալ միւսիւ Եղուարդին չի կրնար երթալ, քանի որ հիւանդ է... Պէտք է ուրիշ ճար մը մտածենք։

ՆԵՄԶԱՐ. – Ի՞նչ պիտի ընես։ Բանակալթի կնիկ մը կայ։ Քեզի հետ քովը երթա՞նք։

ԲԵԲՐՈՆ. – Չէ՛։ Ես պիտեմ ընելիքս։

ՏԵՍԱՐԱՆ 14

Պատրիարքարանի մէջ,
Աստմ Վրդ.ի սենեակը

Ներս կը մտնէ Մարտիկ աղա

ՄԱՐՏԻԿ. – Բարի լոյս, Հայր Սուրբ։

ԱՏՈՄ. – Բարեւ, հրամմեցէք։ (Աթոռը կը ցոյց կուտայ)։ Որո՞ւ հետ խօսելու պատիւը ունիմ։

ՄԱՐՏԻԿ. – Քաւ լիցի, ամօրղջ պատիւը ինծի համար է։ Անունս Մարտիկ Կիվոյեան է։

ԱՏՈՄ. – Կարծեմ պիտի յիշեմ այդ անունը... Լրագրի մը մէջ կարդացի։ Հա՛, դուք մօտերս նշանուեցա՞ք։

ՄԱՐՏԻԿ. – Աստանկ խենթութիւն մը ըրինք։

ԱՏՈՄ. – Խենթութի՞ւն ինչու ըլլայ։ Ազգը իր կորուստները դարմանելու համար պէտք ունի, որ ամուսնութիւնները բազմապատկուին։

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ալ այդպէս մտածելով համբայ եկայ։

ԱՏՈՄ. – Որո՞ւ հետ նշանուեցաք։

ՄԱՐՏԻԿ. – Սահակ էֆէնտի Զիւմպիւլեանի աղջկան հետ։

ԱՏՈՄ. – Այո, կը ծնորհաւորեմ։ Բայց Սահակ էֆէնտի քանի՞ աղջիկ ունի։

ՄԱՐՏԻԿ. – Մէկ աղջիկ։

ԱՏՈՄ. – Դեռ քանի մը օր առաջ կարդացի, որ Օրիորդ Զիւմպիւլեանը նշանուած է ուրիշ երիտասարդի մը՝ եղուարդ Փառնակեանի հետ։

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ալ կարդացի։

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչպէս կ'ըլլայ... Նոյն աղջիկը...

ՄԱՐՏԻԿ. – Շատ պարզ է։ Իմ նշանս եղաւ եւ ինքը նորէն նշանուեցաւ։

ԱՏՈՄ. – Հա՛, հիմա հասկցայ։

ՄԱՐՏԻԿ. – Չեզ ժամավաճառ չընեմ, Հայր Սուրբ, դանք ուղղակի իմ այցելութեանս, որ արդէն կապ ունի այդ նշանուքին հետ։

ԱՏՈՄ. – Բացատրեցէք տեսնեմ։

ՄԱՐՏԻԿ. – Բերայի քահանաներէն Տէր Բարսեղը ինծի տոլապը ղրաւ եւ 75 ոսկիս չորթեց։

ԱՏՈՄ. – (կեղծ զարմանքով)։ Ի՞նչ կ'ըսէք. ի՞նչպէս ըրաւ ատանկ բան։

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըրաւ, էֆէնտիմ, պարզապէս խարեց ու 75 ոսկիս առաւ։

ԱՏՈՄ. – Գիտէ՞ք, որ չատ ծանր մեղանչութիւն մը կ'ընէք։ Կրնա՞ք հաստատել։

ՄԱՐՏԻԿ. – Անշուշտ։ Այդ քահանան միջնորդ եղաւ եւ ես նշանուեցայ Օրիորդ Զարուհիին հետ։ Յաջորդ օրը Սահակ էֆէնտիները եւ ըրեր են նշանը եւ Տէր Բարսեղին խնդրած են, որ մատանին ինծի յանձնէ։ Ձեր պատուական Տէր Պապան փոխանակ մատանին ինծի տալու եւ եղածը յայտնելու, խարեբայութեամբ ինձմէ 75 ոսկի չորթեց, իբրեւ միջնորդչէք։

ԱՏՈՄ. – Եթէ ձեր պատմածը ճիշդ է, Տէր Բարսեղը յանցաւոր է։

ՄԱՐՏԻԿ. – Պատուոյս վրայ կ'երդնում, որ ճիշդ է։

ԱՏՈՄ. – Հիմա ի՞նչ է ձեր ուզածը։

ՄԱՐՏԻԿ. – Կ'ուզեմ, որ 75 ոսկիս ինծի վերադարձուի։

ԱՏՈՄ. – Իրմէ չպահանջեցի՞ք։

ՄԱՐՏԻԿ. – Ինչպէս չէ, բայց ըսաւ, թէ այդ դրամը ծախսած է եւ չի կրնար վերադարձնել։

ԱՏՈՄ. – Ես կը կանչեմ եւ պէտք եղածը կը խօսիմ։

(Շար. 34)

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի
Հայաստանեայց Առաքելական
Եկեղեցիներուն մէջ
մասնակցութեամբ
բոլոր եկեղեցականներուն

Մեծ Պահքի ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ. օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
եկեղեցւոյ մէջ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 6–ին, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը արուի:

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29
Ի Դ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 5
Լ Ա. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՑԱՐՈՒԹԻԻՆ ՔՀՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 12
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՑԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

«Մեծ Պահք»ի ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հալկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 29–ին

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME
NINA GARSOÏAN
Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes
à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE
CONFERENCE
sur
L'EGLISE ARMENIENNE
DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Venez nombreux découvrir
"1915... Les dernières laudes"
le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN
Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage
exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction
française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN
STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.
Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).
Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

EMISSION RADIOPHONIQUE
sur
ALIGRE FM 93.1
le 29 mars de 9h à 10h

Invités :
Jean-Varoujean Guréghian pour son livre «*Le golgotha de l'Arménie mineure – Le destin de mon père*», préface d'Yves Ternon (éd. L'Harmattan);
D. Yves Ternon pour son livre «*Du négationnisme. Mémoire et tabou*». (éd. Desclée de Brouwer).

ՕԻՆՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ՏԷՐ-ԶՈՐ
PELERINAGE à "DER-ZOR"
CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne
de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Կապոյտ Ծաչի Ուխտաւորաց Օտարոյ Հիւանդանոցի Մասունի մանուկները խոր ցաւով տեղեկացաւ իր ընկերուհի Ազատուհի Ինճէեանի ամուսնոյն Մուրատ Ինճէեանի եղբօր՝ Արտաշէս Ինճէեանի մահուան որ պատահեցաւ Փետր. 27-ին 2000 Ամման, Լիբանան: Այս առթիւ վարչութիւնս չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ինճէեանէ 100 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է իւղափինի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՅԱՆԿ

Պր. Գոսթի Պահաւուրեան 200 Ֆր., Տիկին Թէրէզ Տէր – Ազէլեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան 200 Ֆրանք, Օր. Նաւոին Տէր – Ցակոբեան 50 Ֆր., Տիկին Ս. Հայրապետեան 50 Ֆրանք, Ալիս Գալէնտէրեան 200 Ֆր., Պր. Փաթրիք Տաճիլճեան 500 Ֆր., Տիկին Ժան – Ժաք Լըզոզ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարման, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիւմիւչեար 200-ական Ֆր., Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 100 Ֆր., Պր. Ռոլան Ազապէկեան 500 Ֆր., Տիկին Ա. Խաչատուրեան, Տիկին Սիրանոյշ Թուֆանեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիստա Նէտէլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Քիւպարեան 1000 Ֆր., Պր. Ռոպէր Այտապիրեան 2500 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Հուբաան 200 Ֆր., Տիկին Զապըրասլան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան, Տիկին Վարդուհի Սիֆան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միչէլ Զէլինսքի 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Մոմճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէմիր 150 Ֆր., Տիկին Այտա Թորոսեան 200 Ֆր., Պր. Շառլ Պարսամեան 100 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Հիսայեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Պետրոսեան 200-ական Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ASSOCIATION SAINTE CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à
LOURDES
à l'occasion de l'Année Sainte
et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir
à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV
Logement en pension complète
dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage
par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1. 6 5 0 F
Renseignements et inscriptions
à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes
le 10 mai.

UGAB - MARSEILLE
COLONIE DE VACANCES
Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants
— o — o — o — o — o —
La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices
pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo
— o — o — o — o — o —
PENSION FAMILIALE DE L'UGAB
du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 29
MERCREDI
29 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·873 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.873

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 27 / 28)

Լ Ղ Հ

ԱՀԱԲԵԿԻԶՆԵՐՈՒՆ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտարարուած էր արդէն ԼՂՀ դատախազութենէն, նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձին անմիջական յանցաւորները ձերբակալուած էին. անոնք խոստովանած էին իրենց մեղքը եւ մանրամասն վկայութիւն տուած : Մարտ 27–ին հրապարակուած են անոնց անունները.

Սասուն Ազաջանեան (Ս. Բաբայեանի պահպանութեան սպասարկութեան պետը), Դաւիթ Ղուլեան (Ս. Բաբայեանի թիկնապահը), Էրիկ Փարամազեան (Ս. Բաբայեանի անձերգաղը), Լեւոն Մխրզոյեան (անգործ), Վարուժան Մելքումեան (Ս. Բաբայեանի թիկնապահը) :

***

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒԺԱՄԱՊԷՍ ՉՆՉՈՒԱԾ

Մարտ 25–ին վարչապետ Ա. Դանիէլեանի որոշումով Ստեփանակերտի քաղաքապետ կարգէն Բաբայեանի լիազօրութիւնները աւժամապէս չնչուած են. պատճառը այն է որ իր դէմ հետաքննութիւն բացուած է եւ ինք արգելափակուած : Քաղաքապետի պաշտօնակատար նշանակուած է փոխ – քաղաքապետը Աչոտ Սահակեան :

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի հինգ քաղաքներու մէջ մօտ 7 հազար Ռուս մասնակցած է Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան : Ձայներու մեծամասնութիւնը տրուած է Վլադիմիր Պուտինի :

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՈՂՋՈՒՆԱԾ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՊՈՒՏԻՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Վլադիմիր Պուտինի, Հայաստանի դեկավարութեան պատրաստակամութիւնը յայտնելով յետագայ բարեկամութեան ու արդիւնաւոր գործակցութեան :

***

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԸ

Երկօրեայ պաշտօնական այցով Մարտ 28–ին Թիֆլիս մեկնած է Ռ. Քոչարեան : Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Ազգային Ժողովի նախագահի տեղակալը, Արտաքին գործերու, Ուժանիւթի, Փոխադրութեան, Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարները : Նախատեսուած են հանդիպումներ, քննարկումներ :

***

ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ ԽԱՆՈՒԹԻ ՎՐԱՅ

Մարտ 25–ի ուշ ժամերուն կրակ բացուած է Երեւանի «Օրիոն» խանութին վրայ որ կը պատկանի երեսփոխան Մանուկ Գասպարեանի զաւկին : Խանութը փակ ըլլալուն մարդկային վնաս չէ եղած :

***

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է Վ. Սիրադեղեանի «Ձեռքը եղ տար յաւի վրայից» հատորը ուր ամփոփուած են անոր խորագրով փորձադրութիւնը, «Ծանր լոյս» վիպակը եւ տասնեակ պատմուածքներ : Յառաջաբանը գրած է Հ. Մաթեւոսեան : Հատորը լոյս տեսած է «Նայիրի» հրատարակչատունէն :

***

ԻՆՉՈ՞Ւ ՅՈՒՐՏ ԷՐ 1992 – 1993–Ի ՁՄԵՌԸ

Ազգային Ժողովին մէջ կազմուած է, աւժամեայ յատուկ յանձնախումբ մը, ուսումնասիրելու համար 1992 – 1999 չրջանի ուժանիւթի մարզին չարաչահումները : Անոր փոխ – նախագահը, երեսփոխան Մանուկ Գասպարեան, Մարտ 24–ին, տեղեկատուութիւն մը ըրած է մինչեւ այսօր տարուած աշխատանքի մասին. նախ խօսած է այդ տարիներու վերաբերող փաստաթուղթերը ձեռք ձգելու բարդութեան մասին. ըսած է թէ հակառակ Ուժանիւթի նախարարին 1998 Մայիսի հրահանգին որ այդ փաստաթուղթերը տակաւին պահուին, բոլորն ալ ոչնչացուած են :

Ինչ կը վերաբերի կատարուած չարաշահումներուն, 1992 – 1993–ին փոխանակ Թոնը մօտ 100 տոլարի մազութ գնելու, իշխանութեան գլուխ գտնուողները 128 տոլարի նաւթ ներածած են, մինչ 1993–ին, այդ ձեւով 8·8 միլիոն տոլարի վնաս պատճառելով երկրին : Մ. Գասպարեան անդրադարձած է նաեւ Հայաստանի կազի համակարգը ուսական կեդրոնական ընկերութիւններու վաճառելու գործին «մութ» կողմերուն : Առանց անուն տալու, ըսած է թէ այս խնդրով մօտ 200 հոգի օգտուած է «պետական կերակրամանից» :

Յանձնախումբը վերջնական եզրակացութիւնը կը ներկայացնէ Մայիսին, ուսկից – նախագահին նպատակն է «մինիմում մի 10 խոշոր քոռերի (ձիու ճանճ) անպայման պատասխանատուութեան ենթարկել» :

ՊԱՊԻՆ ԱՅՑԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Կիրակի առաւօտ, Մարտ 26–ին, Ցովհ. Պօղոս Բ. այցելած է Հայոց պատրիարքարանը ուր պինք ընդունած է Թորգոմ Պատրիարք, շրջապատուած հոգեւորականներով : Ամերիկահայ պարմանուհի մը երգած Կոմոյլի Աւէ Մարիայէն եաք, Պապը, ի պատասխան Թորգոմ Արք·ի ողջոյնին, խօսքերուն, իր կարճ խօսքերուն մէջ ոգեկոչած է երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը :

Այս այցելութեան մասին, գրեթէ լուռ անցան Ֆրանսական մեհեանները, մինչ Իտալական հեռատեսիլի Գ. կայանը, նոյն օրը, կիրակի ժամը 14–ին բաւական լայն արձագանգ մը տուաւ : Յօսնակն ալ մեկնաբանելով սփռուած պատկերները ըսաւ որ Պապը փափաքած էր ընել այս այցելութիւնը Երուսաղէմի ամենահին եկեղեցիներէն՝ Հայկական Ս. Յակոբայ Եկեղեցին, իր ներկայութեամբ պատուելու համար Հայ ժողովուրդը որ այս դարու սկիզբին երկու միլիոն զոհ տուած է ցեղասպանութեան մը, կատարուած թուրք պետութեան կողմէ որ յարդ չէ ճանչցած իր այս արարքը եւ ամէն կերպով արգելք կը հանդիսանայ ուրիշ ազգերու կողմէ պաշտօնական ճանաչումին :

***

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Քանի մը օրէ ի վեր կը խօսուէր արդէն : Կառավարութեան փոփոխութիւնը անխուսափելի դարձած էր : Բարենորոգումներու մերժումը, յոյցերը պարտադրած էին Ժոսփէնի որ ճամբու դնէ, առնուազն, կրթական եւ ելմտական նախարարները : Ի վերջոյ, Մարտ 27–ին, Ժոսփէն չորս նախարարներ ճամբու դրաւ եւ ութ ուրիշներ ներս առաւ : Այսպէս իրենց պաշտօններէն հեռացուեցան. – Գլօտ Ալէկը (կրթութիւն), Քրիսթիան Սօթէը (ելմտական), Գաթրին Թրօթման (Մշակոյթ), Էմիլ Զիւքարելլի (Պետական պաշտօնատարներ) : Եկան ութ «նորեր» որոնց մէկ քանին բաւական հին են : Ընդհանուր պատկերը «Միթերանականացում» մը յոյց կուտայ, մանաւանդ ձէք Լանկի եւ Լօրան Ֆապիւսի վերադարձով : Արդարեւ, կրթական նախարարութիւնը յանձնուեցաւ ձէք Լանկի, ելմտական, Տնտեսական եւ Ձարտարարուեստականն ալ՝ Լօրան Ֆապիւսի : Կառավարութեան մաս կը կազմեն նաեւ Գաթրին Թասքա, որ կը փոխարինէ Գաթրին Թրօթմանը Մշակոյթի նախարարութեան պլուխը, Միշէլ Սափէն որ կը ստանձնէ Պետական պաշտօնատարներու նախարարութիւնը, Ռոժէ – Ժերար Շեվրպրնպերկ որու կը յանձնուի Հետազօտութիւնը, Ժան – Լիւք Մելանչոն որ կը դառնայ Պատուիրակ – նախարար արհեստի ուսման ճիւղին (կախում ունի կրթական նախարարութենէն) : Համաձայնաւոր չորրորդ նախարար մըն ալ մուտք կը գործէ յանձին Միշէլ Տիւֆուրի որ Հարստութեան (Փաթրիմուան) եւ Մշակութային ապակենդրոնացման նախարար կը դառնայ, նաեւ կանաչ մը՝ յանձին կի Հասքոյէթի որ ենթանախարար է Աչխատանքի նախարարին կողքին : Կան նաեւ որոշ ներքին փոփոխութիւններ : Սկկոլէն Ռուայալ կը դառնայ Պատուիրակ – նախարար Ընտանիքի եւ մանկութեան (Աչխատանքի նախարարութենէն կախում ունի) հեռանալով կրթական նախարարութենէն :

Հեռացուած նախարարներուն մէջ, պէտք է յիշել սակայն որ Քրիսթիան Սօթէը ինք հրաժարած է, երբ Ժոսփէն թելադրած է իրեն եւ առնել տուրքերու դրութեան բարենորոգման ծրագիրը : Գաղտնիք չէ որ Ժոսփէն սիրալիր յարաբերութիւններ չունէր ո՛չ Ֆապիւսի, ո՛չ ալ Լանկի հետ, բայց, այս ձեւով կը փորձէ ընդլայնել բազմազանութիւնը, պատրաստելու համար յաջորդական ընտրութիւնները, թաղապետական, երեսփոխանական, հուսկ՝ նախագահական :

Ամիսներէ ի վեր Ֆապիւս կը քննադատէր կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ տուրքերու նուազում կը պահանջէր, գալով Լանկի կըրթական նախարար եղած է արդէն եւ չատ ապահով չէ որ յաջողի բարեւաւել լարուած կացութիւն մը : Բայց, իր այս նոր պաշտօնը պատճառ է որ աչք չունենայ այլեւս Փարիզի քաղաքապետական աթոռին եւ ընկերվարականները այլեւս մի այն Տըլանոյէն ունենան որպէս թեկնածու :

Երեք պարապ աթոռներ ալ կան Ազգային Ժողովին մէջ, նախագահին աթոռը Ֆապիւսի մեկնումով, նաեւ արտաքին յանձնախումբի (Լանկ) եւ օրէնքներու յանձնախումբին (Թասքա) :

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ նոր բան չկայ, «Լիպերասիոն» կը խորագրէ՝ «Ժոսփէն Բ. ուորը՝ հինով», իսկ «Ֆիկարօ»՝ «Օդնութի՛ւն, Միթերան կը վերադառնայ» :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՆԵՐՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՀԱԻԱՏԱՐԻՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՄՏՈՒԹԻՒՆ»

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԵՐԵՒԱՆԻ

Մինչ մենք չենք յաջողիր Ֆրանսայի Ծերակոյտին Մարտ 21–ի ապտակին յաւը մարսել, կան թուրք լրագրողներ ալ որոնք եւս զոհ չեն կացութենէն ու կը պահանջեն չատ աւելի հեռուն գայող, արմատական «լուծում»ներ :

Անոնցմէ էջ մը լոյս տեսած է վերի խորագիրով, «Ագշամ» օրաթերթին մէջ, ուրկէ արտատպած է «Սապահ»ը (Մարտ 28). Ճօշքուն Գըրճա պրեւէ եաք թէ հայկական լոպին չանք չի խնայեր հակաթուրք գործունէութիւն տանելու, թէ ԱՍԱԼԱ–ն վերակենդանացնելու աչխատանք կը կատարուի, կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Ծերակոյտին Մարտ 21–ի որոչումին : Սակայն, բուն ըսուածը այն է որ «Օտարներու առեւտրական շահերը խաղարկելու սպառնալիքը չափաւոր ձեւով օգտագործել ուներ իր տեսանկիւնները» :

Ճ. Գըրճա կը յիշեցնէ նաեւ թէ այդ ընթացքով միշտ կարեւի չըլլար հարկատու ապրանքը լաւագոյն որակով եւ յարմարագոյն գինով ձեռք ձգել : Վատահ ալ չէ որ հայկական լոպին Փարիզի ճախողութենէն եաք, վազը, օրինակ Գալիֆորնիոյ մէջ, յաջողութիւն պիտի չունենայ :

Կացութեան որպէս արմատական լուծում, Ճ. Գըրճա կը թելադրէ աչխարհի բոլոր ծագերուն մէջ Հայերու հակաթուրք գործունէութեան պատասխանատու նկատել Հայաստանը որ հակառակ իր խեղճուկրակութեան դրաման տակ կը պահէ աղբրեջանական տարածքին 20%–ը : Ճ. Գըրճա կը գրէ. – «Երեւանի դեկավարները պէտք է գիտնան որ հայկական Սփիւռքին հակաթուրք ամէն մէկ ֆայլին փոխարէն Հայաստան Թուրքիոյ կողմէ պիտի պատժուի : Սակայն, եթէ Երեւան ողջմտութեամբ շարժի, Թուրքիա պատրաստ պիտի ըլլայ ամենալայն գործակցութեան մը» :

... «Հայաստան որ խորհրդային գաղթատիրութեան շրջանէն Ռուսերու միակ վստահելի ոչ ռուս ազգակի հանգամանքով փոխ բանակ մը կազմելու հարկաւոր տարրերը ունեցաւ, այդ առաւելութիւնը գործածեց ադրբեջանական հողերու վրայ յարձակելով : Հայաստանը եղբայր Ադրբեջանի տարածքէն դուրս բերելու համար Թուրքիա կրնայ հարկը զգալ համագէներու ջոկատներ գործածելու որոնց թիւը մէկ ձեռքի մատներու թիւէն ընդլազ է : Այս նպատակով, ճոյնիսկ մեզի անհրաժեշտ չըլլար հայկական տարածք մտնել» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «Սընդէյ Թայմզ» թերթը հրապարակած է Թրքական զաղտնի գործակալութեան մէկ տեղեկագիրը ուր կ'ըսուի թէ Ադրբեջանի 1993–ի պետական հարուածը քարիւղի մեծ ընկերութիւններու գործն էր : «Ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավար Էլչիպէյի նախագահութեան վերջ տուած հարուածը ծրագրուած էր քարիւղի բրիտանական եւ ամերիկեան երկու ընկերութեան կողմէ որոնք կաչառեցին Ադրբեջանի կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ որ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐՏ 21-ԷՆ ԵՏՔ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915 ԱՊՐԻԼ 7 - 1915 ՄԱՅԻՍ 3

«Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի
Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նուէր վաճեցի բարեկամիս՝ կարպիս Չրբաշեանի

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Ծուզում – զայրոյթ – դառնութիւն» եռանկիւնով կարելի է ամփոփել ցեղասպանութեան ճանաչումին համար Մերակոյսին չուրջբոլորն ու ներքսը տարուած ջանքերուն, անոնց ծանօթ արդիւնքին ստեղծած հոգեվիճակը: Հոգեվիճակ որ Ֆրանսահայերու հետ պատկանեցաւ նաեւ Ֆրանսացի պաշտօնական դէմքերու ընդունք իրենց կարելին ըրին որպէս մարդկային իրաւունքներու յարգանքի ախոյեան ծանօթ այս երկրին ճակատէն անտարբերութեան, չհարկումի մուր մը սրբելու համար: Կարելի՞ է Մարտ 21-ի ուշ երեկոյեան յայտարարուած պարտութիւնը վերջնական հանդրուան նկատել ու դարձնել էջը: Ո՛չ, անշուշտ: Այս «ո՛չ»ն ալ միմիայն հայկական հակազդեցութիւն չէ: Մեզմէ առաջ այդ «ոչ»ը հնչեցուցին Մերակոյսի պատերէն դուրս, հրապարակին վրայ ամենայն համբերութեամբ պատասխանի սպասողներուն խօսք ուղղող Մերակուտականները, երեափոխանները: Անոնք կոչուեցան Հելէն Լիւք, Մարկ – Գլօտ Պոատու, Ֆ. Ռոշըպլուան: «Թեւերը չծալլել, պայքարը շարունակե՛լ» կը պատգամէր առաջինը, հաւաստելով իր անսակարկ մասնակցութիւնը: Նոյն դիրքէն կը յայտնուէին միւսներն ալ, տալով նաեւ յետագայ ջանքերը ուղղելու յստակ հասցէներ, ինչպէս կ'ընէր օրինակ՝ Ֆ. Ռոշպլուան, ըսելով թէ Մաթիւեոն ու Էլիզէ նոյն կեցուածքին տէր էին ու նոյնքան պատասխանատու՝ ներկայի հանդրուանին առջեւ:

Այս հաւաստեցումը կրնայ զարմացնել եթէ նկատի առնուի 1998 Մայիսի Ազգային ժողովին մէջ միաձայնութեամբ քուէարկուած ճանաչումը: Սակայն, այսօր, երկու տարի ետք երբ այնքա՛ն պատուարներ զետեղուեցան ճանաչումի ի՛ղձերը Մերակոյսին օրակարգին արձանագրելու ջանքին դէմ, կարելի չէ կատարուածը եւս մասնակից չտեսնել խոչընդոտելու աչխոյժ գործունէութեան: Կը բաւէ անդրադառնալ նախապարտ Փ. Մոսկովիսիի Մարտ 21-ին Մերակոյսին մէջ ունեցած ելոյթին: Ան ըսելով հանդերձ թէ յիշողութեան պարտքը նուիրական է եւ թէ 1915-ին պատահածը պիրենք ալ կը յուզէ, եւ այլն, կ'աւելցնէր թէ այսօրուան Թուրքիան պատասխանատու չէ եւ թէ ան արդէն բռնած է ժողովրդավարացման ճամբան, բարեկամացած Յունաստանի հետ: Կառավարութեան ներկայացուցիչը չէր մոռնար Կովկասի կայունութեան նիւթն ալ չհարկել, քաղաքական ճապկումի բերանացի ուշագրաւ օրինակ մը տալով, յատկապէս ունկնդիրներու որոնց մեծամասնութիւնը կը բաղկանար Ֆրանսահայերէ:

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը կէս ճամբան ձգելու կառավարութեան յստակ մտադրութիւնը ամփոփելու կը բաւէր նաեւ արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին ներկայացուցիչին կ. տը Վիլփէնի արտայայտութիւնը. ան կ'ըսէր թէ եթէ կառավարութիւնը կողմնակից ըլլար ճանաչումի հոլովոյթը լրումին հասցնելու, ինք պէտք է Մերակոյսին օրակարգին յղէր նիւթը. բան մը որ պիտի չընէ:

Այս ու նման ծանօթ տուեալներու առջեւ նուազագոյնն է Մաթիւեոն – Էլիզէ հաւաստեցումը. ան մինչեւ իսկ կրնայ մտածել տալ որ 1998-ի միաձայնութեամբ եղած ճանաչումը եւս այս նիւթին առընչուած քաղաքական ճապկումին, Հայու աչքին փոշի ցանելու նորօրեայ քաղաքականութեան մը առաջին մկկ էջը չէ՞ր...:

Մերակոյսին վերոնշեալ նիստին աւարտէն ետք, տրամադրութիւններու եւ դիրքերու փոխոխութիւնը ուշագրաւ էր Թուրքոն փողոցին վրայ սպասող բազմութեան մէջ: Վայր որ գրեթէ նախանամական զուգադիպութեամբ մը կը կապուի 1915-ի բուն էութեան, քանի որ 1920-ական Թուրքերու սկիզբէն այդ փողոցին 7 թիւը զանուող պանդոկը հասած են վերապրող բազմութիւնները. եւ ըսել որ այդ պանդոկը կը կոչուէր «Hôtel du Sénat»...: Հոն ապաստանած բազմաթիւ ընտանիքներէն մէկ քանին են Սամուէլեանները, Գազազեանները, Նիկողոսեանները, Առաքելեանները, Դեմճակեանները որոնցմէ անդամներ ու շառաւիղներ մօտ ութսուն տարի ետք կը վերադառնան նոյն փողոցին վերի ծայրը հաստատուած տաղաւարին չուրջ խմբուելու, 80 տարուան յապաղած պարտքը հատուցանելու կանչելու համար «աստղնջական» Ֆրանսան...: Այս ենթախորքին վրայ չատ պէտք չէ տեսնել «մայրս չտեսած մեռաւ, դոնէ ես տեսնեմ»ի յօրսով սպասող հայուհիին լաւատեսութիւնը. պէտք չէ զարմանալ վերապրող ուրիշ հայուհիներ ժամերով հոն ոտքի պահող, կամ ներքը ոչ հանդատաւէտ նըստարաններու վրայ աւելի քան հինգ ժամ Մերակոյսի նիստին արդիւնքին սպասցնող կորովին:

«Շատ լաւ համարկուած ենք. իրենք ալ գիտեն որ այդպէս է եւ ոչինչ կ'ընեն՞ք մենք» կ'ըսէր յոյցին սկիզբէն առաջ տիկին մը, զղջումի, ափսոսանքի արտայայտութեամբ զլուխը օրօրելով: Այս նշումին անուղղակի չարունակութիւնը կուգար Մերակոյսի քուէարկութենէն ետք, ուրիշներէ, որոնք լսած չէին այդ տիկնոջ դառնումը. երիտասարդ մը բարձրաձայն կը մենախօսէր, ըսելով որ ամէնէն իմաստունը չէր միշտ խելօք, բարի, հանդարտ, ազնիւ քաղաքացին մեր կեցուածքը որ ի հարկին որպէս բարենիշ կը մատնանչուէր այդքա՛ն: Տարեց պարոն մը մեթրոյի ճամբուն վրայ զայրոյթով կը բացատրէր քովի կնոջ որ իր՛ենք, իրենց ձեռքերով, բահ ու բրիչով չինած էին Կիլիկիոյ ճամբաները. Ֆրանսակա՛ն Կիլիկիան. իսկ այսօր...:

Նոյն տրամադրութիւնն էր որ ժամերով Մերակոյսին դիմացը կանգնած բազմութեան «colère!» բացագանչել կու տար երբ ելոյթ ունեցողները հանդարտեցնելու, մխիթարելու մտադրութեամբ կ'ըսէին թէ կը հասկնային անոնց յուզումը, յուսախաբութիւնը: Նոյն զայրոյթով արցունքոտած աչքեր կը փայլէին փողոցին լոյսերուն տակ, մինչ երեսփոխան Ֆ. Ռոշպլուան բեմէն իջած ցուցարարներու մէկ, մէկին ու միւսը կը սփոփէր, Մերակուտական Չ. Լիւք պայքարը շարունակելու խանդով կ'ողջագուրուէր կազմակերպիչներու, համայնքին ներկայացուցիչներու հետ:

Ի՞նչպէս զգացականին կուտակումը կրնայ վերածուիլ լուրջ, ազդեցիկ գործօնի. այս հարցումն է որ կը զբէ յետագայ գործունէութեան ծիրը: Ինչ կը վերաբերի զանգուածին, չատ դժուար պիտի չըլլայ Մարտ 21-ի ապատակէն ետք ներկայութեան, յանձնառութեան դիրքերը պահպանել անոր մօտ. ու աչխատանք տանիլ նաեւ չեչտելու անոր քուէարկուի հանգամանքը:

Աւելի համբերութիւն, հմտութիւն, հեռատեսութիւն պահանջող աչխատանք է Մարտ 21-ի քուէարկութեան արդիւնքներուն ուղղութեամբ կատարուելիքը: Այդ օրը 306 քուէարկողներու նկատի առնուած 302 քուէներուն 130-ը թեր էին, 172-ը դէմ: Այլ խօսքով՝ 43% եւ 57% էր համեմատութիւնը: Ինչպէս ելոյթ ունեցողներ ալ ըսին, անկարելի չէ կողմնակիցներու 43%-ին 51%-էն ունեցած տարբերութիւնը փակել: Մանաւանդ երբ կայ յարատեւելու տրամադրութիւնը, ճիշդ ուղղութեամբ գործելու խմաստութիւնը ու «ներսինները»էն յայտնուած զօրակցութիւնը:

Մինչեւ որ Թուրնոն փողոցին քարերը, պատերը սարսափին անհամար պատումներէն, տառնամեակներու յուսախաբութենէն, զառնացումէն, զայրոյթէն ետք, վերջապէս արձագանգեն հաւուցուած պարտքին զոհունակութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

85 տարի առաջ, Ապրիլի սկիզբը Վանի արեւնարբու կուսակալ Ճէվտէթի սպառազէն հրոսակները յարձակեցան Վասպուրականի հայաբնակ անպաշտպան գիւղերուն վրայ, որոնց երիտասարդները զինուորագրուած էին: Ճէվտէթ կը ձեռնարկէր Վանի մաքրագործման, իսկ առիւծի պէս կռուող Վանեցիները կը դիմեն ինքնապաշտպանութեան:

Յաղթեց Վանեցին: Եւ Ապատագրուեցաւ Վասպուրականը:

1894 – 1896 Թուականները մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն ցաւագին Թուականներն են, Նախքան Մեծ Եղեռնը:

Կարմիր Սուլթան Համիտը կրցաւ օգտուիլ պաչտպան երեք քրիստոնեայ պետութիւններէ՝ Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ իրարու հակասող քաղաքականութիւններէն, եւ օսմանեան իր կառավարութեան թելադրութեամբ ու միջոցներով, հրամանագրեց ջարդ ու բնաջնջում, գործի լծեց կանոնաւոր բանակ, Համիտիէ գունդեր, պաշըպոզուքներ եւ ամէն կարգի ոճրագործներ:

Ամբողջ Արեւմտեան Հայաստանի թէ կիլիկիոյ մէջ կատարուեցան ցեղասպանական յարձակումներ: Հայաբնակ որեւէ ըրջան գրեթէ զերծ չմնաց կոտորածէ ու կողոպուտէ: Շուրջ 300·000 Հայեր զոհ գացին Համիտեան կոտորածներուն:

1908 Յուլիսին հռչակուեցաւ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Թէ Միութեան Սահմանադրութիւնը վերահաստատուած էր Օսմանեան Կայսրութեան մէջ: Կ. Պոլսոյ եւ տէրութեան բոլոր ըրջաններուն մէկ կողմէն տէր զարձան երիտասարդ – Թուրքերը: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին բացուեցաւ օսմանեան երեսփոխանական ժողովը, որուն մասնակցեցան նաեւ փոքրամասնութիւններ՝ Հայեր, Յոյներ, Հրեաներ իրենց թիւին համեմատութեամբ: Բայց հազիւ քանի մը ամիս անցած, յայտնի եղաւ, որ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը պատրանք մըն էր միայն: Եւ Թուրքը, հին Թէ նոր, նոյն Թո՛ւրքն էր: Որովհետեւ երբ քիչ յետոյ Պոլսոյ մէջ կը պայթէր յետաղրխական չարժումը, նոյն երիտասարդ – Թուրքերու կամ Իթթիհատ վէ Թերաքքը կուսակցութիւնը կը սարքէր Կիլիկիոյ Եղեռնը, 1909-ի Ապրիլի առաջին օրերուն, որուն զոհ կ'երթային տասնեակ հազարաւոր Հայեր: Արդարեւ, ոչինչ կար փոխուած, Թուրք հոգեբանութեան մէջ:

Երբ 1914 Օգոստոս 1-ին պայթեցաւ Համաչխարհային պատերազմը, նոյն տարուան Նոյեմբեր 3-ին, Թուրքերը եւս պատերազմ յայտարարելով Դաչնակիցներու դէմ, անցան Գերմանիոյ եւ Աւստրեւհունգարիոյ կողմը: Երբ եւրոպական պետութիւնները մխրճուած էին պատերազմի մէջ, Թուրք կառավարութիւնը կը զգար ինքզինքը չափէն աւելի ինքնագլուխ եւ անսանձ:

Այս պայմաններուն մէջ, Թուրքիա պատերազմի յայտարարութեան ընթացքին ֆիհատ յայտարարեց ամբողջ Օսմանեան Կայսրութեան մէջ եւ հրաւէր ուղղեց բոլոր մահմետականներուն մասնակցելու ճիհատին: Այսպէս, պատերազմի յայտարարութեամբ եւ ճիհատի հրապարակումով՝ կարծես մէկէն փոխուեցաւ կացութիւնը. ստեղծուեցաւ քաղաքական աւելի վտանգաւոր վիճակ, Թուրքիոյ մէջ բնակող բոլոր քրիստոնեաներուն, այլ մանաւանդ Հայ ժողովուրդին համար:

Օսմանեան կառավարութեան ընդհանուր զօրահաւաք յայտարարելուն առթիւ, Վանի բազմահազար երիտասարդութիւնը, ցնծագին նուագներով ու երգերով դիմեց Վանի Թուրք կառավարչատունը եւ զինուորագրուեցաւ: Նոյնը, առաւել մեծ ոգեւորութեամբ, կատարուեցաւ Հայ գիւղերու եւ Վասպուրականի բոլոր գաւառները:

Թուրք կառավարութիւնը մանաւանդ ծրագիր մը ունէր ոչ միայն խաղաղ գիւղերը կոտորելու եւ թալանելու, այլեւ իր հայասպան քաղաքականութիւնը անարգել գործադրելու համար՝ ամէնէն առաջ մէջտեղէն վերցնել հայ գիւղերու դեկավարները: Գրաքննութիւնը փակած էր բոլոր ճամբաները: Հնար չկար ոչ թէ քաղաքակիրթ աչխարհի, այլ նոյնիսկ Պոլսոյ հետ հաղորդակցելու: Հայոց Առաջնորդարանին կը զլացուէր նոյնիսկ նպաստ խնդրել Պատրիարքարանէն տասնեակ հազարաւոր զոհերու համար:

Ազգային առաջնորդարանը եւ թէ Հ. Յ. Դաչնակցութեան երկու փայլուն ղեկավարները՝ Արամ Մանուկեան եւ Վռամեան, փորձեցին բոլոր ճամբաները եւ յանձն առին ամէն տեսակ զոհաբերութիւն, քանիցս իրենց թանկագին կեանքն անգամ մերկ վտանգի տակ դնելով՝ որպէսզի լեզու մը գտնեն վերջապէս, չեզել տալու կառավարութիւնը իր ոճրածին նպատակներէն:

Վռամեան՝ վեհանձն ու արդարակրօն հաչտութեան առաքեալ մըն էր, Թուրք խորհրդարանի անդամ էր, պաշտօնական մարդ: Աչխոյժ վրայ ունէր բնաւորութեան: Կապ կը պահէր նահանգապետի, կառավարական այլ հիմնարկներու եւ Թուրք կուսակցական չրջանակներու հետ: Գիտէր Ֆրանսերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն. արտաքուստ կոկիկ էր, բարեկիրթ, պաշտօնական ձեւակերպութիւններուն ծանօթ ու կենցաղագէտ: Ճարպիկ էր եւ հնարամիտ: Լաւ կը ճանչնար Թուրքերը, գիտէր իրենց հակնայքի ձեւերով, արեւելեան մարդու հոգեբանութեամբ կը գործէր իրենց հետ:

Արամ Մանուկեան, որ ներկայացուցիչն էր Հ. Յ. Դաչնակցութեան՝ ըլլալով միաժամանակ փաստական ու անվախճելի առաչնորդը Վասպուրականի հայութեան: Արամը Թուրք եւ հայ հասարակութեան սիրելին էր, Թուրքերը պատիւ

կը համարէին իր հետ ծանօթանալ, պաշտօնական մարդիկ ուշադրութեամբ եւ յարգանքով կը մօտենային իրեն:

Իշխանը չէր հաւատար ոչ Թուրքին, ոչ Սահմանադրութեան: «Շան հետ բարեկամացիր, փայտը ձեռքիդ վայր մի դներ», կը կրկնէր մշտապէս: Թուրք ու քիւրտ սարսափ ազդող լեռներու Իշխանն էր:

Ձեվտէթ պէյ Հաքեարիի քաղաքապետն էր եւ վերջին ամիսներուն Պաչքալէի կարգերը կազմակերպող պետական ոճրագործը: Երբ Վանի կուսակալ նշանակուեցաւ, եկաւ Վան կանոնաւոր բանակով լեռնային եւ պաշտային թնդանօթներով: Արամն ու Վռամեանը դիմաւորեցին գինք: Ձեվտէթ չմոռցաւ չնորհակալութիւն յայտնել Արամին եւ Վռամեանին, որ իրենց բարոյական հեղինակութեամբ ու հաշտարար ընթացքով քանիցս առաջքն առած են հայ – թրքական ընդհարումներուն եւ խաղաղութիւնը վերահաստատած չամոր չրջաններու մէջ: Ձեվտէթի առաջին պահանջը եղաւ, որ 18 – 45 տարեկան երիտասարդութիւնը մտնէ թրքական բանակին մէջ, սահմաններու վրայ, ծառայելու համար իբրեւ անդին ամրաչէն բանուոր: Պարզ էր իր նպատակը: Ան կ'ուզէր անդէն հայ երիտասարդութիւնը չարդել, զիւրացնելու համար չարդը նաեւ իր երիտասարդութեան բազուկին ապաւինած՝ Վասպուրականի հարիւր հազարաւոր հայութեան:

1915, Ապրիլ 1: Իրաւունքը դեռ համակերպութեան «իմաստութիւնն» է: Ազգային Ներկայացուցչական Ժողով Նոր Չչին Եկեղեցիի Խորհրդարանին մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Սահմանադրականն Ռամկավար Կուսակցութեան եւ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան, Ազգային Մարմիններու եւ Առաջնորդարանի ներկայացուցիչներ: Բոլորն ալ դեռ համաձայն են համակերպութեան: Բոլորն ալ կողմնակից են որ «նուազագոյն զոհերով փրկուի ընդհանուրը»:

Խռովք Այգեստանի հայ երիտասարդներուն մէջ, վրդոված են բոլոր խիղճերը: Ձեվտէթ դաւադրաբար սպաննել տալէ ետք Իշխանն ու Վռամեանը, կ'ուզէր նաեւ «մաքրագործել» Արամը, Վասպուրականի հայութիւնը անզլուխ դարձնելու համար:

Հիմա այլեւս Թչնամիի սուրը հաւասարապէս երկարած է անխտիր ամէն Հայու պարանոցին ու ամէն Հայ սեզմած է իր բռունցքը կամ փարած իր զէնքին: Հիմա այլեւս կեանքի բոլոր ճամբաները փակուած են ու մնացած է յեղափոխականն կռուի միակ ճամբան, ուր կեդրոնացած են բոլոր մտածումները եւ բոլոր պզտութիւնները, կերտելով ազգային դիմադրութեան անխորտակելի կամքը: Մահ կամ Ազատութիւն նշանաբանը հիմա ամէնուննէ է այլեւս եւ Վանի երիտասարդութիւնը լայն չունչ մը կ'առնէ, դիմելով զէնքին, բռնելով Այգեստանի բոլոր դիրքերը եւ սրտատրոփ սպասելով առաջին զնդակի պայթելուն:

Թրքական տասը հազար զօրքեր, տասնեակ մը թնդանօթներ, գնդացիրներ մբտած են Արարքի հայկական գպրոցն ու եկեղեցին, եւ լեցուած են անզլխական հիւպատոսարանի մեծ ու հոյակապ չէնքը, որ կ'իյնէ ամէն ուղղութեամբ, աւելի ձիշդ, Այգեստանի սրտի վրայ բացուած վէրք մըն է: Վանի չուրջ 60 հազար Հայերու պարանոցի երկարած է Թրքական հասու եաթաղանը: Ու այդ 60 հազար Հայերու կեանքը կախուած է 800 մարտիկներու բազուկէն: Հ. Յ. Դ. Վասպուրականի Կեդր. Կոմիտէն մնաք բարեվի իր վերջին ծածկագիր նամակը ղրկեց Կ. Պոլսոյ, Տարօնի եւ Կարինի իր կեդրոններուն, հաղորդելով թէ մահուան սուրը կախուած է ամբողջ Ժողովուրդի վզին եւ ինք վճռած է դիմադրել մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը...:

Ապրիլ 7, վերջապէ՞ս: Առաջին զնդակը պայթած է արդէն: Ու թնկած են առաջինն նահատակները: Արամ Մանուկեանի հետ է նաեւ նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեան, որ նոյնքան ճշմարիտ ռամիկ է ու անվրէպ նշանառու, որքան վարպետ արուեստագէտ: Թուրքերը կը դիմեն իրենց սովորական մեթոտներուն, հայկական անպաշտպան թաղերու հրդեհին ու կոտորածին: Հրդեհի բոցերը կը լափեն Նոր փողոցի երկարութեամբ լքուած հայ տուները, հրոյ ճարակ կը դառնան նաեւ Ս. Յակոբի հայկական թաղն ու համանուն եկեղեցին:

Հիւանի պէյ, որ Թուրք զինուորական տաեանի նախագահն է, հազուագիւտ օրէն ողջմիտ եւ խաղաղասէր Թուրք մըն, Արամի մտերիմը, որ հակառակ Ձեվտէթի սպառնալիքներուն, ապաստանած է Հայերու մօտ, իտալական ներկայացուցիչ Սիորաննիի տունը, իր կնոջ եւ աղջկան հետ: Թրքական բոլոր յարձակումները եւ մղուեցան եւ հաչուած են առնուազն 20 Թուրք սպաներ: Ոչ մէկ հայկական դիրք լքուեցաւ: Ոչ մէկ նահանջ:

Ապրիլ 8–ին Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէր. – «Կռուելու համար զէնքի պէտք ունեցողները թող դիմեն Զինուորական Մարմինին»: Թուրքերը թնդանօթի հարուածներ կը տեղացնեն, իսկ Հայերը կը կռուին մաւզէրներով եւ ռումբով: Անգլիական հիւպատոսարան ապաստանած Թուրք ոստիկան զինուորները կը կռուին յամառութեամբ եւ կատաղութեամբ: Գրիգոր Պուլկարացիի, Գէորգ Չիտէչեանի եւ Նչան Ժամագործեանի կողմէ լռելեայն կը պատրաստուի անզլիական հիւպատոսարանը հրդեհելու ծրագրի գործադրութիւնը: Նախապէս լոր կը տրուի չրջակայ բոլոր Հայ դիրքերուն, պատրաստ կենալու եւ հրդեհի նչանները տեսնելուն պէս փողոցէն փախչող զինուորներու վրայ կրակ բանալու: Անգլիական հիւպատոսարանի պատերուն եւ վարի լուսամուտներուն ցանուած քարիւղը կը յաջողին բռնկեցնել հրացանի զնդակներով եւ ձեռնառումբերով: Թուրքերը կը նկատեն եւ անընդհատ համազարկ տալով կը փախչին: Շրջապատի Հայկական դիրքերը կը սկսին կրակ բանալ փախչող զինուորներու վրայ:

Ապրիլ 9, Համուտ աղայի զօրանոցի Թրքական ուժերը կատաղի կրակի կը բռնեն դրացի Հայկական դիրքերը: Հոն հաստատուած էին ձեվտէթի ամէնէն մարզուած և յանդուգն չէթէները, որոնց գլխաւորները առ հասարակ անվրէպ էին: Համուտ Աղայի զօրանոցի հանդէպ ամէն մէկ Վանեցի լեցուած էր խոր առելութեամբ եւ սարսափով: Զօրանոցի ոչընչացման ծրագիրը, սակայն, ամէնէն աւելի կը փայփայէր Վանի ինքնապաշտպանութեան եւ դաշնակցական գեկավարներէն մէկը՝ պուլկարացի Գրիգորը: Համեստ, լուռ, միշտ ինքն իր մէջ խորասոյզ, միշտ գործնական ծրագիրներ որոճացող եւ միշտ անճամբ գործադրող՝ պուլկարացի Գրիգոր, կռուի առաջին վայրկեանէն իսկ, կը ծրագրէ Համուտ Աղայի զօրանոցի ոչնչացման գործը: Վերջապէս, ներքնուղին փորուած էր եւ հասցուած մինչեւ զօրանոցը: Ամէն ինչ պատրաստ է, հարկաւոր է միայն ուժանակները զետեղել եւ պատրոյգը վառել: Գրիգոր անճամբ պատրոյգները կը վառէ ու կը հեռանայ նոր ծրագիրներ որոճալու Համուտ Աղայի քչան կը վառի...: Ուժանակը իր գործը տեսած է: Ցաղթանակի դինովութեան մէջ հայ մարտիկները կը սկսին ծրագրուած սահմանէն դուրս դալ եւ իրենց դիրքերէն դուրս նետուելով հետապնդել փախչող թչնամին:

Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէր. Հայ ժողովուրդ, այս կռիւը մեր պոյութեան կռիւը չէ միայն, այլեւ կռիւը ճշմարտութեան եւ արդարութեան: Թող ամէնքը կռուին ուրեմն արդարութեան համար: Թող ամէնքը կարօտն ունենան յաղթանակել տալու ճշմարտութիւնը:

Ապրիլ 10, Թրքական թնդանօթները այս 4 օրուան ընթացքին անվերջ ռումբ ցանեցին եւ Թրքական համազարկները չդադրեցան բնաւ: Հայերու զոհերու թիւը քիչ չէ: Ձեվտէթ կը յուսար «24 ժամուան մէջ քար քարի վրայ չձգել Այգեստանը», Պուլկարացի Գրիգորի, Նչան Ժամագործեանի եւ Գէորգ Չիտէչեանի գլխաւորութեամբ, արդէն արշեսա դարձուցած են Թրքական դիրքերու հրկիզումը: Թրքական տասնեակ մը դիրքեր արդէն մոխրակոյտի վերածուած են:

Փրոֆ. Մ. Մինասեանի գեկավարութեան տակ, 50 արհեստաւորներ դիշերը ցերեկին խառնած կ'աչխատին եւ օրական կը պատրաստեն առնուազն երկու հազար փամփուչտ: Քիչ է: Բայց չեղածէն լաւ է: Վանի Հայ Կանանց Միութիւնը տեղադոտ աչխատանքի լծուած է եւ լիուլի կը բաժնէ իր ռազմիկ եղբայրներու հերոսական պայքարը: Կը հաւաքէ կենսամթերքներ, կ'այցելէ դիրքերը եւ կը քաջալերէ ռազմիկները:

Ապրիլ 11 – 12–ի կռիւներու ընթացքին, Թուրքերը կարեւոր զոհեր տուած են: Թչնամին սպանեալներ կը թողու նաեւ Հաճի Պէքիրի զօրանոցի եւ Այճի – օղլու դիրքին մօտ: Արամ Թովմասեանի խումբը պաչարումէ ազատեցաւ կռուի վեցերորդ դիչերը, երբ Սահակ պէյի դիրքի քովէն խրամ փորելով հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ Թովմասեանի դիրքին հետ: Այգեստանի 22 հազար հոգիներով հաւաք էր 60 հազարի: Կը կազմակերպուի «Ազգային Ինքնապաչտպանութեան Ռազիկանական Վարչութիւն», որ իր տրամադրութեան տակ ունէր չիսուն ռազիկաններ, մեծ մասը զէրցական բարեկիրթ պատանիներ: Հասարակութիւնը պատչաճ չարգանք ցոյց կուտայ անոնց հանդէպ: Ռազիկանութիւնը ունի նոյնիսկ իր բանտը: Կը կազմուի նաեւ դատարան եւ քաղաքապետական վարչութիւն, բոլորն ալ ենթակայ Զինուորական Մարմնին: Ու կեանքը կը մտնէ բնականոն հունին մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Պատիւ ունենք յայտնելու Ձեզ, որ ս. թ. Մարտի 14–ին Աչոտ Բլէեանի պաչտպանութեան հասարակական խորհրդի նախաձեռնութեամբ Երեւանում տեղի ունեցաւ հաւաք «Ազատութիւն քաղբանտարկեալ Աչոտ Բլէեանին» նչանաբանով: Հաւաքին մասնակցում էին բազմաթիւ կուսակցութիւնների և հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ, մանկավարժներ, իրաւաբաններ, Աշոտ Բլէեանի հարազատները:

Ելոյթներով հանդէս եկան Աչոտ Բլէեանի պաչտպանութեան հասարակական խորհրդի նախագահ Գէորգի Վանեանը, Աչոտ Բլէեանի դատապաչտպան Ռոպէրտ Գրիգորեանը, Հելսինկեան քնկերակցութեան նախագահ Միքայէլ Դանիէլեանը, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի ուսուցչաց միութեան նախագահ Թամար Ղահրամանեանը, «Արմատ» ժողովրդավարութեան եւ քաղաքացիական հասարակութեան զարգացման կենտրոնի նախագահ Բարգէն Արարքցեանը, Լիբերալ-դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ Վիգէն Խաչատրեանը, «21–րդ դար» ժողովրդավարական ազգային կուսակցութեան նախագահ Դաւիթ Շահնազարեանը, «Ժողովրդավարական Հայրենիք» կուսակցութեան համանախագահ Պետրոս Մաքէեանը, Անահիտ Բայանդուրը: Ելոյթ ունեցողները դատապարտեցին վարչամարի հակաօրինական գործողութիւնները եւ պահանջեցին անյապաղ ազատ արձակել Աչոտ Բլէեանին: Հաւաքի մասնակիցները ընդունեցին Յայտարարութիւն:

Հաւաքը լուսաբանուել է Հայաստանում գործող զրեթէ բոլոր ոչ պետական զանգուածային լրատուութեան միջոցներով:

Ներկայացնելով այս տեղեկատուութիւնը եւ հաւաքում ընդունուած Յայտարարութեան տեքստը, ևս մէկ անգամ յոյս ենք յայտնում, որ Ձեր նպաստը կը բերէք Հայաստանում իչխող վարչամարի հակաժողովրդավարական եւ հակաօրինական գործողութիւնների մասին անաչառ տեղեկատուութեան տարածման եւ նրա կազմակերպած քաղաքական հետապնդումների վիժեցմանը:

Խորհրդի նախագահ
ԳԷՈՐԳԻ ՎԱՆԵԱՆ

*
**

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արդէն 10 ամիս չինծու մեղադրանքով բանտում է գտնւում «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի գլխաւոր տնօրէն, 1990-95 թթ. Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւոր, 1994–95 թթ. Լուսաւորութեան նախարար, 1998 թ. արտահերթ ընտրութիւններում ՀՀ նախագահի թեկնածու Աչոտ Բլէեանը:

Վարչամարի պատուէրով թխուած բազմահատոր «զործի» իրաքանչիւր էջն ու ընթացող դատաքննութեան ամէն օրն ապացուցում են, որ Ա. Բլէեանը քաղաքական հետապնդման զոհ է: Իրաւապահ եւ դատական մարմինները դարձել են իչխանութեան սանձազերծած ապօրինութիւնների զործիք:

Ա. Բլէեանը հետապնդւում է իր քաղաքական հայեացքների եւ զործունէութեան, մասնաւորապէս, իչխանութիւնը բռնապաթած Ռ. Քոչարեանի եւ նրա համախոհների դէմ հետեւողական հրապարակային քաղաքական պայքարի պատճառով:

Ի վիճակի չլինելով երաչխաւորել Հանրապետութեան բնականոն զարգացումը, քաղաքացիների անվտանգ եւ արժանապատիւ կեանքը, հակաժողովրդական վարչախումբը փորձում է բռնութիւնների միջոցով երկարաձգել իր կեանքը:

Նպատակ ունենալով հասարակութեան ուչադրութիւնը չեղել օրէցօր խորացող համակարգային ճգնաժամից եւ ներիչխանական զվարճոցներից, վարչախումբը քաւութեան նոխազ է զարձնում ընդդիմութեան ճանաչուած զործիչներին:

Անտեսելով բազմաթիւ կուսակցութիւնների, պատգամաւորների, մչակութային, հասարակական, քաղաքական զործիչների, մանկավարժների դիմումները եւ փաստաբանների միջնորդութիւնները՝ վարչախումբը Ա. Բլէեանին ապօրինաբար պահում է բանտում՝ ոտնահարելով նրա մարդկային եւ քաղաքացիական իրաւունքները:

Պահանջում ենք անյապաղ ազատ արձակել քաղբանտարկեալ Աչոտ Բլէեանին եւ դադարեցնել քաղաքական հետապնդումները Հայաստանում:

—

Ընդունուած է կուսակցութիւնների եւ հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների, մտաւորականների, մանկավարժների 2000 թ. Մարտի 14–ին կայացած հաւաքի կողմից:

ԳՈՂՈՒԹԵ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Էսեհան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 9–ին, Կանանց Համաչխարհային Օրուան առիթով, Հայկանոյշ Մաուքի եւ Զապէլ Աստուրի նուիրուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է: Առաջին բաժնին մէջ, Լեռնա Էքմէքճիօղլու եւ Տիլալ Տինք ներկայացուցած են Հայկանոյշ Մաուքը, իսկ երկրորդ բաժնին մէջ Մելիսա Պիլալ եւ Արուսեակ Գօչ՝ Սիպիլը: Այս վերջնոյն գործերէն արտատանած է Նարօտ Էրքօլ:

*
**

ՇԻՇԼԻԻ (Պոլիս) Մարմնամարզական Ակումբին մէջ, Մարտ 5–ին տեղի ունեցած են Բարեկենդանի նուիրուած խրախճանքներ: Շուրջ 90 փոքրիկներ (վոլէյպոլ, պասքէթ–պոլ) վարչականներու հետ աւելի քան չորս ժամ հաճելի օր մը ապրած են: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են Ակումբի նախագահ Հայկարամ Գաբասու եւ վարչութեան անդամներ: Հանդիսավարը եղած է Արմենակ Գազանճեան որ հայկական երգերով եւ նուագով ոգեւոր մթնոլորտ մը ստեղծած է:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 1–ին տեղի ունեցած է Վարդանանց տօնակատարութիւնը Հ.Օ.Մ.–ի ամէնօրեայ վարժարանի աչակերտութեան կողմէ, կազմակերպութեամբ Գոլէեան նախակրթարանի չորրորդ դասարանին: Օրուան հանդիսավարներն եղած են աչակերտներ Շողիկ Գաբրիէլեան (Հայերէն) եւ Գառնիկ Թաթիկեան (անգլերէն) որոնց բացման խօսքին ետք բեմ բարձրացած են աչակերտներ: Վարդանացի նուիրուած թատերական ներկայացում մըն ալ տեղի ունեցած է: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը աչակերտներուն կողմէ:

ՏՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒ...
ՍԷՐ...

Տօքթ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱՉՃԵԱՆ

Միացեալ–Նահանգներ, 1999

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France

RENCONTRE

avec

Perdj ZEYTOUNTSIAN

Ecrivain d'Arménie

Présentation de la traduction française de son ouvrage

«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN

publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier —
94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

*
**

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'Association de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

EXPOSITION
DE PEINTURE

Henri GHAZERIAN

peintre des libertés...

"RETRO-PROSPECTIVE"

du 24 au 31 mars

Entrée libre les autres jours de 14h à 19h

ESPACE CULTUREL «LE 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier —
(près de la Mairie) Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE

propose

un

VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays;
Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...

Participation
à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 9.150 F

(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements,
téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet
au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՁ

Փարիզեան Շրջանի Հայոց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ մանանկապետեամբ բոլոր եկեղեցականներուն

Մեծ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7-ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՐՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի. –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31

Ի Զ. օր ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ մէջ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ - ՕՐՈՑՔ

ՁՐՈՑՔ

Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Սանուց եւ Սասնոյ Մխիթարեանները կը կազմակերպեն բանախօսութիւն – ընթերց մը «Հայկական իրականութիւնը եւ Հայ լրագրողը» թեմայով՝ Մարտ 31 Ուրբաթ օր, ժամը 20·30-ին Բարեգործական Փարիզեան սրահին մէջ

118, rue de Courcelles, Paris 17e
— Métro: Courcelles —

Սոյն բանախօսութեան կը մասնակցին լրագրողներ՝

Թուրքիայէն՝
Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

Հայաստանէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՁԱՔՐԵԱՆ

Ֆրանսայէն՝
Պր. ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Բոլորը հրաւիրուած են այս բաց դասախօսութեան:

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
à Paris
recevra
le jeudi 30 mars à 20 heures 45
MADAME

NINA GARSOÏAN

Professeur d'histoire et de civilisation arméniennes
à l'Université Columbia de New-York
qui donnera
UNE

CONFERENCE

sur

L'EGLISE ARMENIENNE DU Ve AU VIIe SIECLE
— Problèmes et hypothèses —

Entrée libre — Cocktail

CENTRE CULTUREL ST MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris Ve
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"

le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN

Rencontre organisée

Dimanche 2 Avril à 16 heures

par

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*

pour les enfants **de 6 à 12 ans**

du 4 au 24 juillet

Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*

EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

Croix Bleue des Arméniens de France

CAMP en ARMÉNIE à Dzaghgadzor

Vacances pour les adolescents **de 12 à 16 ans** organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch) du **15 au 29 juillet.**

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques—loisirs—jeux—concours—etc...

Participation : 400 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 avril 2000**

S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS

du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h

à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

(Շար. Ա. էջէն)

պէսպէ զօրակցին Ալիեւի որ ԱՄՆ-ու եւ Բրիտանիոյ բարեկամն է: Թրքական պաղտնի գործակալութեան պաշտօնատարներէն մէկը բացատրած է որ բրիտանական ընկերութիւնը (ՊԻ – ՓԻ) եւ ուրիշ ընկերութիւններ ազդեցիկ քարիւղէն մեծագոյն բաժինը ունենալու համար Հ. Ալիեւի ռազմական օժանդակութիւն ալ խոստացած են Հայաստանի դէմ. ըսած են որ Գոլոմպիայէն զէնք, պինամթերք ու վարձկան զինուորներ կը դնեն Բաքուի տրամադրութեան տակ, եւայլն: Թուրք մամուլը լայն տեղ տալով լուրին, կ'աւելցնէ թէ այս մասին բոլոր տեղեկութիւնները ՊԻ – ՓԻ-ի պատասխանատուներն ալ հաստատած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սեւ ծովու քաղաքներէն Սամսունի մէջ աւարտած է թրքական պետութիւններու եւ հաւաքականութիւններու եղբայրութեան եւ գործակցութեան ութերորդ վեհաժողովը: Հրապարակուած Ցայտարարութեան մէջ չեշտուած է թէ տարուան գործունէութիւնը համաթրքական, կամ համաթուրանական ոչ մէկ նպատակ կը հետապնդէ, այլ ընտանեկան ժողովի մը բնոյթը ունի: Վեհաժողովին որոշուած է թրքական աչխարհը օժտել հասարակաց այբուբենով մը, պիտութեան ու մշակոյթի միասնական ակադեմիա մը հիմնել, միջ – համալսարանական վերին մարմին մը կեանքի կոչել, Թուրքիոյ հետ մշակութային ու տնտեսական գործակցութեան զարկ տալ, եւ այլն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՑ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս – Փիթրէ Օլիէ	0 – 3
Մօ – Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն (Խսի)	5 – 0
ԻՒ· ԺԻ·Ա· Ալֆորվիլ – ԻԷո	0 – 0

Լիոնի Շրջան

Փոն տը Շէրիւի – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսիճ	1 – 1

Իզէլի Շրջան

ՍԷն Ժըճի – ՀՄԸՄ Վիէն	3 – 2

Տրոմ-Ափռէլի Շրջան

ՀՄԸՄ Վալանս – Պօմոն Վալանս	2 – 0

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

ԷՍ·Ա· ՍԷն Թ'Ալպուան – ՀՄԸՄ Արծիւ	1 – 0

Շնորհակալիք

Մ. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Եղիչեան 400 Ֆր., Պր Ֆելիփ Գուշմանեան 200 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Բալուչեան 100 Ֆր., Տիկին Անայիս Տէր – Մինասեան 300 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Սէրվէրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տօքթ Տէր – Յակոբեան 100 Ֆրանք, Բժիշկ Ժիրայր Մուրատեան 500 Ֆրանք, Տիկին Ժ. Տէր – Սարգիսեան 200 Ֆր., Տէրեւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան Պր. Գլօտ Մանէսեան 500-ական Ֆր. Տիկին Վիրժինի Միրաքեան 50 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Տարագճեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարվէն Հանչըրլի 100 Ֆր., Պր. Քերովբէ Գուշմանեան 500 Ֆր., Տիկին Ժան Գարամանուկեան Տիկին Ե. Զագմագեան 100-ական Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Զոթորեան 200 Ֆր., Տիկին Անահիտ Տէր – Մինասեան 50 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Էլվիս Փանարօթօ, Պր Հանրի Պալըն 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տատէսեան 250 Ֆր., Պր Կարօ Փաստըրմաճեան, Տիկին Երուանդ Փափազեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաւէն Մանուկեան 200 Ֆր., Պր Մինաս Գըմգըմեան 50 Ֆր., Տիկին Ալիս Լանաէ 250 Ֆր., Տիկին Էլիզա Կարապետեան 200 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Գաբրիէլեան 100 Ֆր., Տիկին Գոչէ Տէր փէն, Օր. Ժապլին Թէրզեան 200-ական Ֆրանք, Օր. Սարա Նազարեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գասարեան 500 Ֆրանք, Տիկին Շաքէ Գալայճեան 200 Ֆրանք, Պր. Ռուբէն Նորտիկեան 100 Ֆրանք, Պր. Խոմեն Պետրոսեան 500 Ֆր.

(Շար.)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
JEUDI
30 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·874 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.874

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 28/29)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԻՓԼԻՍ ԱՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Թիֆլիս այցին մկրտիչէս Ժամուան հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Շեվարնաձէի հետ, քննարկելով փոխյարաբերութիւններու զարգացման հարցերը, չէջանի խնդիրները: Երկու նախագահներն ալ գոհունակութիւն յայտնած են իրենց հանդիպումին: Ռ. Քոչարեան հոն մամուլի ասուլիսի մը վարտհութիւն յայտնած է որ Ղարաբաղի հարցը կողմերու միջեւ կը լուծուի բանակցութիւններու ճամբով ու Ս. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձը չի կրնար ազդել այդ ընթացքին վրայ:

*
**

Լ.Ղ.Հ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լ.Ղ.Հ Ներքին գործերու նախարարութիւնը Մարտ 28–ին յայտնած է թէ վերջին օրերու պատահարները ցոյց կու տան որ բնակչութեան մօտ տակաւին զգալի չափով պահուած զէնք ու զինամթերք կայ: Անցեալ չարաթ իրաւապահ մարմինները գրաւումներ ըրած են ու քրէական գործեր յարուցուած են, բազմաթիւ քաղաքացիներ ձերբակալուած:

Դատախազութեան նոյն թուականի յայտարարութեամբ ալ ըսուած է որ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին առընչութեան կասկածով հսկողութեան տակ առնուած-ներէն 12 հոգի ազատ արձակուած են, փաստերու չգոյութեան պատճառով: Իսկ նախքննութեան ընթացքին յայտնուած նոր փաստերու հիման վրայ անձ մը եւս ձերբակալուած է: Այդ անձը կասկած կայ որ «10–րդ Նահանգ» թերթին լրագրողներէն Վահրամ Աղաջանեանը ըլլայ, քանի որ տունը խուզարկութիւն կատարուած է, ապա ինք Ներքին գործերու նախարարութիւն կանչուած· սակայն, այս ուղղութեամբ «Արմէնփրէս»ի հարցումին պատասխանատուիւնը որոշ պատասխան չէ տուած:

*
**

ՌՈՒՍԵԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտ 28–ին Հայաստանի մէջ սկսած են զօրավարժութիւնները որոնց կը մասնակցին Անդրկովկասի ռուսական զօրախումբին 102–րդ բաժինը եւ Հայաստանի 5–րդ բանակի զօրամասերը: Միանակեան զօրավարժութիւնները կը տեւեն մինչեւ Մարտ 31:

*
**

ԱՐԻԱԿԱՆ – ՅԵՂԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Արիական – Յեղապաշտական կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է ներքաղաքական իրավիճակին «բուն պատճառ»ին: Ըսուածը այն է որ Հոկտ· 27–ի եւ Մարտ 22–ի դէպքերը կրնան համազգային կործանումի նախաքայլ դառնալ: Բուն պատճառը կը նկատուի չուրջ երկու մէկէն հայութեան հայրենիքի մէջ դանդաղ մահուան դատապարտուած ըլլալու պարագան, մինչ աւելի քան մէկ մէկուն ալ կը տառապի օտարութեան մէջ, իսկ այդ բանները կարծես պետական դէմքերէ ոչ մէկուն յուզում կը պատճառեն: Կացութենէն ելքը կը նշմարուի իշխանութեան, քաղաքական ուժերու եւ մտաւորականութեան կողմէ ազգային զազափարներու վերարժեւորումին մէջ: Կ'ըսուի· «Հակառակ դէպումը, այն, ինչ չկարողացաւ անել մեր թշնամին, կ'անենք մենք՝ մեր սեփական ձեռքերով»:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒՏԻՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ռուսաստանի երեւանի դեսպանը Ա. Դրիւքով պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ Վլ· Պուտինի ընտրութենէն ետք պէտք է սպասել աւելի իրատես արտաքին քաղաքականութեան մը: Ինչ կը վերաբերի նորընտիր նախագահին երեւան այցին, այդ մասին խօսելու համար տակաւին կանուխ է եւ աւելի հաւանական է որ Ռ. Քոչարեանի Մոսկուա այցը կանխէ զայն: Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ Ռուսաստանի դերին առընչուած հարցումին Ա. Դրիւքով պատասխանած է որ նախ պէտք է սպասել Հայաստանի եւ Ազրբեջանի նախագահներուն հանդիպումներուն արդիւնքներուն· աւելցուցած է որ Ռուսաստան պէտք է միշտ պատրաստ է:

*
**

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԸ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԸ

Ազգ· Ժողովին մէջ, 1992 – 99 չէջանի ուժանիւթի մարզի չարաչահուժները ուսումնասիրելու համար կազմուած յանձնաժողովին փոխ նախագահն է Մանուկ Գասպարեան: Մարտ 25–ին Երեւանի մէջ կրակոցներու թիւրախ վաճառատունն ալ կը պատկանէր անոր զաւկին: Յանձնաժողովին նախագահը Դ· Լոքեան Մարտ 28–ին այն կարծիքը յայտնած է թէ կրակոցները կապ ունէին Մ· Գասպարեանին մաս կազմած յանձնաժողովին տարած աշխատութեան հետ:

ՄԱՀ ՅԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ

«Ազգ»ի Մարտ 22–ի թիւէն իմացանք որ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երաժշտագէտ Յիցիլիա Բրուտեան:

Ծնած էր 1920–ին, Թիֆլիս: Աւարտած է Երեւանի Երաժշտանոցի պատմա – տեսական ճիւղը (1942), Մոսկուայի Երաժշտանոցի բարձրագոյն բաժինը: Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, ի շարս որոնց՝ «Շարա Տալեան» (1956), «Ադամ Տէր – Յովհաննիսեան» (1962), «Հայրենաթագ հնչիւններ» (1962, 1964), «Սփիւռքի հայ երաժիշտներ» (1968), «Կոմիտաս» (1969) եւ այլն: «Ազգ» կը գրէ թէ աշխատակցած է նաեւ «Ազգ»ին ոչ միայն երաժշտական այլեւ քաղաքական թէ ազգային բնոյթ ունեցող յօդուածներով:

Մարտ 25–ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի մէջ, լոյս տեսած մահազդութեամբ մը, Հայաստանի Կոմպոզիտորների եւ Երաժշտագէտների Միութիւնը կը նշէ ի մէջ այլոց· – «Յիցիլիա Բրուտեանի կեանքի մեծագոյն սխրանքը դարձաւ մեր աշխարհասփիւռ հայրենակից – երաժիշտներին նուիրուած ծաւալուն եւ բովանդակալից գիտական ուսումնասիրութիւնը, որին նա նուիրեց իր կեանքի չուրջ կէսդարեայ գործունէութիւնը: Անցեալ տարի դեռեւս վատառոգ երաժշտագէտը լոյս ընծայեց նոր ժողովածու, տպագրութեան մէջ է նրա հերթական եւ, ցաւօք, վերջին գիրքը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԱՒՇԱՊԱՏ ԲԱԶԿԱԹՈՌՆԵՐԸ, ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ 1915-Ը

Համացանցին խայտաբղետ լրաշարին մէջ Մարտ 27–ի առաւօտուն ուշագրաւ տեղեկատուութիւն մըն էր հետեւեալը.

«Մարտ 23–ին, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնքին առաջարկը («Ծերակոյտը լիազօրուած չէ պատմութիւնը դրակելու» պատճառաբանութեամբ) վիճարկելու մերժումէն 48 ժամ ետք, Ծերակոյտը միաձայնութեամբ հաւէարկած է հետեւեալ որոշումը.

«Ֆրանսայի Հանրապետ ութիւնը կ'ընդունի որ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր են սեւամորթներու անդրատլանտեան գերեվաճառութիւնը, նոյնպէս Հընդկական ովկիանոսինը, նաեւ, Ամերիկայի, Գարախեան կղզիներու, Եւրոպայի մէջ ԺԸ· դարէն սկսած ափրիկեան ժողովուրդներու, կարմրամորթներու, մալկաշնեերու, հնդիկներու գերեվաճառութիւնը»:

Բացայայտ էր որ լրատուն ուզած էր շեշտել ալեւորներու ժողովին երկու օրեան տարբերութեամբ ցուցաբերած կեցուածքներուն հակոտնեայ բնոյթը: Մինչ Մարտ 21–ին ծերակուտականներու մեծամասնութիւնը օրէնսդիր այդ ատեանը լիազօր չէր նկատեր 1915–ը "ցեղասպանութիւն" որակելու, երկու օր ետք միաձայնութեամբ կը վճռուէր որ "մարդկութեան դէմ ոճիր" էր Ծ.Թ. դարուն ծայր առած գերեվաճառուութիւնը:

Ձիշդ է որ Ֆրանսա երէկուան գերեվաճառ երկիրներուն ծախելիք ուղղաթիռներ չունի այսօր. ոչ ալ ԱՄՆ ու մարդկութեան դէմ այդ ոճիրը գործած միւսները Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թեկնածու են:

Բայց անուրանալի է որ կայ այլ ազդակ մըն ալ: Ծերակուտականներուն համար որոշապէս "պատմութիւն"ը կը բնորոշուի երկրագունտին վրայ իրենց ներկայութեան ժամանակով. «*Պատմութիւնը մե՛նք ենք*»ի լուռ պատգամ մը, թաւշապատ բազկաթոռները յաւերժութեան խարսխած այդ պարոններուն կողմէ: Եւ որո՞ւնն է մեղքը երբ մեր 1915–ը կ'իյնայ այդ շրջանին մէջ, միեւնոյն սեւամորթներու, կարմրամորթներու, հնդիկներու, մալկաշներու ողբերգութիւնը հինգ – վեց դարու անցեալով, նախապատմութեան մաս կը կազմէ:

Այս տրամաբանութեամբ, մեզի կը մնայ սպասել 2400–ական թուականներուն, վերջապէս տեսնելու համար նահանջումը որուն քացակայութիւնը մենք, հասարակ մահկանացուի մեր կարճատեսութեամբ՝ 85 տարի ետք արդէն յայպանած կը նկատենք միամտօրէն···:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆՎԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ղեկավար չէջանակներուն մէջ, Ֆապիուսի եւ մանաւանդ Լանկի նշանակումները բաւական դժգոհութիւն առեղծած են: Կրթական նախարարութեան զլուխը Լանկի ժամանումէն մինչեւ վերջին վայրկեանը զազանի պահուած է Ժոսփէնի կողմէ, ինչ որ որոշ զանուութիւն մը պատճառած է կուսակցութեան քարտուղարին՝ Ֆ· Հոլանտի: Ինչպէս անցեալին, Ժոսփէն անդրադառնալով Գորսիքայի ճաչարանի հրկիզումին ըսած էր՝ «Պետական հարց չէ, Պետութեան հարցն է», այս անգամ ալ յայտարարեց· – «Կառավարութեան փոփոխութիւն չէ, կառավարութեան մէջ փոփոխութիւն է»: Գալով աջին, Լանկի հեռացումէն Փարիզի քաղաքապետական ատեան թեկնածուութենէն, ախորժակները սբրած է եւ նոյնիսկ Պալատիւբ կը պատրաստուի թեկնածու ըլլալ: Օտար մամուլը բաւական խիստ է Ժոսփէնի հասցէին: «Ուղղ Սբրիբ Ձըրնըլ»ի համար՝ «Ֆրանսա երթալով աւելի առանձին է Եւրոպայի մէջ, որպէս վերջին բերդը ձախին»: «Տէյլի Թելեկրաֆ» կը գանէ որ Ժոսփէն ժամացոյցը 15 տարի ետ տարաւ, մինչ «Զուտտօյչէ Յայթունկ», որոշ հեգնանքով կը գրէ՝ – «Փոխարինող խաղացողները եկան խաղը փրկելու համար»:

ԳՈՒՊԱՅի վեցամեայ տղեկին ճակատագիրը կը չարունակէ պետական հարց դառնալ Միացեալ–Նահանգներու եւ Հանրային իշխանութեանց մէջ: Ծանօթ է որ Էլիան Կոնսալէս մօրը հետ Ամերիկա կ'երթայ, երբ նաւը ընկղմած է, մայրը մեռած, ինք ալ փրկուած եւ Մայամիի ազգականներու մօտ ապաստան գտած: Ուաշինկթընի կ'ուզէ որ մանչուկը վերադարձուի իր հօրը՝ Գուպա, բայց ամերիկաբնակ ազգականները չեն ուզեր: ԱՄՆ վերջնապէս մերժած էին ապաստանի իրաւունք չնորհել տղուն, բայց մեծ հօր եղբայրը կը մերժէ տղան յանձնել եւ կ'ամբաստանէ Ամերիկեան Գաղթի Սպասարկութիւնը որ Գասթրոյի հրամանին տակ է: Պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ Մարտ 30, որ յանձնումը կատարուի:

ՍԱԼՅՊՈՒՐԿԻՆ 80 քմ· հարաւ–արեւմուտք՝ Քիսթայնհորմ, ձիւնահոսքի մը հետեւանքով 11 հոգի մեռած է:

ԻՍՐԱՑԻԼի նախկին վարչապետը՝ Բենիամին Նեթանիահու հետապնդման տակ է, որովհետեւ վստահութեան չահադործման եւ հանրային ինչքի իւրացման մեղադրանք կայ իրեն դէմ: Ինք եւ կինը ամբաստանուած են որ կաշառք առած են եւ Պետութեան պատկանող 700 առարկաներ (700 հազար Ֆր· արժողութեամբ) սեփականացուցած են: Ինք կ'առարկէ որ ետ պիտի տար, բայց ժամանակ չէ ունեցած զտումը ընելու իրեն թէ պետութեան եղած նուէրներուն:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

Ադրբեջանի նախագահական գրասենեակի նախկին գեկավար Լ· Նամազով «Ազատլըք» թերթին (Մարտ 24) հարցումներուն պատասխանելով տեսակէտներ պարզած է Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին: Խօսելով Հայաստանի եւ Ղարաբաղի վերջին ծանօթ պատահարներով ստեղծուած կացութեան մասին, Նամազով ըսած է· «Պատահածները ռազմական եւ քաղաքական տեսակէտէ շատ տկարացուցին Հայաստանը: Այդ տկարութիւնը յետագային աւելի կը շեշտուի: Հայաստանի հակադրբեջանական քարոզչութիւնը կ'ըսէր թէ Ադրբեջանի մէջ ժողովրդավար կարգեր չկան: Այսօր յայտնի կ'ըլայ թէ Հայաստանի մէջ ալ խըմբակներ կան որոնք կը կռուին իշխանութեան եւ ռազմական մենատիրութեան հասնելու համար:

Խելէ եաք թէ Ղարաբաղի մէջ գործող դլխաւոր երկու կուսակցութիւնները Հայմայնավարներն ու Դաշնակցականներն են, Նամազով կ'աւելցնէ թէ Ղարաբաղի մէջ ազատ մամուլ չկայ: Կացութիւնը իր երկրին համար՝ յարմար կը նկատէ զիւանագիտական նուաճումներու: Ինչ կը վերաբերի զինուորականին, կ'ըսէ թէ Ադրբեջան իրեն կը վերապահէ ռազմական միջոցներով գրաւեալ հողերը ազատագրելու իրաւունքը: Անկէ եաք զիւանագիտական ջանքերով կ'որոշուի Ղարաբաղի օրինավիճակը:

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

1915 ԱՊՐԻԼ 7 - 1915 ՄԱՅԻՍ 3

«Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի
Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ապրիլ 13 – 15–ին կռիւները զարգացան հրկիզումներով եւ մարտիկներու չարունակական յաջողութիւններով: 13–ին, Արարքի դիրքի մարտիկ Վարժապետ Տիգրան գնդակներու տարափին տակ յաջողեցաւ յառաջանալ մինչեւ Թրքական ոստիկանատան կից գտնուղ Թրքական խանութները, քարիւղ սրսկել եւ կրակ տալով անվնաս ետ քաշուիլ: 15–ին, Շան Թաղին մէջ, տաժանակիր աշխատանքներէ ետք, հայ մարտիկները յաջողեցան նախ քարիւղով եւ ապա ռումբերով հրդեհել Պոճկէ Ահմատի Թրքական կարեւոր դիրքը:

Ապրիլ 16–ին Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէ. – Վասպուրականի Հայեր. – Տասը օր եղաւ, որ մենք կը պայքարինք մեր անհատական ու ազգային ճիգերով, պայքար մը, որ եղակի պիտի ըլլայ ոչ միայն հայ ազգ. պատմութեան մէջ, այլ նաեւ համաշխարհային պատերազմի այս օրերուն պիտի արժանանայ քաղաքակիրթ մարդկութեան սքանչացումին: Տասը օր բոլորեցինք: Պատրաստուինք նոր յաղթութիւններու եւ նոր պայքարներու:

Ամէնէն հետաքրքրականը պուլկարացի Դրիդորի Թնդանօթի դիւան էր: Կռուի վերջին օրերուն միայն հնարաւոր եղաւ աւարտել ու գործի դնել Թնդանօթը, Թօփրաք Քալէի Թրքական զօրանոցի ուղղութեամբ Թուրքերն ահաբեկող քանի մը ռումբեր արձակեց: Այդ օրը Թուրքերը կարծած էին որ ռուսական ուժեր հասած էին Վան ռուսական Թնդանօթներով:

Վասպուրականի զաւառներէն Թուրք ու քիւրտ հրոսախումբեր Այգեստան հասան եւ հայ մարտիկներուն իրօք օրհասական կռիւ մը պարտադրեցին: Թշնամի ուժերը ոչ միայն աւելցան թիւով, այլեւ Թնդանօթներու եւ ռազմամթերքի նոր աղբիւրներ ստացան Պիթլիսէն: Ամբողջ օրուան ընթացքին, ռմբակոծութեան ենթարկուեցան Այգեստանի գրեթէ բոլոր դիրքերը:

Ապրիլ 17–ին կռիւները աւելի կատաղի թափով վերանորոգուեցան յատկապէս Սահակ Պէյի եւ Թովմազեան դիրքերուն վրայ: Հազիւ երեք ժամ ետք Սահակ պէյի եւ Թ. Թովմազեան դիրքերը խորտակուած ու կիսա–աւերակ էին: Երբ արդէն Թուրքերը արձակ ու համարձակ փողոցն ու այգիներն էին լեցուած, մէկէն զոռացին հայ խմբապետներու ու մարտիկներու մազէրները եւ ձեռնառումբերը, մինչ աւելի հեռուն, ապահով տեղ մը, հայկական ֆանֆառը կը նուագէր «Մեր Հայրենիք»ը: Այս անգամն ալ Թշնամին ծուղակն ինկաւ: Թուրքերը միաժամանակ փորձեցին 200 հեծեալներով արշաւել Շուշանցի եւ Վարագի հայկական դիրքերուն վրայ, ուր կը հակէր Շիրինը: Այդտեղ եւս Թրքական յարձակողականը ձախողեցաւ:

Ապրիլ 18–ին ռմբակոծման ենթարկուեցան ոչ միայն դիրքերը, այլեւ փողոցները, այգիները ,զպրոցներն ու եկեղեցիները: Մէկ օրուան ընթացքին Թուրքերը արձակեցին աւելի քան 400 ռումբեր, անզէն ժողովուրդէն սպանուեցան եւ վիրաւորուեցան աւելի քան տասնեակ մը զոհեր: Ամերիկեան եւ գերմանական հիւանդանոցներն ալ Թրքական ռումբեր ստացան: Ռումբ մը Ամերիկեան Աւետարանական եկեղեցիի պատը ծակելով եւ ներս մտնելով, հոն ալ պայթեցաւ: Ռումբերը ծակծկեցին մասամբ վնասեցին նաեւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Տունը «Աշխատանք»ի խմբագրատունը:

Ապրիլ 19–ին Թուրքերը սաստիկ խուճապով երեք անգամ անյաջող յարձակում դիմեցին Շուշանցի հայկական դիրքերուն վրայ, Թուրքերը ուժեղ յարձակման դիմած էին նաեւ Քաղաքամէջի վրայ: Այդ օրուան ընթացքին Բերդի Թնդանօթներու խուլ որոտը բնաւ չդադրեցաւ: Թուրքերը փորձեցին իրենց ռազմական ամբողջ թափն ու ուժը, իսկ Հայերը փրկեցին իրենց ռազմական պատիւը: Վասպուրականի Զինուորական Մարմինը հրատարակեց հետեւեալ փոքրիկ Թուղթիկը– Տասներեք օրուան խելապար յարձակումներէ յուսահատ՝ Թշնամին այսօր ամէն ճակատի վրայ փորձեց իր ընդհանուր յարձակողականը, որ սակայն ապարդիւն եղաւ նախ իր անզօրութեան եւ ապա մեր փառաւոր յաղթանակին: 40–է աւելի սպանեալ Թողլով, Թշնամին ամէն տեղ խուճապի մատնուելով փոխա՝ մեր զինուորներէն հալածական:

Ապրիլ 20–ին, եւ մանաւանդ 21–ին Թրքական յարձակողականը, իր Թափով ու կատաղութեամբը, Այգեստանի ինչ նապաշտպան կռիւներուն մէջ եղակի եղաւ: Գիշերը ահռելի հրացանաձգութեան ենթարկուեցաւ ամբողջ Այգեստանը: Արարքի չրջանի մէջ Թուրքերը, հին պերեզմանատան հարաւ – արեւելեան անկիւնէն, սկսան ռմբակոծել հայկական դիրքերը: Սակայն Այգեստանի մարտիկներուն վիճակուած էր դէմ դնել Ապրիլ 21–ի կռիւներուն, որոնք իրենց կատաղութեամբ նախընթաց չունէին եւ ոչ ալ այլեւս կրկնուեցան: Հիւսեանի այգիներու մէջ տեղի ունեցան ծանր կռիւներ: Հայ մարտիկներն ալ յարձակման մէկ քանի փորձեր ըրին:

Ապրիլ 22–ին Թուրքերը որեւէ յարձակողականի չձեռնարկեցին: Գիշերը հայ մարտիկները հրկիզեցին Սահակ Պէյի դէմ առ դէմ գտնուղ Թրքական Աստլուխի եւ Համզի երկու սպառնական դիրքերը: Թշնամին խուճապի մատնուած, լքեց իր դիրքը եւ փախուստի ճանապարհը բռնեց՝ հայկական դիրքերու չէզոք կի համազարկի տակ կորուստներ տալով: Թրքական գրաւուած դիրքերէն զինուորներ, ռազմամթերք պաշարեղէն:

Ապրիլ 23–ին թեթեւ կռիւներ միայն տեղի ունեցան: Գիշերուան սովորական հրացանաձգութիւնը ոչ մէկ վնաս պատճառեց: Առաւօտեան հայկական դիրքերէն նկատուեցաւ, որ Թրքական հեռաձայնական կեդրոնը Այգեստանի դիմացի բլուրին վրայ տեղափոխուած է: Ասոնք ամէնքն ալ կը հաստատէին, որ Թուրքերը ետ կը քաշուին: Ապրիլ 24–ին, Վանի Հերոսամարտի վերջին օրը, Թուրքերը ետ քաշուեցան: Ամբողջ օրուան ընթացքին հեռուէն կրակներ եղան, բայց ոչ մէկ ռումբ ինկաւ Այգեստանի վրայ: Ապրիլ 25–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Ապրիլ 26–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Ապրիլ 27–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Ապրիլ 28–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Ապրիլ 29–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Ապրիլ 30–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Մայիս 1–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Մայիս 2–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել: Մայիս 3–ին, Վանի Հերոսամարտի յաղթական հետեւանքները ամրագրելու համար, Զինուորական Մարմինը հրամայեց Այգեստանի դիրքերուն ամրացման աշխատանքներ կատարել:

ԾԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑԸ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ ՀԵՏ

Պոլիսը, ինչպէս իր անցեալով, նոյնպէս՝ – հակառակ ամէն բանի – կենսունակ, ապրող գաղութի իր ներկայով, Սփիւռքի լայն ցրուումին մէջ կը պահէ հետաքրքրութեան կեդրոնաձիգ յատկանիշ մը: Հոնկէ եղողն ալ, չեղողն ալ, կ'ուզեն կարելի չափով մօտէն հետեւիլ պոլսեցիին կեանքին: Կեանք՝ եկեղեցական – դպրոցական – միութենական աւանդական, այլ միշտ աշխոյժ ընթացքով որմէ ոչ ոքի գաղտնիք է թէ անպակաս են հարցեր, հարցեր:

Այդ կեանքին հիմնական բաղադրիչներէն է գրական մարզը· կը ներփակէ մամուլի գործէն մինչեւ հեղինակային հրատարակութիւններու հարուստ տարբերակում մը: Ճիշդ է որ վերջին տասնամեակը լեզուական նահանջ մը մատնանիշ կ'ընէ արեւմտահայ մշակոյթի երէկուան այդ մայրաքաղաքին մէջ, բայց Պոլիսը, այսուհանդերձ, կը շարունակէ ժամանակակից հայ գիրի աշխարհին մէջ պահել յարգելի ներկայութիւն մը:

Այդ ներկայութեան հիմնաքարերէն է Զ. Խրախունի որուն փարիզ այցը առիթ նկատեցինք բազմակողմանի գրողի իր անձին ու ընդհանրապէս Պոլսոյ մասին զրոյցի մը: Վստահաբար մեր ընթերցողներուն մեծ մասին համար աւելորդ է յիշեցումը թէ այդ ստորագրութեամբ բազմատարր արտադրութիւն մը կայ այսօր· բանաստեղծութիւն, արձակ, թարգմանութիւն, մանկա–պատանեկան գրականութիւն, թատերգութիւն: Ատոր զուգահեռ՝ ուսուցչական, հրապարակագրական վաստակ, ընթերու հոգածութեան յաճախ ապերախտ աշխատութիւն:

Ծնած է 1926–ին Պոլիս: Վիէննական Մխիթարեաններու լիսէէն ետք աւարտած է Գրականութեան փիլիսոփայութեան բաժինը: 1950–ական տարիներուն ուսուցչական պաշտօններ վարած է Էսահեանի եւ կեդրոնականի մէջ, աւանդելով հայերէն, փիլիսոփայութիւն, հոգեբանութիւն, տրամաբանութիւն: Իր հատորները –գլխաւորաբար բանաստեղծութիւն– Պոլիսէն գատ լոյս տեսած են Երեւան, Գանատա:

*
**

Հ· – Պոլսոյ մէջ վերջին կէս դարուն մշակուած գրական դաշտին ամէնէն երկարակեացներէն էք Զահրատին ու Ռ. Հատտէճեանին հետ: Գիրին հետ ձեր այս մնայուն մտերմութեան մասին պատմեցէք մեզի:

Պ. – Ես փա՛ռք կու տամ Աստուծոյ որ եօթանասունէ աւելի տարիներ պարզեւեց ինծի ու տակաւին ալ կը շարունակէ, – չենք դիտեր թէ դեռ որքա՞ն···: Ներկայիս, Իսթանպուլահայ գրական չրջանակի՝ տարիքի իմաստով ամէնէն երկարակեացներն են Զահրատն ու Երուանդ Կոպէլեանը, որոնք բոլորած են եօթանասունհինգը: Անոնցմէ վերջ կու գանք մենք՝ Ռ. Հատտէճեանը, տոքթ. Վարդ Շիկահերը ու ես, բայց գրական գործօն կեանքի իմաստով՝ բոլորս ալ հաւասարապէս «երկարակեաց» ենք, նկատելով որ մեր բոլորին ալ եղէգնեայ գրիչին առաջին ծիլերը արձակուած են Բ. աշխարհամարտի տարիներուն:

Շուրջ երեք չարաթ առաջ Զահրատին յանձնեցի իր մէկ անտիպ ու երկար բանաստեղծութեան ձեռագիրը, որ ողբացեալ Ռուբէն Մաշոյեանի արխիւէն ինծի փոխանցուած էր՝ իրեն վերադարձնելու համար: Այդ մոռցուած ու խանդավառ բանաստեղծութիւնը, որ «ուրախութի՛ւն, ուրախութի՛ւն» կ'եղանակէր՝ չափածոյ ու յանդուգն, կը կրէր 1943 թուականը: Ես ալ ունիմ նոյն թուականը կրող ոտանաւորներ, որոնք երբեք լոյսի երես պիտի չտեսնեն···: Իսկ Ռ. Հատտէճեանի համար հարկ չեմ տեսներ վկայութիւններ բերելու: Ինք իր «Ծուչատեար»երուն մէջ քանիցս պատմած է թէ ինչպէս այդ նոյն տարիներուն, երբ տակաւին Մխիթարեան լիսէի աշակերտ էր, սկսած էր նախ Թրքերէն գրել ու խմորատիպ բազմապրեղով ձեռքէ ձեռք անցընել աշակերտական պարբերաթերթ մը, կամ՝ Գեղամ Սաճեանի (Սեւան) հետ գրի առնել Թատերախաղեր եւ զանոնք անձնապէս բեմադրել ու խաղալ Գեղամի տան մէջ:

Բայց Ե. Կոպէլեանէն եւ Ռ. Մաշոյեանէն, որոնք Լսեան եւ Կեդրոնական վարժարաններէն հասած գրական սեռունդին կը պատկանին, վերոյիշեալներս բախտաւորութիւնը ունեցած ենք Վիէննական Մխիթարեան լիսէի ամենաբեղուն չրջանին պատուղներն ըլլալու՝ ուրիչ չատ չատերու կարգին, որոնք տարբեր գիտական կամ ասպարէզային մարզերու մէջ նշանակալի դիրքերու եւ անուններու տիրացած են: Սակայն մասնաւորելով մեր պարագան, պիտի ըսեմ որ մեծատառ սէրն է որ –թերեւս ակամայ– մղած է մեզ դէպի գիրը, լեզուն, մայրենի թէ օտար գրականութիւնը, եւ այդ բոլորին այլազան գեղեցկութիւնները: Վերջին հաշուով՝ գլխատառ գեղեցիկն է որ համյած է մեզ՝ գեղեցիկ խօսքը, գեղեցիկ գրութիւնը, որովհետեւ այդ բոլորը ատաօրէն գրուած էին մեր աչակերտական գրասեղաններուն վրայ՝ հայերէնով (գրաբար եւ աշխարհաբար), ֆրանսերէնով, գերմաներէնով եւ թրքերէնով: Աստուածաչունչէն, Խորենացիէն, Փարպեցիէն, Եղիշէէն հատուածներ լսած եւ երբեմն ալ աշխարհաբարի «թարգմանած» ենք, Լամարթինէն, Վիքթոր Հիւկոյէն, Սիւլլի Փրիւտոմէն բանաստեղծութիւնները գոյ սորված, Քլոփշթոքի եւ Կէօթէի քերթուածներուն ծանօթացած եւ դասական տիվանի գրականութեան կազէլներու եւ բասիտէներու արուզի չափաբերութեան տարազները վերծանած էինք մեծ համոյքով··· գոնէ՝ ես իմ մասին խօսելով: Տարակոյս չկայ որ այս բոլորը դասարանին մեծամասնութեան կողմէ տաղտկալի գլխու ցաւեր կը համարուէին···: Ահաւասիկ այս կէտին վրայ է որ վերոյիշեալ սէրը կը սկսի իր դերը խաղալ: Բայց «սէր»ն ալ ամբողջովին չարտայայտեր այդ երեւոյթին բնոյթը, որովհետեւ չատ ընդհանուր եւ ծամծմուած եզր մըն է ան: Պէտք է ըսել՝ գիւտ: Կարգ մը մարդիկ, կարգ մը արժէքներու «գիւտ»ը կ'ընեն, ոմանք ալ –մեծամասնութիւնը– անհաղորդ կը մնան անոնց, եւ տարբեր –աւելի ցած ու սովորական– արժէքներու կը կապուին: Արժէքները, որպէս վերացական գոյացութիւններ, իմացական մեր աչխարհին կը պատկանին, բայց նաեւ զանազան մարմնաւորեալ ձեւերով մեր չուրջն են միչտ: Մեղի կը մնայ անոնց գիւտը ընել, հաղորդակցիլ ու մտերմանալ անոնց հետ, սիրել զանոնք, կապուիլ ու հետեւիլ անոնց: Ի՛նչ խօսք որ այդ կապն ու մտերմութիւնը անպայման ցկեանս կ'ըլլայ···: Ահաւասիկ, ըստ իս, ա՛յս է գրի եւ գրականութեան ու առհասարակ արուեստներու հետ մեր մնայուն մտերմութեան փիլիսոփայական բացատրութիւնը:

Հ· – Այդ մտերմութիւնը զարգացած է բազմաճիւղ· բանաստեղծութիւն, արձակ, մանկապատանեկան գրականութիւն, թարգմանութիւն: Ի՞նչ եղած է ամէն մէկուն տեղը ձեր գրական գործունէութեան մէջ:

Պ. – Ինծի համար բնականաբար առաջնահերթ եղողը բանաստեղծութիւնն է, չափածոյ գեղարուեստական խօսքը: Անշուշտ արձակով ալ կարելի է գեղարուեստական խօսք ըսել, բայց ըստ իս՝ չափածոյ եւ կշռութաւոր խօսքը տարբեր համյք եւ արտայայտչական ազդեցութիւն ունի: Բազդատաբար աւելի կարճ է, աւելի արագ կ'ընթերցուի եւ ուղղակի կը ներգործէ: Ես քերթուածը միչտ բաղդատած եմ գեղանկարին հետ, որ մէկ ակնարկով իրեւ ամբողջութիւն մը կ'ընկալուի, կ'ըմբռնուի, կը հասկցուի, կամ··· չի հասկցուիր: Իսկ վէպը կամ նոր մանրանկարը եղող պատմուածքը երկար կամ կարճ չարժանկար մըն է, որ «ակնթարթային» չէ, այլ ժամանակային զարգացում ունեցող դիպաշար մըն է:

Նկատելով որ ես համով–հոտով պատմող մը չեմ եղած երբեք եւ միչտ ալ խուսափած եմ չատախօսութենէ (թերեւս բայի··· ա՛յս անգամէն), բանաստեղծի նեղ ու սեղմ կոճկուած չապիկն է որ աւելի յարմար եկած է ինծի: Բայց եթէ գրական գործունէութիւնս միայն բանաստեղծութեամբ չէ սահմանափակուած, ատոր դրդապատճառը ուրիչ է: Համոզուած եմ որ փղոսկրեայ աշտարակը հայ գրողին համար չէ: Կը հաւատամ որ մտաւորական համարուող մէկը իրաւունք չունի խուսափելու՝ իր պատկանած ազգին, համայնքին կամ չրջանակին մշակութային կարիքներուն ծառայելէ: Պահ մը լրացնելու, ուսուցողական դեր մը կատարելու, մշակութային այլասեռ եւ այլասէր ծառայութիւն մը բերելու, պատչաճութիւններ յարդելու նպատակներէն մէկուն կամ միւսին ուղղուած են իմ փիլիսոփայական, բացատրական կամ յուչագրական յօդուածներս, գրախօսութիւններս, մանկապատանեկան գրականութեան վերաբերող գործերս, թարգմանութիւններս եւ խմբագրական բազմաբնոյթ աչխատանքներս ու նոյնիսկ նամակագրութիւնս, որոնք տակաւին այսօր ալ կը չարունակեն մասամբ արգիլակի իմ բուն իսկ անձնական գրական աչխատանքս: Բայց ես այս բոլորը սիրով կատարած եմ՝ օգտակար ըլլալու համազգային մչակութային դաշտերու վրայ, որովհետեւ համոզուած եմ որ ազգային պարտաւորութիւն մըն է ատիկա: Վերջերս թատերական մարզին ալ ներդրում մը ընել փորձեցի «Փոթորիկ» թատերախաղով, նկատելով այն խոչոր պարտութիւնը, որ կայ արեւմտահայ արդի թատերական գրականութեան մէջ: Այդ տարի հատ մը եւս գրեցի՝ «Դիմակի երեկոյեան» երեք արարով թատերգութիւնն ալ, որ կը յուսամ թէ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ ամիսներուն: Ատոնց երկնումն այդ բացի այդ կալուածին մէջ ալ ըսելիքներ մը ունենալէ, կարելի է բացատրել վերոգրեալ մտահոգութիւններով եւ նպատակադրումով:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

հետեւակ զինուորներ զօրանոցէն կ'իջնեն դէպի քաղաք, իրենց հետ տանելով անոր իրեր: Վանի ծովուն վրայ եւս նոր կատուեցան տարօրինակ չարժումներ, առագաստանաւ մը կը մեկնէր դէպի Գաւ եւ ուրիշ նաւ մը Դատուանէն Վան կուգար:

Ապրիլ 24–ին, նոյն Տարտանէլի դիրքին կը նկատուի, որ Հաճի Պէքիրի զօրանոցի առջեւէն կ'անցնին 100–ի չափ անդէն ֆիւրեր, որոնց կը հետեւին 20–ի չափ հեծեալներ, նոյնպէս բեռնաւորած, որոնք բռնած են քաղաքի ճանապարհը: Իսկ առտուան դէմ երեք նաւեր կը մեկնին Արճէշի ուղղութեամբ: Թրքական այս անսովոր չարժումները լուրջ կասկածներ կը առեղծեն Վանի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներուն մէջ: Ոմանք կը կարծէին թէ ռուս – թրքական ճակատին վրայ մեծ դէպքեր են տեղի ունեցեր եւ կ'եզրակացնեն թէ Թուրքերը պարտուած ըլլալով՝ կը նահանջեն: Ուրիշներ, չմոռնալով այս ենթադրութեան հաւանականութիւնը, կը պնդէին թէ Թուրքերը դաւադրական վերջին ծրագիր մը ունին խաղալու Այգեստանի դլխուն:

Ապրիլ 25–ի ցերեկին Թշնամին արդէն լիովին գրաւած էր Վարագն ու Շուշանցը եւ մոխրակոյտի վերածած: Հրդեհի որուն էր նաեւ Շուշանցի մերձակայ կարմրաւոր վանքը: Շիրին եւ ընկերները յաղթեցան դիւերը, կիսագէն խումբերու առաջնորդութեամբ, մօտ 3000 անդէն գիւղացիութեան մեծ դժուարութեամբ Այգեստան հասցնել: Մնացեալ 2000–է աւելի բազմութիւնը մէկ քանի օր Վարագի լեռնալանջերուն վրայ սպասելով, յաղթեցաւ նոյնպէս Այգեստան հասնիլ: Հազարաւոր նոր գաղթականներ քչելով Այգեստան, ձէվտէթ փառաւորապէս կը գիտակցէր թէ այդ գաղթականութիւնը իր հետ Վանի մարտիկներուն կը տանի երեք անգնահատելի չարիքներ՝ սով, համաճարակ հիւանդութիւններ եւ համաճարակ լքում: Այգեստանի մէջ ծայր առած լքումն ու չփոթը ի սպառ վերացան, եւ մնացին երկու զերազոյն թշնամիներ, Թուրքն ու սովը, որոնց անգութ հարուածներուն, կամայ թէ ակամայ, Այգեստանը պարտաւոր էր տակաւին դիմադրել:

Ապրիլ 26–ին կռիւները իրենց թափը կորնցուցին: Երեկոյեան, Թուրքերը երկու ուղղութեամբ կազմակերպուած յարձակում կը փորձեն Ուրբաթ, Առուի հայկական դիրքերուն վրայ, հայկական այդ երկու չրջաններու մարտիկները արիւնաբար կը դիմադրեն: Թշնամին կորուստներ ունեցաւ Սալախեան դիրքերու մօտ: Կարճատեւ կռիւ մը տեղի կ'ունենայ Թուխլուզեան դիրքին վրայ: Թուրքերը Թնդանօթի պաշտպանութեան տակ կը փորձեն գրաւել հայկական դիրքը, բայց Թնդանօթը դեկավարող սպայի կորուստէն ետք՝ յարձակողականը կը դադրեցնեն:

Ապրիլ 27–ին կռիւը կը փրթի Արարքի չրջանին մէջ: Թուրքերը, երկու Թնդանօթներով, անխնայ կը ռմբակոծեն հարաւային ճակատի հայ դիրքերը եւ առանձնապէս Տհերցի Սարգիսի դիրքը մեծ մասամբ կը քանդուի եւ պաշտպանութիւնը աւելորդ կը դարձնէ, Թուրքերը առիթ սրտապնդուած՝ համարձակ յարձակողականի կը դիմեն եւ կը փորձեն խուժել եւ գերի բռնել հայ մարտիկները: Աւերակներու մէջ կծկատած հայ տղաքը բուռն համազարկի կը բռնեն յարձակողները եւ ծանր կորուստներ կը պատճառեն անոնց:

Ապրիլ 28–ին Թուրքերը, վերջին անգամն ըլլալով, ուժգին եւ խելագար թափով կը վերսկսին իրենց յարձակողականը եւ հանդէս կը բերեն իրենց բովանդակ ուժն ու կատաղութիւնը: Հայ մարտիկներու համար «լինել – չլինել»ու հարցը դրուած էր: Վայրկեանը այնքան ճակատագրական էր, որ կը Թուէր, կը վճռուէր ո՛չ միայն Այգեստանի այդ մէկ մասին ինքնապաշտպանութեան բախտը՝ այլ Թերեւս ամբողջ Այգեստանի: Եւ ահա, մէկ մարդու նման, աւելի չատ բնազդական մղումով, քան զինուորական ծրագրով, հայ մարտիկները դուրս կը նետուին իրենց մոխրակոյտի վերածած դիրքերէն եւ դէմ առ դէմ կը կանգնին ու կուրծք կուտան Թշնամիի զնդակներուն եւ սուիններուն: Ժամանակ չկայ նոյնիսկ հրացան արձակելու, պէտք է կռուիլ մաւզէր զէնքերով: Ատճանակներու փրկարար արագութեան կը չոլորէն ձեռնառումբերը: Ոմանց ատրճանակները կը դադրին գործելէ, եւ ոմանցի զինուորները կան, որոնք կը կռուին քարերով, հրացանի բուներով...:

Այս կռիւները կը վերջանան երկուսեք ծանր կորուստներով: Թուրքերու կրած կորուստներու Թիւը հարիւրը կ'անցնի: Հայերու մարդկային զոհերն եւս նուազ չէին: Ամէն պարապայի մէջ, այս ճակատագրական օրը հայ մարտիկները պատուով դուրս եկան եւ ո՛չ մէկ Թիզ հող զիջեցան Թշնամիին:

Ապրիլ 29–ի ցերեկին, Թրքական Շամիրամի տակ կոչուած Թաղամասէն Թուրք միլլիները բազմաթիւ հայ պեղչուկ կիներ եւ երախաներ կը բերեն քաղաք: Նոյն օրը Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէ. – Զանազան աղբիւրներէ կ'իմանանք Թէ Թուրքերու մէջ խուճապ կը տիրէ եւ Թէ անոնք իրենց դիրքերը կը լքեն: Արդ, պէտք է բոլորդ ալ ձեր դիրքերու մէջ ամրանալով, մէկ – երկու հոգիով յառաջացում մը կատարէք իմանալու համար Թէ ճիշդ են առնուած լուրերը, Թէ՝ ընդհակառակն, Թշնամին ծուղակ մըն է որ կը պատրաստէ:

Այս բոլորէն ետք մեզ համար պարզ եղաւ Թէ Թրքական դիրքերուն մէջ նախկին չափով զինուորներ չկան: Սակայն դերազոյն խնդիրը կը մնար անլոյծ, ան դամոկլեան սուրի պէս միշտ կը մնար կախուած մեր գլխուն վերեւ: Մենք մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնայինք դիմանալ: Հացի մեր պաշարը հատնելու վրայ էր, իսկ Ռուսերու կողմէ լուր մը չունէինք:

Ապրիլ 30–ին կարեւոր դէպքեր չեն պատահիր: Գիչերուան անհետեւանք հրացանաձգութենէն ետք, Թուրքերը, առանց Թնդանօթային չարժումներու, աննպատակ համազարկեր կուտան մին, այլ եւ այլ ուղղութեամբ: Թուրքերը Խաչ փողոցի հայկական դիրքին վրայ յարձակում մը կը գործեն, բայց կարճ կռիւէ մը ետք Թուրքերը կը փախին, իրենց հետ տանելով իրենց յարձակողական ծրագիրները:

Մայիս 1, հակառակ Այգեստանի վրայ կախուած դամոկլեան սուրին, Վանի մարտիկները ու հասարակութիւնը չեն մոռնար տօնել Մայիս 1–ի Աչխատանքի Տօնը ... Դաշնակցական խմբապետները ու զինուորները Սահակ պէյի, Արարքի եւ այլ վայրերու մէջ, կը տօնեն Մայիս Մէկը յեղափոխական երգերով, ֆանֆառով եւ տեղական նուագով:

Մայիս 2: Կռիւները բաւական աչխոյժ Թափով կը վերսկսին: Մանաւանդ կատաղի կը դառնայ ռմբակոծութիւնը: Թշնամին երկու պայթուցիկ Թնդանօթներով կը սկսի ռմբակոծել առհասարակ բոլոր դիրքերը: Արարքի չրջանին մէջ, ուր պարզապէս ամբողջ օրը անհնարին կը դառնայ փողոց ու այգի դուրս գալ: Ռումբերը կը պայթին ամէն ուղղութեամբ – տուներու, բակերու, այգիներու եւ փողոցներու մէջ:

Մայիս 3: Այսօր Այգեստանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներու վերջին օրը պիտի ըլլար, դերազոյն պայքարի վերջին օրը: Բայց, նաեւ, այդ օրը Թրքական կատաղութեան վերջին օրն էր: Ռուսական ռազմաճակատի վրայ պարտուած Թուրք չարդարար կառավարութիւնը իր բովանդակ զայրոյթը կը փորձէր վերջին անգամ Թափել Այգեստանի ու Քաղաքամէջի պաշարուած հայութեան գլխուն: Կէսօրէ ետք Ցայնկոյսներու չրջանի հայդիրքերու չրջանապետերը կը յայտնեն Թէ իրենք չեն տարակուսիր այլեւս որ Թուրքերը պիտի փախչին այսօր ու Թշնամին չարդելու միակ միջոցը չարձակման դիմելն է:

Ցայնկոյսներու չրջանէն կը փրթի ահեղ հրացանաձգութիւն մը: Արամ եւ պուլկարացի Գրիգոր հազիւ Մեծ Քէնտրըչին հասած են: Ու անոնք բովանդակ Այգեստանի հայութեան հետ կը լսեն փրկութեան առաջին հզօր աղաղակը՝

– Թշնամին փախա՛...

Մարդկային աղաղակ չէ այդ, այլ հազարաւոր սրտերէ պոռթկացող ցնծերգ: Ու դիրքերէն չէ միայն որ կը լսուի ան, այլ բոլոր տուներէն, բոլոր սրտերէն: Հայ մարտիկները արդէն հասած են ձէվտէթի հսկայ որջին: Բոլոր սրտերը կը տրոփեն սպասումէն: Ձէվտէթ փախա՞ծ է արդեօք:

Կեցցէ՛ Վանեցին...

Այդ Վանեցին ինքն էր, որ աստուածային զինուութեան մը մէկ, տառապելէ, պայքարելէ, զոհաբերելէ ետք, իր յաղթութիւնը եւ քաջութիւնը կը պանծացնէր:

Ա՛խ, ինչո՞ւ ուշացաք: Հազիւ կէս ժամ առաջ փախաք, ծունկերը ծեծելով եւ հառաչելով կը հաղորդէ հայ մը... Եւ Վռամեանի ու Իշխանի վրէժը լուծելու անկատար մորմոքը սրտերուն հայ մարտիկները կը կարդան ձէվտէթի ձգած երկտողով, ուղղուած իտալական հիւպատոսին:

«Սիրելի Սրբոդոնի էֆէնտի, կը գրէ ձէվտէթ, պատերազմական հարկադրութեանց հետեւանքով քաղաքը կը թողում ... Աստուած փորձանք հասցնէ դաւաճան քոմիթաճիներուն»...:

Մայիս 4–ին, Վանի հայութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով իր դարաւոր ստրկական կեանքին մէջ, չնչեց ազատութեան օդը...

Հասած է նաեւ Քաղաքամէջի հերոսամարտը վարող հանդուգնալ պատուական հայը՝ Հայկակ Կոսոյեան, իր տասնեակ մը քաջերով: Քիչ անդին, խոնարհ ու անաղմուկ, ինչպէս միշտ, կանգնած է պուլկարացի Գրիգորը, իր ինքնատիպ Թնդանօթի կողքին: Ցօտակօրէն բնորոչելու համար Վանի Ապրիլեան կռիւները յաջորդող սրբազան խենթութեան վերջին երեք օրերը եւ այդ օրերուն պոռթկացող ժողովրդական զինուութիւնն ու բերկրանքը, անհրաժեչտ է մաս մը ներկայացնել Վանի Հայ Ինքնապաշտպանութեան Զինուորական Մարմնի վերջին կոչը. – «Այսօր ահա հայկական դրօշակն է, որ հազարաւոր տարիներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, կը ծածանի Վանի պատմական բերդի բարձրաւիւեներուն վրայ եւ առաջին անգամն է, որ բռնութիւնը, հայ գիւղորի գրնդակէն հալածական, կը փախչի ինչքով, ընտանիքով եւ իշխանութեամբ...»:

Մայիս 5–ի երեկոյեան, առաջին անգամ Վան կը մտնէր հայ կամաւորական հեծելազունդ մը, առաջնորդութեամբ Դաչնակցական Խէչոյի, հայկական ազատամարտի ամէնէն չքեղ հերոսներէն մէկը: Հեծելազունդի մէջ էին նաեւ Դաչնակցական Աչոտ Մելիք Մուսեան, հայ յեղափոխական մտաւորական մը, որ մեծ դեր կատարած է Գողթանի եւ Զանգեզուրի ազատագրական եւ ինքնապաշտպան կռիւներուն մէջ: Եւ Դաչնակցական Դալի Ղազար, հայ մարտական կազմակերպութեան ամէնէն ահաբեկիչ դէմքերէն մէկը:

Հայաստանի արեւելեան եւ արեւմտեան սահմաններուն վրայ, Կովկասի եւ Վասպուրականի մէջ, հայ ժողովուրդի կորիւնները իրենց արեան հեղեղումով 1915 Թուի Մայիս 5–ին, կը կերտէին հայ ժողովուրդի եւ հայ երկրի առաջին, իրական ազատութիւնը...:

Մայիս 5–ին, ուչ գիչերը, Վան կը մտնէր նաեւ հայ կամաւորական գունդերու խիզախ զեկավար, Դաչնակցական անմահ Դրօն՝ իր առիւծներով, եւ Վան կը մտնէր նաեւ ռուսական բանակի հրամանատար զօրավար Նիկոլայեւ:

Այսպէս, ռուս բանակը կը մտնէր Վան երեք օր ետք միայն, երբ Թշնամին հալածուած էր Այգեստանի եւ Քաղաքի գրոհներուն տակ եւ երբ Վանեցին կատաղի կռիւներու մէջ կը պաշտպանէր Վանի Ինքնապաշտպանութեան Զինուորական Մարմնի վերջին կոչը:

Ռուսական բանակը Վան կը մտնէր Վանեցիի ձեռքով ազատագրուած քաղաք մը, ինչպէս Վանեցին կ'ազատագրէր Վանի ծովուն վրայ եւս նոր կատուեցան տարօրինակ չարժումներ, առագաստանաւ մը կը մեկնէր դէպի Գաւ եւ ուրիչ նաւ մը Դատուանէն Վան կուգար:

Ապրիլ 24–ին, նոյն Տարտանէլի դիրքին կը նկատուի, որ Հաճի Պէքիրի զօրանոցի առջեւէն կ'անցնին 100–ի չափ անդէն ֆիւրեր, որոնց կը հետեւին 20–ի չափ հեծեալներ, նոյնպէս բեռնաւորած, որոնք բռնած են քաղաքի ճանապարհը: Իսկ առտուան դէմ երեք նաւեր կը մեկնին Արճէշի ուղղութեամբ: Թրքական այս անսովոր չարժումները լուրջ կասկածներ կը առեղծեն Վանի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներուն մէջ: Ոմանք կը կարծէին թէ ռուս – թրքական ճակատին վրայ մեծ դէպքեր են տեղի ունեցեր եւ կ'եզրակացնեն թէ Թուրքերը պարտուած ըլլալով՝ կը նահանջեն: Ուրիշներ, չմոռնալով այս ենթադրութեան հաւանականութիւնը, կը պնդէին թէ Թուրքերը դաւադրական վերջին ծրագիր մը ունին խաղալու Այգեստանի դլխուն:

Ապրիլ 25–ի ցերեկին Թշնամին արդէն լիովին գրաւած էր Վարագն ու Շուշանցը եւ մոխրակոյտի վերածած: Հրդեհի որուն էր նաեւ Շուշանցի մերձակայ կարմրաւոր վանքը: Շիրին եւ ընկերները յաղթեցան դիւերը, կիսագէն խումբերու առաջնորդութեամբ, մօտ 3000 անդէն գիւղացիութեան մեծ դժուարութեամբ Այգեստան հասցնել: Մնացեալ 2000–է աւելի բազմութիւնը մէկ քանի օր Վարագի լեռնալանջերուն վրայ սպասելով, յաղթեցաւ նոյնպէս Այգեստան հասնիլ: Հազարաւոր նոր գաղթականներ քչելով Այգեստան, ձէվտէթ փառաւորապէս կը գիտակցէր թէ այդ գաղթականութիւնը իր հետ Վանի մարտիկներուն կը տանի երեք անգնահատելի չարիքներ՝ սով, համաճարակ հիւանդութիւններ եւ համաճարակ լքում: Այգեստանի մէջ ծայր առած լքումն ու չփոթը ի սպառ վերացան, եւ մնացին երկու զերազոյն թշնամիներ, Թուրքն ու սովը, որոնց անգութ հարուածներուն, կամայ թէ ակամայ, Այգեստանը պարտաւոր էր տակաւին դիմադրել:

Ապրիլ 26–ին կռիւները իրենց թափը կորնցուցին: Երեկոյեան, Թուրքերը երկու ուղղութեամբ կազմակերպուած յարձակում կը փորձեն Ուրբաթ, Առուի հայկական դիրքերուն վրայ, հայկական այդ երկու չրջաններու մարտիկները արիւնաբար կը դիմադրեն: Թշնամին կորուստներ ունեցաւ Սալախեան դիրքերու մօտ: Կարճատեւ կռիւ մը տեղի կ'ունենայ Թուխլուզեան դիրքին վրայ: Թուրքերը Թնդանօթի պաշտպանութեան տակ կը փորձեն գրաւել հայկական դիրքը, բայց Թնդանօթը դեկավարող սպայի կորուստէն ետք՝ յարձակողականը կը դադրեցնեն:

Ապրիլ 27–ին կռիւը կը փրթի Արարքի չրջանին մէջ: Թուրքերը, երկու Թնդանօթներով, անխնայ կը ռմբակոծեն հարաւային ճակատի հայ դիրքերը եւ առանձնապէս Տհերցի Սարգիսի դիրքը մեծ մասամբ կը քանդուի եւ պաշտպանութիւնը աւելորդ կը դարձնէ, Թուրքերը առիթ սրտապնդուած՝ համարձակ յարձակողականի կը դիմեն եւ կը փորձեն խուժել եւ գերի բռնել հայ մարտիկները: Աւերակներու մէջ կծկատած հայ տղաքը բուռն համազարկի կը բռնեն յարձակողները եւ ծանր կորուստներ կը պատճառեն անոնց:

Ապրիլ 28–ին Թուրքերը, վերջին անգամն ըլլալով, ուժգին եւ խելագար թափով կը վերսկսին իրենց յարձակողականը եւ հանդէս կը բերեն իրենց բովանդակ ուժն ու կատաղութիւնը: Հայ մարտիկներու համար «լինել – չլինել»ու հարցը դրուած էր: Վայրկեանը այնքան ճակատագրական էր, որ կը Թուէր, կը վճռուէր ո՛չ միայն Այգեստանի այդ մէկ մասին ինքնապաշտպանութեան բախտը՝ այլ Թերեւս ամբողջ Այգեստանի: Եւ ահա, մէկ մարդու նման, աւելի չատ բնազդական մղումով, քան զինուորական ծրագրով, հայ մարտիկները դուրս կը նետուին իրենց մոխրակոյտի վերածած դիրքերէն եւ դէմ առ դէմ կը կանգնին ու կուրծք կուտան Թշնամիի զնդակներուն եւ սուիններուն: Ժամանակ չկայ նոյնիսկ հրացան արձակելու, պէտք է կռուիլ մաւզէր զէնքերով: Ատճանակներու փրկարար արագութեան կը չոլորէն ձեռնառումբերը: Ոմանց ատրճանակները կը դադրին գործելէ, եւ ոմանցի զինուորները կան, որոնք կը կռուին քարերով, հրացանի բուներով...:

Այս կռիւները կը վերջանան երկուսեք ծանր կորուստներով: Թուրքերու կրած կորուստներու Թիւը հարիւրը կ'անցնի: Հայերու մարդկային զոհերն եւս նուազ չէին: Ամէն պարապայի մէջ, այս ճակատագրական օրը հայ մարտիկները պատուով դուրս եկան եւ ո՛չ մէկ Թիզ հող զիջեցան Թշնամիին:

Ապրիլ 29–ի ցերեկին, Թրքական Շամիրամի տակ կոչուած Թաղամասէն Թուրք միլլիները բազմաթիւ հայ պեղչուկ կիներ եւ երախաներ կը բերեն քաղաք: Նոյն օրը Զինուորական Մարմինը կը յայտարարէ. – Զանազան աղբիւրներէ կ'իմանանք Թէ Թուրքերու մէջ խուճապ կը տիրէ եւ Թէ անոնք իրենց դիրքերը կը լքեն: Արդ, պէտք է բոլորդ ալ ձեր դիրքերու մէջ ամրանալով, մէկ – երկու հոգիով յառաջացում մը կատարէք իմանալու համար Թէ ճիշդ են առնուած լուրերը, Թէ՝ ընդհակառակն, Թշնամին ծուղակ մըն է որ կը պատրաստէ:

Այս բոլորէն ետք մեզ համար պարզ եղաւ Թէ Թրքական դիրքերուն մէջ նախկին չափով զինուորներ չկան: Սակայն դերազոյն խնդիրը կը մնար անլոյծ, ան դամոկլեան սուրի պէս միշտ կը մնար կախուած մեր գլխուն վերեւ: Մենք մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնայինք դիմանալ: Հացի մեր պաշարը հատնելու վրայ էր, իսկ Ռուսերու կողմէ լուր մը չունէինք:

Ապրիլ 30–ին կարեւոր դէպքեր չեն պատահիր: Գիչերուան անհետեւանք հրացանաձգութենէն ետք, Թուրքերը, առանց Թնդանօթային չարժումներու, աննպատակ համազարկեր կուտան մին, այլ եւ այլ ուղղութեամբ: Թուրքերը Խաչ փողոցի հայկական դիրքին վրայ յարձակում մը կը գործեն, բայց կարճ կռիւէ մը ետք Թուրքերը կը փախին, իրենց հետ տանելով իրենց յարձակողական ծրագիրները:

Մայիս 1, հակառակ Այգեստանի վրայ կախուած դամոկլեան սուրին, Վանի մարտիկները ու հասարակութիւնը չեն մոռնար տօնել Մայիս 1–ի Աչխատանքի Տօնը ... Դաշնակցական խմբապետները ու զինուորները Սահակ պէյի, Արարքի եւ այլ վայրերու մէջ, կը տօնեն Մայիս Մէկը յեղափոխական երգերով, ֆանֆառով եւ տեղական նուագով:

Մայիս 2: Կռիւները բաւական աչխոյժ Թափով կը վերսկսին: Մանաւանդ կատաղի կը դառնայ ռմբակոծութիւնը: Թշնամին երկու պայթուցիկ Թնդանօթներով կը սկսի ռմբակոծել առհասարակ բոլոր դիրքերը: Արարքի չրջանին մէջ, ուր պարզապէս ամբողջ օրը անհնարին կը դառնայ փողոց ու այգի դուրս գալ: Ռումբերը կը պայթին ամէն ուղղութեամբ – տուներու, բակերու, այգիներու եւ փողոցներու մէջ:

Մայիս 3: Այսօր Այգեստանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներու վերջին օրը պիտի ըլլար, դերազոյն պայքարի վերջին օրը: Բայց, նաեւ, այդ օրը Թրքական կատաղութեան վերջին օրն էր: Ռուսական ռազմաճակատի վրայ պարտուած Թուրք չարդարար կառավարութիւնը իր բովանդակ զայրոյթը կը փորձէր վերջին անգամ Թափել Այգեստանի ու Քաղաքամէջի պաշարուած հայութեան գլխուն: Կէսօրէ ետք Ցայնկոյսներու չրջանի հայդիրքերու չրջանապետերը կը յայտնեն Թէ իրենք չեն տարակուսիր այլեւս որ Թուրքերը պիտի փախչին այսօր ու Թշնամին չարդելու միակ միջոցը չարձակման դիմելն է:

Ցայնկոյսներու չրջանէն կը փրթի ահեղ հրացանաձգութիւն մը: Արամ եւ պուլկարացի Գրիգոր հազիւ Մեծ Քէնտրըչին հասած են: Ու անոնք բովանդակ Այգեստանի հայութեան հետ կը լսեն փրկութեան առաջին հզօր աղաղակը՝

– Թշնամին փախա՛...

Մարդկային աղաղակ չէ այդ, այլ հազարաւոր սրտերէ պոռթկացող ցնծերգ: Ու դիրքերէն չէ միայն որ կը լսուի ան, այլ բոլոր տուներէն, բոլոր սրտերէն: Հայ մարտիկները արդէն հասած են ձէվտէթի հսկայ որջին: Բոլոր սրտերը կը տրոփեն սպասումէն: Ձէվտէթ փախա՞ծ է արդեօք:

Կեցցէ՛ Վանեցին...

Այդ Վանեցին ինքն էր, որ աստուածային զինուութեան մը մէկ, տառապելէ, պայքարելէ, զոհաբերելէ ետք, իր յաղթութիւնը եւ քաջութիւնը կը պանծացնէր:

Ա՛խ, ինչո՞ւ ուշացաք: Հազիւ կէս ժամ առաջ փախաք, ծունկերը ծեծելով եւ հառաչելով կը հաղորդէ հայ մը... Եւ Վռամեանի ու Իշխանի վրէժը լուծելու անկատար մորմոքը սրտերուն հայ մարտիկները կը կարդան ձէվտէթի ձգած երկտողով, ուղղուած իտալական հիւպատոսին:

«Սիրելի Սրբոդոնի էֆէնտի, կը գրէ ձէվտէթ, պատերազմական հարկադրութեանց հետեւանքով քաղաքը կը թողում ... Աստուած փորձանք հասցնէ դաւաճան քոմիթաճիներուն»...:

Մայիս 4–ին, Վանի հայութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով իր դարաւոր ստրկական կեանքին մէջ, չնչեց ազատութեան օդը...

Հասած է նաեւ Քաղաքամէջի հերոսամարտը վարող հանդուգնալ պատուական հայը՝ Հայկակ Կոսոյեան, իր տասնեակ մը քաջերով: Քիչ անդին, խոնարհ ու անաղմուկ, ինչպէս միշտ, կանգնած է պուլկարացի Գրիգորը, իր ինքնատիպ Թնդանօթի կողքին: Ցօտակօրէն բնորոչելու համար Վանի Ապրիլեան կռիւները յաջորդող սրբազան խենթութեան վերջին երեք օրերը եւ այդ օրերուն պոռթկացող ժողովրդական զինուութիւնն ու բերկրանքը, անհրաժեչտ է մաս մը ներկայացնել Վանի Հայ Ինքնապաշտպանութեան Զինուորական Մարմնի վերջին կոչը. – «Այսօր ահա հայկական դրօշակն է, որ հազարաւոր տարիներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, կը ծածանի Վանի պատմական բերդի բարձրաւիւեներուն վրայ եւ առաջին անգամն է, որ բռնութիւնը, հայ գիւղորի գրնդակէն հալածական, կը փախչի ինչքով, ընտանիքով եւ իշխանութեամբ...»:

Մայիս 5–ի երեկոյեան, առաջին անգամ Վան կը մտնէր հայ կամաւորական հեծելազունդ մը, առաջնորդութեամբ Դաչնակցական Խէչոյի, հայկական ազատամարտի ամէնէն չքեղ հերոսներէն մէկը: Հեծելազունդի մէջ էին նաեւ Դաչնակցական Աչոտ Մելիք Մուսեան, հայ յեղափոխական մտաւորական մը, որ մեծ դեր կատարած է Գողթանի եւ Զանգեզուրի ազատագրական եւ ինքնապաշտպան կռիւներուն մէջ: Եւ Դաչնակցական Դալի Ղազար, հայ մարտական կազմակերպութեան ամէնէն ահաբեկիչ դէմքերէն մէկը:

Հայաստանի արեւելեան եւ արեւմտեան սահմաններուն վրայ, Կովկասի եւ Վասպուրականի մէջ, հայ ժողովուրդի կորիւնները իրենց արեան հեղեղումով 1915 Թուի Մայիս 5–ին, կը կերտէին հայ ժողովուրդի եւ հայ երկրի առաջին, իրական ազատութիւնը...:

Մայիս 5–ին, ուչ գիչերը, Վան կը մտնէր նաեւ հայ կամաւորական գունդերու խիզախ զեկավար, Դաչնակցական անմահ Դրօն՝ իր առիւծներով, եւ Վան կը մտնէր նաեւ ռուսական բանակի հրամանատար զօրավար Նիկոլայեւ:

Այսպէս, ռուս բանակը կը մտնէր Վան երեք օր ետք միայն, երբ Թշնամին հալածուած էր Այգեստանի եւ Քաղաքի գրոհներուն տակ եւ երբ Վանեցին կատաղի կռիւներու մէջ կը պաշտպանէր Վանի Ինքնապաշտպանութեան Զինուորական Մարմնի վերջին կոչը:

Ռուսական բանակը Վան կը մտնէր Վանեցիի ձեռքով ազատագրուած քաղաք մը, ինչպէս Վանեցին կ'ազատագրէր

– ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ –

ԴՈՒՄԳԱԲՈՒՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 12–ին, ոգեկոչուած է Շէնորհք եւ Գարեգին պատրիարքներու յիչատակը, անոնց վախճանման 10–րդ եւ 2–րդ տարելիցներուն առթիւ: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Արարողութեան աւարտին, պահքի պատուիրասիրութիւն մը կատարուած է Պատրիարքարանին մէջ: Հաւաքոյթը փակելէ առաջ, Մեսրոպ Արք. յայտնած է որ Միացեալ – Նահանգներ հաւաքուած դումարներէն 594 հազար տոլար դրուած է պատրիարքարանի հաչիւներուն մէջ եւ թէ Զատիկէն առաջ պիտի սկսի Պատրիարքարանի նորոգութիւնը:

*
**

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Մխիթեան Կոկանեան սրահին եւ հայկական ընթերցասրահի կազմակերպութեամբ տօնուած է Վարդանանցը: Բացման խօսքը արտասանած է Հ. Գ. Մխիթեան ատենապետ՝ Գրիգոր Մարգարեան: Օրան բանախօսը եղած է Աւետիս Տիպան, Ազգ. Ս. Ղազարեան վարժարանի հայերէնի եւ պատմութեան դասատուն: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, եզրափակիչ խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

*
**

ՖԻՔՍԻ (Ցունաստան) ակումբին մէջ, Մարտ 5–ին տեղի ունեցած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած «Կլոր սեղանի զրոյցը» նիւթ ունենալով՝ «Հայ մշակոյթը իբրեւ ազգային, հոգեւոր, քաղաքական ազգակ – Հայաստան»: Նախագահած է «Զաւարեան» վարժարանի տնօրէն՝ Կիրակոս Մըկրտիչեան: Ցաջորդաբար արտայայտուած են Տիկին Մարօ Քիւրքճեան («Մշակոյթը իբրեւ ազգային ազգակ»), Յորէն Ծ. Վրդ. Տաղրամճեան («Մշակոյթը՝ իբրեւ հոգեւոր կրօնական ազգակ»), Արա Մանկոյեան («Մշակոյթը՝ իբրեւ քաղաքական ազգակ»): Հայաստանի վերաբերող անցեալի եւ ներկայի մշակութային պատկերը ներկայացուցած է դեսպանը՝ Գագիկ Կիրակոսեան: Զրոյցի աւարտին, ներկաներուն հնարաւորութիւն տրուած է հարցումներ ընել: Զեռնարկին առնթեր, որ հէն կազմակերպուած էր Հայկական եկեղեցիներու, վանքերու եւ հարտարապետութեան յուսանկարներու ցուցահանդէս մը:

*
**

ՖԻՔՍԻ (Ցունաստան) ակումբին մէջ, Մարտ 1–ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդանանց տօնին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ատիկէի վարչութեան: Զեռնարկին նախագահած է Արշալոյս Սափրիչեան եւ բարի գալուստի խօսքէն ետք, հրաւիրած է օրուան դասախօսը՝ Տիկին Զարմինէ Քիւրտօղլեան արտայայտուելու օրուան նիւթին մասին: Ան նչած է Վարդանանց տօնին բացառիկ իմաստը եւ բացատրած անոր պատճառները: Հակիրճ պատմականն ընելէ ետք Աւարայրի ճակատամարտին, իր եզրակացութեան մէջ Տիկին Քիւրտօղլեան չեչտած է որ եթէ հայօրէն ապրելու համար, երէկ անցեալին կը նայէինք, այսօր կարելի է զօրանալ ու ներշնչուիլ նաեւ ներկայով եւ մեր նայուածքները ուղղել բարգաւաճ Հայրենիքին:

*
**

ՖԻՔՍԻ (Ցունաստան) ակումբին մէջ, Մարտ 1–ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդանանց տօնին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ատիկէի վարչութեան: Զեռնարկին նախագահած է Արշալոյս Սափրիչեան եւ բարի գալուստի խօսքէն ետք, հրաւիրած է օրուան դասախօսը՝ Տիկին Զարմինէ Քիւրտօղլեան արտայայտուելու օրուան նիւթին մասին: Ան նչած է Վարդանանց տօնին բացառիկ իմաստը եւ բացատրած անոր պատճառները: Հակիրճ պատմականն ընելէ ետք Աւարայրի ճակատամարտին, իր եզրակացութեան մէջ Տիկին Քիւրտօղլեան չեչտած է որ եթէ հայօրէն ապրելու համար, երէկ անցեալին կը նայէինք, այսօր կարելի է զօրանալ ու ներշնչուիլ նաեւ ներկայով եւ մեր նայուածքները ուղղել բարգաւաճ Հայրենիքին:

Թրքական Թնդանօթներու ռումբերու փոխարէն՝ ռուս բանակը ողջոյններ եւ ծաղիկներ միայն կ'ընդունէր: Արիւնարբու եւ դարաւոր Թշնամու փոխարէն՝ ռուս բանակն ու իր հրամանատարութիւնը կը տեսնէր չինարար, ստեղծագործող ու բարեկամ հայ ժողովուրդը՝ ազատութեան անզուսպ ծարաւով...

Ուզէր Թէ չուզէր, դէմ առ դէմ հերԹին, Վանի կառավարութիւնը ան պիտի վստահէր Հայերուն: Այդպէս ալ եղաւ:

Մայիս 7–ին, փոխանակութեան հետեւեալ երեք պաչտօնական հեռագիրները, որով Արամ Մանուկեան կը նչանակուէր Վանի Ժամանակաւոր Նահանգապետի պաչտօնին: Ստանձնելով Վանի նահանգապետի պաչտօնը, իր կազմակերպչական հոյակապ տաղանդով, եւ հակառակ իր կարճատեւ, ընդամէնը 70 օրեայ գոյութեան, Արամի կառավարութիւնը, իր ստեղծագործական – կազմակերպչական Թափով նոյնպէս պատմական աննախընԹաց երեւոյթ մըն է մեր պատմութեան մէջ:

Վանը կը լեցնէր մանաւանդ կովկասահայ լաւագոյն մտաւորականութիւնը: Լուռ ու անաղմուկ Վան կը մտնէր Դաչնակցութեան հոյակապ գլուխը – Ռոստոմը: Կուգային նաեւ անոր արժանաւոր ընկերներն ու գործակիցները, որոնք ապագայի Անկախ Հայաստանի մեծագոյն գործիչները պիտի ըլլային – Համօ Օհանջանեան, Սիմոն Վրացեան, Նիկոլ Ազբալեան, Սարգիս Արարատեան եւ այնքան ուրիչներ:

Մտաւորական այդ ընտրանիին մէջ էր նաեւ Վանի երկրորդ Արամը – Կոստի Համբարձումեան, որ այլեւս ընդմիչտ չկրցաւ բաժնուիլ իր սիրելի Վանէն եւ Վանեցիէն:

Վան կուգային ոչ միայն յեղափոխական եւ մարտական գործիչներ, այլ եւ ամէն գասի մտաւորականներ, ի չարս որոնց մեր նորագոյն մեծ բանաստեղծը՝ Ցովհաննէս Թումանեան, որու գրիչը այս անգամ Աղթամարը պիտի երգէր նոր երանգով եւ հայ ժողովուրդի ըմբոստացումը՝ նոր չեչտերով:

Հերոսամարտի 85–ամեակի տարեդարձին առթիւ այս տողերը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Քըմքեան, Պր· Յակոբ Քըմքեան եւ զաւակը՝ Սթեֆանի – Անայիս, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Արման Վարժէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռենա–Թօ Փոնցիօ եւ զաւակները կը յայտնեն որ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 2, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՇՆՈՐՀԻԿ ՔԸՐՄԶԵԱՆ–Ի
(Ծնեալ՝ Վարժապետեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՄԱՆ

Իր սիրեցեալ ծնողաց յիշատակին՝ Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ազապէկեանէ 10·000 ֆրանք։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր· Մարտիրոս Գարակէօզեան 500 ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Սիրանոյշ Գարակէօզեանի *յիշատակին։*

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Փարիզեան Շրջանի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ մատնակցութեամբ բոլոր եկեղեցականներուն

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոները, ժամը 7–ին, «ՀՍԿՈՒՄ»ի՝ «ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ «ՀԱՆԳՐՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւններ կը կատարուին ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի· –

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 31
ԻԶ· օր Մեծի Պահոց
Շաւիլի
Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ASSOCIATION SAINTE CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES

Pèlerinage arménien à

LOURDES

à l'occasion de l'Année Sainte et de la Fête de l'Ascension

Départ le mercredi 31 mai au matin
Retour le samedi 3 juin au soir à Paris-Montparnasse
Voyage en TGV

Logement en pension complète dans hôtel*** proche des sanctuaires
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.
Prix par personne (train+hôtel) :
1.650 F

Renseignements et inscriptions à l'Eparchie :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90
Les inscriptions seront closes le 10 mai.

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE
par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier
le Vendredi 7 Avril à 20h30
sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»
avec projection de diapositives
• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"

le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN
Rencontre organisée
Dimanche 2 Avril à 16 heures
par
l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de son passage exceptionnel en France
RENCONTRE
avec
Perdj ZEYTOUNTSIAN
Ecrivain d'Arménie
Présentation de la traduction française de son ouvrage
«1915... LES DERNIERES LAUDES»
par Hratch BEDROSSIAN
publié par le
«CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS»

Vendredi 31 Mars à 20 heures 45

Intervention — Débat — Dédicaces

Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul Vaillant-Couturier — 94140 ALFORTVILLE
(près de la Mairie)

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ հետեւեալ կիրակիներուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ ժամը 10–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ԱՐԵՒԱԳԱԼ ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 2
«Դատաւոր»ի կիրակիին

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 9
«Գալստեան» կիրակիին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները·

Դ· ՅԱՆԿ

*Պր· Փիէռ Իշխանեան 500 Ֆր·, Տիկին Սէլլի Պապայեան 250 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զապլճեան «** Ֆր·, Պր· Փօլ Տիկին – Յակոբեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Փաթրիկ Կիւլպէնկեան 400 Ֆր·, Տիկին Էլսա Մանու, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մարտիրոսեան, Օր· Արմէն Քիւրքճեան 200–ական Ֆր·, Տիկին Հէլէն Տամլաեան 300 Ֆր·, Տիկին Մարի Ծառուկեան 150 Ֆր·, Օր· Այտա Մաստիկեան 100 Ֆրանք, Պր· Ժան Օհանեան 300 Ֆր·, Օր· Սիլվա Գիւզիւեան 1000 Ֆր·, Տիկին Անահիտ Ամարիկլօ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր 200–ական Ֆր·, Օր· Իզապէլ Աճէմեան 100 Ֆր·, Տիկին Շահնազ Փափազեան 200 Ֆր·, Պր· Ժան – Փօլ Պէ 100 Ֆր·, Տիկին Անայիս Տամլամեան 3 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Դուրան 150 Ֆր·, Տիկին Ժորժէթ Նազլեան 100 Ֆր·, Տիկին Աւրիէնն Թագուրեան 250 Ֆրանք, Տիկին Մարի Պօղոսեան 1000 Ֆր·, Պր· Փօլ Մելքոնեան 500 Ֆր· Տիկին Ժ· Պետրոսեան 300 Ֆր·։*

(Շար·)

Séjour en Arménie
Du 20 au 27 AVRIL 2000
organisé par
ESPOIR POUR L'ARMENIE

- Rencontres avec les enfants parrainés par SEL et Espoir pour l'Arménie
- Messe de Pâques en la Cathédrale d'Etchmiadzine
- Participation aux manifestations du 24 Avril 2000
- Visite touristique de l'Arménie, Erevan et ses environs
- Gumri, Vanatzor, Spitak, Khor Virab, le lac Sévan, Géghart, Garni, etc.
- Visite du Karabagh en option.

Prix : En pension complète environ 6.500 F au départ des grandes villes de France.

Pour tout renseignement: Serge KURKDJIAN: Tél.: 04. 91. 77. 23. 44.

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ENSEIGNEMENT
PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE
DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS
Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.
Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 31
VENDREDI
31 MARS
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·875 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.875

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ «ՍԵՒ ՑԱՆԿԸ» ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը պարտաւած է եւրոպացի եւ ամերիկեան 56 քաղաքական դէմքէ, լրագրողէ, գիտնական ու կրօնաւորէ բազկացած «սեւ ցանկ» մը որ ղրկուած է երկրին բոլոր սահմանադուռներուն: Ցանկին մէջ կան ղէհաւորաբար յոյն, դանիացի, իտալացի դէմքեր որոնք կ'ամբաստանուին ՓՔՔ-ի օժանդակութեամբ:

Մարտ 28-ի իտալական մամուլը խստօրէն արձագանգած է Թրքական «Սապահ» օրաթերթին հրապարակած ցուցակին որոնց ուղղը իտալացի են. հինգը երեսփոխան, երկուքը խաղաղութեան դէմ, մէկն ալ լրագրող:

«Լա Սթամփա» օրաթերթին համաձայն այդ ցուցակը Թրքական դիւանագիտութեան առաջին արձագանգն է Իտալիոյ մէջ օրակարգի եկած Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթին: Նոյն թերթը կը յիշեցնէ թէ Հռոմի քաղաքային խորհուրդը վերջերս ճանչցած էր 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ նախաձեռնողները մտադրութիւն կը յայտնէին նոյն ճանաչումը խորհրդարանին մէջ ալ քննարկելու: Վերոնշեալ հինգ երեսփոխաններէն չորսը Հայերու ցեղասպանութեան Իտալիոյ Խորհրդարանին յղուած նախագիծը առորագրողներուն մաս կը կազմեն:

Ցանկին հակազդած է Պուէնոսայրէսի Արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ, ըսելով որ եթէ Թուրքիա այդ մասին մանրամասն լուսաբանութիւն չտայ, հարցը պիտի ներկայացնեն Եւրոպական Միութեան: Իտալացի երեսփոխան Ռ. Մանթովանի «անընդունելի» որակած է Թուրքիոյ ընթացքը եւ պահանջած որ Իտալիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հակազդէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԷՉԷՆԻՈՑ պատերազմի մասին, Ռուսաստանի Արտաքին փոխ – նախարարը՝ Սերկէյ Օրծոնիքիձէ բացատրած է ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի անդամներուն որ ան՝ «ահաբեկիչներու դէմ պատերազմ մըն է» եւ թէ բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են որպէսզի քաղաքացիները խնայուին: Այս խօսքերը յաջորդած են մարդկային իրաւանց բարձրաստիճան պաշտօնատարին՝ Մարի Ռոպինսընի Ջէնէվա մեկնումին: Ռուսերը մեղադրած են անոր կատարելիք տեղեկագրէն եւ ճնշում բանեցուցած են իր եւ 53 ուրիշ երկիրներու վրայ, որպէսզի չդատապարտուի՝ «պատերազմը»: Միւս կողմէ Զէնէվոյ անկախ թղթակից նախադահը՝ Մասխադով մերժած է Մոսկուայի «խաղաղութեան» առաջարկները, քանի Չեչնիոյ նախագահ՝ Մաւչիւի որ միջնորդի դեր կատարած էր:

ՔՈՒՇՆԷՐ գոհ է Քոսովոյի մէջ իր տարած աշխատանքէն: Մարտ 29-ին, իր դասը պաշտպանած է Ազգային Ժողովի պատգամաւորներուն: Շեշտած է որ 800 հազար Ալպանացիներու վերադարձը դրական երեւոյթ մըն է, եթէ նոյնիսկ շատ յաջող արդիւնք չէ ուսած:

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ մէջ, դեռ դիակներ կը յայտնաբերուին եւ վերջնապէս կը հաստատուի որ աղանդի անդամները հաւաքական անձնասպանութեան չեն դիմած, այլ՝ հաւաքական ջարդ մը տեղի ունեցած է եւ վայրագօրէն սպանուած են բոլորը: Յարդ 700-է աւելի դիակ գտնուած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 29 / 30)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵԼՈՅԹ ՈՒՆԵՑԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վրաստանի Խորհրդարանին մէջ Մարտ 29-ին ունեցած ելոյթով նախագահ Ռ. Քոչարեան կովկասի պետութիւններուն ապահովութեան համակարգի պատկերը ամփոփած է «երեք առաւել երեք առաւել երկու» տարազով. այսինքն՝ կովկասեան երեք պետութիւնները, անոնց անմիջական դրացիները՝ Ռուսաստանը, Իրանը, Թուրքիան, նաեւ Եւրոպական Միութիւնն ու ԱՄՆ-ը: Ան չէշտած է որ Կովկասի կայունութիւնը ամուր պիտի չըլլայ եթէ գոյն ապահովելու ընթացքին անտեսուի Ռուսաստանի հետ չըլլանք երկիրներուն բարիդրացիական յարաբերութիւնները զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը:

Նոյն օրը հեռատեսիլին հարցազրոյց մը տուած է Է. Շեվարնաձէ, ըսած թէ անկարելի չէ որ այս տարի Թիֆլիսի մէջ կատնայ Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի նախագահներուն հանդիպումը որուն ընթացքին կը քննարկուին չըրջանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման հարցերը:

*
**

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԲՆԱԿԱՆՈՆ Է

Ա. Ղուկասեան որ ապաքինման չրջանը կ'անցընէ վիրահատուած հիւանդանոցին մէջ, Մարտ 28-ին այցելութիւնը ընդունած է Ռուսաստանի դեսպան Ա. Դրիւքովի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան նախագահ Լուիզ Սիմոնի: Յաջորդ օրն ալ իրեն այցելած են ԼՂՀ Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, Մշակոյթի փոխ – նախարար Գ. Բարայեան, ԼՂՀ Մոսկուայի ներկայացուցիչը Ա. Թաւադեան: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի եւ Թիկնապահին Ս. Գարրիէլեանի տրամադրութիւնը բնականոն է, ապաքինման չրջանը կ'ընթանայ առանց բարդութեան:

ԼՂՀ նախագահին առողջական վիճակին կայունացման ապացոյցն է նաեւ օրէնքներու վաւերացումը առորագրելու երեւոյթը: Մարտ 29-ին, Ա. Ղուկասեան առորագրած է «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնների մասին» օրէնքը:

*
**

ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի անօրէն Ա. Բլէեանի Մարտ 29-ի դատական նիստին հաչուապահ Ռիմա Պօղոսեան ժխտած է իրեն եղած մեղադրանքը թէ 24 միլիոն դրամ իւրացուցած է: Ան ըսած է թէ տարիէ մը ի վեր բանտարկուած է, եւ դատախազութեան քննիչը մխայն մէկ անգամ հարցաքննած է զինքը: Ըսած է նաեւ թէ փորձած են իրմէ Բլէեանի դէմ խոստովանութիւն կորզել, բայց չէ ըրած, որովհետեւ անօրէնը երբեք հաչուապահական գործերու չէ միջամտած:

Վերադարձը դրական երեւոյթ մըն է, եթէ նոյնիսկ շատ յաջող արդիւնք չէ ուսած:

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ մէջ, դեռ դիակներ կը յայտնաբերուին եւ վերջնապէս կը հաստատուի որ աղանդի անդամները հաւաքական անձնասպանութեան չեն դիմած, այլ՝ հաւաքական ջարդ մը տեղի ունեցած է եւ վայրագօրէն սպանուած են բոլորը: Յարդ 700-է աւելի դիակ գտնուած է:

ՇՈՒԷՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 30-ին, Շուէյի Հայկական Միութիւնները Համադրող Կեդրոնը հրապարակեց հետեւեալ հաղորդագրութիւնը զոր առացանք Կեդրոնական Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Ներկայացուցիչ՝ Սարգիս Քահանայ Մելքոնեանի միջոցաւ:

Մարտ 29-ին, Շուէյի Խորհրդարանը՝ Ռիքստակը ընդունած է Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ մը: Խորհրդարանը ունկնդրելով Արտաքին գործոց յանձնախումբին Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման մասին զեկուցումը, հաստատած է զայն:

Յանձնախումբին պատրաստած բանաձեւը, որ իր ամրողջութեան մէջ ընդունուած է Ռիքստակընի կողմէ, հետեւեալ րովանդակութիւնը ունի.-

«Անհրաժեշտ եւ հարկաւոր է պաշտօնական բանաձեւով ճանչնալ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը: 1985 թուականին Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը եւ Եւրոպական Խորհրդարանը հաստատեցին, որ Օսմանեան կայսրութիւնը դարասկիզբին Հայերու դէմ կատարած է ցեղասպանութիւն:

(Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդարանական) յանձնախումբը այն կարծիքին է, որ Թուրքիան որեւէ բացայայտութիւն ցուցաբերէ իր անցեալին նկատմամբ, այնքան աւելի ներդրում կ'ընէ երկրին ժողովրդավարական զիներութեան ուժեղացման: Ուստի կարեւոր է հայ ժողովուրդի դէմ կատարուած ցեղասպանութեան կապակցութեամբ անկողմնակալ անկախ միջազգային ուսումնասիրութիւն կատարել:

Կարեւոր ազդեցութիւն կ'ունենայ նաեւ այն հանգամանքը, եթէ կարելի ըլլայ առաւել բացայայտութիւն եւ պատմական ըմբռնողութիւն 1915-ի եւ յետագայ տարիներու դէպքերու համար: Այսպիսով, որեւէ բարելաւում վստահօրէն իր կարեւորութիւնը պիտի ունենայ բովանդակ կովկասի կայունութեան եւ զարգացման համար եւս»:

Շեշտենք որ այս յաջողութիւնը արդիւնք է Արթին Մուրատի (Ամսոյ կուսակցական) նախաձեռնած բազմակուսակցական առաջարկին, որուն, ինչպէս վերը ըսինք, միաձայնութեամբ նեցուկ եղած է Արտաքին գործոց նախարարութեան յանձնախումբը:

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ՝ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵՑ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ԿԱՃԱՌԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 29-ին, չարժարուեստի ծանօթ բեմադիրը՝ Անրի Վէրնէօյ (Աշոտ Մալաքեան) անդամ ընտրուեցաւ Գեղարուեստից Ակադեմիայի (Académie des Beaux-Arts) լսատեսողական եւ չարժանկարի ճիւղին: Նոյն օրը ընտրուեցան նաեւ դերասանուհի Ժանն Մորօ եւ Մոնթրլիէի բժշկական համալսարանէն Թոքերու մասնագէտ՝ փրոֆ. Ֆրանսուա-Պերնար Միշէլ: Այս վերջինը ազատ անդամներու ճիւղը, նոր աթոռներէն մէկուն:

Ինչպէս աւանդութիւն է, Լիւք Պրասըրիի մէջ է որ նոր անդամները, մշտական քարտուղար նկարիչ Ալինօ ա'Հօթրիվի հետ ասոնած են ընտրութիւնը:

Ֆիկարօ լայն արձագանգ կու տայ այս ընտրութեան Մարտ 30-ի իր թիւին մէջ:

Գրութեան կ'ընկերանայ նկար մը ուր Միշէլ Մորկան կը շնորհաւորէ Անրի Վէրնէօյը:

Յօդուածագիրը՝ Ժան-Գլօտ Լամի կը յիշէ որ Անրի Վէրնէօյ ծածկանունն է Աշոտ Մալաքեանի, որ ոգեկոչած է իր մանկութիւնը Մարսէյլի մէջ «Մայրիկ» հատորին մէջ (արժանացած Սէն-Սիմոն մրցանակին 1986-ին եւ չարժանկարի վերածուած): Ինք, նախկին ճարտարապետ Առ դ'Է Մէթիէէն, զարմած է կարճ ժամանակներ իրագործող, ապա՝ բեմադիր մը որ դիտէ խօսել հանրութեան սրտին: La table aux crevé-էն Le mouton à cinq pattes, Des gens sans importance, prix populiste 1956, *մինչեւ* 588 Rue Paradis, *Անրի Վէրնէօյի ասպարէզը յաջողութեամբ պսակուած է, հակառակ քննադատութիւններու, որոնք երբեմն պինդ վիրաւորած են: Իր ֆիլմերուն մէջ՝* La vache et le prisonnier, Un singe en hiver *քաղուած Անթուան Պլոնտէնի վէպէն, Ժան Կապէնի եւ Ժան-Փօլ Պելմոնտոյի հետ, երկու բացառիկ դործեր են: Բայց, կարելի է նաեւ յիշել* Mélodie en sous-sol, Week-end à Zuydcoote, Le clan des Siciliens: *Սինեմա մը որ յաճախ հետաքրքրական յաջող երեկոյթներ կ'ապահովէ:*

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(30 Mars)

Prunus armenica: en hommage à Paradjanov

Թուլուզի մէջ բացուած վերոյիշեալ խորագիրը կրող ներկայացումին առթիւ (7 մանրանկար ի յարգանս Պարաճանովի) Տոմինիք Ֆրէթար յօդուած մը տարածրած է «Մոնտ»ի մէջ: Կը նկարագրէ մթնոլորտը որու կ'ընկերանայ բնագիր մը որ կը խօսի ջուրի, ժանդի, ընկղմած աշխարհի մը մասին: Մտած ենք Վրաստանի, Երեւանի, Թիֆլիսի Հայոց արեւելեան կեանքի ապրեալկերպին մէջ եւ մխիթարական անոնցմէ մէկուն կեանքին մէջ՝ Սերկէյ Պարաճանովի, մեռած 1990-ին եւ որու նուիրուած է «Փրունուս Արմենիքա»ն: Ան անունն է Հայաստանի ծիրանին: Օլիվիա Կրանվիլ եւ Կլաւիէ Մարչան, կը դրէ թերթին թղթակցուհին, չեն պատմեր Հայաստանի մասին առանց Հայերու եւ հինգ սիրող դերասաններու դիմած են որպէսզի միանան ծրագրին միւս հինգ արուեստագէտ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՌԱՋ-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻՒ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Հ. – Նոյն գործունէութեան ենթաւիւղը պէտք է նկատել այն աշխատանքը, զոր տարած էք նորերու առաջին խմբերը խրախուսելու ուղղութեամբ: Պտուղը գոհացուցա՞ծ է ձեզ. այսօր եւս կա՞յ այդ աշխատանքը արժեցնող դաշտ Պոլսոյ մէջ:

Պ. – Անտարակոյս ա՛յդպէս պէտք է համարիլ, եւ թէ՝ ամէնէն կարեւորներէն մէկը: Բայց նաեւ... ամէնէն «ապրանքախ»ը: Որովհետեւ այլեւս այս մարզին մէջ ձեր գործը թուղթին, գրին, լեզուին կամ տպագրական սարքերուն հետ չէ, այլ՝ մարդկային էութեան հետ, որ փոփոխական է, լպրծուն, խուսափուկ, խոտրմնալից ու պատրանաթափող:

Խօսելով մխայն յիսունական թուականներէն եկած մասին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Սան»ի եւ Կեդրոնական Սանուց Միութեան «Հանդէս Մշակոյթի»ի հրատարակութեան բուն նպատակը ա՛յդ է եղած. ստեղծել նոր ու կենսունակ գրական չարժում, ներգրաւել երիտասարդ ուժեր եւ քաջալերել ու առաջնորդել իրենց նախաքայլերուն մէջ: Այս ուղղութեամբ անուրանալի օգտակար եւ արդիւնաւոր աշխատանք տարած վերոյիշեալ երկու պարբերականներուն չատ տարիներ առաջ դադարումէն յետոյ, երբ հրատարակին վրայ մխայն «Մարմարա»ի երկչաթեայ գրական – գեղարուեստական էջերը մնացած էին՝ որպէս ապրող հայ գրականութեան ցոլարան, քանի մը տարի առաջ գործեալ Մխիթարեան Սանուցի երդիքին տակ, միշտ նոյն նպատակով հիմնուեցաւ «Նոր Սան»ը՝ երիտասարդական բազմանդամ խմբագրական կազմով: Այսօր այդ կազմէն ոչ ոք մնացած է զբաղելու համար իրենց յատկացուած այդ ներկայանալի հանդէսին ճակատագրով: Հիմա Մխիթեան երիտասարդական ակումբը համակարգիչով կը հրատարակէ Թրքերէն «Մեղու» պարբերականը, որուն մէկ էջը միայն հայերէն է, այն ալ՝ արտագրում... Ուրեմն, մեկնաբանութիւնները աւելորդ են. իրականութիւն մը կայ, որուն չա՛տ գժուար է հակազդել:

Իսկ թէ խրախուսական այդ երկարամեայ աշխատանքը անճնապէս գոհացուցա՞ծ է ձեզ, պատասխանս դրական է, որովհետեւ ներկայիս Խթանպուլի, Ըմփիւռքի, Հայաստանի եւ... անդենականներ մէջ կան գոնէ անուն չինած հինգ-վեց դրողներ, որոնց առաջին չրջաններուն չնայացած եմ օգնական ըլլալ: Թերեւս անոնք հիմա թիւով չատ աւելի կ'ըլլային, եթէ չըլլար արտագաղթը, ցրուումը՝ քիչ թէ չատ լեզուն ու աչխատունակ հայ ուղեղներուն, որոնց ունեցածին վրայ բաներ մըն ալ մենք աւելցուցած էինք:

Հ. – Նկատի առած մինչեւ 30 տարեկանի սահմանը, կարելի՞ է այսօր խօսիլ պոլսահայ նոր գրողներու (հայերէն աճշուշտ) սերունդի մը մասին: Եթէ այո, կրնա՞ք անուններ տալ (արձակ թէ բանաստեղծութիւն):

Պ. – Եթէ այդ սահմանը 50 տարեկանի բարձրացնենք, պատասխանս հաստատական կրնայ ըլլալ՝ մեզմէ եռք եկող դրողներու սերունդի մը մասին, – «սերունդ» մը, որ մէկ ձեռքի մատներուն վրայ կը համրուի...: Իսկ մինչեւ երեսուն տարեկան՝ առայժմ չատ մը երգողներ, պարողներ, դասական կամ ազգային կշռադ գործիքներ նուագողներ ունինք: Մաղթենք որ օր մը դրողներ ալ, կամ գոնէ կարդացողներ կ'ունենանք...:

Հ. – Պոլսահայ գրող էք, բայց ծանօթ է որ ընթերցողի ձեր յատկանիշը կ'ընդգրկէ ամբողջ Սփիւռքի գրական դաշտը: Յատկապէս այս դիրքէն, չէ՞ք կարծեր որ Պոլիսը այդ ամբողջութենէն տեսակ մը իմքնամեկուսացումի վիճակով կ'ապրի. պոլսեցի ընթերցողը գրական հրապարակումներու մէջ այլամե՞րժ է իսկապէս, թէ առիթը չի գտներ «այլ»ին հետ յարաբերելու եւ ընթերցումի ատաղձ ունենալու երբեմն նաեւ օրինակ՝ Ն. Սարաֆեանէն, Շ. Շահնուրէն, Յ. Կոստանդեանէն, Ա. Ծառուկեանէն կամ ուրիշներէ:

*Պ. – Ո՛չ թէ ինքնամեկուսացումը, այլ մեկուսացումը եղած է Պոլսահայութեան չուրջ ուժնուն տարիներու իրավիճակը, եւ կերպով մը՝ ճակատագիրը: Պատճառներու մասին աւելորդ է խօսիլ. անոնք ծանօթ են արդէն բոլորին: Մարդ կը տարուի խորհելու թէ պոլսահայութեան գլխուն լինկած այդ որքա՛ն զօրաւոր անէծք մըն էր որ բռնած ու գործած է այսքան երկար..., Իսթանպուլահայ համքան մայնքին այսօրուան գլխաւոր հարցերուն պատճառը, որ ոմանց աչքէն կը վրիպի եւ չատերու կողմէ ալ լուսթեամբ կուլ կը տրուի, այդ երկարատեւ մեկուսացումն է: Իսթանպուլահայութիւնը որպէս համայնք, երկար ժամանակ, բացի մասնակի անդամալուծութենէ, տառապեցաւ նաեւ խլուքենէ եւ կուրութենէ՝ արտաքին աչխարհի, Սփիւռքի եւ Հայաստանի հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ: Սա վերջին քանի մը տարիներու համաչխարհային փոփոխութիւններուն, հետաղորդակցութեան մարդի հրաչալի նուաճումներուն և միջազգայնօրէն պարտադիր դարձած թոյլտուութիւններուն չնորհիւ է որ մասամբ բացուեցան մեր աչքերն ու ականջները: Եթէ այսօր մեր եկեղեցիները կը տառապին պատրաստուած հոգեւորականի նուազութենէ (վտանգ մը՝ որուն ահազանգը տեւաբար կը հնչեցնէ մեր Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը), եթէ մեր վարժարանները կը տաղնապին լաւ պատրաստուած ուսուցչի պակասէ, եթէ չունինք այսօր աչխարհի ամէն կողմէ եկած հայերէն գիրքեր վաճառող գրատուն մը, եւ հետեւաբար՝ նաեւ զանոնք ընթերցող, բոլոր երեւութական պատճառներու խորքին մէջ պէտք է տեսնել համայնքին հոգեկան եւ գործնապէս մեկուսացեալ վիճակը: Ձեմ փափաքիր այս ցաւոտ նիւթը աւելի մանրամասնել: Արտասահմանէն հետաքրքրուողներուն անկ է լրջօրէն ուսումնասիրել երեւոյթները եւ խորանալ անոնց դրդապատճառներուն մէջ: Միայն հոս տեղին է հարցնել թէ արդեօք արտասահմանի եւ բնաչխարհի հայութեան մօտալ պոլսահայութեան հանդէպ կեցուածքի ու վերաբերումի խորթութիւն մը, անտարբերութեան ու անտեսումի, նոյնիսկ ապազգայնացած ու այլասերած համարելու եւ ընդհանուր հայաչխարհին մեկուսացնելու հակում մը գոյութիւն չէ՞ ունեցած:

Մէկդի դնելով՝ թիւը հետզհետէ նուազող հայախօս պարզ ընթերցողը, որ ձեռքին տակ ունի միայն մեր գոյդ օրաթերթերը, մասամբ հայերէն չարաթաթերթ մը եւ Իսթանպուլի մէջ հրատարակուած հասորներ, կը կարծէ՞ք որ մենք՝ պոլսահայ գրողներս բաւարար չափով տեղեակ ենք Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ իրադործուող գրականութենէն: Միայն երբ առիթը կ'ունենանք Պէյրութ, Փարիզ կամ Ամերիկա երթալու, զարմացումով ու հիացումով կը տեսնենք ճոխութիւնը հայերէն որակաւոր հրատարակութիւններու, որոնց մեծամասնութենէն լուր անդամ չունինք: Ալ չխօսինք օտար լեզուներով ստեղծուած հայագիտական հոյակապ գրականութեան մասին: Միւս կողմէ սակայն, երբ մենք Փիզիքական եւ նիւթական զոհողութիւններու գնով կը չանանք անպայման մեր հրատարակութիւնները արտասահմանի մեր գրչեղբայրներուն եւ մշակութային հաստատութիւններուն հասցնել, չատ յարգելի բացառութիւններով՝ չատ նոյն ճիգը չենք նչմարեր Սփիւռքի եւ մայր երկրի հեղինակներուն մօտ:

Կարճ ատած, աչխարհայրիւ հայ համայնքներու միջեւ հաղորդակցութեան պակասը համահայկական հարց մըն է, որ համակողմանի ջանք եւ կամեցողութիւն կը պահանջէ: Իսկ խթանպուլահայութեան համար՝ տակաւին բարելաւումի կարօտ պայմաններէ կախեալ հիմնահարց մըն է:

Հ. – Կրնայի՞ք Սփիւռքի (Պոլսէն դուրս) վերջին յիսնամեակի գրական արտադրութենէն ձեր նախասիրած երեք գործերուն անուններն տալ:

Պ. – Դժուար եւ անպատեհ է հրապարակել նախասիրութիւններ: Բայց քանի որ կարկինը լայն՝ յիսնամեայ չրջանի մը վրայ բացիք, կրնամ յիչատակել երեք գործեր, որոնք առաւելաբար տպաւորած են զիս աւելին, ու կը յամենան յիչողութեանս մէջ. Համաստեղի «Սպիտակ ճիաւորը», Եղիվարդի «Կարմիր գօրավարը» եւ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Թուղթ առ Երեւան»ը:

Հ. – Վերջին տասնամեակի ծանօթ պայմանները դիւրացուցին Հայաստանի հետ հաղորդակցութիւնը: Նոյնն է պարագան գրական ոլորտին: Ի՞նչ արժեւորում ունիք այս մասին:

Պ. – Ուրախասիրթ ու խանդավառիչ է անչուչտ Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան զարգացումը, որ յատուկ թափ ըստացաւ չարաթեական երկու օդանաւային երթեւեկով: Մեր մչակութային կեանքին որոչ որակ եւ կենսունակութիւն բերին արժէքաւոր հայագէտներու, ճարտարապետ փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեանի, գրականագէտ փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանի, բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի նման անձնաւորութիւններու այցելութիւնները ու իրենց ի պատիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնները: Իսկ ազգային հպարտանքի եւ գեղարուեստական վայելքի բացառիկ առիթներ եղան՝ նախկին Խթանպուլահայ Յովհաննէս Չէքիճեանի ղեկավարած ազգեմական երգչախումբին կրկնուած համերգները: Սակայն տարբեր տեսանկիւնէ ալ դիտուած, պաշտօնական պատուիրակութիւններու, արուեստագէտներու, նկարիչներու, երաժիչտներու եւ առեւտուրի կամ աչխատելու եկողներու յաճախակի երթեւեկը, բացի նիւթապէս ալ զիրենք գոհացնելէ, մեծապէս օգտակար եղաւ հայաստանցի մեր ազգակիցներուն՝ պոլսահայութեան անցեալին ու ներկային, բարքերուն եւ ապրելակերպին, ընկերային ու մչակութային հաստատութիւններուն եւ օրինակելի գոյապայքարին մօտէն ծանօթանալու առիթը ընծայելով: Կը մաղթենք եւ կը յուսանք որ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումով առաւել զարգանան երկուստեք հաղորդակցութեան բերելիք բարիքները:

Հ. – Հայաստանի հետ գրական ձեր կապին մէջ խանգարող ազդակ կ'ըլլա՞յ ուղղագրութեան հարցը: Ի՞նչպէս կը մեկնաբանէք դասականին չվերադառնալու ներկայի յամառութիւնը, մինչ բարեփոխումի անկեղծ ջանքով գործողներ ալ լուրջ պայքար կը տանին:

Պ. – Առաւելապէս հայաստանեան օրաթերթերու եւ պարբերականներու պարագային է որ լեզուական, ոճային եւ ուղղագրական խորթութիւն մը կը խանգարէ ընթերցումի հաճոյքս: Աւտնց վրայ կրնայ ըսել է աւելցնել նաեւ տպագրական անբաւարարութիւնները ու այլանդակ մանրամասներու տառատեսակներու գործածութիւնը: Գիրքերը նուազ խրչդինեն են. անգամ մը որ աչքը սկսի քայլ յառաջ մարցնել տառերու միօրինակ վաղքի զարտուղութիւնները այնքան չեն կաչկ բիբերուն: Այնուհանդերձ, ես ուրախ որ վերջերս Ս. Էջմիածին լոյս տեսած իմ գիրքերս մեսրոպեան ուղղագրութեամբ տպուած են: Սակայն անճնական վարժութիւններու կապուած՝ առանց նուազ համակրութիւններու եւ հակրութիւններու հարց մը չէ ուղղագրութեան հարցը: Իր բոլոր թերութիւններով ու առաւելութիւններով հանդերձ, պատմականօրէն զարգացած եւ հաստատուած լեզուի մը նոյնքան հիմնաւոր ուղղագրական կառոյցը 1922-ին վերին նորամանով մը ականատարուած ու փայլեցուած է, ինչպէս նոյն թուականներուն թնդանօթով քանդուած են միջնադարեան եկեղեցիներ, անոնց տեղ արդիական կառոյցներ բարձրացնելու համար: Սակայն այդ նոր կառոյցը, որքան ալ որ յարմարուէտ նկատուի կարգ մը մոլեռանդներու կողմէ, չէ սիրուած ազգին մեծամասնութեան կողմէ, որ կազմուած է բոլոր Սփիւռքէն եւ Հայաստանեայ ազգային միութիւններու նախանձախնդիր զանգուածէն: Ուրեմն, պէտք է որ փոփոխութիւնը կատարուի եւ վերականուի նախընտրուած ազգային դասական ուղղագրութիւնը: Ժողովրդավարութիւնը եւ տոհմիկ մչակոյթի հանդէպ յարգանքի տարրական սկզբունքներն ալ այդպէս կը պահանջեն արդէն: Իսկ առ այսօր այդ փոփոխութեան կատարուած չբլլալու պատճառը, արագ ու դիպուկ ախտանչանագրութեամբ մը պէտք ըսուած է արդէն ի նչոյման մէջ. յամառութի՛ւն, իբրեւ արժանի վարժութենէ մը չհրաժարելու մտաւորական, դաստիարակչական, կրթական, մչակութային գործնապաչտ պատճառաբանութիւնները պարապ խօսքեր են:

– Շնորհակալութի՛ւն:

– Այս ծաւալուն տեսակցութեան չանգուածէն պարտք կը զգամ խորին չնորհակալութիւններս յայտնել «Յառաջ»ի պատուարժան խմբագրութեան, մխիթարեան նախ յղելով սրտագին ողջոյններս՝ այդ ազգանուէր եւ վաստակաչատ թերթին յարգելի ընթերցողներուն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

Քառատուն դռներով եւ հազար եկեղեցիներով խաղալը

«ԱԹԼԱՍ» ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ՄԱՆ ԿՈՒԳԱՅ ԱՆԻՒ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱՆ ԶԱՐՄԱՆՔՈՎ ԿԱՆԴՐԱԴԱՌՆԱՑ ՈՐ ԱՆԻ ԳԻՒՂԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՇԱՏ ԱԼ ՀՈԳԸ ՉԵՆ ԱՆԻՒ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

«Աթլաս» ամսագիրը, որ աչխարհագրական դեղեցկութիւններու նուիրուած ամսագիր մըն է, Մարտ ամսուան իր վերջին թիւին մէջ պատկերազարդ եւ հետաքրքրական յօդուած մը հրատարակած է Անիի մասին: Յօդուածը կրկի առնուած է Հաքան Շէնօճաքի կողմէ: Ան կը կրէ որ իրմէ առաջ, անցեալ գարնան, լուսանկարիչ Օքթար Կիւլօղլու հիանալի լուսանկարներ քաչած էր Անիի մէջ, ինք ալ տակէ հետաքրքրուելով ձմեռ եղանակին գացած էր Անիի աւերակները տեսնելու:

Յօդուածագիրը նախ կը պատմէ թէ ինչպիսի ձեւակերպութիւններէ վերջ է որ ինք ոստիկան պինուորներէ ստացաւ Անի մտնելու արտօնութիւն: Եղանակը սաստիկ ցուրտ ու ձիւնոտ է: Աչ մը հողի տեսնել կարելի չէ, որովհետեւ ամէն ինչ ձիւնածածկ է: Շրջակայքը գրեթէ ամայի է, ամբողջ ճամբու տեւողութեան հագիւ թէ բեռնակառք մը եւ զբօսաչրջիկական կառք մը կրցած էր տեսնել:

Ինք, որ Թուրքիոյ միւս ծայրամասէն մինչեւ հոս եկած է այս կորսուած քաղաքը տեսնելու, յուզումներու կը մատնուի: Չուր տեղ չէ որ Անիի Աւերակ կոչուելը է այս վայրը: Ամէնուրեք աւերակներ, որոնք ուր որ է վտլ պիտի պատ. Իր ուղեցոյցը մեծ վարձատրութեամբ մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ իւրաքանչիւր յուչարձանին մասին:

Անի խոր լռութեան մէջ թաղուած է, բայց յօդուածագիրը կը զգայ որ այս քաղաքը ինքը կը դիմաւորէ այնքան բազմաթիւ քաղաքակրթութիւններէ չամեցած ճամբորդ ու հիւանդներով:

Յօդուածագիրը մի առ մի կը նկարագրէ ոաքի մնացած եկեղեցիները: Պատմական տեղեկութիւններու ընթացքին չատախօս կը յիչուին Բագրատունիները (Բագրատը) կամ Գագիկ Ա.ի անունները, բայց եթէ ընթերցողը գաղափար չունի, բացարձակապէս պիտի չհասկնայ թէ այստեղ կը խօսուի Հայոց երբեմնի մայրաքաղաքին մասին եւ թէ բոլոր այս յուչարձանները չատակարկական հայկական յուչարձաններ են: Ըստ յօդուածագրին, «Թուրքեր, Վրացիներ ու Հայերը որպէս նուազախումբի մը նուագարանները, այստեղ ապրեր են իրարու հետ նեղ դաչնակցութեան»: Ան կը կրէ որ եթէ նկատի առնուի թէ այսօր ինչպիսի անհանդուրժողութիւններ կան, մարդ կը զարմանայ թէ Անիի մէջ մզկիթը, եկեղեցիներն ու Զրադաչտական մեհեան մը իրարու կողմէ, չէ միայն ապրուած այլ մասնութեան կողմէ, որ կազմուած է բոլոր Սփիւռքէն եւ Հայաստանեայ ազգային միութիւններու նախանձախնդիր զանգուածէն: Ուրեմն, պէտք է որ փոփոխութիւնը կատարուի եւ վերականուի նախընտրուած ազգային դասական ուղղագրութիւնը: Ժողովրդավարութիւնը եւ տոհմիկ մչակոյթի հանդէպ յարգանքի տարրական սկզբունքներն ալ այդպէս կը պահանջեն արդէն: Իսկ առ այսօր այդ փոփոխութեան կատարուած չբլլալու պատճառը, արագ ու դիպուկ ախտանչանագրութեամբ մը պէտք ըսուած է արդէն ի նչոյման մէջ. յամառութի՛ւն, իբրեւ արժանի վարժութենէ մը չհրաժարելու մտաւորական, դաստիարակչական, կրթական, մչակութային գործնապաչտ պատճառաբանութիւնները պարապ խօսքեր են:

– Շնորհակալութի՛ւն:

– Այս ծաւալուն տեսակցութեան չանգուածէն պարտք կը զգամ խորին չնորհակալութիւններս յայտնել «Յառաջ»ի պատուարժան խմբագրութեան, մխիթարեան նախ յղելով սրտագին ողջոյններս՝ այդ ազգանուէր եւ վաստակաչատ թերթին յարգելի ընթերցողներուն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

պէս հազարաւոր տարիներէ ի վեր քով քովի կրցեր են մնալ:

Անի քաղաքը առեղծուած չատ զարգացած էր, որովհետեւ կը դժնուէր Մեսրոպի ճամբուն վրայ: Երբ Մեսրոպի ճամբուն կարեւորութիւնը կորսնցուց, Անի ալ կորսնցուց իր կարեւորութիւնը: Բագրատի թագաւորներուն իշխանութեան տակ (այսինքն Հայոց Բագրատունիներու) Անին ապրեցաւ իր Ոսկեդարը: Անին կը կոչուէր քառասուն դռներով եւ հազար եկեղեցիներով քաղաք: Ըստ յօդուածագրին, այս քառասուն եւ հազար թիւերը զեղեցիկ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը միայն կը թողուն, բայց ի վերջոյ զեղեցիկ հէքեաթի մը: Անին գրաւուեցաւ 1064 թուականին Աբխազների կողմէ, այս կերպով Անի քաղաքը դարձաւ Թուրքերու կողմէ Նահապետի մէջ գրաւուած առաջին քաղաքը: Անի քաղաքը վերջին հարուածը ստացաւ 1319-ին երբ ահաւոր երկրաշարժ մը քարուքանդ ըրաւ այդ քաղաքը: Յօդուածագիրը մեծ յուզումով ու հիացումով կը խօսի վերջին վար կիսով քանդուած «Գէղէլի» կամ «Փրկչի» եկեղեցիին մասին: Եկեղեցիին կէսը կայծակի մը զոհ դացեր է բայց միւս կէսը դարերէ ի վեր կը դիմադրէ բնութեան չարիքներուն դէմ: Այս եկեղեցին Պահլաւունիներու կողմէ կառուցուած էր 1036 թուականին:

Յօդուածագիրը, աւարտին, կ'անդրադառնայ ուրիշ կէտի մը, որ ըստ մեզի առաջին մասէն ալ աւելի հետաքրքրական է: Այն, Անիի աւերակները չրջելէ ու իր տեսածներուն վրայ հիանալէ վերջ, կ'ուզէ այցելել նաեւ մերձակայ Անի գիւղը, որ այսօր այլեւս կը կոչուի Օճաքը: Այն թէ՛րեւս բարեմօտքէն կը կարծէր որ այս գիւղին բնակիչները պատմական Անի քաղաքի բնակիչներուն մէկ չառւիղը կը կազմեն: Գիւղը այսօր Օճաքը կը կոչուի, բայց հոն փոքրիկ աղջիկներն իսկ դիտեն որ անոր հին անունը Անի էր: Յօդուածագիրը անոնց հետ կը խօսի.

– Ասիկա իրականութեան մէջ Անի գիւղն է, չէ՞:

– Անի ... Օճաքը...: Նոյն բանն է, կը պատասխանէ երեսուն տարեկան մարդ մը:

– Դուք այս գիւղին տեղացի՞ն էք:

– Հարկաւ տեղացի ենք: Գիւղին կէսը արդէն հօրեղբօրս ընտանիքն է:

Յօդուածագիրը չատ կը զարմանայ որ գիւղին կէսը ազգականներէ կը բաղկանայ: Բայց իր զարմանքը ա՛լ աւելի պիտի բազմապատկուի, երբ խօսակիցը պիտի աւելցնէ.

– Միւս կէսն ալ մօրեղբօրս եւ մօրքրոջս ընտանիքէն կազմուած է:

Յօդուածագիրը չատ զարմանալի կը գտնէ որ ամբողջ գիւղը կազմուած է ազգականներէ: Աւանք, ըստ իրեն, հազարաւոր տարուան անցեալի մը, Անիցիներուն թողներն են:

– Դուք պարբերաբար այցելութեան կ'երթա՞ք Անի:

Մարդը կը պատասխանէ անտարբեր ոճով.

– Երբեմն:

– Ինչո՞ւ:

– Ոչինչ... եթէ հետիոտն պտոյտի եւ այլն ելլենք, մէկ մը կը հանդիպինք:

Յօդուածագիրը կը հասկնայ որ երկար դարերէ մնացած Անիի Աւերակները աոոր համար բան մը չեն նշանակեր: Զարմանքով կը յիշեցնէ.

– Մարդիկ աշխարհի հեռաւոր անկիւններէն հոս Անին տեսնելու կուգան:

Մխսին պատասխանը հետաքրքրական է.

– Ի՞նչ ըսեմ, չեմ գիտեր, կ'ըսէ տն ծագրանքով: Անոնց դրամը չատ է, խելքը քիչ:

Յօդուածագիրը կը սկսի խնդալ: Միւսը միչտ հեղնական արտայայտութիւն մը ունի:

Յօդուածագիրը դարձեալ կը հարցնէ.

– Ըստ ձեզի, ինչո՞ւ կուգան այդ մարդիկը:

Խօսակիցը այս անգամ աւելի լուրջ պատասխան մը տալու կարիքը կը զգայ:

– Ո՛վ գիտէ: Թերեւս ծանօթներ ունին: Թերեւս հոն իրենց նախնիներէն մնացած բան մը կը տեսնեն...

– Ձեր ալ նախնիները եթէ հոն ապրած ըլլային, Անիին կարեւորութիւն կուտա՞յիք:

– Հարկաւ կուտայինք: Մերիններն ալ Մէքքէ եւ Մեհինէ չե՞ն երթար:

Երբ կը հարցնէ թէ այդ գիւղացիները որքա՞ն ժամանակէ ի վեր հոն կը բնակին, կը ստանայ սա պատասխանը.

– Շատ տարիներէ ի վեր: Մեծ հօրս մեծ հօր մեծ հայրը: Երբ հարիւր տարուան մասին կը խօսուի: Մենք բնիկ Հայմանացի ենք:

Յօդուածագիրը կը հասկնայ որ կ'ընդունի որ Անի Գիւղին մէջ Անի քաղաքէն մնացած թոռ մը չկայ: Երբ Կարս կը վերադառնայ, Հայերու մասին տեղեկութիւն կը խնդրէ: Կը հասկնայ որ հոն մահմեդական զարձած քանի մը Հայեր կան, բայց անոնք ալ պիտի չուզեն խօսիլ իրենց հայկական ծագումին մասին: Շատ հաւանական է որ անոնք ալ Անիցի չըլլան:

Յօդուածագիրը իր երկարաչունչ յօդուածը կը վերջացնէ սա խորհրդածութեամբ.

– Միչտ չէ որ մարդիկ քաղաքները կը լքեն: Երբեմն ալ քաղաքները կը լքեն մարդիկը: Անիին նման: Բայց անոնք աւելի վերջ կը սկսին եւ հրաւիրել մարդիկը:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ԿԵԱՆՔ, ՈՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ Է

Վերջին ժամանակներս հայ կամ օտար երաժշտասէրներ յաճախակի առիթը ունեն զմայլելու քոյր եւ եղբայր Սերգէյ (Ջուրաք) եւ Լուսինէ (դաշնամուր) Մաշատրեանի մատուցած երաժշտական փայլուն կատարողական արուեստին:

Անոնք սերած են արուեստագէտի ընտանիքէ: Թէ հայրը՝ Վլադիմիր Մաշատրեան եւ թէ մայրը՝ Իրինա Մաչատրեան, ճանչցուած դաշնակահարներ են ինչպէս Հայաստանի, այնպէս ալ Գերմանիոյ մէջ, ուր ներկայիս կ'ապրին: Այդ երեկոյ՝ Մարտ 24, Մաչատրեան քառեակէն՝ Լուսինէ Մաչատրեանի մենահամերգն էր, կազմակերպուած Մարիներան քաղաքի երաժշտանոցի անօրէն Պր. Ռաֆֆի Արզումանեանի կողմէ:

Երբ բեմ կը բարձրանար 16-ամեայ այդ համեստ, քաչուղ, անուշիկ ժպիտով օրիորդը, լեփ-լեցուն դահլիճը, ուր հաւաքուած էին հայ եւ ֆրանսացի, դասական երաժշտութեան սիրահարներ, թերեւս ոմանք կը կասկածէին թէ ունկնդիրը կ'ըլլան նման մակարդակով մատուցումի մը երաժշտութեան: Անակնկալ մըն էր չատերուն համար, այդ նուրբ կառուցուածքէ, փխրուն մատներէ նման խորը արտայայտչութեամբ ծնած երաժշտութեան հաղորդակցումը:

Ծրագիրը կազմուած էր հայ եւ օտար երգահաններու գործերէ: Առաջինը Ց. Ս. Պախի Ֆանթազիա եւ Ֆիւկ լա – մի-էօրն էր: Պախը՝ բազմաճախնութեան – փոլիֆոնիկ երաժշտութեան այդ հսկան, Ֆիւկի մէջ յատկապէս նշմարելի է բազմաձայնութեան զօրաւոր առկայութիւնը, երբ ամէն մէկ ձայն ունի իր կրկնուող մայր եղանակը: Լուսինէ կրցաւ իր երկու ձեռքերով քառաձայն այդ զարգացումը այնպիսի փայլուն կատարողականութեամբ մատուցանել, որ ոչ մէկ հնչիւն չծածկեց, չխանգարեց միւսի զարգացումը, միչտ առաջին գիծի վրայ պահելով թէ՛ մայր եղանակը, եւ թէ՛ քովընտի երաժշտական զարգացումի անցումը:

Երկրորդը Շուման – Ֆրանց Լիսթ «Լիպսիա»ն (սիրոյ երգ) էր: Այն երաժշտութիւն ըլլալէ աւելի պատմութիւն մըն էր, ուր զգացումները ոչ թէ խօսքերով, այլ հնչիւններով կ'արտայայտուէին, ուր Լուսինէն ոչ թէ նոթերու, այլ իր էութեան մէջ կը զգար Շումանի սէրը, այդ նոյն զգացումով վարակելով ամէն մէկ ունկնդիր:

Երրորդը Լիսթի Թառանթելն էր «Վենետիկ եւ Նեապոլ»: Լիսթը, որպէս փայլուն դաշնակահար իր իւրաքանչիւր ստեղծագործութեամբ կը պահանջէ չատ լաւ թեքնիք եւ կատարողականութիւն: Եւ այդ չպակսեցաւ Լուսինէին:

Զորրորդը Կոմիտաս – Անդրէասեան «Գարուն»ն էր: Ուր հնչիւններու այնպիսի վազք մը կար, որ կարծէք առուին կարկաչէր, ծառերու բողբոջներու բացուիլը եւ հովիկին մեղեդիականութեամբ հոգիի տերեւներու չարժումի նկարագրութիւնը ըլլար: Իսկ աւելի վերջ հնչած «Միրանի ծառը» (Կոմիտաս – Անդրէասեան), այնպիսի երաժշտական կատարում մըն էր, որ ունկնդիրին կը փոխանցէր ծփացող, քամիէ ծռող, բայց չխոնարհուող եւ չկոտրուող ծիրանի ծառին հնչիւնապատկերները: Նոյնիսկ, երբ աւարտեցաւ նուագը, անոր հետ կարծէք քարացաւ եւ նկարագրուող բնութիւնը, ինչպէս նաեւ դահլիճը: Մթնոլորտը լարուած էր այնպէս, որ թէեւ մեղեդին աւարտած էր, սակայն դահլիճը կարծէք բանի մը կը սպասէր, եւ երբ չեկաւ այն, զոյն փոխարինեց ծափերու թնդիւնը եւ «պռաւօ»ներու ազդակը:

Առաջին բաժինը աւարտեցաւ Առնօ Բաբաջանեանի «Պօէմ»ով: Անոր փոթորկող սկիզբը եւ ապա երազող զարգացումը կը պահանջէր միտքով եւ հոգիով ապրիլ իւրաքանչիւր հնչիւնը, քանզի ան միտք մըն էր հոգիի մէջէն անցած: Բաբաջանեանական այդ ստեղծագործութիւնը Լուսինէի մատներու գոյներով կուգար մեր սիրտերուն պատառին վրայ մէկ նոր 9-րդ ալիք մը զծագրելու: Ալիք մատծումի, զգացումի եւ երեւակայութեան:

Դահլարէ վերջ բոլորը անհամբեր էին, ամբողջ երկրորդ մասը լեհ երաժշտութեան մեծ երազողի՝ Շոպէնի, մենախոսութիւնը պիտի ըլլար: Լուսինէին մատները պիտի պատմէին: Եւ անոնք պատմեցին այնպէս, որ այդ վաղամեռիկ հանճարը՝ թոքախտով հիւանդ, իր հնչիւններով խօսեցաւ իր սիրոյ մասին, որը տընջեցաւ առ Աստուած իր հիւանդութեան համար, զղջաց, ապօթեց, լացաւ եւ փոթորկուած սիրեց նորէն: Եւ այդ բոլորը Նոքթիւրն թիւ 2-ի եւ թիւ 1 սոլ մինէօր Պալլատի կատարումներով: Լուսինէին մատները ոչ թէ կը հարուածէին ստեղներուն, այլ՝ կ'աղեղէին, ոչ թէ հնչեցնելու, այլ՝ ծորացնելու մեղեդին:

Իսկ Մազուրքաներու կատարո՞ւմը: Այն նուագ էր վալսի մէջ, մատներու պար, զգացումի հեղեղ դէմքի եւ աչքերու մէջ: Մեղմ երգող անոր չրթունքներուն նուագակցութի՞ւնն էր մեղեդին, թէ՞ մեղեդիի հետ կ'երկխօսէին չրթունքները, դժուար է ըսել:

Ներկաներու խանդավառ ծափահարութիւնները պիտի ստիպէին Լուսինէի ծրբագրէ դուրս եւս երկու գործեր նուագելու, Ռախմանինովի «Էլէգիա»ն եւ Բաբաջանեանի «Մասունցիներու պար»ը:

Երբ քաղաքապետարանի երաժշտութեան բաժնի պատասխանատուն հարցուցի իր տպաւորութեան մասին, ըսաւ. «Հրաչալի եւ բացառիկ ելոյթ մըն էր ան: Երեք տարի առաջ ունկնդրած էի Լուսինէն, երեք տարի վերջ չատ մեծ յառաջդիմութիւն մըն էր արձանագրուած»:

Երբ ելոյթէ վերջ Օրիորդ Լուսինէ Մաչատրեանի հարցուցի, թէ ի՞նչ է իր համար երաժշտութիւնը, ան մեղմ եւ անուշիկ ժպիտով պատասխանեց. – «Երաժշտութիւնը կեանքս է, էութիւնս է, իմ խօսքն է ան, որով կը նախընտրեմ հաղորդակցիլ»:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՏԷՐ ՊԱՊԱՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ 13

Ռեբրոն հանքմի տունը:
Շքեղ կահաւորում

ՄԱՐՏԻԿ. – Խօսելով բան չըլլար:

ԱՏՈՄ. – Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Դրամը բանի առնելու է իրմէ:

ԱՏՈՄ. – Այդ տեսակ իշխանութիւն մը չունիմ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Պատրիարքը չի՞ կրնար սոխպել:

ԱՏՈՄ. – Պատրիարքը ատանկ բաներով չի զբաղիր:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հապա ո՞վ կը զբաղի:

ԱՏՈՄ. – Մենք: Բայց մեր ընելիքը միայն բարոյական միջամտութիւն մըն է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այդ մարդը խրատով, յորդորով վարա եա չի տար: Ուրեմն թող կրօնական ժողովը քննէ հարցը:

ԱՏՈՄ. – Կրօնական ժողովը չի կրնար քննել հարց մը, որ իր սեղանին վրայ դրուած չէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Էհ դրէ՛ք սեղանին վրայ:

ԱՏՈՄ. – Որպէսզի գնենք սեղանին վրայ, բողոքող կողմը պէտք է պաշտօնապէս դիմում ընէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Բողոքողը ես եմ եւ ահա պաշտօնապէս դիմում կ'ընեմ կոր:

ԱՏՈՄ. – Պաշտօնապէս դիմումը դրաւոր կ'ըլլայ: Պէտք է դրաւոր բողոքագիր մը ներկայացնենք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես արդէն փաստաբանի մը դրել տուի բողոքագիրս: (Գրպանէն կը հանէ կուտայ) Առէք:

ԱՏՈՄ. – Ինծի մի տաք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Հապա որո՞ւ տամ:

ԱՏՈՄ. – Կրօնական ժողովի դիւանին: Դիւանապետը կը դնէք, անոր կը յանձնէք, ան ալ կրօնական ժողովին կը ներկայացնէ: Ժողովն ալ եթէ յարմար դատէ, նկատողութեան կ'առնէ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ժողովը ե՞րբ պիտի դումարուի:

ԱՏՈՄ. – Վաղը նիստ ունինք, եթէ մեծամասնութիւն դոյանայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Այնքիլապէս Տէր Բարսեղը կանչել կուտաք:

ԱՏՈՄ. – Շատ կ'աճապարէք կոր: Կեցէք նայինք, դեռ Տէր Բարսեղը կանչելու համար ժամանակ կայ: Վաղը կամ յաջորդ նիստին եւ կամ անոր յաջորդ նիստին ձեր բողոքագիրը չի կարդացուիր: Պիտի սպասէ, որ իր կարգը գայ:

ՄԱՐՏԻԿ. – Կարգը ե՞րբ կուգայ:

ԱՏՈՄ. – Ատիկա կախում ունի ձեր բողոքագրէն առաջ դրուած ուրիշ դրութիւններու քանակէն... Ձեզի պէս հարիւրաւորներ կան:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ամէնքն ալ Տէր Բարսեղին դէմ կը բողոքեն:

ԱՏՈՄ. – Ձէ, ճանըմ, ամէն մարդ իր տէրտէրը ունի:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ըսել է քանի մը չաբաթ պիտի սպասենք:

ԱՏՈՄ. – Քանի մը չաբաթին խօ՞սքը կ'ըլլայ: Քանի մը ամիս ըսէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ես ան գիտեմ, որ եթէ ուզէք, այս խնդիրը դուք մէկ ժամուան մէջ կը կարգադրէք:

ԱՏՈՄ. – Բայց ես ի՞նչ պէտք ունիմ այս գործին մէջ մտնելու, լեզու թափելու:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ճանըմ, վարդապետ, բարիք մը պիտի գործէք:

ԱՏՈՄ. – Բարեգործութեամբ մարդ չապրիր: Այսօր հացին օխան 16 դրուշ է:

ՄԱՐՏԻԿ. – Ձեզի կարճ խօսք մը ըսե՞մ: Եթէ այս գործը կարգադրէք, 75 ոսկիէն 25 ոսկին ձեզի բաժին կը հանեմ:

ԱՏՈՄ. – (Կը մտածէ): Դուք հինգ վայրկեան դուրսը պտոյտ մը ըրէք եւ եկէք:

ՄԱՐՏԻԿ. – (Ոտքի): Շատ աղէկ: Իսկ այս բողոքագիրը:

ԱՏՈՄ. – Քանի որ գրեր էք, յանձնեցէք դիւանատուն, վարի յարկը:

ՄԱՐՏԻԿ. – Շատ աղէկ: (Կը մեկնի):

ԱՏՈՄ. – (Դրան մէջէն պոռալով): Ծօ, Սողոմօն, սա Տէր Բարսեղը ինծի ղրկէ:

Քիչ եաք ներս կը մտնէ
Տէր Բարսեղ

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Աստուած օգնական, Հայր Սուրբ: (Հայր Սուրբը գլխով կը բարեւէ: Տէր Բարսեղ կը նստի. կը ըսպասէ):

ԱՏՈՄ. – (Խիստ): Տէ՛ր Հայր, քու մասիդ անախորժ բաներ կը լսենք կոր:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Ի՞նչ բաներ, Հայր Սուրբ:

ԱՏՈՄ. – Նոյնիսկ քու մասիդ բողոքագիր մը տրուած է կրօնական ժողովին:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – (Դող եկած): Ի՞նչ:

ԱՏՈՄ. – Այո: Եւ ժողովը լուրջ քննութեան մը պիտի ձեռնարկէ:

Տ. ԲԱՐՍԵՂ. – Բայց ի՞նչ ամբաստանութիւն կայ իմ մասիս: Զրպարտութիւն ըլլալու է:

ԱՏՈՄ. – Ո՛չ: Փաստացի իրողութիւններ կան: Մարտիկ աղա Կիկոյեանը կը ճանչնա՞ս:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. Էջէն)

ներուն, հրաւիրուած են Գագիկ Մուրատեանը (քամանչա) եւ ներկայացումը կառուցուած է լեզուներու բազմազանութեամբ, կը խօսուի Ֆրանսերէն, ռուսերէն, հայերէն: Երիտասարդ հայ դերասաններն են՝ Վահէ Նեթսխանեան, Քրիստին Յովակիմեան, Գագիկ Մարտիրոսեան, Արթիւր Ղազարեան, Անոյշ Պաղտասարեան:

***

«LIBERATION»

(30 Mars)

Les abricots doux-amers d'Arménie

7 MINIATURES POUR PARADJANOV

Այս խորագրին տակ է որ «Լիպերասիոն» կ'անդրադառնայ Օլիվիա Կրանվիլի եւ Կգաւիէ Մարշանի ներկայացման: Մայր Պուլէյէ կը գրէ թէ բառացի կերպով պէտք է առնել մանրանկար բառը: Կը պատմէ թէ բեմագիրը այս գործին ձեռնարկած էր 1997-ին աշխատանք մը տանելէ եռք Մարսէյլի հայ պաղուհին մէջ: Ծրագիր մը որու միացած է պարբերեսը եւ յանգած է չահեկան հանդիպումներու, հանդիպում չատ հին մը չակոյթի հետ: Կը խօսի դերակատարներու մասին ու կ'եզրակացնէ. – «Փրուռնուս Աբմենիքա» Հայաստանի ծիրանները են «երբ բանաս, անոյշ եւ համեղ հիւթ մը կը ծորի, «արցունքի չիթ» մը կ'ըսեն այն տեղի մարդիկ»:

Dans le cadre du Jubilé du 1700ème anniversaire de la Christianisation de l'Arménie

L'EGLISE ARMENIENNE APOSTOLIQUE DE CHAVILLE

propose

un

VOYAGE-PÈLERINAGE en ARMÉNIE et au KARABAGH

du 25 mai au 5 juin

Visite des différents sites religieux et touristiques du pays; *Erevan, Ste Etchmiadzine, Garni, Gueghard, Lac Sévan, Haghartsine, Khor-Virab, Djermouk, Noravank, Tatev, Stépanakert, Chouchi...*

Participation

à La Parade à l'occasion de la fête de l'indépendance (28 mai), à la Fête de l'Ascension en Sainte Etchmiadzine

PRIX: 9.150 F

(12 jours, Hôtel Ani Plaza)

Pour tout renseignements, **téléphonez au 01. 41. 15. 10. 29**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE
CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

A l'occasion de la parution du livre

DE LA PETITE ARMÉNIE AU BOULEVARD DES GRANDS PINS

de

LYDIE BELMONTE

Préface de CHARLES AZNAVOUR

Editions Paul Tacussel

vous convie à la
PRESENTATION
ET SIGNATURE
DU LIVRE

le Samedi 8 Avril à 20 heures 30

Au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado
13008 MARSEILLE

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine et son camp itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA**
- **Assitants sanitaires (médecins ou infirmier en 2ème année)**
- **Economes**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature : 15 avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան Տօներուն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է իւզպէկնի հետեւեալ նուէրները.

Դ. ՅԱՆԿ

Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200 Ֆր., Տիկին Սիլվա Քարաքաչ 500 Ֆր., Տիկին Ասթրիա Զաթալեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 150 Ֆր., Տիկին Անի Գալիպեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կայծակեան 200-ական Ֆր., Պր. Կարէն Պետրոսեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գլոա Գոնթալ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէճեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան 100 Ֆր., Օրիորդ Ժապլին Քանարեան 400 Ֆր., Տիկին Ֆլորա Մանուկեան 200 Ֆր., Տիկին Գայեանէ Գաբոյեան 500 Ֆր., Տիկին Նատին Թոփալեան – Թուչէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալա Զաուշեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Քիւլարեան 150 Ֆր., Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Նազլաչեան 300 Ֆր., Պր. Լեւոն Մինասեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Ազամեան 500 Ֆր., Պր. Գէորգ Զիվիճեան 50 Ֆր., Պր. Ամէն Մուրատեան 200 Ֆր.:

Venez nombreux découvrir

"1915... Les dernières laudes"

le nouveau roman de
Pérdj ZEYTOUNTSIAN

Rencontre organisée

Dimanche 2 Avril à 16 heures

par

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
&
le CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS
avec le soutien de l'Agence **Litours**

L'auteur dédicacera son livre

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 PARIS (métro Courcelles)
01. 42. 27. 12. 26 / 01. 45. 20. 03. 18

UGAB — MARSEILLE

l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
vous invite à une

CONFERENCE

par
GERARD DEDEYAN
Maître de conférences à l'Université de Montpellier

le Vendredi 7 Avril à 20h30

sur le thème:
«PRINCIPAUTES ET COMMUNAUTES ARMENIENNES A L'EPOQUE DES CROISADES»

avec projection de diapositives

• Entrée libre •

327, Bd Michelet — 13009 Marseille

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

«ՄԱՇՏՈՑ» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ երեքշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 20·30-ին, Բարեգործականի «Ալիք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ՝

118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Օրակարգ :-
— Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
— Հաշուետուութիւն,
— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն,
— Առաջարկներ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

L'Assemblée Générale

de
L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue Arménienne
aura lieu

le mardi 18 Avril à 20 heures 30

au Centre Culturel «Alex Manoogian» de l'U.G.A.B.
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Ordre du jour. —
— Rapport moral;
— Rapport financier;
— Election du nouveau bureau
— Divers.

CONSEIL D'ADMINISTRATION

DATE A RETENIR

KHANASSOR 2000

le dimanche 2 juillet

au "Pavillon d'Elvire"
dans le Parc du Bon Repos
à Viroflay (78).

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԶՈՐ

PELERINAGE à "DER-ZOR"

CIRCUIT SYRIE — LIBAN
Du 29 Avril au 10 Mai
DEPART de PARIS, LYON, MARSEILLE et NICE
ORGANISE ET ACCOMPAGNE PAR
MGR. DARON GEREJIAN
ET
M. VAROUJAN SARKISSIAN
de SEVAN VOYAGES

Les places étant limitées, pour tout renseignement complémentaire et programme détaillé contacter :

MGR. GEREJIAN
Eglise Apostolique Arménienne de Marseille
339, Avenue du Prado
13008 MARSEILLE
04. 91. 77. 84. 70

OU

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
04. 78. 60. 13. 60

ENSEIGNEMENT

PROMOTIONNEL GRATUIT DE LECTURE / ECRITURE

DE L'ARMENIEN

STAGE DE CINQ JOURS
du 3 au 7 Avril de 10h à 12h30 et de 14h à 16h
à la CITE UNIVERSITAIRE — MAISON D'ARMENIE
57, boulevard Jourdan — 75014 PARIS

Peuvent participer à ce stage ceux qui comprennent l'arménien sans le lire ni l'écrire.

Madame HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
auteur de la méthode audiovisuelle d'arménien assurera les cours.

Inscription :
— **Maison d'Arménie : Tél.: 01. 44. 16. 10. 60;**
— **Association Machtotz : 01. 47. 50. 97. 51** (après 18 h).

Les enseignants des écoles sont invités à être présents pour constater l'application et les résultats de cette méthode.

UGAB - MARSEILLE

COLONIE DE VACANCES

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans (1986 à 1993)
du lundi 3 au lundi 24 juillet
à St-Jean Montclar (Alpes de Haute-Provence)
Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3500 Francs pour 1 enfant — 6500 Francs pour 2 enfants

— o — o — o — o — o —

La Colonie de l'U.G.A.B. cherche des Animateurs — Animatrices pour juillet 2000 — BAFA obligatoire
envoyer C.V. + photo

— o — o — o — o — o —

PENSION FAMILIALE DE L'UGAB

du mardi 25 au dimanche 30 juillet
— pension complète —

Pour tous renseignements veuillez contacter
U G A B — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 06 03 74 16 99